

DĚJE KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.

SLOŽIL

WÁCSLAW WLADIWOJ TOMEK,

c. k. řádný profesor na universitě Pražské.

I asa 33

ČTWRTE POOPRAVENÉ WYDÁNÍ.

3220-I.

W PRAZE.

NÁKLADEM FRANTIŠKA ŘIWŇÁČE.

1876.

839/2.

O b s a h.

	Str.
<i>Knihy první.</i> O nejstarších obyvatelích země české. (Do r. 451 po Kristu.) . . .	1
<i>Knihy druhé.</i> Od přistěhování Čechů až do smrti knížete Boleslawa II. (Od r. 451 až do 999.)	6
<i>Knihy třetí.</i> O knížatech čili wéwodách země české od smrti Boleslawa II. (Od r. 999 až do 1197.)	32
<i>Knihy čtvrté.</i> Králowé čeští od Přemysla I až do smrti Jana Lucemburského. (Od r. 1197 až do 1346.)	67
<i>Knihy páté.</i> Od nastoupení Karla IV až do obležení Prahy králem Sigmundem. * (Od r. 1346 až do 1420.)	124
<i>Knihy šesté.</i> Od korunování krále Sigmunda až do zahynutí krále Ludwika u Muháče. (Od r. 1420 až do 1526.)	169
<i>Knihy sedmé.</i> Čechy pod panowníky rodu rakauského až do bitwy Bělohorské. (Od r. 1526 až do 1620.)	246
<i>Knihy osmé.</i> Od bitwy na Bílé hoře až do ústawného diplomu císaře Františka Josefa. (Od r. 1620 až do 1860.)	284

KNIHY PRVNÍ.

O nejstarších obyvatelích země české.

(Do r. 451 po Kristu.)

§. 1.

B o j o w é.

Země česká, se všech stran horami obstaupená zůstávala, jak zeměznalci učí, při stvoření světa déle než jiné okolní země, pokryta vodami. Potoky a řeky, prýstící se z hor, neměly odtoku, a činily veliké jezero; až pak velikau bouří žiwlů otrásla se země a propukly se skály w horách na straně půlnoční, tu kdež nyní stojí hrad Děčím. Welikánskau štěrbinau, která powstala, wyhrnuly se wody odtud, a země se objewila. Řeky wzaly swůj přirozený běh, jež mají podnes, stéka-jíce se wšecky do hlavní řeky Labe, která skalami Děčinskými odchází ze země. Wšecka země byla pokryta hustým lesem; losowé a zubří i jiná nyní neobyčejná zwěř byla dlawho jediným jejím oby-watelstwem; staří národowé, kteří dáwno před narozením pána Krista obýwali w nejpěknějších krajinách na poledni, Římané a Řeci, nazýwali ten les Hercynský.

Kterí lidé ponejprw do země této wstoupili, o tom nic s jistotau říci se nemůže. Pokud z dějepisu obecného známo jest, byla největší část Europy, krom oněch poledních krajin, kdež obýwali Římané a Řeci, již wíce než 500 let před narozením pána Krista obydlena nebo probhána od národů kmene trojého, totiž slowanského, německého a kel-tického; a však zdali již tehdaž který z nich pronikl do hauští těchto lesů, o tom nikdež nic zaznamenáno nestojí.

Dle nejstarší powěsti, kterau zapsal dějepisec Římský Livius, byl 500 let před narozením pána Krista w zemi Keltů, kteráž slaula Gallie, nyní země francauzská, král mocný, jménem Ambigatus. Ten, znamenaje, že lid w zemi jeho příliš byl rozmnožen, wyslal synowce swé, Bellovesa a Sigovesa, aby wezmauce s sebau část toho lidu, jinau vlast sobě wyhledali. Tedy wyšedše, dobyli mnohých zemí, kdež prwé obýwali jiní národowé, a usadili se w rozličných krajinách při řece Dunaji i až k horám Karpatským. Část jich, kteříž se jmenowali Bo-jowé, wnikli až do Hercynského lesa, i osadili nynější zemi Českau, Morawu a jiné okolní krajiny. Ti tedy byli prwní známí obywatelé Čech. Od nich dostala tato země u cizích národů jméno Bojhemum čili Bohemia (Böhmen), jakž se nazýwá u nich podnes.

Bojové zdržovali se w zemi české několik set let, a přestáli w ní často weliké boje s okolními národy. Roku 115 před Kristem přišel lid diwoký od východu, řečený Kymrowé neb Cimbrowé, kteříž sobě hledali pohodlnější wlast a chtěli táhnouti zemí Bojů; a však od nich poraženi jsau, a musili se obrátiti jinou stranou, na poledne, kdež je Římané dokonce přemohli a zahubili. — Padesát osm let před Kristem Julius Cæsar, Říman, počal welikou wálku s Helvety, národem keltickým, jenž obýwaje w nynější zemi šwýcarské, chtěl odtamtud dobytí sobě wětší a pohodlnější wlasti we wnitřní Gallii. W předsewzetí tom účastnila se wedle nich také část Bojů w počtu 32.000 mužů; nicméně však jsau od Cæsara přemoženi a Římanům poddáni; toliko Bojům oněm dowolil Cæsar usaditi se mezi jinými Kelty w Gallii, kteraužto potom celou též podmanil Římanům. Tau wálkou, jak se zdá, moc Bojů znamenitě oslábla. Boerebistes, mocný král dacký w Sedmihradsku a w nynějším králowství uherském, udeřil na jejich krajiny, ježto se wztahowaly až za Dunaj, a welkou část sobě jich podmanil, jinou poplenil (48 let před Kr.), tak že od těch dob nazýwala se bojskau paušti (w nynějších Rakausích). Tož s druhé strany zdvihl se proti Bojům jiný nepřítel, Markomani, Němci, kteří přebýwali we Slezsku nynějším, z bojowného kmene Suevů. Ti wtrhše Bojům nejprwé do Morawy, pronikli tauto zemí až do Uher čili Pannonie, a opanowali welké krajiny; neb říše dacká nebránila jim, hned po smrti Boerebisty se rozpadši (45 let před Kr.).

§. 2.

Markomani.

Toho času byli Římané nejmocnějším národem na světě. Wšecky polední a západní krajiny Europy až po řeku Rýn a Dunaj, a krom toho weliké země w Asii a Africe byly jim poddány. U nich se scházelo bohatství celého světa. Wydržowali weliká wojska a loďstwa, jimiž podmaněné národy drželi pod jarmem; a wíce než moc pauhé zbraně, prospíwal jim wyšší důmysl; neb ostatní národové w Europě nacházeli se ještě we stawu surowém, a byli tudy proti nim chudí a nuzní. Jim panowali tehdaž mocní císařové z rodu Cæsarowa, majíce sídlo své w Římě.

Markomani, wtrhše do Pannonie, stali se sausedy Římské říše, a zůstawali se Římany z počátku w dobrém přátelství. Marobod, kněžic markomanský, dán byl do Říma na wychování ke dworu císařowu, kdež poznal Římské mrawy, Římskou wzdělanost; když pak se nawrátíl do swé otčiny, dychtiw byl podobného panství, jaké widěl w Římě; zřídil si stkwělý dwůr, žiwotní stráž a wojsko, a počal nejprw národu swému panowati přisněji než byl domácí obyčej. Potom sebrav swau moc, udeřil na Boje w Čechách, opanowal tuto jejich zem, a w ní se s Markomany usadil (12 let př. Kr.). Odtud z položení bezpečného mezi horami a nedostupnými lesy jal se podmaňowati jiné národy německé na půlnoci a na východě od Čech, w nynějších Sasích, w Lužici, we Slezsku a w Brandenbursku, jakož byli Lygiowé, Silingowé, Burgundi, Gothowé, Semnoni, Hermunduri, Langobardowé, kteréž wšecky konečně

spojil w jedno welké panství, nazýwaje se králem suevským. Wojsko jeho čítalo 70.000 mužů pěších a 4000 jízdných. Sídlo, kdež přebýwal w Čechách, nazýwalo se dle jména jeho Marobudum; hájeno bylo twrzi stawenau nepochybně od Římských stawitelů; tam přicházeli kupci Římsští se zbožím swým, a byl jinak shon lidí žiwý.

Ale jiní němečtí národové, obýwající blíž Rýna, měli toho času welké boje se Římany, kteří se pokaušeli o jich podmanění. Wůdce Němců byl Armin, kníže cheruský, též za mládí swého wychowaný w Římě. Ten, stawě se přítelem Římanů, zawedl wůdce jejich Vara s wojskem jeho hluboko do země německé až k řece Wizeře; tu jej opustil, a postawiw se w čelo Němců, porazil a dokonce zhubil Římany w lese řečeném Teutoburském. Pro wítězství toto byl ode všech Němců wysoce slawen co hrdina a oswoboditel; Marobod pak, který w tom boji se neúčastnil, nýbrž k Římanům se měl přátelsky, spůsobil si tím nenáwist obecnou. Strhla se wálka mezi Němci Arminowými a Němci Marobodowými. Obě wojska walná setkala se w bitwě w nynější zemi saské (r. 17 po Kr.); a žádná strana nezwitězila, ale brzy potom z Marobodowa wojska weliké množství přeběhlo k Arminowi; čímž on oslaben, musil se nawrátiti do Čech, a všichni němečtí národové jemu poddaní odpadli jeho, kromě Markomanů a nejpříbuznějších s nimi Kwadů w nynější Morawě a sausední části Uher.

Po prwní této pohromě následowal však welmi brzy úplný pád jeho. Již po dwau létech (r. 19 po Kr.) wtrhnul Kattwalda, kníže gothský, jež byl Marobod prwé zapudil, wojsky do země Markomanů, dobyl zradou hlawního sídla Marobodowa, i uwázal se w panství na jeho místě. Marobod utekl přes hranici Římskou, a dostal od císaře Tiberia místa ku přebýwání we městě Ravenně w Italii, kdež žiw byl ještě osmnáct let, co zatím w národě jeho následowalo několik proměn po sobě. Neboť Kattwalda byl již po dwau létech zase wypuzen knížetem hermundurským Wibilliem (21); tomuto však Římané nedopustili panství nad Markomany, nýbrž zakročením swým dopomohli jeho Vanniowi, knížeti kwadskému. Vannius rozšířil meze panství swého časem zase dále na půlnoc, a nazýwal se jako prwé Marobod králem suevským. Teprw po třidceti létech strhlo se proti němu opět wzbauření wedením Vibillia, s nímž spolčili se i sestřenci Vanniowi, Vangio a Sido. Hermundři, Lygiowé a jiní wtrhli do země kwadské, a přinutili Vannia k útěku ze země. I on musil hledati útočiště u Římanů; od té pak doby národové suevští spravowali se každý swými knížaty beze wšeho spojení w jedno panství. Markomanům panowal některý čas starý kníže rod Marobodůw. I oni však i Kwadowé upadli brzy w odwislost od mocných Římanů, tak že tito wměšowali se ustawičně do jejich záležitostí, až i dosazowali jim knížata dle swé libosti.

Zatím we wzdálenějších krajinách na půlnoci blíž Baltického moře, kdež bylo starodáwnné rozhraní mezi národy kmene německého a slowanského, dály se wždy tužší třenice, ježto jeden národ druhý wytlačowal z jeho sídel. Když polednější tlačení byli od zadnějších ze šeweru, strhla se z toho konečně welká wichřice proti hranicům říše Římské. Hermunduri, Langobardi, Vandalowé, Buriowé, Bastarni, Gothowé a jiní rozliční národové němečtí shlukli se u weliké spolky,

ku kterým i Markomani a Kwadowé se přidali, a počali laupežné nájezdy přes Dunaj. Roku 165 po narození pána Krista stalo se první velké wtrhnutí do Norika, do Pannonie, do Rhætie, i konečně až do Italie, a strhly se z toho baure 15leté, které dle Markomanů, jakožto nejbližších sausedů říše Římské, nazývany jsau wálkau markomanskau.

Po hrozných záhubách, které surowi diwochowé spůsobili we všech krajinách, jimž prošli, a po největším namáhání vojenských sil celé rozsáhlé říše podařilo se statečnému císaři Římskému Marku Aureliowi po dwakrát, zapuditi barbaru na všech stranách přes Dunaj zase; i zanašel se tudy s úmyslem, Markomany a Kwady zcela Římanům podmaniti, aby napotom hranice byla bezpečnější. Roku 174 přešel přes Dunaj, a porazil Markomany i spojence jejich w bitwě w welkém hromobití a dešti, který obcerstwil wojsko jeho trápené žízni, když bylo od nepřitele nenadále obklíčeno. Potom wtrhnul hluboko do země markomanské bez překážky. Ale vypuknutí wálky w Asii do země Parthy přinutilo jej k upuštění od swého předsewzetí, tak že zawřel mír s laupežnými kmeny, ač pod twrdými wýminkami. Markomani a Kwadowé musili přijmouti 20.000 mužů wojska Římského do swé země, které wystawilo sobě tudíž twrze, a musilo od obywatelů býti opatřowáno všemi potřebami (175). Markomani zdvihli se však již po dwau létech (177) proti těmto posádkám we spolku s druhými národy, kteří obnovili swé nájezdy. Císař Aurelius, wytáhnůw opět proti nim na Dunaj, po třiletém wálčení zemřel (180); i tuť zawřen mír opětný synem jeho Commodem.

Markomani a Kwadowé byli toliko posádek Římských zbaweni, jinak pak zůstali w pokoření a w závislosti předešlé, tak že se odtud dlauhý čas w útocích na hranice Římské neúčastnili. Ale druzí národové němečtí ze sausedstwa jejich na půlnoci, když nájezdy jejich přes Dunaj byly zastaweny, tlačili se toliko na nejbližší sausedy říše Římské, západně totiž k Rýnu a do krajin mezi Mohanem a Dunajem, východně ke Dněstru, Dněpru a k Černému moři. Onde jména Franků a Alemanů, zde jméno Gothů začalo býti powěstné. Welké zmatky w říši Římské za nástupců Marka Aurelia, zhýralost všeobecná a tudy ponenáhlé hynutí někdejších panowníků swěta usnadnilo konečně barbarům nowá wálečná předsewzetí. Celé pomezí Římské dle běhu Rýna a dle běhu Dunaje bylo wíc než půldruhého století diwadlem bojů, brzy častějších brzy řidších, mezi chřadnaucím wzdělaným swětem starým i diwokými národy dychtiwými po jeho bohatstwi; až přišla doba rozhodných přewratů nawalem Hunů, smělých kočowníků, kteří z krajin pod Uralem udeřiwše na Gothy, usedlé již ode sta let w Dacii, a na jiné jim příbuzné kmeny německé (375), zbudowali říši, která se wzťahowala od Dněpru až ke břehu Dunaje w Uhřích, strachem pak, který je předcházal, popudili západnější národy německé k nowým překročením hranic Římských, jimž zwětšela říše na dlauho odolati nemohla. W jedné zemi po druhé usadili se národové němečtí stále, a zarazili nowé říše podmaněním Římského obywatelstwa.

W tomto hemžení národů vyskytuje se i jméno Markomanů několikrát opět, když část po části přidružowali se k tažením jiných příbuzných kmenů do wzďalených zemí. Část wytáhla roku 404 s ne-

zřízenými zástupy přerozličných národů německých, wedenými Radagaisem, do Italie, kdež nalaupiwše se do syta, konečně skoro všickni potřeni jsau zbraní Římskou (405). Jiní nepochybně táhli hned potom (406) s králem wandalským Godegisilem, jenž založil nowé panství nejprw we Španělích, potom w Africe. Kteří ještě w hercynské vlasti swé zůstali, na počet nejspíše již welmi skrowní, dostali se jako všichni okolní národové němečtí pod panství Hunů. Když konečně Attila, král hunský, se wší mocí swau wytáhl na západ, chtěje zbytky Římské říše docela ztroskotati a Římany i všecky jiné národy w Europě podmaniti; táhli mezi jinými jemu poddanými národy také Markomani s ním až za Rýn do staré Gallie. Attila byl však poražen we strašiwé bitwě w polích Katalaunských (451). Tam nejspíše zahynuli i ostatní zbytky Markomanů, tolika bauremi a wálkami oslabených. Když říše Hunů po smrti krále Attily brzy se rozpadla, zůstala tudy země česká pustá a liduprázdná.

KNIHY DRUHÉ.

Od přistěhování Čechů až do smrti knížete Boleslava II.

(Od roku 451 až do 999.)

§. 3.

Příchod a osazení Čechů.

Jakkoli Markomani více než půl páta století přebývali v blízkém sausedství Římanů, nenalezla u nich místa vzdělanost Římská za ten čas. Celkem zůstávali powždy w powahách všechných jiných tehdejších národů německých, s nimiž se družili w bojích se Římany. Wálka a kořistování bylo nejmilejším zaměstnáním mužů, low a chování domácího dobytka nejobyčejnější žiwností; orba se provozowala bez zalíbení a brzy tu brzy tam, ne na stálých niwách; práce polní zanechávala se otrokům, péče o oděw a jiné domácí potřeby ženám; výrobky umělejšího řemesla, jakož ocelowé zbraně, ozdoby, lahůdky k jídlu a pití dostávaly se w čas míru od kupců Římských, kteří přicházeli do země. Příbytky chatrné, různě a pořádku rozložené w čirém lese, který pokrýwal zemi kromě malých částek zde onde, nebyly staweny pro stálost; obywatelstwo pak nemnožilo se více, než jak mohlo býti při krwawém wálečném těkání a nehojných žiwnostech; všechných Markomanů tak jako jiných německých národů toho času, o kterých máme lepší zpráwy, nemohlo býti na počet více než jako asi čteného wojska, přebýwajícího a chodícího s ženami a dětmi.

Odtud přichází, že bylo jim, jako tolika jiným příbuzným národům, možno a snadno, opustiti swau vlast, tak že po nich ani po bydlíštích jejich nezůstalo žádné déle trwající památky. Teprw nowým obywatelům slowanským, kteří zaujali uprázdňená od nich místa, bylo mýtiti pustý les, zorati půdu, zakládati nowé dědiny, wtisknauti horám, řekám, potokům, hájům nowá jména, ježto přečkala wěky až do času přítomného.

Starodáwná vlast Slowanů byla w šírých rowinách polských a ruských na půlnoci a východu od Tater. Již od času markomanské wálky musilo počítí stěhování jejich částečné odtud a zaujímání nových sídel, aniž starých zanechávali jinokmeným národům, nýbrž ustawičně šířili prawlast celého kmene swého.

Jakž se narodowé němečtí z krajin nad Wislau a Odrau tlačili pořád dále na západ a na poledne, tak Slowané w patách za nimi, a nepochybně w ustawičných pútkách s nimi, osazowali se w zemích

od nich opuštěných. Poznenáhlu byly wšecky země w nynějším sewerním Německu až po řeku Labe, a za Labem až po řeku Zálu zalidněny od Slowanů, a konečně také Čechy, Morawa a weliká část sewerních Uher.

Dle starodáwné powěsti nazýwal se praotec Slowanů, kteří osadili zemi někdejší Bojů a Markomanů, Čech. Jeho prý wedením přitáhli předkové naši ze staré země charwátské, to jest z nynějších krajin polských, přes tři řeky do této země, a zastawili se nejprw na hoře, kteráž slowe Říp, vysoké a hranaté, uprostřed welké rowiny při Labi, odkudž widěti jest daleko široko. Dělice se na rozličné kmeny, rozdělili zemi mezi sebau, tak že každý kmen bydlil pro sebe w jedné krajině. W samé rowině okolo Řipu a odtud dále uprostřed země na lewém břehu Labe a na obau stranách Wltawy a dolejší Mže (ježto nyní slowe Beraunka), až přes lesy Křiwoklátské na západě a lesy Dobříšské na jihu osadil se hlavní kmen Čechů, jehož jménem nazýwal se i celý národ. Od nich hned na východě, též uprostřed země, hlavně w potomním kraji Kauřimském, obýwali Zličané; od Čechů na sewerozápadě až ku pomezí zemskému, na hořejší Mzi a w největší části pořiči Ohře, bujni Lučané; východně od těchto po obau stranách Labe w nynějším Litoměřicku Lémuzi; dále Pšowané od Labe z prostředka země, kdež dělilo je od Čechů a Zličanů, přes husté lesy, které kryly krajinu okolo Bezděze, až ku pomezí zemskému na východě od Lémuzů; ještě pak dále za nimi na hořejší Jizeře až ku pomezí zemskému Charwáti; w nejjihnější části země, w nynějším Budějowicku, Daudlebi, a tak w jiných krajinách jiní kmenowé, kterých jména přišla w zapomenutí.

§. 4.

Obyčeje a řády prvotních Čechů.

Slowané w čas přistěhování swého do Čech tím se podstatně lišili od předešlých obywatelů této země, že byli národ přede vším orby milowný, tudyž zwyklý tiché a plodné práci, chrabrý sice, ale newyhledáwající bojů, než hájící hlavně jen jmění a půdu swau. I oni, jakž do země přišli, nemohli býti národ četný dle ponětí našeho wěku; ale při pokojné žiwnosti množili se rychleji než jich předchůdci, a naplňowali zemi vždy hustšími bydlíšti.

Od starodáwna přebýwali Slowané we stawených příbytcích, každá rodina nejraději uprostřed swých polí; poněwadž pak rodiny obyčejné, i když se již rozmnožily w četná přátelstwa, zůstávaly pohromadě a nedělily se o zemi, vznikly tudy wesnice přistawováním nových obydlí.

Na rozwětvení národu w kmeny a kmenů w příbuzenstwa čili rody tohoto způsobu zakládalo se celé státní zřízení starých Čechů. Každý rod, zůstawající w nedílnosti půdy, kterau wzdělával, wolil sobě starostu čili wládyku, který byl jemu jako společným otcem, spravowal jmění, a nařizowal vše, čeho bylo potřeba. Tak zase každý kmen měl nad sebau swého wojvodu neboliž lecha, a wojwoda hlavního kmene, totiž Čechů, bydlících we středu země, byl nejwyšším

wojwodau čili knězem neb knížetem celého národu. Důstojenství wojwod a knížat náleželo dědičně jistým rodinám, od dáwna na nejvýše váženým, tak že jen z nich woleni byli od národu. Každý kmen, který se rozmnožil u větší počet, býwal však rozdělen na více krajín čili žup, nad nimiž knížata neb wojwodové dosazowali menší wojwody čili župany, co své úředníky neb náměstky. W čas míru byla hlavní péče veřejné moci o wykonávání sprawedliwosti. Kníže byl nejvyšším saudcem w národě, wojwoda saudil we swém kmenu, župan we swě- řené sobě župě. Menší věci nebyly však řízeny veřejnou mocí, nýbrž zanechány rodinné moci vládyk. Z těchto požíwali přirozeným způsobem největší vážnosti ti, kteří spravowali rody nejvíce četné a vládlí tím samým také rozsáhlejším statkem. Byliť rodové o více stech ano i tisících osobách, kteří sídlili po více wsech a vždy trwali we spolku. Hlavy takových rodin byly nejstarší šlechtou w zemi, která, jak se zdá, dosti záhy nabyla dědičnosti. Saudové konali se veřejně we shromážděních lidu, to jest na sjezdech župních a sněmích zemských, we kterých se účastnil každý muž swobodný. Ze sněmů a sjezdů vycházely rovněž wszeliké zákony dle usnešení mezi knížetem neb wojwodau a lidem jeho.

W čas wojny byl tím samým způsobem kníže nejvyšším vůdcem národu; wojwodové a županové wedli lid svých žup; a každý byl powinen na zawolání jich postawiti se pod jich prápory, když se jednalo o obranu země, což nazýwáno veřejnou hotowostí. K obraně proti wpádu nepřátelskému slaužil předně hustý les, který pokrýwal hranici zemskou skoro wšude na více mil w šíři. Wšechny brány zemské, to jest cesty tímto hvozdem do země, byly opewněny zásekami a pilně stráženy. Wnitř země pak byly četné hrady, wystawené w pevném položení, obyčejně na skrowné výšině při wodách a též w lesích, dosti prostranné, aby se obywatelé ze vsí mohli do nich utéci s rodinami a věcmi a tudý zachrániti se na čas. Každá župa měla obyčejně jeden takový hrad, stawený a přestawovaný obecnu prací neb nákladem. W čas míru přebýwal na něm župan s jiným pomocným úředníctwem a brannou čeledí, která slaužila za nástroj moci wykonné; též knížata a wojwodové mřwali w nich své přibytky, a držiwali w nich sněmy a saudy. Poněwadž pak na hradech tím způsobem bylo hlavně sídlo veřejného žiwota, táhl se k nim také nejwíc obchod a průmysl. Místo lesů, které je objímaly prwotně, vznikla při hradech otwřená podhradí, kdež se držely trhy, kdež se usazowal lid žiwící se řemeslem a uměním wszelikajkým. To byl zárodek měst českých.

Náboženství Čechů, jako jiných slowanských národů, bylo, že wěřili w jednoho newiditelného boha, vládnaucího nebem i zemí, wedle něho však w rozličné vyšší bytosti smyšlené, dobré i zlé, vládnaucí wszelikými silami přírody. Dobré nazýwali bohy, zlé běsy. Co wládee hromu a blesku nazýwan byl nejvyšší bůh Perun. Swaroh byl bůh swětla, Stříboh bůh wětrů, Welos ostříhatel dobytka, Žiwa bohyně aurody polní, Wesna mladosti, Mořena smrti. Wily a Rusálky přebýwaly we wodách, Polúdnice na stromích; každá hora, každá skála, každý pramének, potůček, háj měl swého bůžka, každá rodina své šotky, skřety čili dědky strážné. Modloslužby konaly se na horách

a w hájích poswátých. Tam chodiwali w saumrak, klaněli se obrazům bohů, a zapalowali oběti. Lípa byla stromem obzwláště poswátým a bohům milým.

O duších lidských wěřili, že jsau nesmrtdelné; těla zemřelých pálili nebo pochowávali w polích, w lesích neb na rozcestích, popel jejich zakopáwajíce we hliněných nádobách, a příkládajíce nejmilejší věci zemřelého, jakož i jídla a pití na cestu dalekau. Nad hrobem slawili trizny, tancujíce, zpíwajíce a oběti bohům pozemským wzdáwajíce, aby byli zemřelému milostiwí.

Kněží chowali nauku o náboženství dle starodáwných podání, uměli psáti jistým písmem, a měli rozličné jiné známosti, jmenowitě lékařské. K stawu jejich počítali se také čarodějnici, kauzelníci a hadači, kteří konali rozličné powěry, jichž pohauství bylo owšem plné.

§. 5.

S a m o.

Když se Čechové po pádu říše hunske w celau zem českau uwázali, byli sausedé jejich na seweru Slowané řečení Srbowé a Milčané čili Lužičané, na východě rozliční jiní kmenové slowanští, na jihu w nynějších Rakauských Rugové, národ německý, na západě jiní Němci, mezi nimiž nejwecnějši Durynkové, sausedíci se Srby.

Rugové byli brzy podmaněni od Němců řečených Herulů, a Herulové potřeni od Langobardů, kterým nechťíce se podrobiti, dali se na cestu do daleké země do Danska, i táhli skrze Čechy a jiné země slowanské, aniž jim Slowané w tom překázeli (494).

Durynská říše trwala dluho; a Durynci byli Čechů nepřátelé; konečně je však sobě podmanili Frankové, kteříž na zříceninách říše Římské založili mocné králowství w někdejší Gallii, a odtud, sami jsauce Němci, jiné německé národy moci zbraně sobě podmaňowali.

I Frankové byli nepřátelé Čechů, jako všech Slowanů; ale strašliwější než oni byli Slowanům toho času Awarové, národ diwoký kmene uralského, kterýž se prodral až do Uher a zaujal tatáž místa, w nichž prwé přebýwali Hunové. Awarové byli jako Huni kočowníci, to jest lidé, kteří žádných polních prací ani řemesel nekonali, ani neměli stálých přibytků, nýbrž žiwili se od stád dobytka, přitom pak, jsauce dobrí jezdcí, projížděli zeměmi a laupili jiné národy.

I Čechové, jakožto národ w zemi své posud dosti nowý, a nezrostlý ještě w počet, který by byl mohl odolati welikému náwalu, dostali se brzy, ač neznámým způsobem, pod moc jejich, rovněž pokrewní Morawané a jiní sausední kmenové slowanští.

Bajan, weliký chagan awarský, wytrhnul z Čech dále až do Durynk, tehdy již Frankům podrobených, chtěje i tam páliť a drancowati. Sigibert, král franský, sebrav pole proti němu, zahnal jej až po Labe, jak se zdá do země české, a porazil jej na hlavu (563). Ale Bajan, sebrav znou lid swůj drawý, wtrhnul podruhé do říše franské, a byl sice podruhé zapuzen až k Labi, tu však Sigiberta přemohl a zajal (567); a odtud Awarové wpádu do zemí franských nepřestali, žádného již se nestrachujíce.

Konečně však Čechové, vzrostše poznenáhu a utuživše se v bojích za příkladem svých utiskovatelů, wzepřeli se panství awarskému. Muž statečný, ze říše franské, jménem Samo, který za příčinou kupectví přišel do země, zwolen jest za vůdce pro wojenskau výtečnost při něm shledanau (623). Samo porazil Awary w bitwách krwawých, a nejen Čechové a Morawané, ale i druží Slowané sausední w nynějším Rakausku, Štyrsku a Korutanech zwolili sobě jeho za krále, a seštaupili se w jednu welkau říši pod jeho panstwím.

Toto wida Dagobert, král franský, nerád byl tak mocnému sausedu, i hledal příčiny k wálce se Slowany. Stalo se brzy, že slowanským kupcům w zemi franské, a naopak Frankům w zemi slowanské učiněno bylo násilí. Z té příčiny poslal Dagobert posla k Samowi, aby dal náhradu za laupeže od lidu jeho spáchané. To chtěl Samo učiniti, kdyžby i Frankové nawrátili laupež. Ale posel mluwil slowy hrdými a pošetilými, začaw tupiti Sama, a domlauwaje mu, že jest králi franskému powinen poslušenstwím. Z toho když Samo slušně měl smích a posla kázal wyprawiti ze země, král franský ihned sebraw wojsko weliké, začal wálku, i setkala se wojska. obojí u hradu, jež Němci nazýwali Wogastisburk (630), nejspíš někde blíž Cheba. Tu bylo bojováno tři dni welekrutě, i poražen král franský, a wojsko jeho rozplašeno; wšecko, co měli Frankové we swém ležení, připadlo Čechům za kořist.

Z toho wítězství byli Slowané weseli; a mnozí, kteří prwé nebyli pod panstwím Samowým, k němu se přidali, jakož Derwan, kníže srbské s lidem swým. Všichni mstili se nad Franky za mnohé nátisky, prwé od nich zkušéné, země jejich často drancujícíce. Dagobert sebral podruhé swé wojsko, ale zase je propustil, a newtrhnul do zemí Samowých, obáwaje se zlého následku.

§. 6.

Krok, Libuše, Přemysl.

Samo panowal Čechům a druhým západním Slowanům 35 let až do smrti swé roku 658 po narození Kristowě, a měl dle obyčeje pohanského 12 žen, s nimiž splodil 22 synů a 15 dcer, o jejichžto příbězích však nic není známo. Asi sto a třidcet let po smrti jeho nic nepíše se o Čechách w letopisích sawěkých. O tom, co se tehdaž dalo, wyprawuje nám jen nejisté, ač starodáwné podání národní, zachowané dílem nejstarším dějepiscem českým Kosmou, který žil o čtyry sta let později, dílem we starších několika písniích dáwných pěwců, ježto jsau nám zachowány w rukopisích Zelenohorském a Králdoworském. Báje w powěstech těch zahaluje skutečné příběhy.

Tolik jest jisté, že se welká říše Samowa po jeho smrti zase rozptýlila, a jak Čechové, tak Morawané, Srbowé, Milčané, Slezáci a jiní národové, kteříž jej měli za vůdce, žili zase každý o sobě pod správau swých knížat a wojwod. Toho času panowal w Čechách Krok, jež letopisec Kosmas, protože byl nejstarší, kterého jméno se pamatowalo za jeho času, pokládal wůbec za první kníže w zemi. Krok neostawil synů, než tři dcery toliko, Kázi, Tetu a Libuši. Wšechny

tři slynuły maudrostí. Kázi prý znala wšelike byliny a léciwé síly jejich proti neduhům lidským; Teta byla wyučena wšem řádům pohanské bohoslužby; Libuše zákonům a obyčejům starodáwného práwa národního. Ji, ačkoli byla nejmladší, powýšil národ na stolec otcowský; druhé dvě kněžny dostaly, jak býwal jindy obyčej při synech, menších podílů panstwí na prawém břehu Mže čili Beraunky. Když Libuše některý čas šťastně panowala swému národu, strhla se rozepře weliká mezi dwěma bratřimi, Chрудоšem a Štahlawem, syny Klenowými rodu starého Tetwy Popelowa, jenž wéwodil, jak se zdá, některému kmenu w západních Čechách, na Otawě a na Radbuze. Předek jejich Tetwa Popelůw byl prý jeden z těch, kteří přišli s pluky Čechowými do této země přes tři řeky. Swadili se spolu o dědictwí otcowské, a rozepře jejich přišla před saud zemský. Kněžna uznala dle starého práwa, aby se buď rozdělili rownau měrau, buď wládli společně; a kmeti, leši i wládykové pochwálili nález její; ale Chрудоš, starší z bratří, chtěl dle práwa cizího, w zemi nezwyklého, co prworozený mítí dědictwí celé, i jal se proto haniti kněžnu, a láti na to, že žena wládne mužům. Tu wstala Libuše se stolce knížecího, a nechtěla wíce sauditi, než aby si zwolili muže za panowníka, když jest dívčí ruka na ně k wládě slabá. Čechové uposlechli jejich slow, ale žádali, aby sobě zwolila manžela, a ten aby byl jejich knížetem. I zwolila si Libuše za muže Přemysla ze Stadice blíž Austí w kraji Litoměřickém, tehdaž we krajíně Lémuzů.

Myslíme, že byl Přemysl wojwodau lémuzským; ale powěst prawí, že byl rolníkem, a tudy z nízkého stawu powýšen ku panstwí. Libuše, wyslawši slawné posly k němu, dala prý jim za ukazowatele cesty koně swého; za nimiž oni šedše, nalezli jsau Přemysla na niwě, an orá. I wyřídíwše jemu swé poselstwí, posadili jej na koně, a prowodili na Wyšehrad do starodáwného sídla knížat českých. Přemysl pojál Libuši za manželku, a postawen jest na stolec. Byl pak stolec knížecí kamenný, a při dosazowání knížete byl obyčej, jak jinde u Slowanů, tak také u Čechů, že byl přiweden k němu w oděwu chudém prostého lidu, na znamení, že i knížata pocházejí z lidu, a potom teprw oděn jest we slawné raucho knížecí. Ještě za času Kosmy chowaly se w knížecí komoře na Wyšehradě střevice z lýčí udělané a býwaly knížatům ukazowány při slawném dosazení na stolec. Prawilo se, že jsau to střevice Přemysla oráče, kteréž prý wzal s sebau, když od pluhu powolán byl ku panstwí.

Přemyslu a Libuši přičítali starodáwní předkové naši wšechno zřízení práwa a řádu země české; Libuše pak pokládána jmenowitě za zakladatelkyni hlawního města Prahy. Kázalaf prý, když wládla již s manželem swým společně, w lese při Wltawě doleji pod Wyšehradem wystawiti hrad, jemuž jméno dala Praha, do něhož potomní knížata čeští někteří na čas, někteří na pořád přelozili swé sídlo. Pod tímto Pražským hradem, založeným na wrchu nad potokem Brusnicí, powstalo potom po obau stranách Wltawy welké a žiwné podhradí. Welikost a sláwu Prahy sama Libuše již prý předpowěděla.

Starší hrady než Praha byly w zemi vlastních Čechů, jimž knížecí rod wojwodil bezpostředně, krom Wyšehradu, co hlawního sídla,

Krakow w lesích Křiwoklátských, založený prý od Kroka, za časů Kosmowých již porostlý stromowím, Tetín nade Mží, ježž prý wysta-wila Teta sestra Libušina, a níže u Zbraslawě nad tauž řekau hrad Kázin, druhé sestry Libušiny, ježž paměti wěnowána byla vysoká mohyla, tudíž na břehu Mže ukazovaná za času Kosmy. Rowněž staré neb málo mladší byly Lewý Hradec nad Wltawau blíž Roztok, Budeč we krajině od Prahy ke Slanému, Děwín blíž Prahy proti Wyšehradu, starší tuším sídlo župy Pražské, pokud nebyla wystawena Praha, později opuštěný. Stará powídačka přičítala však půwod hradu tohoto posledně jmenowaného pannám, které prý po smrti Libuše, kněžny swé, nawodem hrdé Wlasy smysly si panowati nad zemí, a swedly ženy mnohé, že zabily neb opustily muže swé a k nim se přidaly. Wystawiwe sobě hrad, od díwek nazwaný Děwín, počaly prý odtud bojowati s muži; však po mnohých zlých skutečích jsau přemoženy, a hrad Děwín rozwalen. Celá tato pohádka wzala však počátek nej-spíš z pauhého wykladu jména Děwín a ze zmínek o děwách na dvoře Libušině „wyučených wěštábám witezowým“, jak zní stará píseň o saudu mezi Chruďošem a Štahlawem.

W zemi Lémuzů byly starodáwné hrady župní Litoměřice, Bílina a Děčín; w zemi Pšowanů sídlo wojwod jejich Pšow na místě nyněj-šího města Mělníka; w zemi Zličanů Libice bílá na Cidlině blíže wtoku této říčky do Labe; w zemi Lučanů, od dáwna na pět žup rozdělené, snad asi tolikéž hradů, z nichž dle jména připomíná se toliko Kadaň. W krajinách od středu země vzdálenějších, o kterých se celkem méně zachowalo paměti, slywala na západě tuším od pradáwna Plzeň, na východě opěwá se Hradec na Dobroslawském Chlumci, „tamo kde Orlici Labe pije“.

§. 7.

První Přemyslowici. Wálky s Karlem Welikým.

Od Přemysla a Libuše pocházal nowý knížecí a později králow-ský rod w Čechách, kterýž panowal zemi více než 500 let. První nástupci Přemyslowi byli Nezamysl, Mnata, Wojen, Unislaw, Křeso-mysl, Neklan a Hostiwit otec Bořiwojůw. Jména a poslaupnost jejich zachowalo nám staré podání, ale bez počtu let, kolik který panowal; tím méně známo nám o skutečích jejich.

Pokud můžeme sauditi ze stawu wěcí w okolních zemích toho času, byli Čechům i tehďáž nebezpečným poněkud nepřitelem Awa-rów. Nebo po rozpadnutí říše Samowy zmocnili se brzy nynějších dolních Rakaus po obau stranách Dunaje, kromě malé krajiny Wito-rzské, která tehďáž náležela k Čechám; rozplašili odtud slowanske obywatelstwo, a přetrhli tudy sausedství mezi Čechy a Morawany s jedné, a Slowany korutanskými s druhé strany. Jak tehďáž častými laupežnými wpády zastrašowali Bawory, jejichž země wztahowala se i na celé horní Rakausy až k Enži, tak nepochybně bylo i Čechům wždy pilně strážiti proti nim na polední i také na východní své hranici.

K tomuto nebezpečnstwí od východu přišlo nowé a wětší se strany západní, když po delším chabnutí říše franské od času krále Dagoberta, protiwníka Samowa, zdvihla se moc Franků opět znouu pod panstwím mohutných majordomů z rodu Heristalského, kteří se konečně zmocnili králowského důstojenstwí. Wrchole moci a sláwy toho rodu dosáhl Karel Weliký, jenž po otci swém Pipinowi nastaupil w panstwí roku 768. Hranice říše franské rozšířeny jsau od něho da-leko na východ velikými wyboji. Podmanil sobě wětší část Italie přemožením Langobardů, a dlauhými krwawými boji uwedl Sasy, přebýwající w krajinách sewerního Německa od Rýna až k Labi we swé poddanstwí, tak že odtud wztahowala se říše franská již na všechny německé národy. Nejbližší saused Čechů, wéwoda baworský Thassilo, jehož předkové po delší čas byli se z panstwí franského wytrhowali, přinucen jest opět k uznání jeho, konečně pak zbawen swé moci, uwržen w zajetí, a země jeho postawena pod franské úředníky. Tím wztáhl Karel swau moc i na Slowany korutanské, které byl před ne-dáwnem Thassilo uwedl w záwislost od Bawor. Po přemožení Sasů přiwedl Karel Weliký také slowanské Lutice za Labem w nynějším Brandenburce ke wzdávání ročního platu, a bližší sausedé Čechů, Srbowé w potomní Míšni, na lewém břehu Labe w nynějším králow-stwí saském, byli, jak se zdá, již od předků jeho podobně pokořeni. Mezi nimi s jedné a Bawory s druhé strany byli se Frankowé již dáwněji předtím rozšířili se sídly swými w celém pořítí Mohanu, tak že zde dotýkali se hranic českých bezpostředně, ač welká část této krajiny, jmenowitě od Cheba až k Bamberku, byla pod jejich panstwím zalidněna wětším dílem slowanskými osadníky. Karel Weliký potíral však národy netoliko moci zbraně, nýbrž znal rowněž i moc duchow-ního wzdělení, a uměl jí užíwati co whodného prostředku k utwření swého panstwí. Národ jeho byl ode tří století obrácen na wíru kře-řtanskau, a w moci jeho byly země wlašské, we kterých církew kře-řtanská zarazila nejhlaub swé kořeny; církew pak chowala duchowen-stwem swým wšeliké pozůstatky staré wzdělanosti Římské, které ostály po wywrazení říše Římské barbarskými národy. Protož wážil Karel Weliký duchowenstwo, a wšudež, kam wnikl ostrím swého meče, byl bedliw šíření křesťanské wíry, owšem ne z pobožného zápalu, než aby církewním swazkem, prostředkem duchowenstwa franského, tím pew-něji zakotwil swé panstwí. Tím byla blahoplná wíra Kristowa při prvním potkání s pohanstwím zhořčena zvláště mnohým národům slowanským.

I Čechowé potkali se s náboženstwím křesťanským poprwé tímto způsobem, při kterém nebylo jim poznati blahoplné síly jeho. Nej-prwé setkali se s Karlem Welikým co spojenci proti starodáwným nepřátelům swým Awarům. Roku 791 totiž wytáhl Karel ponejprw proti říši awarské s třemi wojsky se tří stran. Jedno táhlo skrz Čechy, s nimiž české a snad i morawské woje spojily se. Wojsko toto dobylo a rozbořilo welkau ohradu čili hrink awarský w Rakausku na lewém břehu Dunaje, a spojilo se potom s wojskem hlawním, jemuž welel Karel. Říše awarská byla potom od Karla delšími boji ztroskotána, a hranice říše franské pošinuta až k Dunaji w Uhřích. Karel Weliký

dal se konečně roku 800 po Kr. od papeže Lwa III. korunowati w Římě za císaře, jako obnowitel swrchované moci starých císařů Římských a tudy ochránce církwe křesťanské; z čehož on a potomci jeho odwozowali sobě právo ku panství nad celým křesťanským světem. Tu, jak se zdá, brzy také pokusil se o podmanění Čechů a obrácení jich ku křesťanství. Jen z nadšené písně pohanského zpěwce w rukopise Králdworském máme temnau zpráwu o tom. Čechy byly opanowány wtrhnutím cizího wojska do země, a pod jeho záštitau začalo zawození řádů křesťanských a hubení pohanských. Sluhau králowým, jenž wojsku tomu welel, nazývá se Luděk. Jako nedlauho předtím u německých Sasů a Frisů, tak nyní w Čechách byly káceny swaté háje, rušeny modly a bráněno nositi jim oběti. Dle toho, jak hořkuje nad tím starý pěwec, nerozumělo se počínání tomuto více, než že jací prý bozi jsau w cizí wlasti, takowým by se bylo klaněti napotom, a rovněž neseno těžce, žeby jedinau družku bylo mítí po celý život až do smrti. Máme za to, že král we příběhu tom připomínaný nebyl jiný než Karel Weliký. Jméno Karel samo podobá se že Čechowé staří wyslowowali Král, a odtud pošel názew králowského důstojenství, dáwaný jen mocným panovníkům franským, nikoli knížatům domácím.

Panství cizích w zemi české netrvalo však tehďáz dlauho. Čechowé zdvihli se proti němu, snad že tehďáz nebylo knížete zletilého w zemi, wedením udatného Záboje. Wojsko cizí bylo poraženo w boji; Luděk padl rukau Zábojowau, a zbytky nepřátelské moci přinuceny jsau k útěku ze země. O tom wyprawuje píseň. Co práwě z toho nejspíš následowalo, to zapsali franští letopisci. Roku 805 totiž wyprawil Karel Weliký dvojí welké wojsko do Čech wedením prworozeného syna swého Karla. Frankowé protáhli zemí Lučanů, kdež darmo obléhali Kadaň, a přešedše přes Ohří, wtrhli do knížecích Čech někde w okolí Řípu, ano i přes Labe, tedy do země Pšowanů. Čechowé však, nemohauce tak weliké moci odolati w šiku, zaujali postawení w lesích a na wrších, i pokaušeli nepřítelē odtud menšími šarwátkami, w kterých přišel toliko jeden z tehdejších wojwod čili lechů českých o život. Frankowé, trpíce nedostatek potrawy a píce, musili konečně odtáhnauti s nepořízením. Hned roku potomního wtrhlo wojsko franské opět do země (806), ale utrpělo škodu, jak franští letopiscowé prawí, jen malau. O dalším wálčení nic se nepíše. Zdá se, že se wěc skončila smluwau nějakau, kteraú Čechowé, jakožto národ malý, podwolili se k ročnímu poplatku, aby sobě zjednali pokoj s nepřítelēm příliš mocným. Sauwěký životopisec Karla W. počítá Čechy wyslowně mezi národy, které Karel učinil sobě poplatnými, a dle starého podání, které zachowal Kosmas, obnášel poplatek tento ročně 500 hřiwen stříbra a 120 wolů. Když nástupce Karla W., Ludwík Pobožný r. 817 podělil syny swé částmi swého panství, zapsány jsau jednomu z nich, Ludwíkowi, také Čechy, to jest tento poplatek český, a podobně Morawa.

Neklan a Wlastislaw. Wálky s Ludwíkem Německým.

Za dlauhého císařowání Ludwíka Pobožného měli Čechowé pokoj od Franků, nejwice proto, že w říši franské byly welké nepokoje a zmatky pro rozepře mezi slabým panovníkem tímto a wlastními jeho syny. W poslednějších časích žiwota Ludwíkowa a několik let po jeho smrti byly zmatky tyto takowé, že jich mnohý poddaný národ mohl užiti k swržení jha franského; a tak nepochybně wtrhli se i Čechowé tehďáz z odwadění poplatku, a rovněž zbawili se záwislosti od Franků rodni bratří Čechů Morawané, jejichž prwním známým knížetem jmenuje se ty doby Mojmir. Panství jeho wztahowalo se, jako sídla Morawanů samých, netoliko na nynější Morawu s krajinau Opawskou w nynějším Slezsku, nýbrž i na celé Slowensko w Uhřích až k Dunaji. Welehrad blíž Hradiště uherského byl nejspíše sídlem Mojmirówým, tak jako prwních jeho nástupců.

Ale jak mezi Němci, tak byly toho času i u Čechů mnohé rozepře domácí, a sice mezi knížaty zemskými a rozličnými wojwodami čili lechy, kteří zhrdše upírali poslušnost wrchnímu panovníku země, taužíce po moci zcela newázané nad swými krajinami. Nejedem z nich ucházal se w počínání tom i o pomoc cizí, tedy o ochranu králů franských, k welkému nebezpečí swého národu. Již tehďáz asi wtrhnul se z moci knížete českého Witorad, zakladatel Witoraze w horních Rakausích, jak se zdá, wojwoda Daudlebů, a poddal se králi franskému. Asi do téhož času padá nejpodobněji domácí wálka, o které wyprawuje jen staré podání. Za knížete Neklana totiž wzbauřil se wojwoda Lučanů Wlastislaw, a začal nepřátelství s ním, tak že činil laupežné wpády do wlastní země knížecí. Proti sausedům swým Lémuzům, kteří wěrně stáli s knížetem, wystawil hrad, dle jména jeho nazwaný Wlastislaw, na samé hranici dwau žup jejich, Litoměřické a Břlinské, a hubil z něho tyto krajiny. Konečně zamýšlel prý sám se zmocniti panství nad Čechy, a sebraw weškerau sílu wojenskau, wtrhnul hluboko do země Neklanowy. Kníže musil se před ním zawřiti na Lewém Hradci pod Prahau. Udatný Čestmír však, kterého postawil w čelo swého wojska, táhl wstříc proti Wlastislawowi, a porazil jej w bitvě krawé nedaleko hradu onoho w poli řečeném Tursko. Wlastislaw sám zahynul w tomto boji. Čechowé, čili Pražané, jak je nazývá stará píseň dle hlawního hradu, wtrhli nyní do Lucka, zlaupili krajinu w pomstu, rozbořili hrady, a uwedli zemi w poslušenství swého knížete. Neklan šetřil newinného syna Wlastislawowa, teprw pacholete, a chtěl jemu i zachowati otcowské panství. Toliko dal mu wystawiti hrad w rowině, jež nazwal Drahaus, nad řekau Ohří, kdež nyní jsau Postoloprty, méně pewný než předešlá Wlastislawowa sídla, aby méně snáze mohl se dáti w nowé odpory. Ale pěstaun pacholete, Šrbín rodem z nejbližšího sausedstwa za horami Krušnými, chtěje se zawděčiti Neklanowi, zabil pachole, aby prý jej zbawil budaucího nepřítelē. Za tuto nešlechtnost odměnil se mu kníže jen tím, že mu dal na wůli, jakau smrt by udělal sám sobě. I oběsil prý se ohawník na olši, která se ukazowáwala jestě za času Kosmowa.

Nepokoje v říši franské, vypuklé za Ludwíka Pobožného, skončily se roku 843 smluwau Verdunskau, kterau synové jeho tři o říši franskau se rozdělili, tak že jeden, jménem Lothar, byl králem wlským a císařem Římským, Karel Holý králem francauzským, a Ludwík, týž kterému již roku 817 byly přičteny Čechy a Morawa, králem německým. Ludwík, jak medle se stalo toto utišení, hleděl moc swau nad národy slowanskými obnoviti, a postaral se nejspíš přede vším o spolky s nepokojnými wojwodami neb jinými stranami w těchto zemích. Již roku 845 přišlo k němu 14 wojwod českých neb lépe rozumějíc 14 členů několika rodin wojwodských, i dali se pokřestiti se swým komonstwem, nepochybně aby tím zjednali sobě pomoc od krále we vzdorech proti knížeti zemskému. Hned roku potomního wtrhnul Ludwík z Rakaus do Morawy, ssadil tam Mojmiru s panstwí, a postavil na jeho místo synowce jeho Rostislawa (846). W podobném úmyslu táhl odtud do Čech; byl však poražen a se ztrátou velikau přiweden na útěk do Bawor. Od té chvíle byla wálka mezi Čechy a Němci bez mála do třidceti let; ale jen některé časy wedla se s wětším důrazem.

Roku 849 poslal Ludwík wéwodu swého Arnošta a markrabí Thakulfa do Čech s wojskem velikým. Ti udeřili na Čechy w místě, kdež oni se postavili za hradbami, nepřítelů očekawajíce. Čechové útok odrazili, a však se ztrátou na lidu velikau; pročez poslali do ležení německého k markrabí Thakulfowi, aby s ním umluwili pokoj. Ale když jestě marně smlauwali, Němci z nenadání, proti slowu danému, udeřili znou na jejich ležení, a úsilně ho dobýwali. Tož Čechové sebrali wšecku sílu, a porazili Němce tak, že musili od útoku upustiti, a Čechové za nimi wtrhli do vlastního jich ležení. Tu musili Němci prositi o pokoj, rukojmě dáti, wydati wšecku zbraň, wšecky wozy a věci k wálce potřebné, a odebrati se ze země cestau, kterau jim Čechové nařídili.

Jak veliký byl hněw krále německého z tohoto zahanbení, předece na ten čas nic proti Čechům učiniti nemohl; nýbrž i jiní Slowané, jakož Srbové Polabští, kteréž byl přinutil ku poplatkům, wzali sobě z toho příležitost k nowému odporu, tak že stěží zase je přemohl (851). Téhož pak času i Rostislaw, jež byl Ludwík powýšil na knížetství w Morawě, všemi spůsoby o to dbal, aby vlast swau od poddanství německého zcela oswobodil. Již roku 855 wytáhl Ludwík proti němu do Morawy, ale wrátil se s nepořízenau. Rostislaw hleděl netoliko dobrého uprawení moci branné we své zemi a dorozumění s nepřátelý krále německého, nýbrž i prostředků duchowního wzdělání. Němci byli již prwé užili moci swé nad Morawau k zawodění tam řádů křesťanských, ale ne w jiném úmyslu, než aby země tato byla přiwtělena k německému biskupství w Passowě, pod kterým stály celé nynější Rakausy. Rostislaw sám i předece jeho Mojmir byli již křesťané; ale w lidu samém ujímalo se křesťanstwí ztěžka, poněwadž nerozuměl kněžím německým. Tu poslal Rostislaw k císaři řeckému Michalowi do Cařihradu, a wyžádal sobě od něho učitelů křesťanských. Císař wyprawil k tomu do Morawy slavné apoštoly slowanské, bratří Cyrilla a Methodia, proslulé učeností a horliwostí kazatelskau, kteří znejíce jazyk slowanský z domowa swého Soluně čili Thessaloniky w Macedonii,

wymyslili písmo slowanské, a počali nowý zákon a kostelní knihy překládati do slowanského jazyka. Oba již prwé hlásali slowo boží pohánům. Roku 863 přišli do Morawy, wzawše s sebou více pomocníků schopných, a od té chvíle šířilo se křesťanstwí tudíž zdárně; lid morawský přilnul k němu tím srdečněji, když i služby boží zawedeny jsau od swatých bratří w jazyce slowanském. Liturgie slowanská zalíbila se brzy také Slowanům pannonským w Uhřích, w někdejší zemi Awarů, které jen Dunaj dělil od Morawanů. I kníže jejich, Kocel, z rodu knížat morawských, ale poddaný králi německému, powolal Cyrilla a Methodia do své země, která dotud z ustanowení Karla Welikého náležela k baworskému arcibiskupství w Salzburce. Po uplynutí čtyř let odebrali se Cyrillus a Methodius z uložením obau knížat, Rostislawa i Kocela, do Říma (867), aby wyžádali od papeže, co nejvyšší hlavy církwe, zřízení zvláštních biskupství pro země slowanské. Papež Adrian II. swolil k této žádosti po důkladném skoro dwauletém wyjednávání, a schwálil také liturgii slowanskau, přes námítky biskupů baworských, kteří se snažili apoštoly slowanské osočiti z kacířství. Když Cyrillus w Římě ochurawěw zemřel (869), jmenowan jest Methodius prwním arcibiskupem morawsko-pannonským.

Z toho wzplanula opět wálka mezi Němci a Morawau. Již roku 867, brzy po odjezdu Cyrilla a Methodia do Říma, wtrhnul král Ludwík do Morawy, oblehl Rostislawa na hradě jeho Děwíně, a přinutil jej ke wzdání se, neznámo pod jakými wýminkami. Ale Rostislaw wypowěděl brzy opět slíbené poslušenství. Ludwík wyprawil roku 869 dvojí wojsko proti němu wedením synů swých Karlomana a Karla, kteříž wtrhli hluboko do jeho země, ale ničeho nepořídili proti hradbám, za kterými se bránil Rostislaw, a konečně pro nedostatek potraw nastaupili zpátečné tažení se škodau velikau. Následowala smlauwa jakáž takáž o mír, ne dle přání krále německého. Než w tom stal se obrat nešťastný pro Morawu ohawnau zradau domácí. Synowec Rostislawůw Swatopluk, audělný kníže Nitranský, dal se proti němu w dorozumění s králem německým; a když Rostislaw zwěděl o tom chtěl se jeho zmocniti, Swatopluk obešel jej lstiwě, zajal Rostislawa samého, a wydal jej w moc Karlomana, prworozence Ludwíkowa (870), který sprawowal nejbližší německé krajiny. Král Ludwík wykonal pomstu na něm, daw jej zbawiti zraku a zawřítí w klášteře jednom w Němcích. Mezitím hned za prwního přestrašení wtrhnul Karloman do Morawy, opanowal zemi celau, a postavil německé wládaře nad ní, bratří Wiléma i Engelskalka, markrabí rakauské. Tu zajat jest také Methodius, a odwezen do Němec w moc protiwníků swých, biskupů baworských, kteříž nyní se zmocnili církewní spráwy na Morawě. O něco později stalo se rovněž Swatoplukowi, jemuž Němci nemohli wěřiti, když se sami zmocnili panství morawského, po kterém on taužil. Karloman, powolaw jej k sobě, uwrhnul jej do žaláře, a zawedl nad ním saud, co nad zpronevěřilým (871).

Netrwalo však dlauho, i zdwihl se lid morawský proti swým utiskowatelům, a zmohl se šťastně proti německým posádkám wleženým do země. Tu Karloman hleděl udobřiti Swatopluka, aby pomocí jeho Morawany uwedl w klid, daufaje w něm míti wděčného a odda-

ného sluhu. Ale Swatopluk daw se na cestu do Morawy s nowým wojskem německým, které wyprawil Karloman, přelstil německého králowice. Dorozuměw se s Morawany, přepadl wojsko německé z nena-dání, a způsobil mu krwawou porážku, tak že jen malá částka jeho zachránila se útekem; i markrabí oba, Wilém a Engelskalk, padli we strašlivé seči; a Swatopluk nastaupil tím způsobem na stolec morawský.

Leknutí a hněw krále Ludwika ze zprávy o tom byl rovně veliký. Opět wyprawil welké wojsko do Morawy roku 872 wedením Karlomana, a jiné do Čech wedením Liutprehta arcibiskupa Mohučského. Liutprecht wtrhnul hluboko do země. Wojsko české, w jehož čele stálo pět wojwod, jménem Swatoslaw, Witislaw, Heriman, Spytimír a Mojslaw, a nad nimi dle jisté nedosti jasné zprávy sám kníže tehdejší Bořiwoj, musilo před ním ustaupiti až za Witawu. Nicméně Němci, popleniwše toliko některau část země, brzy odtáhli zpět, a tažení Karlomana do Morawy skončilo se rovněž s nepořízením. Když Swatopluk roku potomního (873) sám wtrhnul přes Dunaj do zemí Karlomano-vých, musil král Ludwik konečně hledati míru, kterýž zawřen w roce potom we Forchheimě s prospěchem Swatoplukowým (874). Nebo zmocniť se mezi wálkau také knížetstwi slowanského w Pannonii po smrti přibuzného sobě knížete Kocela (873), zanechán jest w držení této země, ač pod wrchním panstwím německým.

§. 9.

Bořiwoj. Spytihněw I.

Čas, we kterém wojenská moc Němců po porážce markrabí Thakulfa w Čechách hlavně byla obrácena proti Morawě, poskytl Čechům welké úlewy potud, že se wálčilo s Němci s jich strany jen za hranicemi, s newelkým úsilím jedněch i druhých. Možná, že času toho užil kníže tehdejší Hostiwit ku pokoření odbojných wojwod, kteří prwe měli spolky s králem německým. Neníť žádné stopy, žeby od 14 wojwod, ježto se r. 845. dali pokřestiti w Němcích, bylo náboženstwi křesťanské býwalo rozšířeno také w jejich zemích, totiž nejpodobněji w západních Čechách při hranicích baworských. Ano k wíře jest podobno, že wojwodowé tito byli na wždy wyhnáni ze země, krajiny pak jejich uwe-deny bezprostředně pod moc knížat zemských a spravowány odtud župany od nich dosazowanými. K tomu zajisté přišlo následkem odbojů wojwod, že knížata, aby moc swau a jednotu národu zachowali proti nebezpečenstwi hrozícímu jim ze spolků s cizinau, hleděli moci wojwodské, kdekoli možná, učiniti konec, a bezprostředně panstwi nade všemi kmeny národu českého spojiti we swých rukau.

Náboženstwi však křesťanské, odmítané, když se pokaušelo o wstup do země z nepřátelského západu, došlo wděčného přijmutí, když zawítalo od východu ze země sbratřené. Působení slowanských apoštolů Cyrilla a Methodia na Morawě nemohlo nadlauho zůstati bez aučinků také w Čechách. Po míru Forchheimském nawrátíl se Methodius ze zajetí swého w Němcích, z něhož jej biskupowé baworští konečně musili propustiti po přísném doléhání papeže Jana VIII. (873).

Tu byl, jak se zdá, jeden z prwních jeho skutků pokřtění knížete českého Bořiwoje, kterýž jsa od posledního času wálky s Němci w pevném spolku s Morawau, přijal odtud křesťanskau wíru a jal se obracetí k ní také národ swůj. Manželka jeho Ludmila, dcera Slawibora, wojwody Pšowského, skwěla se brzy w Čechách co obraz tichých ctností křesťanských. Prwní kostel křesťanský wystawen jest na Lewém Hradci na jméno sw. Klimenta papeže, jehož tělo swatý Cyrillus byl přiwezl ze země kočowných Kozarů a potom z Morawy zase odwezl a uložil w Římě. Druhý byl prý kostel Panny Marie na hradě Pražském, nyní již dáwno zaslý, a podobá se, že i kostely sw. Klimenta na Wyšehradě a we Hradci nad Labem jakož wíce jiných pocházely již z prwních časů křesťanstwí.

Mezitím rovněž hned za prwních let po skončení wálek s Němci stala se Morawa pod mohutným knížetem swým Swatoplukem hlawau welké říše slowanské. Jako byl Swatopluk rozšířil hranice swého panstwi na jihu přiwtělením Pannonie, tak toho času událostmi jinak neznanými uwedl w moc swau země slowanské na půlnoci od Morawy, Wislany totiž, kterých sídlem byl Krakow, Slezany, Milčany a jiné rozličné kmeny až ke břehům Labe proti Magdeburku w Sasích. Z Německa nic toho času jemu nepřekáželo. Nebo po smrti krále Ludwika roku 875 rozpadlo se panstwi jeho na tři části rozdělením mezi jeho syny, kteří nebýwali sami spolu we swornosti, a zaneseni byli péčemi w jiných stranách, jmenowitě o nabytí panstwi we Wlaších a důstojenstwi císařského, když wymřelo pokolení rodu Karla Welikého, které tam panowalo. Swatopluk sám wkládal se welkau wojenskau mocí swau do wěcí, které se dály w krajinách německých s ním sausedících, jmenowitě do welké rozepře o markrabstwi rakauské toho času mezi Aribem Trungauským a syny Wiléma i Engelskalka swrchu zmíněných (883). Po krwawých bojích a welké záhubě té země podržel Aribo wítězstwi nad syny protiwníků oněch Swatoplukowých a mocným ochráncem jich Arnulfem, wéwodau korutanským, pobočným synem krále Karlomana, někdy rovněž Swatoplukowa nepřitele.

Pluky české bojowaly i w této wálce rakauské wedlé morawských; ale jak se zdá již ne co woje pomocné dobrowolných spojenců, než dle wůle a rozkazu panowníka morawského. Dowedlť toho Swatopluk během wěcí, o kterých nejsme zpraweni, a nejspíš hned ty doby, že se i kníže české Bořiwoj musil podrobiti nějakému wrchnímu panstwi jeho. Ano později učinil Swatopluk knížeci moci rodu Přemyslowa w Čechách docela konec, jak za to máme tím způsobem, že po smrti knížete Bořiwoje, snad asi r. 889 neb 890, nedopustil dosazení synů jeho, Spytihněwa a Wratislawa, w panstwi nad celau zemí, než nad vlastními Čechy čili Pražany toliko, tak že oni jako druzí wojwodowé jednotlivých kmenů českých bezprostředně musili jeho poslauchati co knížete. Tehdáž byl Arnulf korutanský wyše jmenowaný králem německým, zmocniť se panstwi wzbauřením proti strýci swému Karlowi Thustému (887). Aby w dosažení panstwi neměl překážek, byl se smířil se Swatoplukem, a nyní Swatopluk dal sobě na osobním sjezdu s ním w Omuntesberce w dolních Rakausích (890) potwrditi od něho knížetstwi české, to jest, jak tomu rozumíme, že se Arnulf k jeho pro-

spěchu odřekl wšelikých nároků, které dotud zdvihali králowé němečtí k Čechám na základě někdy slíbeného poplatku.

Swatopluk došel taktó wrehole moci swé, které nabył důrazem swých zbraní a mohutností swé wůle. On wšak nedostl rozuměl moci duchowních swazků, kterými apoštolowání Methodia a žáků jeho we wšech jemu poddaných krajinách mohlo přispěti k trwalému upewnění jeho říše. Arcibiskup Methodius za jeho panování trpěl swízele od německých kněží, které Swatopluk chowal při swém dvoře, potřebuje služeb jejich nejspíš při swém častém míchání se do příběhů německých. Přední z nich byl Wiching, jenž se přízní Swatoplukowau stal biskupem Nitranským. Cizozemci tito nepřestali Methodia osočowati u papeže, jakoby se nadržel prawého učení církwe, a nejwíce brojili proti liturgii slowanské, která nejlépe bránila wšemu německému wplywu na věci církewní w zemích Swatoplukowých. Swatopluk sám držel přitom nejwíce jejich stranu, tak že konečně papež Jan dle přání jeho nařídil, aby liturgie latinská měla wedlé slowanské průchod w zemi, což bylo pramenem stálých různic. Methodius zemřel r. 885, a pochován na Welehradě we chrámě Panny Marie. Tu pustil Wiching wšechnu zlost swau na přední žáky Methodiowy, až po mnohém pronásledowání odstěhowali se do Bulhar. Pro welké různice tyto w duchowenstwu nemohl papež osaditi hned arcibiskupské stolice uprázdněné po Methodiowi, a tak dílo ustawení pewného řádu církewního w Morawě a w Čechách i druhých zemích říše morawské přišlo we zmatek.

Smíření zatím mezi Swatoplukem a králem německým Arnulfem netrwalu dlauho. Toho samého roku, když se w přátelství sešli w Omuntesberce, vypuklo mezi nimi již opět kruté nepřátelství a z něho wálka krwawá. Arnulf dowolal se w ní pomoci diwých Madarů čili Uhrů (892), kteří před některým časem, přišedše od východu, byli sobě wydobyli nových sídel w nynější Moldawě. Swatopluk odpíral mohutně; ale již chýlil se žiwot jeho ku konci. We čtvrtém roce wálky této zemřel (894), a měl za nástupce staršího syna swého Mojmirá, wedlé něhož mladší, jménem Swatopluk, dostal audělu. Mezi bratřími těmito strhly se swáry, a mladší wešel we spolky s králem německým proti staršímu. Tehdáž i miláček někdejší Swatoplukůw, Wiching, opustil Morawu, a stal se kancléřem krále Arnulfa, jemuž dobře mohl raditi proti Morawanům, znaje wšecy jejich poměry. Té chwile užili také Čechowé k odtržení se od panství morawského. Spytihněw, syn Bořiwojůw, uwázaw se w předešlawu moc rodu Přemyslawem nad celau zemí, odebral se roku 895 s bratřem swým Wratislawem a wšemi wojwodami českými k Arnulfowi do Řezna, a wyžádal sobě ochrany od říše německé. S tím nepochybně spojeno bylo také odřeknutí se církewních swazků s Morawau tím způsobem, že Čechowé o swé ujmě přidali se k diocezi biskupa Rezenského. Odtud začala se i w Čechách rozšírowati liturgie latinská wedlé slowanské. Jedním z přednějších sídel jejich byl nejspíše chrám sw. Petra w Budči, wystawený od Spytihněwa.

Mojmír kníže morawské, ač nemohl zabrániti tohoto odpadnutí Čechů, jinak odoláwal nepřátelům swým statečně. Bratr jeho Swatopluk byl při wší pomoci, poskytowané jemu od Němců, přemožen, až

konečně stěžl mohl utéci ze země (899). Mojmír, odstraniw po odjetí Wichinga nejspíš i druhé kněží německé, co příčinu různic w duchowenstwu, dosáhl zrowna téhož roku konečně dosazení nowého arcibiskupa na Morawě, jménem Jana, a dwau biskupů, Daniele a Benedikta, od papeže Jana IX přese wšecy wzpurné námítky arcibiskupa Salzburského a druhých biskupů baworských, kteříž hrozili papeži, nebude-li jináč, i násilím a krweprolitím potáhnauti Morawu k swému poslušenství. Ale toho roku zemřel také král (a již císař) Arnulf. Poručníci syna jeho Ludwika Dítěte předsewzali sice ještě jednau wpád do Morawy, při kterém i Čechowé byli jim nápomocni (900); ale roku potomního (901) zawřen konečně mír, nejwíce pro nebezpečenství od Uhrů, kteří již tehdáž hrozili Němcům i Morawanům jednostejně.

Již we prvním roce po smrti Swatopluka (895) byli se Maďari zmocnili východní části Uher po obau stranách Tisy až k Dunaji, we které dotud panowali Bulhaři. Zde seslíwše se jinými příbuznými kmeny, ježto k nim přibýly od východu, přešli brzy i přes Dunaj, zmocnili se dolejší Pannonie, a zvláště od smrti císaře Arnulfa začali laupežné útoky na Morawu, na Německo i na Itálii. Obhájcem Bawor a Korutan i pomeznych krajin k tomu náležejících byl na místě mladého krále německého přední z poručníků jeho, wéwoda Liutpold. Morawané odpírali diwokému nepříteli rovněž statečně wedením knížete Mojmirá. Ale nadlauho neodolali ani Slowané ani Němci jízdným plukům uherským a nezvyklému jich způsobu wálčení. Strašliwým obratem věcí, o kterém pohříchu nic není zaznamenáno w letopisích, wyvrátili Maďari morawskau říši dokonce; Němce pak nedlauho potom porazili we hlavní bitvě w krajině u Prešpurka (907), kdež padl sám Liutpold s kwětem šlechtý baworské. Celá Morawa we starých rozsáhlych mezích a celé tehdejší Rakausy až po Enži dostaly se pod panství chaganů uherských, podobné k někdejšímu panství Awarů.

§. 10.

Wratislaw I. Swatý Wácslaw.

W málo létech po nešťastných těchto příhodách zemřel král německý Ludwík Dítě (911), a jím wymřela německá wětew rodu Karla Welikého. W panství nad zeměmi, jimž on a jeho otec byli panowali bezprostředně, totiž w Bawory a Korutany, uwázal se wéwoda Arnulf, syn mocného Liutpolda, který byl padl w bitvě s Maďary. Druzí tehdejší wéwodowé zemí německých zwolili jednoho ze sebe, Konrada I franského, a po jeho smrti (918), Jindřicha I saského, za krále; kterýmžto oběma králům woleným Arnulf dlauho se zpěčowal prokazowati poslušenství.

W Čechách panowal toho času kníže Wratislaw I po smrti bratra swého Spytihněwa. Slowanský skladatel staré legendy o swatém Wácslawu nazývá jej knížetem sláwau welikým, i dá se tedy saudit, že si dle těžkých okolností toho času počínal statečně jak w domácí správě tak we poměrech k zahraničným sausedům, a tudy zvláště w obraně země proti Maďarům, nejbližším sausedům swým na wy-

chodě i na jihu, kteří tehdaž neopomjeli ani jednoho roku w laupežných výpravách do Bawor, do Šwáb, do Sas, do Italie i až do Francuz, nikdež dostatečného odporu nenacházejíce.

Wymřením rodu Karla Welikého w Němcích přestala sama sebau všeliká závislost země české od německé říše, w kterau se byl dal Spytihněw wyžádáním sobě ochrany proti Swatoplukowi morawskému; a zdá se, že Wratislaw pomýšlel i na to, jak by se stále zbawil závislosti od Němec také w správě církewní. Jakkoli wplywem biskupů Řezenských šířila se latinská liturgie w Čechách, zachowala se wedle ní předce také slowanská. Syn Wratislawůw, sw. Wácslaw, byl nawodem báby swé Ludmily wučěn knihám slowanským a potom teprw dle wůle otcowy také latinským w Budči. Postřižiny pak Wácslawa co pacholete, obřad latinské církwi neznámý, byly wykonány od jakéhos biskupa powolaného ke dworu Wratislawowu, který nebyl biskup Řezenský. Možná wždy, že se po wyvrácení říše morawské utekl do Čech některý z biskupů tamějších, teprw nedáwno tam opět dosazených, a že se Wratislaw wynasnažowal o obnowení arcibiskupství Methodiowa, které pod panstvím pohanských Maďarů zaniklo, se sídlem w Čechách. Ale sawwěké zpráwy o panování tohoto knížete jsau hubnější než o čase předtím; sotwa tolik zaznamenáno o něm, že byl zakladatelem druhého kostela na hradě Pražském ke cti sw. Jiří.

Měl-li Wratislaw zámysl odtrhnouti se docela od biskupství Řezenského, dá se souditi, že w provedení jeho měl překážky ne jen od Arnulfa wéwody baworského, k jehož panství náleželo toto biskupství, nýbrž i w Čechách samých od wojwod Zlických, kteří se ty doby objevují co nejmocnější w zemi po knížatech. Zdá se, že téhož času, když knížata z rodu Přemyslowa postupem času rozmnožowali swau moc odstraňowaním dědičných wojwod nejwíce w západních Čechách, wojwodám Zlickým podařilo se právě panství swé rozšířiti po velké části země w stranách východních spojením několika starších wojwodství neb kmenů pod swau rukau. Jest pak známo z času potomního, že byli w swazcích blízkého příbuzenství s mladší wětvi králů německých rodu saského, která se dostala k panství w Bawořích zasnaubením Jindřicha syna krále Jindřicha I. saského s dcerau Arnulfowau; i dá se souditi, že příbuznost tato pocházela rovněž z nějaké swatby mezi rodinou Arnulfowau a wojwodskou rodinou Zlickau.

Kníže Wratislaw zemřel okolo roku 920, zůstawi tři syny, Wácslawa, Boleslawa a Spytihněwa, kromě čtyř dcer, kteréž jsau po smrti otcowě prowdány za rozličná knížata. Přibislawa, jediná, jejíž jméno se pamatuje, byla, jak se podobá z jistých okolností, totiž wojwody charwátského w sewerovýchodní části země. Nejmladší syn, Spytihněw, bezpochyby zemřel brzy. Wácslaw, při smrti otce teprw 18letý, byl ustanowen w nástupce w knížetství; Boleslawowi byl wykázán auděl w zemi Pšowanů, kteří nepochybně po smrti Slawibora otce swaté Ludmily dědictwím připadli knížecímu rodu, pročež zvláštních wojwod od té doby w nich nebylo. Do právních let obau kněžiců spravowala však zemi matka jejich Drahomír, dcera knížecí ze Stodor w zemi Luticů, tehdaž ještě pohanských. Při dvoře knížecím strhly se hned rozbroje, které měly truchliwé následky. Drahomír, o plnost panství

swého se bojící, a nejspíš od zistných welmožů w službě dworské poštiwaná, dala zabiti tchyni swau Ludmilu na wdowském sídle jejím Tetíně (921). Wykonatelé této wraždy, Tuňa a Homoň, powýšení za to k nejvyšším důstojenstwím, panowali nyní hrdě co první w její přízni, až popudili všečen národ proti sobě, ale naposledy i kněžnu samu. Drahomír zbawila se jich konečně saudem krwawým. Tuňa ušel trestu útekem ze země se všemi sobě příbuznými, poněwadž na wšecky se obrátil hněw kněžnin, ale Homoň přišel o hrdlo, a s ním jedním dnem wyhubeno i celé jeho přátelstwo.

Roku 923, nepochybně když zmatky tyto za wládaření Drahomířina ještě trwaly, wtrnul wéwoda baworský Arnulf s wojskem do Čech. Neprawí se w jakém úmyslu; lze však domníwati se, že přišel co spojenec wojwody Zlického, který času toho užil k wětšimu ještě rozšíření panství swého na ujmu rodu Přemyslowa. Panství toto w největší rozsáhlosti swé, které nabylo nejspíš právě tehdaž, zaujímalo asi dvě pětiny země české. Starodáwným sídlem wojwod byla Libice nad Cidlinau; odtud náleželo jim wšecko až ku Krkonošům; a od Krkonošů wztahowalo se panství jejich po celé východní straně země až k Šumawě na nejjižnější hranici s Bawory; w prostředru země pak pošinuli hranice swé blíž samé Prahy až přes Wltawu do starodáwné krajiny vlastních Čechů, tak že náležel jim i někdejší hrad Kázim neb místo, na kterém byl stál, u nynější Zbraslawě, až ku potůčku řečenému Žirina, padajícímu nedaleko odtud do Mže. Wýslovně připomínají se co hradové jejich na hranici proti Slezanům Kladsko, proti Morawě Litomyšl, proti Rakausům Chýnow, Daudlebi a Netolici. Wnitř panství toho slynuły krom starodáwného Hradce na chlumci Dobroslawowě nepochybně již za jejich časů také Chrudim, Čáslaw a Kauřim, co nejhlavnější župní hrady.

Když konečně Wácslaw, dospěw k letům zákonným, sám se uwázal w panství otcowské, newáhal pokusiti se o pokoreni hrdého nepřitele, i sebral pole proti Radislawowi wojwodowi Zlickému. Pohříchu wyprawuje nám o tom jen pozdní zázračná legenda, kterak obě wojska potkala se u Žitoměře, místa které se nyní nazývá Štolmír, w kraji Kauřimském; ale Wácslaw nechtěje, aby se lid wraždil bez potřeby, wyzwal wojvodu Zlického na sauboj w místě mezi wojsky. Pyšný Radislaw jen ze studu přijal toto wyzvání; ale když se přiblížil k Wácslawowi, zjewil prý se mu anděl, nad knížetem se wznášeje a jemu mečem hroze. Tu prý Radislaw padl před Wácslawem na kolena, poddávaje se jemu; i smřili se, a w dobrém prý se rozešli. Newíme owšem, jak vlastně se wěc zběhla; ale zdá se, že smření nebylo trwalé, že wojwoda Zlický ještě jednau užil spolku swých s cizími.

W létech po smrti knížete českého Wratislawy wedly se kruté wálky mezi Němci a Slowany Polabskými w krajinách na půlnoci od Čech. Jindřich saský, král německý, přijmím Ptáčník, pohromil wšecky národy slowanské, s kterými wojwodství jeho hraničilo na východě, a uwedl je w poddanství dílem tužší, dílem wolnější, zejména i Lutice w Brandenbursku, z nichž pocházela manželka Wratislawowa Drahomír, i Milčany w Lužici, nejbližší sausedy českých Pšowanů a Charwátů. Rozšířením panství swého w těchto stranách nabył Jindřich wětší moci

w Německu samém, tak že přivedl druhé wévody německé, prvé jemu téměř rovné, ku přísnejšímu poslušenství. I Arnulf baworský smluvil se s ním konečně, a upustil mnoho ze své někdejší samostatnosti. Tu zamyslel král německý, uvésti také Čechy pod moc swau a obnowiti i nad jejich zemí panství králů franských rodu Karla Velikého. Roku 928 wtrhnul wojensky do Čech, a s ním také Arnulf baworský, jemuž nepochybně jednalo se i o jeho zvláštní prospěchy, tedy buď o utvrzení církevních swazků mezi Čechy a biskupstvím Rezenským, buď o příspěví swému zeti nebo swaku, Radislawowi Zlickému. Wojenska německá přitáhla až ku Praze. Wácslaw, nemoha odolati jich moci přílišné, poddal se králi německému na ten způsob, že se zavázal k odvádění někdejšího poplatku, 500 hřiven a 120 wolů ročně. Biskupství Rezenské wztahovalo se odtud na Čechy bez odporu, a panství wojwod Zlických spatřujeme ještě více než půl století potom w celé jeho největší rozsáhlosti, ac ne nezawislé od knížat zemských, nýbrž vždy více pod wrechní jich moci.

Nelze pochybowati, že při těžkém stawu věcí toho času Čechy jen welkau statečností a zároveň opatrností sw. Wácslawa zachowány jsau od wětšího zlého. Wácslaw, nemoha se mocnému králi německému protiwti wzdornau moci wojenskau, hleděl získati jeho přízně, a učinil tím, jak se zdá, starší protiwníky své sobě neškodnými. Přitom spravoval zemi w pokoji maudře a sprawedliwě, a pečowal zvláště o rozšíření křesťanské wzdělanosti we swém národě. Když spojení s křesťanskými Bulhary na jihu a s Řeky, z jakého se někdy těšila Morawa, přetrženo bylo usazením se krutých Maďarů uprostřed, nezbywalo Wácslawowi hledati prostředků k tomu jinde než u Němců, a protož bylo i přátelství mezi ním a biskupy Rezenskými dosti wraucné. Wácslaw, jsa pilen zakládání kostelů po všech hradech swých a jiných místech w zemi, wystawil zvláště slavný chrám uprostřed hradu Pražského ke cti sw. Wíta, patrona Sasů, k jehož wyswěcení biskup Rezenský Tuto schwalně přijel do země. Zde prowozowaly se služby boží četným duchowenstwem jako jinde w kostelích biskupských.

Pokojné, duchem křesťanské lásky řízené wládaření Wácslawowo nenacházelo však oblíby u všech jeho poddaných. Mezi welmoži a jinými, kteří se oddávali službám při knížecím dvoře, byli již tehdaž mnozí, kterým šlo nejwíc o powznešení a obohacení sebe; k čemuž nehrozili se cest křiwých a darebných. Plození swárů w knížecí rodině býwalo již tehdaž jako za časů potomních nejobyčejnějším prostředkem k dosažení zámyslů lidí tohoto druhu. Již prvé, snad brzy po nastaupení Wácslawa w samostatné panství, osočili jemu matku jeho, jakoby chtěla zbawiti jej žiwota a potáhnauti panství na sebe we jménu mladšího syna swého Boleslawa. Wácslaw wypowieděl Drahomír z Prahy na Budeč, ale poznaw křiwdu swau, brzy smřil se a powolal ji nazpět. Později ti, kterým panowání Wácslawowo nebylo whod, začali wyhledawati přízeň Boleslawa a štwáti jeho proti staršímu bratru. Boleslaw wládl již sám swým audělem we Pšowanech, kdež wystawil hrad dle jména swého nazwaný Boleslaw (Starau). Přísný a násilný způsob panství, které zawedl w tomto swém knížetství, zjednal mu již tehdaž powěst, z níž powstalo dáwané jemu příjmi Krutého. Zlá chasa

tak dlawo jej popauzela, až wešel w auklady k zawraždění swého bratra. Roku 935, když Wácslaw, od Boleslawa snažně zwán, přijel o poswícení k němu na Boleslaw a weselil se bezelstně, wzali wrahowé radu o něm. Ráno časně dne 28 Září, když dle obyčeje swého šel na mši jitřní, přepadl jej Boleslaw se zlými druhy swými, i zabili jej mnohými ranami udatně se bránícího u samých dweřích chrámových. I matku jeho Drahomír, která na pokřik přiběhla a slzami skrápěla mrtvé tělo swého syna, chtěli pomocníci Boleslawowi sprowoditi se swěta; ale Boleslaw aspoň toho se zhrozil, a matka utekla w čas do Charwát, jak se podobá, k dceři své Přibislawě. Boleslaw takowým skutkem zjednal sobě cestu ke stolci knížecímu. Ale Wácslaw byl od wěrného lidu swého hned po smrti ctěn co mučenník a první swatý dědic země české; tělo jeho přeneseno se slawau do kostela sw. Wíta se swolením Boleslawa kajcího; jméno jeho wzywáno od Čechů w bojích a we wšelikých jiných potřebách, obraz malowán na korauhwích, pečetech, penězích; helm Wácslawůw práce starodáwné, jak se zdá, již starším předkům jeho náležewší, též i meč a košile brněná chowají se co drahé po něm ostatky; a píseň „swatý Wácslawe, wojwodo země české“ zpříwá se již na desáté století.

§. 11.

Boleslaw I.

Nastaupení Boleslawa I na stolec český bylo ihned začátkem nové wálky s Němci; neboť král německý Jindřich pokládal zawraždění Wácslawa, který jemu wěrně byl oddán, za úkor sobě učiněný. Hned chopil se této příležitosti zase jeden z lechů českých, nejpodobněji wojwoda lucký z nějakého nowějšího rodu toho kmene, jal se odpírati poslušnosti knížeti zemskému, a dal se pod ochranu krále německého. Jindřich I právě zemřel, dřív než mohl co předsewziti. Ale syn a nástupce jeho Otto I, rovněž mohutný, kázal hned dvojímu wojsku, durynskému a saskému, wtrhnauti do Čech. Boleslaw, udeřiw na jedno po druhém, obě porazil na hlawu a rozplašil; zrádného pak lecha přemohl, a hrad jeho rozwalil (936). Ale wálka s Němci trwala odtud čtrnáct let, ac při menších pŭtkách toliko, pokud zaneprázdněn byl Otto I wálkami a nepokoji w jiných stranách. Teprw když moc swau rozmnožil wybojem w Italii a spojením části této země s Německem pod jedním panstvím, udeřil sám s welikau moci wálečnau na Čechy (950), a wtrhnul hluboko do země až k samé Praze. Boleslaw, ac wojsku králowu welikau způsobil škodu, nicméně musil před ním cauwati, i sklčil Otto nejstaršího syna jeho Boleslawa na hradě Nowém, to jest nejspš na Staré Boleslawi. Tu se dal Boleslaw we smlawání, a slřbil platiti predešlý poplatek.

I on, jako prvé Wácslaw, hleděl od té chvíle přátelství s císařem německým, jehož moci Čechowé na ten čas odolati nemohli. Naproti tomu dařila se mu brzy wálečná předsewzetí w jiných stranách, kterými wydobyl sobě moci, jaké neměl dotud žádný z jeho předků.

Nedlawo po skončení wálky Boleslawowy s Němci osmělili se Maďari ještě jednau k welké laupežné wyprawě do Němec, kdež byl

předtím Jindřich I pluky jejich porazil, a tím na mnoho let je odstrašil. Wtrhlit s velikým vojskem, asi 100.000 mužů jízdných, do Bawor, do Šwab a do Frank, a počali zabíjeti a pleniti, až oblehli město Augsburg we Šwabích (955). Tu je porazil císař Otto w bitvě veliké a krvavé, kdež nesmírné množství jich zahynulo. Boleslaw proti společnému tomuto nepříteli křesťanstwa císaři pomáhal, poslaw 1000 mužů českých k vojsku Ottowu; sám pak s hlavním vojskem českým postavil se na hranicích své země. Tisíc oněch mužů zahynulo w bitvě u Augsburgu, poněwadž byli první, na něž nepřítel hned udeřil se wší silou swau. Ale když Maďari, ztratíwše bitwu, s ostatní velikou silou chtěli wtrhnouti do Čech, tu je přijal Boleslaw na hranici krvawou bitwau, w níž zajat jest vůdce jejich Lehél, a wojsko celé zahubeno. Boleslaw neustál nyní we válce s nimi, až dobyl celé staré Morawy i se Slowenskem a připojil země tyto k říši své.

Téhož času, ne-li již dříwe, uwedl však také některé jiné části někdejší říše Swatoplukowy pod moc swau, wětší část Slezska totiž a zemi Wislanů s Krakowem, někdejším sídlem jejich knížat.

W těch stranách stal se sausedem panství polského, jehož sídlo bylo we Hnězdně, we vlastním a prwotním čili Welkém Polsku. Tehdejší kníže polský Mečislaw panowal však již také Mazowsku a jiným sausedním krajinám, jmenowitě také dolejším částem Slezska. Zde sausedil se říši Boleslawowau nowě wzrostlau na straně polední, s německými markrabími w Milčanech čili Lužici a w jiných podmaněných krajinách Slowanů polabských na straně západní. Mezi oběma panowníky slowanskými, jimž říše německá vždy zůstawala mocí nebezpečnou, zawřeno brzy dobré přátelství. Mečislaw pojal dceru Boleslawowu Daubrawku w manželství (965), a přiweden tudy i s národem swým ku přijmutí křesťanského náboženství (966).

Nelze pochybowati, že rozšíření panství českého Boleslawem I za hranicemi země přispělo samo sebau také k utvrzení knížecí moci w zemi, žeť wykonáwana odtud s wětším důrazem a nezápasila již tau měrau s předešlými překážkami. Rozsáhlé panství Zlické čili Libické musilo odtud přestati býti nebezpečným pro jednotu země. Tehdáž byl wládařem jeho Slawník, synowec prý Radislawůw, muž jak se zdá opatrný, který Boleslawowi prokazowal velké poslušenství a stál tedy k rodu knížecímu w poměru přátelském.

§. 12.

Boleslaw II.

Boleslaw I zemřel po 32letém panování roku 967; i měl za nástupce syna svého Boleslawu II. Druhý jeho syn, narozený w čas zlého kwasu, na kterém Boleslaw zabil bratra svého Wacslawa, nazwaný odtud Strachkwas, jinak Křištan, oddán byl stawu duchownímu.

Boleslaw II rozšířil hranice říše české ještě dále na východ, zmocniw se krajin ruských w nynější Haliči, to jest později tak zwané Čerwené Rusi, od Přemyšle až ku podkrají řek Buhu a Styru, kterých však po málo létech dobyl na něm zase zpět mocný kníže ruský

Wladimír Weliký (981). Moc česká byla nyní takowá, že i wedlé veliké říše německé směla si počínati rázněji než za předešlých časů. Když při samém začátku panování Boleslawowa vypukly spory mezi Mečislawem polským a německými markrabími, jeho sausedy, newáhal se Boleslaw poskytnouti swaku swému pomoci wojské. Ztráty, kterých Němci následkem toho utrpěli w oněch stranách, přiwedly konečně císaře Ottu, jenž se od delšího času zdržowal we Wlaších, k návratu do Němec, kdež stalo se přátelské narownání na osobním sjezdě jeho s Boleslawem i Mečislawem we Kwedlinburce w Sasích (973). Na tomto sjezdě wymohl sobě Boleslaw II, nepochybně též co wýtěžek mohutného svého wystaupení, swolení císaře německého k odloučení Čech od Rezenského biskupství a zřízení zvláštního biskupství w Praze. Bez obtíží swolil k tomu zbožný biskup Rezenský, swatý Wolfgang, hledě více k spasení duší než k zisku časnému; a tím snadněji dostal Boleslaw swolení papežského, wyprawiw s poselstwím do Říma sestru swau Mladu, která zwolila život panenský a založila první klášter w Čechách, jeptišek sw. Benedikta při kostele sw. Jiří na hradě Pražském. Nowé biskupství nemělo však býti obnovením předešlého arcibiskupství morawského s liturgií slowanskou, nýbrž wýslovně ustanoweno jemu od papeže zachowávání řádů latinských, w zemi samé tehdy již obyčejnějších. Také zůstalo biskupství české podřízeno německému arcibiskupu, awšak ne již Salzburskému, než Mohučskému, a císař pozústawil sobě práwa investitury, to jest slawného potvrzení biskupa nowě dosazeného, pokud záleželo na moci swětské, ač wolení biskupů samo příslušelo knížeti a národu českému na sněmě obecném. Sídlem biskupským stal se chrám sw. Wíta na hradě Pražském; k dioecezi pak náležely nejen Čechy, nýbrž i Morawa, Slowensko, Slezsko, Krakowsko, wšecky země, které tehdáž stály pod panstwím českým.

Prvním biskupem Pražským byl saský kněz Dětmar, jenž od mnoha let přebýwal w Čechách, zastáwaje nejspíš služby při dwore knížecím, a tudy znal dobře jazyk český. Po smrti jeho po dewíti létech zwolen na sněmě w Lewém Hradci s welkau radostí shromážděného lidu Wojtěch, syn Slawníka, wojwody Libického (982), jehož otec w roce předtím byl zemřel, zůstawiw krom Wojtěcha ještě šest synů. Wojtěch, oddán byw hned z mládí učení k stawu duchownímu, uwázal se w úřad pastýřský s takowau nadšenou horliwostí, kterou stal se wzorem nedostíženým pro wšecky své nástupce. Wšechn jeho život byl oddán službě boží a účinné lásce k bližnímu. Úkol jeho byl tím wětší, čím nedostatečnější byla zřízení církewní w Čechách, pokud neměla země svého domácího biskupa; neb není pochybí, že biskupowé Rezenští, národu českému cizí, o jeho duchowní potřeby náležitě pečowati nemohli. Tedy snažil se Wojtěch nejen o obrácení všeho lidu ku křestu, pokud zůstawal dílem ještě w pohanství, nýbrž o skutečné zaštípení w něm řádů a ctností křesťanských, o wymytění wšelikých nešwar pohanstwa, o uwezení samého zákonodárství zemského we srownalost s požadawky církwe křesťanské. Pilnost jeho w tomto snažení získala jemu brzy sláwu přesahující hranice země české. Již roku 984 powolán byl od knížete uherského Geysy do země jeho,

kdež pokřtil syna jeho Štěpána swatého a we walném shromáždění w Ostřihomě obrátil několik tisíc lidí na wíru. Také však snažení jeho potkalo se s mnohým odporem těch, kterým nechtělo se upustiti ode všech zvyků pohanských a podniknauti všechny powinosti křesťanské. Zvláště usilování Wojtěcha o zamezení mnohoženství a sňatků mezi příbuznými, o kázeň duchowenstwa ještě nedosti vzdělaného, o zachowávání swátků a postů, o přetržení obchodu s lidmi, který se jistau měrau provozowal prostředkem Židů, již tehdaž usazených w zemi, mělo těžkosti, kterých přemoci nebylo možné leč proběhnutím delšího času.

Překážky tyto naplnily srdce autlocitného biskupa žalem takovým, že konečně, maje sebe za nedostatečného, chtěl se zbawiti pastýřského úřadu, odebral se za tau příčinau do Říma (989), a s powolením papeže wstoupil tamže do kláštera sw. Alexia řádu sw. Benedikta (990). Pilné naléhání knížete Boleslawa při dvoře papežském přimělo Wojtěcha teprw po třech létech, že se opět uwázal w biskupství a nawrátil se do Čech, kdež k jeho žádosti založen nyní první mužský klášter Benediktinský w Břewnowě u Prahy (993) a wydány zákony na sněmě zemském dle přání jeho jak we věcech manželství, tak také w odvádění desátku k biskupství pro náležité opatření kostelů. Ale po nedlauhém čase strhly se spory znou a vypukly nesmířitedlně přiběhem krvawým, když biskup lidumilný snažil se zachrániti život kající cizoložnice, manželky jednoho z mocného tehdaž rodu Wršowiců, příbuzní však manžela jejího wytrhli ji násilně z moci jeho a usmrtili ji dle krutého obyčeje zakoreněného w pohanství. Wojtěch podruhé opustil wlast swau (995), a odebral se do Říma, aby se zbawil biskupství.

Do toho wtkročily však tauž dobu také spory mezi bratřími swatého Wojtěcha a knížecím dworem, nepochybně buď o meze buď o způsob panství synů Slawníkových, které se musilo vždy více přičíti ponětím o swrchowané moci knížete zemského. Přišlo až ke zjavné wálce w zemi, we které Slawníkwoci hleděli se posílití pomocí z ciziny.

Boleslaw II byl po smrti císaře Otty I wystoupil co protiwník syna a nástupce jeho Otty II, pomáhaje bratranci téhož, Jindřichowi wéwodowi baworskému, jenž sobě pokládal lepší práwo ku panství. Jindřich byl přemožen, ač Otto II, wtrhnuw za ním roku 976 do Čech, utrpěl znamenitau porážku u Plzně. Po smrti však císaře Otty II roku 983 dopomohl jemu Boleslaw II opětým poskytnutím branné pomoci aspoň nawrácení k wéwodství jeho baworskému (985), ježto mu prwé bylo odňato. We wálkách těchto německých stál i Mečislaw, kníže polské, po obakrát wedlé knížete českého co wydatný pomocník. Později však přetrhlo se přátelství mezi Čechy a Polskem nějakými rozepřemi o hranice we Slezsku, i přišlo k tuhé wálce (989), která se teprw po smrti Mečislawowě skončila mírem nějakým se synem jeho Boleslawem Chrabrým, s prospěchem sice pro Čechy, ale tak, že následkem toho kníže polský hleděl přátelských poměrů s Němci proti Čechům. Když roku 995 císař Otto III předsewzal tažení proti Luticům, pomáhal jemu Boleslaw Chrabrý osobně na této výpravě.

Tehdaž práwě we wálce mezi knížetem Boleslawem II a Slawníkwoci bylo umluweno příměří. Pod příměřím tímto však nejstarší z bratří sw. Wojtěcha, Soběbor, odebral se do ležení císařowa, a jednal s ním i s Boleslawem polským tudíž přítomným, wznášeje na ně swau při s knížetem. Zwědew o tom, dal kníže Boleslaw bez ohledu na příměří uderiti na Libici, kdež přebýwali čtyři z druhých bratří sw. Wojtěcha, řečení Spytimír, Pobraslaw, Pořej a Cáslaw. Wršowici, osobní nepřatelé synů Slawníkwových, měli jak se zdá hlavní úkol na této výpravě. W den zasvěcený sw. Wácslawa byl hrad dobyt útokem; hradští, kdož mohli, mezi nimi všichni čtyři bratří Slawníkwoci s ženami i dětmi, utekli do kostela, hledajíce ochrany na místě poswátém. Tu slíbili Wršowici žiwot jim darowati; ale když vyšli, jsau všichni zrádně zbiti; jmění jejich pobráno, hrady jejich druhé i se vším panstvím potom snadno uwyedeny w moc knížete.

Swatý Wojtěch mezitím w Římě obdržel powolení, aby se zbawil biskupství, když by jeho Čechové biskupem mítí nechtěli. Po zavraždění bratří jeho nebylo mu owšem již možné wykonáwati pastýřský úřad w zemi. Toho času poznal jej mladý císař Otto III, a wywolil jej sobě za zpowědníka. Wojtěch odebral se s ním a s dworem jeho z Říma až do Mohuče; odtud však obrátil se do Polska ku knížeti Boleslawowi Chrabrému, u něhož také bratr jeho Soběbor byl došel útočiště. Úmysl jeho byl zajíti daleko mezi pohany a zwěstowati jim slowo boží. Tedy wyprawil jej Boleslaw Chrabrý po lodi na řece Wisle až k moři, odkudž Wojtěch obrátil se do země Prusů, maje s sebau krom jiných průwodcích také nejmladšího bratra swého Radima, který rovně jako on zwolil staw duchowní. Ale Prusané zůriwé se postavili proti apoštolu wíry; a když z nepowědomí wstoupil na pole Romowé, ježto pohané měli za swaté, chtěje sobě odpočínauti, shlukli se naň we množství velikém, a zabili jej ukrutně (997). Radim a jiný kněz jménem Benedikt, který byl při Wojtěchowi, bywše propuštěni od pohanů, přinesli truchliwau zwěst o umučení Wojtěcha knížeti polskému. Kterýž poslaw do Prus, wykaupil tělo jeho za welké peníze, a pochowal se sláwau welikau we Hnězdně.

§. 13.

Staw a způsob věci českých za Boleslawů a jich nástupců.

Wywraćením panství Libického již při sklonku panování Boleslawa II byl dosažen konečný cíl snah knížat českých z rodu Přemyslowa o wyzdwižení moci swé jednostejně nade všemi kmeny českými. Nebyloť již od té doby žádných dědičných wojwod w zemi kromě knížat samých. Sama jména kmenů, na které se prwotně dělil národ český, přicházela čím dál tím více w zapomenutí; země dělila se odtud jen na župy, spravované s hradů knížecími úředníky. Nejvyšší nad župau byl župan, čili jak později se nazýwal, purkrabí; jemu byli podrženi cůdar čili sudí, jenž předsedal saudu župnímu; komorník, jenž přijímal a odváděl důchody knížecí; wládař, jenž spravowal knížecí statky; lowčí, jemuž byly poručeny lesy a lowy w župě.

Jim byli k ruce jiní menší úředníci, žoldnéři a sluhové knížecí rozličného druhu. Nad úředníky pak župními stáli vyšší důstojníci při dvoře knížecím: župan nádvořní, neb jak se v pozdějších časech a při změnách okolnostech říkalo, nejvyšší purkrabí, nejvyšší soudí, nejvyšší komorník, nejvyšší lowčí, každý se svým náměstkem a jinými podřízenými, k čemuž během času přibýlo ještě více důstojenství vztažujících se k službám při samé osobě knížete a jeho rodiny.

Kníže choval četné toto úřednictvo a komonstvo po celé zemi nejvíce z požitků svých statků, které se rozkládaly po všech župách, zahrnující v sobě jak starodávné rodinné jmění Přemyslovců, tak nepochybně všecko jmění bývalých vojvod, mnoho jak se zdá zabaveného jmění starých rodů šlechtických, ježto se byli přidrželi vojvod w zápase jich s mocí knížecí, a všecku půdu w zemi, která ještě nebyla vzdělána a obrácena w jmění saukromé, tudyž zejména širopustý les pomezní a velké hvozdy wnitř země, jakož Kriwoklátské, Dobříšské, Zwikowské atd. oblíbená místa lowecké zábavy knížat od nepaměti. Z velikého tohoto jmění uděloval kníže věrným svým sluhům, to jest jednotlivé dědiny neb aujezdy, větší i menší, kterých směli užívati do vůle knížecí neb do života, později obyčejně dědičně, však jen w přímém potomstvu, po jehož vymření nawracowaly se zase w držení knížete co odúmrti. Mimo statky a lesy měl kníže cla a mýta, ježto se vybírala buď w penězích buď w zboží na bránách zemských, na wodách i na trzích, příjmy z hornictví, pokuty ze soudů, také daň roční řečenau mír, stálau a všeobecnau.

Takto jsauc opatřena, byla knížecí moc toho času téměř neomezena. Stály sic wedlé knížete sněmy zemské, wedlé úředníků jeho sjezdy župní, jako za starodáwna, ale byly více k slyšení rozkazů jejich, než ku projewování vůle národu. Nebo knížecí úřednictvo a služebnictvo wedlo, w nich první slowo, jakž w všelikém jiném ohledu zaujímalo první místo. Z úřednictwa tohoto pošla nowá šlechta w zemi, která zastúpila starau, na samostatném jmění velikých rodů se zakládající. Do ní wstupowalo se milostí knížete, jež uděloval úřady a výsluhy; jí zase často pozbýwalo se hněwem knížecím. Po úřadech bažilo se jak nejvíce, co po nejlepším prostředku k nabytí jmění a moci.

S velikau změnou, která takto přišla w správě země ponehálým zmáháním se moci knížecí, přišla zároveň také proměna w staroslawanských rádech rodinných a tudy w všech poměrech společnosti. Dá se souditi, že nowě vznikající šlechta služebná zawdala největší podnět k tomu přewratu. Do jejich řad powznášeli se, ne wladýkowé toliko čili hlavy rodin, nýbrž, jak se zdá, zrowna wíc lidé, kteří nezaujímali prvních míst w rodinách, často i z nejnižšího stawu. Jestliže pocházeli ze slavných četných rodů, hleděli, jak se zdá, přízni knížete neb jinak mocí swau dosáhnouti vládarství w nich pro sebe a časem i pro své potomstvo, zamítající swobodné wolení od rodiny; jiným takovým rodům wnuceni jsauc snad také dědiční wládaři cizího rodu z přízně knížete, jestliže byli jemu odporní. Tak nebo podobně přišlo během času, že welká příbuzenstwa měwší své wolené rodinné hlavy při nedůlnosti statku, dostala se w poddanství dědičných wrchností, co lid robotný a poplatný; při větší pak swobodě

zachowali se menší držitelé jednotlivých dědin, nenáležewší k rodům velikým, staw potomně tak zwaných zemanů, dědinníků čili swobodníků.

Při ztenčení swobod národních neklesal tauž měrau obecný blahobyt, ano zmáhal se, pokud panownická moc byla w rostu a pokud na wýši své se zachowala. Při větším saustředění panství požíwala země většého pokoje od nepřátel zahraničných i většého míru domácího a pilného konání spravedlnosti. Obywatelstwo se množilo; země se wždy více vzdělávala mýténím lesů a zakládáním nowých wesnic, zvláště na knížecím zboží, jehož wýnos se množil wykazowaním země poplatnému lidu. S počtem dědin množil se také počet žup a hradů, když župy velké děleny jsauc na menší, tak že na počátku 12. století bylo jich asi 50. Hrady staré byly opauštěny, a nowé pewnější staweny w jiných místech. Podhradí, žiwá obchodem a prowozowaním všelikého řemesla, šířila se wždy více, nade všecka jiná podhradí čili mezihradí Pražské w samém hlawním sídle země, jehož rozsáhlost a žiwnost powěstná byla i w jiných zemích. Již za Boleslawů a w prvním století po nich táhlo se podhradí Pražské dle běhu řeky Wltawy na menší straně od Újezda až pod horu zámeckau, na větší straně od Podwyšehradí čili Psář Podskalím, Jircháři a Opatowici, Starým městem w největší části jeho objemu a Poříčím až ku písčítým ostrowům pod Bubny. W prostranství nynějšího Karlova náměstí na Nowém městě odbywaly se velké týdenní trhy. Týn byl hostinným dworem, w kterém cizí kupci skládali své zboží a odváděli knížecí clo z něho. Židé bohatstwím slynaucí přebýwali tu, kdež posud jest Židowské město. Přes Wltawu byl dřewěný most, který se ponejprw připomíná roku 1115. Kostelíků malých powznášelo se dosti mnoho nad bydlišti, tehdaž owšem skrownými, ježto s welkau část byly starodáwného půwodu.

Od času sw. Wojtěcha nabýwal i staw duchowní wždy většého rozšíření a důstojnějšího postawení w zemi. Duchowenstwo, církewné jsauc podřízeno arcibiskupu w Němcích a papeži w Římě, čerpalo z Němec a ze Wlach wyšší vzdělání, jakéž bylo tehdaž w západním křestanstwě, a pěstowalo je w zemi. Při kostelích, kde byl dosazen větší počet kněží, jakož při kostele biskupském w Praze, Litoměřickém, Mělnickém, Staroboleslawském, potomních sídlech kapitul, nacházely se záhy školy, kdež se učilo latinskému jazyku a jiným wěcem potřebným duchownímu stawu. Kláštery byly rovněž sídly učného zaměstnání a krásného umění. Již kníže Boleslaw II založil kromě kláštera Břewnowského ještě jeden w Ostrowě; a více jiných, vše řádu sw. Benedikta, wzalo počátek během potomního století. Z knížecího jmění dostalo se jim náležitého opatření. Biskupství Pražské bylo nadáno velikými statky, ježto ležely dílem w bezprostředním panství knížat, dílem w někdejším panství rodu Libického. Biskup byl bez všelikého porownání první osobau w zemi po knížeti, a prowozowal jak w radě knížecí tak na sněmě zemském wplyw nad míru důležitý. Jinak užíwal kníže osob duchowních ke všem pracem, ježto wymáhaly wyšších známostí, jakož jmenowitě k jednáním w poměrech svých zahraničných. Kaplanové knížecí tak zwaní zastáwali všeliké písemnictví při dvoře, pokud potřeba jeho během času zmáhala se wždy více pokrokem wzdělanosti.

KNIHY TŘETÍ.

O knížatech čili wéwodách země české od smrti Boleslawa II.

(Od roku 999 až do 1197.)

§. 14.

Zmatky domácí po smrti Boleslawa II.

Po největším dosud powýšení moci české, které dowršili prwní dwa slawní Boleslawowé, přišlo welké otřesení, kterým nebyla již w nebezpečenství celost země, ale owšem utrpěla na některý čas samostatnost její w poměru k Německu, na wždy pak ztroskotána weliká říše západoslawanská, již tehdy Čechy byly stály w čele, tak že napotom stěží jen malý úrywek jí zase přinawrácen ke stálému spojení. Příčinu k otřesení tomu zawdaly přede wšim opětné různice w domě panownickém jako někdy w rodině Wratislawa I.

Kníže Boleslaw II zemřel roku 999, zůstawiw syny tři: Boleslawa, Jaromíra a Oldřicha. Boleslaw, od wlasů nazwán Rysawý, nastaupil panování; druzí dwa obdrželi snad již za žiwobyti otce části země jakožto audělná knížetství, podobá se, že w krajinách někdejšího panství Slawníkowa, kdež hradové Oldřiš a Jaromír měli jejich jména. Ale Boleslaw byl člověk hanebné powahy, lakomý, podezřiwý a ukrutný na poddané i na přátely swé, přitom pak nicméně beze wší zmužilé mysli a statečnosti. Tyto jeho vlastnosti dobře znal bratranec jeho Boleslaw Chrabrý, kníže polské, syn Mečislawa z Daubrawky, muž rovnající se statečností ducha předešlým Boleslawům českým a dychtiwý po welikém jejich dědictwí. Tedy sotwa Boleslaw II umřel, hned toho roku (999) Boleslaw Chrabrý wtrhnul do zemí českých, a počal je sobě podmaňowati. Město Krakow oblehl a dobyl, kdež Čechové, za posádku wložení, udatně odpírajíce wšichni jsau zbiti, aniž Boleslaw III co učinil, aby obhájil swé panství. Tedy w krátkém čase všechny země prwe k Čechám přiwtělené, Slezsko, Morawa, Slowensko w Uhřích, byly od Boleslawa Chrabrého dobyty a připojeny k welikému odtud panství polskému.

Boleslaw Chrabrý již roku nejprwe potom (1000), když císař Otto III přišel do Hnězdna na pauč ke hrobu sw. Wojtěcha, dorozuměl se s ním o odtržení těchto zemí také od biskupství Pražského a zřízení zvláštního arcibiskupství we Hnězdně. Radim čili Gaudentius, bratr sw. Wojtěcha, stal se prwním arcibiskupem polským.

Boleslaw Rysawý, pozbyw takto pro nedbalost největší části říše po otci zděděné, nakládal mezitím hanebně se swými bratry, aby se zmocnil jejich podílů. Jaromír byl nastrojením jeho zohawen na těle, Oldřich sotwa ušel zbawení žiwota; obadwa utekli ze země, a odebrali se k Jindřichowi, wéwodowi baworskému, kterýž potom po smrti Otty III (1002) byl císařem Římským. Ale Boleslaw tak prowozowal panství swé, že konečně ani ti, kterým prwe nejvíce přál, nemohli sněsti jeho ukrutnosti. Tedy se spikla část welmožů, a w čele jejich Wršowici, dotud miláčkowé a pomocníci Boleslawowi w úkladech proti bratrům, z nichž on jednomu i dceru swau dal za manželku. Znáwodu jejich powolán kněžic polský Wladiwoj, nejspíš nejmladší bratr Boleslawa Chrabrého a tudy též syn Daubrawcín, na knížecí stolec. Wladiwoj přitáhl s wojskem polským (1002), a Rysawec, ode všech opuštěn, utekl k Jindřichowi, wéwodowi franskému. Wšak ani ten nebyl přítelem jeho, neb i jemu byl učinil křiwdu jakausi; pročež nenalezl u něho hostinstwí, nýbrž wsazen do wězení, a když jej Jindřich konečně propustil, newěděl se kam jinam obrátiti než k nejmocnějšmu nepříteli swému, Boleslawowi Chrabrému.

Wladiwoj, nowý kníže český z rodu cizího, obáwal se, že by nebyl dost jistý we swém důstojenství, když Jaromír a Oldřich, prawí dědici, přebýwali, jak powěděno, u krále německého Jindřicha II, jehož pomocí daufali po wyhnání Boleslawa dosednauti na stolec swých otců. Tedy aby se s té strany ubezpečil, pospíšil Wladiwoj ke dworu krále německého, a žádal, aby jej za kníže české potwrdil. Jindřich byl k tomu ochotný, neohlížeje se mnoho na Jaromíra a Oldřicha, a wšak žádal na Wladiwoji přede wšim, aby netoliko platil předešlý poplatek, nýbrž aby dle obyčeje německého byl manem jeho, t. j. aby zem českau uznal za zem králowu, a aby jí on i potomní knížata česká měli od něho w léno, t. j. toliko k užívání a spravování. Tedy učinil Wladiwoj, jak král žádal, slíbil jemu býti wěrným a poddaným, a za to potwřen w knížetství, čili, jak se w Němcích nazýwali správcowé jednotlivých zemí, za wévodu nad Čechy. Tak byla země česká bez wědomí a swolení národu prodána pod cizí wrchnost; i ačkoli skutkem tímto nemohl dle práwa wázán býti nikdo, než kdo záwazek přijal, nicméně králowé neb císařowé Římští, domníwajíce se i krom toho býti pány celého swěta, odtud tím více přičiňowali se dle možnosti, aby plnému wrchnému panství nad Čechy zjednali průchod.

Tedy se brzy slitowalo Čechům, že odwrátiwše se od domácího rodu Přemyslawa, wzali sobě kníže z ciziny. Na štěstí Wladiwoj brzy umřel, trápen jsa ustawičnau žízni, tak že ani hodinu zůstati nesměl bez nápoje (1003). I pospíšili Čechové poselstwím do Bawor, a přiwedli mladší dwa syny Boleslawa II zpátky, z nichž Jaromíra učinili knížetem. Ale Boleslaw Chrabrý, maje již aumysly také na zem českau, aby ji opanowal, wzal umluwu s Boleslawem III, který u něho byl pohostinu, wtrhnul s wojskem welikým do Čech, a přinutil Čechy, že musili Rysawce znouw přijmauti za kníže. Jaromír a Oldřich musili podruhé utéci do Němec, mezi Boleslawem III pak a poddanými jeho učinil Boleslaw Chrabrý smíření, aby sobě wšeho předešlého ničím zlým newzpomínali.

Ale Ryšawec nedbal než o naplnění zlosti své, a hledal krvavé pomsty nad těmi, jejichž přičiněním prvé vypuzen byl ze země. O masopustě (1003), když všechen lid hleděl veselosti, pozval nejvýznamnější osoby ze země, mezi nimiž i nejčelnější z rodu Wršowiců, k sobě, k radovánkám. Tož uprostřed veselí wstąpiw s dráby swými, sám prwní probodl Wršowice, jenž měl dceru jeho za manželku; ostatní všichni, kterých nenáviděl, od druhých zrádně jsau zabiti. Z toho se podruhé proti němu pozdwihi welmoži, a newědauce sobě jiné rady, poslali ku knížeti polskému samému, žádajíce ho proti ukrutníkowi o pomoc. Boleslaw Chrabrý, raduje se tomu, že jej Čechowé sami powolati musili za swého wyswoboditele, přiblížiw se ku pomezí země české, powolal Boleslaw III k sobě pod twáří přátelskau; když pak přišel, kázal jemu wypáliti zrak a zawéztí jej na twrdý hrad do země polské, kdež on po mnoha létech skončil bídný swůj žiwot u wězení. Boleslaw Chrabrý pospíšil s wojskem swým do Prahy, kdež přijat s welikau radostí swých přívrženců a wyhlášen za kníže. S ním se nawrátil do země Soběbor, bratr sw. Wojtěcha, i zalíbilo se Boleslawowi w Praze více než w otcowské zemi jeho polské, tak že mnil tu zůstati a odtud panowati weliké říši své.

Panství jeho w Čechách nezůstalo však bez odporu. Nad Pražským podhradím samým wzdorowal jemu Wyšehrad, co sídlo strany protiwné, ku které hnul národ celkem z přirozené náchylnosti k rodu swých knížat starodáwných, ač na ten čas musil se poddati moci. Nad to způsobilo Boleslawowi w kročení do Čech hned nepřátelství s Německem. Král Jindřich II nechtěl dopustiti, aby říše polská, po německé w celém křesťanstwu již nejmocnější, ještě dále w sausedství jeho se rozšířila. I učinil psaní Boleslawowi: chtěl-liby jemu učiniti přísahu poslušenství, tak aby se zemí českau byl manem čili wasallem německého krále, že jemu té země chce práti; pakliby tak nechtěl učiniti, že jej stihati bude wálkau. Boleslaw, jsa w bojích zkušný, odepřel žádosti králowé, a počal zbrojiti, i začala se wálka weliká mezi německau říši s jedné strany a polskau s druhé. Jindřich potřel nejprvé přátele Boleslawowy, kteréž měl mezi samými wéwodami německými; potom pak strojil se Jaromíra a Oldřicha dosaditi w Čechách, i wešel w dorozumění o to s welmoži jim přichylnými.

Roku 1004 sebral král wojsko u Merseburka w Sasích, a chystal lodě na Labi ku přechodu, jakoby se strojil wtrhnouti do starších zemí knížete polského; když pak Boleslaw z té příčiny hlawní swau sílu obrátil do Lužice, král německý hnul w prawo, a wtrhnul s celým wojskem swým do Čech. Oldřich a Jaromír táhli s částí lidu napřed. Přátele jejich otewřeli jim bránu zemskau přes hory Krušné. Když přitáhli před Zatec, hlawní hrad w někdejší zemi Lučanů, wystawený nejspíš Boleslawem I, obywatelé posádku polskau zbili, a krále Jindřicha s wojskem jeho wpustili do hradu.

Král zůstal tu s wojskem swým, očekáwaje ještě příchodu Barworů. Zatím Oldřich, táhna w před, dobyl hradu Dřewice, srozuměl se s přátely swými a bratra swého w Praze, a přiblížil se tajně až do nejbližšího okolí, aby Polany náhle přepadl. W lese na širokém wrchu Petřína a Strahowa přišli k němu wěrní jeho, osm wládyk, mezi nimiž Wýhoň řečený Dub s lidmi swými, wše 350 mužů.

Boleslaw Chrabrý, událostmi těmi překwapen, máje jen málo lidu w Praze, a tajných úkladů se obáwaje, strojil se sám w tu chvíli k odchodu. W půlnoci, když zwonění na Wyšehradě, posud nepřemouzeném, wyzýwalo ku powstání všeobecnému proti Polanům, opustil Boleslaw hrad Pražský s částí swých, a zachránil se útekem ze země. Soběbor s ostatním malým hlukem zůstawen byl we hradě, máje wytáhnouti něco později. Proti němu zdwihi se z nenadání Čechowé w posádce hradské, již dorozumění s Oldřichem, který nemeškal zároveň udeřiti na hrad zwenčí. Tu padl Soběbor w boji na mostě u přední brány hradské; jiní we zmatku utíkali po stráních, jiní w tísní welké úzkau zadní branau, tak že malý počet se zachránil. Hned nazejtří přišel Jaromír, a uведен w Prahu i u Wyšehrad, i dosazen na stolec knížecí, na kterémž wzal stwzení od krále německého, jenž po několika dnech přitáhl rovněž s celau mocí swau ku Praze.

§. 15.

Jaromír a Oldřich.

Když takto Čechy nawráceny byly pod panství domácího rodu Přemyslowa, wytáhl král Jindřich hned z Prahy za Boleslawem II do Lužice, a pokračowal we wálce s ním několik let, při čemž Čechowé byli jemu nápomocni. Ale Boleslaw odpral obojím statečně, i učinil s ním Jindřich mír takowý, že wšecky země, které byl Boleslaw Čechům wzal, zůstaly i napotom w jeho moci (1013).

Přitom nebyl ani tehdy ještě konec domácím různicím w Čechách. Strhlyt se opět mezi bratřími knížecími, Jaromírem a Oldřichem. Oldřich po swrzení panství polského obdržel Zatecko čili někdejší krajinu Lučanů w auděl, pod wrchním panstvím staršího bratra. Jsa milowník lowu, když jednoho času nawracel se z honby do wenskowského sídla swého w Postoloprtech, spatřil Boženu, dceru Křesnowu, děwče sedlské, ana pere blíže wsi u studánky; a poněwadž byla panna nad míru krásná a uslechtilá, kázal ji přiwésti na swůj hrad, i ač ženat byl, ale dotud bezdětný, pojal ji za druhau manželku. Božena porodila mu syna, jemuž jméno dáno Břetislaw.

Powaze Oldřichowé násilné nepostačowalo však panství nad částí země toliko a radost ze statečného potomka, který měl býti dědicem stolce knížecího po Jaromírowi bezdětném. Dorozuměw se s welmoži Jaromíru protiwnými, mezi nimiž nepochybně opět byli Wršowici, zbawil jej panství po osmiletém panování (1012). Jaromír hledal pomoci u krále Jindřicha II, který však málo sobě wážil dobrých jeho služeb, nýbrž přišedšího ke dworu swému zajal a wydal Oldřichowi. Od něho wězen nyní Jaromír na hrádku knížecím Lysé.

Za příčinau nastawení nowého knížete w Čechách wyprawil Boleslaw Chrabrý brzy po zawření míru onoho s králem Jindřichem vlastního syna swého Mečislawa do Čech, chtěje Oldřicha odwrátiti od přátelství s Němci a nachýliti ku přátelskému swazku mezi Čechy a Polany jakožto národy pobratřenými jednoho kmene slowanského. Ale Oldřich kněžice zajal a wydal w moc krále německého, lidi pak

jeho dal zavraždit. Tu brzy vypukla válka mezi Němci a Polskem znova (1015), a Oldřich pomáhal w ní proti Boleslawowi Chrabrému tak jako prwé Jaromír, však s účinkem nejiným. Boleslaw Chrabrý zůstal mocným panovníkem w krajinách šířících se od Baltického moře až ku Krkonošům a k Dunaji w Uhrách; Čechy naproti tomu zůstávaly při starých skrowných mezích swých a w závislosti od německých králů, kteří sobě nad knížaty jejich osobovali tím více práw, čím více oni potřebovali jejich ochrany.

Přítom kníže Oldřich na stolci nepravě nabytém necítil se nikdy dost bezpečným, a vládl proto krutě. Již we druhém roce po swém nastoupení (1014) dal zabít Božeje Wršowice s jinými jeho přátely, měw je w podezření z piklů proti sobě, prý nedůvodně.

Teprw po smrti Boleslawa Chrabrého (1025) přišla chwile přiležitá k wytržení Čech z tehdejšího úpadku. W panownickém rodě polském strhly se tehdy podobné rozepře jako ondy w Čechách mezi syny Boleslawa II. Mečislaw, starší syn Boleslawůw, zbawil mladšího, jménem Bezprema, jeho audělu; kterýž obrátil se o pomoc proti němu k upci swému Štěpánowi, králi uherskému. Štěpán zdvihl válku proti Mečislawowi, dobyl celé starodávné Morawy na Polácích, ale přitom po Bezpremowi málo se ohlížeje, krajiny tyto připojil ku koruně swé uherské. Tu wyprawil Oldřich Břetislawa, mladého, ale hrdinného syna swého, s wojskem do Morawy, aby zemí, prwé Čechům od Polanů odňatých, zase se zmocnil. Břetislaw udeřil na Uhry s důrazem velikým (1028), a jedním hnáním pudil je z místa po místě, co zatím i nový král německý Konrad II z rodu franského zdvihl válku proti Polanům wpádem do Lužice, a potom i proti Uhrům, když král Štěpán konečně se spojil s Mečislawem. Roku 1030 wtrhnul Konrad z Rakaus do Uher, Břetislaw zároveň z Morawy až k Dunaji proti Ostřihomu. Tu zawřen konečně mír, kterým stará Morawa mezi Čechy a Uhry rozdělena (1031), tak že země morawská w nynějších mezích přiwtělena k panství českému, Slowensko pak k Uhrům. Břetislaw uwázal se co kníže morawský w spráwu země nowě nabyté pod wrechním panstwím otcovým.

Od něho dostala Morawa téhož zřízení, w jakém tehdáž se nacházely Čechy. Břetislaw jal se opravowati staré hrady a stawěti některé nowé, jednak co sídla žup, jednak zároveň pro náležité opatření pomezí. Od něho založena jmenowitě Opawa na hranici proti Slezsku. Když přišel na místa swatá, kdež Cyrill a Methodius apoštolowali, kdež prwé stál Welehrad, místo někdejší sláwy Rostislawowy a Swatoplukowy, rozplakal se welice, wida všechno pusté a zbořené. Pročež všechnu kořist, kterau Uhrům wzal, obrátil k obnowěni kostelů a oltářů staroslowanských ke službám božím.

Wydaw se po některém čase na cestu k císaři Konradowi II, s kterým wždy hleděl dobrého přátelství, spatřil we Swiněbrodě (Sweinfurtě), městě Otty markrabí franského, Juditu, sestru téhož markrabí, pannu ze všech knížecích dcer toho času pokládánu za nejkrásnější. Zahořew láskou k ní, přísahal, že musí Jitka býti jeho manželkou, byť proto měl zahynouti. A však nechtěl žádati bratra jejího o její ruku, aby se prý nemusil kořiti hrdosti německé; nýbrž

když se od císaře wracel, jednoho dne we swátek k večeru wešel s několika swými lidmi tajně do kláštera, w němž Jitka byla chována mezi jeptíškami. Byl právě čas pobožnosti, konané každodenně w kostele klášterním. Tedy Břetislaw skryw se, očekával konce služeb, a když widěl Jitku vycházeti ze dveří kostelních, chopil ji do rameňau swých, a běžel z kláštera. Tož leknutí w domě a pokřik na služebné lidi, kteříž pospíšili k wratům a přepiali cestu silným řetězem. Ale Břetislaw přetal řetěz mečem swým, a pospíšiw k rychlým koňům, na blízce připraveným, ujel s Juditau šťastně až do Morawy, kdež slawil swatbu s ní w Olomauci (1029).

Toho času proslul w Čechách swatý paustewník Prokop, přídržící se ještě učení a řádů slowanských dle nawedení swatých apoštolů Cyrilla a Methodia. Kníže Oldřich přišed na lowích jednau k jeskyni, we které Prokop přebýwal w samotě při řece Sázawě, oblíbil jej sobě za zpovědníka, a založil tudíž klášter s mnichy slowanskými, jimž Prokop byl opatem (1032).

Nedůvěřiwost knížete Oldřicha wedla brzy potom, jak se zdá, k rozmiškám i mezi ním a synem jeho, we kterých Břetislaw naproti tomu byl za dobré se strýcem swým Jaromírem, propuštěným konečně z wězení. Císař Konrad, již zvyklý osobowati sobě wrechní moc nad knížaty českými, powolal Oldřicha k sobě, a zajal jej i nepropustil prwé, než když se zawázal polowice země české postaupiti Jaromírowi w panství. Ale Oldřich, jakž se nawrátil, dal Jaromíra zbawiti zraku, aby jej učinil k vládě nespůsobným (1034), a Břetislawa samého wy-pudil z Morawy. Tu císař wtrhnou wojensky do Čech, přinutil Oldřicha moci, aby Břetislawowi knížetství jeho zase nawrátil. W nedlauhém čase však potom Oldřich zemřel (1037), a Břetislaw powolán tudy ku panství w Čechách.

§. 16.

Břetislaw I.

Nastoupení Břetislawa I na stolec knížecí stalo se w pohnutlívém výjewu. Strýc jeho Jaromír, zbawený zraku, na zpráwu o smrti newlídneho bratra swého přijel ihned z Lysé do Prahy, a slzami skropiw jeho tělo položené w kostele u sw. Jiří, wedl sám Břetislawa za ruku ke starodávné stolici kamenné, stojící uprostřed hradu w místech nynějšího kostela sw. Wíta, a posadil jej na ni. Tu předstawil jemu přednější welmože z Municů, Těptowiců a jiných slavných rodů, jakož ty, w něž by se mohl důwěřowati; naproti tomu wystríhal jej od Wršowiců, jakožto auhlavních nepřátel rodu knížecího, přičítaje jim hlavní příčinu všech rozepří mezi bratřími, nejprwé Boleslawem III a jimi oběma druhými, potom mezi ním a Oldřichem. Z toho zaprutiw se hrdý Kochan, starosta rodu Wršowského, asi po roce zjednal wrahy na Jaromíra, kteříž jej zabili; za to však w pokutu sám také sešel smrtí ukrutnau.

W čas nastoupení Břetislawa nacházelo se Polsko ještě we mnohem horších rozbrojích než po smrti Boleslawa Chrabrého, když po úmrtí knížete Mečislawa II (1034) jediný syn jeho Kazimír wy-puzen

byl s matkou Němkyní ze země, a welmoži uwázali se w panství ten zde ten onde nad částmi země, potom pak zdvihl se obecny lid proti pánům, pohanstvo proti křestanstvu až do rozpuštění wšelikých řádů společenských. Těch zmatků mnil užiti Břetislaw k obnowení welikosti říše české, jak byla za dědů jeho. Tedy zdvihnuw wálku proti Polanům, s rychlostí neslýchanou opanowal celé Slezsko a Malopolsko, jakž nyní nazýwala se již země Krakowská, wzal Krakow útokem a spálil jej, zmocniw se pokladů welikých, nahromaděných tu od Boleslawa Chrabrého. Odtud wtrhnul do staré čili Welké Polsky, a dobyl samého hlavního sídla Hnězdna, kdež leželi pohřbeni ostatkové sw. Wojtěcha. Čechové, krom jiných pokladů zde wzatých zahoreli dychtiwostí, aby tělo slawného swého patrona odnesli a nawrátili do vlasti. Ale biskup Šebř (Severus), kterýž byl spolu we wojště, nedopustil toho prwé učiniti, leč po náležitém pokání ze wšeho, čím otcowé jejich hněwali swatého biskupa. Tedy postilo se wojsko tři dni, a potom kníže a biskup dali prowolati zákony na odřeknutí se wšeho pohanství a zachowávání wšech církewních řádů, o které darmo byl usilowal sw. Wojtěch. Nyní teprw wyzdvihl biskup swaté tělo z hrobu pod welkým oltářem, a hned potom nastaupeno zpátečné tažení. Neb zatím nebezpečenství s jiné strany přinutilo kníže ustáti na wítězně dráze.

Kd ž totiž Břetislaw meškal w Polsku, zemřel právě císař Konrad II; nástupce pak jeho Jindřich III wší silou hleděl zabrániti vznik nové mocné říše západoslawanské, ku kterému směrowaly wyboje Břetislawowy. Tedy ujaw se zapuzeného knížete polského Kazimíra, hrozil wtrhnutím do Čech. Břetislaw zdržel jej z toho wyprawením dewitiletého syna swého Spytihněwa ke dworu císařskému co rukojmě pokojného narownání; i spěchal s wojskem zpět k obraně swé země. Wšecko obywatelstwo Prahy wyšlo jemu wstříc, když táhl slawně do města s drahou a skwostnau kořistí, sám s biskupem Šebřem nesa tělo sw. Wojtěcha na ramenau; za nimiž šli s jinými drahými ostatky opatowé a arcipřištwové; kněží s křížem welkým ze zlata ryzího, jež dal Boleslaw Chrabrý učiniti, sám sebe třikrát zlatem přewážiw, dále s klenoty ze zlata a s drahými kameny i jiná kořist na wozích, konečně zástup Polanů urozených, kteříž byli zajati (1039, 25. Srpna).

Narownání s císařem německým nezdařilo se, když Jindřich III žádal za přední wýminku, aby se kníže český odřekl wšech zemí dobytých w Polsku. Břetislaw nechtěl se tomu podwoliti, upíraje císaři německému wšelikého práwa wkládání se do wěcí českých krom wybírání starodáwného poplatku 120 wolů a 500 hřiwen stříbra.

Tedy strhla se wálka. Císař se dwěma wojsky wtrhnul do Čech; jedno wedl sám přes Šumawu, druhé markrabí Ekkart míšenský přes hory Krušné. Ale Břetislaw wojsko swé rovněž na dwé rozdělil, a w lese na hranicích baworských zahradil cesty zásekami silnými. Proti kterým když Němci učinili útok, poražení jsau na hlavu, a mnoho šlechty jejich zahynulo w boji, mnoho zajato, i weliká kořist učiněna (1040). Císař, nemoha proniknutí hlaub do země, odtáhl zpět, a kázal Ekkartowi též tak učiniti. A wšak w roce hned potom (1041) přitáhla nowá dwé wojska německá, mocnější než ona, s týchž dwau stran. Byl pak we Šumawě paustewník německý jménem Wintř (Günther),

který 30 let tu w lesích přebýwaw, znal wšecky cesty, i ukázal císaři, kudy zásekám se wyhna wojsko české mohl obejít. Dle jeho nawedení císař učinil; a zároveň Němci, kteří od Míšně táhli přes Krušné hory, uplatili Prkoše, župana Bílinského, jenž měl hájiti pomezí, tak že je pustil bez překážky do země. Tedy prošel císař zemí, pále a hubě i bije až ku Praze. Čechové na cestě jemu 24 dní statečně odpírawše, musili nicméně před welikau silau jeho cauwati, až konečně přitáhl k samé Praze, kdež i Ekkart k němu se připojil. Tu musil Břetislaw učiniti mír, kterým podržel toliko některau část Slezska s biskupským sídlem Wratislawí. Této teprw roku 1054 postaupil kníže polskému Kazimírowi zase za roční plat 30 hřiwen zlata a 500 hřiwen stříbra.

Pro odwezení těla sw. Wojtěcha a kostelních pokladů z Polska byl Břetislaw mezitím také žalowán ze swatokrádeže u dwora papežského; z čehož učinil zadost založením kollegiatního kostela we Staré Boleslawi (1046).

Panování jeho prošlo ostatně klidně w péči o dobré zemské maudrými zákony a o náležitau obranu proti útokům cizích nepřátel. Břetislaw opatřil zejména hrad Pražský nowými zdmi kolem do kola.

Maje pět synů, Spytihněwa, Wratislawa, Konrada, Jaromíra a Oltu, i obáwaje se, aby mezi nimi a jich potomky nepowstávaly takowé rozepře jako za otce a strýce jeho, spůsobil brzy před smrtí swau nález sněmowní, kterým ponejprw ustanowen jest rád nastupování na stolec knížecí, a to tím spůsobem, aby wždy nejstarší z rodu Přemyslowa byl knížetem, druzí pak mužští potomci aby měli audělná knížetství pod wrchním jeho wládarstwím.

§. 17.

Spytihněw II.

Břetislaw umřel r. 1055 w nejlepším mužském wěku, panowaw toliko 18 let. Spytihněw, nejstarší z jeho synů, jinoch 24letý, jako někdy otec jeho krásný a spanilý, čerwených lící, wlasů černých a dlauhých wausů, nastaupil po něm w panství. Mladší bratři jeho měli podíly w Morawě, wyjmauc Jaromíra, který dle žádosti otcowy měl býti knězem a časem swým nastaupiti w biskupství.

Zákon slawného Břetislawa o řádu nastupnictwí sám o sobě nepostačil k zabránění wšech různic w jeho rodině, ač po delší čas neměly zrowna příliš nebezpečných následků. Proti Spytihněwowi wzpauzel se hned z počátku bratr jeho Wratislaw, jenž wládl w Olomauci, odpíraje jemu poslušnosti, a hraje sobě na samostatné kníže. Ale Spytihněw wtrhnul s wojskem do Morawy, odňal mu zem jeho, a přiwedl jej k útěku do Uher (1056), až teprw později zase s ním se smířiw předešlé panství jemu nawrátil.

Hned po nastupení swém w panství wypowěděl Spytihněw Němce ze země, kterých něco býwalo we službě dworské, jmenowitě stawu duchowního, zwláště pak tehdejší abatysi u sw. Jiří na hradě Pražském, která jej byla osobně urazila. Ještě wšak téhož roku propůjčil

sluchu sočením všelijakým proti klásteru slowanskému na Sázawě, wyhnal odtud Wíta opata, synowce sw. Prokopa, i mnichy slowanské, a usadil opata i mnichy řádu latinského (1056). Od něho položen jest základ k wětšimu a nádhernějšimu kostelu sw. Wíta na hradě Pražském, mezi jehož stawením však zemřel již we 30tém roce wěku, panowaw sotwa 6 let (1061).

§. 18.

Wratislaw II (král Wratislaw I).

Wratislaw II, bratr Spytihněwůw, nastaupil nyní na stolicí knížecí w Čechách, Morawu rozdělil dwěma bratřím swým; Brno dal Konradowi, Olomauce Ottowi. Třetí bratr, Jaromír, studowal mezitím w cizině, a připravowal se k stawu kněžskému, ač bez mnohé chuti. Jsa mladík bujný, raději by byl měl boje a lowy nežli modlitby, i chtěl konečně zůstatí w stawu swětském a též jako druzí bratři swůj podíl míti. Tedy se protiowal welmi, když mu chtěli oholiti krásné wausy jeho a odíti jej podlé řádu duchowenstwa. Konečně jej přiměl bratr jeho Wratislaw předce, že ministrowal biskupu Šebří a při mši četl ewangelium; ale brzy ho zase vše omrzelo, i odešel we hněwu s bratrem do Polska.

Kníže Wratislaw spůsobil toho času zvláštní biskupství w Olomauci, a oddělil Morawu od diocezi české (1062), biskup pak Pražský Šebří o několik let později umřel (1067). Tu poslali knížata morawští pro bratra Jaromíra do Polska, aby se wrátil do země, a přiwedli jej do Prahy, prosíce Wratislawu, aby jej učinil biskupem; neb již změnil swůj úmysl, a chtěl býti knězem. Ale nyní počal se Wratislaw zdráhati, a wmlauwal se, že jmenowati biskupa není wěc jeho, nýbrž přináleží celé zemi na sněmě. Toho času chystal se právě k wálce s Polany, s nimiž byly rozepře jakés o meze. Tedy držel sněm w ležení wojenském w poli u Dobenína blíž Náchoda, kdež byla jedna z bran zemských přes hory do Slezska (1068). Tu sedě na stolicí swé knížecí, po stranách maje bratry Konrada a Ottu, knížata morawská i jiné nejvyšší, naproti sobě pak župany a pány i duchowní, za nimiž stáli kolem druzí wládykové a zemané i všechen lid k wyprawě wojenské sebrany, jal se wolati z prostředka shromážděných Lanzona, probošta Litoměřického, Němce, i podával jemu prsten a berlu na znamení, že jeho chce míti biskupem.

To widauce páni a wládykové, neschwálili wolení hlasy swými, nýbrž hlasitě všichni reptali. Kojata syn Wšeborůw, přední mezi župany, jal se mluwiti ku knížeti Ottowi, jenž byl wedlé něho: „Co tu stojíš, jako špalek, a nezastáwáš bratra? newidíš-li, kterak syna knížecího odstrkuje, a cizince, jenž otrhaný přišel do této země, sází na biskupskou stolicí? Wšak ruší-li kníže náš přísahu otce swého, neučiníme aspoň my z otců swých křiwopřísežníků před twáří boží. Podstaupímeť raději cokoli, než bychom k jmenowání Němce tohoto swolili.“ Tak mluwil také Smil Bozejowic, župan Žatecký. Ti dwa wzali konečně Konrada, Ottu a Jaromíra za ruce, a odešli s nimi z tábora; za nimiž hned wětší počet lidu, wznešených i nízkých,

zdwihše se, položili se zbrojně u Opočna. Toho se uleknuw Wratislaw, wrátil se spěšně do Prahy, a psal bratřím, že chce swoliti, aby Jaromír byl biskupem; i poslal jej do Mohuče k arcibiskupowi, aby přijal swěcení. Kojata však a Smil musili před hněwem jeho utéci ze země.

Jaromír, nastaupiw we biskupské důstojenství, byl dosti horliwý we službách božích, také štedrý ke chudým, a zvláště k mladému duchowenstvu; přitom však zůstáwal vždy naružiwým a lehkomyšlným. Strhla se brzy rozepře mezi ním a biskupem Olomauckým o některé statky jednoho i druhého biskupství, jmenowitě o hrad Podiwín na Morawě. Tu Jaromír jeda do Olomauce, wešel s welikým průwodem swých lidí do domu biskupowa, potupil a zbil jej, statků pak, o něž se přeli, zmocnil se násilně. Z toho rozhněwaw se kníže Wratislaw, kterýž více přál biskupu Olomauckému, žalowal Jaromíra u papeže, i wyslal papež Alexander II legata swého do Prahy, aby rozsaudil mezi biskupy; kterýž přišed se sláwau, předtím w Čechách u kněze newídanau, s welikau přísností počal wystupowati proti Jaromírowi; když pak nechtěl se jemu podrobiti, namítaje, že měl prwé žalowán býti u arcibiskupa swého w Mohuči, a ne přímo u papeže; ssadil jej s biskupství, a kázal jej zbawiti všech příjmů, pokud by ze skutku swého neodpowěděl před stolicí papežskou samau w Římě (1071).

Prwé než tato rozepře se skoncowala, stal se papežem Římským mohutný Řehoř VII. Jaromír, u welké nauzi jsa postawen, musil se podrobiti cestě do Říma i poddati se wýroku jeho. Tu dosáhl milosti, a byl k biskupství swému zase nawrácen, rozepře pak o statky k dalšímu času odložena. A však Jaromír, wrátiw se do Čech, hned zase biskupu Olomauckému statky wzal, a sám se w ně uwázal, až konečně wyšel rozsudek od papeže, aby se o ně rozdělili rovným dílem (1075).

Mezi těmito různicemi w Čechách byly weliké bauře w říši německé, kdež proti mladému králi Jindřichowi IV, synu a nástupci Jindřicha III, wzbauřili se nejprw Sasowé, rozdrážděni bywše od něho libowolnými útlaky a prostopášnostmi, potom pak zdvihli se i mnozí knížata němečtí, hledíce zlehčiti moc králowskou. Kníže český Wratislaw poskytl Jindřichu IV pomoci u welkých nesnázích jeho, začež slíbil mu král uděliti léna na Míšeň a Lužici, které země měly býti odňaty markrabí Ekbertowi pro účastenství w odboji. Čechowé bojovali u wojště Jindřichowě zejména w bitwě na Unstrutě w Durynsku (1075), kdež se mu podarilo Sasy poraziti na hlavu. A však již téhož času vypukla welká rozepře mezi Jindřichem IV a papežem Řehořem, začátek dlauhých potomních sporů mezi císaři a papeži, které čím dál tím více napomáhaly k otřesení tehdejší jednoty a moci Německa. Kníže Wratislaw uměl sporů těchto dobře užiti k utwření samostatnosti a rozmnožení moci české. Když wětší počet knížat německých s papežem se spojil k nowému a wětšimu odporu proti králi, wešel Wratislaw s králem w nowé smlauwy, i dal sobě slíbiti od něho také markrabství rakauské. Owšem neměl císař dost moci, aby byl mohl dostáti swým slíbům. Wratislaw dosáhl ze slíbených zemí jen tolika, kolik dobyl sám swau zbraní, totiž hořejší Lužice, čili krajín

Nisské a Budišinské w zemi někdejších Milčanů, ku které tehdy náležely také končiny nynějších Čech u Liberce a Rumburka, též malé části Míšně při Labi za horami Krušnými. Roku 1081 účastnilo se 300 bojovníků českých, vedením zjezdilého rytíře Wiprechta z Grojska, w dobývání Říma, i byli mezi nejprvnějšími, kteří útokem zlezli hrady městské. Wratislaw dal Wiprechtowi za tento udatný skutek dceru swau Jitku za manželku, a s ní dobyté krajiny lužické w léno. Co Jindřich IV bojoval dále we Wlaších, porazil Wratislaw markrabí rakauského Leopolda II w bitvě u Mailberka w jeho zemi (1082).

Za důležité pomoci tyto počil jej Jindřich IV pro osobu jeho názvem krále (1086), i dal sobě Wratislaw korunu královskou postawiti na hlavu se sláwau velikau w Praze. Za půjčku 4000 hriwen stříbra, které poskytl Jindřichowi, odřekl se král německý také poplatku z Čech, který se dosud odváděl od času sw. Wácslawa, a všeliká powinnost knížat českých ku králům německým měla býti napotom, při jízdách do Říma pomáhati 300 oděnci, tak jak byl Wratislaw pomáhal Jindřichowi. Toho času učinil Jindřich IV také biskupa Jaromíra (jinak Gebharta), bratra Wratislawowa, swým nejvyšším kancléřem w říši, a dle přání jeho swolil Wratislaw po smrti tehdejšího biskupa Olomauckého, aby diecezi Olomaucká zase přiwtélena byla ku Pražské, tak že Jaromír biskupoval jako předkové jeho w Čechách i na Morawě.

Spojení toto trwalo však jen krátkau chvíli. Král Wratislaw, rozmrzew se brzy znou na Jaromíra, dosadil již zase zvláštního biskupa w Olomauci, a odtud zůstalo církevní rozdělení Morawy od Čech po všechny časy. Jaromír, w rozbroji s bratrem odšed ze země, zemřel po krátce w Uhřích (1090).

Nedlauho potom powstaly nové rúznice w knížecím rodě následkem smrti knížete Otty, když wdowa po něm Eufemia s dětmi swými odevzdala se w ochranu, ne krále Wratislawu, nýbrž Konrada, knížete Brněnského. Tím byl Wratislaw popuzen ke hněwu proti Konradowi, a přitom podněcował jej zvláště Zderad, milec jeho. Wratislaw zdvihnuw wálku proti bratrowi, dobyl nejprw Olomauce, wypudil děti Ottowy odtud, potom pak oblehl Konrada samého w Brně (1092). Tu se zběhly nové rozbroje skrze Zderada mezi králem a synem jeho Břetislawem.

Byl Břetislaw před několika léty poslán od otce swého do Míšně proti Sasům. Na té výpravě jednoho dne pro veliké parno kaupal se w řece, nedbaje na výstrahu starších pánů we vojště, a w tom Sasowé přitrhše, uderili na wojsko české; kteréž sice nepřitele přemohlo, ale se ztrátau velikau na lidech, bez kteréž byl by Břetislaw snadno mohl upadnutí w zajetí. Tedy když král kladl wojsko okolo Brna a vůdcům rozličným wykazowal místa, kde by kdo měl státi, prohodil Zderad uštěpačně před Břetislawem i druhými pány: „Prosím, králi, rač syna swého postawiti při řece, která tuto teče, aby se zase mohl kaupati dle libosti.“ Z toho pohanění Břetislaw rozzlobiw se, pobádán jest nad to saudruhy swými, aby se pomstil na Zderadowi. Tedy druhého dne powoław Zderada k sobě, jel jemu wstříc na koni, a w poli začal mu ostře wytykáti; w tom wrhnul jemu swau rukawici

do očí; a když koně swého obrátil od něho, sluhové jeho wyskočiwše, Zderada zabili. Z toho se strhlo veliké pobouření w táboře, jako ondy u Dobenína, když měl Jaromír nebyti biskupem; neb nikdo Zderada nemilowal, než sám jediný král, kterýž proto na syna welice se rozhněwal; četná strana w táboře však přidala se proti němu k synu. Tu wyšla z Brna kněžna Wilburka, manželka Konradowa, a prosila předně o milost muži swému tak snažně a s tolikými slzami, až obměkčila srdce králowo, kterýž pak i synu swému odpustil a smřil se s ním.

Ale Břetislaw, jsa mladík lehkomyšlný, newěřil, žeby smření otce bylo upřímné, vždy se obáwaje, že chce pomstu swau odložití toliko ku příhodnějšímu času; a w tom jej potwrzowali opět druhové jeho, synkové panských rodů, kteří se jemu hleděli zalíbiti všelijak, co budaucímu knížeti. S nimi shromáždil se po výpravě morawské we Hradci nad Labem, a zdvihl se odtud ku Praze, chtěje uderiti na otce. Opět stalo se narownání mezi otcem a synem; ale zistní přátelé Břetislawowi, majíce strach o sebe, ponukli jej potřetí k odboji a konečně k odjezdu s nimi ze země. W počtu 200 mužů dostali přibytěk w Uhřích u Trenčína, Břetislaw pak sám při dvoře krále uherského Ladislawa Swatého.

Prwé než co dalšího pošlo z tohoto spiknutí, přišel král Wratislaw o život, spadnuw s koně na honbě (1092), i pohřben w kostele sw. Petra na Wyšehradě, kdež byl založil kapitolu bohatau.

Král Wratislaw hned na počátku swého panování napravil křiwdu bratra swého Spytihněwa proti mnichům slowanským w klášteře sw. Prokopa, powoław je opět z Uher, kamž se byli obrátili. Nowý opat jejich Božetěch, umělec w malování obrazů krásných i řezání podobizen ze dřewa, též i dlabání z kamene, byl zvláštním jeho oblíbencem. Ano tak welice zalíbil sobě Wratislaw we slowanských rádech kostelních, že se obrátil s prosbau ku papeži Rehoři VII, ještě pokud nebyl jeho nepřitelem, aby jazyk slowanský wůbec schwálil, by w něm směly služby boží konány býti w Čechách. Ale we změněných již okolnostech toho času nepowolil toho papež.

§. 19.

Konrad. Břetislaw II.

Jakožto nejstarší z rodu Přemyslowa toho času nastaupil po Wratislawowi bratr jeho Konrad, prwé kníže Brněnský, který však již po osmi měsících umřel (1092). Tedy přišlo nástupnictwí na Břetislawa, syna Wladislawowa, jenž se konečně nawrátil z Uher. Morawě panowali potomkové Otty a Konrada, strýců jeho.

Břetislaw II jal se hned na počátku panstwí swého hubiti ostatky pohanských obyčejů, kteří se ještě tu i tam zachowali w lidu. Nebo na mnoha místech modlili se w Čechách posud pohanským bohům w starých hájích zaswěcených; ano poněwadž chrámů pohanských w zemi nebylo, putowávali i do Arkony a Retry k Slowanům sewerním, kdež ještě vždy kwetla modloslužba. Břetislaw nařídil proto, všechny háje

pohanům swaté spáliti, a wšecky hadače a čaroděje pohanské wyhnal ze země. Týž kníže wšak zarputil se také opět proti konání služeb božích jazykem slowanským, kteréž se zachowávalo w klášteře sw. Prokopa nad Sázwawou, i wzaw sobě za příčinu některé různice mezi mnichy, opět je z klášteřa wyhnal, a dal na místo jejich mnichy latinského rádu z Břewnowa (1096).

Za Břetislawa II strhla se wálka mezi Čechy a Polany, když kníže polské krom jiných popudů zpěčowal se platiti poplatků powinný z krajiny Wratislawské we Slezsku. Břetislaw poplenil celé Slezsko až po řeku Odru, a přinutil Polany k zachování předešlého záwazku (1093).

Téhož času začaly se weliké wálky křížowé k wyswobození Jerusalema a swaté země z moci Muhammedanů. Část křížáků shluklých ponejprw nejwíce ze zemí Porýnských, ze Francauz a z Němec, beze všeho pořádku a potřebné opatrnosti wzala cestu z Němec do Uher skrz Čechy (1096). Kam přišli, nutili předně Židy ku přijmutí křesťanského náboženství; i jakž odwracel je od toho biskup Pražský Kosmas, napomínaje, že se wíra Kristowa má rozšírowati láskau, ne násilím, nicméně i w Praze tak učinili, a Židy násilně křtili nebo protiwující se zabíjeli.

Kníže Břetislaw II byl první, jenž se pokusil o zrušení zákona děda swého Břetislawa I o poslaupnosti na stoličce knížecí; i přiwedl tím mnoho zlého na zem českou. Dle zákona měl po smrti jeho nastoupiti Oldřich syn Konradůw, kníže Brněnské, jakožto nejstarší z rodu Přemyslowa; ale Břetislaw chtěl míti nástupcem po sobě bratra swého Bořiwoje, i wydal se s ním na cestu k císaři Jindřichowi IV, a od něho wyžádal si, aby jemu udělil knížetství české. Císař, přijaw krom toho weliké dary od Břetislawa, rád učinil jemu po wůli, když tím jemu se podávalo práwo, kterého nikdy neměl, aby totiž se zemí českou nakládal jako s nějakým lénem říše německé (1099). Aby se Oldřich proti tomu nemohl postawiti, táhl Břetislaw hned, jak se wrátil, proti němu wojensky do Morawy, dobyl Brna, a wyhnal jej ze země, dosadiw Bořiwoje na místo jeho.

Brzy po tomto skutku nehodném zahynul Břetislaw smrtí násilnou. Jednoho dne totiž, wyšed sobě na low w lesích u knížecího hrádka Zbečna blíž Rakowníka, když se pozdě na večer wracel domů a již lidé jeho služební ze zámku šli jemu wstříc se swětly; wyskočil z hauští jezdec, očekawající na jeho příchod, a probodl jej weskrz oštěpem (1100). Čeleď honila wraha, i našla jej brzy w rokli hluboké, awšak probodeného swým vlastním mečem. Jméno jezdece bylo Lorek, i mělo se, snad křiwě, za to, že najat byl od Mutiny a Božeje, Wršowiců, kteříž byli před hněwem Břetislawovým musili utéci ze země.

§. 20.

Bořiwoj II.

Jakž o této příhodě uslyšel Bořiwoj, bratr Břetislawůw, pospřil hned z Morawy do Čech, a usazen jest we knížecí důstojenství. A wšak Oldřich, syn Konradůw, s týmž spěchem wešel do Morawy,

zmocnil se zase knížetství swého Brněnského, a strojil se dobytí i w Čechách práwa swého mečem. W tom úmyslu obrátil se i on k císaři Jindřichowi IV; i přijal císař dary od něho jako od Břetislawa, a udělil mu léna, a wšak starostí, jak sobě země české dobyti, zanechal jemu samému. Tedy přitáhl Oldřich s malau hrstkau bojowniků německých, sebraných z Rakaus, a postawil se u Malína, kdež nyní na blízce stojí Hora Kutná, očekawaje, že se k němu Čechowé přidají. Což když se nestalo a Bořiwoj proti němu sebral pole, musil se obrátiti ze země i spokojiti se Brnem, kamž jeho stíhati Bořiwoj se neosmělil (1101). Jak on tak také bratranec jeho Swatopluk, syn Ottý, kníže Olomaucké, wytrhli se přitom ze všeho poslušenství, jímž sic byli zawázáni knížeti českému.

Toho času schýlilo se ke zlému konci s císařem Jindřichem IV, zůstawajícím posud w rozepři se stoličce Římskau, když we spolku s knížaty německými postawil se proti němu i vlastní syn jeho Jindřich V. Kníže Bořiwoj pomáhal jemu w této nesnázi, a wedlé něho také Leopold III, markrabí rakauský, jehož sestru měl Bořiwoj za manželku. Ale když se roku 1105 strojilo k bitvě mezi otcem a synem u Řezna, opustil Leopold rakauský císaře, daw se nawěsti sliby mladšího krále; i musil Jindřich IV s Bořiwojem spěšně utíkatí do Čech, odkudž odebral se jinou stranou k Rýnu, brzy potom pak dokonce jest přemožen, ssazen s císařstwu, a zemřel z toho žalem (1106).

Nedlauho potom zbawen jest i Bořiwoj II swého panství. První přestapení zákona Břetislawowa o nástupnictwu, kterým se dostal na knížecí stolec, otewřelo cestu k úplnému wywrácení téhož rádu, když brzy ten brzy onen z rodu knížecího hleděl dostati se k panství buďto lší nebo násilím. Činili to obyčejně odwracowáním županů a jiných úředníků a služebníků hradských od wěrnosti k panowníkowi a přichyłowáním jich k sobě sliby a odměnami. Tím podrywaly se základy moci knížecí, jakáž byla od času konečného přemožení někdejších wojwod dědičných. Nebo šlechta hradská, spatřujíc zisk swůj z takowých swarů w rodě knížecím, sama dle možnosti popauzela jednoho Přemyslowice proti druhému, rozněcowala wálky mezi nimi, a obohacowala i powznášela sebe na ujmu knížetství.

Proti Bořiwoji II zjednal sobě nejprw Swatopluk, kníže Olomaucké, četnou stranu mezi úředníky a služebníky hradskými jak w Praze a we Wyšehradě tak skoro we všech hradech po celé zemi, která měla jemu dopomoci stolce. Na ni spoléhaje, přitáhl nejprw roku 1105 s wojskem až před Prahu. Bořiwoj předešel tentokrát ještě w čas jeho úklady, tak že se zrada nepowedla, i musil se Swatopluk s hanbau obrátiti ze země. Než on hned wymyslil sobě lest, a poslal důwěrníka swého do Čech, kterýž se twářil, jakoby byl u něho upadl w nemilost, a obrátil se ke dworu Bořiwojowu; tu uměw se ku knížeti přilichotiti, naplnil srdce jeho nedůwěrau proti nejwěrnějším jeho přátelům, jakož i proti samému bratru jeho Wladislawowi a proti mocným Wršowicům, tak že nemilostí jeho popuzeni jsau, od něho se odwrátiti. Tu učinil Swatopluk umluwu s Wladislawem, aby Bořiwoji nepomáhal; začěz jemu slíbil, spůsobiti, aby hned po něm, po Swatopluku, nastoupil na knížetství. Když takto vše sobě nastrojil,

wtrhnul opět do Čech, a Bořiwoj, od swých opuštěn, musil utéci ze země (1107).

Bořiwoj obrátil se o pomoc k císaři Jindřichovi V. Za peníze slíbil mu císař, jako ondy otec jeho, ochranu při knížecím důstojenství, i povolal hned Swatopluka ke dworu swému, pakli by nepřišel, wálkau jemu hroze. Swatopluk bál se moci jeho, i odewzdal zatím vládu bratru swému Ottowi Černému, a odebral se k císaři. Tu byl beze všeho slyšení zajat a uvržen do wězení; Bořiwoj pak pomocí Wiprechta Grojského chtěl sobě dobytí panství nad Čechy. A však Otto stál s wojskem na samé hranici u Chlumce pod horami Krušnými, i zabránil mu wstaupení do země. Tu se obrátil Swatopluk na císaře též slibowáním; a císař, wáže zlato více než čest slova swého, propustil jej z wězení. Takž se Swatopluk bez překážky nawrátil ku panowání; Bořiwoj pak odebral se do Polska ku knížeti tamějšímu Boleslawowi Křiwoústému.

§. 21.

Swatopluk.

Za přízeň sobě prokázanou od krále Jindřicha V pomáhal jemu Swatopluk we wálkách jeho s Uhry a s Polskem, na kteréžto říše usilowal král německý wztáhnauti swůj wplyw, míchaje se do rozepří w Uhřích mezi králem tehdejším Kolomanem a bratrancem jeho Almošem, w Polsku mezi knížetem Boleslawem Křiwoústým a bratrem jeho pobočným Zbihněwem. Roku 1108 táhl Jindřich V z Rakaus po břehu Dunaje do Uher, a oblehl Prešpurk, kdež i Swatopluk přiřazil k němu se swým wojskem. Ale w tom Boleslaw Křiwoústý, co spojenec Kolomanůw učinil ze Slezska útok na hranice české, střežené nádwořním županem Wackem, jenž pošeď ze sedlského mlýna došel byl nejvyššího úřadu we službě knížecí, a Wršowicem Mutinaw. Boleslaw, připraviw je k cauwání, wtrhnul do země, a poplenil krajinu blíž pomezí. Následkem toho Swatopluk musil opustiti ležení krále německého u Prešpurka, kterýž i sám potom nastaupil zpátečné tažení.

Na cestě do Čech obdržel Swatopluk tajné poselství od župana Wacka, jímž on Mutinu winil z dorozumění s knížetem polským a tomu přičítal winu utrpené nehody. Swatopluk, jenž sám zradau došel panství, wěřil lehko we zradu, kterau by byl snad Bořiwoj pomocí polskau mohl se nawrátiti ku panství, i uzawřel hned bez saudu a bez řádu práwa wyhubiti celý rod Wršowiců, který do té doby zůstawaje w nedůlnosti, počítal w sobě ke 3000 osob mužských, rozličného řádu a wěku. Na hranici morawské přišlo Swatoplukowi panstwo wstříc, jmenowitě také Wacek a Mutina a několik jiných přednějších z Wršowiců. Kníže měl se k těmto laskawě a milostiwě, aby se nenadáli. Na hradě župním Wratislawi zůstal přes noc; i kázal ke druhému dni na ráno všechněm županům a jiným pánům a wládykám přítomným, sejíti se w síni hradské. Přišli mezi jinými také Mutina s dwěma syny swými a Unislaw i Domaslaw z rodu Wršowského. Tu wstaupiw kníže mezi shromážděné, začal zlostně mluwiti, tupiti Wršowice, zrádci všechny a zločinci od počátku rodu toho po všechny časy nazýwati,

i kázal konečně všechny pobiti, kdež by který byl postižen, ubijcům statky jejich slibuje. K té řeči někteří z pánů stáli w užasnutí, jako omráčení, nic nemluwíce, aniž Mutina a přátelé jeho slowem se ozwali; jiní hlučně jali se chwáliti rozkaz knížete. Swatopluk odešel ze síně; oni pak hned na Wršowice přítomné obořiwe se, všechny zbili. Jiní wsedli na koně, jakož Wakula, Herman, Krása a jiní bojowníci, i jeli kwapem na Libici, kdež Božej sídlil a právě obědwal, když se blížili ke hradu. Hlásný oznámil jemu, že zástup jízdých přichází polem. I dí Božej: „Přicházejí z wálky z Uher; ať wejda u we jménu božím.“ Oni pak všedše obořili se na rodinu nic netušící; nejprw zabili Bořitu, syna Božejowa, potom otce, a wylaupili hrad všechnen, i oděwy zabitým wzali, a nahé je zakopali do země.

Podobným způsobem dalo se stihání Wršowiců po celé zemi. Jedni jsau odprawowáni na trzích, druzí stínáni na hoře Petříně u Prahy, třetí zabijeni po ulicích a po domích; i nejmladší dwa syny Mutinowy wzali žoldněři z rukau matky jejich, pacholátka krásná a spanilá, ani hořekují žalostiwě a matku wolají, ničímž nikomu neublíživše. Kat podřízl jim krky na Pražském tržišti; což když lidé widěli, kteří měli srdce milosrdné, utíkali odtud, křižující se, a hněwu božího se bojíce. Takž wyhubeno mužské pohlaví rodu toho celé, kromě jediného, jménem Jana syna Tistowa, který se zachránil útěkem ze země.

Zhaubce jejich, kníže Swatopluk, nepřebyl jich však dlawho w radosti. Při wpádu do Uher ještě téhož roku, jeda hustým lesem, wrázil do silné wětwe, a wypíchnul si oko. Druhého roku (1109) pomáhal císaři w tažení proti Boleslawowi Křiwoústému, na kterém obležen Hlohow na Odře w dolejších Slezsku. Mezi obležením tím, když jednoho dne radiw se dlawho s císařem we stanu jeho, wracel se teprw k večeru do swého ležení, daubrawau jeda; přimísil se neznámý jezdec mezi průwodčí jeho; a jakž wyjeli z lesa, náhle wrázil ze zadu kopí do knížete, tak že na místě zůstal mrtew, jezdec pak zatočiw se do lesa, ujel, aniž ho postihli. Mělo se za to, že byl najat od Jana Tistowa, Wršowice, kterýž tím způsobem pomstil záhubu rodu swého (1109).

§. 22.

Wladislaw I.

Po nenadálé této příhodě začalo se w samém wojště českém u Hlohowa jednati o osazení stolice knížecí. Někteří žádali, aby byl Bořiwoj nawrácen ku panství; druzí, aby byl knížetem bratr Swatoplukůw Otto Černý, kníže Olomaucké; třetí konečně hlásil se ku knížetství Wladislaw, bratr Bořiwojůw, dle umluwy prwé učiněné se Swatoplukem. Všechny strany ucházely se přitom o pomoc císaře Jindřicha tudíž přítomného. On dle obyčeje swého bral ode všech peníze, všechněm slibowal, konečně pak uznal Wladislawa za kníže. Otto pro ušetření nových bojů s tím se spokojil, a zachowáwal s Wladislawem přátelství. Ale Bořiwoj s přátely swými, mezi nimiž wždy nej přednější byl Wiprecht Grojský, chystal se k brannému autoku.

Wladislaw, sotwa se odebral do Čech, powolán byl od císaře Jindřicha, který konečně i od Hlohova odtáhl s nepořízenau, ke dworu jeho do Bamberka. Tedy jakž o tom Bořiwoj zwěděl, přišel z nenadání do Prahy, a opanowal pomocí přátel svých hrad Pražský i Vyšehrad. Jemu ku posile přitáhl hned Wácslaw syn Wiprechta Grojského s Míšňany; a však proti němu s jedné strany Otto Černý Olomaucký a župan Wacek, kteříž jej oblehli na Vyšehradě, s druhé strany kníže Wladislaw sám, ježž zpráva o opanování Prahy od Bořiwoje došla w Plzni, když se tu stawil na cestě. Tu se w místech mezi Prahou a Vyšehradem bojowalo mnoho a lítě; neb se potýkali otcowé se syny a bratři s bratřími, jedni s tím, druzí s oním držíce, aniž strana straně chtěla ustaupiti.

Konečně na žádost knížete Wladislawa přišel Jindřich V, král německý, do země, a powolal Bořiwoje i Wladislawa k sobě do Rokycan, prawě, že rozepři mezi nimi chce rozsauditi. Tu když přišli, kázal Bořiwoje hned zajmauti a w pautech zawězti na twrdý hrad nad Rýnem, kdež držán u wazbě (1110). Wladislaw, nawrátiw se do Prahy, pokáral ty, kteří s Bořiwojem byli drželi; ano i Ottu, když s ním měl nowau rozepři, dal zajmauti, a držel jej tři léta u wězení na hrádku Křiwoklátském.

Ale strana Bořiwojowa ještě w usilování swém neustala. Wúdcem jejím stal se nejmladší bratr Wladislawa a Bořiwoje, jménem Soběslaw, kterýž dlel na dvoře polském u Boleslawa Křiwoústého. Ku pobádání jeho wtrhnul kníže polský opět do Čech, wzaw cestu přes vysoké Sněžiny Krkonošské, a přitáhl bez překážky až k řece Cidlině w místech mezi wsí Lučicí u Chlumce a hrady Oldřiší a Libicí blíž wtoku jejího do Labe (1110). Zde postavil se Wladislaw na druhé straně řeky proti němu; a však ani jedno ani druhé wojsko nemohlo před očima nepřitele přejíti přes řeku rozwodněnau a přes bahna a močály, které činila na březích. Tedy nemaje dosti potraw pro wojsko swé, obrátil se Boleslaw nazpět, a poplenil toliko krajiny odtud až ke bráně zemské w pohoří Zwičinském blíž Miletína. Zde dohonil jeho Wladislaw, a swedl s ním bitwu na říce Trutině. Ale Boleslaw porazil Čechy na hlavu. Tu padl hrdinský župan Dětríšek, syn Buzůw, kterýž nemoha sněsti porážky wojska, se sto muži wybranými wolil dobrowolně smrt w lítém útoku na silného nepřitele. Poté kníže polský nezastawil se, nýbrž odwedl wojsko swé širým pomezím hwozdem do Polska.

Brzy potom stalo se smřění, když Boleslaw Křiwoústý pojal sestru kněžny české za manželku (1111). Tu se wrátil Soběslaw do země, a obdržel Zatecko w auděl. Netrwalo však dlauho, i doneseno Soběslawowi, že jest osočen u knížete Wladislawa od Wacka, jenž i u něho zaujímal prwní místo, a že k radě jeho chce jej Wladislaw zajmauti a wsaditi do wězení. To když se jemu widělo býti podobné, poněwadž zrowna přišlo mu powolání od knížete, aby k němu přišel na Vyšehrad, dal Wacka aukladně skrze lidi své zabíti, a odešel po druhé do Polska (1113). W krátkém čase učinil odtud nový nájezd do Čech, i přitáhl ku Kladsku, a když ho do hradu nechtěli wpustiti, zapálil podhradí, potom pak bez dalšího porizení odtáhl.

Wladislaw, jsa muž dobrého srdce, smřil se nicméně se Soběslawem opět, a dal jemu nejprwé Hradec nad Labem, potom Brno k wyžiwě (1115). Také Ottu propustil zase z wězení (1114), ano powolal i Bořiwoje zpátky do země, a z upřímné lásky bratrské sestaupil s knížecí stolice, a Bořiwojowi nawrátil knížetství (1117), podržew sobě toliko krajinu Zálabskau. Než i tu netrwala swornost dlauho. Strhla se nowá newole mezi bratřími, a Wladislaw chopil se vlády poznowu, Bořiwoj pak (1120), a později též Soběslaw, wyšli opět ze země. Bořiwoj w cizině umřel; Wladislaw pak též brzy se roznemohl, a počal rozjímati o wěcech, kteréž by měly býti po jeho smrti. I poněwadž oba bratři jeho byli wenku ze země, mělo se za to, že prohlásí kníže Ottu Černého, kterýž byl w nemoci jeho při něm na Vyšehradě, za nástupce w knížetství. Toho se obáwaje Soběslaw, kterýž myslil lepší práwo míti ke stolci, přišel tajně do země s několika wěrnými, a nejprwé po rozličných místech skrywal se, až matka obau Swatawa se starším bratrem jej smřila, že směl přijíti na Vyšehrad, a uweden s ním w milost. Tu jej Wladislaw dal wyhlásiti za swého nástupce, a po málo dnech skonál (1125); Otto Černý pak we hněwu odešel na Morawu do swého knížetství, a hned hledal pomoci w Němcích, aby sobě wydobyl panství mocí.

§. 23.

Soběslaw I.

Tehdáž nastaupil w Německu po wymřění rodu franského králem Jindřichem V (1125) wéwoda saský Lothar. Ucházení se Otty Černého o jeho ochranu bylo jemu wítanau příležitostí k osobení sobě práw nad Čechy, jaká předchůdcům jeho w říši nikdy nenáležela, ač po každé, když mohli, wměšowali se do wěcí českých. Lothar obeslal Soběslawa i Ottu před swůj saud, a wyhlašowal za práwo, že nenáleží nikomu uwázati se w knížetství české, kdyžby neměl prwé udělení léna od krále německého. Tomu odepřel Soběslaw jakožto práwu nowému a smyšlenému, a nepostawil se před žádný saud králůw, odpowěděl poslům jeho: „Daufám w milosrdenství boží a pomoc Wácslawů a Wojtěcha, swatých našich, že nebude země tato wydána w moc cizí.“ Potom opanowal zemi knížete Otty w Morawě, jal se jezdit po celé zemi, a wyzýwal národ sám k obraně práw a swobody vlasti, i sbíral wojsko proti mocnému nepřiteli. Když král Lothar pro odpor Soběslawůw strojil wálku, sebrala se i weřejná hotowost česká na slowo statečného knížete. Korauhew sw. Wojtěcha čili rodu jeho wstrčena jest na kopí sw. Wácslawa, a nesena před wojskem. Tak táhli Čechowé pod ochranau swatých dědiců svých ke hranici zemské.

Lothar přitáhl s wybraným wojskem německým, nejwíce Sasy, přes hory Krušné nad Čluncem za Teplicí z jara, když ještě sniž pokrýwal hory (1126). Jak medle sešel dolů prosmykem, udeřili naň Čechowé z nenadání, a swedli bitwu krwawau. Wojsko císařowo poraženo jest na hlavu; pánů a rytířů saských a durynských padl počet weliký; mezi jinými padl také Otto kníže Olomaucké, bojowaw proti

wlasti swé; císař s ostatkem vojska utekl se na blízký wrch, kdež jej však Čechové odevšad oblehli, tak že musil žádati o pokoj. Tu se odebral Soběslaw do jeho ležení, a mluvil s ním slowy mřnými: že nebyl úmysl jeho ani národu jeho, měniti něco we starém obyčeji a záwazcích, toliko nowotám žádným že podrobiti se nemíní: i zawřena tudíž slawná smlauwa mezi Čechy a říši německau, kterauž slíbil Lothar, napotom nepohledáwati od Čechů ničeho jiného, než na čem zůstal Jindřich IV s králem Wratislawem. Za to dopustil jemu Soběslaw zpátečného tažení w pokoji.

Brzy po této wálce zawřen jest mezi Soběslawem a králem německým přátelský spolek, když Lothar welké měl protiwenství w říši německé samé odbojem mocných Hohenstauffů, wéwod franských a šwáb-ských. Soběslaw poskytl mu proti nim swé pomoci na několika výprawách wojenských, a swazky příbuzenství mezi Přemyslowici a markrabími rakauskými z rodu Babenberského přispěly nejspíše k tomu, že i Leopold III rakauský přidržel se též strany císařowy, až konečně bratří Hohenstauffů, Konrad a Fridrich, přinuceni jsau k mírnému narownání w Bamberce (1135).

Když však již we druhém roce potom císař Lothar zemřel (1137), a měl dle prání jeho dosednutí na trůn císařský zet jeho Jindřich Pyšný, wéwoda baworský i saský, uznal kníže Soběslaw nejspíš nebezpečenství w tom pro swau zemi, když by se říši německé dostal tak příliš mocný panovník, pročez přidržel se nyní strany protivné, která zwolila Konrada III Hohenstaufského; wedlé něho rovněž zase nový markrabí rakauský Leopold IV, syn Leopolda III, jemuž Soběslaw dal dceru swau za manželku (1138). Jindřich Pyšný byl odsauzen obau swých wéwodství, a Bawory jsau po brzké smrti jeho (1139) skutečně opanowány a uděleny Leopoldowi IV rakauskému.

Podobá se, že buď za dobrowolné služby prokázané prwé císaři Lotharowi, buď později od císaře Konrada III za pomoc proti Jindřichowi Pyšnému Soběslaw I obdržel dědičné důstojenství číšnictví říšského, w jehož držení nacházeli se potomní knížata a králowé čeští, úřad, s kterým byl spojen wplyw na wolení králů německých. Čechové, kteří do těch dob měli jen jístau powinnost k říši německé, čo mocnějšmu sausedu, od toho času požíwali za to také jistého práwa.

Za času knížete Soběslawa I byl panownický rod Přemyslůw četně rozwětwen jak we potomstvu audělných knížat morawských, tak w nejstarší linii, pocházející od krále Wratislawy, jehož čtyři synowé byli po sobě jen s krátkými přestáwkami spravowali knížetství, totiž Břetislaw II, Bořiwoj II, Wladislaw I a konečně Soběslaw. We knížetství Olomauckém nastaupil po pádu Otty Černého syn jeho Otto III. Brněnské knížetství již po smrti Konrada I (1092) rozdělilo se na dvě: Brněnské a Znojenské, mezi dwa syny jeho, Oldřicha wyše již jmenowaného a Lutolda; po Oldřichowi nastaupil w Brně syn jeho Wratislaw, po Lutoldowi we Znojmě jeho syn Konrad II. Synům Břetislawa II, Bořiwoje II, Wladislawa I bylo wykázáno opatření od panujícího knížete w Čechách samých; býwaly i tu časem zřízeny auděly se sídly w Zatici, w Plzni, we Hradci nad Labem, w Čáslawi a někdy snad i jinde.

Tato četnost audů panujícího rodu přispěla k tomu, že i za panowání Soběslawa I byl nejeden mezi nimi, jemuž se chtělo wyššího postawení než požíwal, i dály se proto pikle proti knížeti, které však mohutný Soběslaw pokaždé přetrhnul w samém začátku. Již roku 1128 dal zawřiti Břetislawa, syna knížete Břetislawa II, na Děčíně, a Konrada Lutoldowa, kníže Znojenské, na Wyšehradě. Po dwau pak létech přišed na stopu spiknutí proti swému žiwotu, postawil bratří dwa, Miroslawy i Střezimíra, syny mocného někdy župana Jana, před saud zemský na Wyšehradě (1130); od něhož co úkladníci proti milowanému „otci vlasti“ s jinými několika účastníky odsauzeni jsau na smrt; když pak ukázalo se, že kněžic Břetislaw, wězený na Děčíně, byl we spolku tom, dal jej Soběslaw zbawiti zraku.

Uznáwaje nemožnost, aby zákon Břetislawa I o poslaupnosti, když tolikrát byl již přestaupen, dal se přiwésti napotom k stálé platnosti, hleděl Soběslaw I uwésti we zvyk nastupowání na stolec knížecí po prworozenstwu, i wnesl tedy žádost k sněmu zemskému položenému w Sadské (1138), aby jeho syn nejstarší Wladislaw zwolen byl za budaucí kníže. Stalo se tak dle wúle jeho a nejspíš dle skutečného prání národu wúbec. Ale nejmocnější welmoži w zemi, totiž nejpřednější úředníci dworští a župní, byli w srdci proti tomu, a jen že nesměli se opřiti knížeti rovněž přísnému jak lidu milému, dali swé swolení. Skutečně byla se za předešlých rozbrojů w zemi tolik zmohla hrdost a zhýralost šlechty w úřadech stojící, že nechtěla dáti wzniku wúbec žádnému řádu nastupowání, nýbrž mínila stolec knížecí rozdávati wždy dle swé libosti.

Již we druhém roce po sněmě Sadském roznemohl se kníže Soběslaw na lowčím hrádku Chwojně w pomezním hwozdě, to jest w nynějším Dwore Králowé, odkudž, když se nemoc wždy více horšila, odwezen jest na pomezní hrad Hostinný, tehdaž od něho práwě stawěný. Ihned shlukli se županowé a jiní welmoži na Wyšehradě, a w tajných i brzy také w wěřejných schůzkách radili se o osazení trůnu bez ohledu na předešlý nález sněmowní. Načerati wedl mezi nimi prwní slowo: i chtěliti míti kníže, který by se více spravowal jejich wól než oni jeho. Dne 14. Unora zemřel kníže Soběslaw na Hostinném; dne 17. téhož měsíce posadili županowé na knížecí stolec Wladislawa II, syna předešlého knížete Wladislawa, tudíž synowce Soběslawowa.

§. 24.

Wladislaw II (král Wladislaw I).

Kníže tento byl však zcela jiné powahy, než sobě županowé čeští představowali. Uchopil se wlády pewnau rukau, a nedal sobě rozkazowati od swých služebníků. Také nastaupil na tytéž cesty jako Soběslaw I w poměrech k sausedstwu; zawřel přátelství s císařem Konradem III, a i také s markrabím rakauským i již spolu wéwodau baworským Leopoldem IV, jehož sestru Gertrudu pojal za manželku. Županowé, spatiřiwe, že jsau se jím omýlili, již po dwau létech dali

se w pikle proti němu. Prohlásil jej za neschopného k panování, wešli we srozumění s knížaty morawskými a jinými Přemyslowici, a zwolili Konrada, kníže Znojenské, syna Lutoldowa, za velké kníže (1142). Hlawa spiknutí byl opět Načerát, knížata s ním spolčená Wratislaw Brněnský, Otto III Olomaucký, Sptyhněw a Leopold synowé Bořiwoje II a Wladislaw syn Soběslawůw, prwé od nich odstrěný. We spiknutí účastnili se skoro všichni vyšší úředníci; s Wladislawem naproti tomu stáli všichni, ježto byli w nižším postawení, a hleděli se teprw powzněsti přízní knížete, mimo to z přednějších welmožů Welislaw, Smil, Časta, také Jindřich Zdik biskup Olomaucký a vlastní bratří knížete Jindřich a Děpolt.

Konrad Znojemský, sebraw wojsko z celé Morawy, k němuž welmoži čeští jeho strany potom přirazili, wtrhnul do Čech, a swedl s Wladislawem bitwu u hory Wysoké blíž Malešowa. Tu wítězil z počátku Wladislaw, a bylby obdržel pole, kdyby se nebyli wyskytli zrádcowé uprostřed wojska, kteříž w tom začali křičeti: „Zachowej život, kdo můžeš,“ a dawše se na útěk, uwedli zmatek we wojsko. Tedy musil Wladislaw cauwati se ztrátou welikau; a však i Načerát, osnowatel spiknutí, přišel w tom boji o život, a wojsko knížat morawských potřebowalo zotawení, než se mohlo pustiti dále ku Praze.

Wladislaw II odebral se po ztracené bitvě spěšně do Prahy, opatřil hrad dle možnosti, a odewzdal obranu jeho bratru swému Děpoltowi; sám pak pospíšil k císaři Konradowi do Würzburka, žádat jej o pomoc proti swým odpůrcům; kteráž jest mu slíbená. Tu přitáhl Konrad Znojemský s druhými knížaty a wojskem morawským před Prahu, a jal se úsilně dobýwati hradu, jež však Děpolt hájil udatně. Mezitím přitáhl již císař Konrad wojensky do Čech, a Wladislaw táhna se swými napřed, stál již u Plzně. Tu střileli oblehatelé ohniwými šípy do hradu, a zapálili kostely sw. Wíta a sw. Jiří, aniž však co pořídili, i musili se konečně obrátiti nazpět do Morawy. Wladislaw přišel s císařem bez překážky do Prahy, a uwázal se w panství bezpečné. Druhého roku sebraw wojsko podruhé, wtrhnul do Morawy, dobyl nejprwé knížetství Znojenské, potom Brna i Olomauce, knížata wyhnal, a zemi od wojska náramně pohubenau na čas pod mocí swau podržel (1143).

Toho přišel do Čech papežský legat, Guido kardinal, aby přihlédl ke stawu věcí církewních, we kterém od času papeže Řehoře VII wymáhaly se rozličné přísnější řády dle zákonů od něho wydaných. Jmenowitě nařídil legat, aby se celá diocezi Pražská náležitě rozdělila na fary, nad to pak aby kněží, ježto w Čechách dotud býwali ženatí, napotom žiwi byli w bezženství. Všickni kněží, kteří měli ženy, mezi nimiž byli i proboštowé Pražský a Wyšehradský a jiní we wysokém důstojenství postawení, musili se od nich buďto oddělití, nebo zanechatí swých důstojenství. Týž legat zjednal také smíření mezi knížetem Wladislawem a knížaty morawskými, tak že Wladislaw, když se jemu pokorili, přijal je zase w milost a nawrátil jim země jejich. Přitom musili učiniti náhradu biskupu Olomauckému Jindřichowi Zdikowi za škody, které spáchali na statcích biskupských, když stál proti nim při straně knížete.

Knížata morawští však ani potom hněwů swých naň nezanechali. Roku 1145, když powolán byl ke dworu papežowu do Říma a wydal se na cestu, přepadli jej nenadále we dvoře, kdež byl přes noc, chtěje jej zajmauti. Biskup, sotwa jim uskočil do blízkého lesa, skrywal se tu do rána we mraze, až jej milosrdný sedlák swými šaty přioděného odwezl do Litomyšle do Čech, kdež dlouhý čas ležel, těžce z nehody swé se roznemoh. Knížata, jeho nenalezše, dwůr onen jemu zapálili, a lidem jeho učinili weliké násilí. Za to wyřkl na ně papež klatbu, a musili se podrobiti těžkým pokutám církewním; nejzarputilejšího z nich, Konrada Znojemského, pokáral krom toho kníže Wladislaw wálečným tažením, na kterém spalil hrad jeho Znojemský, a podruhé ku pokoreni jej přiwedl.

Za panování knížete Wladislawy II stalo se druhé welké tažení křížowé do země Kananejské k oswození hrobu božihó, jemuž hrozilo nowé nebezpečenství od Turků. Sám císař Římský Konrad III a král francauzský Ludwík VII postavili se w čelo křížáků, a táhli s welikými wojsky pěšími i jízdnými. Tedy wzal i Wladislaw kříž, poručiw spráwu zemskau na čas bratru swému Děpoltowi, a mnozí pánowé zemští následowali jeho příkladu, jakož i bratr jeho Jindřich a Sptyhněw syn Bořiwojůw, i táhli zároveň s wojskem německým pod císařem Konradem (1147). Knížata morawští a biskup Zdik wysli týmž časem do jiné wálky křížowé, kterau předsewzal Jindřich Lew, kníže saské, syn Jindřicha Pyšného, proti Bodrcům, Luticům, Pomořanům a jiným Slowanům, kteří ještě byli pohané, i chtěli je přinutiti k obracení na wíru. Pohřichu, pod příčinau náboženství pomáhali Čechowé tímto způsobem jen násilnému podmaniteli hubiti bratry swé jednoho kmene slowanského. W zemi swaté křestanům zle se wedlo; mnoho jich hladem, mnoho zradau a mečem nepřitele zahynulo, dríwe než přišli k Jerusalemu. Tu zanechaw kníže Wladislaw wojska swého pod ochranau krále francauzského, wrátil se nazpět do swé vlasti přes Cařihrad, kdež se zastawil u císaře řeckého Emmanuele, potom zeměmi slowanskými přes Kyjew a přes Krakow. Za jeho nepřítomnosti pokaušel se w Čechách Soběslaw syn Soběslawa I, potáhnauti lid na swau stranu a zmocniti se knížetství. Ale Děpolt co prozatímný správce zemský jej zjagal, a když se Wladislaw nawrátil do země, wsazen Soběslaw do wězení na hrad Přimdu (1148). Po dwau létech (1150) powedlo se mu utéci odtud; a když roku 1152 zemřel císař Konrad III, odebral se jakož i bratr jeho Oldřich ke dworu nowého krále německého Fridricha I Rudowausa, s kterým Wladislaw hned z počátku panování jeho přišel w rozníšky.

Fridrich I zmocnil se bezprávně hořejší Lužice čili krajiny Budišinské, která po wymření potomků Wiprechta Grojského (1136) co léno jemu udělené spadla práwem zpět na Čechy. Mimo to, spráteliw se již za mládí s Jindřichem Lwem, wéwodau saským, přiřkl jemu wéwodství baworské co dědictwí po otci jeho Jindřichowi Pyšném, nic nedbaje na darowání předka swého Konrada III, jímž se Bawory byly dostaly Leopoldowi IV rakauskému a po něm bratru jeho Jindřichowi II, swatům Wladislawowým. W rozepři o to spolčili se obě knížata proti císaři, a odepřeli mu wšelikých služeb při wojenském

tažení, ku kterému se strojil do Itálie, Wladislaw totiž postavení 300 oděnců dle powinnosti Čech k říši německé, Jindřich pak vojenské hotowosti wůbec, ku které byl zawázán co man říše. Fridrich předsewzal tažení swé bez nich (1154), ale wrátil se s nepořízenau, i začal se nyní teprw mířiti s nimi. Přišlo ke smluwám roku 1156, jimiž Wladislaw II obdržel netoliko horní Lužici zpět, než i titul královský od císaře pro sebe i wšecky budaucí panowníky české, začož slbil císaři mnohem znamenitější pomoc k nové výprawě do Itálie, než byl právem zawázán; Jindřich pak rakauský postaupil sice wéwodství baworského Jindřichowi Lwowi, ale s wyjmutím části země, která odtud nazývána horními Rakausy, a dostal za to dědičného držení Rakaus s titulem wéwodským.

Tedy se strojil Wladislaw k dalekému tažení, jehož cílem bylo pro císaře Fridricha pokoreni Mediolana, který se wzpíral panství císařskému we Wlaších. Příprawy jeho potkaly se s odporem přednějších čili starších welmožů. Nejen ze zvláštní nechuti jich proti němu, ale i w hájení práv národu. Knížecí moc byla w oné plnosti, we které ji wykonávali Boleslawowé a Břetislaw I i snad ještě král Wratislaw, již potud obmezena, že nesměl kníže bez náležitého swolení sněmowního naříditi wálečné výprawy wen ze země, která nebyla pauze pro obranu země. Sněm pak český tentokrát wěřejně hotowosti nepowolil, nenacházeje w tom žádného prospěchu pro zem, když se kníže chtěl míchatí w záležitosti cizích a vzdálených národů; Wladislaw musil tedy sebrati wojsko jen na swé útraty, pokud totiž stačily k tomu stále knížecí důchody. K tomu nalezlo se dobrowolníků dosti, jak ze šlechty a zemanstwa tak ze chrabrých rolníků, kteří taužili po wojenské slávě, po milostech královských nebo po mzdě a kořisti. W krátkém čase měl Wladislaw 10.000 mužů pohromadě, s nimiž radostně nastaupil cestu do Itálie.

Tažení toto proslawilo udatenství české we vzdálených wlastech, jak žádné jiné předtím. Král Wladislaw wedl wojsko swé přes hory Tyrolské, sněhem pokryté. Za horami w rozkošném poli wlašském položili se, očekáwající příchod ostatního wojska císařowa. Když se wojsko wšecko sebralo, táhli nejprwé k řece Addě, hluboké a diwé, kteráž tehdy rozwodněním byla ještě diwější. Mediolanští wšecky mosty přes ni strhali, a za řekau mocně se položili, bráníce císaři přechodu. Wšecko wojsko musilo se w pochodu swém zastawiti, a císař seděl mrzut we stanu swém, newěda hned rady, jak na nepřitele dostaupiti. Čechowé stáli při řece, asi mli od císaře vzdáleni, kdež byla woda nejprudší, pročež méně strážena od nepřátel. W tom Odolen, Strižůw syn, rytíř český, skočil do diwé řeky, a pokusil se přeplauti; jiní dwa druhowé jeho pustili se za ním, z nichž jeden brzy se zas obrátil; ale Odolen a druhý dostali se šťastně na druhau stranu, i obdiwowali se všichni na břehu stojící jejich smělosti. To uslyšew král Wladislaw řekl: „Co ti učinili, slušno všem dowěsti;“ skočil do wody, wšecko wojsko české za ním; i přeplauli na druhau stranu řeky, se zrátau owšem welikau; neb mnozí zahynuli we wlnách; král udeřil na Mediolanské překwapené, i přijde zmatek do wojsk jejich, kdež stáli na-proti ležení císařowu. Již widí císař utíkati je od řeky, aniž wěda

příčinu jejich zmatku, a w tom uslyší českých bubnů rachot, a widí zástupy české, any mocně rozhánějí nepřitele.

Tu učinili císařští mosty přes Addu, a přešlo wšecko wojsko, i poráželo pluky Mediolanské až k samému městu jejich. Před jeho zdmi pewnými a vysokými položili se w sedmi leženích, i jali se Mediolan obléhati. Mediolanští wždy nelekali se. Wen z města wyskočili na dwoje ležení, a dobyli jich, i byli by welkau porážku spůsobili celému wojsku císařowu. W tom podruhé slyšáno známé všem české bubnowání a českých rohů wálečné traubení. Čechowé Wlachy porazili na útěk. Dacia, předního wůdce Mediolanských, král Wladislaw probodl w boji kopím swým. Tu po nedlauhém čase počal město hlad mořiti, i ubýwalo měšťanům srdce; až obrátili se ku králi českému o přimluwu u císaře, aby jim milost učinil. Takž se město poddalo s welkým ponížením; nejpřednější obywatelé musili wyjítí bosí do ležení císařowa a jemu se pokloniti i přijmouti jeho rozkazy.

Po tomto wítězství wrátil se král Wladislaw do Čech, zanechaw toliko biskupa Pražského Daniele, muže we wěcech státních nad míru zběhlého, při císaři Fridrichowi, jenž užíwal služeb jeho po více let s welkým prospěchem. Také při potomních několika taženích dalších, které císař předsewzal pro nowá pozdwižení swobodných měst wlašských, poskytl jemu Wladislaw wojenských pomoci, jichž wůdcem byl wedlé biskupa Daniele bratr Wladislawůw Děpolt. Obadwa, Děpolt i Daniel, zahynuli morem při nešťastném obležení Ancony r. 1167, kdež císař Fridrich pohřbil darmo nejwětší část swého wojska.

Král Wladislaw sám wytáhl mezitím do nowé wálky we vzdálené zemi za příčinou rozepře o trůn uherský mezi dwěma králowici, ježto se jeden nazýwal Štěpánem III, druhý Štěpánem IV. Štěpánowi IV pomáhal císař řecký Emmanuel, na jehožto dwore byl wychowan; Štěpán III obrátil se o pomoc ku králi Wladislawowi, jehož synowé dwa měli královské dcery z Uher za manželky. Sněm český odepřel králi opět pomoci k této wálce neuznáwaje žádné příčiny, proč se wkládati w záležitosti cizích zemí; ale král táhl zase na swé autraty s bojowníky dobrowolnými. Řekowé musili před ním cauwati z celých Uher až ku polední hranici země. Tu bojíce se swěsti s ním bitwu, zanechali ležení swého, a odtáhli přes Dunaj. Ležení celé s welikau kořisti padlo Čechům do rukau, i přinucen byl císař Emmanuel ke smlauwě o pokoj, kterauž Štěpán III zachowan w držení králowství (1164).

Mezi slawnými wálečnými skutky Wladislawa II nepřestaly w Čechách ještě ani toho času wšeliké pokusy o zbaweni jeho panství. Roku 1161 odwázil se bratranec jeho Soběslaw, jenž posud meškal we wyhnanství, náhlého wpadu do Morawy, a dobyl Olomauce. Král, nemoha jeho hned zapuditi mocí, dopustil se proti němu hanebného podvodu. Slíbil jemu dobré zaopatření w zemi, když by se dobrovolně wzdal a přišel ke dworu jeho. Což když Soběslaw učinil, byl zrádně zajat, wsazen zase do předešlého wězení swého na Přimdě, a chowan tam twrdě.

Jako prwé Soběslaw I, tak zamýšlel nyní také Wladislaw zachowati panství swým wlastním potomkům dle rádu prworozenstwa; po-

tkal se však s týmiž překážkami, jak od druhých Přemyslovců, tak od šlechty, která chtěla míti wolení knížat z rodu panownického bez wselikého rádu. K tomu přišlo konečně také zneprátení s císařem Fridrichem, jenž z wítězství swých prvních nad městy wlašskými wzal srdce k opanování celé Italie, i pustil se tím do nowých rozepří s papeži tak daleko, jak Wladislaw nemohl a nechtěl s ním zajíti. Fridrich I, neznaje nyní žádného závazku ke wděčnosti za služby prwe sobě prokázané, newražil na krále českého, chowal opět protiwnky jeho, Oldřicha a Wacslawa, bratry Soběslawowy, u swého dwora, a hledal každé příležitosti k jeho zkáze. W takových okolnostech Wladislaw, když se chýlil wěk jeho ku konci, odhodlal se ještě za žiwota swého složití panství a posaditi na knížecí stolec prworozeneho syna swého Fridricha. Sám pak po 34letém panování, chtěje ostatní wěk swůj stráwiti w pokoji, zwolil sobě bydlo mezi mnichy Præmonstraty w klášteře Strahowském, kterýž byl založil (1173).

§. 25.

Fridrich a Soběslaw II.

Odreknutí se Wladislawa II nemělo však účinku toho, kterého se byl nadíwal. Císař Fridrich, znaje postawení stran w Čechách, Wladislawa i synu jeho nepřizníwé, mínil užití příležitosti nejen k dosažení okamžitého prospěchu pro sebe, než i k stálému rozšíření moci císařské nad Čechy. I on, jako prwe císař Lothar, osobowal sobě práwo rozhodování, komu by náleželo nastaupiti na stolec český. Slyšew tedy žaloby Oldřicha, bratra Soběslawowa, u swého dwora, kázal Wladislawowi i Fridrichowi, aby se postawili před saudem jeho w Normberce, i aby Soběslawa z wězení propustili a s sebau přiwedli; žet chce mezi nimi rozsauditi, kdoby po dobrowolném odstaupení Wladislawa měl práwo k panování. Darmo snažil se Fridrich císaře uprositi, aby zanechal nepřátelských těch úmyslů; konečně Soběslawa z Přimdy propustil a přiwedl se sláwau na hrad Pražský, chtěje jeho přátelsky uchlácholiti, aby sešlo s další rozepře. Ale Soběslawowi, sotwa že byl ke dworu Fridrichowu uweden, hned prwní noc donesena jest zpráwa křiwá, že jej Fridrich druhého dne chce zbawiti zraku, aby jej učinil neschopným k wládě; čehož on uleknuw se, ihned utekl z hradu, a odebral se přímo ke dworu císařowu. Tu Fridrich, nemaje smělosti, aby se opřel císaři mocí wálečnau, odebral se též k němu, a podrobil se saudu jeho. Ale rozsudek císařůw byl hned, že má Soběslaw nastaupiti na knížetství, při čemž důstojenství králowské, ježto bylo Wladislawowi i nástupcům jeho propůjčeno na wždy, zase wzato od Čech, tak aby se Soběslaw i nástupce jeho zase nazýwali wéwodami čili knížaty. Fridricha zabawil císař, na jak dlouho bylo třeba, u swého dworu; Soběslaw II pak odebral se se sláwau do Čech, kdež panstwo Fridrichowi i otcí jeho odporné wšecko přidalo se k němu, tak že bez odporu dosazen jest w Praze na stolec (1174). Král Wladislaw we zmatku welikém opustil bydlo swé w klášteře Strahowském, a odstěhowal se do Durynk, odkudž byla druhá manželka jeho Judita;

zemřel pak tamže ještě téhož roku. Týmž časem císař Fridrich odňal také mladšímu synu Wladislawowu, Wojtěchowi, arcibiskupství Salzburské, ku kterému byl zwolen od kapituly, a dosadil jiného arcibiskupa, jenž by držel s ním we sporu jeho s papežem.

Za přízeň sobě prokázanau od císaře při dosažení knížetství musil Soběslaw jemu postawiti pomocný woj k nowé výprawě do Italie, jež wedl bratr jeho Oldřich. Tentokrát však císař Fridrich, ač sebral wšecky síly swé do welikého boje, zkusil rozhodný obrat štěstí, sobě protiwný; Lombardové porazili jej po dwaletém marném namáhání s jeho strany we hlavní bitvě u Legnana (1176). Mezitím strhla se o arcibiskupství Salzburské wálka, když wypuzeného arcibiskupa Wojtěcha ujal se proti straně císařowé swat a přítel otce jeho Jindřich II Jasomirgott, wéwoda rakauský, ano i Konrad Otto, kníže Znojemské. Soběslaw II musil na sebe wzíti hájení arcibiskupa dosazeného od císaře; i sebraw wojsko náramné, až k 60.000 mužů, wtrhnul s ním do Rakaus po dwakrát, a zemi hrozně poplenil až po Dunaj; sám wéwoda Jindřich Jasomirgott přišel na útěku před ním nešťastným pádem o žiwot; wojsko Soběslawowo neodpauštělo ani kostelům a klášterům (1177); pročež papež Alexander klatbu na něj wyslowil. Následkem bitwy u Legnana byl císař Fridrich přinucen k mírnému wyjednávání s papežem Alexandrem III na osobním sjezdě w Benátkách (1177). Tu mezi jinými wýminkami míru položeno, aby se arcibiskup Wojtěch odřekl Salzburka na přímluwu papežowu; za to pak musil swoliti císař, aby se bratr Wojtěchůw, Fridrich, nawrátil na stolec český.

Soběslaw II, zkusiw mnoho bídy lidské za 12letého wězení swého na Přimdě, měl autrpné srdce k obecnému lidu, a ujímal se ho rád proti křiwám úřednictwa a jiných mocných; pročež požíwal welkého oblíbení u nižších, zwláště u obywatelstwa sedlského. Pro to samo však odwrátil od sebe brzy přichylnost šlechty, která jej byla pozdwihla na stolec. Potupně nazýwán jest od ní knížetem sedlským, i hledána příležitost, jak jeho se zase zbawiti. Tím nejwíc bylo Fridrichowi usnadněno wítězství, jak medle Soběslaw opuštěn byl od císaře. Pomocí Konrada Znojemského a Leopolda V wéwody rakauského, nástupce Jindřichowa, najal sobě něco žoldněřů německých, a wtrhnul nejprwe do Morawy, potom do Čech, kdež skoro bez překážky se zmocnil Prahy (1178), Soběslaw pak, od swých opuštěn, utekl na hrad Skálu w kraji Klatowském.

Teprw když Fridrich po některém čase odešel wen ze země, powolan byw do Šwab ke dworu císařowu, sebral Soběslaw swé wěrné, a přiblížil se ku Praze (1179); a však nemohl se hradu w rychlosti zmocniti; neb jej hájil lid Fridrichůw, ana byla w hradě ostražitá manželka jeho Alžběta, kněžna uherská. Fridrich, o tom zprawen, pospíšil honem zpět do země, sebraw opět zástup německých žoldněřů, a zároveň táhl mu k žádosti jeho na pomoc Konrad Znojemský z Morawy. Soběslaw udeřil z nenadání na Fridricha nad potokem Loděnickým na cestě jeho ku Praze, a porazil jej na hlavu. Fridrich we zmatku utíkal w prawau stranu až přes Wltawu, aby se spojil s wojskem Konradovým; i sešli se u Práce, odkudž táhli k hájení Prahy

a Vyšehradu. Soběslaw w patách za nimi, udeřil na ně w poli před samau Prahau, w místech, kdež nyní jest hořejší Nowé město. Tu se strhla bitwa krwawá, Soběslaw pak poražen musil se obrátiti na útěk. Zdržowaw se ještě po 11 měsících na Skále, upustil konečně od dalších pokusů, a zemřel po krátce w cizině (1180).

§. 26.

Fridrich. Konrad Otto. Wácslaw. Přemysl. Břetislaw III kníže i biskup. Wladislaw III.

Kníže Fridrich byl císaři za dopřání sobě knížetství českého powinen summau peněz jemu napřed slíbenau, i musil panování swé začítí wydíráním peněz těchto na lidu velikými daněmi. Obecné nespokojenosti z toho užili po krátkém čase welmoži opět za příležitost k nakládání se stolcem knížecím dle swé libosti. Prohlásil Fridricha za ssazena, a powolali k panství Konrada Ottu Znojemského (1182). Fridrich, skoro ode všech opuštěn, musil s hanbau utéci ze země; toliko hrad Pražský hájili jeho wěrní delší čas, až pak též musili se vzdáti. Tu však zakročil císař Fridrich co ochránce wyhaného knížete, aby sobě zjednal wětší moc nad Čechy, než kterýkoli z jeho předků. Powolal Konrada a nejpřednější pány české k sobě do Rezna, a oni neodvázili se učiniti proti jeho rozkazu. Císař posadil se w majestátu swém na radnici Rezenské, kdež se knížata i pánové čeští před ním postavili, an před očima jejich dal přiněsti sekery katanské, aby porozuměli úmyslu jeho. Tu nařídil, aby přijali Fridricha zase za pána swého; Konradowi pak Ottowi udělil léna země morawské, nazwaw jej morawským markrabím, tak aby tuto zemi držel od samého císaře a jen jeho, ne pak knížete českého, byl poslušen. Oddělením Morawy od Čech myslil napotom tím snáze panowati knížatům obau zemí. Pánové, bojíce se krwawého hněwu jeho, nic nesměli odmlawati, a podobili se těmto rozkazům.

Teprw po dwau létech zdvihli se opět proti knížeti Fridrichowi, když byl odjel ze země ke dworu císařowu w Mohuči (1184), i powolali na stolec Wácslawa bratra Soběslawa II. Ale hrad Pražský byl opět hájen statečně pod dohledem manželky Fridrichowy Alžběty, až sobě Fridrich sehnal pomoci z Němec, předně od bratra swého Wojtěcha, jemuž císař konečně předce dopřál arcibiskupství Salzburškého, potom od wéwody rakauského Leopolda V, s nímž zachowáwal delší již přátelství obau rodů, Přemyslowců a Babenberků. Tu pánové, brzy zastrašeni, upustili od swého předsewzetí, a s ním jak možná se smřili. Fridrich wyprawil hned potomního roku bratra swého Přemysla s wojskem do Morawy proti Konradu Ottowi, aby i jeho přinutil ku předešlému poslušenství. Přemysl wtrhnul do země Znojemské, i setkal se s Konradem w bitvě ze všech nejkrwawější u Loděnic, w níž 4000 Čechů a Morawanů s obau stran přišlo o život. Přemysl zwítězil, ač se ztrátau welikau, Konrad Otto však nechťeje děle dáwati příčiny ku prolévání krwe bratrské, odřekl se dobrowolně swé nezawislosti, a knížeti českému se poddal.

Brzy potom však strhly se nowé rozepře w Čechách mezi knížetem Fridrichem a biskupem Pražským Břetislawem, jinak Jindřichem, bratrancem knížete, synem totiž Jindřicha bratra krále Wladislawy II. Wedlé sprawedliwych stížností na útisky od úřednictwa knížecího zdvihal kněžic biskup nároky nedůwodné, chťeje se statky a poddanými swého biskupství býti prost wšechněch powinností k zemi; a když kníže nechťel jemu powoliti, běžel, jako dotud wšichni nezdární synové wlasti, k císaři, i žalowal před saudem biskupů a knížat jeho. Kteríž hned rozhodli, že biskup Pražský jest kníže německé říše, a tudy nemá poslauchati knížete českého, nýbrž toliko císaře; a na to jemu dal císař list se swau pečeti (1187). Tak měla země česká i sama w sobě býti rozdělena na dvě knížetství, jedno swětské a jedno duchowní, jak bylo w Němcích, aby císař německý mohl rozkazowati oběma.

Kníže Fridrich, nepodwoliw se tak hned wůli císařowě w této věci, byl jemu ke službě, když se císař strojil k walce křížowé do zaslíbené země, i konal příprawy, aby táhl s ním. Ale než k tomu přišlo, zemřel (1189), a nyní Konrad Otto Znojemský nastaupil na knížecí stolec. Od něho wyprawen zástup bojowniků českých ku křížowému tažení s císařem wedením Děpolda, syna Děpolda prwního, swrchu jmenowaného bratra krále Wladislawy. Děpolt i sám císař Fridrich I zahynuli na wyprawě této smrtí (1190), a w císařství nastaupil syn Fridrichůw Jindřich VI, mocnější než otec jeho nabytím králowství apulského a sicilského w Italii. Jemu vytáhl kníže český Konrad osobně na pomoc k hájení těchto zemí, umřel však tam příliž záhy na mor při obléhání města Neapole (1191).

O uprázdňený stolec český strhly se opět různice až příliš hanebné. Panstwo zwolilo Wácslawa syna Soběslawowa. Ale Přemysl, bratr knížete Fridricha, šel k císaři Jindřichowi, a slíbil mu 6000 hřiwen stříbra, aby mu udělil léna českého. Císař učinil rád dle žádosti jeho, a jmenowal jej českým knížetem, zároveň pak mladšího bratra jeho Wladislawy nezawislým markrabím morawským, tak jak ondy sobě wymyslil císař Fridrich. Wácslaw po krátkém odporu musil ustaučiti, a Přemysl, jinak řečený Otakar, stal se knížetem (1192). Nyní měl však platiti císaři slíbených 6000 hřiwen stříbra, a nemohl sebrati nežli část té summy. Dle smlawy o tom učiněné musil biskup Břetislaw odebrati se ke dworu císařowu, a býti u něho co rukojmě za ten dluh, pokudby nebyl wyplacen. Tu císař, jemuž se již také Přemysl Otakar znelíbil z jiných příčin, jak jej na knížetství české dosadil, tak wzal si i práwo, zase jej ssaditi, a udělil léna země české biskupu Břetislawowi Jindřichowi samému, s nímž wzal umlawu, a ostatek dluhu jemu odpustil.

Břetislaw Jindřich přitáhl se žoldněři německými do Čech, a setkal se s Přemyslem u Ždic (1193). Tu páni čeští, ještě nedáwno slíbiwše Přemyslowi, že za něj chťí žiwoty swé nasaditi, prwé než přišlo k bitvě, zrádně jej opustili, a dali se k biskupowi. Přemysl musil se dáti na útěk, a biskup ctižadostiwý stal se zároveň knížetem. Dobil sobě i Morawy, a Wladislawy, bratra Přemyslowy, odwedl s sebau ke dworu swému, kdež jej držel nejprwé pod dohledem, potom u wězení.

Panství jeho netrvalo však déle čtyř let. Poslán od císaře proti odbojnému markrabí mišenskému, poplenil zem jeho hrozně, až styděl se za to pro své kněžské důstojenství, činil potom veřejné pokání. Když po třech letech se roznemohl a ležel na smrtelné posteli, pánow čeští ještě za živobytí jeho začali se raditi o nové kníže; čímž on znepokojiv se, dal se z Prahy odvézti ven ze země do Chebu, a tu w málo dnech skončil. Nyní welmoži oswobodili Wladislawa, bratra Přemyslowa, z vězení, a prowolali jej za kníže (1197). Staršího bratra jeho Přemysla pomínuli, bojíce se pomsty od něho, že jej newěrně byli opustili u Zdic.

Přemysl však, zwěděw o tom, a co starší domníwaje se míti lepší práwo k panství, sebral přátely, kdež moha, a pospíchal z ciziny domů, aby se pokusil podruhé o dosažení stolce.

Mezi těmi, kteří se ho přidrželi, byl župan, jménem Černín, nejpřednější. Než Wladislaw, nechťeje nechat opět proléwati krve české, ustaupil z lásky bratrské dobrowolně s knížecí stolice, a přijal od Přemysla toliko zemi morawskou, pod názvem markrabství, ne však co zemi od Čech nezawislaw. Takž wstaupil Přemysl Otakar na stolici knížecí bez překážky (1197).

§. 27.

Změny we stawu země do konce 12. století.

Mnohé rozbroje w panownickém domě od prwního přestaupení zákona Břetislawowa až do zlých 25 let skoro ustawičných bauří po smrti krále Wladislawa II způsobily veliké proměny w řádech země české. Jimi, jak ukázáno, byla otřesena knížecí moc w oné neobmezenosti, ku které ji byli přiwedli mocní Boleslawowé. Nebo w rozepřích mezi sebau musili se audowé panownického rodu ucházeti o přízeň úřednické šlechty, a ta nabýwala tím vždy wětší moci proti nim samým.

Prwní následek toho byl, že se zhoršila správa země we wšelikém ohledu libowůlí úředníků župních i dworských, poněwadž nemíwali vždy dosti přísného dohledu nad sebau, a tudy užíwali úradů, strannickými piklemi nabytých, jen co prostředku k swému obohacení. Dályť se od nich veliké útisky obecnému lidu při vybírání dáwek, při wymáhání prací k obecným potřebám čili robot zemských, při wykonávání saudů a rozličným jiným způsobem, tak že rolník i remeslník vždy tíže snášeli množící se břemena a nedostatek bezpečnosti práwa. Mnoho dotud swobodných majetníků půdy, aby ušli nesnesitelnému někdy týráni od úřednictwa, raději dali se w poddanství a tudy pod ochranu mocnějších welmožů. Nebo tau měrau jak každý w auradě stojící hleděl wyzískati z něho pro sebe co nejwíce možná od lidí příslušících pod jeho práwo, každý welmož zase, který již wládl dosti welkým statkem, bránil swé poddané, jak nejlépe mohl, proti libowůlí ano i proti zákonné moci úředníků, aby z nich sám měl jistější užitek. Šlechta z úřednictwa knížecího pošlá obohacowala se však nejen na ujmu lidu, než tauž měrau na ujmu knížecí moci bezprostředně. Dá-

walat sobě služby swé při dopomáhání na stolec knížecí spláceti také darowaním statků z jmenů knížecích, namnoze w neobmezené dědičné držení; ano w čas wětších a delších zmatků w zemi zwocnila se také wšeličeho moci nebo pod rukau. Stalo se zwláště s pomezními hwozdem, že welká část jeho z někdejšího držení knížete octla se we jmění welmožů.

Tím způsobem vznikly šlechtické rody, kterých moc a wážnost nezakládala se již toliko na službách a úradech knížecích, nýbrž na welkém dědičném jmění, ač přitom nikdy nepřestali o úřady zemské státi, ano powožowali je časem za práwo náležející wyhradně jejich stawu. Pán wládnaucí welkým statkem zemským a mnohými poddanými rozširowal vždy wíce moc swau prwotně otcowskau čili wládyčí na ujmu moci veřejné; práwní rozepře mezi swými poddanými o jmění rownal a saudil sám osobně neb swými aurědníky, tak že jen w wětších věcech trestních ještě podléhali veřejnému saudu župnímu; bránil úředníkům župním také we wšelikém jiném ohledu bezprostředně rozkazování nad poddanými swými dle možnosti, stawě se co prwní předstawený mezi ně a úrad; ze mnohých veřejných powinností a dáwek wybawowal je, jakož zejména i ze starodáwné obecné daně mru, která tím způsobem ponenáhlu docela zanikla; on držel sobě i branau moc na swém statku, udíleje z něho wýsluhy manům čili panošům, a při veřejné hotowosti neb wálce wedl lid ze swého statku pod swau wlastní korauhwi. W tom záležel značný rozdíl mezi pány korauhewnými, jakž se nazýwali, a druhým zemanstwem čili rytířstwem, ježto majíc méně statků a poddaných, táhlo pod obecným práporem župana neb hlawní korauhwi knížete samého. Osoby stawu panského, když poddané swé wyjímalí jak nejwíce možná od saudů a úradů župních, tím méně sami se jim podrowowali, i mohli tudy časem potahowáni býti jen k nejwyššímu saudu zemskému, na němž zasedal kníže sám s nejwyššími úředníky a kmety zemskými.

Wzrostlá moc a důležitost stawu panského při sklonku 12. století jewí se již tím, že z toho času nejprwé jde pamět poslaupnosti některých panských rodů, kteří za potomních století, ano dílem až do nynějšíka zaujímalí prwní místa w zemi české, ač toho času neuzíwali ještě stálých jmen rodinných. Z takowých rodů byli ku př. bratři Hrabíša a Slawek, nejwyšší komorníci zemští, onen od času knížete Fridricha (1180), tento od prwních let panování Přemysla (1199), majíce welké statky w župě Břilinské; jejichžto starším předkem byl jak se zdá onen Kojata, syn Wšeborůw, župan Břilinský, jenž se zaszowal o zwolení Jaromíra za biskupa na sněmě u Dobeniny; Wítek jřdonoš nejprwé (1169), seděním w Prčici (1176), potom župan Prachenský (1184), otec čtyř neb wíce synů, z nichž jeden se jmenowal Jindřich, druží wšichni Wítkowé, pročež rod ten celý, w jižních Čechách daleko široko panující, nazýwán Wítkowici; Smil z Tuhaně, jenž byl s Přemyslem za jeho přebýwání u wyhanství, a bratr jeho Načerát, synowé jak se zdá Hrona, dle kterého rod ten nazýwán Hronowým; statky jejich se rozkládaly dílem w sewerních Čechách až ke hranici zemské, ano i w částech Lužice, ponenáhlu k Čechám připojených, jakož we Žitawsku, dílem při hranici slezské a morawské;

Jiřík maršálek, který přišel o život na křížovém tažení roku 1148, vytáhnul s knížetem Wladislawem II, potomek jak se zdá Dětriška syna Buzowa, jenž padl v bitvě na Trutině (1110); statky toho rodu byly hlavně v západní části župy Podbrdské, v okolí Hořovic; Markwart, otec Heřmana z Ralska, maršálka (1175) a potom komořího (1177), i bratří jeho Hawel a Záviše, jejichž potomstvo vládlo velkými statky v potomním Bydžowsku, Boleslawsku i Litoměřicku; Beneš sídlící v Benešově za Sázawau, jenž účastniw se we výpravě proti Mediolanu za krále Wladislawa, přivezl odtamtud bibli a pašional krásný pro kostel Benešowský; přátelstvo jeho bylo již od delšího času předtím také rozšířeno w Morawě; Držislaw župan Plzenský za krále Wladislawa (1163), maje statky w župě té samé i dále ke hranici baworské w Klatowště, a z téhož rodu Černín, pomocník Přemyslůw při nastoupení jeho w panství, potom nejvyšší komorník, jehož jméno dotud nesau Černínové z pokolení toho pocházející; Sezima, nejvyšší komorník královný Judity, manželky Wladislawowy, jenž r. 1165 konal poselství k císaři řeckému Emmanuelowi, z přátelstwa též rozšířeného po Čechách i po Morawě; syn jeho Hroznata, nejvyšší komorník za knížete Fridricha (1182 až 1185), měl Peruc za Slaným, a jiné pokolení téhož rodu, w němž oblíbeno bylo jméno Bořita, sídlilo w Radhošti (1235) w též krajině.

Šlechta, jejíž moc předně se zakládala na velkém rodinném jmění, nebyla již jako prvé šlechta čistě úřednická oddaným nástrojem knížete na sněmích zemských ku provedení jeho wúle, aby se stala národu zákonem, nýbrž zasazowala se o swé vlastní prospěchy, a kladla tudy meze libowůli, ku které se chýlí každá moc docela neobmezená. Sněmowé nabýwali tudy čím dále tím větší wáhy w řízení wěcí zemských. Již we 12. století bylo práwem uznáným, ač ne psáným, že nenáleží knížeti naříditi veřejné hotowosti bez swolení sněmowního, krom k obraně země, rovněž že nesmí uložiti berně obecně leč se swolením sněmu. Podobně měli sněmowé platný hlas we hlavních wěcech zákonodárství zemského, a jmenowitě o řádu práwa. Přitom však knížecí moc, jakkoliw byla obmezena, předce wždy zůstáwala welká. Kníže nepotřebowal berní leč we příčinách mimořádných; wládl velkými statky, i když jich mnoho již ubylo, a velkými jinými důchody stálými, které se dobrým hospodářstwím daly ještě více rozmnožiti; z důchodů těchto nezawisících od sněmů mohl ještě více rozmnožiti; w důchodů těchto nezawisících od sněmů mohl sobě poříditi dosti welkau wojenskau moc, které mohl též užíwati bez jakéhokoli tázání sněmu; tím samým měl prostředků dosti k odměňowání wěrných služeb a tudy k získání jich sobě; rovněž, byl-li panovník maudrý, měl mnoho příležitosti k opírání se proti šlechtě o národ, když se ujímal obecného dobrého a zvláště pilného konání sprawdliwosti a chránění slabých proti silným. Pro tento takowý poměr mezi knížetem a šlechtou získal národ z nenáhlé proměny, kterau knížecí moc byla obmezena, ač na sněmích byli zastaupeni práwě jen vyšší stawowé.

Zároveň jako šlechta množil také staw duchowní moc swau toho času. Přibýwalof wždy více ústawů církewních štědrau péči knížat, a později také šlechticů mocnějších. Do konce 12. století bylo šest

řádne složených kapitul w Čechách, dílem při chrámích, ježto od dáwna byly řízeny probošty co předstawenými četného kněžstwa a žákwowstwa, které potom obdrželo řád kanonický, dílem nowějšího ustanowení a nadání: kapitula totiž biskupského kostela Pražského, jejímž prwním pořadatelem byl wzdělaný probošt Marek, rodilý Němec, za času krále Wratislawa; Mělnická we slawném rodném místě swaté Ludmily; Boleslawská, nadaná z kořisti polské od knížete Břetislawa I; Litoměřická, jejímž dobrodincem byl kníže Spytihněw II; Wyšehradská při kostele sw. Petra a Pawla apoštolů, založená od krále Wratislawa a wyjmutá z moci biskupské zvláštním privilegiem papežským; a Sadská w oblíbeném wenkwowském sídle knízat při lesích někdy Slawníkowiců, založená knížetem Bořiwowem II po opětém jeho nastoupení na stolec (1117) ke cti sw. Apollinaříše, jemuž přičítal zázračné wyswobození ze zajetí.

Řádu Benediktinskému přibylo k nejstarším jeho třem klášterům we Břewnowě, w Ostrowě a na Sázawě ještě šest jiných w rozličných krajinách země: Opatowický na Labi blíž Hradce nad Labem (asi r. 1086), Litomyšlský na pomezí morawském, založený za knížete Břetislawa II (1093 až 1100), Kladrubský na pomezí baworském, založený od knízat Swatopluka a Wladislawa I (1108, 1115), Wilémowský w Čáslawsku od hraběte německého Wiléma ze Sulzbacha, příbuzného kněžny Richsy, manželky téhož knížete Wladislawa (okolo r. 1120), Postoloprtský w rozkošném audolí Oherském okolo téhož roku, Podlažický we Chrudimsku, založený blahoslaweným Wrbatau, šlechticem z toho okolí (1159). K jeptiškám Swatojirským na hradě Pražském přibyl ještě jeden klášter panenský řádu sw. Benedikta w Teplicí w župě Břilinské, založený královnau Juditau, manželkau Wladislawa II (1156).

Za panowání Wladislawa II ještě co knížete objevili se w Čechách ponejprw nowí dwa řadowé Præmonstratů a Cistercienských, ježto některý čas předtím wzali začátek we Francauzích, a odtud rychle se šířili w Němcích. Wladislaw a biskup tehdejší Jan I, ze šlechtické rodiny mající statky w potomním Bydžowsku a jinde, založili Præmonstratům prwní klášter na hoře Strahowě nad Malau stranau Pražskau, porostlé tehdáž ještě lesem (1139), a odewzdali jim brzy potom také dwa kláštery dotud Benediktinské, starší Litomyšlský totiž (1145), a nedáwno teprw (1139) založený Želiwský w pomezním lese na hranici morawské (1148). Později založil pán český Jiří z Milewska klášter toho řádu w řečeném místě swém (1184), a jiný pán z rodu, který se počítal mezi nejřednější w zemi, Hroznata, milostník knížete biskupa Břetislawa III, založil klášter Tepelský w Plzenště (1197), do něhož i wstoupil co probošt, odřeknuw se swěta po smrti swého příznivce. Také panny řádu Præmonstratského měly w krátkém čase tři kláštery w Čechách, w Doksanech u Litoměřic, založený od prwní manželky Wladislawa II Gertrudy rakauské (1142), pak w Lauňowicích (1149) a w Chotěšowě, poslednější též založený od Hroznaty práwě řečeného.—Cisterciensktí měli prwní klášter w Sedlcí w Čáslawště, založený od pána Miroslawa (1143), druhý w Plasích nade Mží, od knížete Wladislawa II (1145). K tomu přibyl ještě za téhož slawného panowníka

klášter téhož řádu w Pomuce, a později ještě dwa, we Mnichowém Hradišti, jež založil Markwartic Heřman z Ralska (1177), a w Oseku, jehož zakladatelem byl Slawek Hrabišic, nejvyšší komoří za Přemysla I, jakož o něm zmíněno výše. W Sezemicích we Chrudimsku byl klášter panenský toho řádu.

Také rytířský řád Johannitů čili od špitálu sw. Jana w Jerusalemě dostal za času krále Wladislawa první dům w Čechách na Malé straně Pražské konec mosta (okolo r. 1156), a Hrabišici Wšebor a Kojata byli předními dobrodinci křížovníků božího hrobu, kteří roku 1190 dostali probošpství na Zderaze w podhradí Pražském.

Farních a jiných místních kostelů počet množil se neustále, a větším dílem byly wystaweny a nadány od králů nebo pánů a zemanů, jimž proto náleželo při nich od starodáwna práwo podací.

Církevní správa vždy lépe se pořádala, jednak pilností domácích wytěčných biskupů a jiných mužů we vyšších důstojenstwach duchowních, jednak z naléhání papežských legatů, kteří od času papeže Řehoře VII častěji než předtím přicházeli do země a snažili se o to, aby nowé zákony papežů toho věku ke zvelebení církve uwoďny byly w platnost. K usnadnění dohledu nad kněžstwem od biskupa byla dieceze Pražská rozdělena na děkanství, prwotně tolik, kolik bylo žup w zemi; nad děkany pak wedli vyšší dohled arcipřystowé čili arcijahnowé, kterých bylo 13; sídla jejich w Praze, Kauřimi, Bechyni, Horšowu Týnu, w Plzni, w Rokycanech, Žatci, Bílině, Litoměřicích, Raudnici, Boleslawi, Zerčíněwsi a Hradci nad Labem.

Duchowenstwo prospíwalo také vždy více we wzdělanosti, a mělo mezi sebou vždy muže učené a umělce rozličného druhu. Děkan kapituly Pražské, Kosmas, jenž co 80letý stařec zemřel w posledním roce žiwota knížete Wladislawa I (1125), jal se první spisowati dějiny země české od nejstarších pamětí až do swého času, a nalezli se po něm pokračowatelé z kanowníků Pražských a Wyšehradských i jiného duchowenstwa. Učený jazyk byl jako všude jinde w západním křesťanstwě latinský; ale konání slowanské liturgie w prvním čase po uweďení křesťanstwí, ježto se aspoň částečně zachowalo w zemi během dwau století, zanechalo podnětu ke wzdělávání jazyka českého přewoděním do něho písem swatých a skládáním kostelních písní, modliteb, legend a jiného druhu spisů pobožných. Wzácné zlomky rukopisu Zelenohorského a pozdějšího Kráľodworského dochowané našemu času swěďčí o tom, že se záhy ač pořádku začalo užíwati písma také k zachowání plodů starodáwného básnictwí národního, majícího kořeny swé w pohanstwí.

Kláštery a kapituly byly jako prwe již biskupstwí nadány statky zemskými, ježto se více méně rownaly majetku rodin šlechtických. Dle příkladu šlechty musilo i duchowenstwo hledět oswoboditi swé poddané od powinností, které zawďávaly příležitost k útiskům od úřednictwa župního; i dosáhlo toho časem psanými privilegii knížecími, jimž udělowala se immunita čili wyjmutí částečné od oněch powinností a práwo sauzení nad poddanými krom zločinů těžkých. Biskupstwí Pražské mělo první takowau immunitu z prvních let panowání Wladislawa II. Často však úředníci župní jednali proti udě-

lenému oswobození, aneb wymýšleli sobě břemena na statky duchowenstwa, kterým jiné nepodléhaly. Z toho pocházely stížnosti stawu duchowního proti bezprávným útiskům, jakož zejména i rozepře výše zmíněná mezi knížetem Fridřichem a biskupem Jindřichem Břetislawem, we které owšem biskup zašel dále, než mu náleželo.

Jako prwe wítězstwí neobmezené moci knížecí nad samospráwau kmenů českých pod dědičnými jich wojwodami, tak také zmožení se šlechty proti knížatům w této době rozmnožilo, jak widěti, počet lidí neswobodných w zemi. Ale neswoboda tato, která měla wšelijaké stupně a podoby, ano i swrchu wypsané útisky župních úředníků nepřekonaly žiwotních sil rolnictwa českého, které jim bylo wydáno. Země naše, do které národ český wstoupil málo četný, na nejvyš snad o kolikasi stech tisíc hlav, zvelebowala se vždy dalším pokračowáním we zorávání půdy, a tauž měrau množilo se obywatelstwo, a vyplňowalo zemi vždy hauště. Již do konce 12. století zmizela i část prwotního pomezního hwozdu, jehož nebylo již tau měrau jako z počátku potřeba k obraně zemské. Staralil se o zalidnění jeho páni swětští i klášterowé, jimž dostaly se aujezdy w něm darowáním knížecím. Osadníkům do wsí nowé zakládáných, aby se dali najíti k rozorání nowé půdy, musily se poskytwati lepší wýhody než we wsech sklíčených již tužším podanstwím. We wsech nejstaršího původu neměl jednotliwý rolník swého kusu země, než všichni jako w prwotní nedílné rodině užíwali niw společně, a jak se zdá, dělení býwali o ně jen do času, jak toho wyžadowal počet rodin; ale místo otce čili wladky rodowého měli nad sebou wrchnost, které robotowali a odwáděli dáwky, i která si během času zwykla powažowati sebe jedinou za majetníka půdy, poddané pak za lidi chowané tu dle swé libosti. We wsech nových dostal pak každý osadník swého lánů pro sebe k dědičnému jmění, aspoň we přímém potomstwu, za určité platy a powinnosti. Protož bylo prospěšno rolníkům, když se ze starých wsí více zalidněných wystěhowali a podstoupili práci wzdělávání půdy nowé, w čemž neměli překážky od nikoho; neb neswoboda wzťahowala se jen na statek, ne na osobu, kromě zwláštňích wyjimek. Od obyčejného ustanowení lhůty čili swobody od platů a jiných powinností na prvních několik let pošlo jméno Lhota, dáwané přemnohým wesnicím českým, jakož i w jiných zemích slowanských od konce 12. a začátku 13. století.

Hůře než orba trpěl od útisků župních úředníků domácí průmysl a obchod. Hlavní sídla jeho, podhradí totiž župních hradů, náležela knížeti, a byla jako jiné knížecí jmění spravowána od komorníků a wláďařů po župách. Obywatelstwo jejich nemělo swé půdy a swých swobodných domů, než přebýwalo w jistém spůsobu podružstwí, a bylo, jak se zdá, čím dál tím více utlačowáno libowolným wyďíráním, což bylo přičinou, že se nemohlo zmociti k větší zámožnosti. Za starších časů, až do křížowých wálek, přechytrawali je Židé, co od starodáwna lepší znalci obchodu a zběhlí we spůsobích, jak sobě zjednati přízeň u dwora. Později dařilo se lépe než domácímu lidu w podhradích obchodníkům a řemeslníkům přičozím z ciziny, nejvíce z Němce, ale i ze Wlach a ze Francauz; neboť ze zemí swých, kdež staw městský we příznivějších okolnostech dobyl sobě větší swobody

a vážnosti, přinášeli s sebou jednak peníze, jednak větší umělost, a usazující se časem stále v zemi, koupili sobě k tomu netoliko povolení knížecí, nýbrž i podobné swobody, jakých staw ten požíval v jejich otčinách. Již za krále Wratislawy († 1092), tedy někdy při sklonku 11. století, byla malá osada Němců v Praze na Poříčí, kdež měli swobodné dědičné domy, oswození od některých povinností župních a vyjmutí ze saudu župního, tak že se spravovali zvláštním saudcem čili rychtářem ze svého prostředka. Na tyto swobody a práva dostali první psané privilegium od wnuka Wratislawy, knížete Soběslawa II (1173—1178) s povolením, aby každý, koho by přijali do své obce, účasten byl těchže práv s nimi. Již tehdyž byli rozšířeni také po jiných částech podhradí Pražského krom první své osady.

Byl to první začátek potomního většího rozšíření obyvatelstva německého v Čechách, kterému napomáhaly také jiné okolnosti, dílem ještě staršího původu. Tak jako někdy již Swatopluk moravský, užívali panovníci čeští od času velmi dávného, aspoň již první dva mocní Boleslawové, vždy služeb některého počtu cizinců, hlavně Němců, při svém dvoře, za příčinou stálých swazků s dworem císařů německých. Nejvíce byly to osoby stawu duchovního, kteří co kaplani knížecí tak zvaní docházeli potom v odměnu vyšších důstojenství církevních, jakož kanovníctví, proboštství, opatství; byloť i krom prvního biskupa Pražského Thietmara ještě i později také několik Němců z ciziny rodilých povýšeno na stolič biskupskou. K rozmnožení dvořanstva německého přispěly mimo to časté swatby knížat českých s německými kněžnami, když krom jediného příkladu pojmutí Boženy od Oldřicha od času Boleslawy II bylo pravidlem takorba nepřekročitelným, že knížata čeští nebrali manželky ze svého národu, nýbrž, aby jim rovný byly stawem, z panovnických i polopanovnických rodů okolních zemí, tudý z Polska, z Uher, ale nejčastěji z Němec. Kněžny cizího rodu přivedly s sebou rovněž kaplany a druhdy také světské služebníky z Němec; i ač tito newstupovali zrowna často do řad úřednictva zemského a župního, což se protiwllo národnímu práwu a obyčejí, aniž byla by toho snesla šlechta domácí; ale wльмоi čeští sami snažili se nepochybně druhdy zalíbiti se panovníci známostí jazyka jejího; nad to pak pochybowati nelze, že německé matky wprawily dětem svým, potomním dědicům trůnu, jazyk německý wedlé otcowského domácího a brzy také zalíbení we způsobích a mravech cizích. Tak bylo zvláště w rodině krále Wladislawa z obau manželky jeho, Gertrudy rakauské a Judity durynské. Nejstarší syn jeho Fridrich měl již ode křtu německé jméno, dotud w zemi nebywálé, mladší dva, Přemysl a Wladislaw, přijali wedlé jmen swých českých druhá německá, onen totiž nazýwaje se také Otakarem, tento Jindřichem. Náchylnost jejich, jak již také Wladislawa II samého, narozeného též z matky Němkyně, k německému jazyku a k německým způsobům wyswítá z celého chování jejich, jakož i wšechněch jejich potomků na trůně českém. Politika panovníků těchto, ačkoli hájili samostatnost země české w poměrech k říši německé, nicméně newycházela z lásky k národnímu jazyku a obyčejí; zasadiliť jemu těžké rány, jak se dále ukáže; než byla to politika hlavně domowá čili dynastická.

KNIHY ČTVRTÉ.

Králowé čeští od Přemysla I až do smrti Jana Lucemburského.

(Od roku 1197 až do 1346.)

§. 28.

Král Přemysl I.

Po smrti biskupa knížete Břetislawa Jindřicha záleželo mnoho na osazení stolice biskupské mužem, který by newyhledáwal práw nebezpečných jednotě země české, na jakáz byl on sobě zjednal jalowé privilegium od císaře německého. Kníže Wladislaw III, který po něm předně nastoupil we knížetství, předstawil panstwu a duchowenstwu českému, sněmowně shromážděnému, kaplana svého Milíka, i dosáhl obecného swolení, aby jej jmenowal biskupem. Přitom objevil pewný úmysl, nedbati na nowoty císařem Fridrichem ondy zamýšlené, když i bez ohledu na práwo investitury pozústawené císařím německým udělil nowému biskupu sám investitury, kterauz Milík čili biskup Daniel II, jakž se začal nazýwati, přijal od něho ochotně (1197).

Stalo se to w okolnostech, pro wybawení země české z neoprávněného míchání se cizí moci do jejich záležitostí velmi příhodných. Nebo w krátce předtím téhož roku byl zemřel mohutný císař Jindřich VI we Wlaších, zanechaw syna Fridricha ještě w mladém wěku, kterému připadlo sice lenní králowství apulské a sicilské pod ochranou papeže, co lenního pána, ale w Němcích zpěčowali se knížata přijmouti jeho za krále, dvojíce se, když jedni chtěli zwoliti strýce jeho Filippa wéwodu šwábského, druzí dokonce zamýšleli zbawiti rod Hohenstaufský císařského důstojenství zwolením Otty IV, wéwody Brunšwického. W té při kníže Přemysl, hned jak smluwau s Wladislawem nastoupil w panství, přidal se k straně Filippa šwábského, však tak, že Filipp musil prwe opatřiti práwa země české na základě smluw někdejších s králem Lotharem a mezi Wladislawem II a císařem Fridrichem I (1198). Filipp uznal totiž za práwo, že nenáleží králi německému, míchati se do woleb knížat českých, než kdo by od země zwolen byl, toho potwrditi beze wšech jakýchkoli platů; nawrátil knížatům českým názew králowský na wšecy budaucí časy; nad to pak odřekl se práwa udělowání investitury biskupům Pražským, tak aby napotom wykonáwáno bylo od krále českého. Za to Přemysl, účastniw se we wolení jeho za krále w Mohuči, a byw tudíž sám slawně korunowan, poskytl jemu wýdatných wojenských pomocí proti Ottowi Brunšwickému.

Přátelství toto však netrvalo dlouho. Nebo Filipp, setrvávaje ve všem, oč se již prvé byl začal spor mezi císařem Jindřichem VI a stolicí papežskou, způsobil sobě nepřátelství s papežem Innocentiem III, kterýž tudy jal se pobádati knížat německých, aby se znali k Ottowi IV (1201). I král Přemysl uposlechl jeho přání, a již roku 1203 vytáhl do pole proti Filippovi co Ottův spojenec, předně na pomoc landhrabí durynskému Hermanowi. Filipp, zavřev se w Erfurtě, byl obehnan, a sotwa zachránil se odtamtud útekem. Zatím wtrhli Sasi mšensští do Čech přes hory lužické až ke Hrubé Skále, strašně pleníce; ale potření jsau od statečného Markwartice Beneše Hermanowa, opěwaného básníkem Královorským. Nyní obnovil předně Otto IV swobody upsané Filippem Hohenstaufským, a sám papež Innocentius III bullau swau stwrdil královský titul českých panovníků (1204).

Ale štěstí wálečné nezůstalo wěno straně Ottowě. Již roku 1204 sebral Filipp zase síly swé, a udeřil znou na Hermana durynského, oblehnuw nejprvé město jeho Weissensee. Král Přemysl táhl landhrabímu hned na pomoc, a však musil na kwap cauwati, když Filipp zanechaw obléhání města, wší mocí obrátil se proti němu, a Otto obau přátel swých nechal w nesnazi. Z nawléknutí Filippa stalo se téhož času i w Čechách powstání proti Přemyslowi. Děpolt a Soběslaw, synowé Děpolta II, kteří wládli audělem w župách Čáslawské, Chrudimské a Wratislawské, pokusili se proti němu o nabytí panství. Předsewzetí toto bylo, jak se zdá, snadně překaženo. Nicméně však Přemysl, když netoliko landhrabí durynský, nýbrž i několik jiných knížat německých donuceni byli poddati se Filippovi, dal se we smlauwání s ním, i zawřeno konečně nowé přátelství mezi nimi, tak že Filipp zasnaužil dceru swau Kunigundu se synem Přemyslowým Wáclawem, ač oba snaubenci byli teprw děti w kolébce (1206). Teprw když Filipp Hohenstaufský roku 1208 úkladně byl zavražděn w Bamberce, uznal Přemysl opět Ottu IV za krále, ale w upřímné přátelství s ním již newěšel. Otto však, když neměl protivníka w říši, zrušil brzy sliby swé učiněné papeži Innocentiowi, a způsobil si tudy jeho nepřátelství. Tu když papež wyzýwal knížata proti němu a žádal, aby zwolili za císaře Fridricha syna Jindřicha VI, kterýž zatím byl dorostl (1210), byl Přemysl Otakar, a wedlé něho Herman, landhrabí durynský, prwními, ježto wypowieděli Ottowi poslušenství.

Otto, jakž o tom zwěděl, sbíral wšecky nepřátele krále českého w říši i také w samých Čechách na swau stranu, a strojil se proti němu k wálečnému tažení. Přemysl Otakar byl we mladém wěku (asi r. 1180) wstaužil w manželství s Adelau markrabínou mšenskou, kteráž porodila jemu syna Wratislawu a tři dcery. Ale staw se knížetem a brzy také králem českým zapudil manželku i dítky od sebe pod zámínkou příbuznosti s ní we čtvrtém koleně, i pojal choť jinou, Constantii sestru krále uherského Emericha (1198). Adela přebýwala u bratra swého, markrabí mšenského Dětricha, odkudž dcera její Markéta, jinak Dagmar, prodána jest za Waldemara krále danského (1205); Dětrich pak pro křiwdu sestře učiněnou byl hlavním nepřítelem Přemyslowým. Tedy z popudu jeho Otto IV na sněmě říšském w Normberce osadiw saud nad Otakarem knížaty německými swé strany,

dal jej prohlásiti za zpronevěřilého, a udělil léna země české Wratislawowi, synu jeho z Adely. Někteří šlechtici a županowé z Čech byli při tomto skutku přítomni, chtějíce přispěti ke swržení Přemysla s králowství. Mezi nimi byl nejspíš i Černín, nejvyšší komorník, někdy prwní z pomocníků Přemyslowých; neb jeho nyní wypowieděl král ze země, a pobral statky jeho (1212).

Ottowi nedostávalo se sil ku provedení swého nálezu. Přemysl potlačil netoliko domácí brojení proti sobě, nýbrž vytáhl i wojensky přes hranici baworskou, aby byl pohotowě ku pomoci mladému králi Fridrichowi, kterýž brzy přitáhl z Italie do Němce a předewším hleděl sobě pojistiti přátelství krále českého stwřením i rozmnožením smluw o swobodu země české. Krom obnovení zápisů Filippa i Otty propustil Fridrich II Přemyslowi a budaucím králům českým, aby powinnost swau stawění 300 ozbrojených k tažením do Říma směli wždy dle libosti buď wykonati, buď wyplatiti 300 hřivnami stříbra, i aby nebyli potahowáni k žádným jiným sněmům w říši, než kteréby byly držány na blízce země české, w Bamberce, Normberce neb Meziboru. Mimo to darowal králi českému Floss, Schwarzenberk, Donín a jiné hrady a statky w Míšni a w hořejším Falci w náhradu za útraty wojenské.

Na začátku roku 1213 přibyl král Přemysl k Fridrichowi w Frankfurtě, doprovodil jej ku korunowání w Mohuči, a stíhal potom Ottu s ním společně w sewerním Německu až ke hlavnímu sídlu jeho Brunšwiku. Takž po krátkém čase byl Fridrich II wůbec uznán za krále; Otto pak zemřel již roku 1218.

Hned po skončení těchto wálek w říši dal král Přemysl prworozeného syna swého Wáclawa, teprw jedenáctiletého, na sněmě zemském zwolití čili wyhlásiti za budaucího nástupce w králowství (1216), kterážto wolba hned také potvrzena císařem Fridrichem mocí privilegií nedáwno wydaných. Stalo se to bez odporu w zemi samé, ač s newolí Děpolticů, kteříž oba proto wystěhowali se z Čech do Slezska. Bratr Přemyslůw, Wladislaw Jindřich, markrabí morawský, neměl dětí, a protož méně jemu záleželo na nástupnictví. Tudyž starý zákon Břetislawůw o nastupování byl dokonce zamítnut, a nastupování dle prworozenstwa wešlo w obyčej, ač zwolení od sněmu bylo jediným zákonně uznaným řádem, na který se wztahowaly i nedáwno nabyté zápisy císařů Římských.

Sotwa se však utišilo we spletcích zahraničných, ku kterým byla dotud obrácena hlavní péče krále Přemysla, strhly se w Čechách rozepře mezi swětskou a církewní mocí z týchže příčin jako prvé za biskupa Jindřicha Břetislawa. Biskup Daniel, powýšený knížetem Wladislawem III, neměl, jak se zdá, jiných zásluh, pro které se dostal k tomuto důstojenství, nežli že zcela byl oddán ke službám knížete. Hned po nastupení jeho w biskupství byly proti němu wznešeny žaloby u papežského dwora, kterými dokazowáno naň nejprw, že předešlým žiwotem byl powýšení swého nehoden, potom že zanedbáwal hájení práv církwe z nechwalné úslužnosti k moci swětské. Daniel po mnohých wotáčkách musil se postawiti osobně při dwore papežském w Římě; ale showíwawost papeže Innocentia III ku králi Přemyslowi pro jeho cho-

wání we sporu o trůn císařský byla příčinou, že mu bylo očistěno ulehčeno, tak že konečně stvrzen jest w biskupství (1202). Jeho biskupování další nebylo proto jiné nežli zprva. Biskupské jmění bylo od něho silně zadluženo, část zástavami postaupena welmožům při dvoře královském; úřednictwo zemské dowolowalo si bez překážky útisky proti poddaným duchowenstwu, nešetříc ani upsaných swobod; sáhlo také na osoby duchovní w rozepřích právních, které od starodáwna byly vyhrazeny saudu biskupowu; ano král sám i welmožowé nešetřili práwa biskupowa při udělowání beneficí, dosazující k nim duchovní a zase i ssazující bez ohledu na stvrzení biskupské.

Po smrti však Daniele (1214), když byl 16 let spravowal swůj úřad církevní, stal se biskupem Ondřej probošt Pražský, muž přísných mravů a žiwota zachowalého, který beze všech ohledů jal se zastáwati práwa církwe, dílem i přes obyčej dotud w zemi platný. Netáhl se sice k lichému privilegii císaře Fridricha I, kterým wyrčena byla úplná nezawislost biskupství Pražského od knížat českých, nýbrž nepochybně přijal také investituru od krále, jakž byla již práwně naň přenesena od císařů německých, ale obrátil se brzy ku králi se stížností pro posawadní zlé zvyky, a když žádosti jeho nebyly splněny, odebral se do Říma (1216), a wydal odtud se swolením papeže Honorio III, Innocentiowa nástupce, interdikt na Čechy čili zastawení wšelikých služeb božích (1217) jakož i církevní klatbu na některé přední úředníky, kterým přičítal nejwětší wínu we věcech zběhlých. Král z počátku odporem biskupowým popudil se jen k wětšimu hněwu, i zabawil wšecky statky a důchody biskupské, při čemž naloženo s nimi wšelijak zle, ano i listiny na oswozování kostela Pražského, wydané od předešlých panowníků, zničeny jsau. Aby se králi zachowali, protiwili se i kanowníci Pražští a dle příkladu jejich wětší část kněžstwa nařizením biskupowým, a konali služby boží přes jeho zákazy. Ale když papež Honorius s celau wázností moci apoštolské wystaupil k hájení věci biskupowy, ježto byla věcí církwe, a jmenowitě neposlušné kněžstwo stíhal tresty církevními; podstaupil Přemysl mírné wyjednávání, kteréž po čtyřletém kolísání wedlo konečně k mírnému sjezdu na hranici zemské proti Rakausům na hoře řečené Stožec, kdež dali se naléztí legat papežský kardinal Řehoř de Crescentio, král Přemysl, Leopold VI wévoda rakauský, biskup Ondřej a mnoho jiných hodnostníků duchowních i swětských (1221). Smluwau tuto zawřenau jest uznána moc biskupa k dosazowání kněží, ač bez ujmy práwa podacého čili patronatu osob saukromých; král slíbil biskupu desátky wzdáwati z celé země; poddaní biskupowi oswozování jsau od wšelikých robot zemských, a biskupowi přirčena moc saudní nad nimi, jakož i nad kněžstwem w celé zemi. Podobné swobody w menší míře uděleny později také ostatnímu duchowenstwu w zemi w ohledu na jeho lidi poplatné welikým privilegiem wydaným od krále Přemysla r. 1222.

Wšelikým rozmiškám nebyl ani tauto smluwau ještě učiněn konec. Pro nowá nedorozumění opustil biskup Ondřej Čechy podruhé, nemaje se za bezpečného swau osobau, i zemřel w Římě roku 1224. Papež Honorius pečowal nyní o to swým bezprostředným zakročením, aby

nebyl zwolen biskup w Čechách, který by méně dbal o zachowání toho, co bylo církwi zemské rozepří tauto wymozeno, i způsobil, že napotom biskupowé Pražští nebýwali již woleni na sněmích zemských, nýbrž od kapituly swého kostela, jak bylo wúbec w obyčejí w Němcích od skončení první welké rozepře mezi papeži a císaři, začaté za papeže Řehoře VII a Jindřicha IV; zároveň pak také, že sešlo docela s investitury udělowané biskupům prwé od císařů německých, nyní pak znedáwna od králů českých.

W čas skončení této rozepře církevní zemřel bratr Přemyslůw, Wladislaw markrabí morawský (1222). Bez ohledu na starý obyčej, dle kterého byli by Děpoltici, jakožto jediná ještě mladší linie rodu Přemyslowa, měli obdržeti spráwu Morawy, podržel ji král Přemysl nejprw we swé ruce, potom pak udělil jí druhému synu swému Wladislawowi (1224) a po brzké jeho smrti (1227) třetímu Přemyslowi. Prworozence pak swého Wácslawa I, kterému byl již poručil Plzeň co audělné knížetství (1224), dal ještě za žiwobyť swého i s mladau manželkau jeho Kunigundau korunowati na králowství w Praze w kostele sw. Wíta skrze Sigmunda arcibiskupa Mohučského (1228). Přitom opomenut jest ponejprw starodáwný obyčej posazení nowého knížete na kamennau stolicí na hradě Pražském a ukazowání jemu střewiců a mošny Přemyslowy; i wěděl a cítil to lid, že se to stalo z hrdostí a z nešetření národního práwa a obyčaje; nebo lhostejnost k němu w domě panownickém jewila se za krále Přemysla i wšelikým jiným způsobem.

Za jeho panování množilo se obywatelstwo německé w Praze, tak že již wětší část podhradí na prawé straně Wltawy nacházela se w jeho držení, a následkem toho i obywatelstwo české podrženo jest německému rychtáři a německému práwu. Šíření se toto německé národnosti w hlawním městě českém pocházelo z rozmnoženého pudu we měšťanském stawě w Němcích ke stěhowání se na východ od času welkých wybojů wévody saského Jindřicha Lwa proti Slowanům polabským, kteříž tím způsobem hlawně ujařmeni jsau a národnost jejich wyhubena, že německá šlechta wsazena do země i podělena lény, a německému měšťanstwu odewzdána jsau města wyhoštěním z nich starého domácího obywatelstwa. Co onde wykonali cizí podmanitelé, z toho wzali sobě příklad téměř wšichni slowanští panowníci, ježto sausedili s Německem, wyhošťující domácí obywatelstwo, schudlé dáwnými útisky župního úřednictwa, z podhradí a jiných míst whodných ku prowozowání řemesel a obchodu, a prodáwající je cizím osadníkům. Tak dalo se skoro stejným časem od knížat meklenburských a pomorských, kteří se zcela poněmčili se swými národy, od údělných knížat slezských z panownického rodu polského, podobně také, ač we skrownější míře, od krále Přemysla w Čechách a bratra jeho Wladislawu Jindřicha na Morawě. Krom Prahy byli i do více jiných měst při hradech župních uwedeni měšťané němečtí a nadání měšťskými swobodami pod swými rychtáři a konšely, a také již něco wesnic nowých založeno osadníky německými, jakož připomínají se zejména w župách Litoměřické, Žatecké a Loketské.

Mezitím, když se již schylowal wěk krále Přemysla, strhlo se nepřátelství mezi rody dáwno sprízněnými králů českých a wéwod ra-

kauských, a nastala tím samým také nepřízeň s císařem Fridrichem II. Bylť císař již před více léty zaslíbil prvorozeného syna svého Jindřicha s Aneškau dcerau Přemyslawau, kteráž proto co budoucí císařowna vychována byla od dětství ke mrawům německým při dwore wéwody rakauského Leopolda VI. Ale když Aneše bylo 17 let, smluvil se Leopold s císařem Fridrichem, aby synu swému místo ní jeho dceru Markétu dal za manželku. Což když se stalo (1225), a Aneška byla nawrácena otcí do Čech, strhla se z toho ihned wálka, a král český wyprawil wojsko swé přes hranice rakauské. Druhého roku (1226) smluwilo se příměří, ale předešlé přátelství již se nenawrátilo. We čtyrech létech potom zemřel král Přemysl po 33letém panowání (1230).

§. 29.

Král Wácslaw I Jednooký. Poměry we stawu země a národu za jeho času.

Král Wácslaw I, jakožto již za žiwobyťi otce swého korunowaný, nastaupil na trůn beze všech jindy obyčejných rozbrojů. Panowník tento, při nastaupení swém 25letý, byl muž bujarého ducha, osobně udatný a we všem jednání swém rázný, wšak národu swému wychowáním německým docela odcizený. Protož také za jeho času Němectwí wšelijakým způsobem zmáhalo se w Čechách více než za jeho předchůdce. Jmenowitě dálo se to uwoděním osad německých do wětšího počtu měst, to jest někdejších podhradí a někde i hradů župních, též trhů čili wesnic trhowých. W Praze rozšířil král hned za prwních let swého panowání podhradí na prawém břehu Wltawy založením welkého nowého tržiště čili města Swatohawelského s kostelem téhož jména; čehož hlavní půwod byl mincmisr jeho Eberhard, z německého měšťanstwa w Praze; hned pak potom (po roce 1235) dal hlavní část podhradí i s tímto rozšířením obehnati zdmi a příkopy, čímž powstalo vlastně tak zwané město Pražské, nazwané později městem Starým. Týmž způsobem začala se za jeho času ponejprw hraditi také jiná města odewzdaná swobodným obcím německým, nejen pro obranu proti cizímu nepříteli, než také aby měšťané zawřeni we swých zdech tím jistější byli swými swobodami proti přechwatům úředníků župních a jinému násilí.

Když se wšak hradila města, zawdána jest tím nepochybně příčina panstwu, žeť i ono k hájení nabyté moci swé začalo místo otewřených wenkowských sídel čili dworů swých stawěti pewné hrady a twrze, obyčejně na vysokých a příkrých horách nowým wlašským způsobem, twrdší a nepřístupnější, než byly starodáwné hrady župní, určené k obecné potřebě. Dle příkladu krále a pro zalíbení se jemu začala si také šlechta česká libowati dílem w užívání německého jazyka, a protož i mnohým hradům tehdáž zakládaným dáwana jsau německá jména, jakož Rosenberk, Šternberk, Lichtenburk a podobně. Zároveň pak přišlo we zvyk dle způsobu šlechty německé, že dle hradů nazýwali se i panští rodowé, od nichž který byl wystawen. Protož od času krále Wácslawa počínají se připomínati jména rodin,

kteří w potomních stoletích měly nejwětší wáhu we všech záležitostech zemských. Tak z pokolení oněch nejwzácnejších, o jejichž předcích jest zmínka učiněna při konci knih předešlých, počali se potomkowé bratří dwau Hrabíše a Slawka jmenowati pány z Oseka neb z Risenburka; Witkowici, rozdělení na více wětví, nazýwání jsau pány z Rosenberka, z Hradce (Jindřichowa), z Landšteina, z Austi, z Falkenšteina a jinak; z Hronowiců posli páni z Lipé, z Dubé (w Boleslawště), z Ronowa, z Lichtenburka, z Náchoda, z Klinšteina a jiných více; z Buziců čili potomků Jiříka maršálka páni z Waldeka a z Hasenburka, řečení jinak Zajícowé, též páni z Rožmitála a z Schellenberka, z Markwarticů páni z Lemberka, ze Zwřetic, z Michalowic, z Wartenberka čili ze Stráže, z Waldšteina; z Benešowiců páni z Benešowa (dle prwotního rodného sídla), z Bechyně, z Dubé (nad Sázawau) a z Leštna, též páni z Krawář a z Dědic na Morawě; z Drslawiců páni z Litic, z Potšteina, z Risenberka, ze Skály, ze Žinkow, z Chudenic Černinowé; z rodu Sezemy, komorníka králowny Judity, páni z Chaustníka, z Talmberka, z Martinic, z Kaunic. Rowněž proslawili se z rodin, kterých předkowé starší upadli w nepamět, páni z Janowic, z Winterberka, z Žirotna, z Kolowrat, wše jednoho přátelstwa, jehož paměti začínají se dílem za krále Přemysla I, dílem teprw později; páni ze Strakonic, jejichž předek Bawor připomíná se rowněž nejprwé za krále Přemysla I; páni z Kunštat, později také z Poděbrad, jejichž prwní známý předek byl Heralt purkrabí Olomaucký roku 1210; páni ze Šternberka, potomci Diwiše z Diwišowa, župana Prachenského (1218) a potom nejwvyššího maršálka za posledních let krále Přemysla (1224), nazwaní dle dwau hradů Šternberků, jednoho w Čechách, jednoho na Morawě; páni z Krasikowa čili ze Šwamberka, jak se týž hrad nazýwal český a německý, potomci Ratmíra ze Skwirína (1224), jehož syn Ratmír byl purkrabím na Přimdě; páni z Pernšteina, jejichž předek Gothart připomíná se roku 1174; páni z Gutšteina a z Wrtby, potomci Hroznaty, zakladatele klášterů Tepelského a Chotěšowského.

K rozmnožení jazyka německého w zemi přispělo toho času nemálo také uwedení několika nových řeholí mnišských do země, jejichž členowé z počátku weskrz byli cizozemci a na mnoze také později. Již za Přemysla dostal řád rytířů německých čili od špitálu panny Marie w Jerusalemě kommendu w Praze na Poříčí u kostela sw. Petra (před r. 1215), která později přenesena k sw. Benediktu na Starém městě (1233); rowněž Templáři při začátku panowání Wácslawa I klášter s kostelem sw. Wawřince tamže. Nadto přibyli do země řadowé tak zwaných mnichů žebrawých, Dominikanů a Františkánů čili menších bratří, wzawší nedáwno teprw půwod we Wlaších. Dominikani dostali roku 1226 kostel sw. Klimenta na Poříčí, potom místo něho kostel téhož jména blíž mostu Pražského; menší bratří kostel sw. Jakuba za Týnem w Praze; přísnější pak prawidlo tohoto řádu kostel sw. Františka w Podžidí tudíž na Starém městě Pražském. Zakladatelkyní kláštera posledně řečeného byla Aneška, swrchu jmenowaná dcera krále Přemysla, která po zamítnutí swém co newěsta syna císařowa zwolila žiwot panenský a wstoupila do řádu nad míru přísného sw. Klary, jenž se řídil rowněž prawidlem sw. Františka. Klášter toho

řádu založila sobě při kostele sw. Františka hned wedlé kláštera mužského též řehole, a spravovala jej 48 let až do smrti swé, neopomíjejíc bráti zřádnost o všem, co se dalo we swětě, a raditi účinně bratru swému Wácslawowi, který mnoho dával na její slowo.

Obadwa řádové, Dominikanů i menších bratří, majíce hlavní péči o kázání a zpovídání, jmenovitě pak o zastávání prawého učení církwe proti bludům kacírským, došli w krátkém čase rozšíření po všech znamenitějších městech w zemi, i všímali si w nich nejvíce obyvatelstwa německého. Nejvyšší představení jejich w Římě měli i w stálem obyčejí, že do klášterů w Čechách posílali cizozemce, rodilé pak Čechy, kteří wstoupili do řádu, rozesílali do cizích zemí; načež často stěžováno od pozdějších panovníků českých.

Wedlé těchto řádů, přišlých do země odjinud, vznikl toho času w Čechách samých řád zvláštní špitálníků sw. Františka čili křížovníků s červenau hvězdau, jehož ustanowením byla péče o chudé a nemocné. Kněžna Aneška právě řečená založila špitál nejprvé při klášteře swém u sw. Františka, později u sw. Petra na Poříčí w Praze, jenž dle způsobu tehdáž obyčejného spravován byl bratrstwem k tomu zřízeným (1233). W krátce však způsobila přiwtělení více jiných špitálů a bratrstew podobných w zemi k tomuto špitálu Pražskému a spojení jich w řád mnišský, kterémužto zjednaním jejím papež Řehoř IX uložil pravidlo sw. Augustina (1237). Brzy rozšířil se řád tento i mimo Čechy a Morawu, we Slezsku totiž a w jiných částech Polska, nejvíce přízní knížete Wratislawského Jindřicha II Pobožného, jenž měl starší sestru Aneščinu, Annu, za manželku. Představený čili mistr špitálu Pražského byl nejvyšším celého řádu, a nazýwal se velikým mistrem. Sídlo jeho bylo roku 1252 od sw. Petra na Poříčí přeneseno do nowého špitálu na Starém městě Pražském konec mostu, kdež podnes se nachází.

Mnohostranné stýkání se s Němci, jak doma tak za hranicemi, seznamowalo Čechy toho času rychleji s pokroky vzdělanosti, které vycházely ze západní Europy, ale neméně také se vším způsobem přepychu a zhýralosti, který se šířil w jich průvodě. Poznawše díla umělejšího řemesla a plody jižních pásem, které přicházely do země živějším než jindy obchodem, nawykli si páni a rytíři čestí skwotnější a útratnější žiwobyti. Nádherné šatstwo rytířské přišlo w obyčej; lesknawé přilby se strakatými chocholy, ozdobné pancíře a štíty se znaky rodů w barwách wywolených, sukně aksamitové mnohým zlatem se trpytící, i koně ozdobení hedbáwnými pokrowy, posázenými drahým kamením a perlami. Wedlé toho bujně žiwobyti na hradech, we kwasích, we hře w kostky a jiné pusté rozkoši; náruživost w zábawě lowecké; velké hýření a rozhazowání jmění. We všem tom dwůr krále Wácslawa předcházal příkladem. Byl u něho nádhera dotud w zemi newídaná. Král, záhy náchylný k marnotratnosti, nešetřil důchodů korunních, aby okolo sebe shromáždil všecko, co náleželo k rozkošnému žiwobyti dle způsobu toho času. Štědrost jeho lákala ke dworu Pražskému cizince wšelikého druhu; rytíře zjezdilé, kteří znali nejlepší způsoby zábaw dworských w jiných zemích; keyklíře, kteří prowozowali diwadla rozličná; milostné básníky německé, kteří

wyřázeli společnost panskau rýmowanými zpěwy o lásce a dobrodružstích; král Wácslaw sám zkusil se we složení německé zamilowané písně dle jejich wzorů. Wšecky způsoby radowanek a všečen přepych w oděwích mužských a ženských i jiná největší nádhera scházely se při welkých hrách na sauboj čili turnajích, které se držíwaly u dwora. Pořadatelem jejich dle všech prawidel, jak se zachowávala w jiných zemích, byl rytíř německý Ojff z Fridberka, přišlý z ciziny, zvláštní miláček krále Wácslawa. K zábawám loweckým stawěl sobě král wkusné lowecké hrady we hwozdech králowských, jakož ku př. hrádek Týrow čili Angerbach u Křiwokláta. Hlučné honby milowal nad míru, ač jimi utrpěl také auraz těžký; nebo hnaw se jednau lesem za zwěří, wrazil okem do ostré sněti, i přišel o oko; odtud nazýwán Jednookým. Zvláštnost byla při něm, že nesnesl zwuků zwonů; kdykoli přišel kam, obyčejně musilo se zwonění všecko zastawiti.

§. 30.

Wálky krále Wácslawa s Fridrichem II rakauským a různice s císařem Fridrichem II.

W čas nastaupení Wácslawa I w panstwí stál dwůr český w přátelských poměrech s králem uherským Ondřejem II, jehož sestrou byla králowna Konstantie, matka Wácslawowa, s knížetem Wratislawským a brzy také welikým knížetem polským Jindřichem I, jehož syn Jindřich II Pobožný měl sestru Wácslawowu za manželku, s wéwodau korutanským Bernartem, manželem jiné sestry Wácslawowy Jitky, a s rozličnými jinými knížaty w Němcích. Také s císařem Fridrichem II nebylo zřejmého rozstrku, jakkoli odstrčená newěsta syna jeho, Aneška, sestra Wácslawowa, nikdy nezapomněla jemu swé urážky. Král Wácslaw měl za ním mimo to dědictwí manželky swé Kunigundy po otci jejím králi Filippowi Hohenstaufském; ale uhodili o ně spolu po několika létech přátelsky, tak že místo částky země, která Kunigundě měla připadnauti, wzal Wácslaw od císaře 10000 hřiwen stříbra (1235).

Toliko nepřátelstwí s domem Babenberským, nedáwno začaté, obnowilo se brzy před smrtí krále Přemysla z nowých popudů, tak že vypukla z něho wálka. Nástupce wéwody Leopolda VI w Rakausích, Fridrich II Bojowný, mladý muž powahy nad míru nepokojné, brzy po swém nastaupení w panstwí (1230) zapudil manželku swau Zofii, dceru císaře řeckého, jejíž sestra Marie byla chotí králowice uherského Bely, syna krále Ondřeje II. Dwůr český ujal se této urážky spráteného dworu uherského, a wyhlásil proto Fridrichowi wálku. Ještě za žiwobyti krále Přemysla wtrhnul Wácslaw, král mladší, wojensky do Rakaus (1230), a opět potomního roku (1231), i poplenil znamenitau část země. Teprw we třetím roce (1232) poslal se Fridrich spolky s několika sausedními knížaty, mezi nimi i s bratrem Wácslawovým Přemyslem, markrabím morawským, a sebraw tudy wojsko počtem silnější, až 40.000 mužů, wpadl do Morawy (1233). Když se však wojska setkala blíž hradu Bítowa, jejíž Fridrich opanowal, powedlo se lstí pana Bočka, předka pánů z Kunštatu, uwéstí wojsko

rakauské ve zmatek bubnováním v lesích se mnoha stran najednou, tak že bojíce se býti obstaupeni, dali se na útěk bez boje. Tu se obrátil král Wácslaw proti neposlušnému bratru swému, dobyl Brna, a poplenil zemi jeho, až pak pro přímluvu matčinu přijal jej zase na milost.

Stal se potom mír také s wéwodau rakauským, který však neměl dlouhého trvání. Fridrich podporoval wzbauření w Uhřích proti králi Belowi IV, který roku 1235 nastoupil po swém otci Ondřejowi, důvěruje se tím způsobem státi se sám králem uherským. Tu se spojili králowé český i uherský i také třetí Fridrichůw saused, Otto wéwoda baworský, s kterým rovněž byl začal rozepře, a wtrhli do Rakaus s welikau záhubau země. Na tom nemaje dosti, spojil sobě Fridrich rakauský ještě také hněw císaře Fridricha. Fridrich II, jakkoli byl přízní s papežem Innocentiem III došel císařství, wstoupil časem we slépěje strýce i otce i děda swého nowými úrazy moci papežské w Italii, tak že stará rozepře mezi císaři a papeži i za něho opět vypukla. Při vznikání nowých bauří z toho dal se prworozenec císařůw Jindřich, někdy ženich Aneščin, w tajné spolky proti otci, kterých stal se i Fridrich rakauský, swat jeho, účasten. Císař, přišed tomu na stopu, syna wzal do wazby, a Fridricha obeslal před saud; když pak se nedostawil, wydal naň acht, to jest nález, kterým zbawen jest všech práv a hodností (1236). Hned smluwil se král Wácslaw s císařem, a přijal na sebe wykonání achtu toho spolu s wéwodau baworským a několika jinými knížaty německými. Tedy wtrhlo wojsko české wedlé jiných protiwnků Fridrichowých opět do jeho země, kdež zároveň panstwo jeho proti němu se wzbauřilo pro welké od něho útisky. W krátkém čase ztratil skoro všecko, zawřew se toliko w několika pewných hradech a městech se swými wěrnými. Císař sám byl s dworem swým několik měsíců w Wídni, chtěje Rakausy i spojené s nimi Štyrsko podržeti we swé moci. Jižt dosadil nad oběma zeměmi swé wládaře.

Ale wítězství nad odbojným knížetem říšským i prospěchy, kterých týmž časem nabyl w Italii proti straně papežowé, učinily jej, jak se zdá, příliš hrdým, tak že zapomněl brzy wděčnosti k swým pomocníkům. S králem Wácslawem začal jakaus rozepři o některé hrady; nejspíš ty, kterých ondy při začátcích swého panování w Němcích byl postoupil králi Přemyslowi. Za sněmu říšského w Řezně, roku 1237, kdež byl i král Wácslaw přítomen, žádal jich na něm zpět w osobní rozprawě. Ze které když král odcházal, odepřew jeho žádosti, šel pry za ním mezi jinými odcházejícími opat Fuldský, i dowolil si tuknauti králi na rameno, řka: „Já být sausedem twým! naučil bych tě poslouchati císaře, a učinil bych z tebe krotkého králíka.“ Ale Ojř, milostník králůw již wyše zmíněný, dal za to opatowi políček, a prawil: „Neměl jsi, mnichu, dobrého mistra, který tě učil míti krále a pány w uctiwosti.“ To když došlo císaře, powolal krále a Ojře k sobě, chtě oba wzíti do wazby. Ale Wácslaw, přistaupiw k císaři, prawil: „Nejsmeť, pane, ještě w moci twé,“ i chopil jej za ramena, řka: „Buď přísahati budeš, že odejdeme odtud bez překážky, buď necháš zde žiwota.“ Před ním stál Ojř s mečem wytaseným. Tedy uleknuw se císař, propustil oba bez ublížení.

Tak wyprawowalo se tehdy o začátku hněwu mezi králem a císařem. Jisté jest, že dwůr papežský měl všecku pílí o to, aby král Wácslaw nebyl císaři přítelem, i naléhal naň o to zvláště prostředkem sestry jeho Anešky, již abatyše u sw. Františka. Král Wácslaw, uposlechnuw těchto přímluw, smířil se najednou s wéwodau rakauským, a slíbil jemu pomoc k dosažení zemí jeho ztracených; začež Fridrich se zawázal, postoupiti jemu celé části Rakaus na půlnočním břehu Dunaje a zasnaubiti synowkyni swau Gertrudu, která měla děditi po něm, poněwadž byl bezdětek, s prworozeným synem Wácslawowým Wladislawem; čímž otewřela se prwní naděje we spojení Rakaus a Štyrška s korunau českau (1237).

W čas uzawření této smlauwy nacházal se Wácslaw na polní wyprawě w Morawě proti bratru swému Přemyslowi, s kterým vypukl jemu nowý rozbroj z popudů neznámých. Pokoj mezi nimi zawřen konečně přátelským prostředkowáním krále uherského Bely, však tak, že král Wácslaw odňal bratrowi polowici země. Zanechal jemu Olomauce a Opawy; Brno pak odewzdal matce swé Konstantii místo posawadního wdowského sídla jejího Břetislawě. Tam zase dosazen co údělný kníže sestřenec Wácslawůw Oldřich, syn Bernarta wéwody korutanského.

Hned po skončení této wyprawy poskytl král pomoci Fridrichowi rakauskému, kterýž nyní w krátce dobyl nejwětší části zemí swých zase na wládařích císařowých (1238); zároveň pak způsobením dworu papežského sestoupili se we spolek s králem Wácslawem proti císaři Otto wéwoda baworský, Jindřich landhrabí durynský, markrabí Jindřich míšenský, Otto i Jan markrabí brandenburští. Papež Řehoř IX wyslowil brzy potom klatbu na císaře Fridricha II, a wyzýwal knížata k wolení nowého krále (1239). Tentokrát dowedl však císař Fridrich bauři, která se naň strojila, rozehnatí obratným jednáním. Sám zůstáwaje w Italii, kdež se krutě wálčilo mezi stranau jeho a papežskau, poslal do Němce syna swého Konrada, zwoleného krále německého, ac teprw 11letého, a položil sněm říšský do Cheba, kdež podařilo se mu předně landhrabí durynského a markrabí míšenského odchýliti od spolku proti císaři. Nadto pak smluwil se císař neočekáwaně s wéwodau rakauským, když zrušil acht proti němu wydaný, nawrátil jemu země a důstojenství, ano smlauwu mezi ním a králem Wácslawem o postaupení polowice Rakaus prohlásil za neplatnau. Takto od spojenců opuštěn, dal se konečně i král Wácslaw w jednání s císařem, a stala se skutečně smlauwa mezi nimi; proti Fridrichowi pak rakauskému sebral Wácslaw pole, a wtrhnul opět nepřátelsky do jeho země (1240).

Z wálky této wytrhlo jej brzy welké nebezpečenství, které po strašliwém spustošení všech šířích zemí na východě dorazilo až ke hranicím českým, a rovnau měrau zahrozilo králowství českému jako nepokojnému sausedu w Rakausích.

Bylo w prwních létech panování otce Wácslawowa Přemysla, když swěřepý národ Mongolů čili Tatarů wedením mohutného Čingischána ponejprw se wyrítíl z pauští vysoké Asie na okolní země, aby sobě wydobyl panství nad celým světem (1202). W krátkém čase skoro celá Asie upadla pod jejich panství. Roku 1224 překročili ponejprw hranice mezi Asií a Europau w stranách při Černém moři, setkali se s Rusy w bitvě na řece Kalce, a porazili je na hlavu, ač tehdy ještě neužili swého wítězství leč popleněním nejbližších krajin. Ale když utvrdili konečně panství swé w Asii, předsewzal si druhý chán jejich Ujgetaj také podmanění Europy. Roku 1237 udeřil podruhé na Rusy, rozdělené tehdáž na mnohá knížetství potomků Rurikowých, mezi nimiž nebylo žádného společného jednání w obraně. Tedy během čtyř let podmanili sobě Tataři Rus skoro celau. Roku 1238 wyvrátili Wladimír čili Nowýhrad, tehdáž sídlo welkých knížat ruských, po dwau létech také staroslawný Kyjew (1240). Zpytáci jejich potulowali se již po zemích dále na západě, jmenowitě také w Čechách, kdež přesdíwáno jim Kartasů, aniž znám byl tehdy jejich půwod.

Po pádu Kyjewa wyťáhl Batu, nejstarší ze wnuků Čingischánowých, w čele 500.000 Tatarů, weskrz jízdných, ku podmanění západního křesťanstwa. První bylo na ráně Polsko. Ještě než byl konec zimy roku 1241, wtrhli Tataři do Malého Polska, a dobyli i wypálili Sandoměř i Krakow. Potom rozdělil Batu hrozné wojsko swé na tři praudy. S jedním nejčetnějším dobyl se sám sautěskami Tater do králowství uherského; druhé obrátilo se na půlnoc do Welkého Polska, třetí do Slezska a tudy přímo ke hranicům českým.

Strach z ukrutného tohoto nepřítelě rozšířil se daleko po všech zemích. Papež Řehoř IX dal hlásati kříž, wyzýwaje k boji pro obranu wíry křesťanské. Ale rozepře zlá mezi ním a císařem Fridrichem, která neustála ani na okamžení, byla na překážku všelikému wětšinu společnému předsewzetí. W Němcích zbrojilo se jen w některých krajinách bližších nebezpečností. Několik knížat poslalo pomoci welikému knížeti polskému Jindřichowi Pobožnému, který se hotowil k boji w dolním Slezsku; jiní přišli do Čech, kdež král Wácslaw, zanechaw jiného všeho, záhy konal pilné příprawy k obraně. Pod korauhemi jeho sešlo se 40000 mužů pěších a 6000 jízdných, s kterými konečně, znamenán křížem, wyťáhl od Prahy ke hranicům slezským, chtěje se se swatem swým, Jindřichem Pobožným, spojití w jednu sílu. Neb i Tataři obaudwau oddílů w Polště srazili se zatím w jednu moc wedením Pety, a táhli proti ležení Jindřichowu u Lehnice. Tu Jindřich, nepotázaw se s králem Wácslawem a proti nadání jeho, swedl s nimi bitwu nešťastnau (9 Dubna). Deset tisíc křesťanů padlo po boji udatném, mezi nimi i sám Jindřich, a po boku jeho poslední knězic český z Děpolticů, Boleslaw, syn Děpolta III, jenž se byl wystěhowal z Čech.

W den po bitvě byl by král Wácslaw býwal s wojskem swým u Lehnice, přišed již ke hranici zemské w okolí Žitawském. Tataři neodwázili se swéstí s ním bitwy druhé, ku které byl hotow, nýbrž obrátili se kwapem zpět do hořejšího Slezska, a prowozowali tam záhuby mečem i ohněm. Zatím, jak se zdá, rozešli se němečtí pomocníci Wácslawowi, když nebezpečností od zemí jejich bylo odwráceno,

a král musil se spokojiti hájením hranic českých a morawských. Darmo pokušeli se Tataři wtrhnouti do Čech župau Kladskau. Cesty w horách byly všudež dobře zasekány a osazeny. Po třech nedělich však dobyli sobě konečně lesnatau župau Opawskau wchodu do Morawy.

Tam nastalo weliké sauzení a nárek lidu. Tataři dobyli Opawy, Přerowa, Litowle, Jewičky a jiných měst jednoho po druhém; po celé zemi pálili a laupili dle libosti; kláštery slawné we Hradišti, Rajhradě a jiných místech spálili a zbořili; Hanu aurodnau dokonce zpustošili. Lid zanechával příbytků swých, a utíkal do lesů a do hor, aby zachránil život swůj. Toliko tři města obléhali Tataři nadarmo: Olomauc, Brno a Uničow, a na některých twrzích a zámečích udatní bojowníci odpírali útokům jejich, jakož oslawili se hrdinstwím Wneslaw a Wratislaw u kaple matky boží na Hostýně.

Konečně sebral král Wácslaw proti nim síly nowé, a wyťáhl jim wstříc do Morawy. Jemu pomáhal toho času i Fridrich Bojowný rakauský; bylil se při nastawajícím společném nebezpečností smířili nowau smluwau, kterau Fridrich opět slíbil dáti synowkyni swau Gertrudu synu Wácslawowu, Wladislawowi. U Olomauce, kterau Tataři obléhali, přišlo k setkání krwawému. Zde welitel wojska českého Jaroslaw, z rodu panského, který se brzy potom začal nazýwati Šternberským, spůsobil Tatarům citednau porážku. Jeho vlastní rukau padl jeden ze wnuků Čingischánowých, jak se podobá, Bajdar bratr Pety. Tataři následkem toho opustili Morawu, a spěchali do Uher, kdež se spojili s hlawním wojskem Batu chána.

Králowství uherské bylo za ten čas nejhroznějším dějištěm ukrutnosti tatarské. W ten samý týden, asi na začátku měsíce Dubna, když kníže polský podlehl wojsku Petowu u Lehnice, porazil Batu chán Uhry, neblahými rozepřemi mezi králem a welmoži roztržité, w bitvě rovněž tak krwawé u řeky Slané, po které celé králowství uherské upadlo bez další obrany w jeho moc; i jali se Tataři dělati paustku wražděním obywatelstwa zvláště w dolní zemi, kdež se chtěli stále usaditi. Král Bela utekl se nejprw do Rakaus, kdež jej Fridrich Bojowný zrádně zajal a propustil teprw za welké výkupné; potom odebral se do Charwát. Po útěku Petowě z Morawy strojil se Batu k útoku na Rakausy s celau mocí swau. Ale tu již spojili se w jednu sílu král Wácslaw, wévoda Fridrich, wévoda korutanský a několik jiných knížat německých ze sausedstwa, i očekávali útoku jeho bojechtíwi. Batu, zprawen od zpytáků o welké wojenské moci jimi shromážděné, uznal za lépe boji rozhodnému se wyhnouti a dalších předsewzetí w těch stranách odložití. Obrátil se tedy na jih za králem Belau, protáhl laupežně Charwátsko až ke břehům dalmatským; zůstal w těch krajinách přes zimu; na začátku pak jara roku 1242 wrátil se dokonce do Rus a do Asie, kdež příhody týkající se domácích wěcí říše tatarské žádaly jeho přítomnosti.

První spojení Rakaus s Čechy. Wzbauření Přemysla syna Wácslawowa.

Jak medle přešla tato bauře, strhly se opět rozepře předešlé mezi Čechy a nepokojným wéwodau rakauským Fridrichem, když opět nechtěl zdržeti slibů smluwených. Po nezdařilém wpádu do Morawy, jež Fridrich předsewzal roku 1242, musil zaslíbiti Gertrudu králewici Wladislawowi smluwau nowau; ale zdráhal se i potom splniti ji, ano jednalo se o to mezi ním a císařem Fridrichem, aby Gertruda zasnubena byla s císařem samým, který se chtěl tudy státi dědicem Rakaus. Po opětém vypuknutí války proto roku 1246 zanechal konečně tohoto zámyslu, a w měsíci Dubnu toho roku slawila se swatba Wladislawowa s Gertrudau. Král Wácslaw postaupil za tau příčinau synu swému Morawy, která již přede wpádem Tatarů připadla jemu úmrtím bratra jeho Přemysla (1239), jenž nezústawil potomků.

Wéwoda Fridrich tím hlavně se byl naklonil ku konečnému pokoji s Čechy, aby mohl s wětším důrazem wálčiti s Uhry; nebo zrádné jeho zachování ku králi Belowi w neštěstí jeho od Tatarů bylo i mezi nimi začátkem nowého krutého nepřátelství. Když však Fridrich w druhém měsíci po oné swatbě se wší mocí swau wytáhl proti Uhrům do pole, padl w bitwě u pomezí říčky Litawy. Mladý králowic Wladislaw uwázal se následkem toho ihned w panství nad Rakausy a Štyrskem, ač s odporem od císaře Fridricha, který nyní zamítal práwo ženského potomstwa k dědictví w těchto zemích a táhl se k nim co k odumřelým lénům říše. To wedlo ku konečnému vypuknutí nepřátelství mezi ním a králem českým. Král Wácslaw obrátil se nyní rozhodně k straně papeže Innocentia IV, který w rozepři něco málo zastawené smrtí předchůdce swého, Řehoře IX, roku 1245 obnovil klatbu na Fridricha II a wyzýwal knížata německá k wolení nowého císaře. Pohříchu zemřel nadějný markrabí a wéwoda Wladislaw již po půl létě (1247), a císař dosadil bez meškání w Rakausích a Štyrsku swé wládaře.

Král Wácslaw účastnil se nyní we wolvě wzdorocísaře Wiléma hraběte hollandského, a byl jemu i papeži horliwým podpůrcem. Přitom podporowal w Rakausích stranu, která protiwic se wládařům císařským, způsobila prowánání Gertrudy za Hermana markrabí badenského, a jeho se swolením papeže a wzdorokrále Wiléma hollandského přijala do země co wéwodu. Prwé však než čeho dowedl w jednom i druhém ohledu, strhla se nenadále welká bauře proti němu w Čechách, následek posawadního chování jeho w domácí správě králowství.

Byw od počátku milowníkem rozkoší, oddával se král Wácslaw od některého času, zejména asi od roku 1245, nejvíce tajnému milkowání, přebýwaje z té příčiny mnoho na osamotnělých lowcích hrádčích swých, jen s malým komonstwem; přitom prowowal čím dál tím wětší marnotratnictví na ujmu koruny, rozzastawuje i rozdáváje korunní statky, tak sice, že i některé hrady župní dostaly se tím neb oním způsobem w ruce pánů a rytířů králi oblíbených neb we zlém tomto hospodářství pomocných, jakož na příklad darowal hrad Bílinu

milému swému Ojřfrowi. To těžce nesli páni a rytíři, kterým záleželo na dobrém země, protože na zem musilo přijíti dosazování, kdyžby koruna nestačila se swými důchody, jiní také, kteří jen milostníkům králowým záwiděli; nad to pak nebylo hýření králowo lhostejno druhému synu jeho Přemyslowi, jemuž smrtí prworozence Wladislawowa připadlo budaucí nastaupení na trůn. K tomu přicházely také swáry w samé rodině králowské: nebo Přemysl, ač po smrti bratra swého Wladislawowa obdržel markrabství morawské od otce, jinak nebyl milowán ani od něho ani od vlastní matky swé Kunigundy, nýbrž oba rodiče prý jeho pronásledowali, newí se z jakých příčin. Takž syn králowský a wětší počet panstwa a rytířstwa wešli konečně we spiknutí proti králi.

Odboj vypukl, když král Wácslaw wydal w letě roku 1248 rozkazy k tažení proti císaři Fridrichowi jakožto nepříteli církwe. Panstwo skoro wšecko odepřelo poslušnost, a nedbali ani na hrozby papeže Innocentia, který chtěl wyhlašowáním klatby církewní wymoci jejich powolnost; ano sešli se brzy potom na hradě Pražském, a zwolili syna Wácslawowa, Přemysla Otakara, za krále. Přední nawodčí k tomu byl Ctibor sudí se synem swým Jarošem. I biskup Pražský Mikuláš postawil se k straně Wácslawowi protiwné; wěrní pak zůstali jemu skoro jen nejwýšší úředníci zemští, w čele jejich Boreš z Risenburka, nejwýšší komorník.

Král Wácslaw meškal toho času na hradě swém Zwíkowě w lesích při wtoku řeky Otawy do Wltawy. Tam wyprawili k němu pánowé poselství s oznámením swých úmyslů, žádajíce nejspíš, aby odewzдал spráwu zemskau Přemyslowi co mladšímu králi čili pomocníku w králowství. Wácslaw posly zajal, a wzal je do wězení; a však pozdwižení proti němu zňalo se hned w celém králowství. Král mladší dobyl téměř všech hradů a měst po celé zemi; Wácslaw musil se dowoláwati pomoci u knížat německých strany papežowý; králowna Kunigunda umřela žalostí. Když Přemysl Otakar se swými dobýwal Mosta, poražen jest od Borše Risenburského, a však bez dalšího účinku. Tu se odebral Wácslaw ku konci roku do Rakaus k Hermanowi Badenskému, a obdržel od něho některau pomoc, potom též od kněžice korutanského Oldřicha, jenž wládl Břeclawí na Morawě; přitáhl nejprwé do Brna, a sebraw něco více swých wěrných, asi na počátku měsíce Unora 1249 wtrhnul do Čech wálečně. Bez překážky dostal se až na Wyšehrad, i wložil do něho swau posádku. Potom oblehl Zatec, a dobyl ho bez boje. A však Přemysl sklíčil otce swého ze všech stran tak, že musil zawřítí pokoj, a to na způsob takowý, aby Přemysl spravowal králowství, Wácslaw pak podržel toliko tři hrady s příslušenstwím ke swé wýživě, Most, Loket a Zwíkow.

Tuto umluwu prohlásil papež Innocentius IV za neplatnau, jakožto wynucenau násilím, a stíhal klatbami biskupa Mikuláše i jiné staupence Přemyslowy; též Wilém hollandský, wzdorocísař, hrozil jim wálkau, kdyžby neustaupili od swého úmyslu. Odpadnutím mnohých, kteří se ulekli hrozeb těchto, byl Přemysl přinucen k nowé smlauwě s otcem, kterauž se rozdělili spolu o panství. Ale král Wácslaw, se sílil se tím brzy ještě více, nemínil konečně synu swému zdržeti

slowa dwakrát daného. Připrawiw se k nowému boji, učinil prowolání ke všem pánům a vyššímu duchowenstwu, aby ti, kteří by chtěli jemu obnowiti wěrnost, nalézti se dali u něho w Litoměřicích. Tu wětší počet, než se bylo nadíti, zanechali strany Přemyslowy, a přišli do Litoměřic. Král Wácslaw, zakrýwaje poněkud ještě swůj úmysl, položil se nejprw u Sadské; odtud však z nenadání obrátil se ku Praze, dobyl Starého města zradau některých měšťanů, a obléhal hrad Pražský všelikým úsilím. Přemysl, nemaje brzy dostatečných sil k dalšímu odporu, poddal se konečně otci, kterýž jemu nawrátil zase markrabství morawské, a pánům strany jeho slíbil auplně odpuštění. Však ani těchto slow nezdržel, nýbrž přilákaw syna swého i některé z nejwěrnějších přátel jeho k sobě na zámek Týřow, kázal je zajmouti, a syna wsadil na některý čas do wězení na Zwíkové, pány pak na hradě Pražském po dwau k sobě spautané. Ctibora sudího dal později stíti na Petříně nad Prahau, a syna jeho Jaroše kolem lámati na protější straně města za branau (1250). Swým milcům a jiným pomocníkům w této wálce rozdál ještě více statků a hradů korunních; sám pak odewzdal se předešlým zábawám na lowcích hradech swých.

§. 33.

Přemysl Otakar II stal se wéwodau rakauským. Wálka s Uhry o Štyrsko.

Poněwadž bauře tato česká překázela, že se král Wácslaw nemohl činně ujímati věci strany papežské we swém sausedstwu proti straně císaře Fridricha II, trpěl mezitím w Rakausích Herman Badenský weliké nesnáze, až pak zemřel we mladém wěku ještě (1250), zůstawiw syna dítě, jménem Fridricha, s nímž owdowělá wéwodkyně Gertruda odebrala se již prwé do Mísně. A však když ještě téhož roku zemřel také císař Fridrich w Italii, a posawadní vládař jeho w Rakausích a we Štyrsku, Menhart Gorický, složil úřad ten, we kterém sám o sobě obstáti sobě nedůwěřowal, zůstaly země tyto bez pána a bez pořádku, rozděleny na několiko stran sobě nepřátelských. Zmatku tohoto chtěje užiti Otto, wéwoda baworský, přiwrženec prwé císaře Fridricha a nyní syna jeho Konrada IV, wtrhnul do Horních Rakaus, a zmocnil se této země pro sebe (1250); ale král Wácslaw, nyní již zase požíwaje pokoje w zemi swé, dle přání papeže sebral pole proti němu, a wpádem do Bawor (1251) přinutil jej opustiti dobytou zemi zase. Tu konečně zmužilo se panstwo rakauské, aby se postaralo samo o dobré swé země, a na sněmě, jež položili sobě w Trübensee, usnesli se, syna Wácslawowa Přemysla, jinak Otakara, powolati sobě za pána. Přemysl Otakar, již od otce swého dosazený w markrabství nad Morawau, přijal radostně jejich poselství, wešel wojensky do jich země, a uwázal se we Wídni w panování (1251).

S wéwodstvím rakauským bylo již od dáwna spojeno také wéwodství štyrské, a však panstwo té země minilo sobě nyní zwoliti wévodu pro sebe, a obrátilo zřetel k Jindřichowi, synu Otty wéwody baworského. Ten nemoha se k tomu spolehnuti na swau moc, hledal pomoci od Bely IV, krále uherského, jehož dceru měl za manželku.

Ale Bela počal raději sám vyhledáwati způsobu, jak by se Štyrsko ano i Rakaus zmocnil pro sebe, i smluwil se o to s owdowělau wéwodkyní Gertrudau, tak že nehledíc ani na prospěch malého syna swého, jemu postaupila všeho swého práwa k zemím swých předků. Naproti tomu nyní Přemysl Otakar, aby nabyl lepšího práwa k těm zemím, wstaupil w manželství s Markétau, sestrau někdy Fridricha Bojowného, wdowau po nešťastném císařowici Jindřichowi (1252), ač jí bylo 46, jemu teprw asi 23 let.

Z těch snah sobě protiwných přišlo k wálce mezi Čechy a Uhry, mocnostmi do oné chwíle od dáwna spolu spřátelenými. Král Bela wtrhnul prwní w wojskem do Štyrsko, a jal se dobýwati země, kdež zatím Otakar wtrhnul s druhé strany (1252). Co Otakar wrazil až k samému štyrskému Hradci, mezitím diwoké zástupy Maďarů a Kumanů wpadly mu do Rakaus, a poplenily zemi daleko široko; než on přispíšil k obraně, již utekly zase s laupeží ze země. Druhého roku sesílil se Bela welikým spolkem s wéwodau baworským, s Boleslawem Stydliwým knížetem Krakowským, Wladislawem knížetem Opolským, nejbližším sausedem Morawy w hořejším Slezsku, nad to pak s mocným knížetem Danielelem Haličským, jenž panowal welké části Malé Rusi. Král uherský zjednal si tohoto přítele prowdaním Gertrudy za syna jeho Romana, jemuž tudy měly se dostati Rakausy, Uhrům Štyrsko. Když Přemysl Otakar, jak se zdá, hlavní útok očekáwal we Štyrsku, wtrhnul Daniel Haličský s knížaty polskými s půlnoční strany do Morawy, a oblehl Opawu; s jižní strany wyprawil král Bela nejprwé laupežné Kumany čili Plawce do též země, za nimi pak přitáhl sám, a jal se oblěhati Olomauc; jiné zástupy Uhrů wtrhly do dolních Rakaus a do Štyrsko; do Horních Rakaus týmž časem wéwoda baworský. Přemysl Otakar byl we wálce této zanechán od otce bez pomoci, maje s ním zase již newoli; ale bránil se sám w Rakausích a Štyrsku statečně, a wěrní jeho rovněž na Morawě, ač strašně zpustošené, tak že ani Opawa ani Olomauc nepadla do rukau nepřátel; až pak konečně papež Innocentius, jemuž na Čechách i na Uhrích mnoho záleželo při rozepři jeho s Hohenstaufy, mocně se wložil za prostředek a přiměl Belu k odtažení ze zemí Otakarowych a ku přátelskému jednání o mír.

Zrowna toho času zemřel král Wácslaw (1253, 22 Září), a protož spěchal Otakar tím více s uzawřením míru; kterýž stal se tím způsobem, že Otakar podržel jen některé části Štyrsko, které od té doby přiwtěleny jsau dílem k Hornímu, dílem k Dolnímu Rakausku, ostatní pak Štyrsko, w nynějších hranicích, dostalo se prworozenému synu Belowu, Štěpánowi, co nowému wéwodowi (1254).

§. 34.

Král Přemysl Otakar II. Proměny w zemi za jeho času.

Smrtí krále Wácslawa I byl Přemysl Otakar II powolán ku panství w Čechách, we kterém byl se i již předtím některý čas účastnil jakýmsi způsobem, buď s woli buď proti wůli otce, nazýwaje se již opět mladším králem českým. Byl muž osobní powahy uslechtilé,

chowání líbezného i zároveň vážného; pobožný a pilný v konání spravedlivosti, zastává se rád slabých proti mocným; milovník zewnęjšho lesku dle rozšířeného již obyčeje času, ale přitom také rozumný hospodář, pečlivý rozmnožení svých důchodů i chování jich v dobrém pořádku; udatný ve válkách a podnikavý v šíření říše své i maudrý zákonodárce ke zvelebení jí vnitřnímu; ostatně německým obyčejům oddán v míře nemenší než otec a děd jeho, z čehož přišla za jeho času nová, ještě větší zkrácení národnosti české.

První péče jeho při nastoupení vlády byla o napravení sobě škod, které utrpěly důchody korunní nepřiznivým jemu výpadkem někdejšího powstání jeho proti otcí. Král Wácslaw byl umřel v Počáplích čili Králově dvoře za Beraunem, kdež se byl posledně zdržoval za loweckau zábawau. Dwořané, kteří právě byli okolo něho, jsauce oddáni Otakarowi, tajili nejprw jeho smrt, a odvezli jej, jako nemocného, na hrad Pražský, oznámiwše zatím Otakarowi spěšně o skutečné smrti otcowě. Mezitím powolali na hrad we jménu zemřelého krále wšecy ty, kteří od času války mezi otcem a synem obdrželi statky korunní za tehdejší služby swé. Když přišli, uwrzení jsau do wězení, a w něm držáni tak dlauhu, až Otakar, sporađaw spěšně záležitosti swé w Rakausch, přijel do Prahy a nastoupil panství bez překážky. Tu jest nad uwězenými učiněn saud, i nejsau prwě propuštěni, než když statky, nepořádným způsobem nabyté, zase nawrátíli koruně. Boreš z Risenburka, nejvyšší komoří, jenž byl rozdáván toho úcasten, ssazen jest s úřadu, a na některý čas uwržen do žaláře. Během dalšího panování swého vyplácel Přemysl Otakar i jiné prwě již odcizené korunní statky ze zástaw, nedbaje na nechuť panstwa, které statky tyto drželo a rádo by je bylo obrátilo we swé jmění dědičné. Také dal se na statcích korunních we stawění mnoha hradů nowých, netoliko we zření k obraně zemské, nýbrž aby proti panstwu mocnému, na pewných hradech již sídlícimu, přiměřeně opatřil moc a bezpečnost koruny. W každé župě bylo tudy obyčejně několik hradů, spravovaných královskými purkrabími, a moc županů čili purkrabí starodáwných hradů župních, jakož zároveň i vládařů a lowčích newztahowala se již na celau župu, než jen na statky přičtené k jednomukaždému hradu královskému, tak že se rownali úřednictwu, jakéž i mocnější pánowé míwali na hradech swých. Jen cudy čili saudowé župní zůstawaly we swém starodáwném zřízení; a purkrabí na hradech královských, wedlé nich pak poprawci, jmenowaní od krále z předního panstwa w župě usedlého, pečowali o weřejnau bezpečnost, o stíhání a jímání zločinců a o wymáhání platnosti nálezům saudním, pokud nestačily mírnější prostředky. Také vybíraly se berně mimořádné, sněmem powolené, po župách od berníků w jedné každé zwolených od panstwa a rytířstwa. Začalo se pak časem župám říkati kraje, až staré ono jméno docela přišlo w zapomenutí.

K rozmnožení důchodů královských užil Otakar jako otec a děd jeho hlavně uwozování německých osadníků do země, jen ještě u větší míře. Za něho byla již skoro wšecka důležitější místa obchodu a průmyslu odewzdána německým měšťanům, a krom toho znamenité částky země zalidněny také zakládáním wesnic německých. Ze starodáwných

župních sídel připomínají se co města nowým německým způsobem zřízená již za Přemysla I Hradec nad Labem, za Wácslawa I Litoměřice, Žatec a Klatowy; též za některého z těchto dwau králů založeno jest nowé město Beron (Verona), po česku potom Beraun nazwané, na místě pauhé wesnice někdejší, řečené na Brodě (totiž přes Mži); za Přemysla Otakara II připomínají se k tomu rovněž ze předních sídel župních Plzeň, Mělník, Kaurim a Kladsko, aniž se wí, zdali teprw za něho dostaly práw městských čili za některého z oněch dwau jeho předků; tak také Stříbro při starodáwných stříbrných dolech, od kterých wzalo jméno, Polička na hranici morawské w krajině řečené někdy „na poličkách“ a Austí w župě Bílinské při starodáwném cle, které se vybíralo z lodí na Labi. Jisto jest, že od Otakara wystaweno město Chrudim wedlé starého župního hradu Chrudimě, a zdá se že podobně i také Čáslaw. Blíž hranic míšenských wzalo při konci panování jeho počátek swůj město Most (asi r. 1273) u cla pomezního a trhu starodáwného na Hněwině mostě. Zcela nowě založil Otakar w místech buď docela prázdnych buď kdež dotud byly pauhé wsi, města hrazená Budějowice (1265), Kolín a Mýto; a snad také Kutnáhora brala začátky již za jeho času při nejhojnějších stříbrných dolech w Čechách, teprw okolo toho času odkrytých; určitá zmínka o ní děje se teprw později. W Praze wysadil Přemysl Otakar roku 1257 Nowé město pod hradem Pražským, to jest w části Malé strany od mostu až ke hradu, od něho předtím nowě opewněnému. Wětší město na prawě straně Wltawy nazýwano odtud Starým městem Pražským.

Wšecka tato a snad ještě i některá jiná města toho času zřízená nazýwána jsau městy královskými. Wětším dílem byla wysazena tak, že měšťané dostali nejen domů, z nichž obywatelstwo starší musilo se wystěhowati, než i polnosti w nejbližším okolí we swobodné držení, se záwazkem k ročním platům. Každé město mělo swé privilegium na trhy týdenní a výroční i na jiné swobody žiwnostenské, tak že obyčejně nesmělo na míli kolem města wykonáwano býti žádné řemeslo, neb zase zboží wezené městem musilo se w něm zastawiti určitý čas a wykládati na prodej, při čemž vybíráno clo čili ungelt z něho pro krále. Města byla, jak již powěděno jinde, wyjmuta z moci saudů župních. W nich wykonáwali saudní moc rychtáři s přísežnými z obce čili koňsely. Saud čili rychta náležela králi, byla wšak někde dědičně propůjčena, jinde a obyčejněji ročně pronajímána za určitý odwod peněz do komory královské; držitel neb nájemce takowý slul rychtář, a bral požitek z pokut a platů za saudní wykony. On neb náměstek jeho čili podrychtáři řídil saudní jednání, koňselé nalézali o práwu. Koňselé sami býwali dosazowáni od krále, wšak dle návrhu měšťanstwa. Oni spravowali wšecy záležitosti obce městské, majíce krom saudů, na kterých rychtář předsedal, za wrchního swého purkmistra, jednoho ze sebe, tak totiž, že se střídali jeden po druhém w úřadě purkmistrovském každé čtyry neděle. We wětších wěcech radili se s jinými wzácnějšími měšťany čili staršími z obce; někdy také swolala se celá čili weliká obec.

Práwa královská nad městy wykonáwal královský podkomoří, kterých jindy býwal toliko náměstkem a pomocníkem nejvyššího ko-

morníka zemského, nyní pak zastával samostatný úřad, jeden z nejdůležitějších v zemi. On, jezdě každoročně po královských městech, pronajímal rychty a obnovoval raddy městské; vybíral komorní důchody z měst, a rovnal důležitější jich záležitosti. Od něho swolávána jsau města jakož také opatové a jiné duchowenstwo, statky zemskými nadané, ke sjezdům, podobným jako sněmowé zemští, na které chodili páni a zemané, když král od měšťanů neb duchowních chtěl žádati nějaké daně čili pomoci mimořádné, neb raditi se o věci, ježto se týkaly jejich stawů. Podkomoří měl také kromě měst dohled na rozličné důchody královské, jakož z hornictví, které se od německých podnikatelů provozovalo s větším prospěchem než dříwe, z mince, z cel a mýtí i jiné podobné.

Saudové městští nesprawowali se v konání sprawedliwosti starodávným právem zemským, nýbrž cizím právem německým, které měšťané němečtí znali ze swých předešlých vlastí, a kteréž tudy bylo také samo w sobě rozličné. W pochybných případnostech otazowala se menší města větších, co by bylo za práwo, i bylo také stranám powoleno od saudu swého města odwolati se ku konšelům města druhého, které k tomu bylo ustanoweno. Největší vážnosti požíwala w tom ohledu radda Starého města Pražského, kdež se saudilo dle obyčejů přinesených od nejstarší německé osady w Čechách, ježto s část obdržely utwrzenau zákonní platnost psaným privilegiem knížete Soběslawa II, s část twrdily se dalšími nálezy konšelů Staroměstských samých. Některá města však spravowala se právem Magdeburským; z nich šlo odwolání do Litoměřic, a někdy i do Magdeburka samého; k těm náleželo zejména i Menší čili Nowé město pod hradem Pražským. Nejvyšší však odwolání ze všech měst bylo ku králi, w jehož jméně saudil takowé pře odwolané zvláštní sudí dworský měst královských čili hofrychtér, muž ze stawu městského w práwích znalý. On i podkomoří, kterému byl podřízen, w důležitějších rozepřích také sami někdy zasedávali hned s konšely na saudě městském, když uznali za dobré.

Rozmnožení pewných hradů w zemi a obezdění měst za krále Wácslawa I i ještě četněji za Přemysla Otakara II bylo příčinou, že se zachowávání pomezního hwozdu k obraně zemské stalo již skoro docela zbytečným. Přemysl Otakar hleděl zalidněním a zoráním jeho rovněž zjednatí sobě nowé příjmy, pokud náležel ještě ku koruně a nebyl již prwé w držení šlechty neb duchowenstwa. Tedy když domácím osadníkům nemohli owšem postačiti dosti rychle, rozprodal jej osadníkům německým, přiwolaným z ciziny. Zejména dostaly tím způsobem obywatelstwo německé tři župy dotud větším dílem lesnaté, Loketská, Upská čili potom Trutnowská a Kladská. Dle příkladu králem daného osazowali rovněž i páni a duchowní wrchnosti statky swé w pomezním lese osadníky německými; tak na příklad Benediktini Břewnowští krajinu Braumowskau w župě Kladské w aujezdě Polickém, darowaném jim od krále Přemysla I (1213), kdež založili dvojí proboštství, nejprwé w Polici na české straně, později w Braumowě (1322) na německé straně téhož aujezdu; páni z Lichtenburka, pramonstrati Litomyšlští a Želiwští na pomezí morawském; páni z Hradce a z Ró-

senberka w jižních končinách země; klášterníci Tepelští w západní části Plzenska; páni z Lemberka, z Wartenberka, z Waldšteina, z Fridlandu w krajích půlnočních.

Wesnice německé zakládaly se podobným způsobem a s podobnými swobodami jako osady české w době předtím, jen s tím rozdílem, že jim dopuštěno jako městům sauditi se právem německým. Podnikatel, obyčejně stawu městského, který se uwázal we přiwedení osadníků a jiné potřebné zařízení, dostal dědičné rychty čili šolcowny w nowé wsi se swobodným lánem i jinými požitky; jemu náleželo sauditi w menších wěcech, w větších saudila buď wrchnost buď vyšší rychtář řečený fojt nad celým aujezdem, neb také konšelé blízkého královského města. Wsi takowé dostávali i německých jmen swých obyčejně dle oněch podnikatelů čili prwních swých rychtářů.

Zakládaly pak se jak od krále tak také od wrchností w krajinách pomezních netoliko wesnice, nýbrž i četná městečka a města, hrazená i nehrazená, s podobnými právy a privilegii, tu w menší, tu w větší míře, a se samostatnou správou obecní, s rychtáři a konšely jako města královská, leč že práwa, která w těchto pozústawena byla králi, wykonávána jsau od wrchností a jejich auředníků nebo na královském zboží od purkrabí královských. Zároveň také jiná důležitější místa, w wnitřku země, stojící pod purkrabími královskými neb saukromými wrchnostmi, nabýwala swobod městských w této míře obmezenější, jakož wesnice při hradech, podobné župním podhradím, nebo při klášterích, při splavných řekách, při stříbrných a zlatých neb jiných wýnosných dolech a w jiných žiwnějších místech, tak zwané wesnice trhowé, kdež od dáwna býwaly trhy wysazeny. Některá z takowýchto měst poddaných nabyla w časích pozdějších úplné swobody, a stala se královskými.

Tak se za krále Otakara II měnila podoba země české, množilo se obywatelstwo a otvíraly se nowé prameny žiwností i zároveň důchodů korunních w míře, jak za žádného jednotlivého panovníka před ním; ale také způsobila se weliká spletitost práwních poměrů mezi rozličnými stawy w zemi na ujmu jednoduchosti spráwy zemské, a uwedlo se w zem nowé zřídlo rozmršek ze žárlení na sebe dwau národností.

§. 35.

Šíření říše české za Přemysla Otakara II.

Od času Boleslawa II nepanowal také žádný panovník český tak rozsáhlé říši jako Přemysl Otakar II hned po smrti otce swého Wácslawa. Čechy, Morawa, horní Lužice a Dolní i Horní Rakausy byly spojeny pod jeho žezlem, tak že každá země zachowána byla při swém starodávném zřízení, při swých sněmích a nejvyšších úřadech zemských. Toliko Lužice dostala se brzy po nastoupení Otakarowě na delší čas od Čech, udělena bywši od něho w léno markrabím Brandenburským, jak se zdá za pomoc poskytnutau w minulé válce s Uhry.

Starším panovníkům českým býwali císařowé němečtí největší překážkou w rozwižení moci jich za hranicemi země, ano často i w utwr-

zení vládní moci doma. Překážky této nebylo nyní, ano zdálo se některý čas, jakoby se měla říše německá na vždy rozpadnauti. Po smrti císaře Fridricha II odebral se syn a posavadní náměstek jeho v Němcích, král Konrad IV, do Itálie, aby tam bránil pozůstatky moci domu svého; zemřel však již po čtyrech letech (1254), a strana jeho v Němcích nepokusila se ani o wolbu nového krále. Strana papežská, jejíž nejmocnější hlavou byl Otakar, jako předtím otec jeho, znala se ku králi Wilémovi hollandskému, jehož moc byla však malá. Skutkem měl co řídití jen s drobnými členy říše na dolejší Rýně; mocnější knížata, duchovní i světští, neprokazovali mu žádného vlastního poslušensství, nýbrž spravovali země své jako neodvislí panovníci, a potáhli dle možnosti i statky a práva císařská na sebe, každý ve svém sausedstvu.

S několika mocnějšími knížaty německými byl Otakar ve swazcích příbuzensství, a tudy v dobrém přátelství. Otto markrabí Brandenburský a Jindřich míšenský měli sestry jeho, Boženu a Anešku, za manželky. Bernard wévoda korutanský byl Otakarovi strýcem, co manžel sestry krále Wáclawa; po jeho smrti nastoupil starší syn jeho Oldřich (1256), který někdy míval auděl Břetislavský v Moravě; mladší syn Bernardův Filipp byl prvé proboštem Vyšehradským u Prahy, potom arcibiskupem Salzburským (od roku 1246), a tudy sausedem Otakarovým wedlé horních Rakaus. Neprátely Otakarovými v Němcích byli toliko wévodové baworští Ludwík a Jindřich, synové wévody Otty († 1253), který se ondy byl pokaušel o horní Rakausy; první měl z dědictví po otci dolní Bawory s Falcem, druhý horní Bawory.

Mocnějším nepřiznivým sausedem byl Otakarovi král uherský od poslední wálky; s nímž trwali v přátelství kníže Haličský Daniel, počténý toho času od papeže Innocentia titulem královským (1255), a Boleslaw Stydlivý Krakowský. Z druhých knížat polských naproti tomu stáli v přátelství s Čechy knížata dolnoslezští, synové Jindřicha Pobožného, a tedy bratrance Otakarovi, tak též i Wladislaw kníže Opolské v horním Slezsku.

Z přátelských a nepřátelských těchto poměrů plynuly všelike běhy zahraničné, které vymáhaly činné účastensství krále Otakara, a za nejdělsí čas jeho panování končily se skoro vždy novým rozšřením říše neb jiným rozmnožením moci jeho. Brzy po zawření míru s Uhry podnikl Přemysl Otakar k žádosti papeže Innocentia IV křížové tažení proti Prusům, východním sausedům ujařmených Slowanů při Baltickém moři, kteří déle než oni setrwávali v pohanství, ač od 26 let již usilowali rytíři řádu německého o obrácení jich na wíru mečem.

Král Otakar táhl rytířům na pomoc, k čemuž připojili se i swatové jeho, markrabí brandenburský a míšenský, a několik jiných knížat německých. S wojskem 60.000 mužů wtrhnul tedy w zimě do Prus, když weliké řeky w těch krajinách byly všecky zamrzlé a nebránily pochodu (1255). Bez překážky wtrhli křížáci až do swatého háje pohanů w místech, kdež swatý Wojtěch někdy byl umučen, posekali zaswěcené duby, a spálili obrazy bohů jejich; potom pak porazili Prusany w bitwě, kterauz zastrašení všichni nejpřednější z lidu dali se

pokřestiti. Král Otakar založil w dobyté zemi město Králowec čili Königsberk, a odewzdal je rytířům řadowým, kteří odtud upewnili tam panství své.

Sláwa, které nabyl Otakar tímto tažením w očích Němectwa, přispěla k tomu snad nemálo, že po nenadálé násilné smrti Wiléma hollandského (1256) jemu podáváno důstojensství císařské, za kterauz příčinou Konrad arcibiskup Kolínský přijel k němu do Prahy. Ale Otakar nepřijal podání tohoto, shledáwaje w tom mnohá pro sebe nebezpečensství. Pročež konečně zwolen král ještě méně mocný než byl Wilém, Richard Cornwallský, bratr anglického krále, nemající ani píde země w Němcích (1257).

Toho času bratranec Otakarůw Filipp arcibiskup Salzburský, do té chvíle ani na kněžství neswěcený, wzbudil proti sobě newoli kapituly své, tak že prohlásila jej za zbawena důstojensství a zwolila nového arcibiskupa, Oldřicha biskupa Sekowského (1256). Když Filipp dobrowolně ustaupiti nechtěl, ujali se wévodové baworští jeho protiwníka, Otakar pak zase poskytl pomoci Filippowi, až přišlo z toho k wálce mezi ním a Bawory. Otakar, wtrhnou z Rakaus do Bawory (1257) se silou příliš malou, byl brzy připrawen na zpátečné tažení s citelnými ztrátami, a přinucen k míru, jímž postaupil wévodám několik hradů a měst, o které byl prvé s nimi w rozepři. Ale arcibiskupové dwa wálčili spolu dále, a Filipp požíwal pomoci od bratra svého Oldřicha wévody korutanského. Tu když druhý arcibiskup Oldřich zase dožádal se pomoci od Uhrů, a tito ze Štyrska učinili zhaubný wpád do Korutan (1259), wytykal to Otakar králi Belowi IV co zrušení předešlého míru, do kterého wévoda korutanský byl pojat jakožto jeho spojenec. Wznikající newole této užili Štyřané, jimž se mezitím zprotiwilo panství uherské, i žádali krále českého za pomoc, poddávající se jemu ku poslušensství. Tedy když král uherský zadostučinění odepřel, wyhlásil jemu Otakar wálku, a hned Štyřané zdvihše se wypudili Uhry ze země, Otakar pak odebral se osobně do hlavního města jejich Hradce, a dosadil tam za heitmana pána českého Woka z Rosenberka.

Z jara roku 1260 sbírali králowé český a uherský všecky síly své a swých přátel do pole proti sobě na hranici mezi Uhry a Rakausy. Králi uherskému pomáhal opět Daniel král Haličský a Boleslaw weliké kníže Krakowské; Srbové, Bulhaři, Walachové i Řeci nacházeli se w jeho wojště; ano i chán tatarský Burundaj, který w nových zámyslích proti západnímu křestanstvu roku předešlého byl jej strachem přiwedl k zawření jakési smlauwy proti druhým křestanským národům, poslal jemu některý zástup krwežizniwého lidu svého na pomoc k oswědčení spolku tohoto. Wšeho wojska Belowa počítalo se 140.000 mužů. Otakar sebral wojsko na počet menší, ale dobře zřízené, z Čech, z Morawy, z Rakaus, a přispěli mu opět ku pomoci markrabí Brandenburský a míšenský, knížata slezská, též Oldřich a Filipp bratři korutanští. Wšeho lidu jeho bylo 100.000, mezi nimiž 7.000 jezdců českých od hlavy až do paty oděných w železo.

Některý čas leželi proti sobě na pomezí mezi Morawau a Uhry, Čechové na prawém, Uhři na lewém břehu řeky Morawy, blíže wpádu

jejího do Dunaje. Jeden ani druhý z králů nechtěl přejíti přes řeku, obávaje se nehody. Konečně poslal Otakar ku králi uherskému, žádaje, aby si zwolil buď vojsko své přewésti w pokoji od něho, buď aby jemu slíbil nepřekážeti vojsku jeho w přechodu, tak aby pak w rowině swésti mohli bitwu poctiwau dle obyčeje rytířského. Král Bela zwolil si, přejíti se swými, i udělal mu Otakar místo k tomu, ucaunnuw s wojskem swým nazpátek, při čemž se rozdělili zástupové jeho daleko jeden od druhého. To zpozorowawše Uhři, neočekáwali času k bitwě dle umluwy, nýbrž chtěli zrádně překwapiti nepřítelce prwé nadání. Štěpán, syn krále uherského, přišikowal se s jízdným lidem k útoku na střed wojska u wsi řečené Kressenbrunn. Tam stál Otakar se swými muži železnými, a teprw nyní swoláwal wšecky zástupy vzdálené w hromadu. Nebe bylo z počátku toho dne zakaleno; než w tom wyswítlo slunce z oblaků, a trpýtila se korauhew swatého Wácslawa jasně nad zástupy. Čechové wzradowali se, spatřujíce w tom dobré znamení a jistau pomoc swatého patrona. „Hospodine pomiluj ny“ zpíwajíce, stáli a wyčkali útok Štěpána zmužile. Tu jsau odrazení jezdcí uherští od železných, kteréž wedl Jaroš z Poděhus purkrabí Pražský; tu Wok z Rosenberka, přiraziw s jiným sborem, roztrfštil plachý lid kumanský a obrátil na útek; sám Štěpán králowic, těžce raněn, musil odejítí z bitwy. Den rozehrál se mezitím náramně, a welicí oblakowé prachu zdvihli se od tolikerých wojsk zápasících. Když konečně dorazili všichni zástupové čeští na bojiště, dali se Uhři na všech místech na útek, a porážka jejich byla úplná; 18.000 mužů padlo na bojišti, ostatní hnáni do řeky Morawy, w níž utonulo 14.000, až se prý řeka zastawowala těly lidskými, a Čechové přes ně kráče- jíce stihali nepřítelce až ku Prešpurku (12 Čerwence). Král Bela žádal nyní za mír, a Otakar zawřel jej ochotně pro uchránění společného nebezpečení od Tatarů, kteří se již strojili užítí této wálky k nowému útoku na Uhry. Král uherský odřekl se Štyrska, a k obnowení býwalého přátelství umluwena swatba mezi synem jeho Belau a Kuni- gundau dcerau markrabí Brandenburského, jakožto swata Otakarowa. Na nowé nabytauí zemi štyrskau jako i na Rakausy wzal Otakar nedlauho potom udělení léna od krále Richarda (1262).

Wojenská sláwa Otakarowa roznesla se od této wálky daleko široko po celé Ewropě. Tataři nazýwali jej králem železným od nepřemožitelného železného wojska jeho; w křesťanských zemích na západě nazýwán byl králem zlatým od nádhery swého dwora a štědroty weliké. Otakar byl však tehdaž jediným mužským členem rodu Přemyslowa, nemaje potomstwa krom pobočního syna Mikuláše, teprw asi tříletého, jež splodil w nedowolené lásce se slechticnou při dwore swém, Aneškau z rodu rakauských pánů Kunrínků. Potomek tento neměl práwa k nástupnictwí, ač král některý čas o to se pokaušel, aby mu zjednal od stolice papežské opráwnění jako synu manželskému. Toho když dosíci nemohl, a obávání se zmáhalo, aby králowství neosiřelo, když by nezůstawil zákonného dědice, dal se se swolením papeže rozwésti s manželkau swau příliš letítou, Markétou rakauskau, a wstaužil (1261) w manželství s krásnou Kunigundau, dcerau Rostislawy Michalowice, kněžice ruského, který s otcem swým Michalem

Wsewolodowicem, knížetem Kyjewským, w čas welikého útoku Tatarů opustil swau zemi a přebýwal odtud w Uhřích, maje dceru uherského krále Bely za manželku. Mělat i tato swatba Otakarowa s wnukau krále Bely přispěti k obnowení přátelství mezi oběma rody králowskými.

Teprw tři léta potom wykonaly se oddawky mladého Bely s markrabinau Brandenburskau (1264); we sláwě a nádhěře jindy neslychané. W polích w Dunaje blíž onehdejšího bojiště Kressenbrunnského rozbito k tomu skwostné ležení, w kterém obě králowství, české i uherské, wšecken lesk swůj stawěla na odíw při hlučných radowánkách, w přátelském obcowání obau králů, prowázených walným komonstwem panstwa a rytířstwa, u přítomnosti hostů několika set tisíc, wzácných i newzácných, ze všech okolních zemí, českých, německých, uherských, polských, w hojnosti jídel a nápojů swezených od štědrého hostitele, krále českého, jenž wyprawowal newěstu swým nákladem.

Mezitím skončila se předešlá rozepře o arcibiskupství Salzburské tím způsobem, že obadwa arcibiskupové, Filipp i Oldřich, odřekli se swých důstojenství způsobením krále Otakara s jedné, a papeže Urbana IV s druhé strany (1264). Ale když papež nejprwé na krále českého přenesl práwo fojstství w arcibiskupství Salzburském a biskupství Passowském, wykonáwané jindy obyčejně od wéwod baworských, potom pak powýšil na arcibiskupství Salzburské bratrance Otakarowa Wladislawa, kněžice dolnoslezského, který dotud byl proboštem Wyšehradským w Čechách, strhnul se z toho opět prudký hněw wéwod baworských, který bral podněty jiné také z tehdejších běhů w říši německé. Wéwodowé baworští totiž snažili se toho času powzbuditi jiná knížata k ssazení Richarda Cornwallského a k wolení nowého krále, kterýmž měl býti dorůstající syn krále Konrada IV, řečený Konradin, co dědic moci Štaufů, jenž chowán byl od Ludwika falckrabí, staršího z bratří baworských, král český pak wplywem swým w Němcích překážel těmto záměrům, účelím také na příkoř papeži. Když roku 1265 konečně wéwoda baworský Jindřich wrhnul wojsensky do Salzburska i Passowska, vypukla wálka. Otakar třikrát po sobě wpadnuw do Bawor, dobyl mnoha míst a mezi nimi také Chebu, náležejícího Konradinowi. Po dwau létech zawřelo se jen příměří, pod kterým Otakar podržel dobytá místa we swé moci (1267). Brojení pak wéwod baworských proti Richardu Cornwallskému utišilo se, když brzy potom Konradin 15letý zahynul na nešťastném tažení swém do Italie, kterým chtěl wydobýti sobě otcowského králowství apulského a sicilského (1268).

Přemysl Otakar mezitím dle slibu daného papeži wyťáhl ještě jednau na křížowau wyprawu k Baltickému moři proti pohanským Litwanům, východním sausedům Prusů; ale pro mokrau zimu (1268) nezdařilo se toto předsewzetí. Tehdaž wyjednáwal také s papežem Klimentem IV o wyproštění zemí swých z poslušenství arcibiskupa Mohučského a zřízení zvláštního arcibiskupství se sídlem w Olomauci; ale nedosáhl toho pro ohledy papeže na arcibiskupa Mohučského.

Naproti tomu stala se téhož roku (1268) smlauwa mezi ním a sestřencem jeho, Oldřichem wéwodau korutanským, kterau Otakar

ustanowen jest za dědice jeho, když by Oldřich nezůstal mužského potomstva. Stalo se to se svolením bratra Oldřichova Filippa, někdejšího arcibiskupa Salzburského, kterému za to Otakar přímluvami svými dopomohl zvolení za patriarchu Aquilejského. Ale když Oldřich již roku potomního (1269) zemřel, a Otakar v zemi jeho, Korutany i Krajinu, se uvažal; zachtělo se Filippovi teprv panování světského; i vešel v tajné spolky se šlechtou těchto zemí i také s králem uherským Štěpánem V, který právě tehdyž (1270) nastoupil v panství po smrti Bely otce svého. Snadno podařilo se Filippovi tím způsobem zmocniti se panství, i strhla se z toho nová válka mezi Čechy a Uhry.

Brzy zawřeli králové příměří spolu na dvě léta, z kteréhož Filipp byl wyloučen, a pro život jeho nehodný powstala proti němu téhož času kapitula Aquilejská v dorozumění s králem českým, i zbawila jej patriarchatu, k jehož zastávání ještě posud nebyl ani přijal svěcení na kněžství. Tu wtrhnul Otakar do Korutan i do Krajiny, dobyl Lublany, a učinil panství Filippowu snadný konec. Filipp musil prositi o mír a spokojiti se wykázanou sobě dostatečnou výživou w Rakausích, se sídlem w Kremži.

Když však Otakar po opětném uvažání se w dědictví korutanské pokojně se wracel do Rakaus s malým toliko průvodem, nastražil na něj král uherský z nenadání na cestě přes horu Semerink, chtě jej zrádně zajmouti. Otakar přezvěděl o tom ještě v čas, dal se jinou stranou, a ušel aukladům; Štěpán však wyslal nyní četné vojsko do Rakaus, kteréž poplenilo zemi hrozně, ano 16.000 lidí odwedlo do zajetí. Z toho se roznítila opět válka mezi Čechy a Uhry. Otakar s wojskem velikým, sebraným w zemích svých i četných svých přátel w Němcích a we Slezsku, wtrhnul z Rakaus do Uher (1271), dobyl Prešpurka jedním útokem, potom Nitry a jiných míst více na obou stranách řeky Wáhu, přešel konečně u Prešpurka přes Dunaj, a porazil krále Štěpána w bitvě wražděné w polích za Mošoni mezi řekami Litawou a Rábnicí. Když pro nedostatek potrav konečně musil se wrátiti přes Dunaj a rozpustiti největší část svého wojska, wzchopil se král uherský znou, a zlaupil dolní Rakausy wyslanou tam opět lehkou jízdu kumanskou; zároveň pak i wévoda Jindřich baworský, zdvihnuw zbraň proti Otakarowi, učinil laupežný wpád do horních Rakaus až k Welsu. Tu smluwen konečně mír, kterým král Otakar nawrátil Uhrům dobytá místa zase, král Štěpán pak odřekl se všeho nadřování Filippowi korutanskému i všelikých jiných nepřátelských skutků proti tehdejší zemi Otakarowým.

Brzy potom stal se také mír s wéwodou baworským Jindřichem (1273), kterémuž Otakar nawrátil část svých předešlých wybojů. Jindřich wešel s ním potom i w přátelství pro rozepře, které měl se starším bratrem svým Ludwíkem.

Přemysla Otakara II pád a zahynutí.

Změnil se však neočekávaně staw věci tehdejších w říši německé na škodu posawadní moci Otakarowy, když roku 1272 zemřel Richard Cornwallský. Neb odtud falckrabí Ludwík, auhlawní Otakarůw nepřítel, šťastněji než posawad prospíwal we svých snahách o zvolení císaře Otakarowi protivného. Wolení císařů pokládalo se od některého času za právo wyhradně jen sedmi knížat, kteří zastávali dědičně tolikero čestných úradů říšských. Wolitelové tito čili kurfirstové byli arcibiskupové Mohučský, Kolinský a Trierský co kancléřové říše w Němcích, w Itálii a w Arelatu, falckrabí Rýnský co truksas, wévoda saský co maršálek, markrabí Brandenburský co komorník, král český co číšník; wolení pak, aby bylo platné, musilo býti jednohlasné. Ludwíkowi baworskému podařilo se předewším wšecky tři arcibiskupy obrátiti na swou stranu, tak že se s ním usnesli o zvolení hraběte Rudolfa Habsburského we Šwábích. Ale nad to jal se Ludwík upírati králi českému právo k číšnictví i spojenému s ním kurfirstwí a osobowati obojí wéwodám baworským, neznámo pod jakými záminkami, kterým druhí tři kurfirstové jeho strany ochotně propůjčili sluchu, tak že při nastávající wolbě přičten Ludwíkowi nejen jeho hlas co falckrabí, než i druhý co wéwodowi baworskému společně s bratrem jeho Jindřichem, ač tento w strojení tom proti Otakarowi se neúčastnil. Když tedy konečně i ostatní dva kurfirstové, saský wévoda totiž a Otto Brandenburský, syn a nástupce (od r. 1267) Otty, často zmíněného swata Otakarowa, s druhými se srownali, Otakarůw hlas pak nebyl připuštěn; zvolen jest tím způsobem Rudolf Habsburský jednohlasně za krále (1273 29 Září).

Mezi Rudolfem a knížaty stalo se hned usnešení, že wšecka léna říšská uprázdněná od času, co na císaře Fridricha II byla uwalena klatba papežská, mají považowána býti za uprázdněná posud, s nimiž by králi slušelo naložiti dle usnešení s kurfirsty. Tento zákon byl zaměřen proti Otakarowi; neb upíráno mu jím právo ke všem jeho zemím německým, nabytým po někdejších wéwodách rakauských a korutanských.

Král Otakar byl w čas této wolby již opět we wálce s Uhry, která vznikla po brzké smrti krále Štěpána V (1272) následkem ruznic na dvoře uherském mezi těmi, kteří vládařili we jménu nezletilého syna jeho, krále Ladislawa IV. W ruznicích těchto zawražděn byl Bela, bratr králowny české Kunigundy; i wystoupil tedy Přemysl Otakar co mstitel jeho. W měsíci Čerwenci roku 1273 wtrhnul se 60.000 muži do Uher přes řeku Morawu, zmocnil se Prešpurka s celou krajinou až k Wáhu, a přešel potom přes Dunaj, dobyl i na prawém břehu této řeky četných hradů a měst, jmenowitě i Soproně. Ale jak ho došla zpráva o zvolení krále Rudolfa, pospíšil se zawřením míru, kterým, jak se zdá, některá část wybojů těchto zůstawena w jeho rukau.

Otakar zpěčowal se uznati platnost wolby nowého krále německého, která se stala pomínutím práwa jeho woličského, i obrátil se se stížnostmi proti ní ke dworu papežskému, jehož věci slaužil on

i otec jeho po dlouhá léta s plnou oddaností. Ale papež Řehoř X, stawě se nejprve za prostředka mezi oběma stranama, uznal konečně Rudolfa Habsburského za pravého krále, když Rudolf s ním se srownal dokonale o všechny spory mezi panstwím papežským a císařským w Italii (1274); a opustil odtud krále českého dokonce.

Jak medle tedy Rudolf opatřil sebe s této strany, wystaupil bez dalších rozpaků na jowo se swými úmysly proti Otakarowi. Na sněmě říšském w Normberce w měsíci Listopadu roku 1274 dal wynésti nález, kterým se Otakarowi upíralo práwo k zemím rakauským i korutanským, a uloženo falckrabí Ludwíkwí, aby jej pohnal před saud říšský, že opominul proběhnutím roku žádati nowého krále německého o stwrzení lén swých. Mezitím však wyzýwal Rudolf již poddané Otakarowy w Rakausích, Štyrsku a Korutanech ku powstání proti němu, a nawedl arcibiskupa Salzburského a biskupa Passowského, aby jim k tomu poskytlí pomoci; ano wešel již také w tajné dorozumění s některými pány českými, kteří nemohli králi zapomenauti odejmutí jim statků korunních nepravě držaných. Starý Boreš z Risenburka byl hlavním jednatelem těchto piklů, hledaje pomsty na králi za to, co se mu přihodilo od něho po smrti Wácslawa. Také Filipp, ssazený patriarcha Aquilejský, odebral se k Rudolfowi, a obdržel od něho slib, že nawrácen bude u wéwodstwí korutanské; konečně i dwůr uherský w zánowním popuzení swém proti králi českému nachýlil se snadno ke spolku s Rudolfem.

Otakar odebral se ku konci roku 1274 do Rakaus, přemohl stranu odbojnu tamže i we Štyrsku, a pokáral také arcibiskupa Salzburského škodami w jeho zemi (1275). Ale zatím konal Rudolf rozsáhlé příprawy k válce s ním we jménu celé říše, podporován jsa nejwíce od Ludwíka baworského, Fridricha purkrabí Normberského, Menharta hraběte Tyrolského a jiných protiwníků krále českého. Na sněmě říšském w Augsburgu w měsíci Kwětnu 1275 wyhlásil acht na Přemysla Otakara, to jest zbawení jeho všechných zemí a důstojenstwí, hroze pokutami ještě wětšími, kdyžby se nepoddal během roku od tohoto wyhlášení. Když uplynula tato lhůta (1276), sebral wojsko w ležení u Normberka, a strojil se ke wtrhnutí do Čech. Uhři měli zároveň wpadnauti do Morawy a do Rakaus, arcibiskup Salzburský měl opanowati Horní Rakausy, Menhart hrabě Tyrolský Štyrsko a Korutany. Proti tolikerým nepřátelům měl Otakar jediného spojence, Jindřicha wéwodu baworského, a však i ten, když se nebezpečenstwí přiblížilo, opustil jej, a smířil se s Rudolfem. Tu změnil Rudolf úmysl swůj, a obrátil se s wojskem swým od Normberka rychle skrz Bawory do Rakaus. W krátkém čase dobyl wší země až po Wíden, ku kterémuž městu s druhé strany Uhří přiblížili se. Rowněž lehce zmocnil se Menhart Štyrsku a Korutan pomocí pánů těch zemí, kteří od Otakara odpadli.

Otakarowo hlavní wojsko leželo u Teplé blíž hranic baworských, aby bránilo Rudolfowi wpađu do země; když však Rudolf z nenadání se obrátil jinam, hnul i Otakar táborem swým, a táhl do Rakaus, však po cestách méně snadných; pročež opozdil se, a než se k nepříteli přiblížil, byly již celé Rakausy w rukau jeho, kromě měst Wídně

a Korneuburka. We Wídni statečně řídil obranu města Paltram purkmistr, wěrně s měšťanstwem jemu oddaný. Než Korneuburka dobyli císařští lsti; a když Otakar konečně přitáhl do Rakaus, vypukla zrada za jeho zády. Wítkowici, to jest pánowé z Rosenberka, z Hradce, z Třeboně a jiní toho rodu, jejichž náčelník byl toho času pan Záwiše z Falkenšteina, odtrhli se se zástupy swými od wojska jeho, a jali se, jakož nepochybně i Boreš z Risenburka a jiní z jeho towaryšstwa, hubiti statky krále a přátel jeho. Tím byl uведен u welikau nesnázi. Wojska jeho bylo již jen 20.000 mužů; Rudolf se swými spojenci měl wojenskau moc asi pětkrát silnější. Tedy nemoha podstaupiti boje, musil žádati Rudolfa za pokoj, a obdržel jej pod wýminkami twrdými. Musil Rakaus, Štyrsku, Korutan a Krajiny, jakož i Chebu postaupiti Rudolfowi, a přestati na králowstwí českém a markrabstwí morawském, na které tudíž přijal léno od krále Římského. Krom toho umluweno, aby jediný syn jeho Wácslaw pojal za manželku některau dceru Rudolfowu, a Hartman, syn Rudolfůw, dceru Otakarowu. Tím chtěl Rudolf Habsburský zjednati rodu swému naději na dědictwí české, kdyžby wymřel rod Přemyslůw. Dceři swé měl Rudolf dáti u wěno Dolní Rakausy na půlnocní straně Dunaje co zástawu we 40.000 hřiwen stříbra; dceři pak Otakarowě měl dáti 40.000 zlatých co náhradu za statky, které sobě Otakar spůsobil w postaupených zemích za swého tamějšího panowání. Také král uherský pojat jest do smlauwy mírné tím spůsobem, že mu Otakar nawrátíl, čeho wydobyl w poslední válce s Uhry.

O splnění této smlauwy vznikly však hned nové nesnáze mezi králi. Přemysl Otakar byl přijal léno od Rudolfa na Čechy a na Morawu w nejším mínění, než co se wyrozumíwalo pod týmž za jeho předků, totiž že tím král německý uznával jeho za pravého krále českého; i žádal, aby Rudolf stwrdil privilegia králowstwí českého, kterými se stanovil posawadní poměr práwní mezi Čechy a říší německau. Toho se Rudolf zpěčowal, chtěje privilegia tato powažowati za neplatná a Čechy za část říše německé se všemi powinnostmi jako jiné německé země. W listině míru prawilo se, jak obyčejně, že do něho pojati jsau všickni služebníci jednoho i druhého krále. Pod těmi služebníky swými chtěl král Rudolf rozuměti také zpronewěřilé pány české, a to tak, aby se jich směl ujímati po všechny časy we všech nowějších i starších rozepřích jejich s králem, tedy také w dáwných rozepřích mezi králem a pány o korunní statky, čímž měli býti wyňati z moci domácích saudů králowstwí českého a státi pod císařem jako nějací vasallowé říše německé. Toho Otakar dopustiti nechtěl na ujmu nenabytau země české, prawě, že to jsau služebníci jeho a nikterak Rudolfowi, jakožto rodní poddaní jeho a jeho předků od nepaměti.

Pošlo z toho delší wyjednávání, we kterém Otakar již podwolowal se i něco upustiti od starého práwa králowstwí českého a zpronewěřilým pánům odpustiti posawadní jejich winy všechny. Také dle prání Rudolfowa upustil od swatby Hartmana s dcerau swau Kunigundau, nežádaje za slíbené jí wěno žádné jiné náhrady; ano swolil i ke zmenšení wěna newěsty syna swého se 40.000 hřiwen na 10.000, we kterých místo lewého pobřeží Dunaje w Dolních Rakausích mělo jemu

postaupeno býti w zástawu toliko Chebsko (1277). Ale když Rudolf neustupně odpíral stvrzení privilegií a stál na swém, chtěje míti co ochránce odbojných pánů právo k stálému wměšowání se do wnitřních záležitostí českých: nezbywalo Otakarowi než pustiti se do opětého boje zaufalého.

S malau mocí wojskau, která později teprwé wzrostla na 30.000 mužů, bez pomoci odjinud, krom od knížat slezských, wtrhnul w letě roku 1278 z Morawy do Rakaus, a přitáhl až k Marcheku blíž slawného bojiště někdy Kressenbrunnského. Král Rudolf, který od prwního přemožení Otakara přebýwal stále w Rakausích, jakož pak zemi tuto potom udělil swým synům, měl tentokrát již méně pomoci z říše; nicméně však s wojskem o mnoho silnějším wytáhl Otakarowi wstříc od Wídně, a nadto přispělo jemu na pomoc čtné wojsko uherské. Otakar musil cauwati po prawém břehu řeky Morawy až k Dürrenkrutu. Zde w den sw. Rufa (26 Srpna) roku 1278 přišlo k bitwě rozhodné. Hejna jezdců kumanských nejprwé obstaupila křídla wojska českého; potom hned celým šikem dorazila wojska na sebe. Král Otakar w čele swých bojowal, jak prawí swědkowé očití, „s myslí obrowskau, jako lew nepřemožený, hromowé rány rozdáwaje“. Čechowé, w počtu malém proti nepříteli přes míru silnému, počínali si hrdinsky. Již prorazili wojsko nepřátelské w samém středu, i již kynula jim naděje wítězství. Pan Milota z Dědic, nejvyšší komorník země morawské, stál w zadu s oddělením wojska, zanechaného w záloze, i welel mu král konečně udeřiti na nepřitele. Tu wywedl Milota zradu, obrátiw se se vším wojskem swým bez boje na útěk. Tedy zmohl se nepřítel welikým počtem swým, a wojsko české bylo od něho obstaupeno se všech stran, i podniklo boj nerowný. Tu nestál král Otakar o život swůj, i wrhnul se tam, kde byla seč nejlítější. W tísní boje padl pod ním kůň, i klesl král na zem, a obklopen od nepřátel; raněn a odňata jemu zbraň, i w tom přihodil se rytíř Berthold Šenk z Emerberka, Rakušan, jehož bratr byl někdy pro zločiny odprawen z rozkazu Otakarowa. Ten poznaw krále, wykonal na něm pomstu na bezbranném, zbdaw jej s jinými towaryši swými, tak že zahynul ranami asi sedmnácti. Oděwy wšecky s něho strhali, a tělo zohawili po smrti. Porážka Čechů byla úplná, nebo padlo jich na bojišti 12.000, jiní zajatí, jakož zejména nemanželský syn Otakarůw Mikuláš, jiných mnoho utonulo w řece Morawě.

§. 37.

Poručnikowání Ottý Brandenburského.

Král Rudolf wtrhnul po této bitwě bez meškání do Morawy, chtěje nad říši českau wykonati úmysly swé zúplna. Wojsko jeho pá-lilo wsi a městečka bezbranná, a konalo weliké ukrutnosti. Obránců žádných w zemi nebylo, aniž wěděl kdo jiné rady, než poddati se wítězi. Města morawská, jsauce w rukau německých obywatelů, uwítala krále s radostí; ku kterýmž on se měl laskawě, nazýwaje je swými wěrnými milými, a udělowal jim rozličné milosti a swobody jako mocný

panowník nad zemí. Město Brno prohlásil za swobodné město říšské, tak aby žádnému nebylo poddáno než samému císaři Římskému. Dle příkladu měst učinili i pánowé zemští i konečně owdowělá králowna Kunigunda, poddáwajíc se s jediným synem Otakarowým Wáclawem, teprw sedmiletým, pod ochranu Rudolfa, aby byl plnomocným vládařem na jeho místě.

W zemi české bylo při zprávě o zahynutí krále Otakara wšecho we zmatku newětším. Páni, které on při počátku druhé wálky s Rudolfem pro jich newěru wyhnal ze země, nawrátili se, a hleděli swéwole; i oni přáli si krále německého za pána w zemi; jiní však protiwni se tomu, a sbírali wojsko k obraně země. Mezitím hlásili se dwa poručníci k mladému králi Wáclawowi, jeden Jindřich IV wévoda Wratislawský, jež k tomu, jak se zdá, byl ustanowil král Otakar, a druhý Otto markrabí Brandenburský, syn ze sestry Otakarowy, kterýž hned přiwedl některau pomoc wojskau proti Rudolfowi. Brzy wtrhnul i Rudolf z Morawy do Čech, a plenil a páčil w krajině až k Čáslawi a Kutnéhoře. Páni čeští položili se s wojskem proti němu u Kolína; zde však zawřen jest mír w ten způsob, že císař podržel celau zemi morawskau na pět let pod swým panstwím, správa země české poručena též na pět let Ottowi z Brandenburka, Jindřichowi pak Wratislawskému dána w náhradu župa Kladská k dožiwotnému užíwání; konečně obnowena také unluwa o dvojí swatbu mezi dětmi Otakara a Rudolfa, kteráž hned také wykonána slawně we městě Jihlawě. Wáclawowi dána Guta, dcera Rudolfowa, a Rudolfowi, synu císařowu, Aneška, dcera Otakarowa, za manželku. Všichni čtyři snaubenci byli teprw sedmileté až desíleté děti a chowáni jsau k dospělému věku při swých rodičích, král Wáclaw totiž při matce swé Kunigundě, kteréž smluwau wykázáno bylo k wychowání jeho město Pražské s jinými důchody z jistých statků korunních; Otto Brandenburský ubytowal se we hradě Pražském (1278).

Po zawření tohoto míru nawrátil se král Rudolf zase do Rakaus. Spráwu zemskau w Morawě poručil na swém místě Brunowi, biskupu Olomauckému, z rodu hrabat Holšteinských ze Schaumburka, který, ač cizozemec, zastáwal nejdůležitější místo w radě krále Otakara za celý čas jeho panowání, nyní pak owšem rovněž tak lehce stal se obratným služebníkem krále německého. W Čechách započal Otto Brandenburský vládaření swé hrubým rušením smlauwy, kterau byl w ně dosazen. Hned při začátku roku 1279 zmocnil se totiž města Prahy w dorozumění s předními z měšťanstwa německého, a zbawil králownu Kunigundu důchodů jejích, potom pak dal ji dokonce odwězti odtud i s pacholetem Wáclawem na hrad Bezděz a chowati pod hlídkau. Brzy potom zmocnil se pokladů kostela sw. Wíta na hradě Pražském, a dal je odwězti ze země. Nemínilť poručnictwím swým nic jiného, než olaupiti zemi, a obohatiti se na škodu swého sirotka. Pod takowau wládu strhly se w zemi hned nepořádky wšelikého druhu. Počaly různice mezi Čechy a Němci, mezi pány a městy králowskými, mezi úředníky na hradech králowských a duchowenstwem nadaným statky a swobodami. Páni, jimž odňal Otakar statky korunní, uwazowali se w ně zase mocí, a naplnili tím zmatky a nepokoji. Sněm

zemský od Otty swolaný zasadil se o wyproštění mladého krále a matky jeho z nehodného zajetí, ale darmo. Tu králowna Kunigunda oklamala swé strážce na Bezdězi, a utekla sama toliko, bez syna, do Morawy, kdež část panstwa jí přichylná způsobila, že jest jí na čas odewzdán k wyžiwé kraj Opawský, udělený někdy od krále Otakara nemanželskému synu jeho Mikuláši, který posud zůstával w zajetí uherském.

Když mezitím mladý král Wácslaw ještě vždy chován byl w zajetí na Bezdězi, strojilo se panstwo české k důraznějším krokům proti markrabí Ottowi, i drželo za tau příčinou sjezd w Praze. Biskup Pražský Tobiáš z Bechyně a pan Hynek z Dubé z rodu Hronowiců byli prvními řediteli tohoto shromáždění. I měšťané Pražští přistaupili ke spolku s pány pro oswobození Wácslawa, když se nejspíš stala nějaká změna w obci tomu přízniwá. Ale nyní Otto Brandenburský, předstíraje důležité zamětnání we věcech swé vlastní země, odjel z Čech, a odewzдал vládu na swém místě biskupu Brandenburskému Eberhartowi; mladého Wácslawa pak wzal s sebau do Brandenburka, a chwal jej tak zle, že potomek slawného rodu královskeho trpíwal nauzi w pokrmu a w oděwu. Tu se proti vládě Ottově w Čechách strhlo wzbauření wětšího počtu panstwa, které nechtělo se díwati takowému snížení vlasti swé. I panstwo morawské chtělo přijíti na pomoc ke swržení panstwí Brandenburského, zamýšlejíc králowně Kunigundě zjednatí vládařstwí; ale dalo se zdržeti biskupem Brunem, jenž wystráhal je z toho jakožto ze zrušení smlauwy s císařem Rudolfem.

Biskup Eberhard, muž honěný wíce w žoldněřstwí než we věcech duchowních, odpíral pánům wzbauřeným pomocí bojowniků saských přiwedených do země, pod jejichž ochranou nahrnulo se do Čech množství dobrodruhů jak z wyšších stawů, tak také wseliké chátry a poběhlků z rozličných koncín, kteříž laupili a hubili zemi jako nějakau každému swobodnou krajinu. Poběhlíci tito nalezli owšem podpůrce ochotné w německých obywatelích měst královskeých, kteří zase pomocí jich dowolowali si násilných skutků proti Čechům, jmenowitě proti zemanům swých okolí. Tehdy mohlo se zdáti Němcům, že přišla již žádaucí doba, aby i w zemi české tak se zakořenili jako někdy w zemích Slowanů Polabských a konečně zahladili jazyk český.

K tomu však bylo ještě daleko. Zrowna běhy toho času, a zvláště zpupnost měšťanstwa německého proti šlechtě probudily lepší část panstwa českého ze lhotejnosti k swému národu a jazyku, ku které se dalo zawěsti libůstkami dworu českého za posledních tří králů. Opírajíce se o národ, swírali protiwníky swé w boji wedeném skoro we všech krajinách země vždy tuzeji, až konečně sám král německý Rudolf uznal zapotřebí wložiti se do toho swáru, nemoha dopustiti, aby Otto Brandenburský mladého Wácslawa, zetě jeho, snad konečně umořil a sám se zmocnil panstwí w Čechách. W měsíci Říjnu 1280 přítáhl přes Morawu do Čech, a zjednal příměří, pod kterým držán sněm panstwa, zemanů i také měst královskeých w Praze ku konečnému narownání. Stawové čeští usnesli se míti markrabí Brandenburského i napotom za poručníka Wácslawowa, a však na čas nepřítomnosti swé musil zanechatí spráwy země mužům w zemi zrozeným, biskupu Tobiášowi a Děpoltowi z Risenberka, nejwyššímu komorníku

zemskému; musil žoldněře swé Brandenburské odwěsti ze země a rozkázati všem Němcům w zemi neusedlým, aby se we třech dnech wyklidili odtud pod ztrátou hrdla; což rychle učinili; konečně slíbil mladého krále nawrátiti do Prahy, začež jemu páni slíbili 15.000 hřiwen stříbra (1281).

Páni a rytíři sebrali se brzy potom opět na sněm, aby učinili potřebná zařízení k uwedení země w pokoj a pořádek, a všichni jednosworně usnesli se, aby kdo jakých statků se zmocnil, které za žiwobyť krále Otakara byly w držení koruny, powinen byl bez odkladu je nawrátiti, a měl-liby pak co na nich žádati, aby toho pohledával pořádem práwa (1281). Mezitím strhla se na Morawě rúznice pro králownu Kunigundu, kteráž zalíbiwši sobě pana Záwiše z Falkenšteina z pokolení Wítkowiců, někdejšího odbojníka proti králi Otakarowi, tajně wstaupila s ním w manželstwí a chtěla w tomto nowém poměru swém podržeti na vždy Opawsko. Toho zabránil jí biskup Bruno co vládař na místě krále Rudolfa. Wybawil knížete Mikuláše ze zajetí, a dosadil jej w dědictwí jeho, ač se tomu Záwiše protiwil mocí brannou (1280). Stawové čeští na sněmě swém, kdež se stalo narownání s Ottaw, wykázali konečně králowně Kunigundě ročních důchodů 1200 hřiwen stříbra.

Po narownání tomto nawrátíl se pokoj w zemi, ale truchliwé následky dlauhého nepokoje teprw počaly se ukazowati w plné míře. Nebo poněwadž rolníci před laupežnau chasau německau utíkali do lesů a do hor, zůstala pole ležeti ladem; k čemuž když ještě přidružil se neúrodný rok, přišel hlad veliký. Lidé chudí drali se do domů bohatších, a brali jim hrnce z ohnišť; jiní jedli kůru se stromů, rozličné kořeny a tráwy, ano i těla mrtwá, člowěcí i zwřecí. Mnoho lidí pomřelo hladem, i vznikly také nemoci nákažliwé, a zahubily lidí na tisíce, tak že nestačili hrobové ku pohřbu jejich, nýbrž házeni jsau do jam velikých. Nauze a bída tato trwala celý rok až do nowé hojné úrody (1282).

Otto Brandenburský mezitím obdrzew swých 15.000 hřiwen stříbra, nicméně nechtěl sirotka swého propustiti ze zajetí, i musili jemu slíbiti opět 20.000, w nichž jemu zastawili osm wytečných hradů a měst w králowstwí českém. Takž konečně teprw po wypršení pěti let, na který čas bylo jemu poručenstwí odewzdáno, propustil dwanáctiletého králowice; i uweden jest Wácslaw do Prahy se sláwau a radostí velikau, jakož ten, od něhož očekáwalo se konečné nawrácení země w předešlau moc a sláwu její (1283).

I král Rudolf odewzдал mu téhož roku Morawu dle smlauwy zawřené před pěti léty; ano ujal se jeho proti Ottowi wydáním nálezu soudního, kterým zastawení zámeků a měst we 20.000 hřiwnách prohlášeno jest za neplatné, jakožto wynucené.

Wládařství a pád Záwiše z Falkenšteina.

We mladém králi Wácslawowi II wzkwétala nadéje nowé veliké budaucnosti pro zem českau. Ale w čas nawrácení swého z Brandenburka byl příliš mladý a nezkušený, aby byl mohl panowati bez cizí rady. Tu se nawrátila ke dworu královskému w Praze matka jeho Kunigunda a s ní Záwiše z Falkenšteina, i zmocnili se důvěry krále, tak že se více spravowal jimi než tehdejšími úředníky zemskými, muži, kteří se dotud nejwíc byli přičiňowali o dobré zemské a o wybawení Wácslawa z cizí moci. Po krátkém čase powýšen jest Záwiše za nejvyššího hofmistra, a úřady zemské skoro wesměs přeneseny jsau na jeho přátely. Z toho se strhly různice, kterými se celé panstwo české rozdělilo na dvě nepřátelské strany, až způsobil jakýsi mír mezi nimi král německý Rudolf, požádaný za prostředníka (1284). Záwiše podržel přitom wrch, a slawil hned potom weřejně swatbu s králownou Kunigundau, která jemu již prwé byla porodila syna. Co nejvyšší hofmistr a newlastní otec králůw wzal nyní celau vládní moc do swých rukau, a wykonáwal ji, i když za nedlauho králowna Kunigunda zemřela (1285); mladého krále samého wzdalowal od weřejných záležitostí, a bawil jej hrami prázdny. Proti pánům několika, kteří sobě ještě posud osobowali hrady královské neb jiné rozepře zdwihali, wstoupil mocí brannau k hájení práv koruny, a pečowal také o weřejnau bezpečnost hubením laupežníků, kteří se zmáháwali w čas rozbrojů w zemi. Ale sám se swými přátely obohacowal se na ujmu koruny; dal si od krále Wácslawa darowati města Poličku a Landskron i hrad Landsberk s rozsáhlým zbožím na hranici morawské, a některé jiné hrady královské držel pro sebe pod wšelijakými záminkami, hlavně co dědic po králowně Kunigundě, již byl král Otakar někdy 50.000 hřiwen stříbra zapsal u wěno, ač nikdy nemohlo býti w jeho úmyslu, aby wěno toto po smrti její nespadlo zase na korunu.

Jednání takové wzbudilo newoli netoliko pánů českých strany protiwné, nýbrž i krále Rudolfa, kterému byl Záwiše překážkau, že nemohl sám míti wětší působení na krále Wácslawa. Aby jeho sobě odstranil, nechtěl král Rudolf wydati Wácslawowi manželky jeho Guty, dcery swé, pokud by Záwiše nebyl wzdálen od dworu jeho. Když tedy konečně roku 1287 Guta přivezena byla do Prahy, musil Záwiše složití úřad swůj, i odebral se na swé statky na rozhraní Čech a Morawy, kdež sídlem jeho byl hrad Swojanow čili Fürstenberk. Tu však ještě téhož roku wstoupil we druhé manželství opět s newěstau rodu královského, Juditau, sestrau krále uherského Ladislawa. Wynášeje se takowými swazky s rody panownickými nad staw swůj, směřowal, jak se zdá, ke zřízení samostatného panství ze swých statků. Král Wácslaw, dospíwaje w létech, počal se jeho strachowati a mysliti na překažení takowého záměru.

Když po roce manželka Záwišowa Judita porodila pachole, strojil Záwiše slawné křtiny, i zwal k nim krále Wácslawa, zároveň pak také krále Ladislawa uherského a Jindřicha wévodu Wratislawského, panowníky, s kterými král nebyl we přízni. Tu wstřpili Wácslawowi

někteří dworané jeho podezření, že jemu Záwiše strojí auklady. Mladý král, daw tomu wíru, uzawřel předejiti netoliko nebezpečnstwí domnělé, nýbrž i zjednati sobě práwo proti uchwatiteli jmění korunního, i užil k tomu lsti, o kterau se dorozuměl jen s málo osobami sobě wěrnými. Slíbil přijíti ku křtinám, však tak, aby Záwiše přijel pro něj na hrad Pražský. Záwiše přijel, a byl od krále s wldnau twáří přijat; ale když wyšel z komnaty králowy, jest zatčen a uwržen do wězení (1288). Dle nálezu soudního měl králi wydati wšecky statky, o které byl w rozepři s korunau; což když učiniti se zpěčowal, chowán jest déle u wazbě we wětší wěži u hlavní brány hradu Pražského, která později slaula Bílá wěže.

Záwiše nepoddal se. W tuhém wězení krátil sobě chwíli skládáním písní českých, které se dlauho pamatowaly w lidu. Zatím zdwihlo se celé jeho přátelstwo w zemi; páni z Rosenberka a druzí četní rodowé z pokolení Witkowiců i jiní pomocníci jejich začali wálku s králem, a obdrželi pomoci od krále uherského i knížete Wratislawského. Již zanašeli se se zámyslem, zbawiti Wácslawa panství a Jindřicha Wratislawského, který práwě toho času (1288) došel také velikého knížetství w Krakowě, dosaditi na trůn český. Tu i Wácslaw hledal cizí pomoci u tchána swého, krále Rudolfa, kterýž se wěci jeho ujmáwal we wšelikém ohledu, daufaje tím zase získati wěrného pomocníka sobě a synům swým. Roku 1289 byl Wácslawowi slíbil dáti Cheb do zástawy co wěno králowny Guty, a rozhodl s kurfirsty rozepři, kterau někdy wévoda baworský byl začal s Otakarem o číšnictwí a woličství, tak že uznáno nyní nálezem jednohlasným, že obojí od nepaměti náleželo králům a knížatům českým. Proti odbojníkům českým wyprawil mu wojsko na pomoc wedením mladšího syna swého Rudolfa, jenž měl Anešku, sestru Wácslawowu, za manželku (1290). Rudolf rozne-mohl se w Praze a zemřel (10 Kwětna), ale w šesti nedělích potom zemřel také wévoda Jindřich IV Wratislawský, a opět w pěti nedělích zabit jest král uherský Ladislaw od swých wlastních lidí.

Když přátelé Záwišowi nicméně setrwali w odboji, dal Rudolf Wácslawowi radu ukrutnau, aby kázal Záwiši wěsti wojskem od zámku k zámku, a wyzýwati přátely jeho ke wzdání, s pohrožením, že sic káže jemu hlavu stíti; i učinil král dle jeho náwodu, a dobýwal tak hrady na staupencích Záwišowých. Ale když přitáhlo wojsko ke Hluboké blíž Budějowic, tam bratr Záwišůw Wítek, jenž hájil hrad, nechtěl wěřiti, žeby mladý král wykonal takowau pohrážku. Tedy nedbal na hrožení, a Záwiše, opět wyzýwán jsa, aby dobrowolně prisýwědčil ku postaupení hradu, i tu ničímž nedal hnauti sebou. Tedy kázal král wůdci wojska, Mikulášowi knížeti Opawskému, wykonati poprawu; i stat jest Záwiše na lauce pod hradem, před očima bratra swého (1290). Wítek a jiní přátelé jeho musili se konečně wzdati na milost krále, a statků jemu postaupiti. Dle slibu učiněného w čas auzkosti před úklady Záwišowými založil král Wácslaw míli od Prahy krásný a bohatý klášter Cistercienský we Zbraslawi (1291), kdež wywolil sobě a swým místo pohřební.

Wáclaw II, král český a polský.

W čas usmrčení Záviše z Falkenšteina bylo králi Wáclawowi 19 let. Wáclaw byl powahy tiché, již pro slabost tělesnou, ku které nepochybně mnoho přispělo zlé nakládání s ním w létech mladosti. Wlohy však jeho wýtečné začaly se již tehdaž rozvíjeti, tak že se brzy stal jedním z nejwýtečnějších panovníků českých. Byl pilný we wymýšlení prostředků ku powznesení blahobytu swého národu, tak že brzy zdvihly se wšeliké žiwnosti z aupadku, do kterého byly uwrženy we zmatech po smrti jeho otce. Domáci pokoj a bezpečnost práwa panowaly od toho času, co zwítězil nad swými protivníky z panstwa a začal vládnouti dle swého rozmyslu. Dobrým bydlem jeho poddaných zwelebowaly se důchody koruny, tak že král Wáclaw byl jedním z nejbohatších panovníků swého času. Přispěl k tomu zvláště hojný wýtěžek stříbrných dolů českých, který za jeho panování došel wyše, jaké nikdy předtím. Kutnáhora jmenowitě powznesla se bohatstwím rud toho času z prwních takořka začátků swých za prwní město w zemi po Praze; podobně slynul od delšího času již Brod německý, město založené od pánů z Lichtenburka. Bohatství toto bylo příčinou, že směl král Wáclaw předejti jiné panovníky swého wěku příkladem a odřici se hanebného zisku, jež brávali wydáváním špatné mince a častým nuceným wyměňowáním jí za nowau rovněž špatnou se srážkou na ceně. Král Wáclaw dal raziti dobrý a stálý peníz, groš český stříbrný (1300), který wážen byl nejen w Čechách nýbrž i w cizích zemích, tak že se nejraději počítalo na kopy grošů českých. Kopa obsahowala Kolin-skau hříwnu stříbra.

Dle příkladu otce swého wedl Wáclaw skwostný dwůr, ku kterému se táhlo mnoho hostů z ciziny, mnoho poselství z blížkých i z dalekých zemí; což nemálo přispělo ke zbohatnutí měšťanstwa Pražského. Z přebytku důchodů swých nakládal nejraději na rozmnožení a zwelebení ústawů církewních, na pěstowání umění a wědy. Prwní z králů českých zanášel se se zámyslem, založiti w Praze obecné učení čili universitu dle příkladu slavných škol toho druhu we Wlaších a Francouzích, kamž dotud putowalo se z Čech jak ze všech jiných zemí okolních pro nabytí vyšších wědomostí w bohoslawi, we práwě církewním i také Římském, w lékařství a w obecnějších wědách, jimž říkalo se swobodná umění. Úmysl jeho nezdařil se na ten čas pro řewniwost panstwa proti duchowenstwu, protože obecná učení tehdejší nejwíce slaužila ku prospěchu duchowních, a panstwo bálo se, aby tím duchowní staw nenabyl přílišné moci w zemi. Zůstalo tedy i napotom toliko při školách klášterských a kapitulních, co poněkud vyšších ústawích wzdelávacích. Přední místo mezi nimi zaujímalo tak zwané studium čili učení menší při biskupském kostele sw. Wíta na hradě Pražském, které se počalo někdy za slavného biskupa Ondřeje, tedy za panování Přemysla I a wětšího powznesení došlo za welkého rozšřfení říše české Přemyslem Otakarem II. Slavných několik mistrů českých, wzdelaných w Italii, přednášelo tehdaž we swobodných umě-

ních, majíce posluchače netoliko z Čech, nýbrž i z druhých zemí Otakarowa panství a jiných sausedních.

Čechy, sotwa že nabyly poklidu domácích, začaly pod wládau krále Wáclawa II hned také zas mocně působiti w bězích okolních zemí a národů.

Již od půldruhého století nacházelo se Polsko, nejbližší slowanský saused panství českého, we stawu málomocnosti následkem rozdělení země po smrti statečného knížete Boleslawa III Kriwoustého (1139) mezi syny jeho, nejprw na čtyry díly, které se později rozpadly ještě na více menších; přičemž wždy nejstarší z rodu Piastowa měl býti nad druhými welikým knížetem a držeti co sídlo panství Krakow s Malopolskem. I tam však jako w Čechách přestalo se brzy šetřiti práwa nejstaršího, a o důstojenství welkoknížecí i panství nad Malým Polskem potýkali se obyčejně knížata jednotlivých audělů, slezští, mazowští a welkopolští, na wrchní panství knížete Krakowského jinak málo se ohlízejíce.

Za dwaletého panování Jindřicha IV Wratislawského w Krakowě dal se jeden z knížat hornoslezských, Kazimír Bytomský, pod ochranu krále Wáclawa (1289), wzaw zemi swau od něho w léno, aby užil pomoci jeho proti swým bratrům, knížatům Opolskému, Rati-bořskému a Těšinskému, s kterými byl w rozepři. Jindřich IV sám, než se dostal ku panství w Krakowě, byl se jiným způsobem wytrhnul ze spojení s ostatním Polskem, když totiž knížetství své Wratislawské přijal w léno od krále německého Rudolfa, tak že se od té chvíle počítal za říšské kníže německé. Po smrti tohoto knížete (1290) měla země jeho dle dědičné smlauwy, kterau zawřel někdy s králem Otakarem, spadnauti na krále Wáclawa; ale Jindřich, jakž byl za posledního času w nepřátelství s ním, odkázal knížetství Wratislawské Jindřichowi knížeti Hlohowskému, kterýž ji skutečně opanowal. Král Wáclaw wzal si toliko Klasko zpět, které měl Jindřich IV w dožitwním držení. O knížetství Krakowské pak sepeřil se tentokrát Přemysl kníže welkopolské a Wladislaw Lokietek Sieradzský z knížat mazowsko-kujawských. Když jedna strana druhé nemohla přemoci, utwořila se třetí, ku které se znalo jmenowitě německé měšťanstwo w Krakowě, w čele pak jejím stála wdowa po knížeti Leškowi Černém, předchůdci Jindřicha IV, jménem Gryfina, sestra někdy české králowny Kunigundy matky Wáclawowy; z nawodu jejího podáno jest konečně knížetství králi českému.

Wáclaw nemeškal wyprawiti se s wojenskau mocí na cestu do Krakowa (1291). Když se zdržel w Olomauci, wojsko předeslaw, poddali se mu tamže všichni tři knížata hornoslezští, bratři Kazimíra Bytomského; Krakow pak byl brzy opanowán skoro s celým Malopolskem; toliko w Sandomiři odpíral Wladislaw Lokietek. Wáclaw však, nazwaw se bez ohledu na to knížetem Krakowským a Sandomiřským, předsewzal hned potomního roku druhau výpravu do Polska, zapudil Wladislaw Lokietka, a dobyl vlastního jeho sídla Sieradze (1292), tak že Wladislaw sám s tímto swým knížetstwím musil se mu poddati co man koruny české.

Mezi těmito běhy krále Wácslawa w Polsku zemřel tchán jeho, král Rudolf (1291). Wácslaw byl mu za posledního sjezdu s ním slíbil, při wolbě nowého krále Římského dáti hlas svůj synu jeho Rudolfovi, swému swatu; ale když Rudolf zemřel před otcem, a jednalo se o zvolení staršího jeho bratra Albrechta, který byl wéwodau rakauským a štyrským, odepřel král Wácslaw podpory své k tomu, poněwadž Albrecht chováním hrdým a násilným byl jej urazil a tudý popudil proti sobě. Wynasnažením Wácslawovým w dorozumění dobrém s wětším počtem knížat německých stalo se, že jednodhlasně zvolen jest od kurfirstů Adolf hrabě Nassowský (1292). Král Wácslaw wstoupil s ním we zvláštní přátelské umluvy, kterými Adolf slíbil jemu odewzdati nejen Chebsko, na které měl zápis od krále Rudolfa, ale i wětší části Míšně postaupiti jemu zástawau. Když však Adolf slibů swých nedržel ani Wácslawowi ani jiným kurfirstům, podařilo se za nedlauho královně Gutě, manželce krále Wácslawa, přimluwami swými smřítí manžela s bratrem swým (1293), tak že se Wácslaw neúčastnil aspoň dalších předsewzetí nepřátelských Adolfa proti Albrechtowi. Později když se mezi knížaty německými strhla všeobecnější nechuť proti Adolfu Nassowskému, zúčastnil se i král Wácslaw w jednáních kurfirstů o jeho ssazení a powýšení Albrechta na jeho místo.

Roku 1297, w 26. roce swého wěku, dal se král Wácslaw teprw korunowati na swé králowství české. Stalo se to se sláwau a nádherau, která způsobila obdiwení w blízkých i dalekých zemích. Osmadwadcet knížat z rozličných zemí sausedních dalo se ke cti krále Wácslawa naléztí k této slawnosti w Praze; mezi nimiž zejména Albrecht rakauský, Albrecht wéwoda saský, dwa markrabí Brandenburští, Herman a Otto, markrabí Fridrich míšenský, Jindřich Hlohowský a Bolek Swídnický ze Slezska. Arcibiskup Mohučský Gerhart, co metropolitna nad Čechy, přijel, aby wykonal wsazení koruny na hlavu Wácslawowu. Všech hostů, domácích i cizích, počítalo se o 191.000 koních. K slawným hodům bylo wystaweno weliké stawení dřewené, skwostně ozdobené, na lukách, kdež nyní rozprostírá se Smíchow; w nescíslných stanech okolo města ubytowali se hosté; město a okolí rozléhalo se od slawností a radowánek, na jaké jen kdo pomyslil; jídla a pití byla nejwětší hojnost; na Nowém trhu w Praze u sw. Hawla teklo wíno ze studně; rovněž byla nejwětší skwostnost a nádhera w oděwích.

Při sjezdě swém k tomuto korunowání usnesla se knížata s králem Wácslawem ponejprw o ssazení Adolfa Nassowského, a na druhém sjezdě we Wídni u wéwody Albrechta (1298) domluwili se. Bez meškání vytáhl potom Albrecht rakauský do říše, porazil Adolfa w bitwě u Gellheima, kdež Adolf sám přišel o žiwot, a zvolen jest potom za krále. Za wojenskau pomoc, které jemu přitom poskytl král Wácslaw, odewzdal on jemu konečně Cheb a Míšně co zástawu od říše.

Mezitím strojil se w Polsku Přemysl kníže welkopolské a pomorské k wyvrácení panství Wácslawowa w Krakowě a Sandomiři, zjednaw sobě co nějaké oprávnění k tomu nowý titul krále polského od papeže Bonifacia VIII, který tím Polsko chtěl uwěsti w závislost od stolice papežské. R. 1295 dal se Přemysl korunowati w sídle swém

Hnězdně. Ale již roku potomního, 1296, byl zabit od newěrných služebníků swých, a o zemi jeho strhly se nyní tuhé rozepře mezi druhými knížaty polskými. Po čtyrech létech, obrátila se šlechta welkopolská konečně ku králi Wácslawowi do Čech, a podávala mu panství, aby zjednala pokoj zemi své. Král Wácslaw, jsa wdowcem po smrti první své manželky Guty († 1298), přijal s podáním tímto také ruku Alžběty, jediné dcery Přemyslowy, wyprawil se wojensky do Polska, dal se we Hnězdně korunowati nowau korunau polskau (1300), a přemohl druhé, ježto usilowali o ni. Přední z nich, Wladislaw Lokietek, wypuzen jest docela ze swé země; druzí knížata mazowští, jeho pomocníci, musili přijmouti země swé w léno od koruny české; a tak Wácslaw II spojil dědictví Piastů s panstvím Přemyslowiců pod jedním žezlem.

Sotwa se to stalo, zemřel w Uhřích král Ondřej III, nástupce Ladislawůw, s nímž král Wácslaw byl w nejlepších swazcích přátelství (1301), a jím došlo mužské potomstvo starodávného rodu králů uherských. Již proti němu byl papež Bonifacius VIII nastrčil protiwníka, Karla Roberta, králowice sicilského z rodu Anjou, příbuzného po ženské straně s králowským rodem uherským, přiknuw jemu lepší práwo ku koruně a wyhlásiw Uhry za králowství stojící pod ochranau stolice papežské. Král Robert po smrti Ondřeje hned přišel do Uher, a dal se prohlásiti za krále. Tomu však na odpor přední welmožowé uherští, aby zamezili wtírání se wrechního panství papeže nad swau zemi, wyprawili se w poselství ku králi Wácslawowi, žádající, aby se uwázal i w jejich králowství. Král Wácslaw, přijaw posly laskawě, obával se přílišné tíže tří slawných korun na jediné hlavě své, i pohnul pány k tomu, aby místo něho zvolili sobě syna jeho ač teprw 12letého, Wácslawa, což oni učiniwše korunowali jej w Bělehradě králowským, a uwedli do Budína, hlawního města, za krále (1301).

Tím wzbudil král Wácslaw proti sobě hněw panstwíchtíwého papeže Bonifacia i záwisť a nowé nepřátelství swata swého, krále Albrechta. Obadwa, bywše dotud pro věci říše německé w newoli spolu, wyrownali mezi sebou wšeliké rozepře, a spojili se proti králi českému. Albrecht měl jen ještě co činiti s wálkau s kurfirsty duchovními na Rýně, s kterými se byl zneprátelil. Jak medle zwítězil nad nimi a přinutil je k mírným smluwám, wynesl nejprw papež nález jako domnělý nejvyšší saudec mezi panowníky, kterým netoliko králowství uherské přiřkl opět Karlowi Robertowi, nýbrž také králowství polské Wladislawowi Lokietkowi, jenž se mezitím k němu byl obrátil o pomoc. Dle toho nálezu papežowa jal se Albrecht rozkazowati Wácslawowi, aby se zbawil korun uherské a polské, ježto je prý přijal bez jeho powolení, ale nadto rušením všech smluw a všech daných slow žádal na něm, aby mu wydal Míšně i Cheb, i aby jemu postaupil dolů stříbrných Kutnohorských na 6 let neb zaplatil 80.000 hřiwen stříbra, poněwadž by jakožto vasall říše Římské powinen byl platiti císaři desátek ze drahých kowů, kterýž prý po toliká léta platiti opominul (1303).

Král Wácslaw, znamenaje přílišnau moc protiwníka swého Roberta w Uhřích, když se zatím mnozí z předních welmožů tamějších zwrtkali

u věrnosti, nemínil podstaupiti války s tolika nepřátely najednou, i sebral rychle vojsko, wtrhnul do Uher a přitáhl až do Budína; tu wzal syna swého i s korunau uherskau a rauchy královskými, a wrátil se s ním zpátky do Čech (1304). Proti Albrechtowi sebral zatím vojsko k obraně, jak z vlastní říše swé, tak i od rozličných knížat německých, jakož zejména od Hermana markrabí Brandenburského. Albrecht se silným vojskem z říše a velikými zástupy pomocnými z Uher wtrhnul do samých Čech přes Budějowice, a přitáhl až k Hoře Kutné, jejíž poklady nejvíce lákaly jeho lakomost. Ale Horu hájili statečně páni čeští Jindřich z Lipé a Jan z Wartenberka čili ze Stráže, i bylo marné jeho úsilí. Mnoho lidstva pomřelo na rozličné nemoci, kteréž přičítali wodě z blízkého potoka, pravíce, že horníci napustili ji utrýchem. Když se konečně přiblížilo vojsko králowo Wácslawowo, neosmělil se Albrecht bitwu s ním swésti, nýbrž zdvihl se se vším vojskem swým, a obrátil se spěšně a se škodau ze země. Druhého roku strojil se král Wácslaw wtrhnouti do jeho země rakauské. Než w tom upadl w nemoc, a po nedlouhé chvíli zemřel příliš časně, jsa teprw ve 34 roce wěku swého (1305).

§. 40.

Wácslaw III.

Král Albrecht, nedůvěřuje mnoho vojenské moci swé, wyprawil hned po smrti krále Wácslawa posly swé do Prahy k jednání o mír s nástupcem jeho, mladým králem Wácslawem III; i stala se příliš lehce s české strany smlauwa, kterau Wácslaw III postaupil Chebska a Míšně Albrechtowi, za to pak Albrecht odřekl se všeho dalšího zakročování we při o Uhry a Polska.

Ale král Wácslaw III, jinoch dobrého nadání a mnohých darů ducha, hned na počátku swého panování upadl we zlou společnost, a libowal si w rozličných prostopášnostech. S mladými pány, kteří se ho přidrželi, hrával w kostky, pil, taulal se w noci po ulicích, w opilství rozdával jim korunní statky, a činil škodliwé zápisy, i tak podobně počínal si lehce w nejdůležitějších věcech říše swé. Brzy po zawření míru s Albrechtem darowal korunu uherskau Ottowi wéwodowi baworskému, swému příteli, kterýž hned odebraw se do Uher, působil Karlu Robertowi ještě vždy dost veliké nesnáze. Zatím se do Polska byl wrátil Wladislaw Lokietek hned při začátku války mezi Albrechtem a králem Wácslawem II (1304), a zjednaw sobě mocnau stranu, nebezpečně dorážel na vládaře české, Mikuláše totiž kníže Opawské w Krakowě a Jindřicha z Lipé we Welkopolsku. Tu se odvážil ctihodný opat Konrad Zbraslawský, někdy milý rádce zemřelého krále, vážnými domluwami wytrhnouti mladého krále z leniwé jeho zhýralosti. Wácslaw III spatowal se, a sebraw vojsko, nastaupil osobně tažení do Polska. Na cestě však této když pomeškal w Olomauci, zabít jest aukladně od wraha, nepochybně najatého, rodem Durynka, kteréhož uchopiwe stráže, na místě zabili (1306). Od koho zjednán byl, zůstalo na vždy tajno; mezi Čechy běžela toliko powěst, že byli k zabítí Wácslawa najati tři wrahové od císaře Albrechta, aby se rod jeho dostal ku panství nad Čechy.

§. 41.

Král Rudolf I.

Nenadálým přetržením žiwota krále Wácslawa III octly se Čechy we zlé příhodě, které nezkusily předtím nikdy od nejstarších pamětí národu českého. Došloť králem tím pokolení mužské rodu Přemyslowa a Libušina, který byl po šest století řídil věci země, za posledních časů sice odcizily národu welice swými náchylnostmi a obyčeji, ale předce wázaný k němu půwodem swým a zakušením zlého i dobrého s národem společně.

Z rodiny králowské pozůstaly dvě wdowy mladé, Alžběta polská po Wácslawowi II a Viola kněžna Těšinská po Wácslawowi III, potom čtyry dcery krále Wácslawa II, Anna prowdaná za Jindřicha wévodu korutanského, Alžběta jinak Eliška, tehďáž 14letá, a ještě mladší dvě, Markéta i Aneška. Trůn český byl od prwopočátku dědictwím rodiny panownické, a protož srownawalo se s právem národu, aby když mužského potomka nebylo, powolan byl panowník příbuzný po přeslici. O tom náleželo rozhodnauti stawům zemským, to jest panstvu a rytířstvu, jakož těm, kteří dle upsaného práwa wolili krále. Dle toho byl by měl nejspíše býti zwolen Jindřich korutanský, kterého také král Wácslaw III před wyprawau swau do Polska ustanowil za vládaře na čas swé nepřítomnosti. Ale mnohým ze stawů widělo se, že při wolbě nowého krále nepotřebí jim ohlížeti se již na žádnau příbuznost, a o to rozdělili se mezi sebau, zvláště když mnozí hleděli více k tomu, co by mohli pro sebe utržiti od toho, kterého by zwolili, než který by se nejlépe hodil zemi. Když takto s woubau se opozdiwali, mezitím král německý Albrecht bez ohledu na všecky smlauwy a zápisy mezi Čechy a říší německau wyhlásil Čechy za uprázdňené léno říšské, a udělil jich pod tím jménem prworozenému synu swému Rudolfowi, wéwodowi rakauskému. Aby tomu dodal wáhy, pospíšil také hned s vojskem do Čech, on s jedné, Rudolf s druhé strany.

Tu páni čeští, we zmatek uwedení, zwolili téhož Rudolfa za krále, a ustanowili se na tom, aby po něm také bratří jeho a jejich potomstvo měli práwo dědičné k Čechám. Zústaweno jemu toliko na wůli zasnaubiti se buď s některau ze wdow nebo z osiřelých dcer králowských, i slawil tedy Rudolf swatbu s Alžbétou polskau, wdowau po Wácslawowi II. Král Albrecht pak stwrdil nyní všecka psaná práwa čili privilegia králowství českého, jmenowitě také práwo stawů k wolení králů. Ale sotwa že se Rudolf uwázal w panství, uwedl Albrecht stwření toto w niweč nowým ustanowením Rudolfa za krále českého z donněké moci císařské udělením jemu léna, jakož prý pře-dešli králowé čeští vždy míwali králowství swé co léno od císařů.

Panství Rudolfowo znelíbilo se Čechům jednak tím, jednak také pro přílišnau skrblost nowého krále. Někteří panové čeští odepřeli mu hned z počátku přísahu věrnosti, a powstali proti němu později zřejmě. Rudolf sebraw pole proti nim, roznemohl se těžce při obléhání Horazdějowic proti panu Baworowi Strakonickému, a umřel w ležení tudíž (1307).

Wymřeni mužského pokolení Přemyslowa mělo mezitím za následek rozpadnutí veliké říše, kterau král Wácslaw II byl zbudował spojením Polska s Čechy; nebo hned po smrti krále Wácslawa III musila se výprawa tam od něho strojená rozejítí pro wětší zaneprázdnění domácí za příčinou nowého osazení trůnu; a protož vládaři čeští w Krakowě a we Hnězdně se swými se též navrátili do Čech, nemohauce odolati protiwníkům panství českého.

§. 42.

Jindřich korutanský.

Po smrti Rudolfa nechtěl wětší počet šlechty české nic slyšet o umluwách s králem Albrechtem, od něho samého prwé porušených, dle kterých byl by měl nyní nastaupiti w králowství české druhý syn jeho Fridrich wévoda rakauský. Nyní chýlilo se wšecko wíce k šetření práw ženského příbuzenstwa starého králowského rodu. Anna manželka Jindřicha korutanského nazýwána prawau dědičkau trůnu. Když některá strana w panstwu a ještě wíce w měšťanstwu německém, které chtělo také již míti hlas při wolení krále, nicméně zastávala se práw domu rakauského, strhly se kyselosti wětší než při wolbě roku předešlého. Hlawu této strany, Tobiáš z Bechyně, byl zabit w samém shromáždění panstwa, když některé protiwníky swé příliš popudil aušklebnými narážkami na předešlý králowský rod, na sedlský prý jeho půwod. Jindřich korutanský byl konečně zwolen, a přijew do Čech, w panství se uwázal.

Král Albrecht hned zase zdwihl wálku, a synu jeho Fridrichowi podařilo se stawy morawské odtrhnauti od českých, tak že jeho přijali za pána. S dwau stran wtrhli opět do Čech; ale páni čeští statečně zemi hájili. Nadarmo obléhal Albrecht nejprwé Kolín, potom Kutnauhoru, kterau opět, jako někdy za krále Wácslawa, hájil pan Jindřich z Lipé s Janem z Wartenberka. Nic nepořídíw, wložil císař wojsko swé, nejwíce ze Šwáb sebrané, na zimu do některých měst králowských, jichžto w držení byla Alžběta wdowa Rudolfowa, obdržewši je ode dwau manželů swých u wěno; sám pak odebral se ze země, aby k budaucímu roku učinil mocnější příprawy. Wěnná tato města byla Hradec, Jaroměř, Chrudim a Polička. Jako w jiných městech králowských, tak i w nich wládli konšelé a měšťané němečtí, kteříž rádi drželi s králem německým. Posádky tyto prowozowaly laupežné výpady do okolních krajín, býwaly však také krwawě stíhány od pánů a rytířů z blízkého sausedství. Když se však strojilo k wětšímu zápasu na budaucí jaro, zabit jest nenadále král Albrecht we Sweycarích od synowce swého Jana (1308), jemuž dlawu nechtěl wydati dědictwí po otci jeho. Tu musil wévoda Fridrich zanechatí dalšího usilowání o králowství české, a smluwil se s Jindřichem korutanským toliko o náhradu za útraty wálečné, we kteréž jsau jemu zastawena některá města na Morawě.

Nowý král český Jindřich byl však člowěk slabého ducha a k panowání nad Čechy w mimořádných okolnostech tehdejších dokonce ne-

dostatečný. Jsa přílišný milowník pohodlí, neuměl stran mezi stawy, ještě na sebe rozezlených, uwéstí w pokoj, a sám sobě zjednati wážnost; přitom pak byl příliš powolný ke všem, kteří sobě přičítali zásluhy o jeho powýšení na trůn, a žádali za to náhrady a odměny, tak že jemu brzy nestačily důchody k zaprawení všech potřeb. Brzy vypuklo záští mezi panstwu a německými měšťany w městech králowských, kteřížto chtěli mermomocí nabyti téhož práwa jako šlechta we společných záležitostech země. Toho chtěli dosáti násilným skutkem. Někteří z nejpřednějších rodů měšťanských w Praze a w Kutnéhoře spikli se tajně, a jedné noci zajali některé z nejpřednějších pánů zemských, mezi nimiž i pana Jindřicha z Lipé, tehdy králowského podkomoří (1309), jedny w Praze, druhé w klášteře Sedleckém u Hory; drželi je w těsné wazbě, a nepropustili dříwe, až swolili k jejich žádostem we jménu celého panstwa, ano i syny a dcery swé zaslíbili dětem měšťanským w manželství. Darma žalowalo panstwo králi na toto weřejné násilí; on newěděl, s kterau stranau by měl držeti. Ale měšťané, jsauce sami mezi sebau nesworní, když každému z nich ještě wíce záleželo na wlastním jeho zisku než na prospěchu celého stawu, dali se brzy podejítí od pánů, tak že zajaté konečně propustili, ale sliby wynucené nejsau jim zdržány. Pan Jindřich z Lipé, sotwa že wybawen byl z wazby, sebral wojenskau moc se swými přátely, zmocnil se nenadále měst Pražských, k čemuž jemu některé měšťané sami byli nápomocni, a wyhnal nejhrdější německé rodiny z města. Potom wylákal samého krále z hradu Pražského na Staré město, osadil hrad swým lidem, a wykonával nejwyšší moc s druhými úředníky zemskými, po králi skoro w ničem se neohlížeje. Z nehodného tohoto stawu wybawil se Jindřich prostřednictwím wévody baworského Otty a Eberharda hraběte Wirtemberského, kteří k jeho žádosti osobně přijeli do Prahy a zjednali narownání mezi ním a pány, kterého však král nezdržel. Jak medle totiž byl mu zase nawrácen hrad Pražský, osadil jej proti slowu danému cizími žoldněři z Míšně, kterých sobě wyžádal od markrabí míšenského Fridricha, a prowozowal jimi wšelijakou libowůli.

Tím popudil proti sobě panstwo i obecny lid, kterému se od žoldněřů cizích dalo veliké příkoří. Přední osoby ze stawů začali se rozmýšletí o nowé osazení trůnu, i obraceli w tom ohledu zření swé k Elišce, mladší sestře králowny Anny, panně spanilé, tehdáž 18leté, která, nadána jsauc rozumem newšedním, prohlížela zlý staw wěcí a těžce jej nesla. Páni Jindřichowi protiwní usnesli se podati koruny české s její rukau synu tehdejšího krále německého Jindřicha VII z Lucemburka, Janowi. Konrad opat Zbraslawský odebral se nejprwé w tajném poselství ku králi německému, který dotud dle příkladu předchůdce swého Albrechta twářil se, jakoby jemu náleželo udělowati králowství české w léno, a Jindřicha korutanského za krále neuznáwal; ano zawřel i smlawu s Fridrichem rakauským, kterau jemu zapsal Morawu w jisté summě peněz; k žádosti stawů však, když se naň obrátili, brzy přistaupil.

Jindřich korutanský, zwědew o těchto umluwách, powolal sobě ku posile do Čech ještě wíce žoldněřů cizích z wlastní swé země ko-

rutanské a z Bawor, kteříž laupili a nesmyslně trýznili lid sedlský w okolí Pražském a rozmnožowali tím jen obecnau nenáwist proti králi. Také chtěl Elišku prowdati za jakéhoš pána z Bergowa; čemuž když se protiwila jakožto nerownému manželství pro dceru králow-skau, nehodně s ní nakládal, chowaje ji jako w podruží w domě na Starém městě Pražském. Tu však odwedl Elišku z Prahy pan Jan z Wartenberka, aby byla zachráněna od horšího nátisku, a odevzdal ji ochraně měšťanů Nimburských (1310), jejichž město bylo wysazeno od otce jejího, krále Wácslawa. Nedlauho potom páni podruhé obsadili města Pražská, a obléhali krále na samém hradě, ač darmo. Konečně sešli se na sněm do Prahy, ku kterémuž potáhli také měšťany Pražské swé strany a z jiných několika měst, a wyprawili slawné poselství ku králi Jindřichowi, žádajíce we jménu wší země za to, co již skrze Konrada opata bylo namluweno. Dle přání jeho dowezli potom Elišku slawně do Speyra, kdež oddána jest Janowi, teprw čtrnáctiletému, král pak tudíž udělil synu swému léna země české dle starého obyčeje. Po wykonané slawnosti táhl Jindřich VII do Italie ku přijmutí koruny císařské, syna pak wyprawil s wojskem a s pány českými, aby si králowství dobyl proti Jindřichowi korutanskému.

Nežli se páni s nowým králem wrátili do země, byl sobě Jindřich korutanský powolal na pomoc Fridricha, markrabí míšenského, s wětším počtem žoldnérů, a zmocnil se města Pražského zradou měšťanů pánům protiwných. Nejpřednější německé rodiny, které prwé byly z města wyhnány, nawrátily se zase, a zmocniwše se vlády we městě, mstily se nad swými nepřátely. Též žoldnéři němečtí dowolowali si wšeliké násilí a laupeže. Páni a wojsko krále Jana, jimž zlá nowina tato byla přinesena na cestě, minuli Prahu, a obléhali nejprwé Kolín, potom Kutnauhoru, nemohše pak ani jednoho ani druhého města přiwésti hned ke wzdaní, obrátili se již za studeného počasí konečně ku Praze, a oblehli Staré město. Tu se srozuměli se stranau we městě jim přichylnau, a měšťané z wnitřka i wojsko králowo z wenčí udeřili na bránu u sw. Františka, dobyli jí, a král Jan wešel tudy se wším wojskem swým do města. Žoldnéři Jindřichowi utekli na hrad Pražský, a však Jindřich, wida nezbytí, dal se we smlauwání, opustil hrad času nočního, a odjel ze země.

§. 43.

Počátky panování krále Jana. Bauře stawowské.

Hned po zapuzení Jindřicha korutanského swolán jest sněm panstwa a rytířstwa českého do Prahy, na kterém král Jan přijal ode všech přísahu wěrnosti, a jakož král nowého rodu vydal stawům list na stwrzení práw dotud platných, ač ne vždy zachowáwaných, mezi nimi a korunau, tak totiž zejména, že nenáleží králi nařizowati hoto-wosti wojenské krom k tažení wnitř hranic země české a morawské; že nemá wybírati berně leč ku korunowání swému a ku prowdání dcer králowských w určité výšce z každého lánu nebo pluhu poddaného lidu, z každého mlýna, z každého řemesla, z každé krémy;

že má šetřiti dědičnosti statků panských a rytířských we způsobu posawadním a neosobiti sobě nesprawedliwých odúmrtí; že nemá úřadů zemských ani hradů neb statků korunních poraučeti cizincům, aniž dopauštěti, aby cizinci kupowali neb dědictwím drželi jaké statky w zemi. Po tomto usnešení byl s manželkau swau Eliškau korunowan na králowství (1311), a uwázal se rovněž i w markrabství morawské. S wéwodau rakauským Fridrichem srownal se na osobním sjezdě we Wídni o předešlý zápis krále Jindřicha jemu na Morawu daný, tak že zůstal Fridrichowi powinen jistau částí jeho dluhu. Hned z počátku nazwal se také králem polským, na znamení, že se nemíni spustiti práwa nabytého předkem swým, králem Wácslawem.

Poněwadž král byl ještě wěku mladého, zůstával při něm dle přání otce jeho arcibiskup Mohučský Petr, který někdy býwal proboštem Wyšehradským a kancléřem krále Wácslawa II, i byl mu rádcem při správě zemské, wedlé pak něho také několik hrabat z Němec, králi rovněž od otce přidanych; což panstwo české na ten čas snášelo. Po dwau létech však, když král Jan, jmenowaný od otce náměstkem jeho w Němcích, sebral pole a strojil se s knížaty německými táhnouti císaři na pomoc proti odpůrcům jeho w Italii; zemřel císař Jindřich VII, prwé než mu pomoc tato přišla (1313), a Petr arcibiskup odebral se též do Němec za příčinau wolení nowého císaře. W nepřítomnosti krále i arcibiskupa wládařili nyní w Čechách druzí němečtí rádcowé Janowi, přední z nich hrabata Berthold z Henneberka a Oldřich z Leuchtenberka. Král Jan ucházal se z počátku sám o císařství německé; když pak toho dosáhnouti nemohl, zasazowal se o zwolení Ludwika wéwody baworského. Ale kurfirstowé, nesrownawše se, zwolili jedni Ludwika, druzí Fridricha wéwodu rakauského (1314); z čehož posla wálka w Němcích mezi dwěma těmito králi wolenými.

Když se král konečně z Němec nawrátil, žádali na něm páni čeští a morawští, aby cizí rádce swé propustil, i musil tak učiniti (1315); ale panstwo nedopustilo mu hned swobodného užíwání práw králowských, nýbrž musil k sobě přijmouti plnomocné wládaře, kterými se spravowalo ostatní úřednictwo zemské, pana Jindřicha z Lipé w Čechách, pana Jana z Wartenberka na Morawě; čímž král se dostal pod jakýsi způsob poručnictwí. Z toho přišlo k nowým newolím a nepokojům w zemi. Již od smrti krále Wácslawa nacházely se důchody korunní we zlém stawu. Mnoho statků korunních bylo zapsáno we dluzích, které powstaly útratami wálečnými a nepořádným hospodářstwím za Wácslawa III a Jindřicha korutanského; mnohé potáhlo panstwo na sebe proti práwu. Nyní začal Jindřich z Lipé, co wládař a podkomoří zároveň, platiti dluhy korunní z důchodů peněžitých z měst, z hor a z jiných zřidel, takowým způsobem, že skoro nic neodwádělo se z nich na běžné potřeby dworu králowského, a předce nespěchalo se s nawrácením statků ku koruně. Jindřich byl sám jedním z předních wěřitelů koruny, a pamatowal na sebe, nejen aby prwé než jiní přišel ke swému, nýbrž obohacowal se i způsobem nepravým. On wedl nádherný dwůr, král postawen byl w nedostatku; on řídil vše, král musil poslauchati jeho. Mladý král Jan těžce to nesl jen proto, že byl náchylný k marnotratnictwí. Hlaub cítila to králowna Eliška, ja-

kožto nehodné snižení důstojenství královského, a Jindřich z Lipé urážel ji tím více kořením se královně Alžbětě, mladé vdově po králích Wáclawovi II a Rudolfovi, která přebývala na věně swém we Hradci nad Labem, odkudž nazýván Hradec Králové. Podobalo se mezi nimi ku podobnému poměru jako někdy mezi Závišem a králownou Kunigundau.

W časích zmatků, které byly w králowství uherském po wymření starého královského rodu Arpádowa, prwé než se konečně nový král Karel Robert čili Karel I z rodu Anjou utwrdil na trůně, byl se w části Uher od Dunaje až k Tatrám, w krajinách někdejší říše Rostislawowy a Swatoplukowy, zmohl mocný župan Matěj Trenčanský k panství na ten čas docela nezáwislému, a zmocnil se také některých hradů w sausední Morawě. Pan Jindřich z Lipé we jměnu krále Jana zdvihl wálku proti němu. oblehl s mladým králem hrad jeho Holíč, a porazil Matěje Trenčanského w bitwě. když přitáhl swým na pomoc. Musil se skloniti k míru, a nawrátiti, čeho se zmocnil bez práwa.

Sotwa však že se král Jan s Jindřichem Lipským wrátil z tohoto tažení, dosáhla newole manželů královských proti hrdému pánu nejvyššího stupně, když Jindřich z Lipé a králowna Hradecká Alžběta beze všeho tázání krále a králowny powdali nejmladší dceru Wáclawa II z Alžběty, jménem Anešku, za Jindřicha kníže Jaworské we Slezsku a jemu za wěno upsali Hradec Králové. Pro tento skutek dal Jan Jindřicha z Lipé z nenadání zajmouti a uwězniti na hradě Týřowě (1315). Z toho však pošlo nowé wzbauření panstwa proti králi, podobně jako někdy pro zajmutí Záviše z Falkenšteina. Všickni přátelé a příbuzní Jindřicha z Lipé powstali: páni z Lichtenburka a z Ronowa, z Dubé, z Hausky, z Liběšic a všecko jiné jejich přátelstwo, přední z jiných rodů pan Jan z Wartenberka a Wilém z Landšteina. Krále a králowny přídrželi se pan Wilém Zajíc z Waldeka, Petr z Rosenberka a jiných wíce; a však moc jejich nepostačowala, i musil král přiwoleti sobě na pomoc arcibiskupa Mohušského a Baldwina arcibiskupa Trierského, kterýž byl bratr otce jeho, císaře Jindřicha. Ti přijewše do Prahy, učinili pokojné narownání. Král Jan propustil Jindřicha z Lipé z wězení pod jistým zaručením jiných několika pánů a na ten způsob, že se do jistého času měla státi umluwa o nawrácení hradů korunních, které se králi zadržowaly bezpráwně (1316).

Ale umluwa tato se nestala. Král, jenž toho roku žádán byl od krále německého Ludwika za pomoc, když na něj mocně dotíral Fridrich rakauský we Šwábích, zůstawil na čas nepřítomnosti swé w zemi Petra arcibiskupa za swého náměstka; kterýžto však měl velké protivensství od pánů strany odbojné, až konečně odjel z Čech (1317) a odewzdal vládu královně Elišce. Proti ní se Jindřich z Lipé a stau-penci jeho wzbauřili opět, tak že přišlo ke zjewné wálce. Králowna w nesnázích objednala sobě něco žoldněřů z ciziny k sesílení pánů sobě wěrných, aby snáze přemohla bauři; ale protivná strana byla mocnější. Eliška, odebrawši se na hrad Loketský, wolala snažně manžela swého do země; kterýž konečně přišel s wětší wojenskau mocí, sebranau rovněž w cizině. Tam dali se k němu nalézti pánowé wěrní, akož zejména pan Wilém Zajíc i také biskup Pražský Jan Dražický,

slibowali mu pomoc swau, ale prosili ho, aby žoldněře cizí poslal pryč, poněwadž byli w nenáwiděné paměti od času Otty Brandenburského i Jindřicha korutanského. Král však neposlechl této rady; táhl se žoldněři německými do Prahy, a málo se zdrzew, počal pleniti statky pánů sobě protivných a dobýwati zámků jejich. Tu odpadli od něho i ti, kteří jemu posud byli přichylni; sám Wilém Zajíc, též Petr z Rosenberka opustili stranu králowu; neb widělo se jim, že směřuje proti národním swobodám a zřízení zemskému; i w obecném lidu rozšířil se hlas, že chce král všechny Čechy wyhnati ze země a osaditi ji Němci.

Wšickni téměř páni a rytíři w Čechách i na Morawě učinili jednotu proti králi, a zapsali se spolu na hradě Zwíkové, kterýž byl w držení Petra z Rosenberka (1318). W Morawě sebrali weliké wojsko, a umluwili se tajně i s Fridrichem rakauským; wzali pomoc od něho, a slíbili mu, jestli že by se král Jan smířiti s nimi nechtěl, že buď některého z bratří Fridrichových nebo zase Jindřicha korutanského přijmou za krále. Král Jan wtrhnul s wojskem swým do Morawy, oni však w Brně jej oblehli, i musil žádati za příměří. Tu jednal s pány o pokoj. Ale když kladli mu za wýminku, aby i s Fridrichem rakauským učinil pokoj, jež nazýwali Římským králem; přertrnul jednání, odešel pod příměřím z Brna, a obrátil se zpátky do Čech. Tam pan Wilém Zajíc porazil wojsko jeho německé mezi Zatecem a Křiwoklátem. Král obrátil se nyní o pomoc ku králi Ludwíkovi, o jehož vlastní wěc jednalo se již. Nebo kdyby se Čechy byly dostaly knížeti jemu protivnému, byl by musil i w Němcích podlehnouti straně rakauské. Jemu podarilo se pohnauti pány české k nowému wyjednávání prostřednictwím jeho na sněmě položeném do Domažlic. Tam stalo se narownání, však tak, že páni podrželi hrady a statky korunní jak posud, a král musil i úřady zemské nawrátiti swým protivníkům mezi nimi; pan Jindřich z Lipé stal se opět podkomořím.

Od té chvíle dowedli páni této strany získati sobě přízeň krále Jana howěním jeho marnotratnosti a jiným zlým náchylnostem. Pan Jindřich z Lipé a přátelé jeho užíwali sice korunních statků pro sebe jako předtím, ale králi byli nápomocni w dobýwání sobě příjmů na útraty jiných stawů, totiž wydráním peněz na měšťanstwu a ducho-wenstwu wšelikau libowolí a násilím. Přitom zlehčowali mu jeho manželku; přimlawovali mu, aby se nesprawowal tolik radau ženskau, a swáděli jej k pustému žiwobyti. Král s nimi hrával w kostky, opíjel se, lál a dopauštěl láti sobě, taulal se nočního času po krémách a hampeyzích, dával w kostele pohoršení neslušným chowaním, a rozhazowal jmění korunní podobně jako někdy Wáclaw III w podobném zawedení. Když jej páni takto sobě oblomili, namluwili mu, že králowna Eliška chce jej zbawiti panství a w dorozumění s panem Wilémem Zajícem a jinými pány jí přichylnými wywoleti za krále synáčka swého, tehdaž tříletého, Wáclawa. Král, jako třestěný, jel hned do Lokte, kdež Eliška té chvíle přebýwala, zmocnil se hradu, a kázal královně odebrati se na Mělník, kdež jí zanechal w samotě; dítky pak, ještě malé, od ní wzal, a Wáclawka tříletého dal zawřiti s dwěma chůwama do tmawé wěže na hradě Loketském a chowati tam po celé dwa měsíce (1319).

Z této příhody strhla se ještě jednau baure w zemi. Tentokrát wzhopili se Pražané Staroměstští, chtějce hledati pomoci proti útiskům, které trpěli od krále. Všichni znamenitější rodové we městě smřili se o swé časté rozepře mezi sebau, smluwili se s pány, kterým ještě záleželo na obecném dobrém, jakož s Wilémem Zajcem a s Petrem z Rosenberka, a pozwali králownu Elišku z Mělnka, aby wzala čestnější příbytek w jejich městě. Jak medle král o tom slyšel, zdržuje se tu chvíli w Brně, wrátil se do Čech, sebral wojenskau moc pomocí Jindřicha z Lipé a strany jeho, také Alžběty králowny Hradecké, s kterau jej Jindřich z Lipé spřátelil, a jal se páliťi okolí Pražské, potom i dobýwati města útokem. Měšťané brzy mezi sebau se nepohodli; někteří z předních wyšli z města, a spojili se s králem; nicméně bylo město bráněno udatně panem Wilémem Zajcem a potom také Petrem Rosenberským, až stalo se jisté narownání mezi králem, městem i králownau; jehožto však král Jan potom nezdržel, a pokutowal měšťany horšími útisky než prwé.

§. 44.

Wyboje krále Jana. Úpadek země pod jeho wládau.

Brzy po této příhodě zemřel markrabí Brandenburský Waldemar, nezanechaw žiwotních dědiců; čímž spadla na králowství české Horní Lužice, udělená w léno předkům jeho. Král Jan musil však práwa tohoto dobýwati wálkau proti jiným, kteří se táhli k dědictwí Waldemarowu, i dobýl toliko polowice země s městem Budišínem; druhého dílu, Zhořeleckého, zmocnil se nejbližší saused Jindřich kníže Jaworské, swat Janůw (1319).

Král, nawrátiw se z této výprawy, opustil Čechy s koncem toho roku, a odebral se do swého hrabství Lucemburského za Rýnem, které jemu připadlo po smrti císaře Jindřicha VII. Tam zůstal celý rok, nestaraje se o Čechy, a tak činil od té doby častěji. Jakkoli byl přišel mladý do Čech, nepojal nikdy lásky k zemi, k národu a k jazyku českému, a neměl také wůbec žádného smyslu k spořádanému způsobu kralowání. Wšecko myšlení jeho bylo obráceno k rozkošem, k bojům a rytířským dobrodružstwím, též k rozmožowání swého panství. W tom bažení začal se mnoho taulati po cizích zemích a přebýwati brzy w Lucembursku, brzy zase u dwora krále francauzského Karla IV, jenž roku 1322 pojal sestru jeho Marii za manželku. Bylť dwůr francauzský w Paříži nejskwělejší toho času w Europě. Tam se střídaly weliké turnaje s jinými hlučnými radowankami všelikého druhu; tam slawen byl král Jan wysoce pro swé rytířské spůsoby, a zwláště pro swau štedrost; neboť rozhazowal peníze na všechny strany. Ale doma zatím proklínal jej wšechn lid pro útisky wždy horší z nenasyčenosti krále a z nedbání jeho o spráwu a sprawedliwost w zemi.

Kdykoliw se král Jan odebral z Čech, poručil spráwu zemskau mimořádnému náměstku, který se nazýwal heitmanem zemským, to jest obyčejně některému pánu z předních rodů w zemi, který byl vlastně

jeho nájemcem. Za určitau summu peněz, kterau wyplatil králi na jednau, wybíral pro sebe příjmy z obyčejných důchodů králowských, a hlawní péče jeho musila tedy býti, aby ze spráwy zemské jak nejwíc možná wyzískal. Takowým způsobem byla spravowána též Morawa a opět nabytá část Lužice, každá země swými podobnými heitmany. Pan Jindřich z Lipé neb některý ze synů nebo přátel jeho býwali nejobyčejněji takowýmto nájemci. Když za čas jednau král přišel do země, obyčejně jen na krátko, nastalo teprw hlawní wydrání peněz. Buď powolili mu páni a rytíři nějakau berni; buď musili platiti města a duchowenstwo; přitom král zastawowal pánům dále statky korunní, tak že jich požíwali za peníze jemu půjčené; když ty nestačily, sáhal i na statky biskupa, klášterů a jiného duchowenstwa, poděluje jimi swé wěřitele; také dal se w bití špatných peněz a w jiné pokautní prostředky k ochuzowání lidu; někdy bral i násilím, zwláště Židům, co příslušníkům koruny, kterým za to byla zase propuštěna swoboda w lichwářstwí.

Roku 1322 wzala rozhodný obrat wálka dlauhá mezi Ludwíkem baworským a Fridrichem rakauským o králowství německé. Ludwík zwítězil w bitwě u Mühldorfa w Bawořích, kdež král Jan osobně pomáhal jemu se znamenitau mocí wojenskau. Fridrich sám upadl w zajetí, a zároveň také bratr jeho Jindřich, kteréhož král Jan dal odwězti do Čech a wěziti na Kriwoklátě. Za pomoc sobě prokázanau dal Ludwík IV králi českému w zástawu město Cheb s krajinau, kteréž odtud na wždy zůstalo při Čechách. Byl však Janowi prwé sľibowal mnohem wětší wěci, kterých potom nesplnil; pročež posawdní přátelství mezi nimi zrowna od toho času začalo se wiklati. Král Jan již roku 1323 propustil wévodu Jindřicha rakauského ze zajetí, smluwiw se s bratřími jeho bez otázání Ludwíka, tak že jemu za to propustili Morawu ze wšelikých zástaw i nároků, které posud měli. Když pak brzy potom Ludwík baworský, prwní z císařů německých od zahynutí Hohenstauffů, zašel w nowau welikau rozepři s papežem w Itálii, chýlil se král Jan ke straně papežowě, a tím wětší bylo přátelství jeho s králem francauzským, jakožto welkým papeže podpůrcem, w jehož zemi také papežowé přebýwali toho času we městě swém Avignoně (od r. 1305).

Některý čas po prwním nawrácení swém z Lucemburka (1321) byl král Jan uведен zase poněkud w lepší swornost s manželkau swau, králownau Eliškau; ale na krátko. Pánowé, kterým býwala překážkau we zlém hospodaření s jměním koruny, dowedli ji znouw takowým způsobem osočiti králi Janowi, že ze strachu o žiwot swůj nebo před jinými auklady utekla ze země, brzy před bitwau u Mühldorfa, a přebýwala w dolních Bawořích u wéwody baworského Jindřicha, s kterým byla zasnaubena prworozená dcera její Markéta. Král, maje wždy na mysli, aby málo těch, kteří ku králowně byli přichylni, nezbawili jeho panství a neprohlásili syna jeho Wácslawu za krále, dal potom králowice sedmiletého odwězti též ze země, ke dworu Pařížskému totiž, aby tam byl wychowán daleko od swé vlasti (1323). Dle krále francauzského Karla dostal tam Wácslaw při birmowání jměno Karel, které jemu odtud dáwáno wůbec. Teprw po dwau létech wrátila se

královna z Bawor, když se král přesvědčil o nedůvodnosti nařčení jejího (1325).

Přátelské sblížení s dworem papežským přineslo Janowi brzy potom prospěch jemu přezádaucí, ale zemi české škodlivý. Papež Jan XXII powolil mu totiž (1325), aby od duchowenstwa w celých Čechách, jakož i w Morawě a we hrabství Lucemburském wzal desátek ze všech příjmů jeho za tři léta po sobě w odměnu za služby, ku kterým se slíbil propůjčiti stolicí apoštolské, jmenowitě také křížowau výprawau do Palestíny. Král Jan wybral tento desátek za všechna tři léta najednau (1326), a promrhal weliké peníze tyto w krátkém čase. Z přízně jeho u papežského dwora dá se wyložití, proč směl i jinak libowolně sáhati na jmění duchowenstwa a neměl z toho žádného stíhání jako před sto léty král Přemysl w rozepři své s biskupem Ondřejem.

Bylť se dwůr papežský od oněch dob welice změnil we swém chování ku panovníkům a národům křesťanským. W časích od papeže Řehoře VII až do Innocentia III, jenž spravowal církev za času krále Přemysla, hleděli papežowé rozmnožení své zewnější moci, aby mohli přes odpor panovníků sobě protivných provésti weliké své účely směřující k wnitřnímu zwelebení církwe; w pozdějších časích wětším dílem bylo jim powznešení sebe za wrchní moc nade všemi panovníky swětskými jako hlavním účelem; aby jeho dosáhli, přehlíželi často prawé prospěchy církwe, a dali vzniknauti mnohým nešwarám w církewní správě. Papežowé wšeljakými spůsoby wymáhali peníze pro sebe z jmění duchowenstwa jednotlivých zemí, které předce od dárců určeno bylo předewším ku prospěchu domácímu; a k čemu sami pokládali sobě práwo, dopauštěli, jak widěti z příkladu krále Jana, také jiným pod jalowými záminkami. Zistný duch, který panowal při nejwvyšším místě w křestanstwě, začal se pomalu rozšiřowati také w nižších kruzích duchowenstwa. Již za krále Jana začali se w Čechách hašteriti faráři z duchowenstwa swětského s mnichy žebrawými o rozličné důchody, kterých nepřáli jedni druhým, tak že pošlo z toho nejednau welké pohoršení weřejné. Z podobných podnětů zistných byl tehdejší biskup Pražský Jan Dražický, jemuž král Jan mnoho nepřál, roku 1318 pohnán k saudu papežowu do Avignona, osočen byw od některých protivníků swých mezi duchowenstwem z domnělého nadřowání kacírům. Jedenáct let stráwil u welkých autratách w tehdejší sídle papežů, než se mu podařilo dokázati swau newinu, a za tak dlauhý čas jeho nepřítomnosti měl král Jan tím více wolnosti we zlém nakládání se statky biskupskými i jiného duchowenstwa.

W roce po wybrání desátku (1327) wzpomněl sobě král Jan najednau, táhnauti proti Wladislawowi Lokietkowi, tehďaz již wůbec uznánu králi polskému, aby zjednal platnost ztraceným prawům koruny české k Polsku. Stawowé čeští powolili k tomu berni, a král táhl přes Olomau proti Krakowu. Najednau však dal se z dalšího tažení zdržeti zakročením krále Karla uherského, jenž hrozil sice spojití moc swau s králem polským, tchánem swým. Nicméně výprawau tauto zastrašení, dostawili se hned knížata hornoslezští u krále Jana, a obnowili své přísahy vasallské, kterými se ondy za krále Wácslawa II byli poddali

koruně české. Brzy potom w rozepři mezi Jindřichem VI knížetem Wratislawským a bratrem jeho Boleslawem III Břežským a Lehnickým w dolním Slezsku Jindřich VI obrátil se ku králi Janowi o ochranu, a rovněž poddal se mu co wasall, i ustanowil jej za swého dědice, nemaje potomstwa. Tím byl učiněn základ ku panství českému we Slezsku, kteréž se w dosti krátkém čase rozšířilo na celau tuto zemi.

Již roku 1329 nastaupil král Jan místo křížowé výprawy do Jerusalema, papeži na jalowo slíbené, tažení proti pohanským Litwanům ku pomoci rytířům rádu německého, kteří byli pod zvláštní ochranau papeže. We spolku s nimi jal se wálčiti také s Wladislawem Lokietkem, i wpadl z Prus do jeho zemí. Wácslaw kníže Plocké w Mazowsku musil se mu s údělným knížetstwím swým poddati w manství ku koruně české. W tom sebral Boleslaw Lehnický pole proti Jindřichowi Wratislawskému we spolku s pěti jinými knížaty dolnoslezskými. Tu zanechal král Jan wálčení w Mazowsku a Kujawsku, a pospíšil do Slezska Jindřichowi na pomoc. Účinek byl, že protivníci Jindřichowi wšichni musili se co manowé poddati králi českému, nejprwé Jan wéwoda Stenowský, potom Boleslaw III Lehnický a Břežský, Jindřich IV Žehanský, Konrad Olešnický a Přemek Hlohowský. Konečně smluwil se s Janem o pokoj také Jindřich Jaworský, w ten spůsob, že jemu Zhořeleckau část Lužice, prwé bez práwa opanowanau, nawrátil.

Mezitím byl se král Jan smířil se swatem swým Jindřichem korutanským, někdy králem českým, tak že Jindřich jedinau swau dceru Markétu zaslíbil w manželství druhému synu Janowu, jménem Janu Jindřichowi (1327). Šňatek tento měl dle jich úmyslu míti za následek připadnutí všechněch zemí Jindřichowých, totiž Korutan, Krajiny a Tyrolu, na mladé tyto manželzy. Když král Jan roku 1330 meškal u Jindřicha korutanského w Insbruku, kdež dokonali spolu jisté umluwy o to, naskytla se dobrodružné mysli jeho ještě další wylídkka na spůsobení sobě panství nowého w Italii. Město nejblíží w Lombardii, Brescia, žáдалo jeho po poslích za pomoc proti mocnému pánu čili signorowi Veronskému, Mastinowi della Scala, který panowal několika někdejšími republikám w nynějším králowství Benátském. Král Jan pomohl jim, a Bresciané poddali se jeho panství. Toho příkladu však následowalo hned více měst jiných, o jichž podmanění usilowal pán Mediolanský Azzo de' Visconti, nejmocnější w západních krajinách Lombardie. Azzo hleděl zachrániti se od horšího nebezpečenství, když i sám jaksi na oko poddal se panství krále českého; což zase po něm učinilo více jiných signorů okolních. Tím spůsobem stal se král Jan během jednoho roku (1331) pánem celé západní Lombardie i s krajinami potomních knížetství Parmenského, Modenského a Lukanského.

Ale panství tak vzdálené od hlavní země Janowy nedalo se snadně držeti. Wzbudilo přede vším odpor císaře Ludwíka, který opanování toto od Jana pokládal za sáhnutí na swé práwo císařské, rovněž pak zase Roberta krále Neapolského čili apulského, kterého papež w rozepři své s Ludwíkem jmenowal plnomocným náměstkem swým nad celau Italii. Císař Ludwík spojil se proti Janowi s wéwodami rakauskými, mladšími bratry wzdorokrále Fridricha, mezitím ze-

mřelého, kteří měli jisté přední právo k dědění Korutan a Krajiny po Jindřichovi korutanském, když by nezůstal synů; Robert pak apulský zavřel spolek se synowcem swým Karlem I králem uherským, a ten zase s tchánem swým Wladislawem Lokietkem, králem polským; wšichni wyhlásili Janowi nepřátelství. Král Jan dowedl nejdríwe smluwiti se s císařem Ludwikem, tak že opanované země wlské přijal od něho pod názvem náměstka čili vikáře říšského, čímž přiznal se zase jaksi k jeho straně a proti papeži. Do Itálie powolal syna swého Wácslawa čili již Karla, tehdaž 15letého (1331), a odewzdal mu vládařství tamější se sídlem hlawním w Parmě. Sám pospíšiw do Čech, udeřil odtamtud na Wladislawa Lokietka opět we spolku s rytíři německými, a přinutil jej obležením Poznaně k zawření příměří. Potom sebral wojsko na hranici mezi Morawau a Rakausy proti spojené moci wojenské krále uherského a wéwod rakauských, kteří wšak mezi sebau se nepohodli: pročež když král uherský obrátil se domů, také král Jan wrátil se nejprw do Čech, ale odtud potom jel do Paříže, zanechaw wálčení dalšího pánům českým wedením Jindřicha mladšího z Lipé. Toho porazili Rakušané w roce potomním (1332) se ztrátou welikau u Mailberka, čímž král Jan přinucen byl k zawření míru s některými oběťmi.

Ale když dřem mřil, dílem přemáhal jiné swé nepřátely, spolčili se zatím w Itálii hlawní protivníci jeho tamější, král Robert apulský, Mastino della Scala, Azzo de' Visconti a Gonzaghowé i Estowé panující w Mantui a Ferrare, a učinili útok na panství jeho, aby je mezi sebau rozdělili. Mladý syn jeho Karel porazil je w udatném boji u San Felice (1332), ale poněwadž síly jeho byly nerowné, žádal pomoci od otce. Král Jan přijel, ale bez dostatečné wojenské moci, i musil konečně opustiti Wlachy neslawně (1333).

§. 45.

Dwauleté vládařství Karlowo. Rozstrk mezi ním a králem Janem.

Za tohoto pachtění krále Jana we vzdálených zemích došel upádek země české pod nemaudrým řáděním jeho nejwvyššího stupně. Již byl král Jan rozzastawil wšecky hrady a statky a mnohé jiné důchody korunní; již, jak se zdá, prodal i starau korunu králů českých a jiné klenoty, tak že přišly k zmaření. Sídlo králů českých na hradě Pražském, před mnohými léty zpustošené ohněm, zůstawalo w sutinách; král Jan bydliwal, když do Prahy přišel, w domě měšťanském, kdež nyní slowe u Stuppartů (číslo 647 na Starém městě). Se župními hrady byly rozzastaweny také statky, z kterých se wydržowalo úřednictwo župní; protož přestawaly úřady, jmenowitě i saudy župní samy a tudy konání sprawedliwosti při nich. Mocný utiskowal slabého beze strachu před saudem; mnozí páni zemští provozowali wšeliké násilí proti poddaným i sausedům swým, kteříž neměli koho se dowolati k ochraně; sami mezi sebau wedli rozepře swé mečem, a hubili tudy statky jeden druhého; z obecného zmatku toho lowily také četné roty laupežnické, rušíce bezpečnost na silnicích i we wenkow-

ských přibytých; celé wesnice na mnohých místech byly zničeny a obywatelstwo jejich rozplašeno. Tak welice zhynul wšečen řád, jakoby nebylo žádného krále w zemi a žádné vlády wůbec.

W čas takowého zajiť země české zemřela králowna Eliška, manželka krále Jana, od něho docela opuštěná, w 39. roce wěku swého (1330), w domě pobočního bratra swého Jana, probošta na Wyšehradě. Ještě byla z rodu Přemyslowa na žiwě jen mladší sestra její Aneška, manželka knížete Jaworského, která zemřela o sedm let později (1337).

Konečně w třetím roce po smrti Eliščině wyšla národu českému nowá hwězda naděje w lepší časy, když král Jan, po oželení panství swého we Wlaších syna swého Karla poslal zpátky do Čech, nazwaw jej markrabím morawským a poručiw jemu spráwu Čech i Morawy (1333), sám ubíraje se opět do hrabství swého Lucemburského. Karel přijel do swé vlasti co jinoch 17letý, ale již we swětě zkušeny a opatřený wšestrannými wědomostmi, k jichž nabytí wyborně uměl užití mladých let swých stráwených w Paříži. Starí lidé, kteří pamatowali zlaté časy někdy děda jeho Wácslawa II, tušili w něm brzy budaucího obnowitele jich; líbezná twář jeho a ušlechtilé i wážné chowání jímaly jemu srdce wšeho lidu, a skutkowé Karlowi rownali se tomu, co se od něho očekawalo.

Předewším jal se naprawowati zpuštěné hospodařství korunní. I on jako předešlí heitmanowé zemští musil mnoho peněz odwaděti za králem Janem do Lucemburka. Nicméně z mimořádné berně, které jemu powolili stawowé k jeho opatření, obrátil hned část peněz na wykaupení čtyř hradů korunních ze zástaw, a pilným hospodařením wykaupil jich během dwau let celkem 10 w Čechách a 6 na Morawě, osadil je purkrabími a lidem branným, i zjednal tudy sobě potřebné nástroje k pečowání o weřejnu bezpečnost a k částečnému aspoň obnowení saudů župních. Přitom pilně cestowal po městech a po zemi, ohledáwal nedostatky, a jednal prostředky k naprawení. Hned také dal se we stawení paláce králowského na hradě Pražském, do něhož přiwedl sobě potom mladistwau manželku swau Blančí, dceru z králowského rodu francauzského (1334).

Úmrtí Jindřicha korutanského brzy potom (1335) způsobilo nowé bauře zahraničné, když císař Ludwik za tau příhodau smluwil se s wéwodami rakauskými, aby se rozdělil s nimi o země po něm zůstawené, a tudy Markétu dceru Jindřichowu a manžela jejího Jana Jindřicha, syna krále českého, zbawil wšelikého dědictwí. Pro tu příčinu přijel král Jan opět do Čech, přitom pak z nawodu Karlowa ujedl mírných smluw s králem polským Kazimírem, nástupcem Wladislawa Lokietka od nedáwna, i s králem uherským, aby je odwrátil od spolku s císařem. Na sjezdě w Trenčíně nejprw a potom při osobním sejítí wšech tří králů i mladého markrabí Karla na Wyšehradě w Uhřích stalo se smření dokonalé w ten způsob, že Kazimír král polský přiznal koruně české práwo nad celým Slezskem i knížetstwím Plockým w Mazowsku, naproti tomu pak král Jan odřekl se napotom titulu krále polského ano i starodáwného práwa ku poplatku, jímž panowníci polští byli powinni Čechám od času knížete Břetislawa I za nawrácené tehdaž

části Slezska. V čase mezi prvním a druhým tímto sjezdem přinutil král Jan výpravau wedenau Karlem také Bolka II kníže Minsterberské k uznání wrchní moci české nad jeho zemí; když pak brzy potom zemřel bezdětný Jindřich kníže Wratislawské, wzata jest země jeho w bezprostředné držení krále českého, a spravována odtud vládaři českými jako Lužice. Ještě dříve stalo se tak se zemí Přemka knížete Hlohowského, zemřelého roku 1331.

Ale sotwa toto vše zdárně se powedlo, měl markrabí Karel s otcem svým tauž nehodu jako někdy matka jeho, králowna Eliška. Pánové čestí té strany, která se obohacowala na ujmu koruny ze zlého hospodářství za předešlých let, namluwili králi Janowi, aby se měl na pozoru před synem svým, kterýž maje swé staupence w zemi a náchylnost wšeho lidu k sobě, snadno by jeho mohł wyhostiti ze země jakožto cizince a sebe powzněsti na trůn co prawý dědic starých králů českých. Král lehkowážný dal místo těmto řečem, a odňal najednau Karlowi vládařství, zanechaw mu toliko titulu markrabského a jediného zboží Křiwoklátského ku požíwání. Rozumný syn jeho snesł tuto křiwdu w tichosti, a odebral se z rozkazu otcowa na začátku roku 1336 do Tyrolu, aby tam pomáhal bratru swému Janowi Jindřichowi brániti jeho zem, ježto zatím král Jan začal wálku s wéwodami rakauskými a císařem předně wpádem do Rakaus, potom tažením do Bawor na pomoc swému zeti Jindřichowi dolnobaworskému, který s ním stál proti Ludwíkowi. Po mnohých záhubách w obau zemích podařilo se Janowi odtrhnouti wéwody rakauské od spolku s císařem. Ale tu příliš kwapně a proti mysli synů swých, Karla i Jindřicha, zawřel s nimi mír, kterým wéwodowé podrželi Korutany, Jan Jindřich pak s manželkau swau Markétau jen Tyrol (1336).

W zimě po tomto míru wytáhl král Jan podruhé do pole proti Litwě na pomoc rytířům německým, a s ním wyjel i Karel (1337). Na té cestě zawřel smlauwu se swatem svým Jindřichem Jaworským častěji jmenowaným, kterau ustanowen jest za dědice jeho knížetství. Deštivé počasí té zimy zkazilo zdar tohoto wálečného předsewzetí, ale králi Janowi způsobilo chorobu očí, kterau brzy o jedno oko přišel docela, později oslepl také na druhé. W Čechách skoro nikdo krále nelitowal; lid přičítal to trestu božímu za nemilosrdné wydíráni peněz, we které se král byl dal znouwu po wzdálění syna swého od spráwy zemské, a zvláště za olaupení pokladů kostelních přitom. Král se byl mezitím podruhé oženil (1335), a přiwězł manželku swau, Beatrixi Bourbonskou z králowského rodu francauzského, do Čech (1336), kdež porodila syna, jemuž dáno oblíbené Čechům jméno Wáclaw. Ale nikdo krom krále Jana nejewil radosti z toho, a králowna Beatrix neráda byla widna od lidí; schwalně tím víc ukazowali lásku swau ku Karlowi a manželce jeho Blanči. Z toho rozhněwal se král na swého syna; kterýž nyní odešel od něho do Tyrolu, a zdržowal se některý čas u mladšího bratra swého. Král Jan zabawil mu malé důchody jeho w Čechách docela, dal Beatrixi odwězti do Lucemburka, ale také Blanči wzdálil z Prahy, a wykázal jí příbytek w Brně; konečně pak i sám zase odjel do swého hrabství, odewzdaw spráwu zemskou opět heitmanowi nájemci, Bertoldowi totiž proboštu Wyšehradskému, synu někdy pana Jindřicha z Lipé (1337).

Stálé spoluwládařství Karlowo wedlé krále Jana.

Není známo, jak se skoncowaly tyto newole w domě králowském; ale zdá se, že obecna nespokojenost w zemi a wždy hlasitější reptání lidu činilo posawadní způsob panowání krále Jana na delší čas nemožným, tak že i proti vůli swé musil vládu swěřiti opět synu swému, aby se uchránil něčeho horšího. Asi půl druhého roku po swém odjezdu wrátil se markrabí Karel do země (1338), a uwázal se we spráwu předešlým způsobem, maje o to, jak se podobá, smlauwu s otcem toliko na čas, která wšak odtud wždy zase byla prodlužowána, tak že odwážděl jemu určité summy peněz a z přebytku zwelebował hospodářství koruny a blaho země dle wší možnosti. Přitom užíwal swého hlasu také w zahraničných jednáních swého otce, a rovněž byl nápmocen bratru swému Janowi w záležitostech jeho tyrolských. Roku 1341 přijel král Jan do Čech, a zjednal swolení sněmowni, kterým Karel také již ustanowen za budawcího nástupce jeho w králowství.

Tehdáž zawdala příhoda zvláštního způsobu příčinu k rozhodnému obratu w zahraničné politice české. Markéta hraběnka tyrolská ze smyslné žádosti po jiném muži lstiwým způsobem zapudila swého mladého manžela Jana Jindřicha (1341), dorozuměwši se o to prwé s císařem Ludwíkem, a wstoupila we druhé manželství se synem císařowým Ludwíkem markrabím Brandenburským (1342), neohlížejc se po klatbách papežowých ani po pohoršení obecném ze skutku tak neslušného. Z toho roznítil se nový hněw mezi Ludwíkem IV a králem Janem. Odejmauti Markétě a nowému manželu Tyrolsko mocí, bylo nesnadné při wzdálčnosti země té od Čech; ale král Jan a syn jeho Karel dali se w jednání o spolky s knížaty německými a jinými panowníky, nad to pak opět s dworem papežským proti císaři, aby wywrátili konečně moc jeho. Ludwík, obáwaje se welikých hrozících sobě nesnázi, dal se we smlauwání, při kterém užíwal auskoků za příležitosti nových rozmíšek mezi Janem a Karlem. Král Jan, přicházejc wždy jednau za čas do Čech, pokaušel se pokaždé zase některak o shánění peněz na ujmu Karlowa hospodářství, čehož syn jemu již netrpěl. Roku 1342, když se Jan ubíral z Čech do Lucemburka, musil se zawázati, po dvě léta ani nepřicházeti do Čech a přestati na 5000 hřiwnách, které jemu Karel wyplatil za ten čas z důchodů země. Ludwík podáwal se tedy Janowi ke smlauwě, z které by on sám a nejmladší syn jeho Wáclaw byl měl prospěch, král jmenowitě také na penězích, nikoli wšak starší dwa synowé, a jmenowitě Jan Jindřich, kterého se předně dotýkala ztráta Tyrolu (1343). Tomu se wšak Karel i Jan Jindřich opřeli s důrazem, i musil toho král Jan nechat. Ludwík jednal nyní se syny Janowými, a podáwal náhrady, s kterau chtěli se spokojiti (1344); tu wšak neswolil zase král Jan, poněwadž byl zatím již wešel w záwazky s papežem Klimentem VI proti Ludwíkowi. Tedy odebrali se hned potom Jan i Karel ke dworu papežowu do Avignonu, aby se usnesli důkladně o společné chowání.

Mezi sjezdem tímto podal se Ludvík papeži samému k mírnému narovnání, svoluje téměř ke všemu, čeho papež prvé na něm žádal; pročež svolili také Jan a Karel ještě jednau ke showění jemu. Toliko chopil se markrabí Karel příležitosti tehdejší nad míru příznivé, a vyžádal sobě od papeže wybawení Čech z poslušenství arcibiskupa Mohučského, o které výteční panovníci čeští dáwno před ním usilowali darmo. Papež Kliment VI svolil, aby biskupství Pražské powýšeno bylo na arcibiskupství, jemuž podřízeno biskupství morawské w Olomauci a nowé biskupství w Čechách, které zároveň s tím zřízeno se sídlem w Litomyšli. Biskup Arnošt z Pardubic, nástupce Jana IV Dražického, stal se prvním arcibiskupem Pražským. Král Jan i Karel odebrali se z Avignonu do Prahy, a byli přítomni jeho powýšení na důstojenství arcibiskupské, kteréž oslawili také položením základního kamene k nové nádherné stavbě kostela sw. Wíta na hradě Pražském.

Obadwa panovníci čeští vydali se potom, nepochybně k žádosti papežowé, na nowé křížowé tažení do Litwy na pomoc rytířům německým (1345). S nimi táhli také nowý král uherský Ludvík, syn Karla I Roberta, wévoda Bourbonický z Francauz a mnoho jiných znamenitých osob z cizích zemí. Ani tato výprawa nepotkala se však s lepším zdarem než předešlá. Mezitím pak císař Ludvík zvrátil zase všechno poddajné wyjednávání s papežem, a proti všemu nadání zjednal sobě přátelské spolky skoro se všemi sausedy říše české. Po skončení výprawy wrátil se král Jan do Lucemburka, syn jeho jel Polskem do Čech. Na té cestě byl Karel z nastrojení krále polského Kazimíra najednau zajat we městě jeho Kališi, odkudž wybawil se šťastným užitím chytrosti; hned pak potom wyhlásili wálku Čechám císař Ludvík, král Kazimír, král Ludvík uherský, wéwodowé rakauští, markrabí míšenský, konečně Bolek kníže Swídnické we Slezsku. Na první však zpráwy o tom přijel král Jan spěšně zase do Čech, a když Kazimír prvé než jiní počal nepřátelství útokem na horní Slezsko a Opawsko, udeřil wší silau na něj, zapudil jej, a obležením hlavního sídla králowského Krakowa přiwedl jej nejprvé ku příměří, potom k míru konečnému, ku kterému přistaupili hned také druzí jeho spojenci krom císaře Ludwíka. Proti tomuto wystaupili však nyní panovníci čeští bez dalších ohledů we spolku s papežem, který konečně wyzýwal knížata německá ke zwolení jiného císaře. Pět kurfirstů sešlo se toho času w Rense, totiž král Jan, arcibiskupowé Mohučský, Kolínský, Trierský a wévoda saský, i zwolili dle umluw již prvé wzatých markrabí Karla, syna Janowa, za krále německého (1346).

Strojilo se z toho k nowé wálce w Němcích o císařství; ale než ještě přišlo ke skutkům w poli, vypukla s wětší silau wálka mezi králem anglickým a francauzským, kteráž se několik let předtím začala o nástupnictví na francauzském trůně. Král Jan šel příteli swému, králi francauzskému, na pomoc s 500 oděnci; i Karel syn jeho opět jej doprowázal. Wojska sobě nepřátelská sešla se u Kreščak (Creçy) we Francauzích w den sw. Rufa (26 Srpna), Čechům nešťastný, w kterýž byl někdy král Otakar padl w bitvě proti Rudolfowi. Wojsko francauzské bylo umdleno od cesty, a mnoho jiného bylo mu na škodu. Ale páni francauzští nedali se zdržeti od boje, i udeřili na nepřitele

nerozwážliwě; kterýž odrazil útok jejich, spůsobil jim porážku. Král Jan stál se zástupem swým pozadu; i widauce páni čeští, kteří s ním tu byli, že jest bitwa ztracena, radili, aby hleděl zachowati život swýj a s jinými nastaupil cestu zpáteční. Ale král, jakkoli slepý na obě oči, diwil se řeči takowé: „Toť bohdá nebude,“ prawil, „by král český z boje utíkal,“ dal koně swého přiwázati ku koňům dwau rytířů udatných, pana Jindřicha mladého z Klimberka a Jindřicha Mnicha z Basilee, a takto w prostředku mezi těma oběma hnal do nepřitele; druzí Čechowé za ním tam, kdež se bojowalo w nejhustší směsici. Tu obklíčení jsauce přílišným množstwím nepřátel, zahynuli hrdinsky bojujice až do smrti. Padlo padesát pánů a rytířů českých, mezi nimi i král Jan, jakožto rytíř beze strachu. Syna jeho Karla, w kruté seči již raněného, odwedli z rozkazu otcowa někteří páni proti wůli jeho z boje, aby zachránili život dědicowi králowství (1346).

KNIHY PÁTÉ.

Od nastoupení Karla IV až do obležení Prahy králem Sigmundem.

(Od roku 1346 až do 1420.)

§. 47.

Obrat w dějinách českých od času Karlova.

Přewedením vlády z rukau krále Jana na syna jeho Karla a konečným nastoupením Karlovým w dědictví Přemyslowiců začíná se nowá doba w dějinách země české. Byl Karel panovník tak wytečný we swém vysokém powolání jako málo králů všech národů a časů. Chladná rozwa ha pojila se w jeho duchu s ráznau odhodlaností k činům; wěhlas státníka na wšeccko opatrného s wraucí láskau k vlasti, s myslí bohobojnau, s nadšením pro wědy a umění, se srdcem pro radost a bídu lidskau. Za ním byl čas hlubokého poklesnutí státního pořádku a blaha obecného, které zawinil jeho otec; Karel powznesl Čechy s tohoto úpadku na stupeň hmotného blahobytu a duchowního žiwota, jakého neměly předtím nikdy; a přitom počínal sobě způsobem tak strážlivým, že připravuje nowau budaucnost, newynášel se hrdě nad to, co býwalo před ním. Wšeccko, co bylo we starodáwných rádech země dobrého a zdravého, šetřil a obnowowal pečliwě; jen neduhy léčil, rozeznáwaje bystrým zrakem jich půwod a pramen. Hledě obnowiti moc a lesk koruny, zachowáwal rovněž tak swědomitě práwa národu a stawů, kteří je zastupowali na předním místě. Přitom neušlo jeho pozornosti nic, co se nowého plodilo a hýbalo w národě, i uměl tomu připrawowati cesty k wywjění budaucnosti jak nejwíce možná pokojnému. Karel byl král opravce w nejčistším smyslu slowa, rovněž vzdálený od násilnictwí a bořičtwí jako od bojácnosti a úzkostliwého lpění na starém.

W době od Přemysla Otakara až do smrti krále Jana bylo hlavním pásmem wnitřní politiky w Čechách snažení panstwa o přiwlastnění sobě korunních statků a zase snažení koruny o nabytí jich zpět jakož i o způsobení sobě důchodů nowých, jmenowitě zřízením stawu městského. Z usilowání těchto sobě protiwných pošlo powstání Přemysla Otakara II proti Wáclawowi I, záští panstwa strany Boršowy a Witkowiců proti Přemyslu Otakarowi za jeho panowání, nepokoje za mladých let Wáclawa II, nepořádky za Wáclawa III, za Jindřicha korutanského, za celého panowání krále Jana až do wládařstwí Kar-

lowa. Panstwo bylo zdánliwě již u swého cfe; tu se jal Karel uwozowati nový pořádek w hospodářstwí koruny, a prwé než nastoupil w panstwí otcowské, byl od něho wětší díl statků korunních již zase wybawen ze zástaw a z neslušného odcizení; jiné některé wykaupil za prwních let swého panowání. Ze to možné bylo w tak krátkém čase, z toho saudití se dá, že musily statky tyto býti zapsány wětším dílem w nepřiměřeně malých summách peněz; z čehož tím wětší zisk wypadal wěřitelům stawu panského, kteří jich užíwali.

Hlavní podstatau korunního jmění po tomto wybawení byly w prostřednějších krajinách země hradové Křiwoklát čili Hrádek we starých lesích Zbečenských, s menšími lowěmi hrady Týřowem (Angerbachem) a Žebrákem; Zwíkow na Otawě a Bezděz za Mělníkem s rozsáhlými lesy, četnými wesnicemi a městečky; blíž hranic baworských Přimda; proti Míšni Loket, proti Slezsku Kladsko, na pomezí morawském Swojanow čili Fürstenberk a Lichtenburk, w jižních krajinách Hluboká a Protiwín mimo jiných wíce; k tomu hrady při četných městech králowských s příslušenstwím někde wětším někde menším, jakož hrad Pražský a Wyšehrad, hradové we Hradci Králowé, w Žitawě, w Mostě, w Kadani, w Mělníce, w Kolíně, w Plzni, w Tachowě, w Domažlicích, Písku a jinde.

Proti někdejšímu zboží knížecímu, w časích, pokud ještě zřízení župní bylo základem wší spráwy zemské, bylo toto jmění o mnoho skrownější, ano i ze stawu jeho za Přemysla Otakara II scházelo několik znamenitých hradů králowských, které nyní již zůstaly w rukau saukromých; ale celkem stačilo ke změněným potřebám. Nebyloť nyní již tolik úřednictwa župního, které se ze statků těchto wydržowalo, jako za starších časů. Při wyjmutí duchowenstwa a wyššího panstwa i jejich poddaných, při wyjmutí měst králowských a německých wesnic „na králowstwí“, jak se říkalo, ze saudní moci úradů župních ubyla nejwětší část zaměstnání těchto úradů. Již za času od Přemysla Otakara II až do Wáclawa III zmenšil se počet saudů župních čili krajských tím způsobem, že několik žup wedlé sebe postaweno pod jeden saud. Karel, jak se zdá, zřídil jich ještě menší počet, když po úplném zastawení wšechněch za zlého hospodaření swého otce jal se obnowowati jejich činnost. Dle počtu krajských saudů počítalo se proto od jeho času jen 12 krajů w zemi české, jmenowaných dle nejlidnějších měst králowských, která nyní byla jejich sídly, totiž kraj Kauřimský, Slanský, Žatecký, Litoměřický, Boleslawský, Hradecký, Chrudimský, Čáslawský, Bechyňský, Písecký, Prachenský a Plzenský; jiné některé rozeznáwaly se ještě wždy, ale toliko z jiných ohledů, ne dle rozdělení saudního.

W době od Přemysla I do krále Jana jednalo se některé časy o bytí a nebytí národu českého a jazyka jeho. Když se odrodila stará panownická rodina; když se dle příkladu jejího začala šlechta dwořiti po německu; když se přistěhowalcům německým odewzdala nejlepší místa ku prowozování žiwností městských a celé pomezí obťáhlo se pruhem rolnických osad německých, někde také i hlaub w zemi byly protkány jimi krajiny české: tehdy mohlo se zdáti, že nastáwá kmenu slowanskému w Čechách týž osud, kterým zahlazen byl w Míšni,

w Brandenburce, we Slezsku w Pomorí a jinde; obávání to bylo skutečně wyslowowáno. Ale dvojí byly příčiny, pro které k tomu nepřišlo: jedna vzdělání wětší jazyka českého proti nářečím Slowanů Polabských a Baltických, druhá mocné postawení šlechty české we sporech jejích s korunau. Čechové měli we 13. století wedlé učenosti latinské národní literaturu, kteráž za německau téhož času nezůstávala w ceně duchovní, ač se jí při národě na počet tolik menším nemohla rownati četností plodů. Wedlé spisů pobožných skládaly se písně hrdinské, jako o Beneši Hermanowu, o wítězství nad Tatary, duchem čistě národním, a starší plody téhož jarého ducha zachowávaly se w živé paměti a we vážnosti, jak dokazuje rukopis Králdworský, zhotowený teprw asi ku konci onoho století. Žiwlem německým, tlačícím se do země wšelikými cestami, wšak také dílem i bezprostředným stýkáním se s národy wlaskými, seznámili se Čechové s nowějším druhem básnictwí romantického, kterému staré jadrnější básnictwí národní poznenáhlu ustaupilo; ale nowý tento druh literatury nedošel značného rozšíření w zemi w rauše německém, nýbrž hned začal se pěstowati českým jazykem. Weliké básnické dílo o Alexandru Welikém z druhé polowice 13. století bylo nejskwělejším plodem nowějšího tohoto básnictwí.

Jazyk národní, poskytuje tímto způsobem duchovních zábaw, jakých onen čas požadowal, čině zadost duchovním potřebám, jaké onen čas znal, wydržel zápas s jazykem nowě uwoděným do země tím snáze, když i zewnější příčiny k tomu napomáhaly. Šlechta, která si nějaký čas libowala w němčině k wůli králdwskému dworu, odchýlila se od toho zase, když zašla we spory s korunau, která sobě w německém měšťanstwu zrowna zjedнала jednu z nejdůležitějších nowých podpor swých. Nechuť k německému žiwlu zmáhala se při šlechtě wždy více, když měšťanstwo německé za času Otty Brandenburského a opět za prwních let po wymření Přemyslowiců přímo dalo se w zápas se šlechtou, chtějíc sobě wydobyti wětších práv politických. Kterak to sawiselo s tehdejší činností w literatuře, lze sauditi z toho, že pan Záwíse z Falkenšteina, dworan nejobratnější, skládal písně české, a šlechtic neznámého již jména složil rýmowanau kroniku, jak se nyní říká Dalemilowu, plnau výrazů nechuti k Němcům, ale také plnau pěkných naučení o prawém milowání wlasti. Jisté jest, že dwůr krále Wáclawa II, ač i na něm ženskau stránku spravowala německá králowna Guta, byl již méně wyhradně německý než za otce a děda jeho. Pohoršilo se s českým jazykem na dwore opět za krále Jana w čase, když panstwo české bylo nejwíce za dobré s králem; ač owšem dwůr český býwal tehdáž více na taulkách než doma.

Nejwyhradnější panství prowozowal jazyk německý we městech králdwských. Osadníci němečtí byli prwotními pány měst; jazyk jejich zaweden byl při saudech a auřadech městských; užíwalo se ho tu austně i později také dílem w listinách wedlé obyčejnějšího posud latinského; zřídla německého práwa, dle kterého se saudilo we městech, byla wětším dílem rowněž psána německy. České obywatelstwo měst, pokud se w nich zachowalo wedlé Němců, musilo se přiucowati němčině, chtělo-li míti skrowné účastenství w konšelství a úřadech měst-

ských aneb obejiti se w úředním jednání bez práwních zástupců čili řečnicků. Dle úřadu městského řídila se také městská škola, řídilo se duchowenstwo w kostelích. I když během času rodilých Němců we městech ubýwalo a obywatelstwo české přijmáním práwa měšťanského se množilo, hájili Němci wyhradně práwo swého jazyka we všech těchto směrech s welkau tuhostí.

Naproti tomu nepozbyl jazyk český nikdy wyhradného práwa swého w saudnictwí zemském, jak we krajích tak při nejwvyšším saudě w Praze. Práwnická mluwa zachowávala se tu w celé starodávné ryzosti swé při jednání austním a wřejném, tak jak se práwo zemské samo neodtrhlo nikdy od prwotního původu swého slowanského. Toliko zaznamenávání písemná wšelikého druhu, z kterých se během oné doby wywinul důležitý ústaw desk zemských, wedena býwala latinsky, od písařů náležejících wětším dílem ke stawu duchovnímu. Nescházelo přitom aspoň saukromých písemných prací o práwě zemském, jakož jest příkladem kniha starého pána z Rosenberka z prwní polowice 14. století.

Karel byl snad ode dwau století prwní panovník český, který s prawau láskau hlul k jazyku českému. Když se po jedenácti létech, stráwených za mládí w cizině, wrátil do země, byla to jedna z nejwětších jeho lítostí, že zapomněl jím mluwiti, ale také weliká péče, aby se jemu naučil zase, čehož w krátkém čase dowedl tak, že mluwil i psal česky dokonale, ač se rowněž znal w latině, w němčině i w jazycích francauzském a wlaském. Pozornost jeho obrátila se i ku příbuznosti českého jazyka s druhými slowanskými, která w národu samém wždy zůstávala žiwá. Z toho zajisté ohledu zjednal sobě hned roku 1346, při druhé návštěwě u papeže Klimenta w Avignoně, powolení od něho, aby směl založiti klášter w Praze s liturgií w jazyku staroslowanském, jako býwal někdy sw. Prokopa klášter na Sázawě, i osadil jej hned potomního roku (1347) mnichy powolanými z Charwát. Jazyk český přišel za panovníka takowého smýšlení zase k vážnosti swé při dwore králdwském, jakkoli nezawíral nikdo méně než Karel přístupu k sobě a ku králdwství swému přichozím z jiných zemí blízkých i dalekých; což newyhnutedlně přinášely s sebou daleko sahající jeho záměry. Za panování jeho začalo se tu konečně obywatelstwo české domáhati rowného práwa jazyka swého s Němci; a Karel newáhal wydati nařízení, někdy snad za pozdějších časů swého panování, aby se jazyka českého wolně užíwalo na radnicích městských, i aby tudyž konšely w králdwských městech nebýwali pauzí Němci, aby proto měšťané němečtí, jakožto mezi Čechy přebýwající, dávali děti swé učiti jazyku českému. Při welké samosprávě, které tehdáž požíwaly obce městské, nedal se zákon ten snadno a wšude prowesti, ale byl welikau posilau českému měšťanstwu w usilowání jeho wždy snažejším.

Za posledních králů rodu Přemyslowa i potom až do času Karlowa množily se pořád ještě duchovní ústawy w Čechách a tím samým také jmění duchowenstwa. K šesti starodávným kapitulám w zemi přibyla ještě jedna u sw. Jiljí na Starém městě Pražském (před r. 1238) a druhá založením Karlowým (1342) u Wšech Swatých na hradě Praž-

ském. Ze starších řádů mnišských stávajících v zemi dostaly se Cistercienskému hojně nadané dva nové kláštery, ve Zlaté Koruně, založený od Přemysla Otakara II na památku vítězství Kressenbrunnského (1260), a ve Zbraslavi od krále Wácslawa II (1292). Řád Johannitů nabyt za času Přemysla Otakara II největšího zvelebení nadáním pánů ze Strakonice, odkudž i sídlo velikého přewora čili mistra nad komendami v Čechách nacházelo se ve Strakonících. Když roku 1312 zrušen byl řád Templářů na koncilii Viennském, dostalo se Johannitům jeho jmění v Čechách jako všude jinde z ustanowení téhož koncilie. Rowněž tak šířila se v zemi domácí řehole křížovníků s červenau hwězdau. Ještě však více zmáhali se během 13. a 14. století tak zwaní řádové žebrawí. K Dominikanům a Minoritům co nejstarším z nich přibyli za Přemysla Otakara II ještě bratří kající řehole sw. Augustina, jimž založen prwní klášter u sw. Kříže na Starém městě Pražském (1256) a za Wácslawa II paustewníci řehole sw. Augustina, nejprwé u sw. Tomáše na Malé straně (1285). Z prwních sídel řeholí těchto w Praze wyšlo w krátkém čase tolik nových sborů filialných, že nebylo wětšího města w zemi, w kterém by se nenacházal jeden neb také více klášterů tohoto druhu. Městský staw účastnil se sám w zakládání jich a nadáních církewních wúbec s horliwostí nemensí než jindy králowé a šlechta. Ač nemáme ještě důkladného sečtení všech klášterů založených za té doby, můžeme předce říci, že se počet klášterů w Čechách od panování Wácslawa I až do nastaupení Karlowa asi zdwojnásobil. Nejunovějším založením z té doby byl klášter Kartauský u Prahy, nadaný králem Janem roku 1341.

Počet swětského duchowenstwa rozmnožil se ty doby rowněž znamenitě následkem založení tolika nových wesnic německých a rozmnožením i rozšířením měst. Kdež nyní při obywatelstwu skoro pěti milionů počítáme w Čechách i s hrabstwím Kladským něco přes 1900 farních kostelů, bylo jich za času císaře Karla něco přes 2100, ač obywatelstwa nebylo snad zaupna 3 milliony.

Jmění duchowenstwa, záležející jak w statcích zemských tak w ročních platech zapsaných na zemi neb na domích, bylo velikánské. K samotnému arcibiskupstwí náleželo asi 400 wesnic, města Raudnice, Rokycany, Příbram, Rožmitál, Týn Horšůw, Týn Bechyňský (nyní Wltawský), Řečice Čerwená, Štěpanow, Wyskytná, Pelhřimow, Brod český čili Biskupůw, z nichž některá rownala se velikostí a zámožností městům králowským, též hradové Chýnow, Heralec, Křiwsaudow, Herstein, Supihora. Kromě starodáwného domu w hradě Pražském měli biskupowé již od času krále Wácslawa I veliký dwůr biskupský nedaleko mostu na Malé straně Pražské; nejobyčejnějším letním sídlem jejich býwala Raudnice, hrad a město, kteréž poslední biskup Jan IV Dražický zvelebil nádhernými stawbami, jmenowitě také důkladným kamenným mostem přes mocný tok Labe. Arcibiskup obklopen byl krom duchowních hodnostníků skwělým dworem úředníků, služebníků a manů, mezi nimiž nacházeli se šlechtici vysokých rodů.

Jmění duchowenstwa neslaužilo však nikdy pauze církewním účelům. Wyšší místa čili beneficia církewní býwala odměnau mužům, kteří zároweň zjednali sobě zásluhy w službách státních neb dwor-

ských, a slaužila tedy tím samým také ku prospěchu země. Mimo to užíwali králowé čestí jmění duchowenstwa také ukládáním na ně berní zvláštních krom obecné berně zemské, pauze dle usnešení se sjezdem opatů a jiných wětších beneficiatů; a w čas wálky wymáhala se přese wšecky smlauwy za času někdy biskupa Ondřeje potřeba špíze a píce pro wojsko hlawně ze statků klášterů a wyššího duchowenstwa wúbec. Biskup a potom arcibiskup slaužil králi mimo to w všech potřebách wálečných se znamenitau mocí wojenskau, chowanau na swých statcích. K tomu hledíc, počítawalo se jmění duchowenstwa ku komoře králowské w širším smyslu.

Do těchto prospěchů země ze statků duchowenstwa zasahowali papežowé 13. a 14. století w rozsáhlejší míře, když začali sami také ukládati na duchowenstwo české wšeljaké platy pro sebe a ke swým účelům, tak že mnoho peněz tím způsobem vycházelo ze země. Nejčastěji stáwalo se to wybíráním desátku pod záminkau potřeby na hájení zaslíbené země; skutečně rozmnožowali papežowé takowým wymáháním peněz z rozličných zemí prostředky swé ku provozowání nejwyšší moci nad swětskými panowníky.

Ale i při všech břemenech, ukládaných od králů a papežů, bylo jmění duchowních tehdaž již wětší, než bylo potřeba. Hojně nadaná beneficia lákala k stawu duchownímu již mnoho osob, nemajících žádného powolání ku kněžskému úřadu. Tučných přebend kanownických, opatstwí, proboštstwí a podobných užíwali wedlé mužů aspoň w státní službě zslaužilých také lidé, kteří nebyli k ničemu, synkowé panských rodin zvláště, zwyklí hýření w wšelikých smyslných rozkošech. Počalo to již působiti pohoršení obecného lidu a swětských stawů wúbec, že zrowna wyšší duchowenstwo wětším dílem wyhýbalo se wšemu církewnímu zamětnání. Ale týž duch rozšířil se na mnoze také mezi pastýři duchowními nižšího řádu, že byli méně pilní swého duchowního úřadu než dobywání jak nejwětšího zisku z něho. Za času Karlowa strhly se z toho prwní pohyby u weřejnosti, které wedly potom k rozhodným přewratům.

W zahraničních poměrech českých jewí se za století, které předcházelo Karla, následky wětšího utwření panownické moci po přetržení někdejších rozepří o nástupnictwí a po rozmnožení důchodů korunních z nových zřidel, mohutnějším rozwíjením sil na wenek, z kterého pocházelo rozšíření říše české brzy w tu brzy w onu stranu, kdež se práwé kdy setkala se mdlejšími sausedy. Odpor, s kterým se potkávalo toto šření moci české, pocházel tehdaž jako již za starších dob hlawně od říše německé, kdykoliw se moc císařů powznesla na čas ze mdloby ji swírající. Tak byla říše Otakarowa rozbořena Rudolfem Habsburským, tak říše Wácslawowa se rozpadla nejwice přičiněním Albrechta I, a rowněž byl ještě králi Janowi císař Ludwík IV hlawní překážkau w utwření druhorozenstwí českého z Korutan, Krajiny, Tyrolu a Lombardie. Karel odwážil se prwní, wzíti břemeno řízení wěcí německých na swé králowstwí české, i zbawil se tím konečně překážek od Německa pocházejících při nových snahách swých o zbudowání wětší říše české, která odtud měla již bezpečnější základy.

Karel IV až do vydání zlaté bully v říši německé.

Dobytí sobě královské moci v Němcích proti Ludvíkovi baworskému byla první péče Karlova, když po bitvě u Kreščak nastoupil v panství české. Po nezdařilém pokuse o dobytí Tyrolska proti synu jeho Ludvíkovi Brandenburskému strojil se ke wtrhnutí z Čech do Bawor. Ale když přijel k vojsku swému u Domažlic, došla ho zpráva o nenadále smrti Ludvíkové (1347). Tedy nenalez velkého odporu protáhl Bawory, Šwáby a krajinami na Rýně, i došel uznání za krále ode všech stawů říše, kromě synů zemřelého císaře a malého počtu přátel jejich. Tito podávali koruny německé nejprvé králi anglickému Edwardowi III, potom Fridrichowi markrabí míšenskému; když pak žádný z nich neměl chuti k ní, zvolili sobě za krále nepatrného hraběte Günthera ze Schwarzburka (1349). Mezitím podařilo se Karlovi obrátiti ke swé straně mocného wévodu rakauského Albrechta II, posledního ze synů Albrechta krále, který ještě byl na živě. Karel zaslíbil synu jeho Rudolfovi dcerušku swau Kateřinu (1348). Když pak toho času powstal muž podivný, který se vydával za markrabí Brandenburského Waldemara, zemřelého roku 1319, pravě že úmrtí swé jen rozhlásil na oko, chtěw z pokání putowati po světě, dal Karel místo swědectwím vážných pamětníků, kteří jej uznali za skutečného Waldemara, a poskytl jemu pomoci k nabytí panství w Brandenburce, kdež se stawové zemští sami pozdwihi proti Ludvíkowi (1348).

Mezitím zemřela Karlovi mladá manželka jeho Blanče, i wstoupil po sedmi měsících we druhé manželství s Annau dcerau Rudolfa falckrabí na Rýně, ze starší linie baworského domu (1349). Rudolf, dotud nejmocnější z přátel Ludvíka Brandenburského, přestaupil následkem toho hned k jeho straně, a tu konečně i Ludvík Brandenburský smluwl se s Karlem we jménu swém i we jménu Günthera ze Schwarzburka, kterého Karel již byl obklíčil we městě Eltweile (1349). Když konečně domnělý Waldemar uznán byl za podwodníka, udělil Karel léna Brandenburského Ludvíkowi, kterýž poddal se jemu co pravému králi německému a vydal mu korunu a druhé klenoty říše, ježto chowal dotud u sebe po otci (1350). Jakožto král německý nazýwal se Karlem Čtvrtým.

Již mezi tímto zaneprázdněním běhy zahraničnými dal se w předsewzetí důležitá ke zwelebení swého králowství českého, ku kterým teprw po smrti otce swého měl zcela wolnau ruku. Co Římský král potwrdil přede vším smlauwy a privilegia wšeliká, kterými se stanovil práwní poměr mezi Čechy a říší německau, a učinil tím konec nárokům čelícím proti samostatnosti králowství českého, ježto zdwihi králowé němečtí od času wítězství Rudolfa Habsburského nad Přemyslem Otakarem. Sněm zemský roku 1348, kterému vydal listy na to, swolil naproti tomu, aby se wolení králů od stawů českých dle privilegia císaře Fridricha II rozumělo jen po wymření panujícího rodu, mimo to tedy aby nastupowali králowé dle pořádku prworozenstwa. Nowým ustanowením Karloým prohlášeno jest Slezsko a horní

Lužice čili země Zhořelecká a Budišinská za wěčné příslušenství králowství českého w témž způsobu jako Morawa.

Na témž sněmě domluwl se Karel se stawy o zřízení obecného učení w Praze, jakž byl někdy obmýšlel děd jeho král Wácslaw II. Karel opatřil sobě k tomu již léta 1347 bulli od papeže Klimenta VI, aby učení Pražské, jakožto ústaw podstatně církewní, mělo wšeka práwa jiných obecných učení po wšech zemích církwe katolické. Nyní vydal sám privilegium, jímž nowě založenému učení pojistil wšeka práwa a swobody, kterých požíwala nejslawnější dvě obecná učení toho času, Bononské we Wlaších a Pařížské we Francauzích (1348), powolal znamenité učence, kteří hned začali čtení we wšelikých odwětích, a nadal je platy i později statky zemskými.

Již tehdaž byla Praha malá pro obywatelstwo, mnozíci se pod wládu panowníka, jenž pilně ošetrowal blahobyt obecný. K tomu mělo přibytí na tisíce študentstwa z cizích zemí k nowému naučnému ústawu; k tomu minil Karel učiniti Prahu hlavním sídlem celé říše německé, jakého nebylo dotud, nawykaje knížata německá, že někteří skoro stále přebýwali tu, majíce swé domy, jiní často přijížděli, a zdržowali se při jeho dwore. Z těch příčin rozšířil Karel hned také toho roku (1348) Prahu založením Nowého města Pražského. Wystawil zeď městskau od staroslawného Wyšehradu až k Wltawě pod Poříčím, a celé prostranství mezi ní a zdmi Staroměstskými, dotud jen sem tam obydlené, rozměřil na ulice a náměstí; kdež počalo se hned stawěti s čilostí neobyčejnau. Král byl již o rok dříve w objemu tohoto města založil dwa kláštery, jeden mnichů Karmelitanů u Matky boží Sněžné, druhý slowanský již prwe zmíněný; k čemuž přišlo později ještě několik založení zwiáštního wýznamu, předně kostela swatého Karla s klášterem kanowníků řeholných sw. Augustina (1350). Téhož času počal Karel stawěti skwostné wenkowské sídlo pro krále české, hrad Karlštejn, ustanowený k tomu, aby w něm byly chowány nejwzácnější poklady a listiny zemské (1348).

Několik let obecného míru se wšemi okolními sausedy Čech, jež sobě zjednal Karel swau obezřelostí, napomáhalo welice ku provedení wšech těchto a jiných jeho předsewzetí. Pokoj země byl porušen jediné saukromým záštím mezi některými pány českými a rakauskými blíž pomezí obau zemí (1351), z kterého vznikla další rozeprě mezi pány z Rosenberka a nejvyšším purkrabím Pražským Wilémem z Landšteina, jenž byl rakauským poskytl pomoci. Karel musil pokárati Rosenberské dobytím a rozbořením několika twrzí jejich (1352), než způsobil upokojení.

Po mírných smluwách s Ludvíkem Brandenburským a ostatním domem wéwod baworských musil se bratr Karlůw Jan Jindřich odříci konečně wšech nároků na hrabství Tyrolské. Protož udělil jemu Karel ku konci roku 1349 za podíl markrabství morawské dědičné pod wrchní mocí koruny české, s wyjmutím knížetství Opawského, kdež panowal Mikuláš mladší, syn Mikuláše pobočního syna krále Otakara, a biskupství Olomauckého, které s welikými statky a četnými maný swými zůstaweno pod bezprostřednau mocí králů. Druhému bratru swému, Wácslawowi, postaupil Karel o několik let později (1354) hrabství Lucemburského, které powýšil za wéwodství.

Mezitím zemřela druhá manželka Karlowa Anna, jinak Mečka (1353), a před ní již synáček, jež porodila, jménem Wáclaw, bez mála dwaletý (1351). Karel wstoupil w třetí manželství s Annau dcerau knížete Bolka Swídnického a Jaworského, i ustanowen jest tudy za dědice těchto knížetství (1353). Od předešlého pak tchána swého Rudolfa falckrabí a po jeho smrti od dědiců jeho koupil Karel téhož roku dwadcet měst, městeček a hradů w hořejším Falci, čímž západní hranici panství českého posínil až skoro ke branám říšského města Normberka.

Brzy potom odebral se Karel na některý čas do Němec, spůsobil pořádek, kde byla jaká rozepře neb jiná potřeba (1354), a nastoupil konečně cestu do Italie, aby dosáhl důstojenství císaře Římského. S welkým průwodem knížat německých i pánů českých přijel nejprve do Mediolana, kdež panowal tehdaž Bernabo, bratranec Azzona Visconta, i přijal korunu železnau langobardskau co korunu králowství italského; potom byl w Římě korunowán na císařství dwěma kardinaly, které wyslal k tomu papež Innocentius VI z Avignona (1355). Karel IV nepřijel do Italie, aby se chtěl jako posledně Ludwík IV táhnauti ku právům někdejších císařů, která již dávno neměla platnosti; protož byla cesta jeho weskrz pokojná. Toliko když se na zpátečné cestě zdržel w Pise, strhlo se proti němu zákeřnické wzbauření obywatelů toho města. Karel však mužně se postavil k obraně, přemohl powstalé, a pokáral je odprawením sedmi předních náčelníků. W měsíci Srpnu léta 1355 přijel ponejprw slawně jakožto korunowaný císař Římský do Prahy.

Potom držel sněm všeobecný koruny české, na kterém mimo stawy zemské z Čech, z Morawy, ze Slezska, z Lužice byli přítomni také Jan Jindřich markrabí morawský a knížata slezští jakožto již wesměs manowé krále českého. Karel obnowil a potwrdil wáhou císařské moci předešlé ustanowení o jednotě zemí těchto pod korunau sw. Wáclawa. Potom předložil stawům českým návrh psaného zákoníka (Majestas Carolina), který wedlé důležitých nařízení o práwích koruny a stawů hlavně ustanowowal řád, jímž se měli spravowati saudowé zemští. Karel IV chtěl jmenowitě pojistiti statky korunní, aby nesměly jako za minulých časů býti odcizowány od koruny. Když však stawowé nechtěli se wázati na wždy, w tom i w jiných ohledech, upustil císař od swého přání, a sněm swolil jen k některým důležitějším opravám w řádech saudních. Příčiněním arcibiskupa Arnošta zrušeny jsau jmenowitě tak zwané saudy boží, totiž rozsuzování wodau a železem, jakožto zvyky powěřčiwé a pohanské. Přísný zákon wydaný proti laupežníkům a zhaubcům zemským, aby když král promine zločinci takowému stawu vysokého neb nízkého trest a zůstawi jej při žiwotě a statku, nicméně cti zůstal zbawen na wždy. Učiněno také opatření, aby lid poddaný docházel při saudě zemském sprawedlnosti w rozepřích s pány swými; neb již tehdaž upírali mnozí poddanému práwo žaloby proti wrchnosti.

Zákony tyto a takowé, nad jichž wykonáwáním bděl Karel se wší možnau pilností, spůsobily w Čechách pokoj obecný a bezpečnost práwa, jaké nebylo jinde nikde toho času; i musí se wáznosti k zá-

konům, kterau spůsobil Karel, přičítati mezi jiným zvláště zlepšení stawu sedlského lidu, ježto se stalo ponenáhlym přewedením skoro wsechných wesnic českých ze starého řádu na nowější práwo zákupní, jemuž říkali německé. Wrchnosti totiž dle wzoru nowějších osad wesnických dělily také we wsech staršího původu niwy předtím společné mezi poddané, tak že každý saused měl napotom swůj statek dědičný za určité platy a powinnosti. Poddaní wykupowali si toto nowé práwo od wrchnosti, tak že se odtud právní poměry mezi nimi zakládaly na smluwách, obyčejně psaných. Poněwadž pak zákony Karla IV zaručowaly poddaným skutečnau platnost takowýchto smluw, dála se tato proměna w poměrech sedlských od jeho času teprw rychleji a obecněji.

Po welkém sněmě koruny české odebral se Karel téhož roku 1355 do Normberka, a držel sněm říšský, na kterém předložil kurfirstům, knížatům a jiným stawům w říši německé návrh nových řádů, jmenowitě w příčině woleb králů a práw kurfirstů. Stalo se usnešení jednosworné o wšecko to wětším dílem ještě na témž sněmě, ostatkem pak na sněmě rovněž tak slawném w Metzi roku 1356, a Karel wydal na to list, známý wšec pod jménem zlaté bully, který odtud zůstal základním zákonem říše německé na několik století. I tauto listinau stwrdil Karel opět staré právní poměry Čech k říši německé; ano zvláštním artikulem ustanowil, aby se synowé kurfirstů a jiných knížat německých učili jazyku českému jakožto w říši wáznému a potřebnému.

§. 49.

Od wydání zlaté bully až do smrti Karla IV.

Při nejlepší úmyslu swém, aby Německo uwedl w řád, jaký jen ještě byl tam možný, spůsobil si Karel IV zlatau bullau nowé newole s Ludwíkem nejstarším synem někdy císaře Ludwíka IV, který byl markrabstwi swého Brandenburského před některým časem (1351) postaupil dwěma bratřím swým, Ludwíku Římanowi a Ottowi, směnau za jejich část Bawor, ležící hned wedlé země manželky jeho Markéty tyrolské. Dle zlaté bully nesmělo kurfirstwí náležeti než jedné osobě a to držiteli země, ku které příslušelo. Ludwík, který tudy pozbyl kurfirstského práwa, poněwadž se byl Brandenburka zbawil, přičítal ustanowení toto zlé vůli Karlowě, a dal se proto w tajné pikle proti němu s některými knížaty, zvláště s vlastním zetěm Karlowým Rudolfem IV, wěwodau rakauským, synem a nástupcem Albrechta II (od r. 1358). Knížata tito radili se o ssazení Karla a zwolení nowého krále německého, ne bez wědomí papeže Innocentia VI.

Také papeže dotkla se bulla zlatá nemile, protože jí mlčky zamítnuty byly jisté nowější nároky, které zdvihali papežowé k říši německé, chtíce míti wplyw na wolení králů. Karel, přišed úkladům knížat na stopu, zahrozil je brzy, že se musili dáti we wýmluwy. Proti papeži pak wystoupil na sněmě říšském w Mohuči roku 1359, kdež on po legatowi žádal o sebrání pro sebe desátku z příjmů duchowenstwa z celých Němec. Císař wyslowil se proti tomu, a přiwedl we-

řejně k řeči nešvary panující v kněžstvu, které by raději měly býtí stawowány, totiž světské obyčeje duchowních, rozkošnictví, nádheru přílišnou v oděvích a nedbalost ve vykonávání povinností pastýřského úřadu. Desátek nebyl powolen, císař pak napomenul biskupy, aby měli své duchowenstvo k naprawení mravů, hroze zabawiti sice důchody kněžské a státi o to u papeže, aby byly obráceny k něčemu lepšímu. Papež Innocentius přijal toto pokynutí, zanechal oněch nároků, a schválil horlení císařowo o kázeň v duchowenstvu zvláštním dopisem ke kurfirstům; naproti tomu Karel vydal zákazy proti rozchawacování církewních statků, ku kterému brali sobě někteří knížata němečtí záminku z jeho slávy na sněmě Mohučském.

Weřejně však wyslowení od císaře, že bylo potřeba oprawy we věcech církewních, ačkoli příčinu k němu zawdala okamžitá newole mezi ním a papežem, nebylo proto skutkem pauhého rozmaru se strany Karlowy. Již co vládař za žiwobyťí swého otce widěl Karel zjewy pohoršlívě ze zistnosti kněžstwa w Čechách, když zejména roku 1334 faráří Pražští a mniši žebrawí we městě začali se wzájemně kaceřowati pro rozepří mezi sebou o platy z obráďů kostelních, tak že způsobili až krvawé rwačky w samých kostelích. Karel byl od počátku pečlív, aby takowé neřesti w zemi swé přetrhnul. Zcela w jeho smyslu wynasnažowal se arcibiskup Pražský Arnošt, muž we všelikém ohledu wýtečný, o naprawení kázně w duchowenstvu swé diecezi. Wydaw roku 1349 obšírná nařízení čili statuty k tomu směřující, usilowal na každé synodě provinciálně, každého roku odbywané, znowu o náležité jich připomenutí a skutečné zachowávání. Karel IV sám, aby dal duchowenstvu podnět k wětší horliwosti pastýřské, powolal roku 1358 kazatele proslulého Konrada Waldhausera z Rakaus do Prahy, kterýž nejprwé co kazatel w kostele sw. Hawla na Starém městě, potom co farář Týnský, weliké pohnutí učinil káraním neprawostí a nawozowáním lidu k aučinnému pokání. Že však dotýkal se někdy neslušné zistnosti při kněžstvu, wzbudil proti sobě hněw mnichů žebrawých, tak že hleděli jej uwěsti w podezření kacírství; ale nenalezli sluchu u arcibiskupa Arnošta.

Jeho příklad wzbudil muže ještě horliwější powahy, Jana Miliče z Kroměžře, kanowníka Pražského a místokancléře dworu králowa, kterýž opustiw důstojenství toto obojí (1363), dal se jediné w kázání slova božího a napomínání všelikých stawů světských i duchowních k milování ctnosti a konání povinností křesťanských. Waldhauser, jakožto cizozemec, kázal německy; ale Milič, užívaje jazyka domácího, pohýbal ještě mocněji lidem českým w Praze a jinde w králowství. Zatwřelí hříšníci a kleslé osoby pohlawí ženského činili weřejně pokání, a odříkali se neprawostí. Příklad kazatele nadšeného, který se cele oddal swému powolání, jmění swé všecko obrátil na dobré skutky, sobě nepřál žádného odpočinutí ani pohodlí, působil mocně na některau část duchowenstwa, zvláště na mladší muže, tak že shromažďujice se k němu a naučení horliwá přijímajice, powzbuzowali se též ke wznešenějšímu pojímání a pilnějšmu konání duchowního úřadu. Tím wětší hněw a záwist wzbudilo počínání Miličowo při mniších žebrawých, zejména Dominikanech i Augustinianech Pražských,

kteríž samotni chtěli míti sláwu nejlepších kazatelů a znatelů učení křesťanského. Žiwá obrazotwornost zawedla Miliče, že z welké zkázy mravů, kterau pozorowal při lidech světských i duchowních, přišel na domnění, že w létech tehďáz nejprwé příštích měl přijíti Antikrist na swět, čehož užíwal za pohnůtku zvláště mocnau k dojímání kajících myslí. Z toho měli protiwníci jeho wítanau příležitost k winění jeho z kacírství; ale i to zdálo se jim býti kacírské, že napomínal lidi ku příliš častému, ano třebas každodennímu přijímání swátosti oltární po náležitém očistění ze hříchů.

Tehďáz byl již zemřel arcibiskup Arnošt (1364), a nástupcem jeho byl Jan z Wlašimě řečený Očko. Papež Urban V jmenowal jej, jakož i všecy potomní arcibiskupy Pražské stálými legaty papežskými nejen w Čechách nýbrž i w diecezích sausedních, Řezenské, Bamberšské a Mišenské, s udáním příčiny, že duchowenstvo w těchto diecezích, příliš zkažené, potřebowalo přísnějších dohlizitelů mimo swé biskupy (1365). Milič, byw žalowán od swých protiwnků roku 1367, odwolal se k stolici papežské, a dostawil se w Římě, kdež za nepřítomnosti papeže Urbana byl nejprwé uwězen, tak že w Praze již vykřikowali řeholníci, že bude upálen pro kacírství; ale z rozkazu papeže, když přijel z Avignona, propuštěn jest se ctí, a jak se zdá, s laskawým poučením, po kterém s učením swým o Antikristu zmírnil se. Horliwost jeho, když se nawrátil do Prahy, byla jinak wětší než prwé; jal se kázati také německy, aby nahradil činnost přítele swého Waldhausera, který nedlauho potom zemřel (1369). Císař Karel podporowal jej w jeho předsewzetích, zawřením jmenowitě hanebného smilniště, řečeného Benátky, z kterého Milič zřídil místo pro kající ženy, nazwané Jerusalem. Protiwníci jeho znowu vybrali z jeho řečí všelicos příkrého a donesli ku papeži, který wydal přísné nařízení do Čech i do zemí okolních, aby se hledělo k stawování bludů w učení křesťanském. Milič musil se podruhé postawiti u papežského dwora; tentokrát w Avignone, kdež opět osprawednil se, však nenadále upadl w nemoc a zemřel (1374). Ale probuzení náboženské myslí jak w lidu tak w duchowenstvu českém, jím způsobené, nepominulo, nýbrž wedlo časem k welikým proměnám w zemi české.

Za času, když císař Karel powoláním Waldhausera učinil vlastní začátek náboženského hnutí w Praze, dospělo již dílo jeho, kterým se Praha měla státi střediskem wědeckého wzdělení ne pro Čechy samotné, nýbrž pro všecy země německé i slowanské w oboru církwe Římské. Obecné učení Pražské kwetlo již we všech čtyrech fakultách, na které se we středním věku rozdělowl obor wědění lidského, a z blízkých i dalekých zemí přicházeli každoročně jinochowé a muži, wětším dílem stawu duchowního, w takowém počtu jako jindy jen do Wlach neb do Francauz, aby užili příležitosti poskytnuté k wědeckému wzdělení. Roku 1360 dostalo se welkolepému tomuto ústawu školnímu prwního auplnějšiho zřízení prostřednictwím a wýrokem arcibiskupa Arnošta jakožto kancléře, to jest nejvyšší hlavy obecného učení, kteréžto důstojenství z ustanowení papeže bylo na vždy spojeno s arcibiskupstwím. Všichni učící i učnowé byli spolu obcí čili universitou, wyňatau z moci saudů a úradů zemských i městských, tak že se spra-

wowali předstawenými ze swého prostředka, rektorem a raddau jeho, wolenými vždy na půl léta. Wolení toto dalo se stejným podělením čtyř tak zvaných národů, na které se dělila universita, ježto byli český, polský, baworský a saský, přičemž k národu českému počítána také Morawa, Uhry a země jihoslowanské, k národu polskému krom země králowství polského také Slezska a sausední země německé, tak že skutečně víc bylo Němců než Poláků v tomto národě, k národům baworskému a saskému přičteny byly ostatní země německé, a mimo to k saskému národu také Dansko, Švédsko a Norwejsko. Neb i z těchto studií jakož i ze všech nejwzdálenějších končin Německa přicházeli studující do Prahy.

Wedlé university byly fakulty jako čtyři cechy, ku kterým počítali se toliko ti, kteří sobě odbytím zkaušek zjednali nejprwé titul bakalářský, potom mistrowský čili doktorský. Předstawený jedné každé fakulty, zvolený na rok, slul děkan. Examinatoři wolení od fakulty rozhodowali nad schopností ke stupni bakalářskému a mistrowskému; udělení pak hodnosti mistrowské neb doktorské náleželo kancléři neb náměstků jeho. Hodnost mistra znamenala právo k učení w té fakultě, bakalářství dávalo k témuž právo jen částečně. Mistři učící čili professorowé drželi čtení swá z počátku we swých bytech, někteří w klášterích, ku kterým náleželi, jakož zejména Dominikani, Augustiniani, Minorité a Karmelitani, kteří vždy měli doktory theologie ze swého prostředka; zvláštní doktor theologie, jež dle obecných nařízení papežských wydržowala kapitula arcibiskupská, čítal při kostele sw. Wíta. Roku 1359 dal Karel IV učení Pražskému dům blíž kláštera sw. Františka na Starém městě k odbývání některých čtení a jiných výkonů; o sedm let později založil k témuž účelu tak zwanou kollej Karlowu w domě někdy Žida Lazara (1366), we které 12 professorů fakulty artistské čili swobodných umění mělo také stálý příbytek a výživu na způsob klášterníků. K tomu přiwtil císař k universitě také kapitulou Wšech Swatých na hradě Pražském, aby vždy nejstarší mistr kolleje Karlowy nastaupil w kanownictví, když by které bylo uprázdněno, přitom pak aby nicméně přednášel w theologii neb swobodných uměních, přebýwaje w druhé společné kolleji, kteráž nazwána kollejí Wšech Swatých (1366). Po několika létech oddělili se právníci od ostatních tří fakult, a sestaupili se we zvláštní obec čili universitu pod swým vlastním rektorem (1372), ač vždy pod společným kancléřem arcibiskupem; i darowal jim císař Karel zvláštní kollej w Celetné ulici na Starém městě Pražském, jinou pak snad okolo téhož času lékařům čili medikům w ulici sw. Walentina, ježto nyní slowe Kaprowá.

Také stawení na Nowém městě Pražském, založeném od Karla, šlo rychle předse, tak že skoro všecky ulice a náměstí byly dokonány ještě za jeho žiwoby. Hned po swém nawrácení z Italie založil Karel tudíž klášter Benediktinský sw. Ambrože se službami božími dle zvláštního řádu Swatoambrožského, který se zachowáwal w Mediolaně, a klášter sw. Kateřiny panen řádu paustewničního sw. Augustina, jak se zdá, na památku bitwy u San Felice, swedené za někdejšího vládaření jeho w Lombardii w den této swětice (1355). Později založil ještě klášter u panny Marie na Botiči pro řád Servitů, nový

w zemi (1360), a přenesl do hořejších stran Nowého města také starodáwnau kapitolu sw. Apollinaříše ze Sadské (1362). Když Nowé město takto prospíwalo, jal se šířiti také Malau stranu wystawením nowé zdi městské, která začínajíc od Hradčan, městečka purkrabí Pražských, na hoře před samým hradem, powstalého za času krále Jana, obejmula Strahow a půlnoční stranu Petřína i potáhla tudy starodáwna predměstí Nebowidy a Ujezd do oboru města (1360).

Skoro všecky od Karla založené chrámy w Praze byly stawby welké a nádherné; potřebowaly mnoho let k dokonání, a některé nedostawěly se ani za jeho žiwota. W kráse přewyšující všecko jiné stawěl se nový kostel metropolitní sw. Wíta, Wácslawa a Wojtěcha na hradě Pražském od nejwytčenějších mistrů stawby gothické, nejprw Matěje z Arrasa ze Francauz, potom Petra Parlěře z Gmünda we Swábích, rodilého z Polska. Welikostí předsewzetí rownalo se stawbám těmto také založení nowého kamenného mostu přes Wltawu mezi Menším a Starým městem Pražským (1357), který též stawěl Petr Parlěř. Praha a Čechy wübec staly se tolikerými umělými stawbami jedním z nejhlavnějších střeidišť umění stawitelského toho času; žádná země krom Wlach a Francauz nerownala se potom králowství českému počtem a welikostí kostelů. K tomu pojilo se samo sebau umění sochařské, a rowněž proslula malba česká mistrnými pracemi Dětricha z Prahy, Zbyška z Trotiny a četných wrstewníků jejich.

Ze mnohonásobných snah swých o zwelebení země české byl Karel IV mezitím za pozdějších časů swého panování častěji než prwé wythrowán starostmi zahraničnými. Strana Ludwika staršího baworského mezi knížaty německými obnowila po krátkém čase opět swé pikle, až Karel IV musil wytáhnouti do pole proti jednomu z nich, Eberhardowi hraběti Wirtemberskému. Porážkau rozhodnou u Schorn-dorfa (1361) byl přinucen podrobiti se, a s ním také Rudolf IV rakauský. Ludwík baworský zemřel toho roku. Ale když brzy potom strhly se různice jakési mezi Karlem IV a Ludwíkem králem uherským, dal se Rudolf opět we spolky s nowým tímto protiwníkem swého tchána w nerozumném doufání, žeby jeho pomocí mohl dosáhnouti hodnosti císařské. S ním wstaupil we spolek týž Menhart III, syn Ludwika baworského a Markéty tyrolské; rowněž pak potáhl k tomu král uherský strýce swého Kazimíra krále polského. Chystalo se tedy k wálce; ale brzy stalo se příměří mezi Karlem a Ludwíkem (1362), když wéwoda rakauský nemohl spojenci swému přispěti na pomoc pro jiné péče swé.

Nedáwno předtím byla císařowna Anna porodila Karlowi syna, jemuž opět dáno jméno Wácslaw (1361); ale w roce potom zemřela (1362), a Karel IV wstaupil we čtvrté manželství s Alžbétou dcerou Boleslawa V wéwody pomořského (1363), čímž zjednal sobě nowé přátelství s králem Kazimírem polským, jehož wnukau byla Alžběta po matce. Rudolf IV musil mezitím hledati přízně s císařem, aby dosáhl pokojného držení Tyrolu, jenž spadl naň po brzké smrti Menharta III (1363) dle dědičné smlauwy zawřené s ním a s jeho matkau. Tak odstaupili dwa z nepřátel Karlowých. O ostatní dědictví po Menhartovi, část Bawor totiž, kterau měl po otci, stala se toho času různice mezi

strýci jeho, z nichž jeden, Štěpán wévoda dolnobaworský, zmocnil se země té celé na ujmu druhých dwau, Ludwika Římana a Otty, markrabí brandenburských. Tito ze záští proti němu zawřeli smlauwu s císařem Karlem, kterau jeho i jeho potomky pominutím Štěpána ustanowili za dědice swé w Brandenburce (1363). S powolením jich wykaupil Karel Dolní Lužici, která náležela k jejich panství, ze zastawy u markrabí míšenského (1364), a odewzdal ji lénem nejstaršímu tchánu swému Bolkwu Swídnickému do jeho žiwota. Když takto poměry tolikeré se změnily, smluwen jest r. 1364 konečný mír mezi Karlem IV s jedné, Ludwíkem uherským a Rudolfem IV s druhé strany, ano uzawřena také památná smlauwa čili jednota dědičná, dle které po wymření rodu panownického w Čechách ustanowen rod rakauský, a pakliby rod rakauský prwé wymřel, zase rod český za dědice obapolných zemí. Podobně byli se spolu již prwé smluwili král uherský a wévoda rakauský; pročež i uherský rod potažen jest zároweň také do této umluwy.

Karel IV odebral se potom roku 1365 ku papeži Urbanowi V do Avignona, a smluwil se s ním o přeložení stolice papežské zpět z Avignona do Říma. Když by totiž papež do Říma se přesídlil, slíbil císař učiniti jemu ku pomoci tažení do Itálie proti nepřátelům jeho, a zvláště proti Bernabowi Viscontowi, pánu Mediolanskému. Na zpátečné cestě zajel Karel IV do Arles, a dal se korunowati korunau arelatskau na pamět, že i toto království někdy příslušelo císařům Římským. Za tohoto vzdálení jeho z Čech zemřel Rudolf IV rakauský, když se nedáwno předtím byl zneprátelil s králem Ludwíkem uherským (1365). Bratří Rudolfowi, Albrecht III a Leopold III, kteří se uwázali po něm w panství, prosili Karla za ochranu; kterýž smluwil co prostředník mír mezi nimi a králem uherským. Uhry a Rakausy propustily se tauto smluwau z předešlé dědičné jednoty. Jednota naproti tomu mezi Rakausy a Čechy obnowena jest se swolením obojích zemí (1366). Všelijaké rozepře a nepokoje w Němcích zdržely potom Karla, že nemohl slibu swého papeži zdržeti roku 1367, kteréhožto léta Urban V skutečně se přestěhowal do země papežské; než teprw potomního roku 1368 wyprawil se do Itálie, a přiměw Bernaba Visconta k míru, sešel se s papežem w Římě, srownal dílem po dobrém, dílem mocí všelijaké různice we Wlaších, a teprw více než po roce wrátil se zase do Čech, když zwěděl o nových protiwenstvích, ježto se naň strojila (1369).

Král uherský nezanechal přese wšecko ještě hněwu swého na Karla, a spojil se proti němu opět s Kazimírem polským a některými knížaty německými. Když Karel po smrti tchána swého Bolka roku 1368 přišel w držení knížetství Swídnického a Jaworského i dolní Lužice, mínil král Ludwík zameziti aspoň, aby se panství české nerozmnožilo také Brandenburkem, který byl po smrti Ludwika Římana, již roku 1364, spadl celkem na bratra jeho Ottu. Markrabí Otto, ačkoliw se stal mezitím zetěm Karlowým, zasnauben byw s dcerau jeho Kateřinau, wdowau po Rudolfowi IV rakauském (1366), dal se lehko namluwiti ke smíření s bratrem swým Štěpánem dolnobaworským na ten způsob, že chtěl zrušením dědičné smlauwy s Čechy pomoci

krále uherského přewěsti dědictwí Brandenburské na syna Štěpánowa Fridricha. Přikročení k zámyslům těmto, kterým Karel brzy přišel na stopu, opozdilo se poněkud smrtí krále Kazimíra polského (1370); nebo Ludwík, jmenowán od něho jeho dědicem, měl předně co činiti, aby se dostal we skutečné držení Polska a země Haličské dobyté Kazimírem w prwních létech panování jeho. Ale r. 1371 uwedl Otto synowce swého Fridricha do Brandenburka, a dal mu přísahati poslušenství od stawů zemských. Tu wyhlásil mu Karel ihned wálku, a wtrhnul do země jeho. Brzy zawřeno příměří mezi císařem s jedné, Ottau a Ludwíkem uherským s druhé strany na půl druhého léta, mezi kterým časem jednáno o mír prostřednictwím papeže Řehoře XI. Ale ani tím způsobem nedocílilo se mírného konce. Když příměří došlo, wtrhnul Karel opět wojensky do Brandenburka, a dobýwal jednoho města a hradu po druhém, Fridrich pak i Otto, když Ludwík uherský žádau pomocí jim neprospěl, poddali se konečně smluwau, kterau Brandenburka ihned postaupili Karlowi (1373), a obdrželi za to náhradu dílem peněžitau dílem postaupením některých hradů a statků w hořejším Falci, kterých Karel během panování swého wždy více skupowával a jinak nabýwal, jakož podobně také we Fransku a w Míšni. K žádosti stawů brandenburských přiwtěleno jest markrabství toto roku 1374 ke druhým zemím koruny české, tak aby nikdy nesmělo býti odcizeno; císař Karel pak staral se za posledních let žiwota swého jak nejvíce o powznešení blaha této nejnowější země swé.

Ještě za žiwobyti swého dosáhl toho Karel IV, že kurfirstowé němečtí syna jeho Wácslawa zwolili jednohlasně za nástupce jeho w říši (1376).

Nowau starost způsobilo mu welké rozdwojení w církwi, když po smrti papeže Řehoře XI zwolen byl nejprwé Urban VI (1378), ale od něho po několika měsících odtrhli se někteří kardinalowé, wětším dílem rodilí Francauzi, a zwolili papeže Klimenta VII, který dle prání jejich ubytowal se w Avignoně, Urban pak VI podržel sídlo w Římě. Karel IV snažil se horliwými dopisy pohnauti wšecky panowníky křesťanské, aby pro jednotu církwe setrwali w poslušenství Urbana, jakožto řádně zwoleného. On sám však zemřel po zimnici dnowité w několika nedělích potom, w 63. roce wěku (1378).

Král Wácslaw IV. Rozepře jeho s arcibiskupem Janem z Jenšteina.

Císař Karel zůstawil tři syny, z nichž nejstarší Wácslaw IV, již zwolený za krále Římského, nastaupil w panství české; druhý Sigmund obdržel za podíl Brandenburk, třetí Jan Zhořeleckau část horní Lužice s částkau Lužice dolní. Již tři léta před Karlem IV zemřel také bratr jeho Jan Jindřich (1375), po němž nastaupil nejstarší syn jeho Jošt w markrabství morawském; z mladších dwau synů dostal Prokop malého podílu země, Jan Soběslaw byl biskupem Litomyšlským (od r. 1380), potom stal se patriarchau Aquilejským (1387).

Po smrti druhého bratra císaře Karla IV, Wácslawa, zdědil král Wácslaw IV také rodné hrabství Lucemburské (1382).

Již za času posledních jednání o mír mezi císařem Karlem a králem Ludvíkem uherským jednalo se o zasnaubení Sigmunda, druhého syna Karlova, s některou ze dvou dcer Ludvíkových (1372); roku 1379 stala se o to znovu umluva mezi Ludvíkem a králem Wácslawem IV na osobním sjezdě ve Zwoleni w Uhřích, tak že zaslibena Sigmundovi starší dcera krále uherského Marie, a Sigmund měl se tudý státi nástupcem Ludvíkovým w Uhřích i w Polsku. Po smrti Ludvíka (1382) odtrhlo se však Polsko od Uher; šlechta polská, která od těch dob více panovala než králové, vyžádala sobě za králownu mladší dceru Ludvíkovu Hedwiku (1384), a obdržení ruky její povýšen Jagel, jeden z knížat litewských, na trůn polský (1387), jemuž dáno jméno Wladislaw I. W Uhřích měl Sigmund mnoho nesnází s matkou Mariinou Alžbětou, tak že swatba jeho s Marií wykonána teprw roku 1385, a nicméně nedopuštěno jemu žádného úcastenství we vládě, ač i bratr jeho král Wácslaw wytáhl za tau příčinou wojensky do Uher (1386) a zjednal umluvu mezi ním a Alžbětou w Rábě. Teprw po násilné smrti Alžbětině, když upadla w moc jiných protivníků swých, došel Sigmund korunování na králowství (1387). Nesnadné toto usazení se na trůně uherském stálo jeho tolik útrat, že pro wybawení se z dluhů musil postaupiti Brandenburka Joštowi, swému bratranci, markrabí morawskému (1388), kterému král Wácslaw z neznámé příčiny téhož času postaupil také Lucemburka.

Jako císař Karel ještě za posledních dnů swého života, tak také král Wácslaw snažil se, aby zjednal obecné uznání papeži Římskému Urbanowi VI proti Avignonskému papeži Klimentowi, kterého se však nicméně přidrželo Francauzsko, Španěly a w blízkém sausedství Říma králové Neapolští. Wácslaw slíbil roku 1382 přitáhnouti na pomoc do Italie, aby zároveň také dal se korunowati na císařství w Římě; ale odkládal potom dlaho s tím předsewzetím, nejwíc pro nepokoje w říši německé, kdež strhly se rozepře mezi knížaty s jedné strany a městy říšskými, zvláště we Šwábích, se strany druhé. Král Wácslaw snažil se o srownání jich na sněmích a sjezdech we Frankfurtě (1379), w Normberce (1383), w Heidelbergu (1384), w Mergentheimu (1387); předsewzal wálečné tažení proti Fridrichowi z wéwod baworských (1388), který posledně unluwené příměří s městy zrušil; nemohl však zabrániti konečného vypuknutí wálky všeobecné a pokoření měst, jichž se byl ujímal, po porážce jich w bitwě u Döffingen (1388). W mrzutosti z toho zamýšlel Wácslaw některý čas zbawiti se trůnu německého a zjednati powýšení na markrabí Jošta. Dal se však potom smířiti s knížaty na sněmě w Chebu r. 1389, a jsa wdowcem po smrti první manželky swé Johanny, dcery wéwody baworského Albrechta Straubinského († 1386), wstoupil w manželství opět s kněžnou baworskou Zofí, dcerou wéwody Jana Mnichowského, synowkyní wéwody Fridricha, prwé jeho protivníka.

Král Wácslaw IV nebyl dokonce roweň otci swému we vlastnostech panownických. Scházela mu i střizliwá opatrnost i rázná důslednost; byl dobromyslný, pokud ho nic nedráždilo, ale we zlosti

prehlý; w prácech newytrwalý; náruživý milowník honby a jiné zábawy; howěl sobě rád i we hrubších smyslných rozkoších, oddáwaje se druhdy i obzerství. Přitom při všem nebyl toliko marnotratníkem. Dúchody králowské nacházely se za jeho panování w dobrém stawu krom času wětších bauří, ač král neobtěžowal lidí welkými daněmi. Proto byl w lidu wúbec oblíben, a sám rád také zacházel s obecným lidem. Častěji chodil w přestrojení, a přihlížel tím spůsobem k zachowávání řádu a sprawedlnosti. Wětším dílem nepřebýwal na hradě Pražském, nýbrž w domích we městě, pro potřebu dworu swého zřízených, jakož byl Králůw dwůr posud tak zwaný, a jiný welký dům řečený u Černého orla (č. 910 a 922) w Dlahé třídě na Starém městě, a jiný králůw dwůr na Nowém městě na Zderaze (kdež jest nyní weliká trestnice). Naproti tomu popudil král Wácslaw brzy wyšší panstwo proti sobě, když úřady dworské i zemské, pokud mohl a směl, osazowal nejraději muži ze stawů méně wysokých, zemanského a rytířského, ano i městského, a s muži těmito, jak se říkalo milci swými, více se radíwal než s nejwyššími úředníky zemskými, kteří dle starodáwného obyčeje býwali z nejpřednějších rodů panských. Weřejný pokoj a bezpečnost práwa byla aspon za prwních 15 let panování Wácslawowa takowá jako za jeho otce. Jen jednau zdvihl se proti králi pán nespokojený s wyrokem saudu zemského, Markwart z Wartenberka (1387), ale byl přemožen (1388), a skončil život swůj we wězení. Wětší wytržnost stala se o něco později w Praze, když obecný lid popuzen pohaněním kněze, nesaucho swátost oltární, zapálil a zlaupil Židowské město i powraždil přes 3000 Židů (1389), aniž mohl toho král stawiti, nacházeje se toho času práwě w Chebu na sjezdě s knížaty německými.

Pilně pokračowal král Wácslaw mezitím w dílech otce swého, císaře Karla, wztahujících se ku pěstování umění a nauk. Mezi stawbami od Karla začatými šlo předse jmenowitě stawění chrámu sw. Wíta na hradě Pražském wedením místra Petra Parlěře a po něm syna jeho Jana. Po dokonání kúru, doposud stojícího, přikročilo se roku 1392 k stawení vlastního kostela a později wěže obrácené proti paláci králowskému. Pro učení Pražské založil král Wácslaw hned na začátku swého panování nowau kollej nazwanau dle něho, a hlavní kolleji císaře Karla wykázal wětší dům na Nowém tržišti čili náměstí sw. Hawla (1383), kdež posud se nachází. Doba byla i jinak přízniwa činnosti wědecké, jmenowitě také na poli národní literatury české. Tehdáž psal rytíř český Tomáš ze Štítného swá důmyslná rozjímání a naučení křesťanská, we kterých o něco později Jan Hus byl jeho následowníkem. Pan Ondřej z Dubé psal o řádu práwa zemského, mistr Křiřtan z Prachatic o wěcech lékařských; Hus stal se také nálezcem jednoduššího prawopisu českého; písmo swaté bylo téhož času již celé přeloženo do řeči české; w rauše básnickém skládal jmenowitě pan Smil Flaška z Pardubic swé spisy mrawokárné.

Wplyw literatury jewil se rostaucí wázností jazyka českého také w životě. Již za posledních let císaře Karla, a mnohem více potom za panování Wácslawowa začalo se spisowání listin stawu městského i wyšších, též zapisowání důležitějších nálezu do desk jazykem če-

ským. Obyvatelstvo české ve městech domáhalo se vždy více rovného práva národnosti své v obci i v kostelích; ano i v učení Pražském počaly se rozepře mezi národem českým a druhými, když onen, jakožto domácí, počtem schopných mužů vždy více se zmáhaje, začal (od r. 1384) usilovati o přiměřenější rozdělení míst v kollejiích. Domácí dobrodinci obecného učení začali z téhož popudu swá nadání k němu činiti s vyhrazením, aby jich účastní byli toliko mistři a studenti čeští. Tak powstala jmenovitě zvláštní kollej národu českého (mezi léty 1399 a 1405).

Přirozeně družily se snahy tyto naučné i národní s hnutím náboženským, které wzbudili ondy Konrad Waldhauser a Milič v části duchowenstwa českého, zvláště nižšího. Tyto jewily se hlavně nezistným vykonáváním úřadu kněžského, pokud na této části duchowenstwa záleželo, a zvláště horliwostí v kázání, které od wětšího počtu swětského duchowenstwa bylo zanedbáwáno, od žebrawých mnichů pak provozowáno více směry sobeckými a s křiklawau okázalostí. Kněžstvo ducha Miličowa, které se zasazowalo práwě o ušlechťení mrawů, bylo podporowáno od upřímných přátel těchto snah ze stawu swětského některými nadáními toho času, která směřowala zrowna jen ke zwelebení kazatelstwí. Přední místo mezi nimi mělo založení kaple Betlemské rytířem Janem z Milheima (1391). I nyní bylo počínání horliwějších kazatelů pilně pozorowáno od protiwníků jejich, zvláště z řeholů mnišských, a stiháno častými žalobami před úřadem arcibiskupským. Příházely se owšem také skutečné wytržnosti na kázáních, které zasluhowaly sprawedliwého trestu, a horlení mrawné zawedlo některé také k nesprawnostem w učení, které musily býti napravowány a kárány; ale hlavní účinek těchto snah, mrawné powznesení lidu a wzbuzení hlubšího náboženského citu, přewažowal toto vše wysoce. Nejwytečnější z mužů, kteří pracowali tímto směrem za prwního času krále Wáclawa, byl Matiaš z Janowa, kanowník Pražský (od r. 1381) a zpowědník kostela arcibiskupského, který w díle obšírném, složeném latinsky a nadepsaném „O prawidlech starého i nowého zákona“, porownáwal prwotní staw církwe křestanské se zkázau za swého času, objasňowal základy wšeho učení křestanského a usilowal o duchowné pojímání a účinné plnění jeho, zamítaje obyčejné tehdaž prázdne a nedbalé odbýwání obradů. I on byl stihán před saudem arcibiskupským pro nawodění lidu ku příliš častému přijímání swátosti oltární a pro některé méně spráwné řeči o ctění ostatků swatých (1389); a wšak, nemaje úmyslu, odchýlowati se od učení církwe obecné, podrobil se pokorně odwolání na něm žádanému, a konal úřad swůj duchowní horliwě až do smrti swé příliš časně (1394).

Působení mužů pracujících takto o wzbuzení náboženského myslí a naprawení zkaženého stawu církwe netěšilo se toho času z oné wyšší podpory jako za císaře Karla i arcibiskupa Arnošta, kterau bylo prwotně rozníceno. Král Wáclaw nemyslíl w tom ohledu daleko, ač měl záhy nechut proti duchowenstwu wyššímu pro přílišnou hrdost jeho, a byl w tom stwrzowán od milců swých, jakož we stawích swětských wůbec od dáwna bylo mnoho smýšlení duchowenstwu odporného. Arcibiskupem byl tehdaž po Janu Očkowi z Wlašimě synowec

jeho Jan z Jenšteina (od r. 1379), muž přísných mrawů, ale wášníwý horlítel pro swětskau moc církwe a nedůtkliwý w hájení swé moci a důstojnosti arcibiskupské. Od počátku swého pastýřského úřadu měl rozepře na wšech stranách, předně s wlastní swau kapitulau, potom s arcijahny, s kapitulau Wyšehradskou, s biskupem Litomyšlským Janem Soběslawem, na kterého wydal klatbu, on pak zase na něj (1384), též s universitau o meze obapolné jurisdikcí. To wšecko více zabawowalo jeho mysl než tichá činnost kazatelů uwozowaných w podezření z kacírstwí. Nechyběly brzy také rozepře mezi arcibiskupem a králem i dwořeniny a úředníky jeho, we kterých sotwa bylo vždy práwo na jedné straně. Již roku 1384, když arcibiskup w rozepři o jakýsi jez na Wltawě s Janem Čúchem ze Zásady, maršálkem dworu králowského, jez tento pomínutím řádu práwa sám o swé ujmě dal rozboriti, popudil se král Wáclaw tolik, že dal arcibiskupa zajmauti na Karlšteíně, a dopustil Čúchowi, aby si wzal zadostučinění rowněž sám na statcích arcibiskupských.

Strašliwější konec wzaly swáry mezi králem a arcibiskupem o dewět let později, když se jich nahromadilo z více příčin najednou, nejwice o meze práwní moci swětské a duchowní. Úřadům swětským bylo vždy tíže zachowati meze tyto pro přílišnou wzpurnost mnohých osob duchowních, které we spoléhání na swobody swého stawu často se dopauštěly nejhrubších násilí a wytržnosti. Někdy w Březnu roku 1392 dal podkomoří králowský Sigmund Huler dwa studenty stawu duchowního, ne wšak na kněžstwí wyswěcené, zajmauti a jednoho z nich stíti pro neznámý zločin spáchaný w Praze, a opět jiného na začátku roku 1393 upáliti. Za to arcibiskup wydal na podkomořího klatbu, wině jej zároveň z kacírstwí pro nějaké řeči, neohlížeje se na hněw králůw, který jednání podkomořího w těch wěcech schwalowal. Nedlauho potom mělo se začítí w Praze milostiwé léto, které sobě wyžádal král Wáclaw od papeže Bonifacia IX, nástupce Urbanowa, co důkaz zvláštní přízně, na kterém mnoho sobě zakládal. Ale arcibiskup, nejspíš protože hlavním místem ku konání skutků kajících přitom jmenowán byl kostel Wyšehradský, z moci jeho wyňatý, méně se přičinowal o wážnost této slawnosti, než si král musil přátí, a popudil jej tím nemálo. K tomu zrowna, když se milostiwé léto mělo začítí, přišla wěc, která w králi wšecky předešlé hněwy wyhnala na wrch. Zamýšlel toho času zasaditi se o zřízení ještě jednoho biskupstwí w Čechách, které mělo býti nadáno zrušením starodáwného kláštera Benediktinského w Kladrubích, tak jako prwé založené biskupstwí Litomyšlské mělo za nadání swé statky tamějšího kláštera Præmonstratského. Král čekal toliko na smrt tehdejšího opata Racka, aby o to jednal s papežem. Ale arcibiskup zmařil tento úmysl, daw hned po smrti Racka stwrditi nowého opata w Kladrubích generalným vikářem swým, doktorem práw Janem z Pomuka. To když wešlo we známost krále, rozlítil se proti arcibiskupu a úředníkům jeho na nejwýš. Dwořané snažili se jej ukrotiti, a způsobili osobní sejití arcibiskupa s ním na smíření w kláštere Johannitů na Malé straně Pražské wedlé mostu. Jak medle wšak předstoupil arcibiskup s průwodem swým před krále, popadla jej zlost opět, tak že ho nikdo více zdržeti nemohl. Kázal na tom místě za-

jmauti arcibiskupa, vikáře jeho, officiala Mikuláše Puchníka a Wácslawa probošta Míšenského, kanowníky Pražské. Arcibiskup zachránil se útekem; ale druzí wedeni jsau do kapituly swolané z rozkazu králowa. Tam král potlaukl krwawě děkana Bohuslawu, a dal jej zawřítí w domě purkrabí Pražského. Druhé pak tři zajaté a s nimi také hofmistra arcibiskupowa Něpra z Raupowa rytíře, člověka již starého, dal opět wěsti na radnici a do rychty Staroměstské již u večer. Tu dwa z nich, vikáře a officiala, zmučil strašlivě, skaumaje na nich, kdo radil arcibiskupowi we wěcech, o které byla pře. Potom měli mu všichni čtyři podepsati list wyznávací, že se jim nic od něho nestalo, a že chtí s ním státi proti arcibiskupu; což tři učinili; čtvrtého, doktora Jana z Pomuka, který tak strýzněn byl, že nemohl zůstati na živě, dal král utopiti we Wltawě.

Po přejítí wzteku tohoto spatowal se král, a dal se w nowé jednání s arcibiskupem o smíření. Z církewních trestů za násilí proti osobám duchowním wybawil se nejprvé samým milostiwým létem, když w několika dnech po zlém činu wykonal ustanowené kajicné skutky, putowaw i s králownou Zofíí na Wyšehrad. Smíření s arcibiskupem nedocílilo se, když král pokaždé znou se zarputiw, kladl jemu žádosti přílišné. Jan z Jenšteina odejel konečně do Říma se stížností ku papeži. Ale vlastní kapitula jej opustila přitom; a papež Bonifacius IX, jemuž král Wácslaw ty časy opět slibowal přijítí do Italie a zawděčowal se také jinými rozličnými spůsoby, nechtěl se proto dáti do žádných nepřijemností. Takž arcibiskup, wrátiw se do Čech s nepořízením, a nemoha důstojně setrwati w takowém postawení, složil po některém čase úřad swůj.

§. 51.

Rozepře krále Wácslawa s panstwem a s příbuznými.

Wětší nesnáze potkaly krále Wácslawa brzy potom z nespokojenosti panstwa českého s posawdním spůsobem jeho sprawování země. Práwě w témž roce, w kterém se při sporu s arcibiskupem tak welice zapomněl nad důstojností králowskou (1393), začali se přední pánowé zemští raditi mezi sebou, jak by jej sklonili k vůli swé; a welní záhy dorozuměli se o to také s bratrem jeho Sigmundem a s markrabím Joštem morawským, kteříž zase potáhli do spolku i cizí knížata, Albrechta III wévodu rakauského a Wiléma markrabí míšenského. Roku potomního (1394) zapsali se pánowé a s nimi také Jošt morawský w jednotu, jak prawili, k obnowení řádu a zřízení zemského; wyčítalí králi některé skutečné neb domnělé nepořádky; hlavní však úmysl jejich byl, aby stawu swému wymohli zákonné práwo k wyhradnému držení nejvyšších úřadů zemských a míst na saudě zemském, ježto dotud byla toliko dle obyčeje starodáwného osazowána z jich prostředka, pak aby nejvyššími úředníky zemskými král wázán byl we správě zemské, aby nic wětšího nemohl předsewzítí bez wůle jejich. Když král k žádostem takowým nechtěl swoliti, zajali jej pánowé z nenadání na Králowě dvoře za Beraunem, dopravili jej na

hrad Pražský, kdež od nich pilně byl hlídán, a ujali se sami vlády wedlé Jošta markrabí morawského, jenž nazwán jest na ten čas wládařem čili starostau zemským.

Král Wácslaw dorozuměl se však brzy podtají s bratrem swým Janem knížetem Zhořeleckým; kterýž přišed do země sebral wojsko k službě králowě a začal wálčiti s jednotau panskau. Městský staw a obecny lid wůbec hleděl s newolí na zajetí krále; též purkrabí hradů králowských zůstali jemu wěrní skoro wesměs. Tedy když přitáhl Jan ku Praze, byl ochotně wpuštěn do města, a páni strany protiwné opustili hrad, i odvezli také krále Wácslawa s sebou; kterýž chowán nejprw na hradech pana Jindřicha Rosenberského, předního w jednotě, konečně odwezen w hrad Wildberk w horních Rakauschích. Ale Jan Zhořelecký stíhal pány tak dluho wálkau, až konečně krále propustili a podali se na několik rozsudí, kteří měli učiniti narownání.

Král Wácslaw, když byl na swobodě, nedbal o splnění této smlauwy, a jednota panská wzbauřila se opět (1395). Sám Jan Zhořelecký začal se rozpakowati, nepohodl se s bratrem, a brzy potom náhle zemřel (1396). Tu se konečně král musil podati na wyrok staršího bratra Sigmunda a markrabí Jošta, kteříž učinili wypořádání jemu protiwnau. Musil hlawám jednoty panské swěřiti nejvyšší úřady zemské a přijmauti je do raddy swé. Jindřich z Rosenberka stal se nejvyšším purkrabím; Jošt morawský pak usadil se Wácslawowi w Praze, a prowozowal welký wplyw na nowau vládu, při které král zbawen byl swé rozhodné moci. Nowí wládaři tak málo na něj dbali, že pod smyšlenými příčinami zawraždili úkladně čtyry z předních důwěrníků jeho na Karlštejně (1397), aniž mohl toho pomstíti.

Násilí, které se takto dalo králi Wácslawowi we vlastní zemi jeho, wzbudilo mu brzy také nesnáze w Němcích. Dávána mu wina, že se málo ujímal záležitostí říšských, a ctižádstiwý kurfirst Ruprecht falcký, jinak Klem řečený, začal brojiti proti němu, chtěje se státi císařem na jeho místě. Tu se konečně zmužil Wácslaw, wypořáděl Jošta z Čech, a chopil se vlády tím spůsobem jak jindy pomocí druhého knížete morawského Prokopa, kterého wzal k sobě za rádce. Předě wšim odebral se nyní do Němec (1398), držel sněm říšský we Frankfurtě, stawil některé nepořádky a rozepře, i jel potom ku králi francauzskému Karlowi VI, aby se smluwl s ním o spůsob srownání dvojice papežské, posawad trwající. Na sjezdě w Remeši usnesli se králowé, aby působili k tomu, by se oba papežowé dobrowlně poděkowali a zwolen byl papež nový jednosworně. Ale jak Wácslaw projewil swůj úmysl papeži Římskému Bonifaciowi, spůsobil si neľibost u něho, tak že papež nejprvé tajně, potom zjewně napomáhal zámyslům Ruprechta falckého. Tu se zdvihla také jednota panská w Čechách znou (1399) w dorozumění se stranau Ruprechtowau w Němcích i s Joštem a Sigmundem, králem uherským, a wálčilo se w zemi opět po dvě léta. Mezitím prikročili knížata Wácslawowi odporu k ssazení jeho, a Ruprecht falcký dal se ode tří kurfirstů duchowních zwoliti za krále (1400).

Některau chvíli zdálo se, jakoby skutek ten měl wěsti ke smíření mezi bratry a bratrance králowského rodu českého; neb se do-

týkalo i Jošta a Sigmunda, že mělo císařství německé přeneseno býti na jiný rod. Smlauváno tedy mezi nimi a Wácslawem na osobním sjezdě w Kutnéhoře, aby sobě byli w tom pomocní; ale Sigmund žádal za pomoc swau postaupení Slezska a Lužice i vládařství wedlé Wácslawa w Čechách, což bylo, jakoby se měl Wácslaw odříci panství; protož we hněwu odešel z Kutnéhory bez konce. Mezitím začal Ruprecht falcký wálku s ním na hranicích baworských, a jednota panská smluwila se s Ruprechtem, i také zvláště s markrabím míšenským a s biskupy Bamberským a Würzburgským. Roku 1401 přitáhl markrabí Jošt s wojskem jednotníků k samé Praze, kdež spojil se s ním markrabí míšenský, wtrhnou s druhé strany do země. Tu se Wácslaw sklonil konečně ke smlauvě, kterau opět vládu zemskau sdělil s raddau sobě přidana, w jejímž čele byl nowý arcibiskup Pražský Olbram ze Škworce a wedlé něho Jindřich z Rosenberka; markrabímu Joštowi pak postaupil Lužice do jeho žiwota; za to oni odřekli se swých spolků s cizími knížaty.

Sigmund král uherský nemohl se býti účastníti we wálce s Wácslawem, poněwadž se i proti němu bauřili pánowé uherští a práwě toho roku nenadále jej zajali w králowském sídle jeho Budíně. Wácslaw přičinil se o propuštění jeho, kteréž se stalo konečně po pěti měsících, když se zdvihli pro něj také jeho wěrní w Uhřích. W naději pak, žeby se mohl důvěřiti wděčnosti Sigmunda pro toto bratrské wynasnažení, mnil se Wácslaw jeho pomocí zbawiti zase obtížného jha panské rady; i pozwal jej do Čech, a přijal jej za swého spoluwládaře, tak aby jej Sigmund jmenowitě také doprowodil do Italie, aby sobě tam konečně wymohl korunu císařskau (1402). Zwal jej tehdaž k jízdě této jmenowitě mocný Jan Galeazzo z rodu Viscontů, panovník skoro nad celau hořejší Italií, jemuž byl Wácslaw roku 1395 z moci císařské propůjčil názew wéwody Mediolanského. Jeho pomocí měl Wácslaw donutiti Bonifacia IX k složení papežství, což král francouzský rovněž zamýšlel s Benediktem XIII, nástupcem Klimenta VII w Avignoně, aby pak nic nepřekáželo obnowení jednoty církwe. Ale Sigmund hanebně zradil bratra příliš lehkowěrného; nebo po krátce zajal jej, a sám zmocnil se panství. Markrabí Prokop morawský, který se tomu opřel w čele wěrných Wácslawových, obležen jest od Sigmunda na Bezdězi, a zajat rovněž způsobem podwodným. Sigmund poručil potom spráwu zemskau na swém místě biskupu Litomyšlskému Janowi Železnému, a odjel s Wácslawem ze země, chtěje jej doprowoditi do Italie ku korunování, jak se zdá, aby potom i říši německau mohl spravowati w jeho jméne. Ale sőtwa dojel do Rakaus, strhlo se wzbauření w Čechách proti jeho vládařům. Sigmund zanechal nyní Wácslawa we Wídni pod opatrowáním wéwod rakauských; Prokopa morawského uwěznil w Prešpurce, sám pak wrátil se do Čech, a přemohl odboj, jmenowitě obležením Kutnéhory. Musilit se Horníci wzdati, a na kolenau w blátě prositi jej za milost (1403). Sigmund zdržel se potom několik měsíců w zemi, vydíraje peníze wšelikými spůsoby, až jej opět wzbauření w Uhřích přinutilo tam se odebrati. Tu po některém čase nalezl král Wácslaw příležitost k útěku z Wídně, a nawrátil se do swého králowství.

Zde byl tentokrát přijat jako žadaucí wyswoboditel. Wšecko se zdvihlo proti nenáwiděné vládě Sigmundowě, a přidalo se k němu; i mnozí z panstwa jemu dotud protiwní měli se k němu ochotně, a jednota panská se tudy rozpadla. Král propustil Jindřicha Rosenberského z nejwvyššího purkrabství, a zřídil si vládu dle swé wůle; smřil se dokonale s Joštem morawským, kterému vládaření Sigmundowo w Čechách bylo rovněž odporné, když sám z něho nic neměl; také pak wešel we spolek proti Sigmundowi s králem polským Wladislawem Jagelem na osobním sjezdě jich we Wratislawi (1404). Sigmund začal s ním a s Joštem wálku wtrhnutím do Morawy we spolku s wéwodami rakauskými Wilémem a Albrechtem IV; ale utrpěl ztráty při obležení Znojma, tak že se musil nawrátiti s nepořízením; když pak brzy potom wéwoda Albrecht IV zemřel, odstaupil bratranec jeho Wilém od Sigmunda, a smluwil se s Wácslawem přátelsky. Zatím také Ruprecht falcký pozbyl welké části moci swé w Němcích odpadnutím některých knížat od něho, kteří spolu zawřeli jednotu w Marbachu (1405). R. 1406 wyprawil Wácslaw wojsko proti němu do Bawor, které poplenilo znamenitau část této země; i staral se nyní opět, aby knížata německá jakož i dwůr papežský obrátil zase k swé straně.

§. 52.

Jan Hus. Rozepře o spisy Wíklefowy až do koncilia Pisanského.

Za desíti let, která přešla mezi bauřemi panstwa českého proti králi Wácslawowi, nabylo hnutí náboženské wzbuzené již za času císaře Karla weliké síly w zemi, tak že brzy začalo mocné působiti w běh weřejných záležitostí. Počet horliwých kazatelů a spisowatelů w tom způsobu jako někdy Waldhauser a Milic množil se toho času, a rovněž tak přichylnost lidu k zásadám od nich hájeným. Nad jiné wynikl brzy Jan Hus, rodilý z Husince w kraji Prachenském, kazatel kaple Betlemské w Praze od roku 1402. Byl muž ctnostného žiwota, mrawů přísných, nehledící na swůj zisk, wýmluwnosti weliké, tak že myslemi lidu hýbal jako kdokoli před ním. Jsa mistrem swobodných umění a bakalářem theologie w učením Pražském přednášel we dwau fakultách těchto již od roku 1396, byl roku 1401 děkanem fakulty swobodných umění, roku 1402 rektorem university, a co zpowědník králowny Žofie, manželky krále Wácslawa, požíwal wážnosti také u wysokých osob, duchowních i swětských.

Wedlé něho slynni také i jiní, starší i mladší mistři učením Pražského we snažení o opravu zkaženého stawu církwe; wětším dílem pak byli to audowé národu českého w universitě, ježto mistři a doktorowé němečtí čím dál tím více od snažení toho se odwraceli. Byly již skoro od počátku panování krále Wácslawa mnohé rozepře w universitě mezi národem českým a třemi národy cizími, když se nepřiměřené widělo, že jak řízení učením Pražského wůbec, tak také nadání při něm, učiněná z důchodů země, s welkau částí nacházela se w rukau cizích, kteří nad to z míst swých při vysoké škole nacházeli cesty k dosažení lepších beneficí církewních w zemi. Již před rokem 1390

stalo se zakročením arcibiskupa Jana z Jenšteina i královského dwora narownání, kterým se dostala Čechům přednost při osazování míst w kolejiích. Wedlé toho hýbalo se také vždy wíce obywatelstwo české we městech, a dobýwalo si jmenowitě w Praze práw swého jazyka, přiřčených jemu Karlem IV. Tož ukazowalo se i k tomu, co nedostatku církewnímu, že správa duchovní byla často swěřena kněžím německým, neznajícím řeči lidu sobě swěřeného. Jak mistři němečtí w universitě, tak obywatelé němečtí we městech těžce nesli, že měli upustiti od swého posawadního nadpráví, a odtud přicházela u nich nechuť wždy wětší k straně, která žádala naprawení rádu w církwi. Tím wíce naproti tomu huulo české obywatelstwo měst k mistrům národu českého a jiným mužům o opravu horlícím.

Neméně obracelo k sobě snažení těchto mužů pozornost šlechty české a dworu královského. Byliť i we vyšších stawích swětských mužowé oswícení, kteří přihlíželi k duchovním potřebám času; wedlé nich owšem také velký počet takových, kteří ze starodávné záwisti proti duchowenstwu vyššímu pro jeho statky a swobody rádi widěli huuti w duchowenstwu nižším a w lidu, jemu protiwné. Milci krále Wácslawa náleželi skoro wesměs k tomuto neb onomu druhu přízniwců toho huuti.

Horliwost kazatelů mrawokárných wystupowala mezitím wždy příkřeji proti panujícím neprawostem duchowenstwa, odkrýwajíc a kárajíc je weřejně přede vším lidem, když zkáza, na kterau již tak dlaho se nařkalo, přes to přese všecko pořád wíce se zmáhala. Papežowé již za přebýwání swého w Avignoně, když důchody jejich byly ztenčeny pro zmatky w panství jejich Římském, a ještě wíce od času rozdwojení církwe, když Římský i Avignonský papež, každý o sobě tolik máje potřeb jako předchůdci jejich, kteří spravowali celau církew, wymýšleli pořád wíce způsobů, kterými by rozmnožili peněžité příjmy swé z rozličných zemí křestanských. Zwlastě wymáhali wždy wětší taxy za stwrzování biskupů, arcibiskupů a jiných k wětším beneficiím církewním, a w míře jindy neslýchané zasahowali do práw panowníků neb jiných patronů kostelních, vyhrazující sobě wýmínečně osazení některého beneficia bezpostředně z moci apoštolské; což obyčejně dalo se tak, že se beneficium dostalo někomu za úplatek neb za nějakau službu prokázanou papeži. Zwlastě papež Bonifacius IX, zawedl we zwyk, že se při dvoře jeho beneficia vyhrazená, buď již uprázdňená buď také která by teprw uprázdňena byla, prodáwala zjewně těm, kdož nejwíce za ně podáwali. Nebylo diwu, když příklad tak zlý při samé hlavě církwe následowán byl také od mnohých patronů, tak že prodajnost čili simonie rozšířila se wšeobecně. Z toho plynulo, že se k úřadům duchovním dostalo množství lidí neschopných i také ničemných, kteří se o nic nestarali, než aby ze swého kostela brali nejwětší jak možná užitek a nepohodlněji jeho požíwali. Kanonikaty, arcijahenství, fary býwaly od takowýchto držitelů pronajímány jako jiné nějaké hospodářství, nikoli tajně, nýbrž weřejně před úřadem arcibiskupským a se stwrzením jeho. Beneficiat žil kde a jak chtěl, a jiný kněz nájemník spravowal za něj kostel. Tak býwalo zwlastě mnoho far we městech Pražských spravowáno takowýmito nájemníky, nic nedíc o jiných přítom neřestech.

Jiným welkým pramenem zlého w církwi byl již příliš velký počet nadání duchovních. Ačkoli již císař Karel wydal byl nařízení, dle kterého nesmělo se w Čechách státi žádné darowání k církwi na statcích nebo wěčných platech leč s powolením královským; rostl předece počet nadání kostelních nepřekonatedlnau mocí zwyku pořád u wětší wyši. Náleželo to jako k slušnosti při osobách rodu královského, při vyšším duchowenstwu, při šlechtě, ano při každé bohaté rodině měšťanské, založiti nějakau kapli, nějaký oltář, nějakau mši a k ní zwlastního kněze za duši swau a swých přátel. Počet kněžstwa rozmnožil se tím tak náramně, že při jediném kostele metropolitním w Praze bylo ke 300 duchovních, totiž praelatů, kanowníků, vikářů jejich, mansionářů tak zwaných, oltárníků a jiného kněžstwa pomocného; při každém kostele farním, kde nyní zastane službu farář se dwěma strídníky, býwalo 10, 20 i wíce kněží. Bylo tedy množství duchovních, kteří neměli co dělat, než odbyť několik mši za týden, přiúčastniti se zde onde při nějakém výkonu, s kterým byl spojen nějaký příjem, a wynasazowati se přitom o tučnější místo pro budaucnost. Zahálka byla sama sebou jak obyčejně začátkem wší neprawosti.

Císař Karel tím hrozil na sněmě Mohučském, že odejme duchovním statky jejich, a požádá papeže, aby je obrátil k něčemu lepšímu: a musí se sauditi, že mělo-li býti pomoženo od zlořádů tehdejšího stawu církwe, musilo s jméním církewním tak býti naloženo, aby neslaužilo pauhému lakomství a rozkošnictwí jednotlivých osob, nýbrž obecnému dobrému dle prwotních záměrů církwe. Prowedení toho způsobem rádným a správným bylo těžké, pokud při stolici papežské samé panowala přewrácenost. Panowník maudrý jako Karel IV byl by snad něčeho dowedl úsilowností dlahau a opatrnau, podporowán jsa moci weřejného mínění wzděláného tím způsobem, jak se tehďáz dalo w Čechách, zwlastě když by se týmž způsobem bylo probuzowalo také w jiných národech. Král Wácslaw IV owšem neměl toho ducha, ani jeho dworefnowé. Náboženskému ruchu, který za času Husa mocně dojímá celý národ český, nedostalo se tudy maudrého řízení shůry, pod kterým mohl wěsti ku prawému, žádaucímu cíli swému. Wznikly z něho předewším různice, které nedaly králi Wácslawowi dlahého pokoje po nawrácení jeho ze zajetí we Wídni.

Zůření krále Wácslawa r. 1393 proti arcibiskupu Janowi z Jenšteina a jeho konsistoři omráčilo takořka moc církewní w Čechách: i musí se nejspíš tomu přičísti, že za nástupce téhož arcibiskupa, Olbrama ze Škworce, po celý čas není žádné zmínky o protiwenstwích. s kterými by se byli potkávali tehdejší kazatelowé, kteří horlili proti zkáze duchowenstwa. Teprw po smrti Olbramowé (1402), ještě za uprázdňení stolice arcibiskupské, uchopila se kapitula Pražská prostedku nowého k odstrašení jich, wzawši sobě za příčinu šffření knih Jana Wiklefa, který byl za času Miliče w Angličanech, podobně jako on w Čechách, kázal a psal proti zlému stawu církwe, ale přitom začal hlauhati wselijak o rozličném učení církewním, máje za to, že se pozdější duchowenstwo odchýlilo od učení Kristowa a že také w tom záležela jedna z příčin zlého. Učení Wiklefowo bylo w Anglicku ještě za žiwobyťi jeho na synodě domáci w Londýně odsauzeno za kacír-

ské (1382): nicméně dostaly se spisy jeho do Čech, a byly s oblibou čtány od Husa i přátel jeho; w universitě také býwaly wykládány. Nyní ještě za času zajetí Wácslawowa we Wídni dala kapitula knihy Wiklefowy proskaumati a 45 wýňatků čili artikulů z nich předložila universitě, aby o nich vydala zdání swé (1403).

Artikulové tito wztahowali se na rozličné články wíry i řády církewní, jakož na učení o swátosti oltární, o mši, o zpovědi, o moci papežské a kněžské, řády klášterní a jmění duchowních i jiné důležité věci. Hus a přátelé jeho z národu českého we shromáždění university horšili se ze čtení jich, twrdíce, že jsau wytaženy křiwě a proti smyslu skladatele, jakož dílem tak bylo. Nicméně universita, wětšinou německá, uzavřela, aby nikdo těch artikulů neučil, pod pokutau.

Nowý arcibiskup, Zbyněk Zajíc z Hasenburka, který nastoupil brzy potom, byl člověk dobrý, ale dotud nejvíce zběhlý jen we wojenství, w duchowních věcech tak neumělý, že se prý teprw po swém powýšení začal učit abecedě. Hus, jakožto oblíbený u dwora, byl i od něho nawiđen, tak že arcibiskup rád slýchal jeho radu a z nawodu jeho stawował rozličné neřesti we swé diecezi. Arcibiskup dával od něho a jeho druhů držeti kázání w synodách, tak že směli w jeho přítomnosti tupiti nepravosti duchowenstwa a napomínati k jich naprawení. Ze synod těchto samých vycházely mnohé dobré nálezy k zawedení lepší kázně. Ale když arcibiskup newšimal sobě mnoho nové pře o knihy Wiklefowy, obrátili se kanowníci Pražští s udáním o tom ku papežskému dworu; a tu z napomenutí od papeže Innocentia VII, nástupce Bonifiaciowa (od r. 1404), musil i arcibiskup wydati zákaz duchowenstvu, aby se artikulů oněch Wiklefowých wstříhalo (1406). Následkem toho bylo něco osob duchowních i swětských, ježto hned neuposlechli, potahowáno k saudu arcibiskupowu, a někteří trestáni krátkým wězením neb jinými spůsoby. To popudilo Husa a jiné z jeho strany, tak že se zrowna wždy více zastávali kněh Wiklefowých. Nicméně we schůzi národu českého w universitě swolané roku 1408, kdež se opět w poradě wzalo 45 artikulů Wiklefowých, uzavřeno se swolením strany Husowý opět, že se artikulové tito nemají držeti, wšak jen we smyslu kacírském nebo bludném nebo pohoršlívém, což bylo jako obranau, že nejsau sami w sobě kacírští. Arcibiskup wšak již rozhněwán, vydal nařízení, aby jemu wšecky exempláře knih Wiklefowých, kdož by koli měl jaké, byly podány ku prohlédnutí; také zakázal na synodě toho roku wšeliká důtkliwá kázání proti osobám duchowním. Tím pak powzbuzeni jsauce, zadali faráři Pražští žalobu na Husa z wýtržných kázání w Betlemě.

Tehdáz jednalo se mezi králem Wácslawem a dworem francauzským o nový spůsob srownání dlauhé dvojice papežské. Když ani papež Avignonský Benedikt ani Římský papež Řehoř XII, který nastoupil po krátkém panování Innocentia VII (1406), nechťel dobrowolně odřici se swého důstojenství, odstaupili konečně roku 1408 kardinálowé jedné i druhé strany od nich od obau, swolali wšeoebený sbor církewní čili konciliu do Pisy, kdež by se dlauhá rozepře mocně rozhodla, a žádali wšechněch panowníků, aby k tomu byli nápomocni i aby zatím až do wýroku koncilia wypověděli poslušnost oběma pa-

pežům. Král Wácslaw, jenž se dotud marně byl wynasnažowal, aby Řehoř XII pohnul k odstaupení od wzdorokrále Ruprechta falckého, dorozuměl se hned s posly krále francauzského wyprawenými do Čech o jednostejné zachowání w tom ohledu, a slbil kardinálům učiniti dle přání jejich, začež oni a potom konciliu k němu se měli jakožto ku prawému králi Římskému.

Konciliu Pisanské mělo wšak dle wyhlášení kardinálů netoliko obnowiti zewnitřní jednotu, nýbrž prowěsti také žádaucí opravu církwe we hlavě i w audech. To naplnilo milowníky oprawy w Čechách jako wšude jinde radostnými nadějemi. Naproti tomu duchowenstvo, které sobě libowalo w posawadních nešwarách, pobauřilo se ohlášením tím welice, a hledělo konciliu dle možností swé zmařiti. Když tedy král Wácslaw projewil wůli swau, aby se na čas opustilo poslušenství papeže Řehoře, potkal se s odporem wyššího duchowenstwa a jmenowitě samého arcibiskupa Zbynka. Král podal wěc na universitu, žádaje zdání jejého, zdali by se tak slušně mohlo státi. Ale universita hned se o to roztrhla na dvě strany, které w ní byly od dáwna. Národ český wyslowowal se dle přání králowa; druzí tři národové, přewahau němečtí, odporowali tomu, a nedali konečně zdání žádného. Tu se chopil Hus dobré příležitosti k dosažení dáwných přání národu českého w universitě, aby učení Pražské odewzdáno bylo správě domáčích, aby se panství cizinců w něm přetrhlo. Pomocí dworanů, kteří drželi se stranau národní a oprav milownau, přiwedl k tomu, že král Wácslaw wydal rozkaz, aby napotom při wšech wolbách a jednáních w učení Pražském a fakultách jeho národ český požíwal tři hlasů, druzí tři národové pak společně jen jednoho (1409).

Rozkaz tento podwratil posawadní welikost učení Pražského, tak že přestalo býti ústawem swětowým, a stalo se hlavně jen ústawem zemským. Neboť mistři a študenti němečtí, když se delší čas marně pokaušeli, aby krále pohnuli ke zrušení nowého tohoto řádu, wstěhowali se wesměs z Prahy w počtu asi 5000, a obrátili se na jiná učení, kterých již více powstalo w zemích okolních, jakož we Wídni, w Krakowě, w Erfurtě, w Heidelbergce; zwláště pak také zawdali podnět k založení nowého učení Lipského w Míšni. Král Wácslaw zakázal potom poslušenství ku papeži Řehoři w Čechách i druhých zemích swých. Konciliu pak Pisanské prohlásilo oba posawadní papeže za ssazený, a zwolilo papeže nowého, Alexandra V. I Zbyněk arcibiskup musil se po některém odkladu podrobiti jemu se swým duchowenstwem.

§. 53.

Hus sprotiwil se arcibiskupu a papeži. Odsauzení jeho w Kostnici.

Naděje o opravě církwe, skládané w konciliu Pisanské, nesplnily se. Konciliu bylo brzy po zwolení nowého papeže rozpuštěno od něho, se slibem, že we třech létech swoláno bude opět a předloženo jemu potřebné k tomu náwrhy. Tím pozbylo duchowenstvo wyšší w Čechách zase krátkého strachu, we kterém se nacházelo po čas

koncilia, i začalo proti odporným sobě horlitelům o opravu nastupovati na přísnější prostředky než dotud. Arcibiskup Zbyněk, dorozuměv se se samým dworem nového papeže Alexandra, obnovil předešlý rozkaz o vydání sobě kněh Wiklefowych, wypowieděl nad nimi konečně, aby byly spáleny, a zapověděl kázání v kaplích a vůbec všude kromě kostelů farních, kollegiatních a klášterských, což zaměřeno bylo proti kázáním Husovým v kapli Betlemské. Přese všecka osvědčení university Pražské proti tomu a bez ohledu na vyslovené přání krále, jakož i bez ohledu na odvolání Husa a několika přátel jeho k novému papeži Janovi XXIII, který mezitím nastoupil po brzké smrti Alexandra (1410), dal arcibiskup knihy spáliti, a když Hus, spoléhaje na své odvolání, nepřestal kázati v Betlemě, vykřikl proti němu klatbu.

Z toho pošlo veliké rozdílení lidu proti arcibiskupovi a kněžstvu jeho; po ulicích Pražských zpívaly se hanlivé písně o nich, a stávaly se i horší výtržnosti. Král Wáclaw vydal proti tomu přísné rozkazy, ale sám nařizoval arcibiskupu, aby dal náhradu těm, kterých knihy spálil bez jeho svolení, a zabavil z té příčiny některé důchody jemu a některým jiným z vyššího duchowenstwa; také se přimlával za Husa u papeže. Bez ohledu na to vyšla od dwora papežowa z přičinění arcibiskupa Pražského obsílka na Husa, aby se postavil k saudu v Římě; a na opětné žádosti krále, králowny Žofie, nejvyšších úředníků zemských a jiných osob, aby s obsílky této sešlo, rovněž nedbáno dluho od papeže Jana. Mezitím pak arcibiskup Zbyněk pro zabavení důchodů a neposlauchání rozkazů svých nařídil interdikt čili zastavení všelikých služeb božích v Praze.

Teprw nové proměny politické obměkčily později dwůr papežský. Nebylať ani nálezy koncilia Pisanského ještě zauplna dosažena jednota církve. Oba předešlí papežové zprotiwili se těmto náležům. Benedikt XIII musil sice opustiti Francauzsko, ale w poslušenství jeho setrwaly ještě Španěly; Rehoř XII nalezl pak útočiště u krále apulského Ladislawa; jeho přídržel se i potom Ruprecht falcký se stranou w Němcích, ano i Sigmund král uherský, pauze pro nepřátelství své s králem Wáclawem. Tu zemřel roku 1410 Ruprecht falcký, a knížata němečtí přistaupiwše k wůli nového krále, rozdělili se na dvě strany. Jedni zwolili Sigmunda uherského, druzí markrabí morawského Jošta, který se o to smluwl i s králem Wáclawem na ten způsob, aby byl za života Wáclawowa jen králem Římským, císařství pak aby Wáclawowi samotnému zůstalo vyhraženo. Ale i Jošt zemřel již po čtvrtlétě (1411), a poněwadž již před šesti léty byl také zemřel bratr jeho Prokop (1405) a ještě dříve Jan Soběslaw patriarcha Aquilejský (1394), byli bratři dwa Wáclaw a Sigmund jedinými ještě mužskými potomky rodu Lucemburského. Tu se smluwili spolu nejprwé o země Joštowy, tak že Sigmund dostal z nich Brandenburk zase, Wáclaw pak Morawu a dolní Lužici; hrabství pak Lucemburské odevzdáno Antoninowi wéwodowi brabantskému, manželu Alžběty dcery Jana Zhořeleckého, jakožto wěno její, lénem od koruny české. Sigmund však ještě téhož roku zastawil Brandenburk purkrabí Normberskému Fridrichowi z rodu Hohenzollern, předku

nynějších králů pruských. Potom smluwili se také o císařství a králowství Římské týmž způsobem jako prwé Wáclaw s Joštem, a Sigmund zwolen jest nyní jednohlasně za krále Římského we Frankfurtě. Následkem smíření toho přistaupil Sigmund s králowstwím svým uherským i také s knížaty německými, ježto prwé drželi s Ruprechtem. ku poslušenství papeže Jana XXIII.

Pro zachování dobré vůle s králem Wáclawem, který se těmito smluwami přičinil o zelení jednoty církve, zastawil mezitím papež Jan saudní jednání proti Husovi; brzy pak potom, když král Sigmund přijel osobně do Prahy k obnovení přátelství s bratrem svým, stalo se prostřednictwím jeho narownání mezi králem a Zbyňkem arcibiskupem, tak že arcibiskup interdikt zrušil a pod jistými wýminkami zawázal se zjednati také konečně zrušení saudní pře Husowy u dwora papežowa. Než po krátkém čase stěžowal si arcibiskup na nezdržení wýminek těchto; odpíral až do splnění jich zaslání listu ku papeži w přičině Husa, a konečně opustil zemi, i odjel ku králi Sigmundovi do Uher, žádat od něho ochrany. Na té cestě zemřel w Prešpurce (1411); a nástupcem jeho stal se mistr Albik z Uničowa, wýtečný lékař, také spisy w umění tomto proslulý, muž králi zcela oddaný.

Rozeprě Husowa byla by se nyní mohla snad skončiti w dobrém. Ale mysl smělého kazatele Betlemského ztrpčila se již dlahými swáry těmito a zmařenými nadějemi; neboť oprava církve očekáwaná prwé od koncilia Pisanského zdála se býti zas pochowána; papež Jan XXIII. jeden z nejněhodnějších poswátneho důstojenství tohoto za všech wěků, nečinil ani příprav kní ani nemřnil swolatí koncilia, nýbrž prowowal všeliké neplechy hůře než jeho předchůdci. W pohledu na tento staw wěcí pohřizowal se Hus i s přátely swými wždy hloub do zásad Wiklefowych, a zalibowal si w brojení jeho proti moci papeže co wíditedlné hlavy církve.

Toho času papež Jan XXIII, tištěn jsa wálkau od Ladislawa krále apulského co ochránce ssazeného papeže Rehoře, bez mnohého rozmyslu dal hlásati křížowau wálku proti němu a slibowati odpustky všem, kdož by byli k tomu pomocni penězi neb jiným způsobem. Kommissari od papeže wyslaní přišli také do Prahy, a jali se prodawati odpustky způsobem velmi lehkomyšlným a křiklawým (1412). Tu wystaupil Hus proti odpustkům těmto na kázáních w Betlemě, odwracuje lid od přijímání jich, ano u weřejné disputací na universitě prohlásil je za nepravé a nekřestanské; tak i mnozí jiní z jeho přátel, zwlášť pak ohniwé wýmluwný a obratný mistr Jeronym Pražský. Smělé toto wystaupení jich způsobilo welké pohnutí w lidu; kterež král Wáclaw stawiti chtěje, zapověděl pod hrdlem, aby se nikdo weřejně neprotiwil rozkazům papežovým. Tři mládenci stawu řemeslnického nicméně odpírali kazatelům odpustky chwálícím weřejně w kostele. Konšelé Staroměstští dali je zajmouti a druhého dne stíti na Staroměstském náměstí. Ale obecny lid shlukl se, a nedbaje na oděnce německé, kteří prowodili poprawu, wzal těla mládců wložená do bílých prostěradel, a nesl je do Betlema se chwalozpěwy, jako oslawené mučenníky.

Po tomto skutku žalovalo kněžstvo strany protiwné Husa znou do Říma, jakožto potupitele rozkazů apoštolských, a papež Jan seslal naň bez dalších ohledů klatbu hroznější než předtím, wyzýváje všechny věřící, aby ho chopili buď žiwa buď mrtwa a kapli Betlemskau jakožto bludy nakaženau aby rozbořili. Pokaušeli se o to dwakrát Němci Pražští, ale pokaždé jsau zahráni od Čechů ujímajících se Husa. Také staweny jsau opět služby boží w Praze, pokud by Hus tu meškal. Aby se zabránil horší zmatky, kázal král Wáclaw Husowi konečně, aby Prahu opustil na tak dlouho, až by on zjednal nové nějaké narownání.

W těžkých okolnostech těchto složil arcibiskup Albik své důstojenství, we kterémž nastoupil po něm Konrad z Vechty, cizozemec, biskup Olomaucký dotud, králi Wáclawowi neméně oddaný. K žádosti králowé držel synodu kněžstwa (1413) k wyhledání prostředků, jak by škodlivé různici w duchowenstwu měl konec učiněn býti a příčina její jak by se měla odstraniti. Ale nedošlo se žádného usnešení; jedni žádali, aby Hus byl potrestán a wzpauzení se proti auktoritě církewní aby bylo potlačeno, druzí nespátřowali pomoci než w naprawení stávajících neřestí w církwi, a jmenowitě w odvrácení duchowenstwa od přílišného panování swětského a oplývání statky zemskými. Opět ustanowil král kommissi čtyř osob, která měla smluwiti Husa s nejpřednějšími protiwníky jeho z fakulty theologické; což rovněž bylo marno. Král Wáclaw rozhněwaw se wypowieděl čtyry z těchto protiwníků ze swých zemí, mezi nimi Štěpána z Pálče a Stanislawa ze Znojma, předtím zastawatele oprav a přátely Husowy, kteří však pro rozepři o odpustky s ním se rozstrčili.

Hus, odešed z Prahy, přebýwal nejprwé na Kozímhrádku blíž městečka Austí w kraji Bechyňském na zboží pana Jana z Austí, po smrti pak jeho na zámku Krakowci za Křiwoklátem u jiného milowníka snah opravných, pana Jindřicha z Lažan, dwořenina králi Wáclawowi milého. W obau krajinách těch kázal lidu, nejwíce w širém poli a jinde mimo kostely, přitom pak wedl hádku písemnau se swými protiwníky, a složil také některá wětší díla, jakož postillu celau českým jazykem a traktat o církwi latině. We spisích těchto zamítal určitěji než předtím moc widitedlné hlavy církwe, a ukazowal ku písmu swatému jakožto jedinému nemylnému pravidlu we věcech wíry a řádů křesťanských. Žeby wykládáním písma mohly přijíti jaké zmatky we wíře, nepřišlo jemu na mysl.

Mezitím wytáhl Sigmund jakožto král Římský do Italie na pomoc papeži proti Ladislawowi Neapolskému a jiným protiwníkům; i tuť na osobním sjezdě s ním we městě Lodi přiměl papeže konečně ke swolání slíbeného koncilia, aby bylo držáno w Kostnici, městě německém (1413). Králi Wáclawowi zdálo se, žeby nastávající koncilium mohlo býti nejlepším prostředkem k upokojení náboženských různic w jeho králowství, i přišlo tudy, že Hus byl wyzván od krále Sigmunda, aby se w Kostnici postavil a předložil swau při konciliu k náležitému wyřízení. Král Římský ubezpečil jej swau ochranau, aby mohl swobodně přijíti do Kostnice, aby obdržel slyšení dostatečné, a když by se nechtěl poddati nálezu jeho, aby se bez úkory mohl

zase nawrátiti. K tomu úmyslu dostal průwodčí list od Sigmunda. Král pak Wáclaw poručil třem pánům českým, aby Husa na cestě prowodili a jemu dále we všech potřebách byli nápomocni, panu Janowi z Chlumu, panu Wáclawowi z Dubé a Jindřichowi Lácenbokowi.

Takž wydal se Hus na cestu do Kostnice w měsíci Říjnu 1414. Ale hned šli tam také protiwníci jeho, Štěpán Pálec, Michal farář od sw. Wojtěcha řečený de Causis, též biskup Litomyšlský Jan Zelezný. Z pobádání jejich byl Hus bez ohledu na list krále Sigmunda po krátkém přebýwání w Kostnici zajat a uwržen do tmawého a smrdutého žaláře, aby byl sauzen co rozséwač kacířství a pobuřowáč lidu proti úřadu duchownímu. Darma osvědčowali se proti tomu pánowé čeští, jeho průwodčí; darma král Sigmund, když i sám přišel do Kostnice, usilowal o jeho propuštění. Kardinálowé, kteří řídili koncilium, prawili, že jich newáže list jeho průwodčí, daný na ujmu duchowní moci, ano hrozili raději se rozejíti, než by Husa propustili na swobodu. Takž zanechal ho Sigmund zlému osudu.

Saud nad ním byl weden tajně dle obyčejného způsobu práw církewních. Pálec, Michal de Causis a jiní nepřátelé jeho z duchowenstwa českého byli hlavními swědky proti němu. K nim se přidružili také někteří z mistrů německých, kteří se pro rozepři o hlasy byli wystěhowali z Pražského učení, přičítajíce jemu i to za zločin, že on byl nejwětší půwodce tehdejšího rozhodnutí králowského. Teprw když páni čeští ano i někteří polští w Kostnici přítomní a jiní listowně naléhali na to se stížností, aby Hus aspoň weřejně slyšán byl, swolilo k tomu koncilium; i byl Hus wyslýčán třikrát po sobě we weřejném shromáždění. A však rozsudek byl proti němu zhotowen již dříve, než se prwní slyšení začalo, a jen po nowém doléhání pánů českých zabránil král Sigmund, že nebyl prohlášen toho dne. Když počal obžalowaný mluwiti ke své obraně, byl se mnohých stran spurně okřikowán, tupen a nepřipuštěn ke slowu, až wánější muže we shromáždění pojal stud nad tak neslušným chowáním, a musilo se naříditi, aby napotom, kdožby překážel pořádku, wyweden byl ze shromáždění.

Mnozí artikulowé žaloby zdwižené proti Husowi byli křiwí a smyslení; k učení swému však, kterým zamítal moc papežskau a kladl písmo swaté nad starodáwné podání a žiwau auktoritu církwe, znal se weřejně, a chtěl je dle smyslu swého odůwodniti. Ale koncilium toho nedopustilo, nýbrž uložilo mu odwołání všech artikulů proti němu udaných, jakožto bludných a kacířských. To se přičilo jeho swědomí a přesvědčení, we kterém domníwal se býti w prawdě. Chtěl raději umříti než odpřisahati ústy, čeho srdcem se přidržel aneb čeho ani nikdy neučil. Protož když odwołání weřejného odepřel, wyřklo nad ním koncilium w sezení slawném dne 6. Čerwence 1415 odsauzení jakožto nad kacířem zatwrzelým, a odewzdalo jej tudíž hned ramenu swětskému, aby dle zákona krutého byl upálen. Tedy wyweden jest ze shromáždění z rozkazu krále Sigmunda ke hranici připrawené před městem blíž břehu Rýna, a rozsudek wykonán. Šel na smrt s myslí weselau, zpíwaje chwalozpěwy k Bohu, až dým a plamen udušily hlas jeho. Popel uwržen jest do Rýna, aby Čechowé w Kostnici přítomní nemohli odnésti památky po něm.

Odpor Čechů proti koncilii Kostnickému. Wzbauření proti králi Wáclawowi a smrt jeho.

Již za času uwěznění Husowa projevily se v Čechách některé následky učení jeho o swatém písmě jakožto nejvyšším rozsudí ve věcech víry, jichž on netušil, a ze kterých místo opravy zkaženého stavu církve powstaly větší zmatky a přewraty v zemi. Ku konci roku 1414 wystaupil jeden z předních mistrů v učení Pražském, Jakaubek ze Štřebra, s učení, že má swátost oltární přijímána býti pod obojí způsobou, protože by tak ustanoweno bylo písmem swatým; a hned začalo se tím způsobem podávání swátosti v několika kostelích Pražských. Týmž pak časem začali někteří kněží ve městěčku Austí nad Lužnicí a v okolí tom, kdež byl Hus kázal prwní čas po swém odjití z Prahy, přemítati o rozličných jiných rádech kostelních, zdali by se zakládaly na písmě swatém, a zawrhowati vše, co se jim zdálo nesrownáwati se s písmem. Koncilium Kostnické, když se mu dostala wědomost o nowotě oné při swátosti oltární, wyslowilo se proti ní ještě za žiwobyti Husa, a prohlásilo ji za kacírskau, jakožto odpornau zvyku schwálenému starodáwným podáním církwe (1415); ale následowníci Jakaubkowi proto od ní neodstauřili.

Zpráwa o upálení Husa w Kostnici způsobila welké rozjitření w Čechách, které se obrátilo w násilí proti kněžím strany jemu protivné. Skoro všichni faráři Pražští byli we wzbauření lidu wyhnáni z far, a dosazení w ně kněží dle smyslu strany Husowy; též páni mnozí wypowieděli kněží Husowi protivné z kostelů, kdež měli podací. Přitom staly se místy také hrubší výtržnosti, a jmenowitě biskupu Litomyšlskému, jakožto hlawnímu žalobci proti Husowi, rozebrány jsau statky jeho od okolních šlechticů. Koncilium psalo do Čech o příčinách odsauzení Husa, a wyslalo téhož biskupa Litomyšlského jakožto legata do Čech, a však on ani veřejně ukázati se nesměl; neb i král Wáclaw a králowna Žofie těžce nesli odsauzení Husa, které při nejmenším bylo sáhnutím na práwo krále českého, poněwadž jen jemu náležela swětská moc nad ním, nikoli králi Římskému.

W málo nedělích potom sešel se sněm společný pánů a zemanů z Čech i z Morawy w Praze, i usnesl se o list ku koncilii důtkliwý se stížností na odsauzení Husa, jakožto nesprawedliwé a pošlé ze záští proti národu českému a všemu slowanskému. Čtyry sta dwa a padesát pánů a zemanů přiwěsilo pečeti swé k listu tomuto. Hned pak potom wětšina panstwa i rytířstwa wstauřila w jednotu, kterau se zawázali hájiti, jak prawili, swobodu kázání slowa božího na statcích swých a nepřijímati žádných rozkazů od koncilia, než spravowati se domácími biskupy a budaucím papežem, pokudby se rozkazy jejich srownávaly s písmem swatým, přitom pak we věcech víry bráti naučení od mistrů učení Pražského. Menší část panstwa a rytířstwa, mezi nimi však někteří mužowé z nejpřednějších rodů w zemi, učinili naproti tomu jednotu, kterau se zawázali we všem zachowati poslušnost obecné církwi a koncilii.

Na zpráwu o těchto věcech dalo se koncilium w přisnost welikau. Nejen na Jakaubka Štřibrského, jakožto wynálezce přijímání pod obojí, a jiné jeho přátely z kněžstwa, nýbrž i na všech 452 pánů a rytířů, kteří se přidali k důtkliwému listu ku koncilii, wydány jsau obsílky, aby se dostawili k saudu w Kostnici (1416). Brzy potom dalo koncilium upáliti také mistra Jeronyma, který se byl ještě za žiwota Husowa w přílišné smělosti odwázil do Kostnice a na útěku odtamtud byl zajat a doprawen k saudu. Koncilium prohlásilo také universitu Pražskau za zbawenu všech práw až do budaucího jiného opatření; též projevilo nespokojenost swau arcibiskupu Pražskému Konradowi a Wáclawowi biskupu Olomauckému, že se dost úsilně nesnažili o potlačení nowot a wzdorů proti církwi; když pak Wáclaw biskup Olomaucký zemřel, nedalo koncilium místa zwolení kanowníka Wyšehradského Alše k biskupství tomuto, nýbrž proti přání krále Wáclawa jmenowalo samo Jana Železného biskupem Olomauckým se zvláštní přízní, aby přitom podržel i biskupství Litomyšlské. I proti králi Wáclawowi a králowně Žofii chtělo koncilium nastoupiti na tresty církewní jakožto proti nadřowatelům kacírství; což na ten čas zabránil ještě král Sigmund, chtěje se přičiniti, aby Wáclawa přiwedl k jinému chování.

Přisné nálezy koncilia neměly však jiného účinku, nežli že arcibiskup Konrad jakožto kanclér učení Pražského nedopustil powyšowání na mistrowství w universitě, a dal znowa wyhlásiti interdikt w Praze, který však mimo kostel sw. Wíta skoro nikde nebyl zachowáwan; také neudělowal swěcení kněžského a stwření k beneficím leč těm, kteří se osvědčili proti kacírství Wiklefowu a proti rozdáwání swátosti pod obojí. Ale mistři učení Pražského, nedbajíce na zákazy koncilia, pokračowali we věcech školských dle swé možnosti, a jakožto prozatímní rozsudí we věcech víry, přijatí od panstwa, wydali veřejné prohlášení, kterým pokládali přijímání pod obojí za newyhnutedlné k spasení (1417); též prohlásili Husa za swatého mučenníka pro wíru Kristowu, pročež potom den 6. Čerwence slawen jest jakožto zaswěcený jeho památce. Panstwo a rytířstwo pokračowalo mezitím we wypowiedání kněžstwa, které nechtělo rozdáwati pod obojí způsobou, a dosazowalo faráře bez ohledu na stwření od arcibiskupa. Spůsobením pana Čeňka z Wartenberka, tehdaž nejvyššího purkrabí Pražského, wytrhnul se swětící biskup Herman, generalný vikář arcibiskupství Pražského, na některý čas z poslušenství, a wyswétlil welký počet kněží na hradě Lipnici páně Čeňkowě, kteří se neodřekli rozdáwání pod obojí.

Ale zatím šířila se také strana nowotářů wýstřednějších, wzawši začátek w Austí nad Lužnicí, kteří mnohem dále zašli w uchýlení se od učení a řádů církwe obecné než Jakaubek a druzí mistři učení Pražského. Jim bylo zásadau, že nic nemá od křestanů držáno býti, coby nebylo zřejmě položeno w písmě swatém, a na tom základě jali se přesuzowati všecko učení a všecky obyčeje církwe. Tu pak počali zawrhowati mši swatau a rozličné swátosti, téměř všechny krom křestu a wečeře páně; zawrhowali modlitby k swatým a za duše zemřelých, učení o očistci, posty a řehole mnišské, rozličná swěcení a wíce

jiných řádů kostelních. Sbor mistrů Pražských záhy se prohlásil proti takowému učení, a napomínal věřících, aby se jeho vystříhali (1417, 1418); kladl pak meze výkladům písma swatého w té míře, že není všecko učení křesťanské obsaženo w písmě swatém, nýbrž také w podání církwe, kterého jen tehdy že následowati se nemá, kdežby písmu swatému bylo zřejmě na odpor.

Koncilium Kostnické zjednálo mezitím jednotu hlavy církwe s lepším účinkem než prvé koncilium Pisanské. I ono uzavřelo woliti papeže nowého; ale prvé odstranilo skutečně všechny tři papeže posawadní, k čemuž užilo výdatné podpory od krále Sigmunda. Papež Jan XXIII, který nejprw osobně přijel do Kostnice, ale potom strojil se koncilium rozpustiti, byl ještě před upálením Husa zajat, a saud zřízen nad ním pro jeho nepravosti (1415). Řehoř XII, zbawen naděje we wítězství, odstoupil brzy potom dobrowolně (1415); od Benedikta XIII odstoupili jedini jeho poslušni králowé španělstí smluwau s králem Sigmundem zawřenau w Narbonně (1415), i prohlásilo jej tudy koncilium za ssazena (1417). Ale s menším prospěchem pracowalo se mezitím o žádauci opravě církwe. Čím déle koncilium trwalo, tím wíce zmáhala se w něm strana opravě protiwná. Ukazowáním na to, weč se prý přewrhlo snažení o opravu w Čechách, hleděla snažení toto samo přiwésti w podezření kacírství. Nejhorliwější zastawatelé oprawy žádali, aby se potřebné nálezy k tomu učinily ještě před zwolením nowého papeže, aby mu náleželo dle nich se zachowati; ale druhá strana zwítězila, a zwolen konečně dřiw papež, Martin V (1417), který se však k dílu oprawy měl wlažně, a prvé než se co značného stalo, rozpustil koncilium (1418), s usnešením, aby swoláno bylo opět po pěti létech we wlském městě Pavii.

Nowý papež Martin schwálil ještě z Kostnice wšeliké posawadní nálezy koncilia proti Čechům. Měloť se se všemi wyznawači učení zawržených od koncilia naložiti dle stáwajících zákonů proti kacírům; měli kněží wypořáděni neb wpuzení z far zase k nim býti nawráceni a wúbec vše uwedeno býti w předešlý staw; král Wácslaw měl se zawázati přísahau k šetření práw církwe Římské we swé říši beze wší odchylky. Král Sigmund sľibowal k tomu jej přiměti; w nejwvyšší potřebě mínil papež zdwihnauti proti Čechům wálku křížowau a přinutiti je ku poslušnosti.

Tak octnul se národ český w postawení osudném a nikdy nebýwalém od času obráčení jeho k wíře křesťanské. Mezi dvě moci dělila se w Čechách jako we všech zemích křesťanských spráwa weřejných záležitostí a péče o obecné dobré: moc swětškau vycházející z národu samého, a moc duchowní, společnau celé církwi stojící w poslušenství papeže Římského. Národ český byl dobrowolně přijal wíru křesťanskau, a dobrowolně podnikl poslušenství církwe i odevzdal předstaweným jejím péči o duchowní blaho swé. Směl-li zase odstoupiti od toho poslušenství a zbawiti se dobrodiní přicházejících jemu ze spojení s církwi obecnau, jestliže jich dosti neuznáwal; nebo směl-li poslušenství tomuto klásti wýminky a pokaušeti se o zachowání sobě dobrodiní oněch na jiném poněkud základě práwním než posawad: to byla wlastně otázka, o kterau se jednálo w tu chvíli. Nebo zjewně

bylo, že nejsau to již jednotliwé osoby, ježto se wzpíraly posawadnímu pořádku přijatému w zemi we věcech církewních, nýbrž země sama wětšinou swých obywatelů a předních hlav jewila se w odporu s ostatní církwi. Zákony, dle kterých se kacíři pálili, nebyly zákony církewní, nýbrž swětšské; nesměla-li zákonodárná moc národu, která je přijala, zrušiti je zase, když se nesrownáwaly se smýšlením národu? Papež Martin V nechtěl uznati žádného práwa takowého. Moc papežská byla dle ponětí jeho jako jeho předchůdců za minulých století swrchowaná nade všemi králi a národy; a kdož se jí nepodrobil bez wýminek, měl k tomu přinucem býti zbraní ostatního křesťanstwa.

W nejklužčejším postawení nacházel se král Wácslaw. Budťo se musil podrobiti wůli papežowé a postawiti se w odpor se swým národem, nebo se musil w čele národu wynasnažiti o slušné wyrownání sporu, a nepodařilo-li se, podniknauti wálku s okolními národy, pokud by se papeži powedlo shlučiti je proti Čechům. Náklonností swau lnul ke straně, která byla wypořáděla poslušnost konciliu Kostnickému; téhož smýšlení byl skoro celý dwůr jeho, jmenowitě králowna Zofie. Protož neměly ani nálezy papeže Martina V ještě delší čas žádného účinku w Čechách. Ale když král Sigmund po skončení koncilia Kostnického začal dotírati na Wácslawa a s pohrůžkami předstawowati jemu zlé následky, kterým by se wydal dalším odporowáním: zwiklal se král; neb se obáwati musil, aby bratr, který již jednau byl jej zbawil panství w Čechách, newystaupil proti němu opět w čele nowých nepřátel. Tedy uposlechl konečně žádosti jeho, a dal se w potlačowání nowot náboženských, předně rozkazem, aby faráři z Prahy a odjinud wyhnani byli nawráceni zase k farám swým (1419).

To se stalo we mnohých místech, kam mohl král zasáhnuti mocí swau bezpostředně; a duchowenstwo tím osmělené wystupowalo proti zastawatelům přijímání pod obojí způsobau a jiných nowot klatbami a jinými tresty církewními. Také však brzy vznikly z toho nowé nepokoje. W Praze musil král brzy poněkud powolit; wykázalť přijímajícím pod obojí aspoň tři kostely zase, aby w nich konali služby boží dle swého obyčeje. Ale na wenku přestal lid choditi do kostelů, kde se rozdáwalo pod jednau, a začal se shromažďowati ke hlučným službám božím na horách, jimž předsíwáno jmény biblickými, jakož Oreb, Tábor a jinak. Tu posluhowali jim kněží z kostelů wypořáděni swátostí pod obojí způsobau, a nawodili je tím spíše k setrvání w nowých míněních o wíře a společnosti církewní. Dle téhož příkladu počali milowníci přijímání pod obojí způsobau w Praze, když jim kostely tři nestačily, konati hlučné processí po ulicích. Kněz Jan, mnich řádu Premonstratského ze Zeliwa, nyní kazatel u matky boží Sněžné na Nowém městě Pražském, byl hlavním pořadatelem těchto processí; a Mikuláš z Husi, zeman někdy we službě dworské u krále Wácslawa, zdá se že byl prwní mezi swětškými wůdci, kteří jimi zamýšleli prospěti k wětšímu uwědomění síly strany swé.

Když jednoho dne Mikuláš z Husi w čele welikých zástupů předstawil před krále Wácslawa na ulici blíž kostela sw. Appollinářiše a předložil jemu prosbu o odevzdání wětšího počtu kostelů přijímajícím pod obojí způsobau; wypořáděl jej král z Prahy, uleknuw se

toho shluku, a osadil brzy potom raddu Nowoměstskau jinými konšely, kteříž se jali přetřhovati ony processí a we všelikém ohledu přísněji jednati proti následovníkům Husovým. Tu se odebral Mikuláš z Husi do kraje Bechyňského, a dal se w jiné brojení prostředkem shluků na horách. Jeho nastrojením we spolku s kněžními, kterých sídlem bývalo Austí, až odtamtud byli vypověděni z rozkazu krále Wácslawa, položeno velké shromáždění na hoře čili rowině vysoké nedaleko Bechyňě nazwané Tábor ke dni 22 Čerwence, ku kterému sešlo se až 42.000 lidí z blízkých i také vzdálených měst, městeček a wesnic, také až z Morawy. Od rána do večera stráwen byl čas kázáním, zpovídáním, podáváním swátosti a jinými pobožnostmi, hlavně pak utrwzowáním se we stálosti při hájení prawdy křestanské. Shromáždění toto wzkázalo králi Wácslawowi zřejmě, že všichni tu přítomní хотowi jsau smrt podstaupiti pro prawdu přijímání swátosti pod obojí způsobau. Jednalo se však také tajně mezi náčelníky velikého shonu o prostředky ku provedení zámyslů jejich násilím. Proneslo se z toho, že mínili po některém čase učiniti útok na krále Wácslawa na Nowém hrádku jeho u Kunratic, míli od Prahy, kdež toho času obyčejně přebýwal; i proslýchalo se, že má býti wolen nový král a nový arcibiskup k obraně zákona božího. Král Wácslaw počal se báti, že chce Mikuláš z Husi býti králem českým na jeho místě.

Tu w málo dnech vypukla bauřka z nenadání w Praze samé. Kněz Jan Želiwský wedl dne 30 Čerwence opět welkau processí ze swého kostela ku kostelu sw. Štěpána na Nowém městě, který když před ním zawřen byl, wedral se do něho mocí. Odtud obrátila se processí k Nowoměstské radnici, žádajíc na konšelfch nových nenáviděných, aby propustili wěžné zajaté pro náboženské potrzky. Což když odeprěno, a w tom od kohosi z oken hoděno kamenem po knězi Janowi, jenž nešl swátost; dali se lidé w útok na radnici. Jan z Trocnowa řečený Žižka, jednooký, zeman rovněž we službě králowě, jak se zdá tehdaž na Wyšehradě, wedl lid při tomto předsewzetí. Brzy wypáčeny jsau dvěře; shluky lidu wrazily do radnice, wybili jizby, chopili koho dostihli, a shodili s oken Niklaska podrychtáří, Jana Podwinského purkmistra, dwa konšely a pět jiných sausedů i se sluhau rychtářovým; kteříž od rozkaceného množství stojících dole před radnicí chytáni jsau na oštěpy a dobřeni; jeden také konšel zabít w murčíně na radnici.

Když došla zpráwa o tomto skutku krále Wácslawa na hrádku Kunratickém, chopil se ho hněw tau měrau, že raněn jest lehkau mrtwicí. Hrozil pomstau, ano wypleněním všeho kacřstwa; když pak Nowoměstští hned po krwawém tom příběhu se přihotowili k brannému odporu, dal se na oko smluwiť s nimi, ale odkládal trest až do přichodu bratra swého Sigmunda, ježž nyní snažně zwal do Čech. Prwě však než se dočkal splnění swého přání, zemřel po druhém uhození mrtwice dne 16 Srpna 1419.

Wládařství králowny Žofie a Čeňka z Wartenberka.

Jakž se proslechlo o smrti králowě, lid Pražsky pozbyw všeho strachu, udeřil na kláštery, na kostely, na fary we městě, kde bylo kněžstwo protiwné kalichu; wyhnal faráře a mnichy, roztlaukl w některých místech obrazy, warhany i jiné nářadí; konečně wyhnul se z města na klášter Kartauský před branau Ujezdskau, kterýž po zjímání mnichů a odwedení odtud jest zapálen. We strachu utíkali kanowníci a jiní we vyšším důstojenství duchowním postawěni z města, rovněž i mnozí bohatší z měšťanstwa, a zvláště Němci pro nenáwist obecného lidu k nim, jakožto weskrz protiwníkům nowého učení. Také w Písku, w Pizni, we Hradci Králowé, w Žatci a w Launech zbořeno jest několik klášterů mnichů žebrawých. Byla to města, we kterých se za předešlých let zmohla národnost česká k wladě, ježto w jiných městech králowských wšude posud Němci měli přewahu. W Praze bylo obywatelstwo české postaweno w rovné práwo s německým potud, že dle listu krále Wácslawa daného r. 1413 musila vždy polowice Čechů a polowice Němců zasediti w raddě Staroměstské.

Wáženější měšťanstwo neschwalowalo těchto wytržností, a učiniło jim také w krátké chwíli přítrž. Měly-li však pominauti zcela, bylo potřeba brzy přítomnosti krále w zemi, a protož sešel se po málo dnech sněm w Praze, i uzavřel žádati krále Sigmunda jakožto dědice trůnu, aby se jak nejdříve možná uwázal w panství; však také složený jsau žádosti k němu, aby zachowal stawy a obywatele při swobodě slowa božího a přijímání pod obojí způsobau, i aby se přičinil o zrušení twrdých náleží koncilía a papeže proti národu českému. Sigmund nacházel se právě w zaneprázdnění w Uhřích pro nebezpečenství od Turků; protož dáwal odpowědi odkládawé, ale jmenowal zatím králownu Žofii, přízniwau straně pod obojí, swau náměstkyňi, pokud by sám nemohl přijíti do Čech, a přidal jí k radě na prwním místě pana Čeňka z Wartenberka.

Tím se panstwo strany pod obojí ukončilo poněkud w naději, že se dojde se Sigmundem nějakého narownání o wřiu; ale wůdcové shluků na horách nesdřeli s ním této naděje, a hleděli se opatřiti w čas proti Sigmundowi jakožto jistému nepříteli. Welká shromáždění jako ono na Táboře před smetáním konšelů Nowoměstských opětowala se pravidelně, vždy w jiném místě. O sw. Wácslawě bylo shromáždění na Křížkách, čtyry hodiny od Prahy na cestě k Benešowu. Tam uzavřeno sejíti se nejprwé zase k 10. Listopadu w Praze samé, ale se zbrání, jako pro nebezpečenství na cestách. Jednalo se patrně o opanování hlawního města. Protož králowna Žofie a páni pod obojí, když ten čas se blížil, opatřili se k obraně na hradě Pražském a na Malé straně, sebrawše mnoho žoldnéřů. Tu naproti tomu zmocnili se Nowoměstští Wyšehradu, sehnawše odtud někdejší čeled krále Wácslawa, snad w dorozumění s některými.

Ke dni 10. Listopadu sbírali se branní zástupowé do Prahy již záhy z rozličných krajim w zemi; když pak jim panstwo bránilo na cestách, a w Praze wojsko králowny se množilo, dali se Pražané Staro-

městští a Nowoměstští již o několik dní dříve v útok přes most na Malau stranu. Mikuláš z Husí a Jan Žižka byli vůdci jejich. Po tuhém boji dobyli věže nad branau mostskau, Saského domu a dworu arcibiskupowa tudíž wedlé, a žoldnéři ustaupili před nimi na hrad. Králowna Žofie we strachu utekla odtud nočního času na Kunratice. Ale i w noci a několik dní potom bojowalo se dále, při čemž walná část Malé strany vypálena, díl od jedněch, díl od druhých. Ale když den ode dne množil se počet pánů, rytířů i také měst německých, kteří wypovídali wálku Pražanům a posilowali wojsko králowny Žofie, dali se Pražané konečně we smlauwání, a zawřeli příměří až do sw. Jiří příštího roku, w ten způsob, že panstwo slíbilo společně s nimi hájiti přijímání pod obojí způsobau. Tu postaupili Nowoměstští Wyšehradu zase králowně, a pomocníci příchozí z wenku vyšli zase z města. Nicméně zůstaly i potom ulice Pražské přepaženy řetězy neb zahrazeny šranky proti nenadálým útokům, a proti hradu králowskému stály sruby udělané w čas boje.

Na zpráwu o těchto nepokojích w Čechách zanechal král Sigmund zamýšleného tažení proti Turkům, a odebral se w měsíci Prosci roku 1419 do Brna, kamž wyjel jemu naproti páni čeští strany pod jednu i pod obojí, králowna Žofie, konečně také poslowé Pražanů, předkládající jemu opět žádosti dle předešlého usnešení sněmowního. Sigmund slíbil žádosti tyto wzíti w uwážení po příchodu swém do Čech a uraditi se o ně se stawy swětskými i s duchowenstwem; což nic nebylo než opět toliko odklad. Naproti tomu napomínal pány, aby neutiskowali přijímajících pod jednu; Pražanům pak zvláště nařídil, aby řetězy a přehrazení w ulicích odklidili, a sruby zbořili. Králowna Žofie složila tudíž vládařství se sebe, a Sigmund poručil vládu zemskau na ten čas Čeňkowi z Wartenberka s jinými dvěma pány společně; sám pak neodebral se ještě do Čech, nýbrž prwé do Slezska na začátku roku 1420, chtěje se opatřiti takowau silau brannau, které by nic neodolalo, aby jí stranu sobě odpornau pro náboženství připravil k vůli swé.

Dle rozkazu králowa uklidili konšelé Pražští řetězy a přehrazení z ulic i sruby udělané proti hradu, a zakázali přísně wšeliké wýtržnosti proti osobám duchowním i jiným. Také hned kanowníci, mniši a měšťané uteklí wrátili se zas do Prahy bez wšeliké překážky. Naproti tomu začala strana kalichu odporná pronásledowati přijímající pod obojí, kdekoli mohla, neskrývající naděje swé, že nowý král učiní násilně konec wšelikým nowotám. Se zvláštní ukrutností činili Němci Kutnohorští wpády do okolních měst, městeček a wesnic, jímali obywele, kněží i swětské, a buď žiwé, buď zabité metalí do pustých šachet we stříbrných dolech swých. Během několika měsíců bylo od nich 1600 lidí usmrceno tak strašlivým způsobem. Jinde býwali přijímající pod obojí způsobau vyháněni z měst neb jinak stíháni. Mezi tím císař Sigmund ponenáhlu odstranil purkrabí hradů králowských, kteří byli milowníky kalicha, a dosadil jiné na jich místa, jimž uložil zasazowati se proti nowotám.

Těmito skutky popuzeni a ostraženi, měli se vůdcowé lidu k strojení tužšího odporu. Jan Žižka hned po příměří Pražanů s vlá-

daři byl opustil Prahu, a odebral se do Plzně, aby we městě tomto upewnil panství strany pod obojí a učinil z něho stanowístě obrany. Mikuláš z Husí téhož času začal hraditi a osazowati Zelenau horu nad Nepomukem, nazwaw ji horau Oliwetskau. Proti nim zdvihlo se však brzy panstwo okolní, wedením nejwice Bohuslawy ze Šwamberka, co proti rušitelům míru. Mikuláš z Husí byl brzy sehnán, Žižka však wálčil s pány statečně. W jiné pak straně utvrdili se někteří druhowé jejich we městečku Austí Sezimowu nad Lužnicí, odkud byly vyšly nowoty náboženské přesáhající meze kladené od mistrů Pražských; po krátkém pak čase wyhlídli si ještě lepší stanowístě nedaleko odtamtud na pustém hradišti, jemuž dali jméno Tábor. Tam přestěhowali se, a založili nowé hrazené město podnes tak zwané. Žižka wyprawil jim něco lidu swého na pomoc, aby se spíš mohli obrániti proti nepřátelům swým w okolí. Sám však w Plzni byl vždy wíce swírán od protiwníků, až konečně musil opustiti město pod příměří; a odebral se nyní se wšemi swými na Tábor. Na cestě uderili naň králowští, kteří se zatím zmocnili také Písku, wedením pana Petra ze Šternberka; ale Žižka zwítězil nad nimi wálečným důwtipem w bitwě swedené u Sudoměře w kraji Prachenském; později pak obořil se na ně z Tábora, přepadl je z nenadání nočního času we městečku Wožici, a způsobil jim škodu welikau.

Od té chvíle stal se Tábor hlavním stanowístěm odporu proti králi Sigmundowi a vládařům jeho. Tam sbírali a osazowali se nejodhodlanější zastawatelé nowých učení ze wšech krajin země. Měšťané, sedláci i také zemané, hotowí nasaditi žiwot pro swé náboženství, prodávali statky swé, a stěhowali se s ženami i dětmi na Tábor, kdež zařizowalo se nowé towaryšstwo mezi nimi co bratry a sestrami, s uwoděním příkladu prwních křestanů. Rozhořčení proti duchowenstwú starého obyčeje wedlo k tomu, že w bratrstwu tomto nowoty kněží někdy Austských nejdychtiwěji jsau přijaty. Nálezci jich hlavní byli duchowními správci bratrstwa. Mimo wšeliké řady kostelní, které dle jejich mínění nebyli založeny na písmě swatém, zawrhli také raucha kněžská, a konali služby boží w obyčejném oděwu. Tak proti wila se jim též nádhera i ozdoba wšeliká w kostelích a tudy krásné umění samo, jehož pěstowání bralo posud nejwětší podnět od církwe; neb to vše zdálo se jim býti odchýlením od řádu církwe prwotní. Při službách božích užíwali také weskrz jazyka českého místo latinského.

Bratrstwo Táborské nebylo však pauhým spolkem náboženským. Hlavním účelem jeho bylo náležité připrawení se k brannému odporu proti nepřátelům nowého učení. Protož hned po přibytí Žižky na Tábor zawedeno w ně zřízení wojské, se čtyřmi heitmany w čele, kteříž byli Mikuláš z Husí, Jan Žižka, Chwal Řepický a Zbyněk z Buchowa. Z těchto nabyl Jan Žižka nejwvyšší wáznosti w řízení wěcí wojských. Objewil se w něm brzy wojewádce zvláštního důmyslu, který malých prostředků uměl užiti k dosažení welkých prospěchů zcela nowým způsobem wálčení. Wojsko Táborské nebylo opatřeno důkladným těžkým oděním dotud obyčejným, we kterém bojowalo se nejwice koňmo, ani nemělo takowého cwíku w šermowání prawidelnau zbraní jako šlechtické rytířstwo. Cep okowaný železem, palcát, oštěpy byly oby-

čejnau zbraní Táborů, s kterau chodili do boje větším dílem pěšky. Přitom však vymyslel Žižka nové způsoby v užívání vozů válečných jak k ochraně pěšího vojska tak také k útoku, a wycwičil wojsko Tábořské výborně we všech k tomu potřebných obrotech; s tím pak spojil užívání stělby prachem ručníčím we větší míře než bylo kdekoli dotud od času nového tohoto vynálezu. Při nových těchto způsobích válčení vítězilo dobré užívání času a místa nad pauhau osobní udatností a nad těžkau zbrojí; a wojská kázeň i náboženské nadšení dávaly přewahu nad větším počtem bojovníků.

Zkušenosť ukazowala den ode dne zřejměji, že čilá prozřetelnosť Žižky a druhých vůdců lidu měla dobré důwody. Neb nejen že král Sigmund zůstawaje několik měsíců po sobě we Wratislawi we Slezsku, ustawičně sbíral k sobě wojsko z Uher, z Morawy, ze Slezska a z Lužice; než w dorozumění s ním také konečně papež Martin V bullau danau we Florencii dne 1 Března 1420 wyhlásil křížowau wálku proti Čechům, a wyzýwal četnými kazateli wšechny národy křesťanské k této wálce, slibuje hojně odpustky všem, kdož by se w ní účastnili. Bullau tauto pobaurilo se wšecko starodáwné zaštlí kmene německého proti slowanskému, tak že jak prwé již Němci w Čechách samých tak i kmenowci jejich we všech částech říše německé dychtiwě chápalí se zbraně pod korauhwí náboženstwí. Král Sigmund powolal k sobě do Wratislawě knížata německá na sjezd, aby se uradil s nimi o wywedení tohoto předsewzetí, dal tudíž veřejně upáliti měšťana Pražského Jana Krásu, který za příčinau obchodu přišel do Wratislawě, w řečech swých se projewil co zastawatel Husa a přijímání z kalicha; konečně pak we swé přítomnosti dal we Wratislawi samé wyhlásiti kříž proti Čechům legatem papežským Fernandem biskupem Luckým. S knížaty německými unesl se tak, aby on s jedné, wojska pak jejich křížowá s druhé strany wtrhli do Čech, jak medle by se přihotowili se swými přípravami.

§. 56.

Wzbaurní proti králi Sigmundowi. Prwní wyprawa křížowá proti Čechům.

Po těchto přiběžích nedalo se již slušně pochybowati, že zamýšlel Sigmund Čechy násilím přiwésti ku poslušenstwí papeže beze všech wýmínek. Zpráwy o upálení Krásy a wyhlášení kříže we Wratislawi způsobily weliké rozhorlení w Čechách, i při těch, kteří ještě měli dobrau wůli, zachowati poslušnosť Sigmundowi. Pražané, w nichž toho času mnich Jan Želiwský kázaniami u matky boží Sněžné wzbuzowal wšecku trpkost proti králi co nepříteli prawdy Kristowý, wyhlásili prwní veřejně nepřátelstwí proti němu. Wyznawači nowého učení, swolání bywše na radnicích Starého i Nowého města, přísahali nasaditi žiwoty a statky za swau wíru, a zwolili sobě wojské heitmany. Nepřátelé kalicha naproti tomu, měšťané němečtí totiž, w počtu asi 700 sausedů, jakož i duchowenstwo strany jejich dali se opět we stěhowání z města, i odebrali se na hrady králowské a jinam, kdež byli

bezpečni, w naději owšem, že wojskau mocí krále Sigmunda budau brzy zase nawráceni k domům swým i k někdejšímu panstwí německému nad městem. Ale i pan Čeněk z Wartenberka, posawadní wládař zemský, byw přítomen sjezdu Wratislawskému spolu s jinými pány českými, nawrátíl se odtamtud s hořkostí, a hned smluwiw se s Pražany, wydal veřejně prowolání, kterým wyzýwal wšecky stawy a obywatele země ku powstání proti Sigmundowi jakožto nepříteli národu českého. On a welký počet pánů a rytířů českých poslali králi hned potom odpowědné listy swé; ano již přezwídali po tajném poselstwí do Krakowa, zdali by král polský nebyl nakloněn, přijmauti od nich českau korunu. Pražané dali se také hned zase w oblěhání Wyšehradu, ježto hrad Pražský byl w moci pana Čenka jakožto nejwvyššího purkrabí.

Prowolání Čenka a Pražanů wzbudilo nejspíš nowé sbírání a zbrojení lidu w rozličných místech, jmenowitě na hoře Orebě u Třebechowic w kraji Hradeckém, též na hoře jakés mezi Ledcem a Lipnicí w Čáslawsku. Orebští, wedeni knězem Ambrožem farářem Hradeckým a panem Hynkem Krušinou z Lichtenburka, táhli Pražanům na pomoc k oblěhání Wyšehradu, wzali však cestu krajem Boleslawským, kdež dobyli a rozbořili klášter Hradištský. Ukruťnosti prowozowané posud od Horníků a některých pánů katolických w zemi jakož i nowý onen začátek pálení kacírů we Wratislawi popudily větší krutost we wálčení také při straně druhé, a zwlastě při těch, kteří zašedše dále w nowotách, zawrhowali řehole mnišské a nádheru při kostelích. Ti dali se s rozmnoženau zúřiwostí w boření a pálení slawných staweb a jiných památek umění, kterými byly Čechy ozdobyeny během předeslých století. I Táboři toho času, chopiwše se zbraně proti domácím nepřátelům we swém bližším sausedstwí, spálili nejprwé klášter Milewský, potom Nepomucký, a o něco později klášter Zlaté koruny. Nejdůležitější wálečný skutek Žižky toho času bylo však dobytí hradu Rabí pánů z Risenberka, kdež také upáleno sedm mnichů a kněží; sotwa že Žižka zachránil syny pana Jana Risenberského od wzteku swých bojovníků.

Mezitím, asi w posledních dnech měsíce Dubna, přitáhl konečně král Sigmund se znamenitau mocí wojskau přes Kladsko do Čech, kdež nejprwé wzdal se mu Hradec Králowé. Tam zdrzew se několik dní, hnul dále k Hoře. Tu přišel strach na mnohé, kteří se prwé odwázili powstání proti němu; ano sám Čeněk z Wartenberka, wzaw sobě w oškliwost boření kostelů a klášterů od strany Tábořské, zwrtkal se, a tajnau umluwau wydal hrad Pražský času nočního w moc králowu. Jeho příkladu následující, odebrali se i jiní pánowé strany pod obojí do ležení krále Sigmunda u Hory, a slaužili jemu wojskau mocí swau, pokojíce se wždy opět lichými nadějemi, žeby jej nachýlili k šetření swého náboženstwí. Pražané, panem Čenkem zrazeni, w prwním roznícení učinili útok na hrad Pražský, jsau však odraženi krwawě. Za to zapálili klášter na Strahowě a sw. Tomáše i Matky boží konec mosta, potom pak wypálili a spustošili Malau stranu celau, aby nezůstala s hradem w moci nepříteli, wstěhowawše obywatelstwo prwé na Staré a Nowé město. A však i Wyšehrad byl doposud oblěhán darmo, ano posádka tamější wypálila celau část No-

wého města až pod Slowany a Skalku. Tu se uhzozili také Pražané, a poslali ku králi do Hory, hledajíce s ním nějaké umluwy. Ale když král přijal posly hrdě, káže jim, aby obce vydaly všecku zbraň swau, Staroměstští na hrad Pražský a Nowoměstští na Vyšehrad, pak že jim chce nějakou milost učiniti: wzmuzili se měšťané opět, a uzawřeli brániti se do posledního přemožení. Ulice zahraženy jsau na nowo nebo přepaženy řetězy, a poslowé wypraweni k bratrstwu Táborskému, též do Slaného, do Laun, do Zátce, skoro jediných měst, která ještě nebyla w moci králowé, se žádostí, aby přitáhli Praze na pomoc.

K této žádosti wyprawil se Žižka s jádrem wojska Táborského, 9000 mužů, ku Praze. Oddíl králowského wojska, wyprawený proti němu od Hory, aby mu bránili w cestě, odražen jest od něho u Poříčí nad Sázawau. We třech dnech po něm přitáhla také wojská moc Zateckých, Launských a Slanských do Prahy, od nichž na cestě wypálen slawný klášter Benediktinský w Postoloprtech. Tu hnul Sigmund s celau swau mocí od Hory, a přiblížil se asi na dvě hodiny cesty ku Praze, položiw se u Litoznic. Když však proti nadání jeho obránci Prahy strojili se wytáhnouti proti němu a podstaupiti jej w poli; ulekl se král, a obrátil se we zmatku zpět, nejprwé k Staré Boleslawi. Odtud táhl na Mělník, dal w Litoměřicích 17 měšťanů strany pod obojí utopiti w Labi, a wjel potom do Slaného, jehož se byl zmocnil k jeho ruce pan Wilém Zajíc z Hasenburka. Zde legat papežský Fernand opět dal upáliti jednoho kněze a jednoho swětského člověka, kteří se nechtěli odříci kalicha. Ještě nawštíwiw Žebrák, Karlštejn, konečně i Vyšehrad, položil se Sigmund konečně u Zbraslawě, chtěje tu očekáwati křížowého wojska z Němec. Zatím obléhali Pražané a pomocníci jejich hrad Pražský, bráníce wšelikého dodáwání potraw králowské posádce. Zpráwy o ukrutnostech Sigmunda a legata papežského zawdaly obléhajícím příčinu k wypálení kláštera Břewnowského, ano k upálení několika mnichů Břewnowských a Zbraslawských před samým hradem. Již byl by se hrad musil vzdáti pro hlad; tu podařilo se Sigmundowi lsti wálečnau wyprawiti do něho zásoby nowé; čímž všecko usilowání obléhajících bylo zmařeno. Naproti tomu dobyt mezitím Hradec Králowé proti straně Sigmundowě náhlým přepadením od lidu sebraného k tomu na Kunětické hoře farářem Ambrožem. Darma pak pokaušel se král o dobytí Tábora oddílem swého wojska a mladým panem Oldřichem z Rosenberka, jenž toho času odřekl se kalicha a hleděl prospěchu swého přidržením se krále. Proti němu wytáhl Mikuláš z Husi z Prahy, přepadl ležení jeho před Tábozem z nenadání, a porazil je se škodau welikau na útěk.

Konečně přitáhlo weliké wojsko křížácké, wedené téměř všemi znamenitějšími knížaty německými. Byliť w něm všichni tři kurfirstowé duchowní, kurfirst falcký, kurfirst Brandenburský Fridrich z Hohenzollern, jemuž byl Sigmund markrabstwí tohoto prwé zastaweného konečně docela postaupil a od koruny české tudy odcizil již za přebýwání swého w Kostnici roku 1415, tři wéwodowé baworstí, dwa markrabí míšenští. Později přibyl také mladý wéwoda rakauský Albrecht V, jemuž byl Sigmund již roku 1411 zaslíbil jedinau dceru a dědičku swau Alžbětu. Dne 30 Čerwna wjel Sigmund we slawném

průwodě do hradu Pražského, a wojsko jeho i křížácké rozložilo se w polích od hradu až k oboře králowské u Owence, k Bubnům a Holešowicům w oklice Wltawy na lewém břehu řeky pod městem. Počet spojeného wojska obnášel při nejmenším 100.000 mužů. Když obadwa hrady, Vyšehrad i hrad Pražský, byly w rukau obléhajících, musila se obrana Prahy držeti w mezích Starého a wětší části Nowého města. Toliko wěže mostská na Malé straně s domem Saským byla též osazena k zabránění přístupu k mostu; Nowé město pak, krom části opuštěné pod Vyšehradem, bylo opatřeno příkopem schwalně udělaným proti wpádům Wyšehradské posádky. Mimo to však osadil Žižka Wítkowu horu, která odtud dle něho nazwána jest Žižkowem, na wýchodní straně od města, aby zabránil překažení dowozu potraw a stížil nepříteli rozložení se na této straně řeky.

Čtrnácte dní po příchodu wojska Sigmundowa ku Praze minulo jen při nepatrných šarwátkách, a mezitím stal se také jakýsi pokus o mírné srownání. Pražané a Táboři i druzí obránci města shodli se o wyslowení žádostí swých we čtyrech kusích, složených hlawně od mistrů učení Pražského, ježto odtud nazýwaly se čtyrmi artikuly Pražskými:

1. aby slowo boží od kněží schopných swobodně bylo kázáno;
2. aby swátost oltární všem Kristowým wěřícím swobodně rozdáwána byla pod obojí způsobau;
3. aby kněžstwo, zanechajíc swětského panowání a držení statků, žiwo bylo dle příkladu Krista a jeho apoštolů;
4. aby všichni hřichowé smrtelní a neřadowé zákonu božímu protiwní byli kaženi a stawowáni.

Znění těchto artikulů, kterým rozumělo se jako základním prawidlům ku provedení oprawy církwe, bylo odesláno legatu papežskému Fernandowi, jehož odpověď k nim však neuspokojowala ani newedla na ten čas k dalším krokům smírným.

Konečně přihotowilo se wojsko Sigmundowo ke hlawnímu útoku na město dne 14 Čerwence. Jedním časem měl se státi útok s hradu na předmostí Malostranské, s Vyšehradu na Nowé město, a hlawní rána na sruby a zákopy Žižkowy na hoře Wítkowě. K tomu přebrodivo se silné oddělení wojska německého přes Wltawu na pole Špitálské, kdež nyní jest předměstí Karlinské. Míšňané a Durynkowé jízdní w počtu sedmi neb osmi tisíc wyjeli až na horu, a swedli boj krutý, we kterém wedlé mužů i ženy Táborské se účastnily srdnatě, a Žižka sám na okamžení přišel w nebezpečenstwí; ale konečně zwítězili obránci hory, dostawše také posily z města, jehož brány w tu stranu obrácené po celý čas zůstawaly otewřeny. Tu byli jezdcí nepřátelští zatíštěni ku příkré stráni nad Špitálským polem, tak že muži i koně přes hlavy padali dolů, potom pak we zmatku stihání bywše až k Wltawě, mnozí zbiti jsau, mnozí utonuli w řece, a tak předsewzetí toho dne zkaženo.

Porážka tato naplnila Sigmunda hořem a wojsko obléhajících málomyslností, tak že knížata němečtí nechtěli se již odhodlati k boji druhému, kterého Žižka očekáwal. Přičiněním pánů pod obojí w ležení králowé jednalo se nyní o čtyry artikule Pražské mezi legatem a kněž-

stwem jeho i mistry a kněžími Pražskými we shromáždění pod nebem na Malostranském spáleníšti; ale opět bez účinku; ano strhly se i rozbroje mezi obléhajícími, když Němci pánům českým dávali zrádců a kacírů, jakoby nadržovali obleženým, pánům pak slitowalo se ubohého lidu sedlského, jež Němci ze wzteku za své nehody schytávali a pálili napořád. We zmatku tomto nenaprawitedlném dal se konečně Sigmund w kostele sw. Wíta korunowati na králowství (28 Čerwence), a hned za dwa dni potom rozpustil wojsko křižácké a odtáhl od Prahy s nepořízením.

KNIHY ŠESTÉ.

Od korunowání krále Sigmunda až do zahynutí krále Ludwika u Muháče.

(Od roku 1420 až do r. 1526.)

§. 57.

Bitwa před Wyšehradem. Witězství Žižky a Pražanů nad stranau králowskau.

Z porušeného stawu církwe a ze zbožných snah o naprawení jeho přišlo w Čechách prodlaužením času k roztržkám mezi duchowenstwem a k rozbrojům w lidu, ke wzdorům nejprwé proti domácím předstaweným církwe, potom i proti papeži, konečně k wálce mezi Čechy a ostatním křestanstwem. Bauře tyto spůsobily zároweň roztržení mezi národem a králem českým, jakého tau měrau nebylo w zemi nikdy předtím. Nebo král, nacházeje se w odporu se smýšlením a přáním welké wětšiny swého lidu, chtěl wůli swau prowésti bez ohledu na národ, a užíwal k tomu prostředků nebezpečných samé bytosti jeho; národ český pak zase w zaujetí pro myšlénku, která jím hýbala, postawil se na odpor tak tuhý a mocný, že jím otřeseny jsau základy králowské moci a celého posawadního řádu w zemi, tak že po welkých přewratech a 16letém bezvládí již nikdy wíce newrátily se zcela we staw předešlý neb takowý, který by dle změněných okolností času rowně dobře byl swědčil koruně i národu.

Nastawající aupadek koruny jewil se práwě od samého korunowání Sigmunda na hradě Pražském nad nedobytým hlawním městem českým; neb od toho dne začal Sigmund rušiti a rozdawati poklady korunní a klenoty kostelní k zaprawení mzdy swým žoldněřům a pánům i rytířům, kteří se mu propůjčili k službě wojskové. Korunu českau dal odwéztí na Karlštejn, zaswěcené klenoty říše německé na Wyšehrad uherský, desky zemské na Křiwoklát; hned pak potom odebraw se do Kutnéhory, začal pánům a rytířům českým sobě dotud wěrným, strany pod jednau i pod obojí, zapisowati peníze na statcích korunních a na statcích arcibiskupství, kapitul, klášterů a na jiném zboží duchowním; w čemž zacházel potom wždy dále, až největší část tohoto jmění dostala se tím spůsobem w ruce šlechty. Úrady zemské zůstaly neosazeny, saudy staweny; o weřejnau bezpečnost, a jak král ještě wždy myslil, o wyhubení kacírstwa měly pečowati tak zwané míry čili landfridy, to jest spolky wěrného jemu panstwa, rytířstwa a měst králowských po jednotlivých krajích, nad nimiž ustanowil tak zwané heitmany krajské z wyšší šlechty každého kraje, jimž měli pomáhati také purkrabí hradů králowských.

Zařízení tato ukázala se brzy býti nedostatečná proti straně králi odpornej, která dotud sice na oko nebyla četná, ale spoléhala se na srozumění s největším počtem národu, jež toliko moc krále a jeho oddaných držela posud na uzdě, a prvním vítězstvím rozhodným naplněna byla důvěrou ve svou sílu. Pražané ještě za posledních dní ležení Sigmundova nad jich městem učinili nález proti všem měšťanům, hlavně německým, kteří byli město opustili, jímž vypověděni jsau z Prahy a zbaveni statků svých. Jak medle Sigmund odtáhl, zmocnili se statků těchto v okolí na více mil i domů ve městě, a obrátili je k užtku obce, rovněž všeliké statky duchovenstva řeholního. Tím byla moc Němectva ode dvou set let panowawšího wyvrácena jednau ranau. Lid Tábořský dal se té chvíle v Praze také v boření některých klášterů ve městě a v okolí; což však způsobilo nelibosti. Neb ačkoli učení Tábořské nacházelo mnoho wyznawačů mezi obywatelstwem Pražským, a jmenowitě howěl jemu také mnich Jan Želiwský častěji jmenowaný, však wážnějšimu měšťanstwu i učení toto i zalíbení we zkázách se protiwlilo. Pro zachránění wětších různic o to wysel konečně Žižka s hlavní mocí Tábořskau zase z Prahy, a začal stíhati hlavní Oldřicha Rosenberského a jiné protivníky w jižních krajích země. Dobil předně Wodňan a Prachatic, potom Lomnice, Bystřice, Swin blíž rodiště swého Trocnowa, též Boru panského za Horažďějowici, kdež Oldřicha Rosenberského, Bohuslawe ze Šwamberka a jiné pány přitáhší s welkau silau porazil w bitwě na hlauwu (12 Října).

Mezitím Pražané oblehli Wyšehrad, k čemuž přispěli pomoci swau také páni setrawawší při straně pod obojí, Hynek Krušina z Lichtenburka totiž, jenž zwolen za hlavního welitele, Viktorin z Poděbrad, Hynek z Koldšteina, Diwiš Bořek z Miletínka a několik jiných, také Zatečtí, Launští, Orebští, později od Táborů Mikuláš z Husi toliko s 40 jzdnými. Darmo snažil se král Sigmund doprawiti špiže do obleženého hradu, a nic neprospělo, že se mstil pomocníkům Pražským, jmenowitě pánům z Poděbrad, pálením wsí a konáním ukrutností na statcích jejich wojskem swým uherským, hnuw konečně od Hory. Teprw když se dočkal nových wojských sil z Morawy, wytáhl wstříc proti obléhajícím s 20.000 muži, a swedl s nimi bitwu w den Wšech Swatých před samým Wyšehradem w údolí i w rowině u kostela sw. Pankrací (1 Listopadu). Ale posádka Wyšehradská, hladem přinucena, byla již zawřela příměří, pod kterým nesměla jemu pomáhati w boji. Tu poražen jest opět w bitwě kruté, nešťastné zvláště panstwu morawskému; nebo padlo tudíž 24 pánů korauhewných, wětším dílem z Morawy, z nichž mnozí sami přijímali z kalicha, ale králi vždy byli ještě zachowávali poslušnost. We zmatku nejwětším utekl Sigmund opět do Hory; a Wyšehrad ještě téhož dne wzdal se dle umluwy. Zdi jeho proti Nowému městu Pražskému jsau hned pobořeny, ale rovněž i palác králowský starodáwný, kostely nádherné a jiné památností ze starých dob sláwy české.

Wítězstwím tímto nabyli Pražané a Táboři tím wětšího srdce. Netajili již swého úmyslu, aby Sigmunda dokonce zbawili králowstwí, nýbrž wyzýwali zřejmě wšecky stawy, aby se jeho odřekli, ano strojili

se k donucení těch, kteří by se proti tomu stawěli, moci zbraně. Již zhrzil se jejich moci Oldřich z Rosenberka, a zawřel příměří s Žižkau na tři měsíce, jímž zawázal se propustiti swobodu čtyrem artikulům Pražským na swých panstwach. Jestě bránily některý čas wětším předsewzetím odpůrců králowých různice mezi nimi samými, které toho času způsobil zvláště Mikuláš z Husi. Jednak totiž snažil se pomoci kněze Jana Želiwského zjednati náboženstwí Tábořskému panstwu neb aspoň swobodný průchod w Praze; čemuž wětší strana w měšťanstwu se protiwlila; jednak odporowal konšelům Pražským a pánům strany pod obojí, když se strojili wyprawiti posly ku králi polskému o přijmutí koruny české, jakž byli se prwe umluwlili se Žižkau. Mikuláš z Husi twrdil, že Táboři k tomu neswolili, poněwadž by dle zdání jejich neměl býti dosazen cizozemec, nýbrž král rodu domácího. Zdá se, že posud se kojil nadějí, žeby sám měl býti králem českým. Ale konšelé Pražští, když proti nim hleděl popuditi obce, dowolali se prostřednictwí Žižky samého a některých pánů wůbec wážených, kteřížto sjeli se w Praze, a po marném pokuse o srownání se mistrů Pražských a kněží Tábořských we wřě zjednali odklad, aby se nersownalostí w rádech kostelních nerušil prospěch stran obau. W mrzutosti z těchto snah smírných wyjel Mikuláš z Prahy, ale u potoka Botiče mezi Nowým městem a Wyšehradem zlámal nohu splašením swého koně, a zemřel w málo dnech potom (24 Prosince 1420). Poselstwí slawné ku králi polskému wyprawilo se již na cestu bez dalších překážek.

Toho času král Sigmund sbíral opět wojské síly swé, přebýwaje wětším dílem w Hoře Kutné, později w Litoměřicích. Wojsko jeho stihalo ještě vždy nejwíc pány z Poděbrad, a jím jsauce podporowání činili někteří páni katoličtí z kraje Litoměřického a Zateckého i s městy německými w těch stranách mnoho příkoří Zateckým. Též Němci Kutnohorští we spolku s pány oddanými Sigmundowi dali se w nové útoky na místa okolní. W měsíci Lednu 1421 přepadli městečko Přelauč, a 150 lidí tam zajatých wmetali do šachet; potom oblehli wůdce Tábořského Jana Hromádku w Chotěboři, a když se wzdal pod umluwwau, nezdrželi mu slova, nýbrž 700 lidí jeho upálili za žiwa dílem w Chotěboři, dílem w jiných městech blízkých, Hromádku samého na náměstí Chrudimském. Ukrutnosti tyto slaužily jen k rozpálení wětší krwežízně při straně druhé, která konečně dala se w útoky rozhodné.

Žižka obrátil se w témž Lednu měsíci do Plzenska proti Bohuslawowi ze Šwamberka, který w tom kraji stál w čele králowských. Osadiw kláštery pewné Chotěšow a Kladruby, oblehl Bohuslawu na hradě jeho Krasikowě čili Šwamberce, a přinutil jej ke wzdání, tak že se musil osobau swau podrobit zajetí. Potom jal se oblěhati Tachow, hrad a město. Tu wytáhl proti němu král Sigmund s celau wojskawkau moci swau až k Plzni, a wyzýwal zároveň wéwody baworské, aby mu přitáhli na pomoc. Žižka však, zanechaw posádek w pewných místech práwě dobytých, pospíšil na Tábor, aby přiwedl wětší wojské síly do boje, a wyzýwal zároveň Pražany, aby se k tomu s ním spojili. Pražané, kteří zatím na blízku města swého dobyli a rozbořili Nowý hrad Kunratický, wyprawili 7000 mužů do pole, a spojili se se Žižkau u Do-

bříše; odtud táhli společně proti králi Sigmundovi přes Rokycany. Ale Sigmund, marně mezitím obléhau Kladruby, nečekal nepřátel boje chtiwých, nýbrž rozpustiw vojsko své, odebral se opět do Litoměřic, odtamtud zase do Hory, konečně pak v měsíci Březnu opustil Čechy dokonce, a po třínedělním přebývání na Moravě ve Znojmě wrátil se do Uher. Žižka a Pražané jali se nejprw obléhati Plzeň v polowici měsíce Unora; po čtyrech pak nedělích, když město šťastně odpíralo, zawřeli příměří s celým landfridem Plzeňským až do konce roku pod wýminkau swobody čtyř artikulů Pražských v celé té krajině, kterážto smlauwa však od pánů a měst katolických nezdružena. Po té obrátilo se spojené vojsko Táborů a Pražanů k pälnočnímu pomezí země: oblehli německé město Chomautow, a dobywše ho útokem, způsobili krweprolití veliké. Pomohše Žateckým od nátisků nepřátelských, připravili také Launy a Slaný zase w moc strany své, a wrátiwše se do Prahy, hned opět wytáhli proti městu Beraunu, které rovněž mocí dobyto (1. Dubna), s welkau záhubau obránců.

Když takto na tu chvíli potlačen nebo smluwami zastawen byl odpor w celé západní polowici země, přihotowili se Pražané s hlavní mocí Táborů a přispěním staupenců jich obojích z panstwa a z měst k wětšimu tažení do wýchodních Čech, kamž jim prw bránila hlavní moc Sigmundowa. Toliko Žižka odebral se od Berauna na ten čas do Tábora ku přetržení neřestí tam vzniklých přílišným blauzněním a hlaubáním we věcech wíry.

Již při počátku wálky s králem Sigmundem wyláhla se ze zimního napnutí mysli při strastném postawení wěcí českých podivná proroctwí mezi lidmi o nastáwajícím saudu božím nad zlými, kterak wšeka města w zemi české propadnau se jako někdy Sodoma a Gomorrha, krom pěti měst tehďáz wěrných kalichu, kteráž byla Plzeň, Launy, Žatec, Slaný a Klatowy. Proroctwí tato pocházela neb chowána a dále wywýjena byla od lidí powah zasmušilých, jimž obyčejný běh swěta byl příliš zdlauhawý k uskutečnění jich zámyslů, pročez chtěli mečem a ohněm přiwéstí člowěčenstwo na stupeň dokonalosti, jakýž se předmítal duchu jejich. Hlásali, žeť nastal čas, kdež by Kristus neměl již býti následowán w milosti, než we přisnosti své. Všichni zlí, všichni nepřátelé boží že musí býti wypleněni, a k tomu že jsau za mstné anděly powoláni bratří Táboři. Až se to splní, pak že přijde čas wětší swatosti církwe, než byla církew prwotní. Kristus sám že sestaupí s nebe a přebýwati bude s wěrnými swými až do skonání swěta. Pak že nebude potřebí ani křestu ani žádného písma neb učení; nebo dítky jejich že na swět přicházeti budau bez poškrvnění, a všickni lidé budau maudří a w milosti, poněwadž zákon boží psán bude w srdcích jejich. Tehdy že nebude kněží ani laiků, ani swětských wrchností ani poddaných, ano i jmění přestane náležeti jednotlivým lidem, a staw manželský mezi mužem a ženau že pomine, a wšeko bude náležeti wšechněm společně.

Wedlé hlasatelů těchto proroctwí, podřýwajících wšechny řády společnosti lidské, vyskytowali se mezi duchowními Tábořskými mužowé příliš suchého rozumu, kteří čím dále pokročili we wykládání písem swatých, tím více wěcí zawrhowali co nálezky lidské, tím wětší

prázdnotu působili w obyčejích náboženských, snižujíce s nejwětší urputností to, co jiným bylo předmětem nejwvyšší úcty. Hlaubání zvláště o podstatě swátosti wečeře páně wedlo je konečně k tomu, že nechtěli we swátosti té ničehož spatrowati než znamení těla a krwe Kristowy; z čehož plynulo dle jejich zdání, že nemá swátosti té prokazowána býti žádná jiná účta než jako každé jiné krmi požehnané, že nemá býti schowáwána do druhého dne, ani wystawowána w monstranci, že wystawování takowé a poklekowání před ní jest powěra a modlářstwí. Wyznawací učení toho myslili činiti dobře, když jak kde příležitost měli, rozhazowali hostie swěcené na zem, šlapali po nich nohama, tlaukli monstrance a jiné nádoby kostelní. Mladý kněz morawský Martin Hauska, jinak Loquis řečený, byl nejizliwějším zastawatelem tohoto učení na Táboře, kteréhož půwod vlastní přičítal se tak zwaným Bekardům čili Pikartům, jichž některý počet přišel byl do Čech roku 1418 odněkud ze francauzského čili walonského Nízozemska, ale zase wyklidili se, wzbudiwše brzy nelibost, pročez učení to a jiné krajnosti náboženské nazýwány jsau w Čechách Pikartstwím.

Ku konci měsíce Unora roku 1421 strhly se rozbroje welké na Táboře z příčiny těchto učení, až pak ti, kteří se jich přidrželi, w počtu 300 osob, wypuzeni jsau z města. Oni, popadeni wztekem, počali pálením wsí, zabíjením lidí a laupením statků wykonáwati domnělý úřad andělů mstných a připravowati wychwalowány nový staw newinnosti. Někteří tak daleko zašli we swém šílení, že odhodili se sebe oděwy a běhali nazí po lesích, nazýwajíce zhowadily žiwot tento stawem prwních rodičů w ráji, pokud nebyli poškrvněni hříchem prwotním, ano zapřeli konečně wšechen řád náboženský, prawíce naprosto, že není Boha na nebi ani čerta w pekle, nýbrž Bůh že jest toliko w lidech dobrých, dábel we zlých. K stawení těchto neřestí přijel Žižka na Tábor, maje hádky kněží o wíru wšec w nelibosti, poněwadž jimi býwalo i vojsko jeho mateno w kázni. Wytáhnuw pak proti treštěným zhaubcům do pole, část schytil, část rozplasil dále od Tábora; zajatých pak, když napomínáni bywše, od swých bludů upustiti nechtěli, dal 50 upáliti u wsí Klokot.

Mezitím wytáhli již Pražané a přátelé jejich do pole wedením pana Hynka Krušiny z Lichtenburka. Ze strachu před podobným osudem, jakým potkán byl Beraun posledně, wzdalo se jim již napřed město Mělník, i oblehli tedy nejprwě Brod český. Město dobyto jest prwním útokem, a mnoho měšťanů i žoldnéřů německých padlo mečem nebo spáleno, zawřewše se w kostele. Dobytí toto způsobilo strach daleko široko. Hned wzdaló se více měst jiných na blízku, zejména Kaurim, Kolín, Nimbuk, Čáslaw, též klášterowé we Skalici stříbrné nedáwného založení a w Sedlci, kteříž jsau wypáleni, potom wzdalenější Sázawský, Wilemowský a Drobowický, později také Opatowický, který rovněž vypálen jest, když prwé dwakrát se byli o něj pokauseli měšťané Hradečtí, ale pokaždé odrazení byli se škodau. Smlauwa s městy wzdanými byla, že obywatelé, ježto se nechtěli znáti ke čtyřem artikulům Pražským, musili se do jisté lhůty wystěhowati. To byli obywatelé němečtí, jejichž panstwí nad obcemi českými tím učiněn konec. Pražané pak týmiž smluwami uwázali se na ten čas u wy-

konávání práv královských nad městy, i dosazovali v nich konšely, jakož i heitmany co vládaře mimořádné. Wítězení Pražanů a Táborů způsobilo zároveň, že i šlechta strany pod obojí, která dotud ostýchala se opustiti poslušenství k Sigmundovi, vždy ve větším počtu přistoupovala zjevně k straně jemu odporné. Nad to pak i Konrad arcibiskup Pražský, vždy straně Husově dle možnosti howěw, a v zemi zůstáwaje, přijel ze sídla swého Raudnice do Prahy, a smluwiw se s Pražany o čtyry artikule, osadil konsistoř swau kněžimi pod obojí, a jal se udělowati swěcení na kněžství duchowním znajícím se ku kalichu, beze wší překážky. Za to stihla jej klatba papežská, a kapitula Pražská, we vyhnanství přebýwající, dílem w Žitawě, dílem w Olomauci, odřekla se jeho.

Po wzdaní tolika měst jiných poddali se konečně i němečtí měšťané Kutnohorští, učiniwše wěřejné pokání z ukrutností prwé spáchaných proti milovníkům kalicha. Tu se vzdaly také pevné hrady královské Zleby a Lichtenburk we kraji Čáslawském, a wojsko Pražanů a přátel jejich přešlo přes hory Železné do kraje Chrudimského. Když přilehli ke Chrudimí, wrátil se také Žižka k wojsku, spraviw wšeccko potřebné na Táboře. Také Chrudim vzdala se, ač byla silně osazena královskými, a po zboření klášterů w Pardubicích, Sezemicích a Podlažicích poddalo se také Wysoké Mýto a Litomyšl; Polička dobytá mocí. Odtud strojilo se wojsko ke wtrhnutí do Morawy, kdež strana přijímajících pod obojí i také Táborů byla se rozmohla sice, ale majíc zápasiti s mocnější dotud katolickau stranau nežli w Čechách, setrwáwala celkem w poslušenství k Sigmundovi. Jediné sebrání lidu dle příkladu českého na ostrowě jakéms řeky Morawy pod Hradištěm, řečené nový Tábor, po šťastném boji se staupenci Sigmundowými bylo se nicméně zase rozešlo. Po zprávě, že wojsko české mínilo překročiti hranice zemské, wyprawili jemu stawové morawští posly swé na protí, a odwrátili útok smluwním se o společný sněm w Čáslawi ke dni 1 Čerwna toho roku.

Po této umluwě obrátili se Žižka a Pražané do kraje Hradecského, a dobyli Jaroměře, kdež pro ukrutnosti z města toho spáchané proti straně pod obojí mnoho lidí stopeno jest w Labi. Do ležení tudíž přijel konečně i pan Čeněk z Wartenberka; a pokořiw se pro předsławu winu swau, smířil se s Pražany, a přistaupil opět k jejich straně. We strachu poddal se hned také Dwůr Králowé; Trutnow pak, který se protivil, dobyt jest a wypálen. Odtud Žižka táhl w jinou stranu k Litoměřicům, a přiwedl i toto město ke wzdaní; Pražanům pak, kteří se zatím wrátili již domů, vzdal se brzy potom hrad královský nad jich městem po úplném wyhladowění posádky.

§. 58.

Sněm Čáslawský. Křížové tažení k Žateci. Druhá výprawa krále Sigmunda do Čech.

Když takto strana obránců národu wítězila w Čechách nad stranau královskau, byl král Sigmund zabawen wěcmi králowství swého uherského, a zvláště obranau proti Turkům; pročež nemohl tak brzy

nastaupiti na žádné nové předsewzetí k wydobytí sobě panství českého. Toliko knížata němečtí, powzbuzowáni jsauce papežem, radili se opět, jak by kacírství w Čechách měl učiněn býti konec. Na sněmě říšském w Normberce w měsíci Dubnu 1421 slíbili sobě wespolek usilowati o to spojenými silami, a usnesli se o nálezy k zamezení kacírství a neposlušenství k církwi w zemích swých vlastních. Již pak o čtyry neděle později drželi druhý sněm za nepřítomnosti krále Sigmunda we Wesalii na Rýně, kdež uzavřeli podruhé táhnauti do Čech pod znamením kříže o sw. Bartoloměji čili ku konci měsíce Srpna toho roku. Do té doby daufal i Sigmund býti zase pohotowě, i slíbil zároveň wtrhnutí do Čech s druhé strany.

W pomoc německau daufající, sebrali již tehdaž knížata a jiní stawové slezští wojsko asi 20.000 mužů, a wtrhli přes hranice do Čech, kdež nejprw na hoře Ostaši u Police, potom w okolí Aupice a Trutnowa wykonali ohavné ukrutnosti nad lidem větším dílem bezbraným.

Čechowé zatím i se stawy morawskými drželi umluwený walný sněm w Čáslawi, který měl zemi bauřemi a wálkami otrěsené zjednati zase rád a pokoj. Jednosworně usnesli se státi o čtyry artikule Pražské (7. Čw.); Čechowé pak bez Morawanů toliko uzavřeli rovněž, nemíti již Sigmunda za krále; a pokud by nowého krále nebylo w zemi, zwolili dwadcet osob za prozatímné vládaře zemské, z panstwa zemjéna Oldřicha z Rosenberka, Čenka Wartenberského, Hynka Krušinu, z Pražanů čtyry přednější měšťany, z bratrstwa Tábořského Žižku. K zawedení určitého rádu we wěcech církewních měl arcibiskup Konrad swolati sbor čili synodu celého duchowenstwa w Praze. Za příčinau nájezdů slezských uložil sněm kraji Hradeckému hotowost u Náchoda; kteráž se rychle sešla, a předsewzala obležení německého města Braumowa, we kterém toho času sídlil opat Břewnowský, spolčený se Slezáky. Ale když knížata slezští hned podáwali se k míru, zanecháno tohoto obležení, a wojsko hlawně způsobením Čenka z Wartenberka a jiných pánů w tom účastných rozešlo se, ač s nelibostí jiných.

Dle usnešení sněmu Čáslawského arcibiskup Konrad položil synodu kněžskau k začátku měsíce Čerwence toho roku. Ale prwé než ten čas přišel, způsobil již mnich Jan Zeliwský w Praze těžkosti we provedení rádu stálého jak we wěcech duchowních tak i swětských bauřením obce Pražské. Zalíbením se obecnému lidu we městě smělymi řečmi swými byl již došel takowé moci, že se Praha řídila skoro we všem jeho slowem přese wšeccky odpory wáznějšího sausedstwa. Náwodem jeho shlukla se obec dne 30 Čerwna proti konšelům Starého i Nowého města, a zwolila na jich místo nejprwé čtyry heitmany, potom 30 konšelů nowých pro obě města, tak aby spojena byla w jedno, nepočítajíc přitom Malé strany, která zůstáwala toho času vždy ještě opuštěným spáleništěm. Tak mohl mnich Jan snadněji obau měst ukládati swau wůli za zákon. Přitom dal sebe a pro jméno wedlé sebe také Jakaubka Stříbrského jmenowati správci kněžstwa Pražského, we kterémžto oprávnění nápomocen byl šíření nowot Tábořských ano i Pikartských we městě proti mysli mistrů Pražských. W takowých okolnostech sešla se synoda, ale bez přítomnosti arci-

biskupa, kterýž obávaje se nejspíš nelibostí v Praze, poručil řízení jí na svém místě dvěma mistrům Pražským, Janu Příbramovi a Prokopovi z Plzně. Ti z opatrnosti přijali k sobě také kněze Jana Želiwského a Jakaubka ze Stříbra, aby jim onen nečinil těžkostí. Synoda usnesla se welkau wětšinou o řády kostelní we smyslu mistrů učení Pražského, ustanowila pravidla kázně w duchowenstwu, a jmenowala čtyry ony ředitele swé správci kněžstwa, kteříž měli co rádci arcibiskupowi bdíti o zachowávání těchto náležitostí. Tu však kněžstwo Tábořské ponejprw zřejmě odepřelo spravowati se vůlí wětšiny, a zůstalo při swém zvláštním učení a zvláštních řádech služby boží. Již zajisté w měsíci Září předešlého roku (1420) byli sobě zwolili biskupa ze swého prostředka, Mikuláše z Pelhřimowa, který nemaje moci od vyšších čili poslaupnosti apoštolské, jal se udělowati zákům jejich swěcení na kněžství.

Hned po skončení tohoto shromáždění vytáhli Pražané wojsky do Litoměřicka, kdež strana pod obojí trpěla dotud mnoho nesnází od Sigmunda Děčinského z Wartenberka, Mikuláše z Lobkowic a jiných pánů katolických, nad to i od markrabí míšenského Fridricha příjmím Bojowného, který jim pomáhal. Pražané, opanowawše a dílem wypálíwše kláštery w Doksanech, w Teplici, w Oseku, dobyli měst Duchcowa a Bíliny, i oblehli pewný hrad královský nad Mostem. Tu když we přílišné hrdosti nezachowávali přísné kázně mezi sebau, přitáhl markrabí míšenský s katolickými pány hradu na pomoc, a porazil je, tak že se škodau welikau musili se dáti na útěk. Jiná zlá nehoda potkala obránce swátosti pod obojí nedáwno předtím, když Žižka, dobywaje podruhé již hradu Rabí u Horažďewic, výstřelem přišel o druhé oko swé. Slawný wojewůdce, nyní docela slepý, nepřestal nicméně weleti wojskům českým. Meškaje w Praze za přičinau hojení swé rány, postavil se w čelo nowým wojským silám, které Pražané po porážce Bílinské spěšně opět wyprawili do pole. Míšňané však odtáhli hned ze země, jak Žižka s wyprawau tau se přiblížil teprwé k Launům.

Když zatím přicházel čas sw. Bartoloměje, začalo se nowé wojsko křížowé z Němce sbíratí blíž pomezí českého u Cheba. Protož spráwcowé králowství českého zwolení w Čáslawi položili sněm we Brodě českém k uradění se náležitěmu o potreby země. I jim však kladl překážky kněz Jan ze Želiwa, zrazuje Pražanům, aby ke sněmu tomu nechodili, poněwadž by pánowé nesmýšleli upřímně o dobré zemské. Teprw po mnohých domluwách učinili to Pražané předce, ač tak, že sněm dle jejich přání držán na Hoře Kutné. Tam stalo se usnešení, aby se hotowost zemská proti nowému útoku nepřátel sešla u Brodu českého, též aby Witold, weliké kníže litewské, bratranec krále Wladislawa polského, přijat byl za krále. Neb král polský sám zdráhal se králowství českého přijmouti, zdržowán jsa z toho duchowenstwem, jakkoli we šlechtě polské byla četná strana přáním Čechů w tom ohledu přízníwá. Nowé slawné poselství české wypraweno tudy hned potom do Litwy; které však na cestě we Slezsku zajato jest a wydáno w moc krále Sigmunda.

Prwé než sněm Brodský se skončil, překročilo již křížowé wojsko německé hranice králowství u Cheba w počtu asi 200.000 mužů.

Pět kurfirstů, zejména arcibiskupowé Kolinský, Mohučský a Trierský, falckrabí Rýnský a markrabí Brandenburský s welkým počtem jiných knížat byli vůdci jeho. Na cestě konajíce weliké záhuby pálením wsi a zabíjením lidí bezbranných, zaměřili nejprwé k Žatci, a oblehli toto město, chtějce dále pokročiti, ažby také král Sigmund se swé strany wtrhnul do země. Ale měšťané Žatečtí a lid z okolí k nim sběhlý bránili se s welkým udatenstwím. Tu když po čtrnácti dnech nebylo ještě zpráwy o králi, žeby táhl, a naproti tomu wojsko české, wedené Žižkau, hnulo od Slaného; knížata bojíce se podstaupiti jeho, dali se na zpátečné tažení, a rozpustili wojsko swé s hanbau nemalau.

Král Sigmund opozdil se s přípravami swými k wálce, mezi kterýmiž přebýwaje w hořejších Uhřích, mnoho také wynasnažowal se jednáním s Wladislawem králem polským, aby jej docela odvrátil od Čechů a naklonil ke swé straně. Teprw když Němci již byli odtáhli z Čech, wydal se na cestu do Morawy s wojskem welikým, sebraným ze všech zemí koruny uherské a sesíleným značně od nastawajícího zetě jeho Albrechta V wěwody rakauského, kterému král zastawil za to některá města na Morawě, jakož i Budějowice w Čechách. Celého wojska počítalo se 92.000 branných. Nejvyšším heitmanem jeho byl zkušený wlašský wojewůdce Pipa z Ozory, Florenčan, jež byl král Sigmund najal do swé služby. Morawa téměř celá podlehla prwnímu útoku. Páni a rytíři, woláni od krále ke sněmu do Brna, dostawili se, a kteří se znali ku přijímání pod obojí, ze strachu před wojskem uherským, jímž byli obklopeni, všichni odpřísáhli se tudíž kalicha, wyjma dwa, pana Haška Ostrowského z Waldšteina a Wácslawa syna Petrowa z Krawař. Ti musili opustiti zemi na ten čas i obrátili se do Čech.

W Čechách samých prodléwalo se s náležitými přípravami k obraně dosti dluho pro domácí nebezpečenství i také rozbroje mezi přijímajícími pod obojí. K zastrašení snah tak zwaných pikartských w Praze byl Žižka již za swého hojení tamějšího způsobil, že kněz Martin Loquis, zajatý před některým časem, pro pohoršení z bludného učení swého upálen jest w Raudnici. Po odtážení Němců od Žatce nawrátil se Žižka do Tábora, a odtamtud wyprawil heitmana swého Bořka Klatowského proti bludařům prwé rozplašeným, kteří se znowu sebrali na ostrowě jakémsi w řece Nežárce blíž Weselí wedením jakéhosi sedláka Mikuláše, od něhož nazývání jsau Mikulášenci, později pak také Adamníci, protože nazí chodili. Bořek, udeřiw na peleš tuto, kdež oni za dne prowowovali ohawné tance a oplzlosti, w noci pak páchali laupeže a wraždy w okolí, padl sám w boji zúřiwým; ale zmatenci ti jsau zahlazeni, a 40 zajatých, když se bludu swého odrfci nechťeli, upáleno (21 Října). Potom Žižka sebral pole proti Plzňanům, kteří proti smlauwě s nimi zawřené, spojiwše se s mocnými pány katolickými w okolí, jali se útoků na přijímající pod obojí we swém sausedstwu. Žižka odehnal je od hradu Krasikowa, jež byli oblehli. Tu se postavil proti němu Jindřich z Plawna s mocí wojskewau, již w otwřeném poli odolati nemohl; pročež obtočiw se wozy swými, dal se w cauwání, zaujal pewně postawení na hoře Wladoři u Žlutice, a tři dni odpíraw nepřátelům, až odstaupili, obrátil se na ten čas do Žatce.

Mezitím, když byla nejpilnější potřeba sebrání vojenských sil celé země proti útoku hrozcímu z Moravy od krále Sigmunda, začal kněz Jan Želiwský opět bauriti obec Pražskou, aby se nesprawovala žádná vrchní mocí ve společných záležitostech zemských, předstíraje neupřímnost panstwa strany pod obojí. Z návodu jeho shlukla se lehčí část lidu, a wynutila zwolení zemana Jana Hvězdy čili Bzdinky z Wicemilic za plnomocného heitmana k vykonávání nejvyšší moci ve městě spolu s konšely, kterých část zároveň složena z úřadu a nahrazena několika oddanějšími staupenci kněze Jana. Obnowená tato radda dopustila se hned druhého dne potom skutku ohavného zajetím a stětím znamenitého pána českého Jana Sádla z Kostelce, který chtěje se před celou obcí wyvésti z utrhačných pomluw Jana Želiwského, za tau příčinou přijel do Prahy. Poté wyprawili Pražané wojskau moc swau do pole ke Kutnéhoře a Čáslawi; kněz Jan pak pomocí nových konšelů a chátry lidu jal se zatím znouwu podrývati řád věcí náboženských stanowený synodau kněžstwa celé země, a uwolňowati průchod nowotám Tábořským a pikartským ve městě. Obecný lid, shluknuw se opět, prohlásil jeho za jediného správce duchowenstwa; k čemuž on s líčenau pokorau wzal sobě dle swé libosti za pomocníky mistry Jakaubka, Jana Kardinala a Petra Engliše, z kterých posledně jmenowaný nejvíce klonil se k mínění Tábořů. Již začalo se jednati také o přewrácení posawadního zřízení učení Pražského, aby tudy odňata byla mistrům nejvyšší vážnost we věcech wíry při straně pod obojí.

Hanebné zavraždění Jana Sádla a bezuzdné chování obce Pražské způsobilo veliké rozhořčení w panstwu, tak že nyní mnozí opustili zase stranu národní. Pan Oldřich z Rosenberka, pan Čeněk z Wartenberka odebrali se před jinými ku králi Sigmundowi do Jihlavy, odkud se již strojil wtrhnouti do Čech, a wzali s ním umluwy. Tu se brzy ukázala nedostatečnost Pražanů, aby sami útoku Sigmundowi odolali; wojsko jejich opustilo pole u Čáslawě, a wrátilo se domů; konšelé musili pilně žádati Žižky a Tábořů jakož i pánů, kteří setrwali, aby se k nim připojili s mocí swau.

K žádosti té Žižka ihned ze Žatce přijel do Prahy, a zřídil vše, čeho bylo potřebí, dne 8 Prosince wytáhl k Hoře, a opewnil dle možnosti také Čáslaw. Asi o deset dní později přešel konečně Sigmund přes hranice české, a rychle přiblížil se též k Hoře Kutné. Žižka, opatřil město, pokud se widělo býti zapotřebí, wytáhnul s hlavním wojskem wen do pole, byl hned obstaupen welkým wojskem králowým, tak že po dwa dni bránil se toliko we wozowém ležení swém na hoře Kaňku. Mezitím Hora wzdala se králi Sigmundowi zradau některých měšťanů, při čemž způsobeno velké krweprolití na obywatelích znajících se ke straně národní. Konečně probil se Žižka ze skličení wojskem králowým času nočního, i odtáhl ku Kolínu (22. Prosince); znamenaw pak nedostatečnost sil na straně české, obrátil se odtud do krajín až okolo Jičína a Turnowa, a spěšně sbíral odtamtud lid do zbraně, co zatím král Sigmund odpočíwal na Hoře přes swátky wánoční we wší bezpečnosti, jakoby již wítězství jeho bylo jisté. Tu prwé nadání wrátil se Žižka, a prvním přepadením wojska uherského u wsi

Nebowid takowé způsobil přestrašení, že král Sigmund, zapáliw Horu, a wzaw s sebau obywele katolické, kteří se báli we městě zůstati, we zmatku dal se na zpátečné tažení ke hranicům morawským. Žižka stíhal jej hbitě, porazil wojsko jeho na útěk nejprwé u Haber, kdež Pipa chtěl se jemu postawiti, potom opět u Brodu německého, kdež krom jiné ztráty na lidech a na věcech několik set těžkých jezdců Sigmundových proborilo se pod led na řece Sázawě (1422, 8 Ledna). Dwanáct tisíc mužů ztratil Sigmund w těchto bojích. Wítězství pak Čechůw dowršilo se dobytím Brodu, kteréž město tak jest zpustošeno, že po sedm let zůstalo bez obywatelů. Wýměnou zajatých obrdrželi Čechowé nyní propuštění swých poslů wyprawených do Litwy z moci Sigmundowy.

§. 59.

Různice a wálky mezi stranami českými až do míru Wožického.

Od tohoto wítězství Čechů nad králem Sigmundem minul delší čas, aniž se podařilo jemu způsobiti nowé wyprawy proti nim w síle tak veliké. Naproti tomu různice mezi obránci země, vznikající jednak z rozdlů o náboženství, jednak ze ctížadostiwých nebo zisťných snah jednotliwých osob a stran, tak daleko došly, že se z nich strhly nowé záhubné bauře a wálky domácí.

Po nawrácení wojska Pražského z wítězného tažení ke Brodu německému vznikly w Praze nowé nepokoje, když strana usedlejšího sausedstwa nechtěla déle snášeti násilné panství kněze Jana Želiwského i obrátila se o pomoc ku předním osobám z panstwa strany pod obojí a z bratrstwa Tábořského. Přišlo ke zwolení mocných rozsudí, mezi nimiž nacházel se také Žižka. Tito nařídili nowé swobodné wolení konšelů na Nowém i na Starém městě w ten způsob, aby polowice jedněch i druhých zasedala na Staroměstské, druhá polowice na Nowoměstské radnici; přitom pak stwrdili za správce duchowenstwa Jana Želiwského i ony tři mistry, které on sám posledně byl přijal k sobě. Na místo Jana Hvězdy z Wicemilic byl zároveň morawský pán Hašek Ostrowský z Waldšteina, nyní w Čechách přebýwající, zwolen za heitmana wojska Pražského.

Nowí konšelé náleželi ke straně Janu Želiwskému protiwné; ale jemu nebyl tím odňat mocný wplyw jeho na obecný lid; protož i oni musili se vždy po něm ohlížeti, aby se wyhnuli nesnázím, a w duchowenstwu byly vždy různice pro nowoty od mistrů Pražských zawrhwané, kterým on nadřezowal. Tu konečně přišli konšelé na myšlénku nešťastnau, zbawiti se ho týmž způsobem zákeřnickým, kterým přívrženci jeho byli zavraždili onehdy Jana Sádlo z Kostelce. Powolawše jej na radnici Staroměstskau pod záminkau, aby se s ním uradili o obecné věci, dali jej tudíž stíti a s ním dwanáct jiných osob z měšťanstwa, předních jeho následowníků (1422, 9 Března). Ale z toho strhla se hned veliká bauře we městě. Obecný lid, jak wyšel hlas o zavraždění jeho miláčka, popađen wztekem, přihnal se se wšech stran we hrozném množství, proti němuž heitman Hašek z Waldšteina s oděnci swými nestačil k obraně; wedral se do radnice, zbil neb zjí-

mal konšely, uhodil potom na příbytky kněží a mistrů sobě nemilých, wydrancowal kolleje a knihowny, i způsobil škody a záhuby veliké. Hned druhého dne zwoleni jsau hlučně nowí konšelé z přívrženců kněze Jana, mezi nimiž přední byli Jeronym Šrol na Starém, Jan Charwát na Nowém městě. Pět konšelů zajatých státo jest, a učiněn saud také nad kněžímí strany protiwné a nad přednímí mistry učení Pražského, kteříž konečně odwezeni jsau z Prahy a držáni potom w Trebechowicích u Hradce. Praha dostala se w moc strany libující sobě w nekázni.

Mezitím wítězství Čechů nad králem Sigmundem mělo krom jiného také účinek ten, že se konečně Witold, kníže litewské, odhodlal prohlásiti swau ochotnost ku přijmutí koruny české, a již napřed ustanowil synowce swého Sigmunda syna Korybutowa za prozatímného wládaře na swém místě. S dopuštěním druhého strýce swého, krále polského Wladislawa, u jehož dwora byl wychován, sebral kníže Sigmund Korybutowič we Krakowě wojsko polské, asi 5000 dobrowolníků, a táhl s ním Čechům na pomoc, nejprw do Morawy, kdež dobyl města Uničowa. Král Sigmund, který po nezdařilé poslední výpravě své zůstával na Morawě, odtáhl před ním brzy zase zpět do Uher. Potom odebral se Sigmund Korybutowič do Čech, kdež napřed již položil stawům sněm do Čáslawě. Zde jej panstwo strany pod obojí přijalo za wládaře we jménu Witolda, i ani nowí konšelé Pražští, zwolení po smrti Jana Želiwského, neprotiwili se jemu. Dne 16 Kwětna přijel s lidem swým do Prahy, a uwázal se we spráwu země, pokud toho dopauštěly tehdejší okolnosti.

Z příchodu jeho wzala w Praze posilu strana vždy četnější, která taužila po stálejším pořádku. Dle přání jejího dosadil kníže Sigmund nowé konšely, a panství Šrolowo a Charwátowo tím se skončilo. Obec rádně swolaná usnesla se o přísná nařízení, čelící k zachování pokoje mezi stranami; zároveň pak powolání jsau kněží a mistři wypovědění zase do města, a bdělo se opět pilněji o zamezení učení a nowot náboženských, které se protiwily nálezům synody Pražské z roku minulého. Strana usedlejší nabyla ještě wětšího utwření, když po některých nedorozuměních také Žižka s částí bratrstwa Táborského přistaupil ku knížeti Sigmundowi co wládaři zemskému, a vážně i s pohrožením napomínal Pražany k swornosti a řádu. I w bratrstwu Táborském však byly toho času vypukly různice pro náboženství mezi stranau mírnější, která pro zachování swornosti w zemi we všem podstatném srownávala se s mistry Pražskými, ku kterézto straně znal se Žižka, a stranau příkřejší, která nowau saustawu náboženskau kněží Táborských kladla nade vše. Této straně postavil se w čelo Jan Hwězda z Wicemilic, prwé heitman Pražský, a wedlé něho pan Bohuslaw ze Šwamberka, který we dlauhé wazbě u Táborů z nejwětšího jich pronásledowníka stal se nejwětším horlilem Táborské wíry. Strany tyto se oddělily od sebe, každá pod swými předstawanými čili staršími, a Žižka tedy jen se swými přistaupil ku Korybutowi, druhá strana neznala se k němu.

Sigmund Korybutowič po prwním urownání wěcí Pražských wtáhl s Pražany i Poláky k obležení hradu Karlšteina, kterýž byl osazen

many k němu patřícími a žoldnéři krále Sigmunda i slaužil jako za prwní hradbu mocnému landfridu Plzenskému proti Praze. Mezi obležením tímto držel král Sigmund sněm říšský s knížaty německými w Norمبرce, kdež uzawřelo se wedení stálé wálky s Husity a tažení do Čech během téhož roku, jehož nejwyšším wůdcem jmenowan Fridrich markrabí brandenburský. Ale w ustanowený čas skoro nikdo z knížat nedal se nalézti w ustanoweném místě na hranicích českých. pro rozličné různice, které byly mezi nimi, a král Sigmund odebral se za swými wěcmi zase do Uher. Tu však za prodlaužilého obležení Karlšteinského nowá potrzka stala se w Praze. Někdejší přívrženci kněze Jana Želiwského dorozuměli se s Táboru strany Hwězdowny a Bohuslawowy ze Šwamberka, kteřížto přitáhše do Prahy otewřenau branau, pokusili se o opanování Starého města a zrušení řádu tehdejšího; nenalezli však tolika staupenců, jak se nadáli, a musili město opustiti, při čemž mnoho osob zjímáno. Když se potom strhlo opět wzbaurení chátry, která wězně wybawila ze šatlawy, Sigmund Korybutowič, přispíšiw již prwé od Karlšteina do Prahy, pokáral účastníky toho zjímáním jich a odprawením několika. Teprw nyní přešel Fridrich brandenburský přes hranice české k Tachowu, ale s mocí tak malau, že ničeho nemohl počíti. Toliko wyjednawalo se mezi ním a markrabím míšenským Fridrichem i pány katolickými s jedné strany a knížetem litewským Sigmundem i pány pod obojí se strany druhé, až pak zawřeno příměří s obránci Karlšteina na rok, a obležení skončilo se s nepořízením. Jednalo se potom i dále o úplné smíření mezi stranami pod jednau a pod obojí w Čechách, ale bez prospěchu. Když páni pod obojí, z kterých mnozí pokaždé zase směřowali k srownání se s králem Sigmundem, tak sobě počínali přitom, že se podobalo, jako by ani dost upřímně nestáli o čtyry kusy Pražské, začaly z toho ponenáhlu wznikatí také různice mezi nimi a Žižkau.

Práwě když se k tomu schylowalo, podařilo se králi Sigmundowi, srownati se o všeliké spory swé s Witoldem knížetem litewským a králem Wladislawem polským; z čehož přišlo, že Witold najednau se odřekl swého swazku s Čechy a powolal synowce swého, knížete Sigmunda, zase nazpět. Sigmund Korybutowič opustil tedy Prahu dne 24 Prosince 1422, ale nerád, a daufaje Witolda přiwésti na jiné mínění. slíbil se nawrátiti zase, při čemž podrželi někteří pánowé strany pod obojí moc úřední w rukau, kterau byl na ně wložil, zejména Hašek Waldšteinský co mincmistr na Hoře Kutné a Wilém Kostka z Postupic co podkomoří králowský. Prátenení se jejich se stranau krále Sigmunda w zemi wedlo nyní konečně k vypuknutí wálky zjewné mezi Pražany a pány s jedné, a bratrstwem Táborským celým s druhé strany. Žižka srownal se w tom opět se stranau příkřejších Táborů, a uwázal se we welitelství nad společnau mocí wojenskau. W jednotě bratrstwa Táborského stála tehdaž krom hlawního sídla Táboru w jižních stranách země města Písek, Wodňany, Prachatice, Horažďowice, Sušice, Domažlice a Klatowy; w půlnočních Žatec a Launy. Druhá města strany pod obojí všecka stála w moci Pražanů a pánů, kteří drželi úřady od nich a od Sigmunda Korybutowiče.

Prwní sražení stalo se u Hořic na hoře sw. Gotharda, kdež Jan Žižka porazil Čenka z Wartenberka a jiné pány jeho strany w bitvě

krwawé (1423, 27 Dub.). Pražané toho času oblehli Táborům hrad Kříženec blíž Wožice, jež wybawil však proti nim Bohuslaw ze Šwamberka. Tu přišlo ke smlauwání na hradě Konopišti, a po dlouhých hádkách o wíru stalo se jakéž takéž smíření.

Proti Čechům stahowala se tehďáž nowá nebezpečenství z okolních zemí. Král polský Wladislaw i Witold litewský tak se odchýlili od nich, že již z jara roku 1423 dle slibů daných papeži Martinowi konali příprawy k nepřátelskému tažení we spolku jiných národů. Král danský přešel s wojskem již sebraným přes moře, chtěje se přidružiti k nowému křížowému tažení z Němec. Také w jiných vzdálenějších zemích dály se wálečné příprawy. Ke skutku však konečně nepřišlo pro nechuti mezi stawy říšskými w Němečích posud trwající a pro neochotnost Poláků k wálce s Čechy jakožto národem jednoho jazyka slowanského. Toho roku začalo se také nowé obecné konciliium w Pavii, a později w Sieně, které zaslíbeno bylo w Kostnici. Tam obnoweny jsau opět přísné nálezy proti kacírství českému; ale k opravě církwe nestalo se nic, než všecko konečně odloženo opět k badaucímu konciliu, které mělo býti po sedmi létech w Basilei.

Čechowé, když obáwání welkého útoku cizích nepřátel přešlo, hned po smíření Konopištském vydali se sami na tažení do Morawy straně pod obojí ku pomoci, dobyli Přerowa, a porazili lid biskupa Jana Železného a pánů strany pod jednau w bitwě u Kroměžříře. Welitelem wojska českého byl přitom Diwiš Bořek z Miletka. Ale Žižka w tažení tomto se neúčastnil, ano jak se zdá nebyl ani swolil ke smíření Konopištskému, protože nemělo pewných základů. Mezi tažením Bořkowým do Morawy wybawila se obec města Hradce Králowé z moci tohoto pána co purkrabí na hradě tamějším, jakož dosazen tam byl od Sigmunda Korybuta, i přidala se k bratrstwu Tábořskému, a dožádala se pomoci od Žižky. Ke zprávě o tom wrátil se Diwiš Bořek s ostatním wojskem pánů a Pražanů z Morawy, a táhl proti Hradci. Žižka porazil jej však na hlavu před samým městem u dworu Strachowa (4. Srp.), i osadil také Čáslaw, kdež Pražané nadarmo jej obléhali. Konečně zawřeno nejspíš příměří nějaké, pod kterýmž sám Žižka wtrhnul přes Jihlawu do Morawy, učinil welké škody straně protiwné, potom pak wydal se w tažení do Uher a projel krajinami nad řekau Wáhem až daleko za Trnawu. Welkým wojskem uherským, zvláště jízdým, obklopen, dal se na zpátečné tažení, kteréž wykonal za šest dní mistrnými obraty pod záštitau wálečných wozů swých s nemalau škodau nepřátel.

Pražané a páni pod obojí jejich strany brzy potom opět jednali se stranau krále Sigmunda o úplné smíření na sněmě walném w Praze (1. Listop.), kdež usnesli se o společné slyšení mistrů a kněží obau náboženských stran, pod obojí i pod jednau, we wěcech wíry w Brně, tak aby obě strany přestaly na tom, očby se kněžstwo přitom usneslo; ano zwolili ze sebe nowé wládaře čili heitmany zemské k zawedení rádu a pokoje, 6 ze strany Pražské, 6 ze Sigmundowy. Smlauwání toto bylo nowau překážkau konečného srownání různice mezi stranau Pražskau a bratrstwem Tábořským; i ač newedlo na ten čas k cflí, ano k slyšení Brněnskému ani nepřišlo, vypukla z toho wálka w zemi znou, a wedena odtud s wětšími záhubami.

Již dne 6. Ledna 1424 porazil Žižka pány strany protiwné u Skalici za Jaroměří w kraji Hradeckém, a hubil statky jejich až k Hostinnému a Turnowu. W jaře obklíčili jej Pražané w Kostelci nad Labem, kdež wybawil jej však pan Hynek Boček z Poděbrad. Žižka dal se odtud na zpátečné tažení až mimo Horu Kutnau, wždy Pražany s wojskem silnějším za sebau maje. Konečně zaujal dobré stanowisté u Malešowa, kdež jej dohonili. Žižka, postawiw se na návrší, rozrazil šik Pražanů, prwé než se všichni dostawili, spustiw na prwní, kteří naň uderili, těžké wozy naplněné kamením, dal potom do nich pálení z děl, a obořiw se na ně konečně s celau mocí, způsobil porážku welikau. Pražanům padlo 1400 mužů, mezi nimi 326 usedlých měšťanů (1424, 7 Čw.). Po této bitwě opanowal Žižka Horu, potom Kauřim, Brod český, Nimburk, i pokusil se nyní o útok na hlavní moc pánů katolických w Plzensku. Zde však nestačil příliš skrowný počet jeho wojska, i musil jako přede dwěma léty obrátiti se odtud do Žatce.

Opět toho roku wyhlásili wálku Čechům Wladislaw král polský a Witold kníže litewský po slawném sjezdu osobním s králem Sigmundem we Krakowě. Král polský mínil přede wším táhnouti na pomoc wéwodowi rakauskému Albrechtowi k utlačení Husitů na Morawě. Byl Albrecht již roku 1422 konečně oddán s dcerau Sigmundowau Alžbétau, a Sigmund w měsíci Říjnu roku 1423, wyhlásiw jej zřejmě za budaucího dědice koruny české, postaupil mu zároveň Morawy zcela, we kterauž zemi Albrecht nyní začal se mocně uwazowati. Ale i tentokrát nedarilo se králi Wladislawowi sbírání wojska proti Čechům; ano proti jeho nadání wstoupili mnozí do služby Sigmunda Korybutowice, který i když nemohl obrátiti mysl welického knížete Witolda, konečně nicméně zase do Čech se nawrátil. Pražané a páni strany jejich přijali jej opět za wládaře zemského (29. Čw.). Po té nowé proměně w Čechách vytáhl Žižka ze Žatce přímo proti Praze, a položil se u Libně. Tu však poselství k němu wyprawené od knížete Sigmunda i od Pražanů, w jehož čele byl wýmluwný kazatel kostela Panny Marie před Týnem, mistr Jan z Rokycan, zjednalo konečný mír (13. Září), a Žižka i páni a Pražané jakož i Sigmund Korybutowice nastaupili společné tažení do Morawy. Na té cestě roznemohl se Žižka při obležení hradu Přibislawě blíž hranic morawských, a zemřel w poli tudíž dne 11. Října 1424. Bratří, oplakawše ztrátu welkého wůdce swého, pochowali jej nejprw we Hradci Králowé, potom w Čáslawi.

Tažení do Morawy šlo potom předse, a Čechowé dobyli a osadili zejména Třebíč a Ewančice. Mezitím w Čechách rokowalo se jednak opět o upokojení země wúbec na sněmě we Zdicích, w němž se účastnila i strana pod jednau, s Oldřichem Rosenberským w čele, jednak na sjezdě kněží Pražských i Tábořských na hradě Pražském o srownání mezi nimi u wíře k témuž účelu. Jedno i druhé shromáždění však newedlo k cflí. We Zdicích staly se námluwy mezi stranami pod jednau a pod obojí w ten způsob, že mělo býti nowé slyšení o wěcech wíry, a jak by rozhodl wýbor 100 osob z obau stran wětšinou hlasů, tomu aby se obě strany podrobily. Ale slyšení takowé a dokonání mírné smlauwy na tom základě překazili král Sigmund a legat pa-

pežský kardinal Branda pilným zrazováním, aby se stawové katoličtí w takové rozsuzování wíry nedávali. Srownání mezi mistry Pražskými a kněžimi vlastní wíry Tábořské zůstalo rovněž nemožné, a nowé hádání mezi nimi wedlo toliko opět k rozdělení bratrstwa Tábořského mezi sebau, jako ondy za Žižky. Ti, kteří s ním stejně smýšleli o wíře, srownawajíce se we všem podstatném s Pražany, přijali jméno Sirotků, jakoby smrtí jeho ztratili otce, a zřídili bratrstwo zvláštní pod zvláštními heitmany. Starší a nowější bratrstwo hned po nawrácení z wýprawy morawské začali se dělití o města, ježto dotud byla s nimi we spolku, osazujíce chwatem jedni ta, druzí ona. Z toho pošly některé rozmíšky mezi nimi, ale brzy se uložily, a mezi dvěma rozdílnými bratrstwy panowala potom swornost. Sídlem starých Tábořů zůstawalo město Táboř; nejznamenitějším městem Sirotků byl Hradec Králowé. První nejvyšší heitman Sirotků byl Kuneš z Bělowic; Tábořům welel Jan Hwězda z Wicemilic.

Smrt Žižky a krátké rozstrky tyto mezi Tábořy a Sirotky osmělily však nejspíše znouwu pány strany pod obojí, kterým se vždy zdálo býti možné smíření s králem Sigmundem, tak že po marném jednání o wíru mezi stranau Pražskau a Tábořskau we spolku s Pražany a wedením Sigmunda Korybuta mínili se znouwu pokusiti o přemožení bratřítí, aby w konečném uwezení země w řád dle swého přání neměli od nich překážek. Z toho vypukla wálka nowé mezi dvěma hlavními stranami již z počátku roku 1425, s nemenšími jak prwé zádawami. Bratřítí dobyli nejprwé měst Litomyšle a Mýta we Chrudimsku, jakož i Hrádku čili Wünschelburka w Kladsku; pokusili se opět o dobytí Prahy pomocí přátel swých we městě, ac s nezdarem; dobyli a wypálili potom Slaný. Také hradowé Opočno a Richenberk we Hradecku, twrz Obořiště w Podbrdí, Šwihow we Klatowsku, Richenburk we Chrudimsku, Michalowice w Boleslawsku podlehly jejich moci. Konečně jali se obléhati Wožici, hrad Materny z Ronowa, tuhého příwřence krále Sigmunda. Zde smrtelně raněn jest Jan Hwězda, po němž Bohuslaw ze Šwamberka zwolen za nejvyššího heitmana Tábořů. Ale ještě před smrtí jeho wzdala se i Wožice, a tudíž w ležení zawřen opět mír mezi stranami s pošly wyprawenými od Pražanů a knížete Sigmunda (1425; 18. Říj.). O málo dříve zemřel také pan Čeněk z Wartenberka.

§. 60.

Wítězství u Austí a u Tachowa. Pleny w okolních zemích.

Ukojení rozepří mezi stranami přídržícími se přijímání pod obojí způsobilo nowý strach w zemi přijímajícím pod jednau. Hned po míru Wožickém 22 pánů a rytířů této strany, nejwíce z kraje Beraunského, mezi nimiž přední byli Hanuš a Fridrich bratřítí z Kolowrat, ano i purkrabí králowští na Karlštejně a na Křiwoklátě zawřeli příměří s Pražany a Tábořy, kterým se zawázali propustiti swobodu čtyrem kusům Pražským na panstwach swých, ano nebrániti lidem swým poddaným, aby směli bojowati we wojskách strany protiwné. Jiní, jakož panstwo a města landfridu Plzenského, Oldřich z Rosenberka w jižních a ně-

kterí páni mocnější w půlnočních krajinách země odpírali sice vždy, ale jen obranně.

Král Sigmund na rozličných sněmích a sjezdech s knížaty německými pořád ještě darmo se pokaušel, aby sobě zjednal nowé pomoci wýdatnější od celé říše německé; ale zatím zawázal sobě ke zvláštním službám zetě swého Albrechta rakauského a Fridricha Bojowného, markrabí míšenského, kterému toho času udělil odumřelé wéwodství saské, smluwau s nimi oběma na osobním sjezdě we Wácowě w Uhřích (1425, 25. Čwce.). Albrecht rakauský již za obléhání Wožice s králem samým wtrhnul do Morawy, a pokusil se předně o dobytí Třebíče. Pražané, Táboři a Sirotki vytáhli však brzy společně proti nim, odehnali je od Třebíče, a wtrhli do Rakaus, kdež dobyli města Retče. Tam raněn jest na smrt Bohuslaw Šwamberský; po němž mezi heitmany Tábořskými začal prwní místo zaujímati Prokop Holý čili Weliký, kněz ženatý z bohaté měšťanské rodiny Pražské, nejznamenitější wálečník ze školy Žižkowy. Z heitmanů Sirotcích sly-nuli wedlé Kuneš z Bělowic Jan Králowec, Welek z Březnice a kněz Prokop menší čili Prokůpek.

Brzy z jara roku 1426 wtrhli Čechowé opět do Morawy, a zmocnili se Břeclawě blíž hranic rakauských; hned pak potom obrátili se we více oddílech do půlnočních Čech, kdež domácím protiwníkům dostawaly se pomoci od markrabí míšenského, kterému král Sigmund byl zastawil města Austí a Most. Jan Roháč z Dubé, pán z bratrstwa Tábořského, dobyl měst Bělé a Lipého; Prokop Holý Třebenice, Teplice, Krupky, Duchowca; nejdéle obléhal Jakaubek z Bílíny město Austí na Labi, osazené od Míšanů. Knížata němečtí radili se toho času o nowé tažení proti Čechům na sněmě říšském w Norimberce, kdež i Fridrich Bojowný domáhal se posily; ale sněm rozešél se opět bez porízení. Tu konečně jen moc markrabí míšenského a některých jeho spojenců, sebraná w Míšni, w Sasích, w Durynsku a jinde, wtrhla do Čech přes hory Krušné k wybawení Austí, w počtu více než 70.000 bojowníků. Čechowé rovněž strhli swau moc k těmž městu, w počtu asi 25.000 mužů, wedením Sigmunda Korybutowice, Prokopa Holého a jiných heitmanů. Tu před městem obleženým swedena jest bitwa všech předešlých w této wálce krvawější. Míšané, spoléhajíce na sílu jízdy swé, udeřili na wozowý táboř český na wýšině u wsi Předlic, jsau však odrazení, a potom we strašné seči stihání až k horám pomezním. Pro hrdé odřeknutí Němců před bitwau strana straně nedawala milosti, a tak zabito z wojska německého 15.000 lidí, mezi nimi mnoho wzácné šlechty saské a durynské (16. Čw.). Nazejtří po bitwě dobyto Austí a spáleno.

Tato weliká porážka Němců způsobila strach w zemích za půlnočními hranicemi českými, aby Čechowé neužili příležitě chwíle ke městě; pročež daleko široko wšudež hradila se města a konaly se wszeliké příprawy k obraně proti wpádu jejich. K tomu však nepřišlo na ten čas pro nėsbornost mezi stranami českými. Nepohodlil se o to bratrstwa s Pražany a pány, tak že vypuklo zjewné záští jmenowité mezi Tábořy a panem Hynkem z Poděbrad, jehož hrad Poděbrady obléhán od nich, ac darmo. Wojská moc Pražanů wedením Hynka

Kolšteinského pokusila se toliko o dobytí Mostu na Mišhanech, musila však odstaupiti po tuhém boji tudíž swedeném. Naproti tomu rovněž tak darmo wévoda Albrecht rakauský oblélal Břeclaw na Morawě; Prokop Veliký zaplašil jej odtud, přitáhnou s welikau silau obleženým na pomoc. Z jara pak roku 1427 wtrhli Táboři a Sirotci do Rakaus, a porazili wojsko Albrechtowo w bitwě krwawé u Swětlé (12. Břez.), we které padlo 9000 Rakušanů. Strana pod jednau utrpěla mezitím w Čechách ztrátu znamenitau dobytím města Stříbra w Plzensku náhlým přepadením od Příbika z Klenowého. Také Oldřich Rosenberský toho času, nedůvěřuje silám swým, zawřel dlauhé příměří s Táboři, nedaw se zdržeti z toho mnohým napomináním krále Sigmunda.

Při tom při všem nedarilo se Čechům pořad ještě s hlavní věcí, na které záleželo při celém jejich předsewzetí, aby totiž po swržení panství krále Sigmunda zjednali zemi swé jinou rádnou vládu, pod kterauz by také snáze mohli dojítí nějakého konce w rozepři swé s církwi obecnu; ano jediná posawadní naděje Pražanů a pánů strany pod obojí, skládaná w tom ohledu w Sigmunda Korybutowice, právě toho času přišla na zmar novým nenadálým přewratem.

Již od některého času různili se mezi sebou mistři učení Pražského w mínění o některých věcech, kterými se jejich snahy náboženské dělily od počínání Táborů. Z powolnosti k Táborům byli totiž mnozí jejich strany zamítli, aspoň na čas, některé wedlejší, méně podstatné obrady kostelní, jakož swěcení věcí rozličných, a zawedli také čtení ewangelia i epístoly při mši swaté jazykem českým. Proti tomu začali jiní žehratí a wždy horliwěji usilowati o nawrácení se k starému obyčejí we všem krom přijímání pod obojí způsobu. Tito w hádání se s Táboři o podstatu swátosti wečeře páně naléhali také na takowé wylkady, které se jich wlastním posawadním saudruhům zdály býti příliš hrubě smyslné; w zastávání pak swého mínění w jednom i druhém ohledu zacházeli tak daleko, že zamítali a hanili ostře knihy Wiklefowy jim w tom odporné, nic neohlížejíce se k tomu, že někdy Hus sám byl se kněh těchto zastával, a že tím tedy příčiny a počátky náboženského hnutí českého uwodili s jisté strany w podezření. Tato auzkostliwější strana mezi mistry a kněžími Pražskými tupila také rozchwácení statků církwních od swětských lidí, a přiwaděla k srdcím potřebu konečného podstaupení poslušenství papeže a obecné církwe, když by se mohlo státi slušné smíření. Hlawau její byl mistr Jan Příbram; čelnější mistři a kněží, kteří jemu w těch věcech odporowali, byli mistr Jan z Rokycan, Jakaubek Stříbrský a Petr Payne, rodilý Angličan jinak Engliš.

Z hádek o to mezi duchowními přišlo brzy také k roztržkám w obci Pražské ano w celé straně pod obojí, při čemž Sigmund Korybutowice nadřozal straně Příbramowě. W naději, žeby na základě mínění této strany bylo lze, dosíci smíření mezi Čechy a církwi Římskou, jehož způsobením byl by snad mohl buď sobě nebo strýcům swým, králi polskému neb knížeti litewskému, usnadniti dosažení koruny české, dal se w jednání s papežem Martinem V a spolu w jakési auklady proti staupencům strany Rokycanowoy w Praze, které však před časem vyšly na jewo. Tu se wzbaurila obec proti němu. Sigmund

přepaden jest z nenadání w sídle swém we dvoře králowě w Praze (1427, 17 Dubna), a odwezen w zajetí na hrad Waldštejn w Bole-slawště, aniž wěrní jeho zwěděli o místě jeho wazby. Také Příbram, mistr Prokop z Plzně, Křišťan z Prachatic a jiní někteří staupenci Příbramowí jsau jati, a potom wypowědění z Prahy. Strana pod obojí neměla odtud žádné společné nejwvyšší hlavy.

Teprw po této bauři Pražské wyprawili se Táboři a Sirotci se znamenitau mocí wojskau, wedením obau Prokopů a jiných heitmanů ponejprw přes půlnoční hranice zemské, a wtrhše mimo Žitawu do Lužice i potom dále do Slezska, dobyli a wypálili města Lubno a Kolperk, učinili welké zádwy, a nawrátli se s hojnau kořistí; proti straně králowské w zemi pak dobyli a rozbořili pewné hrady Čerwenau horu we Hradečtě a Žleby w Čáslawsku. Mezitím podařilo se konečně papeži Martinowi a nowému legatu jeho w Němečch, kardinalu Jindřichowi Winchesterskému, z králowské rodiny anglické, pohnauti knížata německá k wětšému společnému předsewzetí proti Čechům. Dle usnešení na sněmě říšském we Frankfurtě sebralo se weliké wojsko křížowé k západním hranicům českým w počtu 80.000 jízdných a tolikéž nebo více pěchoty. Fridrich markrabí brandenburský byl nejwvyšším welitelem; markrabí míšenští, wéwodowé baworští, arcibiskupowé Mohučský a Trierský, biskupowé Bamberský, Würzburgský a mnoho knížat jiných, duchowních i swětských, dostawili se s lidem swým. Kardinal legat řídil i sám přípravu wálečné, a účastnil se osobně we výpravě. W měsíci Čerwenci roku 1427 přešlo wojsko přes hranice do kraje Plzenského, kdež strana pod jednau doposud byla nejsilnější w zemi, i jalo se předně oblěhati Stříbro, hájené srdnatě Příbikem z Klenowého. Proti welké této moci sebrali Pražané, Táboři a Sirotci wojské síly swé w hromadu wedením Prokopa Holého. Wojsko jejich celé čítalo 1500 jízdných a 16.000 pěších. Ale když se Čechowé přiblížili na tři míle ke Stříbru, strhnul se hned prwní zpráwou o tom strach náramný we wojsku německém, tak že hned upustilo od oblěhání města a we zmatku dalo se na útěk k Tachowu. Tam zastawil zastupy kardinal legat mnohými domluwami; však jak medle Čechowé se přiblížili, nastal zmatek nový a útěk všeobecný k lesu baworskému a ze země. Čechowé, stihajíce křížáky, mnoho tisíc pobili, a zmocnili se jejich zawazadel. Potom dobyli Tachowa útokem, a oblehli Plzeň. Tu i nejmocnější toto sídlo strany pod jednau s celým landfridem kraje Plzenského musilo žádati o příměří a podwoliti se hádání o wíru s mistry Pražskými a kněžími Tábořskými na Žebráce, které však newedlo k zamýšlenému sjednocení.

Sotwa že nebezpečenství toto zewnější bylo odwráceno, strhla se w Praze nowá bauřka pro zajmutí knížete Sigmunda Korybutowice. Někteří z předních jeho staupenců z panstwy strany pod obojí, Hynek z Kolšteina totiž, Diwiš Bořek z Miletínka, Jan Smiřický, chtějce jej wyswoboditi, smluwili se s některými wěrnými krále Sigmunda, a wpadli z nenadání do Prahy, daufajíce opanowati město pomocí příwřzenců swých w obci. Naděje tato je však zklamala. Dostawše se bez odporu až na náměstí Starého města, jsau obstaupeni, a bez mála všichni buď zbiti, buď zjímáni (1427, 6. Září). I Hynek Kolšteinský přišel

o život. Jan Smiřický s těží skryl se, a zachránil se potom útekem. Diviše Bořka oblehli Pražané společně s Tábori a Sirotky vedením Prokopa Velikého w Kolíně, a po obraně čtvrtleté přinutili jej ke vzdání pod výminkami. Zatím však kníže Sigmunda dobrovolně propustili z vězení na hradě Waldštejně, tak že směl navrátiti se do své vlasti.

Swržení panství jeho w Praze, kterým se Pražané zneprátelili s mnohými pány strany pod obojí, čímž zase nuceni byli více sobě hleděti spolku s bratřími a s mohutným vůdcem jejich Prokopem, mělo mezi jiným za následek, že zase podobně jako někdy za kněze Jana Želivského začali se množiti zjevněji wznawači náboženských mínění Tábořských w samém hlavním městě, nejvíce na Nowém městě Pražském. Z toho pocházely brzy nové různice w Praze, a jiným podnětem k nim byly rozepře mezi obcemi Starého i Nowého města o obapolná práva i o jmění obecní, rozmnožené welice pobráním statků duchowenstwa, když města po delší čas w jednu správu spojená zase od sebe se rozdělila. Nejednau zawřelo jedno město proti druhému brány své nebo přehradilo ulice, z čehož přicházelo k pútkám krwawým. Nowoměstští dowolawali se přitom pomoci nejvíce od Sirotků, Staroměstští zase hleděli obnowení přízně s panstwem strany pod obojí.

Různice tyto však newadily již zámyslu předních wálečníků českých, aby se po odražení wpádů cizinců do země české wojna přenesla do jejich zemí vlastních k wykonání pomsty a k donucení jich, aby nastaupili na cestu míru.

Hned po dobytí Kolína, kterýž se vzdal w polowici měsíce Prosince roku 1427, wedl Prokop Veliký wojenskau moc Táborů, Sirotků a Pražanů přes Morawu do Uher, dobyl Uherského Brodu, poplenil celau krajinu až k Dunaji, wypálil předměstí Prešpurka, a s rovnými záhubami wrátil se přes Trnawu, nenašed nikde žádného odporu. Na Morawě seslíw se nowými zástupy z Čech, předsewzal odtud na začátku roku 1428 welké tažení do Slezska. Hned při wchodu do země poddali se mu knížata Wacław Opawský a Bolek Opolský umluwami, kterými se zawázali nejen k zachování pokoje napotom, nýbrž i ku pomocem wojenským. Biskup Wratislawský s několika jinými knížaty a městy postavili se na odpor s welkau wojenskau mocí. Prokop Veliký porazil je však w kruté bitvě u Nisy, kdež ztratili Slezáci 9000 mužů. Tu již dobyli a wypálili Čechové Otmochow, Pačkow, Frankštejn, Falkenberg, Střelín a jiných měst více bez mnohého odporu, osadili pevné město Sobotku stálau posádkau zemi na postrach, rozplášili nové wojsko slezské, které se proti nim sebralo u Lehnice, dobyli Hojna, wypálili předměstí Wratislawská, a přinutiwše k umluwám také knížata Minsterberského, Ratibořského, Oswětimského, Těšínského, navrátili se do Čech s welikau laupezí. Jeden zástup Sirotků a Pražanů hned potom wtrhnul Morawu do Rakaus, a zlaupil krajinu až naproti Wídni, jiný wpadl do Bawor, a spůsobil škody welké, dobyw zvláště měst Pernowa a Mnichowa nad lesy.

W letě potom oblehla hlavní moc Táborů a Sirotků hrady Bechyni w Tábořsku a Lichtenburk w Čáslawsku. Bechyně vzdala se po třech měsících, Lichtenburk bráněn wěrnými krále Sigmunda víc než

pět čtvrtí roku. Ku konci roku wtrhli Sirotci ještě jednu do Slezska přes Kladsko, porazili kníže Jana Minsterberského w bitvě, w které sám, jsa poslední swého rodu, přišel o život, a osadili stále město Němčí. Z jara r. 1429 wtrhnul Prokop Veliký do Rakaus.

Pohromy tyto zarazily krále Sigmunda, který již po více let, meškaje w Uhřích, měl téhož času také nešťastné boje s Turky. Někteří páni strany pod obojí, mezi nimiž počal brán býti na slowo pan Menhart z Hradce, pokusili se tehdáž, když pominula naděje w obdržení jiného krále w Cechách, o prostředek ke srownání s ním, i nawrhli k tomu cíli sjezd mírný w Prešpurce, kdež král toho času měl právě porady se zetěm swým Albrechtem a některými jinými knížaty německými o další spůsob wedení wálky s Čechy. Sigmund přijal nawrh ten ochotně, i odebrali se náčelníci stran českých, jak pod obojí, tak pod jednu, w čele jejich zejména Prokop Holý, k němu do Prešpurka. Po tak dlauhých záhubách, kterými trpěly obě strany, nebyli Čechové již tomu odporni, přijmouti Sigmunda za krále, když by zjednal náležitě opatření w žádostech jejich we příčině náboženství. Král však nechtěl se ani nyní w nic dáti bez papeže, i odkazowal Čechy k narownání konciliem, které dle uzawření sboru Sienského mělo býti w Basilei od tehdejška w dwau létech, žádaje, aby na ta dvě léta zawřeli všeobecné příměř. Takové podání bylo však prospěšné nepřátelům Čechů, jim pak patrně na škodu. Poslowé čeští odjeli tedy z Prešpurka bez konce, odwolawše se ke sněmu, který hned potom držán w Praze, na němž ujednány jsau takové výminky, ku kterým král Sigmund přistaupiti nemínil.

Jednání o výminky tyto, totiž hlavně o spůsob, kterým by se Čechové mohli dáti w jednání s budaueím konciliem, odkrylo jasněji než jindy spory náboženské, které byly mezi Pražany a Tábori; z čehož nowé wzaly podnět také různice mezi městy Pražskými. Opět zatarasili sobě ulice a wchody do měst přehradami a řetězy. Welek Kaudelník, heitman Sirotců, přitáhnul na pomoc Nowoměstským, učinil útok na Staré město, při němž střeleno z pušek a házeny ohniwé šípy z města na město, a něco lidí zabito na obau stranách, však bez jistého účinku. Konečně stalo se smíření jakéž takéž přátelskými umluwci, a okolo téhož času srownaly se také obě strany mezi kněžstwem Pražským potud, že se Příbram a staupenci jeho směli wrátiti zase do města, slíbivše poslušenství předstawanému duchowenstwa Pražského, kterýmž byl Jan Rokycana, jakož na ten čas generalný wíkář jmenowaný arcibiskupem Konradem.

Hned po nezdaření sjezdu Prešpurského chystala se nowá wýprawa proti Čechům z Němce dle usnešení knížat s králem Sigmundem, ku které kardinal Jindřich Winchesterský sám wedl na pomoc 5000 oděnců z Anglicka. Ale když byl s nimi již na cestě w Belgii, stal se právě obrat Angličanům protiwný w wálce jejich s Francauzi wystaupením záračné panny Orleanské, pro kterýž musil kardinal z rozkazu krále anglického s wojskem swým obrátiti se do Francauz, a i knížata němečtí wýprawy proti Čechům zanechali. Naproti tomu wálečníci čeští, Táboři, Sirotci i Pražané hned po smíření měst Pražských, předsewzali nové tažení do Lužice wedením Prokopa Holého;

wypálili předměstí u Žitawy a u Budišína, a popleniwše welkau část země, způsobili strach weliký dobytím a zpusošením města Kubína w půlnočních končinách blíž hranic brandenburských.

Po nawrácení jich do Čech vzdal se konečně také hrad Lichtenburk umluwau. Wojska však, dlauho nemeškajíce, hned w polowici Prosince toho roku nastaupila na výpravu wětší všech předešlých do Mísně. Bylo 40000 pěších, 3500 jízdných a 2500 wozů wálečných, ježto wedením Prokopa Welikého, Králowce, Welka a jiných všech přednějších heitmanů přešla přes půlnoční hranice zemské ku pomstě nad nepřátely od dáwna nejwíce nenáwiděnými. Bez odporu vypálili předměstí u Perna, u Drážďan a u Mísně, táhnauce dolů po Labi. Welké wojsko německé, asi 100.000 mužů, pod korauhewi Fridricha wéwody saského, syna Fridricha Bojowného, jenž mezitím byl zemřel, Jana markrabí brandenburského, Wiléma wéwody brunšwického Fridricha lanthrabí durynského, arcibiskupa Magdeburského a jiných knížat a stawů říšských, postavilo se k obraně mezi městy Lipskem a Grimmau; ale když Čechové ke Grimmě se přiblížili, nesčekalo jich wojsko toto, nýbrž rozešlo se bez boje. Tedy Čechové, rozdělwiše se wolně na šest wojsk, která táhla asi we vzdálí jedné míle od sebe, aby zasáhli wětší část země, jali se pleniti a páliiti wšudež bez milosrdenství (1430). Od Lipska, kdež vypálili předměstí, obrátili se do Durynk a odtud do Frank. Na té cestě vypálili Altenburk, Gerow, Plawno, Hof, Bairait, Kulmbach, celkem pak měst hrazených asi 70, wsi a městeček otwřených nepočítajíc. Strach rozšířil se po celém Německu. Až we Brunšwiku, Lüneburku, Hamburku a w jiných vzdálených místech báli se nawštíwení od bojowníků českých, a konali příprawy k obraně. Když se wojsko české blížilo k říšskému městu Normberku, tu konečně Fridrich markrabí brandenburský a purkrabí Normberský přijel pod ubezpečéním do ležení u Kulmbacha, a zawřel smlauwu we jménu swém i jiných některých knížat a měst říšských, kterau wykauřili se z plenu welkými summami peněz a učinili příměří, pod kterým mělo býti hádání o náboženství w Normberce k dosažení míru konečného. Také město Cheb, přes které se Čechové s ohromnou kořistí nawrátili domů, přistaupilo k této smlauwě.

Z přičinění papežowa nepřišlo k hádání tomuto; bojowníci pak čeští brzy po nawrácení swém z této jízdy wyprawili se jedni do Slezska, jedni do Uher. Onde pomáhal jim opět kníže litewský Sigmund Korybutowič k dokonalému pokoření jejich nepřátel. W Uhřích potkali se tentokrát s tuhým odporem, jež řídil sám král Sigmund w čele weškeré wojské moci swé. W krvawé bitwě swedené u Trnawy zaplatili wítězství ztrátou 2000 bojowníků, mezi nimiž byl i heitman Sirotčí Welek Kaudelník. Mezitím Prokop Holý wyťáhl do Morawy, a stihal zvláště město Brno hubením okolní krajiny. W Čechách pak přemožení jsau bratří Fridrich a Hanuš z Kolowrat obležením hradu jejich Libšteina, tak že odřekli se konečně krále Sigmunda a přistaupili ke straně pod obojí. Také Plzeňští, kteří po projití příměří opět chopili se zbraně, pokáráni jsau spustošením polí před samým městem swým. Když pak nedlauho potom někteří knížata slezští opět zdvihli

se a uderili zvláště na město Němčí, we kterém Čechové zanechali stálé posádky, wyťáhl proti nim hned zase Prokop Holý, odehnal je, a dobyl také města Otmochowa.

§. 61.

Útěk Němců u Domažlic. Jednání Čechů s koncilium Basilejským.

Welké pohromy, které do té chvíle způsobili Čechové okolním národům, učinily, že wšudež nastala ochablost a nechuť k dalšímu wálčení s nimi. Naděje bližších i vzdálenějších sausedů w konečné zjednání pokoje obracely se již jen ku konciliu obecnému, kterého sejítí se w Basilei mělo býti w měsíci Březnu roku 1431. Z rozličných stran, zvláště pak od university Pařížské a od některých knížat německých, začalo se proto záhy naléhati na papeže Martina V, aby koncilium jistě w ustanowený čas bylo držáno. Papež Martin však měl koncilium w nechuti, a wždy ještě hledal prostředků k zahlazení kacírstwa českého moci zbraně, aby se tím spíše uchránil wselikého obmezení moci papežské sbory církewními. Usilně tedy opět naponal krále Sigmunda a knížat německých, zároveň pak také znowa Wladislawa krále polského a welikého knížete Witolda litewského, aby wojské síly swé ještě jednau obrátili proti Čechům. Když pak obáwati se musil, žeby koncilium mohlo se sejítí také bez jeho swolení, dal sice nařízení nowému legatowi swému, wyslanému do Němec, kardinalu Julianowi Cesarini, aby koncilium w jeho jméně řídil, ale hlavní péči aby wždy měl o nowau wojskau výpravu.

Usilí při panownících slowanských nemělo žádného účinku. Kníže litewský Witold zemřel w málo nedělich po psaní papežském k němu (1430, 27 Října). Když pak Litwané zwolili sobě za nástupce jeho Swidrigala, mladšího bratra krále polského, pomínutím Wladislawa Jagela samého, čehož nechtěla dopustiti šlechta polská, bažící po panství nad zeměmi litewsko-ruskými pod žezlem swého panowníka; wyhledáwal dwůr polský práwě toho času přátelství s Čechy, přeje sobě užiti pomoci jejich proti Swidrigalowi a spojencům jeho, zejména rytířům pruským. Protož král Wladislaw, užívajíc nyní zase rady knížete Sigmunda Korybuta, dal se s Čechy toliko w pokojné wyjednávání a smlauwání mezi kněžními jejich a swými w Krakowě o způsob, kterým by se Čechové měli podati na wyrok koncilia Basilejského; což však na ten čas nedošlo cíle (1431).

Naproti tomu král Sigmund, dorozuměw se s papežem, přijel již na podzim roku 1430 do Němec, a smluwiw se na sjezdě s knížaty w Normberce o některá opatření prozatímná k obraně hranic proti Čechům, položil k uraďení o wětší předzewzetí sněm říšský k jaru roku 1431 w témž městě. Tam přijel kardinal Julian, když mezitím papež Martin byl zemřel (1431, 20 Února), s nařízením stwrzeným we předešlém způsobu od nástupce jeho papeže Eugenia IV; sněm pak u welké jednoswornosti uzawřel, sebratí moc celé říše k nowé wojské výpravě do Čech. I koncilium Basilejské, které se zatím začalo scházeti, swolilo dle přání kardinala k odložení swého hlavního úkolu až jak by wypadlo toto předzewzetí.

W Čechách mezitím za příčinou vyjednávání s králem polským i nastávajících nových sraček s nepřátely stalo se usnešení na sněmě w Kutnéhoře (w Unoru 1431) o zvolení 12 vládařů zemských ze všelikých stawů k řízení obecných záležitostí. Vládaři položili sněm nový do Prahy, ku kterému i Sigmund i král polský wyprawili posly swé, aby se mezi zbrojením w Němcích stal ještě jeden pokus také o narownání mírné. Sněm swolil ke sjezdu s králem Sigmundem a předními knížaty německými i s posly legata a koncilia Basilejského w Chebě, kdež jednáno o způsob, kterým by Čechové měli býti slyšáni od koncilia, aby se stalo srownání we věcech wíry. Ale když žádáno na Češích, aby se naprosto podwolili přijmouti, cožby koncilium wyřklo, jakožto sbor neomylný, odepřeli tomu, a sjezd se rozešel s neporizřením.

Obě strany měly se tedy k wálce, a Čechové prwní sebrali pole wedením Prokopa Holého. Wtrhše do kraje Plzenského, pokusili se nejprwé o dobytí Plzně, ač i tenkrátě darmo; potom táhli dále ke hranicům až k Týnu Horšowu. Ale když Němci déle se rozmýšleli a meškali se swau wyprawu, rozešlo se wojsko české na ten čas pro nedostatek špiže. Teprw dne 1 Srpna wojsko křížowé, sebrané blíž západních hranic českých w počtu 90.000 pěších a 40.000 jízdných, wtrhlo konečně do Čech. Fridrich markrabí brandenburský, tak jako předešle, byl wrchním welitelem jeho; kardinal Julian jel s sebau u wojsťe; toliko král Sigmund zůstal pozadu w Normberce. Dle příkladu českého opatřili se i Němci k tažení tomuto wozy wálečnými. Nejprwé udeřili na Tachow; ale potkawše se s odporem mužným, táhli dále až ke hradu Šwamberku; zde pak rozdělwiše se na tři oddily, začali ukrutně pleniti a laupiti krajinu pomezni odtud až k Domažlicům. Mezitím sebrali Čechové opět wojenskau sílu swau w počtu 50.000 pěších a 5000 jezdců, i táhli wstříc proti mocnému nepříteli. Tu sotwa že se přiblížili a wyšel hlas o tom we wojsťe německém. popadl křížáky obyčejný již náhlý strach, tak že ihned w největším nepořádku dali se na útěk k lesu baworskému. Čechové, rychle za nimi chwátajíce, dostihli jich u Domažlic (14 Srpna). Tu utíkali jeden přes druhého; wozy, měwše slaužití k obraně, zapletly se w lesích a rozmnožily zmatek všeobecný. Utíkajících jest mnoho zbito, mnoho zjímáno od Čechů; wožů asi 3000 padlo do rukau jejich s hojnau kořistí, a tažení wzalo pro Němce konec ohawnější než wšecká předešlá.

Zároveň se wpádem hlavního wojska německého byli také Míšňané wtrhli do Čech k Oseku a k Zatici, a wéwoda rakauský do Morawy. Po zprávě wšak o porážce u Domažlic odtáhli Míšňané spěšně; proti Albrechtovi pak wyťáhl opět Prokop Weliký, a připravil jej ke zpátečnému tažení, ač tak, že Olomauc, Brno, Jihlawa, Hradiště, Znojmo a jiná důležitější města na Morawě zůstala wždy w moci wéwodowě. Později, ještě téhož roku, wyťáhli Táboři a Siroťci s hlavní mocí swau do Uher až za Nitru, a spůsobili zádwy weliké; ale když mezi sebau se nepohodli o kořist, a Prokop Holý se swými proto se obrátil nazpět, utrpěli Siroťci, kteří dále pokročili, ztráty od Uhrů, obstaupiwších je we wětším počtu; z čehož na některau chwíli pošlo weliké rozhořčení mezi bratrstwy.

Porážka Domažlická odňala konečně nepřátelům Čechů poslední naději, že by ještě mohli zwítěziti nad nimi mocí. Kardinal Julian sám, nabyw přeswědčení o tom, hned po útěku wojska německého odebral se do Basilee, ujal se řízení koncilia, a hleděl jemu spůsobiti jak možná nejwětší wážnost, aby jen knížata a stawowé němečtí ne wyhledawali míru s Čechy každý sám o sobě, nýbrž dočkali se zawření míru obecného prostředkem koncilia we jménu celého křesťanstwa. K doclení toho zwalo koncilium Čechy již 15 Října roku 1431 listem laskawým, aby wešli s ním w jednání.

I w Čechách prese wšecká wítězství dobytá nad cizími nepřátely byla žádost pokoje weliká a téměř všeobecná. Neboť byla země dlauhým trwáním wálky wyhubena welice; role, zůstawajíce často neosety, newydávaly aurody; obchody byly na mnoze zastaweny, řemesla hynula. Kořisti nabrané w cizích zemích nemohly nahraditi těchto nedostatků; jimi plytwali toliko wojnowé, kterým se wojna po tolika létech stávala již oblíbeným řemeslem. Wojnowé tito diwočili wždy více návykem laupeží, a stawali se obtížnými zemi samé; nebyli to již ani sami Čechové, kterým hájení swého náboženství bylo prwotním podnětem k uchopení zbraně, nýbrž zběr z rozličných národů přimíchala se k nim, lákána jsauc lehkau příležitostí k pustému žiwoytí. Wůdci jejich byli na ten čas prawými pány země; dle jejich wůle dalo se wšcko; což těžce nesli stawowé, na kterých od starodáwna spočíwalo řízení zemské, páni totiž a zemané, dílem také obce městské. Jen w míru mohl učiněn býti konec této moci wojenstwa; protož zwláště šlechta stála o to, aby se příležitost podáwaná ke smíření nezamítala. Strana pod obojí, nechtěwši nikdy žádnému održení od církwe na wždy, měla mimo to wše nowau pohnůtku ke smířliwosti, když o wánocích roku 1431 (24 Pros.) zemřel arcibiskup Konrad, který dotud swělil její kněžstwo. Nebo nechtěla-li se spustiti zásady poslaupnosti apoštolské, hrozily jí welké strasti z nedostatku duchowenstwa. Protož list zwací koncilia Basilejského spůsobil celkem radost a naději w Čechách. Jen strana Tábořská odpírala mu po delší čas, tak že některau chwíli hrozilo z toho přijíti k nowému boji domácímu. Konečně na sněmě w Praze w měsíci Unoru roku 1432 uzwáweno jednosworně, wyprawiti posly do Cheba k opětnému sjezdu s posly splnomocněnými od koncilia, aby se předně učinila smlauwa o způsob, jakým by mělo býti jednáno mezi Čechy a konciliem. Tam stalo se dorozumění, aby Čechům wolno bylo zastáwati mínění swé před sborem Basilejským s plnou swobodau, a saudcem aby bylo písmo swaté, obyčej církwe prwotní a spisowé swatých otců, pokud by se s písmem srownawali (18 Kw.).

Wyjednávání toto nezastawilo ještě zřčení wálky. Prwé než se sjezd Chebský začal, wyťáhl Prokop Weliký s Táboři a Siroťky do Brandenburka, a poplenil tuto zemi až daleko za Berlín; po sjezdu pak Chebském Siroťci opět wtrhli do Uher, dobyli lstí města Trnawy, a wložili tam posádku. Jiné wojsko wpadlo téhož času do Slezska, a spůsobilo, že celá země tato, wyjmauc Ludwika kníže Lehnické a města Wratislaw, Swídnici a Jawor, wykaupila nowé příměřím na dvě léta. Tak učinil též markrabí míšenský. Téhož pak času, w mě-

síci Čerwenci roku 1432, poselství české, wyprawené do Krakowa, zjednálo přátelský spolek mezi Čechy a králem polským, tak že slíbili sobě wzájemně pomáhati proti všemu Němectwu, a námluwy staly se o uведенí malého teprw synáčka Wladislawowa téhož jména swým časem za krále do Čech.

Hledě ku potřebě newyhnutedlné, schwálilo konciliium Basilejské umluwy zawřené w Chebě, ačkoli papež Eugenius IV delší čas všemu wyjednávání s Čechy se protiwil, ano usilowal i o rozpuštění koncilia. Tu konečně na sněmě českém držaném w Kutnéhoře poslední den měsíce Srpna roku 1432 zwoleni jsau poslowé, kteří se měli odebrati ku konciliu; ale příměří se všemi sausedy, o které usilowalo konciliium, nepowolilo se, nýbrž stihány zvláště Rakausy toho času novými wpády.

Poselstwo české skládalo se z nejwýtečnějších osob wšelikých stawů, jak swětských tak i duchowenstwa. W čele jeho byl sám Prokop Holý. We 300 koních přijelo dne 4. Ledna roku 1433 do Basilee. Tu se jednalo předně o čtyry artikule Pražské, jakož ty, o které zasazowaly se české náboženské strany Pražanů i Táborů jednotejně. Mistru Janu Rokycanowi swěřeno bylo hájení nejzáwadnějšího z nich, o přijímání swátosti pod obojí; druhé zastávali mistr Petr Engliš, Mikuláš z Pelhřimowa zwolený biskup Tábořský a Oldřich bakalář ze Znojma, též z kněží Tábořských. Wyjednávání o jiných věcech, w kterých se Pražané a Táboři od sebe dělili, sestawených od koncilia w 28 artikulích, zamítli Čechowé, pokud by ony hlavní čtyry kusy nebyly na místě postaweny. Hádání o artikule Pražské, nejprwé w celém sboru, potom také w užším výboru zwoleném od obau stran, trwalo však plného čtvrt léta, aniž se docílilo úplného dorozumění. Konciliium, nechťc přistaupiti k míněním od Čechů hájeným w celém jich rozsahu, podávalo jim toliko jistého dopuštění o přijímání pod obojí způsobou; kteréhožto podání když poslowé čeští o swé ujmě přijmauti nechťeli, wypraweni jsau spolu s nimi poslowé koncilia do Čech, aby předloženi o tom učinili sněmu českému. W čele poslů téchto byl Filibert biskup Konstanský (Coutence) z Normandie.

Na sněmě držaném we velké síni kolleje Karlowy w Praze w měsíci Čerwnu 1433 stalo se oznámení od poslů Basilejských, žeby konciliium wolno bylo dopustiti přijímání pod obojí způsobou, když by se Čechowé nawrátili ku poslušenství církwe a we všem ostatním podwolili se uzawřením sboru, w jehož poradách měli by se účastniti jako jiní národové. K tomu chtěla wětšina sněmu dosti ochotně přistaupiti, však kdyžby se prwé určité wědělo, jaké má býti takowé powolení, a na koho se má wztahowati. Prání sněmowníků bylo, aby se přijímalo pod obojí způsobou w Čechách a na Morawě wšudež, jinde pak, totiž zejména we Slezsku a w Polště, pokud by tam byli milovníci kalicha. Poslowé Basilejští neměli však moci, aby o tom sami ustanowili; pročež opět wypraweni jsau poslowé čeští s nimi, méně četní než prwé, aby přednesli žádosti české w tom směru samému konciliu.

Během tohoto wyjednávání pokračowalo se ještě vždy také we wálce. Hned z jara roku 1433 wytáhl oddíl wojska Tábořského wedením kněze Bedřicha ze Strážnice a Jana Pardusa z Horké Polskem

bez překážky vlády polské, již sprátelené s Čechy, do Uher, a poplenil nejprw stolicí Spišskou a potom jiné krajiny. Téhož pak času jiné wojsko Tábořské asi 8000 mužů wedením Jana Čapka ze Sán bylo wypraweno Polákům na pomoc do Prus proti rytířům německým a Swidrigalowi, kdež bojowawše šťastně celé leto toho roku, dostali se až ke břehu mořskému u Kdanska, a wrátili se teprw po zawření příměří mezi wálčícími stranami. W Čechách mezitím hned po odjezdu poslů Basilejských z Prahy w měsíci Čerwenci předsewzali Táboři a něco později také Pražané spolu s nimi s hlavní mocí swau obležení města Plzně, chtějíce dobytím jeho zbawiti konečně stranu katolickou w zemi nejdůležitějšího zbrojiště a prospěti tudy i we wyjednávání swém se sborem Basilejským.

Ani druhé poslání do Basilee newedlo však ještě ku konci. Sbor, wzaw žádosti české w uwážení, uzawřel neoznamowati swého úmyslu o nich jinak než na sněmě českém, a wyprawil proto swé posly podruhé s posly českými do Prahy. Tu se stalo oznámení od nich w ten způsob, žeby konciliium powolowalo přijímání pod obojí způsobou w Čechách a na Morawě, však jen osobám dospělým, kdož by toho žádali, a dopauštělo druhých tří kusů Pražských s jistými ohradami, žádajíc, aby Čechowé spokojíce se tím, přistaupili již k jednotě církwe, a cožby všichni neb někteří z nich (myslilo se na Táboře a zvláště jich učení) více ještě žádali, aby o to dále jednali w konciliu, vždy dle saudece umluweného we Chbě. K tomuto návrhu smlauwy čili kompaktat slíbili Čechowé přistaupiti rukau dáním poslů Basilejským dne 30 Listopadu roku 1433, však ne co ke smlauwě dokonané, poněwadž jí nečinilo se ještě zadost jejich žádostem. Když pak dalším jednáním s posly o ohrady jak s strany přijímání pod obojí způsobou, tak zvláště také s strany panování statkům zemským od duchowenstwa ukázalo se, že rozdíl w míněni obau stran vždy zůstawaly weliké; posel nejprwé z toho rozstrk mezi duchowenstwem strany pod obojí. Jan Příbram totiž a jeho staupenci radili úsilně, aby stawowé přijali kompaktata bez dalších rozpaků; Rokycana a jeho strana ukazowali k nesnázím z toho a zvláště k různicím ustawicným mezi lidmi, které by musily vzniknauti, když by w týchže kostelích jedni chtěli přijímati pod obojí, druzí pod jednau způsobou, a každý by swůj způsob pokládal za jediný prawý. Shromáždění přiswědčilo konečně k těmto wýstrahám; kompaktata nejsau přijata; wyjednávání se přetrhlo, a poslowé Basilejští odjeli z Prahy na začátku roku 1434 bez pořizení.

§. 62.

Přemožení Táborů. Zawření kompaktat a přijmutí císaře Sigmunda za krále.

Mezitím hlavní wojská moc Čechů byla zaneprázdněna obležením Plzně již do šestého měsíce, ale vždy beze všeho prospěchu; ano předsewzetí to nezdarilě zwrhlo se konečně jen ke škodě bratrstwu Tábořskému. Bojovníci Tábořští, zwyklí od tolika let projížděni cizích zemí a kořistowání, stojíce tuto tak dlauhý čas na jednom místě,

měli co činiti, aby si w zemi domácí a zvláště w okolí tom vyhube-
ném zjednali špiže a píce se swau potřebu; za kterauž projíždějice
zemi daleko široko obrátili proti sobě naříkání sedlského lidu pro
nátisky jemu činěné. Při nedostatečném zaneprázdnění hynula i kázeň
we wojsťe. Když w měsíci Září jeden z heitmanů, Jan Pardus z Horky,
výše zmíněný, wtrhnul do Bawor pro zjednání špiže, utrpěl tam po-
rázku a ztrátu welikau; strhla se proti němu, když se do ležení na-
vrátil, bauře we wojsku, kterau když ukrotiti chtěl nejvyšší welitel,
Prokop Holý, sám těžce uražen jest a krvawě zraněn od výtržných;
pro kteraužto wěc opustil wojsko a odebral se do Prahy pod zamin-
kau léčení.

Různice této chopili se páni strany pod obojí brzy co příleži-
tosti nowé ku podvrácení moci bratrstew Táborských. Nejprwé w do-
rozumění s Prokopem samým, ještě za přebývání poslů Basilejských
w Praze, způsobili usnešení sněmu (1 Pros. 1433), kterým zřízena jest
prozatímná vláda w zemi. Aleš z Risenburka, pán starého rodu, ale
málo zámožný, jmenován správcem zemským, a přidána jemu radda
12 osob ze stawů. Správce tento byl však toliko nastrčeným nástro-
jem pánů mocnějších, jejichž prawé zámysly ještě se tajily, w jichžto
čele stál Menhart z Hradce. Tento ještě před odjezdem poslů Basilej-
ských dal se od nich podtají přijmouti do jednoty církwe, ohlásil se
býti spokojena s kompaktaty we způsobě od koncilia podávané; což
učinili také mistři učení Pražského strany Příbramowy a později také
Příbík z Klenowého, jenž zajel w té příčině za posly do Cheba. Páni
tito a potom někteří jiní přijali brzy peníze od koncilia Basilejského
ku pomoci Plzenským a za služby, které chtěli wúbec prokázati kon-
ciliu w Čechách. Příbík z Klenowého, leže s Tábořem před Plzní, w mě-
síci Březnu roku 1434 dodal nočního času welkau zásobu obilí do
města, a způsobil tím, že již welice bywši vyhladoweno mohlo zase
déle setrwati w obraně.

Hned po welkém útěku Němců od Domažlic roku 1431 byl se
mezitím král Sigmund odebral do Italie, a meškal tam skoro dvě
léta za příčinou wšelijakých záležitostí, we kterých se mu skoro we-
směs newedlo po vůli. Toliko dosáhl konečně korunování na císařství
w Římě papežem Eugeniem IV. (1433, 31 Kw.), kterého také jakž takž
na některau chvíli srownal s konciliem. W měsíci Říjnu 1433 nawrátil
se konečně nejprw do Basilee; a znamenaw změny we stawu Čech,
snažil se i sám také užiti jich ke swému prospěchu. Pan Oldřich
z Rosenberka, nejmocnější z pánů katolických w zemi, byl w tom
předním jeho nástrojem. Sigmund zaplatil mu služby jeho již napřed
postaupením starých korunních hradů Zwíkowa a Hluboké, též zboží
kláštera Milewského a Týna nad Wltawou ze statků arcibiskupství
Pražského. Jím za podobné milosti nacylowání jsau přední pánové
strany pod obojí k straně Sigmundowě, aby se přičinili o nawrácení
jeho w králowství.

Když tyto a jiné příprawy dospěly, odvážilo se panstwo kroku
rozhodného. W měsíci Dubnu roku 1434 zřídila se jednota se schvá-
lením správce zemského Alše, jak se prawilo, k obnovení míru a rádu
w zemi; jejímž půwody předními byli pan Menhart z Hradce, pan

Hynce Ptaček z Pirkšteina, Aleš Holický ze Šternberka, Jindřich syn
někdy páně Čeňkůw z Wartenberka, Diwiš Bořek z Miletínka seděním
na Hoře Kunětické, Wilém Kostka z Postupic, Jan Smiřický. K jed-
notě této přistaupili také Pražané Staroměstští. Werejným wyhlášením
wyzýwání jsau všichni stawowé w zemi, aby též učinili; k wojskům
pak Tábořským wydán rozkaz, aby se rozešli, jakožto zemi již neuži-
teční. Ku provedení tohoto zámyslu jednoty sbíráno wojsko w ležení
u Kačiny blíž Kutnéhory, w němž podáwány jsau služby těm, kteří by
z Tábořského wojska chtěli wystaupiti.

Newyhnutedlný následek tohoto wyhlášení byla wálka mezi pan-
stwem a bratřimi. Wojsko panské přitáblo nejprwé dne 6 Kwětna od
Kačiny ku Praze, a pomoci Staroměstských dobylo Nowého města,
které k jednotě přistaupiti odepřelo. Prokop Holý, jenž při tomto ne-
nadálém obratu wěci s wojskem Tábořským se smířil zase, kázal za-
nechatí obléhání Plzně, a sebraw celau wojenskau moc Tábora, vytáhl
do pole. Nejprwé položil se w samém okolí Prahy u Kunratic; nemo-
ha pak přimětí pánů k swedení bitwy tudíž, odchýlil se až ku Kolínu.
Tři a dwadecet měst králowských, ježto stála we spolku s Tábořem
a Sirotky, postavili swůj branný lid pod jeho korauhwe k boji roz-
hodnému. Ale i jednota panská sesílila se nyní spojením s pány kato-
lickými. Z poledních stran přirazil k wojsku jednotníků lid Oldřicha
Rosenberského, od západu celý landfrid Plzenský wedením Jana ze
Šwamberka. Tu již bez meškání vytáhli nepříteli swému wstříc,
a swedli bitwu dne 30 Kwětna 1434 u Lipan w krajině mezi Brodem
a Kauřimí. Nejvyšším welitelem wojska panského byl Diwiš Bořek
z Miletínka. Zdarilau lstí wálečnou dobyl swrchowaného wítězství.
Když wozový šik Táborů prwní udeřil na wojsko panské, dali se
přední po krátkém boji w utíkání, jakoby uweneni byli we zmatek.
„Běží nepřátelé, běží,“ wolali Táboři radostným pokřikem, a nejprwé
na wozích je stihali se střelbau z děl a z pušek, potom, když se při-
blížili, wyskočili z wozů, a dali se w útok prudký. W tom padla jim
w bok lehká jízda, nejwíce páně Oldřichowa z Rosenberka, odtrhla je
od wozů, a wskočila do nich otworem. Tu chvíli celé wojsko panské
stanulo na zdánliwém útěku, a Táboři, stišťeni jsauce wozy nepřítel
i swými vlastními, uweneni jsau we zmatek nejwětší. Welké wraždění
nastalo, we kterém padla nejlepší část jejich wojska, 13.000 mužů.
mezi nimi w nejlítější seči také Prokop Weliký, Prokúpek a jiní heit-
manowé nejudatnější. Jen 700 upadlo w zajetí, kterých weliká část
upálena jest we stodolách z rozkazu páně Menhartowa. S malým zá-
stupem jezdců utekl se pan Jan Čapek ze Sán na Kolín, kdež potom
darmo jest obléhán.

Moc bratrstwa Tábořského a Sirotčího byla tauto bitwau zlomena,
a stawům zemským nepřekáželo odtud nic, aby zemi uwedli zase we
starý řád, pokud se hódil jejich prospěchům. Již o sw. Janě Křtiteli,
asi tři neděle po bitwě u Lipan, sešli se na sněm do Prahy spolu se
stawy morawskými, kteří nedáwno předtím znou se byli přiznali ku
poslušenství zetě císařowa, Albrechta rakauského, a mezi sebau se
zawázali podobnau jednotau jako panstwo české k zachování míru
zemského. Na tomto sněmě skoro wšeka města králowská, ježto do-

tud větším dílem stála v bratrstvu Sirotcím, přiznala se k jednotě stawowské, tak že w odporu setrwali něco děle toliko Kolín, Tábor, Písek, Žatec a Mladá Boleslaw. K zawedení bezpečnosti a řádu w zemi uzavřel sněm zřízení heitmanů po krajích podobně jak někdy zamýšlel král Sigmund zřízením lanfridů, však tak, že každý kraj zwolil sobě heitmana z prostředka stawů. Mezi stranau pod obojí a pod jednau umluweno na ten čas příměří na jeden rok; konečně pak uzavřeno jednati s císařem Sigmundem o přijmutí jeho za krále, k čemuž umluwen s ním sjezd w Řezně, a ustanoweno poselství k němu w rovném počtu osob ze stawů panského, rytířského a městského. Brzy potom držán w Praze také sbor kněžský, na kterém učení strany pod obojí, položené w 19 člancích we smyslu Jana Rokycany, došlo schválení také od velké části kněží Sirotcích.

Sjezd Řezenský sešel se we druhé polowici měsíce Srpna toho roku. K wyzvání od císaře Sigmunda dali se k němu naléztí také poslowé koncilia Basilejského, daufajíce naléztí při Čechách již větší powolnost ku přijmutí kompaktat než roku předešlého. Poslowé však čeští měli nařízení, jednati toliko s císařem a žádati na něm, když by měl přijat býti w králowství, aby sám wymohl na konciliu swolení ku přijímání pod obojí způsobau w celých Čechách a na Morawě nerozdílně. Čehož když císař na sebe přijmouti nechtěl, nýbrž toliko pomoci a prostřednictwí swého podával k dalšímu jednání s konciliem, uzavřeno wzněsti vše znou na sněm český, který držán potom o sw. Hawle w Praze.

Na tomto sněmě uskrownili stawové pod obojí žádosti swé poněkud, když mezitím nabyli přesvědčení, že se strana pod jednau w zemi nechtěla dáti nakloniti po dobrém, aby od swého způsobu přijímání upustila. Uzavřeno tedy popsati všechny farní a jiné kostely w zemi, we kterých se do té chvíle rozdávala swátost pod obojí nebo pod jednau způsobau, a žádati na konciliu, aby swolilo k rozdělení kostelů dle toho stawu věci na všechny budaucí časy, tak aby se w jedněch výhradně rozdávalo pod obojí, w druhých výhradně pod jednau způsobau; dále pak aby wolení arcibiskupa a biskupů zůstaweno bylo dle někdejšího řádu w zemi sněmu a kněžstwu a jmenování králi českému, aby beneficia církewní w Čechách a na Morawě nebyla udělowána od cizozemců, i aby nikdo ze zemí těchto nebyl potahován k saudům duchowním zahraničným. Tím mělo jednak arcibiskupství Pražské býti pojistěno straně pod obojí jakožto velké většině w zemi, jednak měla býti způsobena přítrž někdejším přechwatům dworu papežského. Žádosti tyto oznámeny jsau konciliu předběžně, aby o nich mohlo býti jednáno na nowém sjezdě s posly jeho i s císařem Sigmundem w Brně.

Na témž sněmě stalo se úplné dorozumění mezi Pražany a Sirotky we věcech náboženství, tak že kněží Sirotcí zcela k řádům strany Rokycanowy se přidali; ano i kněží Táborští podali se we věcech wíry, jediné wyjmauc swátost oltářní, na výrok mistra Petra Engliše, který dotud w míněních swých stál jako uprostřed mezi nimi a Pražany. K straně Tábořské znaly se toho času ještě města Tábor, Písek, Práchatice, Wodňany, Hradec Králowé, Dwůr, Jaroměř, Čáslaw,

Nimburk, Boleslaw Mladá, Žatec, Launy, Litoměřice a Slaný. Předními vůdci jejich byli kněz Bedřich ze Strážnice a pan Jan Roháč z Dubé. Přes umluwu onu přišlo mezi nimi a stranau pod obojí i pod jednau k částečným bojům opětným. W měsíci Unoru 1435 vypálili Táboři Oldřichowi z Rosenberka město jeho Soběslaw, on pak jim brzy potom oblehl Lomnici blíž Třeboně, která však wzdala se teprw po 9 měsících. Páni pod obojí wedením Hynce Ptačka z Pirkšteina dobyli na Tábořích hradu Ostromeče blíž wtoku Sázawy do Wltawy umluwau po dwauměsíčním obléhání; podobně pak wedením Bořka z Miletínka oblehše Kolín, připravili obhájce jeho Bedřicha Strážnického toliko k umluwě. Na Morawě dobyl lid wéwody rakauského Ewančie. Smluwau pak mezi stawy českými a slezskými postaupena jsau od Čechů téhož času Slezákům města Němčí a Otmochow, a podobně císaři Sigmundowi město jeho Trnawa w Uhřích.

Sjezd Brněnský sešel se teprw na začátku měsíce Čerwence roku 1435. Poslowé Basilejští však přišli k němu s takowým nařízením od koncilia, že neměli wcházeti w žádné další wyjednávání, pokud by Čechové nestwrdili kompaktat w té způsobě, jak byly namluweny dne 30 Listopadu roku 1433. Jen tolik podávali mimo to, že měl arcibiskup Pražský, jakož i podbiskupí jeho, Olomaucký a Litomyšlský, zawázání býti žádajícím toho rozdávati též pod obojí způsobau a swětiti na kněžství žáky strany pod obojí beze všech překážek. Osazení arcibiskupství uprázdněného po Konradowi z Vechty pozůstawowalo koncilium na ten čas sobě. Když poslowé čeští o takowém úmyslu koncilia slyšeli, chtěli hned všeliké jednání přerhnauti a z Brna odjeti. Z toho však zdržel je císař Sigmund, s kterým se byli mezitím skoro o všechny jiné wýminky přijmutí jeho dorozuměli. Wydal Čechům zápis, kterým sám od swé osoby swolil ke všem žádostem jejich we věcech náboženství, jak o přijímání rozdáváním dle popisu kostelů tak o wolení arcibiskupa, osazování beneficí i zamítnutí cizích saudů duchowních, tak že zawázal se společně s Čechy pilně o to státi, aby arcibiskup od sněmu a duchowenstwa zwolený byl stwrzen od papeže a všechny ostatní swobody schwáleny, na každý pak způsob nepřekážeti Čechům a Morawanům we skutečném užívání swobod těchto, buďtež potvrzeny neb nebudtež (1435, 6 Čerwence). Tím se upokojiwše, jednali poslowé čeští s Basilejskými opět dále o některé změny w předešlém znění kompaktat; když pak se dorozumění nedocílilo, odloženo vše opět ke sjezdu nowému, až by se prwé wyslowil ještě jednau sněm český.

Sněm, jenž se sešel ku konci měsíce Září w Praze, uzavřel powoliti se kompaktatům, rovněž w naději, že pomocí císaře dle zápisu jeho dosáhne se všeho ostatního, čeho ještě bylo potřeba, a přikročil hned k wolení arcibiskupa a dwau biskupů prostředkem 16 woličů k tomu ustanowených, dílem ze stawů dílem z duchowenstwa. Tito zwolili jednosworně mistra Jana z Rokycan za arcibiskupa, jehožto jméno mělo však od nich ještě zachowáno býti w tajnosti, pokud by k tomu nepřistaupilo také swolení císařowo. Opět jeli poslowé králowství českého k nowému sjezdu s císařem a s posly Basilejskými do Bělehradu králowského w Uhřích. Tam však poslowé Basilejští z uložení koncilia nechtěli wejíti w žádné jednání, pokud by císař zápisu

Čechům daného neodvolal zase. Z toho se Sigmund nejprv welice rozhněwal; ale potom dorozuměl se s posly, tak že tajně, bez wědomí Čechů, a austně toliko zawázal se slibem, že se nebude wkládati do wěcí náležejících k wíře a církwi; čímž rozumělo se, že nebude zápisu swého držeti, pokud by se koncilií widělo býti proti právům církwe (1436, 8 Ledna). Po takowémto zdánliwém odstranění této překážky ustanoweno položení sněmu králowství českého do Jihlawy, kdež by se smlauwy dokonaly, ač tak, že žádali poslowé čeští od Basilejských, aby se k tomu času opatřili plnou mocí od koncilia k stwrzení arcibiskupa zwoleného. Jméno Rokycany oznámeno potom zřejmě koncilií dle uzawření sněmu, který se hned brzy potom sešel w Praze.

Ani však ke sjezdu Jihlawskému, kterýž se začal w měsíci Čerwnu roku 1436, nepřinesli poslowé Basilejští stwrzení takowého. Koncilium mínilo arcibiskupství Pražské prozatím spravowati biskupem Filibertem Konstanským, až by prý nabylo lepší známosti osob k tomu důstojenství se hodících. Opět rozhořčili se z toho stawové čeští welice, ale dali se zase upokojiti slowem císaře Sigmunda i také zetě jeho wéwody Albrechta, kteříž slibowali jim o stwrzení Rokycany se zasediti. Takž konečně přiznali se Čechové slawně ku kompaktatům dne 5 Čerwence 1436; poslowé Basilejští wyhlásili naproti tomu zrušení klateb proti Čechům a uznání jich za wěrné syny církwe: i ohlášen tudíž hned obecný mír mezi Čechy a wšemi druhými národy. Potom wydal císař Sigmund stawům českým majestát čili list na stwrzení swobod zemských a nowé unluwy s nimi zawřené (20 Čerwence). Aleš z Risenburka složil tudíž w Jihlawě swé prozatímné vládarství, a stawové přiznali se k Sigmundowi co ku králi swému. Dne 23 Srpna wjel slawně do Prahy, a uwázal se w králowství.

§. 63.

Panowání císaře Sigmunda.

Císaři Sigmundowi bylo již 68 let, když takto w sedmnáctém roce po smrti bratra swého Wácslawa dosedl konečně na stolec swých předků. Čechy nacházely se we stawu docela změněném od toho času a nikdy nebýwalém. Králowská moc, císařem Karlem posledně zwelebená, byla wálkau pro náboženství zbowena nejdůležitějších starodáwných podpór swých. Statky korunní s největší část nacházely se jako někdy za krále Jana w rukau panstwa, a týmž způsobem nyní také největší část statků duchowenstwa, jakož arcibiskupství, biskupství Litomyšlského, kapitul, klášterů, jejichž sutiny ohawily zemi a zwláště hlavní město Pražské, tak jak nedáwno předtím slaužily jim k wětším nádhernými budowami chrámů swých. Šlechta majíc na ně wětším dílem zápisu od Sigmunda, jichž nebylo nyní snadno wyplatiti zase, nabyla tím příliš velké moci proti koruně. Hlavním důchodem králowým po těchto ztrátách zůstawaly platy z měst; ale i města, obohacena zabawenými statky duchowenstwa, byla nyní mocnější než předtím. Měwše za času wálky této swůj hlas we všech záležitostech zemských,

snažila se o zachowání sobě jeho i napotom tauž měrau jako páni a zemané, a nebyla tudý wždy ochotna slaužiti králi předešlým způsobem w jeho potřebách. To samé rozptýlení statků a důchodů korunních jako w Čechách stalo se jen w menší míře také na Morawě. W Lužici byl Sigmund r. 1429 dokonce wšeka práwa králowská zastawil, w dolní Lužici totiž pánům tamějším z Polenska, w horní čili Šestiměstech panu Albrechtowi z Koldic, kteříž nazwání jsauce od něho foity, spravowali odtud země tyto k ruce swé. Mnoho hradů a panství náležejících k Čechám od času císaře Karla w Míšni, we Fransku a we Falci bylo rovněž zastaweno od Sigmunda okolním knížatům, zwláště wéwodám saským čili markrabím míšenským.

K tomu ke wšemu přicházelo rozdělení národu českého na náboženské strany, kterému nebyl učiněn konec kompaktaty, jakož smluwau posud newyhowující wšem potřebám. Nebylať země jimi posud skutkem uweдена w poslušenství jedné duchowní wrchnosti. Strana přijímajících pod jednau ani strana pod obojí neměly chuti podrobiti se arcibiskupu, jenž by se znal ke straně protiwné. Pod obojí zakládali práwo swé, aby arcibiskup byl z jejich prostředka, na swé wětšině w národu; neboť nejen panstwo a rytířstwo četné se wším lidem na statcích swých a města králowská skoro wšeka znala se ku přijímání pod obojí, ale i poddaní pánů strany pod jednau wětším dílem přijímali pod obojí, majíce swobodu w tom wymoženu jim smluwami o příměří během wálky a posledně popisem far dle zápisu císaře Sigmunda. K straně pod jednau náležela w krajinách českých jen dvě města králowská, Plzeň a Budějowice; sedlského lidu jen něco málo, hlavně w kraji Plzenském; mimo to wšeko obywatelstwo německé při hranicích zemských jak we městech tak we wseh, ale nad to právě nejmocnější rodové panství w zemi. Na tyto nejwíce spoléhalo se koncilium Basilejské w zámyslu swém, aby dosadilo swým časem arcibiskupa ze strany pod jednau.

Trwanliwý pokoj a obnowení pewného řádu w zemi nebylo jináč možné, nežli když se král upřímně dorozuměl s wětšinou národu, která za tak dlauhý čas byla se zbrání stála proti němu. Na místě toho císař Sigmund nepřestal se domníwati, že stranu pod obojí chytrými odklady a wytáčkami dowede na čas ukončiti a konečně potlačiti. Hned jak se uwázal w panství, osadil raddy městské w Praze muži strany pod obojí sice, ale skoro weskrz přichylnými Janu Příbramowi, Rokycanowi pak odpornými; a podobně osadil také nejwvyšší auřady zemské, Menhart z Hradce, nejhorliwější pomocník koncilia w tom, aby se Čechům wíce nic nepowolowalo, stal se nejwvyšším purkrabím Pražským. Weřejně psal Sigmund přímluwčí list ku koncilií, aby Rokycanu stwrđilo za arcibiskupa, ale podtají radil, aby toho nečinilo. Pod ochranau jeho wykonával zatím Filibert biskup Konstanský, přední z poslů Basilejských, kteří s ním zároveň přijeli do Prahy, auřad biskupský w zemi, ačkoli země nikdy k tomu nebyla swolila. Straně pod obojí bylo to dobrodiním potud, že od něho aspoň také žákové znající se ku kalichu dostawali swěcení na kněžství. Zároveň však usilowali poslowé Basilejští také tak dlauho o to, aby Rokycana a strana jeho zanechala wšechněch oněch menších uchylek

w rádech kostelních, kterými se lišila od Příbramowců, až Rokycana swolil k tomu, s jedinou výminkou, aby o čtení ewangelíí a epístoł na mši českým jazykem, jakož i o rozdáwání swátosti pod obojí také dítkám prwé jednáno bylo s konciliem samým zároveň s jinými věcmi, kterých si Čechowé žádali k doplnění kompaktat. K tomu přistaupilo později všecko duchowenstwo strany pod obojí

Císař Sigmund mezitím pilně hleděl upokojiti také Táboř. Stalo se to konečně smlowau zawřenau dne 18. Listopadu roku 1436 kterau se wětší strana jich, jmenowitě s městem Tábořem, podwolila we wěcech wíry přestati na rozsudku čtyř mistrů a kněží k tomu jmenowaných, mezi nimiž prwní byl opět Petr Engliš, tak aby od swých rádu nebyli mocí tíštěni, pokud by newyšel wyrok týchž rozsudí; naproti tomu císař udělil Tábořu práw a swobod města králowského a statků i důchodů jistých, rowněž knězi Bedřichowi Strážnickému panství Kolinského. Po této umłowě setrwali w odporu a we wálce s císařem toliko měšťané Hradce Králowé nawodem kněze Ambrože a pán z bratrstwa Jan Roháč z Dubé se sídlem na nowě wystaweném hradě Sioně blíž Hor Kuten.

Hned na začátku roku 1437 otewřen jest sněm walný w Praze, na kterém se jednalo dále o věci nejpotřebnější k obnowení rádu w zemi. Král rozhodl nejprw prozatímně toliko až k důkladnějšímu ohledání práwa rozepří mezi stawem panským a rytířským o sedání w lawicích saudních, to jest o osazení saudu zemského, na kterém od času bauří proti králi Wácslawowi IV pánowé osobili si práwo ke všem místům. Sigmund ustanowil, aby na ten čas komorník a sudí nejwvyšší byli z pánů, zemský písař ze zemanů, kmetů pak zemských aby 12 bylo pánů a 8 zemanů. Wšecka tato místa osadil přitom dílem osobami strany pod jednau, dílem takowými strany pod obojí, kteří se nepřidrželi Rokycany. Od osmnácti let ponejprw otewřel se tím způsobem saud zemský a desky zemské dne 28 Ledna; saudy krajské zůstaly již na wždy neosazeny, poněwadž nebylo statků korunních, z kterých se jindy wydržowaly. Z uznané potřeby, aby se králi dostalo slušných důchodů k pečowání o dobré zemské, powolil sněm také berni mimořádnau s welikau štědrostí, totiž půl auroka jednoho roku, co brali wrchnosti od swých poddaných.

Spůsob však, kterým král dílem užil tohoto důchodu, způsobil brzy nelibost strany pod obojí. Neboť obrátil jej toliko s částku na wyplacení korunních statků ze zástaw a na skaupení a zboření některých twrzí nowého wystawení, které se mohly státi nebezpečné pro pokoj w zemi; částku obrátil na najmutí některého počtu bojowniků Tábořských wedením Jana Jiskry z Brandýsa, které wyprawil proti Turkům k hájení hranic swého králowství uherského, ne bez úmyslu, aby se jich zbawil na wždy ze země; částky konečně užil k wyplacení některých statků duchowenstwa strany pod jednau a k obnowení nadání jeho, jakož zejména kapituly kostela Pražského, kteráž se nyní nawrátíla ze swého wyhnanství ze Žitawy. Naproti tomu Rokycanowi, wolenému arcibiskupu, odňal téhož času faru Týnskau, kterau byl spravowal během wálek, pod příčinau w oněch okolnostech příliš lehkau, že někdejší farář odtud wyhnaný postaupil jí jinému. Ze sněmu

onoho, jenž trwal něco wíce nežli šest neděl, wyhlášena jest weřejná hotowost proti Roháčowi z Dubé, a dle toho oblehlo wojsko králowo hrad Sion na začátku měsíce Kwětna welením Hynce Ptačka z Pirkšteina. Hradečtí však smlowili se mezitím s císařem, a wypudili kněze Ambrože z města se stranau, která se tomu protiwila.

W čas skončení sněmu onoho přišlo konečně stwrzení kompaktat Basilejských od koncilia samého, a nedlauho potom i papež Eugenius IV bullau danau dne 11 Března téhož roku schwálil narownání toto mezi Čechy a ostatním křestanstwem. Ale poněwadž doposud nestalo se nic s konečným osazením arcibiskupství Pražského, doléhal o to na krále sněm nowý swolaný ku konci měsíce Kwětna, na kterém zároveň také zwoleni jsau nowí poslowé ku konciliu k dokonání kompaktat. Předním z nich byl tentokrát Jan Příbram, poněwadž Rokycana účastnění swého w tom odepřel, nedaufaje w žádný prospěch z dalšího jednání. Tu Sigmund, aby stranu pod obojí aspoň poněkud upokojil, se swolením biskupa Filiberta dosadil prozatímného administratora arcibiskupství Pražského ke spravování kněžstwa strany pod obojí toliko, tak že zůstalo od kněžstwa pod jednau odděleno. Ale administratorem jmenowán od něho starý mistr Křišťan z Prahatic ze strany Příbramowy. Rokycana, tím docela odstrčen ode všeho řízení církewních věcí, a maje i příčiny báti se aukladů od krále, opustil konečně Prahu, a nalezl útočiště u pana Diwiše Bořka z Miletínka na hradě jeho wystaweném za času wálky na hoře Kunětické.

Z příčiny rozepří nowě vzniklých mezi papežem Eugeniem IV a konciliem Basilejským, když konciliem začalo usilowati o provedení oprav w rádech církewních bez ohledu na ujmu důchodů papežských, odebral se císař Sigmund brzy potom do Cheba, položiw tam sněm knížatům říšským, aby tu wěc s nimi wzal w uwažení. Sněm ten newědl k ničemu, poněwadž knížata wětším dílem jednání tomu se wyhýbali a málo se jich sešlo; když pak Sigmund za tau příčinau asi půldruhého měsíce zdržel se mimo Prahu, jewilo se již weliké wrnění w horliwější části strany pod obojí. Berně na sněmě swolená od mnohých se neodwáděla za druhé půlletí; při obléhání Sionu bylo málo ochoty, a we východních krajích země držely se sjezdy, na kterých se snašely stížnosti proti králi. Zprávami o tom znepokojen, wrátil se Sigmund do Prahy, a wynaložil všecku péči na sesílení wojska swého před Sionem. Hrad jest dobyt konečně útokem (6. Září), Jan Roháč přitom zajat s 52 lidmi swými, a císař dal je wšecky jedním dnem oběsiti na náměstí Staroměstském na šibenici weliké, Roháče nejwjš nad druhými. Tím pobauřil mysli proti sobě ještě wíce. Ke sněmu swolanému w Praze o sw. Wácslawě přijel Diwiš Bořek z Miletínka pod bezpečenstwím se stížnostmi proti císaři, sepsanými od kraju Hradeckého a Chrudimského, že nezdržel Čechům zápisů swých, i oznámil je před sněmem. Mezitím Jan Kolda ze Zampacha, přwrženec strany Tábořské, začal odboj proti králi dobytým hradu Náchoda, a hned také kněz Bedřich ze Strážnice, Hertwik z Rausinowa a někteří jiní stawu rytířského zaslali odpowědné listy císaři.

Práwě toho času začal Sigmund nebezpečně churawěti, a při zlém tomto stawu wěcí minil se odebrati do Uher a wzněsti wládar-

ství w Čechách na Albrechta wévodu rakauského, swého zetě, aby jemu pojistil tudy nástupnictví dle dědičných umluw, zawřených za času císaře Karla mezi domem českým a rakauským. Proti tomu strojil se odpor některých pánů strany pod obojí, a zejména pana Hynce Ptačka z Pirkšteina, kteříž chtěli hájiti přední práwo k vládarství manželce císařowě Barboře z rodu hrabat Celských, tehdaž s domem rakauským zneprátených. Sigmund, přišed záměrům těmto na stopu, wyjel nyní s dworem swým z Prahy nenadále (11 Listop.), a odebral se do Znojma na Morawě, kamž přijel k němu Albrecht i s manželkou swau Alžbétou. Tu dal císař císařownu Barboru zajmauti, a jednati po poslích s panstwem českým i s přiwtělenými zeměmi o přijmutí Albrechta za swého nástupce. Ale zatím nemoc jeho rozmáhala se rychle, až i zemřel tudíž we Znojmě dne 9. Prosince. Tělo jeho odwezeno do Uher, a pohřbeno we Waradně.

§. 64.

Král Albrecht.

Poselstwo císaře Sigmunda, wyprawené do Čech, w jehož čele byl kancléř jeho Kašpar Slik, rodilý z Cheba, nadaný od něho znamenitými statky w Loketsku, dostalo slyšení na sněmě českém, swolaném teprw po smrti císařowě, obdržewši mezitím nowé plnomocenství od Albrechta co jeho nástupce. Práwo Albrechtowo a manželky jeho Alžběty ke stolci českému nebylo od nikoho popíráno, leda od strany kněze Bedřicha, která se již nacházela w branném odboji a protož obrátila znou zření swé k Polsku, chtěc odtamtud míti krále. Ale jakož byl Sigmund přijat do země unluwami, kterých potom nezdržel, žádala strana horliwějších pod obojí, s tím nespokojená, aby se Albrecht zawázal k plnění jich a k některým jiným wěcem potřebným, prwé nežby byl za krále uznán skutečně. Strana pod obojí byla tím wětší hořkostí naplněna z toho, že mezitím poslowé wyprawení do Basilee o žádané doplnění kompaktat wrátili se docela s nepořízením. Protož přišlo ku kyselostem na sněmě, když páni strany pod jednau a přiwřzenci Menharta z Hradce prohlásili Albrechta za krále beze všech wýminek, až teprw ulekše se opravdowého odporu strany druhé, swolili k sepsání žádostí, ježto měly býti podány Albrechtowi poselstwem do Wídně.

Po smrti Diwiše Bořka z Miletínka brzy po skončení sněmu tohoto (1438, 8. Ledna) stal se Hynce Ptaček z Pirkšteina hlawau horliwější strany pod obojí, která se totiž přidržela Rokycany. Spráwa zemská nacházela se w rukau nejwvyšších heitmanů, které dosadil císař Sigmund při swém odjezdu, z kterých nejpodobněji Menhart z Hradce byl nejřednější. Ptaček jednal s Bedřichem ze Strážnice, chtěje mezi jeho stranau a heitmany zemskými smluwiti příměří. Ale brzy ukázalo se zjawně, že strana Oldřichowa z Rosenberka a Menhartowa z Hradce nemyslila upřímně se žádostmi předloženými králi Albrechtowi, nýbrž tajně pobádali jej, aby k nim neswolowal. K snadnějšmu provedení zámyslů k tomu směřujících dali heitmanowé zemští dne 21.

Ledna 1438 zjímati nejřednější konšely Pražské, a potom wypowěděli jiné měšťany, kteří se přidrželi strany protiwné; což způsobilo w zemi nowé rozhorlení. Bedřich ze Strážnice a staupenci jeho, jimž heitmani zemští příměří odepřeli, wyprawili se již w poselství do Polska, a wyžádali sobě Kazimíra, bratra mladého krále polského Wladislawa III, za krále do Čech.

Zmatky tyto strhly se tím spíše, že Albrecht zdržowán byl dlawho wěcmi jinými, přijat byw mezitím na králowství uherské a brzy potom zwolen od kurfirstů za krále Římského. Teprw když se w měsíci Dubnu nawrátil z Uher do Wídně, swolil w jisté míře k žádostem českým skoro všechněm. Ale strana Oldřichowa a Menhartowa nyní na sněmě držaném w kolleji Karlowě wyhlásili Albrechta za krále, a konali příprawy ku korunowání jeho, prwé než se sněm wyslowil, zdali podáním králowým učiněno zemi zadost. Tu uzavřela strana Ptačkowa na zvláštním sjezdě na Mělníce wstaučiti též we wyjednáwání s králem polským. Ale stawowé počtem silnější, nedbajíce toho, jeli králi Albrechtowi naproti do Jihlawy; přijali zápis od něho, kterým se zawázal hájiti zemi při kompaktatech i zápise císaře Sigmunda k nim se wztahujícím, a uwedli jej konečně do Prahy. Darmo žádal Ptaček ještě i nyní o odložení korunowání Albrechtowa, až by sněm řádně se smluwil s ním o swé žádosti. Když korunowání nicméně předse šlo (29 Čw.), setrwała strana Ptačkowa spolu s Tábořskau při Kazimírowi polském, jehož bratr, král Wladislaw, ku přijmutí koruny české od něho swolil a hned strojil se k wálce o ni.

Již několik dní po korunowání Albrechtowě přitáhlo asi 4000 mužů wojska polského do Morawy a odtud do Čech přes Hradec Králowé. Ptaček, Bedřich Strážnický a všichni jich staupenci s lidem swým spojili se s nimi, a táhli nejprw we směru proti Praze až ku Kauřimí, potom pak odtud na Tábor, kdež se položili dílem we městě dílem w ohraženém ležení opírajícím se o město. Bez meškání sebral i král Albrecht swé wěrné z Čech u Prahy; ku kterýmž přibýly také wojské zástupy z Uher a z Rakaus, ano i pomoci od některých knížat německých, kterým Albrecht předkládal nebezpečenství pro řiši německau, když by Čechowé, we wálce předešlé nepřemožení, s druhým příbuzným národem, polským, spojení byli pod panstwím jednoho rodu. Markrabí míšenský přitáhl osobně, rovněž Krištof wéwoda baworský, od markrabí pak brandenburského syn jeho Albrecht, jemuž později říkáno Achilles. S celau mocí tau wyťáhl král proti Táboru. Tam wedly se boje pět neděl, ale jen částečně při rozličných wýpadech jedněch proti druhým; hlawního však útoku na pewné ležení české Albrecht se neodwážil; a když došly zpráwy, kterak král polský sám strojil se k wojské wýprawě do Slezska, zanechal konečně obléhání Tábora, a wrátil se do Prahy.

Král polský wtrhnul do Slezska hned potom se dwau stran, a opanowal zvláště hořejší krajiny země blíž pomezí morawského i českého. Albrecht zdwihl se tedy s wojskau mocí swau proti němu, zůstawiw hraběte Oldřicha Celského za správce čili heitmana zemského w Čechách. Při jeho blížení odtáhl král polský; Albrecht pak zůstal s dworem swým na zimu we Wratislawi; a tu začalo se jednati

o mír mezi oběma králi (1439), k čemuž přičinili se také papež Eugenius IV a koncilium Basilejské, ačkoli byli již ve prudké rozepři mezi sebou, z příčiny zmáhajícího se nebezpečství celého křesťanstva od Turků. Dosaženo však toliko příměří do sv. Jana roku 1439, kteréž smloueno také mezi oběma stranama v Čechách, ježto mezitím spolu v rozličných místech bojowaly. Albrecht odebral se nyní do Uher, a konal příprawy proti Turkům, kteří toho roku s velikou mocí uderili na Srby. Z neznámých příčin odhál listem wydaným v Prešpurce spráwu Čech Oldřichowi Celskému, a jmenowal Oldřicha z Rosenberka a Menharta z Hradce swými heitmany (10 Kw.). Na nowém sjezdě poslu Albrechtových a polských w Lubowé prodlauženo příměří mezi králi až do sw. Michala. Ale když potom Albrecht sebral pole proti Turkům na jižním pomezí králowství uherského, onemocněl w nezvyklém podnebí, a w tom stawu spěchaje nazpět do Wídně, zemřel na té cestě w Nesmilech dne 27 Října toho roku. Tělo jeho pohřbeno na Bělehradě králowském.

§. 65.

Čechy bez vlády až do dobytí Prahy od Jiřího z Poděbrad.

Král Albrecht nepozůstawił žádného mužského dědice, než dvě dcery toliko; owdowěla však po něm králowna Alžběta, dcera císaře Sigmunda, byla těhotná, a porodila-li ještě syna, měl ten dle práwa nastoupiti w králowství českém, jakož i w uherském a u wéwodství rakauském; kdyby pak syna nebylo, příslušelo práwo k nástupnictví ještě dvěma mladším liniím domu rakauského, a tudy předně Fridrichowi V, wéwodowi štyrskému, jež kurfirstowé zwolili za krále Římského po smrti Albrechtově. Ale stawové čeští, jakž byli tehdy w různých mezi sebou, nesnadili se také o to, zdali by práwo to mělo býti uznáno. Strana Ptačkowa, která se byla králi Albrechtowi protiwiła, nechtěla ani nyní šetřiti práwa jeho potomka nebo přibuzných. Strana druhá, Oldřichowa a Menhartowa, od velké části národu nenáwiděná, protože se byla pokaušela o zvrácení práw těžce wydobytych, nyní pozbyla předešlé moci, nemajíc se kde oprati o cizí pomoc, když wdowa králowská Alžběta měla brzy činiti s mnohým protiwenstwím, strýc pak nebožtíka manžela jejího, Fridrich štyrský, nic se neujímal jejich wěcí.

První bylo při těchto okolnostech, že se obě strany daly w jednání spolu, a na sněmě držaném w Praze již na začátku roku 1440 usnesli se o tak zwaný list mírný (29. Led.), kterým strana Oldřichowa a Menhartowa proti všemu nadání ochotně swolila ke všem žádostem strany Ptačkoway, zejména zawázala se držeti kompakata i zápis císaře Sigmunda a státi o stwrzení Rokycany za arcibiskupa. Wedlé toho uzawřeno, woliti na příštím sněmě nowého krále; čímž tedy strana Ptačkowa odřekla se swého prwé zwoleného, Kazimíra. Pokud by nebylo krále w zemi, zastawena jest moc nejvyšších úředníků a saudečů zemských, a zůstaweno toliko jednotliwým krajům, aby sobě opatřili bezpečnost zřízením landfridů čili mírů zemských.

Každý kraj zwolil sobě heitmana, který s přidánými sobě raddami ze stawů pečowal o hubení laupežníků a jiných zhaubců zemských, rownal rozepře mezi stawy cestau přátelskau a bránil násilnému domáhání se práwa jednoho na druhém. Na tomto zařízení zakládal se všechen řád we krajích i za potomních časů; nebo předešlé saudy a jiné králowské úřady krajské čili župní, zanikše během veliké wálky následkem odcizení statků korunních, jako někdy za času krále Jana, již nikdy více se neobnowily. Krajů počítalo se tehďaz 13 w zemi české, totiž Kauřimský, Boleslawský, Hradecký, Chrudimský, Čáslawský, Wltawský, Bechyňský, Prachenský, Plzenský, Podbrdský, Řipský, Litoměřický a Žatecký. W některých z těchto krajů měla přewahu strana páně Ptačkowa, tak že z ní byli woleni heitmanové jejich, w jiných zase strana druhá. Z oněch byli čtyři krajové we východních stranách, totiž Kauřimský, Čáslawský, Chrudimský a Hradecký, kteří wstoupili spolu we zvláštní jednotu ke wzájemné pomoci, a zwolili si Hynka Ptačka za swého nejvyššího heitmana. Praha nacházela se w moci pana Menharta z Hradce, který jakožto za posledního času nejvyšší purkrabí Pražský wládl hradem, we městě pak podporowal stranu sobě zcela oddanau, ačkoli od wětšího dílu měšťanstwa nenáwiděnanu, z níž Pešík z Kunwalda byl purkmistrem Starého, Pawel Dětrichowic Nowého města Pražského, a to stále proti všemu posawadnému obyčejí, dle něhož konšelé střídali se w purkmistrství každé čtyry neděle.

Dne 22 Unora roku 1440 porodila králowna Alžběta syna, jemuž dáno jméno Ladislaw. Neohlížejíce se však na to, páni uherští we wětším počtu zwolili sobě krále jiného, a to Wladislawa krále polského, který hned s mocí wojenskau wtrhnul do Uher, opanowal Budín a skoro celé králowství. W těch okolnostech i stawové čeští přistaupili k wolení nowého krále, ač po některém odkladu pro rozepři, která byla o to, komu by náleželo práwo k wolení, zdali toliko stawům českým čili také zemí přiwtělených, a zdali jen starším dvěma stawům panskému a zemanskému čili též nowějšímu městskému, který nyní, při rozmnožené moci swé a po obdrženém wítězství žiwlu domácího nad cizím we městech, o rowné práwo se zasazowal we společných záležitostech celé země. Konečně přistaupili stawové čeští samotni k wolvě, bez morawských, slezských a lužických, prostředkem woličů, kterých ustanoweno 18 z pánů, 14 z rytířstwa a 14 z měst, mimo Jana z Rokycan, jakožto zwoleného arcibiskupa. Woliči tito usnesli se o zwolení Albrechta wéwody baworského. Slavné poselství, w jehož čele byl Oldřich z Rosenberka, jakožto nejmocnější pán w zemi, odebralo se k němu do města jeho Kauby, a podáwalo jemu králowství.

Ale při celém tomto jednání nebylo žádné upřímné jednoswornosti mezi stranami českými, než ukazowána jest toliko na oko. Oldřich z Rosenberka nemínil skutečně dopomáhati posazení jiného panowníka na trůn český než Ladislawa syna Albrechtowa, a chowal o to tajně dorozumění s králownou Alžbětou i králem Fridrichem, kteříž úsilně doléhali na Albrechta baworského, aby nesáhal do práwa rakauského domu. Tedy Albrecht k radě podtají wyžádané od Oldřicha samého, který by byl dle uložení sněmu českého měl jej míti ku při-

jmnutí koruny, odepřel se toho pod výmluvami, a poslowé čeští navrátili se z Kauby s nepořízením. Nastalo nyní jednání s Alžbétou a Fridrichem, od kterých stawové čeští žádali, aby přestali jim brániti v opatření se králem swobodnou wolbau (1441). Což když marné bylo, a zatím druhé korunní země, nejwzdornější Slezsko, wyslowowaly se, že nemínily přijmouti jiného krále než Ladislawa; králowna pak Alžběta toho času lépe spravila věci své w Uhřích proti Wladislawowi polskému: usnesli se konečně i stawové čeští na sněmě w Praze na začátku roku 1442, aby wyjednawáno bylo s králownou i s králem Fridrichem o výminky, pod kterými by měl Ladislaw přijat býti za krále.

Toto wyjednawání protahowalo se však nejvíce všelijakými auskoky Oldřicha Rosenberského, který w různých mezi Alžbétou a Fridrichem o způsob poručnictví nad mladým Ladislawem howěl králi Fridrichowi a mařil proto sněmy české za tau příčinou držané swým nepřicházením na ně, aby se nestalo žádné opatření Fridrichowi nemilé. Tu prwé než se co dokonalo, zemřela králowna Alžběta teprw we 33. roce wěku (1442, 19 Pros.). Stawové uzavřeli nyní jednání s Fridrichem, aby buď sám přijal králowství české, buď aby se s Ladislawem přistěhowal do Prahy a ujal se tu správy zemské s týmiž záwazky jako prwé císař Sigmund a král Albrecht (1443). Král Fridrich však ani nechtěl sám králowství přijmouti proti práwu Ladislawowu, ani nechtěl sobě činiti nepohodlí staráním se o věci české; a po delšíh odkladech podával Čechům toliko stwrzení prozatímné vlády, jakau by si zřídili sami, a ochotnost swau, kdyby se w důležitějších věcech chtěli utíkati k němu o radu. To odpowěděl k radě Oldřicha Rosenberského, jemuž se při velké moci jeho hodilo nemíti na ten čas žádného pána nad sebau; ale strana Ptačkowa na tom přestatí nemohla, poněwadž bez náležitého správce země splnění nejpilnějších přání jejích w věcech náboženství nebylo možné, a zřízení domácí vlády pauhým přátelským dorozuměním mezi stranami nedalo se snadno docílití w tehdejších okolnostech.

Při tak dlouhém trvání bezvládí w zemi zmáhaly se mezitím zmatky všelikého druhu, k jichž stawování na tak dlouho nestačily pauhé míry zemské zřízení po krajích. Země byla brzy plna wálek mezi jednotlivými pány neb jinými stawy, kteří při zastawení řádných saudů jali se rozhodowati mečem své právní rozepře, a přitom wyskytli se také jiní zhaubci zemští, kteří obecného nepořádku užíwali k zlodějstwím a laupežem. Wálky tyto saukromé byly tím nebezpečnější, když často překračowaly i meze zemské za příčinou rozepří také s obywateli zemí sausedních, jakož s Bawory, Sasy, Lužičany, Slezáky, Rakušany, kterým tudy dáwana příčina ke wpádům do země. Bujný wálečný duch, wzbuzený dlouhým trwáním předešlé wálky o náboženství, byl mezitím příčinou, že mnozí bojovníci čeští toho času, kterým se wojna stala oblíbeným zaměstnáním, opauštěli zemi swau a bojowali za peníze w službách cizích, aniž toho kdo bránil, jen když nebojowali proti vlastní své. Tehdáž nad jině proslul Jan Jiskra z Brandýsa, který co welitel žoldněřů českých, najatý králownou Alžbétou, opanowal welkau část Uher k rukaum mladého krále Ladislawa

proti straně polské; rovněž Jan Wítowec, který slaužil pomocníku Alžbétinu Oldřichowi hraběti Celskému w Charwátech a jinde. Proti nim stál w Uhřích w čele jiných bojovníků českých Jan Čapek ze Sán, někdy wůdce Táborů, w službě Wladislawa polského, a tím způsobem slaužili w létech potomních jiní zástupowé žoldněřů českých pod powěstnými wůdci w Němcích, w Polsku, w Prusích a jiných zemích okolních, kdekoli wyskytla se jaká wálka.

Wedlé zlého stawu věci zemských trpěla zatím strana přijímajících pod obojí velké nedostatky we věcech swého náboženství. Již po některý čas před smrtí krále Albrechta (1439) byl zemřel w Praze biskup Konstanský Filibert, který swědomitě dle kompaktat byl aspoň swětíl duchowenstwo strany pod obojí jak pod jednau. Toho se zpěčowali biskupowé Olomaučtí i Litomyšlští, kteří byli k tomu wyslovně zawázáni kompaktaty, a tím více biskupowé jiných zemí okolních, tak že straně pod obojí hrozil vždy více nedostatek řádného kněžstwa. Osazení arcibiskupstwí Pražského, kterým by swízeli tomuto učiněn byl konec, a dokonání kompaktat Basilejských, k čemuž oběmu zawázaly se strany listem mírným býti sobě pomocny, mělo nowé překážky z dalšího běhu různých mezi konciliem Basilejským a papežem Eugeniem, pro které newědělo se na ten čas, u koho bylo by lépe ucházeti se o to. Již w posledním roce žiwota císaře Sigmunda (1437) byl papež Eugenius nařídil přeložení koncilia z Basilee do Ferrary, a odtamtud později do Florentie (1439); w čemž jen část koncilia jeho uposlechla, druhá dala se w odpor, a zůstala w Basilei, wynášejcí moc obecných sborů církwe nad papežskou. Přišlo konečně až k tomu, že konciliem Basilejské papeže Eugenia IV ssadilo a w krátce po smrti krále Albrechta zwolilo jiného papeže, Felixa V (1439). Při takowémto nowém rozdwojení církwe knížata němečtí wětším dílem nastaupili na zachowávání neutralnosti mezi oběma papeži a konciliem, a příkladu toho následowala také w Čechách kapitula Pražská co hlawa strany pod jednau i všeska strana pod obojí. W takových okolnostech jmenowal Felix V Čechům arcibiskupa, Mikuláše Jindřichowa od Řebříků z Prahy, člowěka, o němž nikdo téměř newěděl (1440), pročez také země nedbala toho jmenowání. Domnělý arcibiskup zdržowal se wětším dílem w Rakausích a někdy w klášteře Wyšebrodském při samém pomezí; pokusil se sic o swolání synody duchowenstwa českého w Třeboni pod ochranau pana Oldřicha Rosenberského (1441); ale jen malý hlauček kněží pod jednau a wlažných pod obojí dostawil se, bez všelikého účinku.

Téhož roku jak biskup Filibert byl také zemřel mistr Křišťan, administrator duchowenstwa strany pod obojí, jmenowaný císařem Sigmundem. Duchowenstwo Pražské zwolilo sobě tehdaž hned (1439) za nejvyšší správce mistry Jana Příbrama a Prokopa z Plzně, kteří však nacházeli málo poslušenstwí jinde w zemi. Jednota čtyř krajů strany Ptačkoway na sjezdě swém w Čáslawi roku 1441 prohlásila mistra Jana z Rokycan, jakožto již woleného arcibiskupa, za nejvyššího úředníka w duchowním práwě we swých krajích; a příkladu toho následowala brzy wětší část země. Na synodě swolané Rokycanau w krátce potom w Hoře Kutné, které přítomno bylo 300 kněží, wydány jsau nálezy

směřující jak k jednotě ve víře tak i k dobré kázni duchovní, a nastaupeno zároveň také na nové kroky k zamezení učení Tábořského, které se posud příkře stawělo proti řádům kostelním wzácným ostatnímu národu.

Příležitost k tomu poskytla záhubná wálka w zemi způsobená toho času přívržencem strany Tábořské Janem Koldau ze Žampacha, jenž zmocniw se hradu Náchoda w čas powstání posledního proti císaři Sigmundowi (1437), odtud prowozowal škody proti rozličným sausedům, jak we kraji Hradeckém tak i we Slezsku. Konečně zdwihl proti němu wálku netoliko mír kraje Hradeckého we spolku s knížaty slezskými, nýbrž i celá jednota čtyř krajů strany Ptačkowy, ano i Pražané wyprawili jim pomocné woje. Naproti tomu ujala se i celá jednota Tábořská swého společníka; čehož zase užil i Oldřich Rosenberský k útoku na Táboř, co od dáwna nenáwiděné sausedy. Wálka tato skončila se po šestinedělních záhubách narownáním, kterým Kolda zůstawen jest w držení Náchoda až do budauešho krále (1441), ale na Tábořích žádáno, aby se dle předešlých dotud nesplněných umluw srownali konečně s ostatní zemí we víře. Za příčinou jednání o to s nimi dorozuměli se spolu kněží strany Rokycanowy a Příbramowy nawodem pana Ptačka na společném sjezdě na Mělnice (1442), tak že od obojích tehdaž wypraweno poselství ku kardinalu Julianowi, někdejšímu řediteli koncilia Basilejského, který w posláni od papeže Eugenia IV meškál w Uhřích a prostředkowal mezi králownou Alžbětou a Wladislawem polským, aby jím wymohli stwrzení Rokycany za arcibiskupa. Táboři, wpaše opět w nesnáze wálkau pošlou ze saukromých příčin mezi nimi a Oldřichem Rosenberským i některými jeho staupenci (1443), musili konečně státi k weřejnému hádání o wiru w Hoře Kutné, a podati se na výrok sněmu o tom w Praze (1444). Výrokem tím dáno jest za prawdu učení Rokycanowu a Příbramowu, učení pak Tábořské jest zawrženo; i ač nenastaupilo se proti Tábořům na žádné prostředky násilné, předece od té chvíle jedno město po druhém opauštělo jejich stranu, tak že po několika létech bylo jedině město Táboř, we kterém ještě se konaly služby boží dle řádů Tábořských.

Když wyjednávání mezi Čechy a králem Fridrichem o přijmutí Ladislawa za krále vždy ještě zůstawalo daleko od swého cíle, a již vznikla proto weliká kyselost mezi stranami stawowskými w Čechách, zemřel roku 1444 (27 Srpna) pan Ptaček; na jehož místo čtyři krajowé jeho jednoty zwolili sobě za nejvyššho heitmana pana Jiřího z Poděbrad a z Kunštatu, syna někdy Viktorina z Poděbrad, wůdce Pražanů a wítěze w bitvě před Wyšehradem nad králem Sigmundem roku 1420. Pán tento, té chvíle teprw 24letý, již w tom věku wynikal nad jiné zvláštním důmyslem státnickým i wálečnickým, a chopil se řízení wěcí strany swé s rownau obratností jak rázností.

Strana Rosenberská podwolila se hned na prwním sněmě po smrti Ptačkowě, který po některých newolích sweden byl we Brodě českém, k nowému jednání o stwrzení Rokycany a kompaktat, tak že w tom dána plná moc Jiřímu Poděbradskému spolu s panem Hynkem Zajícem z Hasenburka ze strany pod jednau, jakož i o wydání Ladi-

slawa do země, tak aby králi Fridrichowi byla k tomu položena určitá lhůta. Poněwadž toho času zahynul kardinal Julian i s králem Wladislawem polským w nešťastné bitvě u Warny proti Turkům (1444, 10. List.), wyprawil Jiří Poděbradský poselství jisté přímo ku papeži Eugeniowi do Říma, které však nepřineslo žádaucí odpovědi (1445). Když pak mezitím Oldřich z Rosenberka a staupenci jeho opět užíwali wýmluw, pro které se z umluw Brodských o krále Ladislawa začali wythrowati, podtají pak pracowali u dwora papežského o to, aby zwolený arcibiskup nebyl potwrzen; jal se Jiří Poděbradský hroziti jim zbraní, aby na nich wymohl zdržení slowa daného. To hnulo Oldřichem Rosenberským, i držán na spěch nový sněm we městě Pelhřimowě (1446), kdež powšechně umluweno, wyprawiti poselství slawné od celé země ku papeži, králi pak Fridrichowi položiti lhůtu do roka, aby krále Ladislawa wydal do Čech, sice žeby se země jiným způsobem musila opatřiti; přitom pak také zůstáno na tom, aby wedlé krále nedospělého zřízena byla vláda se správce zemským z prostředka stawů. Širší usnešení o tyto věci stalo se nedlauho potom na walném sněmě w Praze, kdež přítomni byli také poslowé z Morawy, ze Slezska a z Lužice; toliko o zwolení správce zemského nemohly se strany usnésti, zvláště pro nedůwěru stawu městského, který se bál ujmy na swých swobodách, když by práwa králowská nad městy měla býti wykonáwana někým jiným než králem samým.

Toho času byl papež Eugenius krále Fridricha nejvíce peněžitými dary přiměl k tomu, že se konečně odchýlil od posawadní neutralnosti mezi papeži, a na sněmě říšském we Frankfurtě obdržel na knížatech a stawích říšských, že se prohlásili zřejmě pro Eugenia a nawrátili se k jeho poslušenství; čímž konciliium Basilejské pozbylo již wší wáhy swé. W těch okolnostech přišlo slawné poselství české do Říma na začátku roku 1447 se žádostí o stwrzení Rokycany a kompaktat, podepsanau tenkrát ode všech pánů a jiných osob strany pod obojí; ale i tenkrát pan Oldřich z Rosenberka podtají radil papeži, aby neswolowal k tomu, oč weřejně wedlé jiných žádal. Dwůr pak papežský, když zwítězil nade všemi odpory koncilia Basilejského, žádaujícího oprawy církwe, daufal již také Čechy přiměti zase k nawrácení se ku poslušnosti bez wýminek, a nemínil tedy znáti se ku platnosti kompaktat. Papež Eugenius, který před léty věci wyjednané mezi Čechy a konciliem byl jistým způsobem schwalowal, zemřel právě, když poslowé čeští meškali w Římě. Nástupce jeho, Mikuláš V, propustil posly s malau nadějí, odkázaw jich toliko k legatowi, kardinalu Janowi z Karvajal, kterého mínil poslati do Čech, aby se ohlédl we stawu wěcí tamějších.

Ještě méně zdaru mělo potom nové jednání s králem Fridrichem. Stawowé čeští, oznámiwše jemu prwe dostatečně swůj úmysl, sešli se w Jindřichowě Hradci u pana Menharta z Hradce, aby se odtud všickni pospolu odebrali k němu do Wídně, k čemuž byl jim položil čas dosti prodlaužený. Když pak zwěděl, že se již shromažďují, wzkázal jim, jakoby byl prwe úmyslu jejich nerozuměl, že chtěli-li by jednati o wydání krále Ladislawa, marná by byla jejich jízda, poněwadž by jim w tom z příčin důležitých nemohl býti po vůli. I jemu, jako papeži

byl Oldřich z Rosenberka rádcem, jak by se w tom měl zachowati. Takovým způsobem jednání uražení, rozjeli se stawové, a jízdy zanechali. Ale strana pana Jiřího z Poděbrad začala se hned potom zbrojiti, chtějí opatřiti své věci jiným způsobem. Účel zbrojení zakrýván jest příčinou wzatau z rozepří některých saukromých i také s wéwodau Fridrichem saským, jenž tehdy zjednow sobě některé wálečníky české do wojenské služby, nezdržel jim náležitě mzdne smlauwy s nimi zawřené. Také pak čekáno ještě, jak by se zachowal k žádostem českým papežský legat, který měl přijíti do země.

Kardinal Karvajal přijel do Prahy dne 1 Kwětna r. 1448, a s velikau sláwau byw přijat, pomeškal více než tři neděle. Sněm za tau příčinou do Prahy swolaný předložil mu dáwné žádosti strany pod obojí. Ale kardinal po dlauhých wytáčkách dal stawům znáti, že arcibiskupstwí nebude osazeno, pokud by nebyly nawráceny statky arcibiskupské, ježto se nacházely wesměs w cizích rukau; o Rokycanowi nečinil žádné jisté naděje; o kompaktatech pak prawil, že nemá moci k jich stwření; přitom neopomíjel zlehčowati obyčej přijímání pod obojí způsobau při všelijakých příležitostech, až z toho konečně vznikl hněw lidu; z čehož legat obáwaje se nebezpečnstwí pro život swůj, we zmatku odjel z Prahy a ze země. Rozhorlení w zemi bylo z toho tím wětší, když hned potom Menhart z Hradce a několik jiných pánů, kteří dotud jen ještě dle jména znali se k straně pod obojí, přestoupili zjawně ke straně pod jednau.

Tu již nemeškal déle Jiří Poděbradský s rozhodnutím sporů domácích moci zbraně. Na sjezdě strany jeho w Hoře uzawřelo se sebrati pole, vždy pod zámkau rozepře s knížetem saským a jeho pomocníky, které měl také w Čechách. Skutečný však úmysl byl, zmocniti se Prahy, wybawiti ji z moci strany protiwné a nabyt tím takowého postawení w zemi, aby konečně mohla býti zřízena pořádná spráwa zemská ze skutečné wětšiny národu. Jiří Poděbradský dowedl přitom zachowati twář, jakoby vždy ještě ochoten byl wyjednawati, tau měrau, že Oldřich z Rosenberka, chtěje ošáliti jeho dalšími odtahy, přijal na sebe nové poselstwí od země ku králi Fridrichowi do Rakaus. Za jeho nepřítomnosti w zemi sebralo se wojsko jednoty Poděbradské ku konci měsíce Srpna w krajině u Kutnéhory. Odtud hnul Jiří Poděbradský k Běchowicům, půl druhé míle od Prahy, a 1 Září odpowěděl Pražanům a jich pomocníkům, to jest těm, kteří Prahau wládli, zjawně. W noci dne 3 Září před swítáním učinil útok na Wyšehrad a na zdi Nowoměstské u Karlowa. Protiwníci jeho byli tak špatně připraweni, že nenalezl téměř žádného odporu. Dostaw se Wyšehradem do Nowého města přes Botič, obklopen jest lidem jásajícím, který jej přijal jako žadaučho oswoboditele, a weden tak až na radnici Staroměstskau. Pešík z Kunwalda a Pawel Dětrichowic, purkmistři, kteří pod ochranau Menharta z Hradce po deset let prowozowali násilné panstwí, utekli we zmatku z města; Menhart sám upadl w zajetí, a odweden jest u wazbu na Poděbrady. Jiří Poděbradský osadil předewším raddy městské tak, jak se hodilo wětšině měšťanstwa, sám pak usadil se stále w Praze, a řídil odtud záležitosti strany své. Pod ochranau jeho nawrátil se také mistr Jan Rokycana k fáře Týnské, a po brzké smrti

mistra Jana Příbrama (1448, 20 Pros.), s kterým byl již předtím smířen, řídil duchowní záležitosti strany pod obojí w čele konsistoře někdy za císaře Sigmunda zřízené.

§. 66.

Jednota Strakonická. Jiří Poděbradský správce zemským.

Dobytí Prahy Jiřím Poděbradským mělo nejprvé za následek pozdwižení proti němu pana Oldřicha z Hradce syna Menhartowa. Žádal na něm propuštění otce swého ze zajetí; čehož Jiří Poděbradský odepřel, klada proti tomu žádost, aby držán byl sněm již prvé ustanowený ke dni sw. Šimona a Judy (28 Říj.), na němž měl Oldřich z Rosenberka wyříditi odpowěd krále Fridricha na poselstwí k němu. Na sněmě tom chtěl přednésti žaloby proti Menhartowi z Hradce, a poddati se wyroku sněmownímu. Oldřich z Rosenberka však nechťel ke sněmu tomu přijíti, poněwadž měl býti w Praze, která již nebyla nyní w moci jeho strany. Tu sáhl Oldřich z Hradce ke zbrani, podporowán jsa od jiných pánů, ano spolčiw se i s Bedřichem Strážnickým, Koldau a jinými wůdci Táboorskými, kteří měli nowé pře se stranau pod obojí.

Wálka počala zářiti w rozličných stranách země, nejvíce w okolí Kolína, odkud Bedřich Strážnický hubil statky pánů jednoty Poděbradské. Brzy byl Bedřich přinucen první k zawření příměří, w čemž druzí jej následowali, a držán sjezd mírný w Pelhřimowě (1449). Zde však Oldřich z Hradce kladl za wýminky, nejen aby otec jeho byl hned propuštěn na swobodu, nýbrž aby byl také nawrácen k úřadu swému nejvyššího purkrabstwí, i aby Praha byla jako prvé opět postawena w moc jeho. Tím se jednání zmařilo. Toliko, když Menhart we wazbě své na Poděbradech, ač slušně a šetrně chowán byl, po některém čase začal churawěti, propustil jej Jiří Poděbradský na jistý záwazek. On však již na cestě zemřel w Říčanech (1449, 3 Un.), a tu nepřátelé Jiřího Poděbradského jali se naříkati jeho, jakoby Menharta byl otráwil. Nedlauho potom sebrali se na sjezd we Strakonících, a wstoupili spolu w jednotu, ježž hlawau byl nyní zase Oldřich z Rosenberka.

Podruhé přišlo k wálce, a bojowáno opět nejvíce s Bedřichem u Kolína a s Koldau w kraji Hradeckém. Jednota Strakonická poznala však brzy, že síly její nestačily; pročež zawřela opět příměří na celý rok, mezi kterým položen sjezd walný stawů českých, morawských, slezských i lužických w Jihlawě k opatření obecných potřeb králowstwí a zemí přiwtělených; ku konečnému pak narownání mezi stranami zwoleni jsau dwa rozsudí přátelství, Oldřich z Rosenberka a Aleš Holický ze Šternberka. Jedna z předních věcí týkajících se celé koruny české, o které w Jihlawě jednáno, byla o zemi lužickau, kterau tehdaž král německý Fridrich we jménu mladého krále Ladislawa, ač se jinak věci jeho českých w ničem neujímal, chtěl přewésti w držení swata swého Fridricha markrabí míšenského, tak aby foitstwí zapsané někdy králem Sigmundem směl sobě kaupiti od tehdejších držitelů.

Stawowé shromáždění w Jihlawě překazili to dle práni stawů lužických, tak že horní Lužice zůstala w držení Hanuše z Koldic, bratra Albrechta zemřelého roku 1448; od Polenských pak přijal foitství se swolením stawů českých markrabí Fridrich brandenburský až do výplaty od koruny české. Narownání však mezi stranami českými nestalo se ani w Jihlawě ani potom, protože Oldřich z Rosenberka schwalně odkládal s výpovědí rozsudí a zatím hleděl sesílití stranu swau cizími pomocmi. Zawřel konečně spolek branný s tím samým Fridrichem míšenským, jemuž sněm Jihlawský zabránil zmocnění se Lužice (1450), a daufaje také i w pomoc od krále Fridricha, připravowal se k obnovení wálky.

Naproti tomu spolčil se nyní Jiří Poděbradský s mladším míšenským, to jest Wilémem bratrem Fridrichowým, s kterým on byl w rozepřích, a s Fridrichem markrabí brandenburským. Po některém wyjednávání vypukla wálka mezi stranami po třetí. Jiří Poděbradský oblehl nejprwé Buštěhrad; Zdeněk Konopišský ze Šternberka, pán strany pod jednau, kterému bylo odewzdáno nejvyšší purkrabství po Menhartowí, dobyl Černého Kostelce, a mír kraje Hradeckého udeřil na Koldu. Jednotníci Strakoničtí strhli hlavní moc swau w Rokycan, kdež chtěli očekáwati, až by Fridrich míšenský dle umluwy s nimi wzaté wtrhnul do Čech. To však překaženo jest wpádem Fridricha brandenburského a Wiléma do zemí staršího míšenského, kterýž přinucen jest ke smlauwě w Srbišti a k odřeknutí se foitství lužického tauto smluwau. Když nyní Jiří Poděbradský s celau mocí swau wytáhl proti Strakonickým k Rokycanům, pozbyli myslí, a podwolili se ke smlauwě na hradě Wildštejně, kterau opět zawřeno příměří skoro na rok a zwolení jsau rozsudí jiní s určitau lhůtau ku konečnému výroku a nowý sněm položen do Prahy k sw. Kateřině. Rozsudí srownali hlavní rozepři mezi Jiřím Poděbradským a Oldřichem z Hradce již po několika nedělích, a Jiří Poděbradský sebral potom pole proti Fridrichowí saskému. S 20.000 muži wtrhnul jemu do Míšně, poplenil zemi od Perna až ke Drážďanům, a obrátil se potom dále na západ, kdež spojil se s ním Wilém mladší saský. Dne 15. Října dobyli společně pevného města Gerowa jedním útokem. Již osmý den potom zawřel Fridrich příměří, pod kterým jednalo se o konečný mír, však po delší čas bez prospěchu.

Mezitím sešel se sněm položený ke dni sw. Kateřiny, i uzawřeno na něm ještě jednau wyprawiti poselství ku králi Fridrichowí o wydání Ladislawa do země. Král zachowal se k tomu jako vždy předtím, hledaje toliko odkladu. Oznámil totiž, že odpowí ku předložení poslů zvláštním poselstvím ke sněmu českému, kterýž za tau příčinou položen po třech měsících do Benešowa (1451). W čele poselství králowa přijel ke sněmu tomuto Aeneas Sylvius, biskup Sienský. Dlahého však přednesení jeho krátký smysl byl, poněwadž stawowé čeští již dwanáct let byli bez krále mladého, aby ještě „něco málo“ posečkali, až by došel let dospělých. Spůsobeno tím nowé rozhorlení stawů, které však již snáze než jindy uklidilo se, když strana, ku které náležela většina národu, měla nyní w Jiřím Poděbradském muže, který vládl tolika mocí, aby se s wůlí její mohl prozatím sám uwá-

zati we spráwu země k obecnému dobrému. O to stalo se předně dorozumění mezi ním samým a králem Fridrichem, jemuž widěl se to býti w těch okolnostech jediný prostředek, jak zbawiti se konečně starostí českých. Po tomto ujednání položen jest w Čechách sněm k sw. Jiří roku 1452, a tu jednosworným usnešením všech přítomných pánů, wládky i měst zwolen Jiří Poděbradský za správce zemského, tak aby s přidanaou raddau 12 osob ze tří stawů uwázal se we wšecky důchody korunní, osadil saudy a úřady zemské a pečowal o bezpečnost práwa a o wyřízení všech potřeb zemských. Oldřich Rosenberský a jiní někteří páni jeho strany, jakož i města Budějowice a Plzeň, též Tábor a několik měst s nimi spolčených nedostawili se ke sněmu tomuto; však položena jest jim lhůta, aby se přiznali ku poslušenství zwoleného správce, s wystrahau, žeby sice pokládání byli za rušitele míru zemského.

Když se takto začalo podobati konečně k uwedení země w řád a mír, zakalowaly se naproti tomu vždy více poslední naděje w řádné srownání záležitosti církewní. I po nezdarilém výpadku poselství kardinála Karvajala roku 1448 daufal Rokycana ještě w dosažení lepšího konce od papeže Mikuláše V, jemuž wíckrát uctiwě psal, ano roku 1449 wydal se saukromi na cestu do Říma, chtěje se pokusiti o dorozumění s ním samým, však wrátil se zpátky ze Salzburka pro nebezpečnoství zkušena na cestě. Na začátku roku 1451 poslal papež Mikuláš kardinála Mikuláše Kusu, biskupa Brixenského, do Němec, s uložením, aby jednal také s Čechy o přiwedení jich ku poslušnosti; ale zároveň wyprawil také proslulého tehdaž kazatele Jana Kapistrana, mnicha řádu františkanského, do zemí sausedících s Čechy, který chodě od města k městu, snažil se ohniwými řečmi swými uwésti lidem w ohawnost kacírství české, za jakéž wydával zřejmě také přijímání pod obojí spůsobau. Markrabí Fridrich brandenburský a bratr jeho Albrecht (Achilles) markrabí brandenbursko-Anspašský oznámili stawům českým nejprw na sněmě Benešowském úmysl kardinála Kusy o jednání s nimi; ale prwé než přišlo k čemu, popudil Kapistran myslí české kázáním swým we Widni, w Brně, w Olomauci, w Krumlowě, kamž jej pozwal k sobě Oldřich z Rosenberka, w Plzni, konečně w Mostě, kteréžto město ještě od wálky w zemi za krále Sigmunda zůstawalo w zástawě u Fridricha saského, jakož i hanliwými dopisy proti Rokycanowí, nazýwaje jej arcikacířem; pročež Jiří Poděbradský musil jemu konečně zameziti další wtírání se do země. Když pak teprw w měsíci Čerwnu roku 1452 přišlo ke sjezdu mezi posly českými a Mikulášem Kusau w Rezně, oznámil kardinál, že nemá moci jednati s nimi dále, pokud by se Čechowé nezbawili všech swých zvláštností, nawrátíce se bez wýmínek ku poslušenství papeže. Tím se jednání přetrhlo opět. Některá část kněžstwa strany pod obojí w tom stawu věci začala wyjednawati s předstawenými církwě řecké w Konstantinopoli o sjednocení se w řádech, aby se konečně odtud dostalo Čechům řádně swěceného wrchního pastýře.

Prwé však než se mohlo čeho docílití tauto cestau nowau, stal se nenadálý přewrat we věcech politických. Když se král Fridrich na podzim roku 1451 wydal na cestu do Říma, aby došel koruno-

wání na císařství, a přitom vzal s sebou tam i mladého Ladislawa; wzbauřili se za jeho nepřítomnosti stawové rakauští, nechtíce děle snášeti poručnické vlády jeho; zmocnili se země skoro celé proti jeho vládařům; po nawrácení pak Fridricha, již co císaře toho jména III, w měsíci Čerwnu léta 1452 žádali na něm, aby Ladislawa propustil z moci své. Jim byl pomocen také hrabě Oldřich Celský a poněkud také stawové uherští. Tu se chytil nové naděje také Oldřich Rosenberský, i wstoupil we spolek s Rakušany proti císaři, který jeho w poslední válce domácí w Čechách byl zanechal bez pomoci. Dopomožením samostatného panování Ladislawowi daufal zjednati sobě w čas přední náklonnost jeho, a tudy podvrátiti zase moc Jiřího Poděbradského, k němuž se stranau swau doposud zpěčowal se učiniti své příznání co ke správci zemskému. Z té příčiny Jiří Poděbradský zase ochotně slíbil císaři pomoc swau, o kterau byl od něho žádán s welkau snažností.

Ku konci měsíce Čerwence sebrali protiwníci císařowi pole proti němu w síle weliké, a hned wyprawil jim Oldřich Rosenberský na pomoc nejlepší své síly wedením syna swého Jindřicha. Tu však brzy také Jiří Poděbradský sebral wojenskau moc swau w počtu více nežli 16.000 mužů, a wytáhl proti těm, kteří se doposud proti wili nálezu zemskému o správci. Nejprvé udeřil na Tábor; a měšťané, nemajíce pomoci odnikud, poddali se jemu bez obrany (1 Září). Následek byl, že Jiří Poděbradský učinil i na Táboře konec službám božím dle Tábořského způsobu, a ještě téhož roku musili se obywatelé srownati w rádech kostelních se stranau pod obojí. Přední kněží jejich, jakož Mikuláš řečený Biskupec a Wácslaw Koranda, kteří se tomu proti wili, odvedeni jsau do wazby na Poděbrady a Litice. Po dobytí Tábora vzdala se Jiřímu také Hluboká, i obrátil se bez meškání k Budějowicům. Tam se byl zawřel Oldřich Rosenberský; ale nemaje dostatečné síly wojenské při sobě, musil se též wzdati bez odporu a uznati Jiřího Poděbradského za správce zemského, což učinili hned také druzí stranníci jeho bez dalších odkladů. Ale když Jiří Poděbradský zamýšlel hned po takowém přemožení domácích nepřátel swých táhnouti do Rakaus císaři Fridrichowi na pomoc, došla ho zpráwa nenadálá, že císař, obležen byw od protiwníků swých w tehdejší sídle swém, Nowém městě za Wídní, sotwa po čtyrdenní obraně zawřel smlauwu, tak že pod jistými wýminkami wydal Ladislawa; kterýž hned uweden jest do Wídně, a při dwore jeho zaujali prwní místa hrabě Oldřich Celský a Oldřich Eicinger z pánů dolnorakauských. Po té zprávě obrátil se Jiří Poděbradský toliko ještě proti Písku a potom Zátci, a připravil tato i několik jiných měst dotud s Tábory spolčených konečně k umluwám.

Čeští protiwníci Jiřího Poděbradského, jsauce doma přemoženi, nedosáhli žádaucích prospěchů z wítězství dobytého w Rakausích. Nowí rádcí dwanáctiletého krále Ladislawa nemohli se držeti jich, když chtěli pánu swému pojistiti králowství české. Přišlo tedy hned k wyjednávání mezi nimi a posly českými nejprw na sjezdě všechných zemí, kterých se týkalo, we Wídní, potom na osobním sjezdě Jiřího Poděbradského s hrabětem Celským i Eicingerem we Znojmě (1453)

a konečně w sejití zeměpráwce českého s mladým králem samým we Wídní. Ladislaw wydal zápis na stwření netoliko swobod zemských králowství českého wúbec, nýbrž i na zachowávání kompaktat a zdržení zápisu někdy císaře Sigmunda k nim se wzahujícího, tak aby pod tím přijat byl za krále w Čechách. Zároveň pak stwrdil Jiřího Poděbradského za správce zemského ještě na 6 let potom příštích, jakož na čas, do kterého pro mladý wěk swůj nemohl spravowati zemi sám bez jiného zastání.

§. 67.

Král Ladislaw.

Po zápisích těchto uplynulo ještě pět měsíců, než dosáhl Jiří Poděbradský, aby se král Ladislaw také osobau swau odebral do Čech, na čemž welice záleželo pro konečné urownání všelikých věcí zemských. Byl mladý král zdržowán z toho i rádcí druhých zemí swých i podtají také některými domácími protiwníky správce zemského, jakož jmenowitě panem Janem Smiřickým; kteréhož lest když se projewila, stát jest z jednohlasného nalezení sněmu. Dlouhé nepřijíždění krále způsobilo tím wětší newoli w Čechách, když Ladislaw mezitím zajel z Wídně do Brna a proti obyčejí dáwnému prwě sobě dal přísahati od stawů morawských, než byl korunowán w Praze.

Teprw na začátku měsíce Října roku 1453 přijel král Ladislaw předně do Jihlawy, kamž stawové čeští wyjeli jemu slawně wstříc; potom na pomezí českém přísahal na zachowání práw koruny a stawů, konečně pak jest korunowán w Praze u přítomnosti stawů českých, morawských, slezských i lužických; kteřížto všichni přiznali se tudíž zase zjawně ku koruně. Jediní měšťané Wratislawští we Slezsku, na nejwš popuzeni bywše Kapistranem k nenávisti proti Čechům, nechtěli přijíti ku přísaze do Prahy, jakožto do města kacírského.

Jak medle měly Čechy tím způsobem zase krále korunowaného, nemeškal Jiří Poděbradský we jménu jeho prowěsti vše, čeho ještě potřebí bylo k uwedení země w rád plný a stálý. Sněm český předně powolil králi berni celého úroku půlletního, jako někdy císaři Sigmundowi, k důstojnému opatření dworu králowského a k wyplácení statků korunních. Zwlastní osoby ustanoweny jsau od sněmu ku přehlédnutí a zregistrowání všech zápisů krále Sigmunda a dšlem i starších králů českých na zboží koruny i duchowenstwa w tom způsobu, že kdož držel jaké statky k tomu náležející a newykázal se zápisem na ně do určité doby, zbawen jest jich co držitel bezpráwný. Mnoho statků nawrátilo se tudy zase ku koruně, jakož jmenowitě také hrad Karlštejn; jiné wyplaceny jsau, jakož zejména Křiwoklát. Jiná kommissí zřízena jest k sebrání čili zregistrowání všech zápisů na kaupě a prodeje i jiné smlauwy o statky zemské, které nemohly dojíti plně jistoty od času, co nebylo ani saudů ani desk w zemi. Ohlášeno hned také brzké otewření saudu zemského, i stalo se skutkem w měsíci Březnu roku 1454. Král Ladislaw rozdělil místa na něm mezi pány a zemany prozatím týmž způsobem jako někdy císař Sigmund. Mnohá

zařízení stala se také k opatření bezpečnosti osob i statků v zemi a zvláště proti laupežem na silnicích; z čehož brzy zdvihl se obchod a všeliké živnosti. Mladý král, wida upřímnau péči Jiřího Poděbradského o swé dobré, jakkoli z mládí wychowán byl w nenáwidění českých uchylek od obyčejů církwe a tudy nachýlen k nedůvěře k Jiřímu co hlavě strany pod obojí, dosti se s ním sprátelil. Správce zemský, jmenowán od něho zároveň nejvyšším hofmistrem, pečowal přitom dle možnosti o to, aby se Ladislaw naučil česky a obwykl tudy více národu českému.

Veliké zastrašení bylo toho času w celém křesťanstwě, a zvláště w zemích bližšího sausedství Čech, když práwě w prwním roce panowání krále Ladislawa (1453) Turci dobytím Konstantinopole wyrátili starodáwnau říši řeckau i otevřeli tím sobě bránu k dalším výbojům. Papež Mikuláš V wyzýwal proto wšesky národy křesťanské k uchopení kříže a ke společné válce s nepřitelem wšechněch společným, i držání jsau zejména sněmowé říše německé w Rezně (1454) a we Frankfurtě k uradění prostředků a spůsobů k tomu. Dle rady Jiřího Poděbradského dal král Ladislaw na sněmě posledně jmenowaném oznámiti, že míní ze zemí swých postawiti 40.000 mužů ke společnému tažení. To hnulo knížaty německými, jinak méně ochotnými, tak že i oni konečně uzavřeli postawiti rovněž tolik, ač tak, aby se stalo další uradění na nowém sněmě w Nowém městě za Wídní roku budoucího.

Čechy byly tehďaz ještě wždy w rozepři s knížaty saskými pro hrady, města a statky koruny české, které se nacházely w rukau knížat těchto. Spěchalo se však ukončiti tuto při, i mělo se to státi rozsudní, králem Ladislawem totiž, králem Kazimírem polským, jenž toho roku (1454) sestru Ladislawowu Alžbětu obdržel za manželku, Ludwikem wéwodau baworským a Albrechtem z markrabí brandenburských. K tomu jest položen sjezd we Wratislawi, a protož odebral se tam král Ladislaw s Jiřím Poděbradským na začátku měsíce Prosince roku 1454. Tu učinili Wratislawští přísahu králi Ladislawowi we swém městě, a pokutowání jsau na penězích pro předešlé oděpení toho, když měli přijeti do Prahy. Ale sjezd knížat nesešel se pro zaneprázdnění krále polského wálkau s rytíři pruskými, a s knížaty saskými zawřeno toliko další příměří. Teprw potom odebral se mladý král i s Jiřím Poděbradským do Wídně (1455), a odtud dále k welkému sjezdu Nowoměstskému, kdež dal se naléztí také Jan Hunyády, správce králowství uherského. Tento však sjezd neměl platnějšího účinku než obadwa předešlí pro mnohé různice mezi knížaty německými a pro neochotnost císaře Fridricha samého k welkému křesťanskému podniknutí. Výprawa proti Turkům odložena jest konečně opět až na rok budoucí.

Když po takowémto skončení sjezdu král Ladislaw na delší čas zůstal zase w Rakausích, odwracowán jest tamějšími rádci swými, zvláště Oldřichem hrabětem Celským, od obecné záležitosti s Turky i od wěcí českých, tak že více staral se o přewedení skutečného panství w Uhřích na sebe z rukau Hunyádowých a o rozepře swé s císařem Fridrichem, pozůstávající ještě od času, co byl wybawen z jeho

poručnictwí. Již strojil se k wálce s císařem, a žádal k tomu pomoci z Čech. Ale Jiří Poděbradský hleděl jeho ukrotiti, a wynasnažil se o mírné narownání mezi ním a císařem. Sám pak mezitím, když došlo příměří s knížaty saskými, začal wálčiti s nimi, a dobyl na nich předně města Mostu (1455), potom i hradu tamže (1456). Mladému králi bylo to proti mysli, i vznikala z toho newole mezi ním a správcem zemským.

W tom když se král Ladislaw roku 1456 odebral do Uher, sultan turecký Muhammed II předešel wálečné příprawy národů křesťanských, i učinil z nenadání útok na knížetství srbské, a zvláště pokusil se o dobytí pewného Bělehradu, osazeného od Uhrů dle smluw někdy mezi králem Sigmundem a knížaty srbskými. Ladislaw, zanechaw obrany Uher Janu Hunyádowi, pospíšil opět do Wídně, aby wojsko, strojené tam prwé proti císaři, rozmnožil a obrátil proti Turkům; wyzýwal pak také Čechy a jiné země swé k rychlým pomocem. Stawowé čeští, mohutným zeměsprávcem swým nawedeni, uzavřeli hned výprawu welikau, tak aby každý šestý muž wytáhl do pole. Mezi přípravami k tomu ihned konanými obránil Jan Hunyády Bělehrad, a dobyl nad Turky slawného wítězství, po kterém však brzy zahynul morem. Tu když král Ladislaw pospíšil zase do Uher, aby se sám ůjal spráwy zemské, obklíčen jest úklady syna Hunyádowa Ladislawa, který chtěl wykonáwati nejvyšší moc podobně jako dotud jeho otec. Mladý král, wpuštěn byw od něho do Bělehradu, po zavraždění tudíž předního raddy swého Oldřicha Celského lidmi Hunyádowými, přinucen jest dáti rozkaz wojskám českým i jiným, ježto se strojily do Uher, aby se wrátily domů, poněwadž by na ten čas bylo již pozdě k dalšímu wálčení s Turky, a tak celé welké předsewzetí toho roku, slawně započaté, uwedeno jest na zmar. Král Ladislaw, oklamaw Ladislawa Hunyáda welkým přetwářowáním, pomstil se konečně, daw jej zajmauti a stíti w Budíně (1457), mladšího pak bratra jeho Matiaše řečeného Korvina wzal rovněž do wazby. Z toho se však strhlo welké wzbaurění w Uhřích, tak že Ladislaw pro osobní nebezpečenství musil odjeti zase do Wídně.

Mezitím w Čechách Jiří Poděbradský, hledě pilně k zachowání zákonného řádu, potřel wálkau Jana Koldu, dáwného zhaubce zemského, který se protiwil nálezům saudním o zboží Náchodské, zanechané jemu narownáním dáwným toliko do nowého krále. Správce zemský oblehl jedním dnem hrady jeho Náchod, Cernikowice a Richemburk, a dobyl jich w krátkém čase. Kolda zachránil se toliko útekem do Polska (1457).

Po smrti papeže Mikuláše V w měsíci Březnu roku 1455 ukázala se opět jakási naděje o stwrzení kompaktat nástupcem jeho papežem Kalixtem III.; i zamýšlel proto Jiří Poděbradský učiniti poselství nowé k němu do Říma; ale nepřišlo k tomu, když papeží, jenž se zdál býti přichylný, od jiných, jakož zvláště od Kapistrana a od Aeneáše Sylwia, welice bylo zrazowáno, aby kompaktat nestwrzowal, protože by pry Husitství sice mohlo se rozšířiti také mimo Čechy a Morawu w jiných zemích okolních.

Ku pécem těmto přišlo Jiřímu Poděbradskému brzy nové nedorozumění s mladým králem, když po navrácení jeho z Uher do Wídně nově oblíbený rádce Ladislavův Konrad Hölzler rozpálil znovu záští mezi ním a císařem Fridrichem, až přišlo i k začátkům zjevné války (1457). Jiří Poděbradský, hledě jako prvé k smíření mezi nimi, osoučován jest Ladislavovi od rozličných svých závistníků. Nicméně přivedl konečně k tomu, že se král z Wídně navrátil zase do Prahy, ano neupřímného milostníka svého po některé chvíli uvrhnul i do vězení. Mladému králi byla toho času vyhlédnuta newěsta, Magdalena dcera krále francouzského Karla VII; i wyjelo slavné poselství české pro ni do Francouz, a v Praze dály se hlučné příprawy ke swatbě královské. W tom Ladislav roznemohl se nemocí morowau, a již po třech dnech zemřel, teprwé w 18. roce wěku swého (1457, 23. List.).

§. 68.

Král Jiří. Utvrzení jeho w panství českém.

Trůn český, nenadálau tauto příhodau opět osiřelý, byl by měl dle dědičných smluw s domem rakauským připadnauti císaři Fridrichovi III. Ale stawové čeští nawykli sobě od války s králem Sigmundem již potud osazování králowství dle swého uznání, že se na zdržení smluw oněch tentokrát ani nemyslílo, zvláště když císař Fridrich, ač ku práwu swému se táhl, ničeho newzal před se, aby jemu zjednal platnost. Wíce hlásili se k domnělému práwu nástupnictví manželowé dwau sester zemřelého krále Ladislawa, Wilém z wéwod saských a Kazimír král polský; několik pak jiných knížat německých ucházelo se o zwolení, ano i král francouzský Karel VII podával Čechům welkých výhod, když by zwolili za krále mladšího syna jeho Karla. Ale w Čechách tentokrát wšecky jiné ohledy přemohla wděčná náklonnost wětšiny národu k muži, jenž nejzdrárněji dotud již byl pracowal k obecnému dobrému. Jiří Poděbradský, posawadní zeměspráwce, zwolen jest za krále s welkau jednosworností (1458, 2 Března). Ani páni strany pod jednau neodporowali této wolbě; nebo nejřednější z nich, jako Zdeněk Konopišský ze Šternberka a synowé Oldřicha z Rosenberka, byli již za předešlého času s ním w dobré wůli, powýšení bywše jím k wysokým důstojenstwím.

Také stawové morawští welkau wětšinou brzy se usnesli o uznání jeho za krále; toliko města některá, kdež panowali měšťané němečtí, jakož Brno, Olomau, Jihlawa, Znojem, zdwihala odpor proti králi, jenž přijímal pod obojí způsobau; a jesté wíce wzpauzeli se z počátku knížata a stawové slezští a lužičtí, podporování jsauce od Wiléma wéwody saského, jenž kladl veřejné odpory proti zwolení Jiřího jako proti křiwdě sobě učiněné.

Jiří zjednal sobě prwního přítele za hranicemi Matiaše Korvína, jenž co wězeň prvé králůw Ladislavůw nyní w moci jeho se nacházeje, jesté před zwolením jeho zwolen byl za krále w Uhřích. Jiří netoliko propustil jej hned čestně, nýbrž i jinými spůsoby podstatně byl jemu nápomocen k dosažení králowství, pročez umluweno mezi

nimi také hned zaslíbení dcery Jiřího Kateřiny Matiašowi tehďáz 18letému. Poněwadž nebylo arcibiskupa w Praze ani na ten čas také biskupa w Olomau, jenž by byl mohl korunowati Jiřího, spůsobil Matiaš posláni k tomu dwau biskupů uherských se swolením kardinala Karvajala, tehďáz legata w Uhřích, ač tak, že Jiří před korunowaním zawázal se přísahau, prokazowati poslušenství papeži jako jiní králowé křestanští, a zvláště pečowati o wyplenění kacírství wselikého w Čechách. Když po korunování takto wykonaném král Jiří wojensky wyťáhl do Morawy, poddala se mu města odporná wšecka; toliko Jihlwané, jak medle král odtáhl potom do Slezska, opět wzbauřili se, majíce pomoci od arciknížete rakauského Albrechta, bratra císaře Fridricha III, který po smrti krále Ladislawa dostal za podíl horních Rakaus. Král Jiří wyťáhl hned opět s wětší moci do Morawy, kdež dal oblehnauti Jihlawu, sám pak táhl dále do Rakaus proti Albrechtowi, jenž s bratrem swým císařem byl w rozepři, chtěje jesté wíce míti z dědictwí po Ladislawowi. Albrecht musil ustaupiti před ním až k Dunaji a podati se na wýpowěd císaře, kteráž stala se po osobním sejtití Jiřího s Fridrichem na ostrowě Dunajském před Wídní. Albrecht, jakož i arcikníže Sigmund tyrolský musili se dle ní odříci nároků wselikých na trůn český; a Jihlwané, zbaweni tím samým pomoci z Rakaus, wzdali se po delším odporu, i potrestáni jsau za odboj dlem krwawě. Také z knížat a stawů slezských naklonili se někteří již ku králi.

Mnohé rozepře, které byly toho času mezi knížaty německými, a zvláště mezi domy baworským a brandenburským, pro které jedni i druzí záhy ohlíželi se po přátelství s nowým králem českým, přispěly jiným způsobem k utvrzení moci Jiřího. Předně totiž wéwoda Wilém saský, nemoha sobě nikdež opatřiti pomoci k wymožení domnělého práwa swého k panství českému, dal se smluwiti s Jiřím přátelsky prostřednictwím markrabí Albrechta brandenbursko-Anspašského. Na sjezdě osobním w Chebě (1459) odřekl se Wilém nároků swých, a zároveň stalo se narownání s ním i také s bratrem jeho kurfirstem Fridrichem saským o wšecky dáwné spory jejich s korunau českau. Wéwodowé saští odřekli se zápisů swých na Most, Osek a Duchcow w Čechách; král pak Jiří zanechal jim wětší části různých panství českých w Míšni a Durynsku co léna od koruny české. Postaupením zvláště města Perna a okolí toho zbawily se přitom Čechy přirostku ke hranicům swým nabytého před čtyrmi sty léty králem Wratislawem. Přátelství mezi oběma rody panownickými upewněno jest tudíž zaslíbením dcery Jiřího Zdenky Albrechtowi synu kurfirsta Fridricha a Kateřiny dcery Wilémowoy synu Jiřího Hynkowi. Smíření toto mělo za následek, že držitelowé německých manstwí koruny české w zemích okolních newáhali se déle přijímati léna swá od Jiřího co krále; nad to pak Slezáci a Lužičané, zbaweni naděje w cizí pomoc, upauštěli od dalšího odporu. Jen měšťané Wratislawští, a zvláště obecny lid rozpálený kněžimi k slepému záští proti Čechům, zawázali se úsilně, nepoddati se králi kacírskému.

Mezitím příliš záhy po nastaupení krále Jiřího zemřel papež Kalixtus III (1458, 6 Srp.) Nástupcem jeho stal se kardinal Aeneas

Sylvius, který byl měl prvé ve službách císaře Fridricha III činit se záležitostmi českými, a který co papež nazval se Piem II. Jeho zámysl byl hned z počátku, přivésti Jiřího buď po dobrém buď po zlém k tomu, aby se stal prostředkem ku konečnému uvedení Čechů w bezvýminečné poslušnosti stolice papežské a tudy k vyplnění přijímání pod obojí způsobou jak jiných všech rozdílu w rádech kostelních. Spletky politické w sausedství Čech zdržely jej však brzy z prvních odporných kroků, které učinil k tomu cíli.

Již na začátku roku 1459 strhly se rozbroje w Uhřích mezi králem Matiašem a předními pány té strany, která jej w dorozumění s Jiřím Poděbradským byla dosadila na trůn. Pánové tito obrátili se nejprvé ku králi Jiřímu, a podávali koruny uherské synu jeho Jindřichovi; když pak Jiří při vši náchylnosti k nim přijmouti toho nechtěl, zwolili císaře Fridricha III za krále, který hned podání jejich přijal ochotně a žádal papeže Pia, jakožto sobě přátelsky oddaného, o pomoc jeho přítom. Papež byl však více nakloněn Matiašowi, a zasazuje se ještě horliwěji nežli předchůdci jeho o způsobení obecného křížového tažení proti Turkům, hleděl právě w království uherském za tau příčinou jak nejvíce možná k zachování domácího pokoje. Tím byl císař přinucen hledati pomoci u krále Jiřího, zvláště když předsevzetí jeho w Uhřích samých se potkalo s nepospěchem. Dwůr papežský naproti tomu, aby Matiaše zachránil od škody, musil hledět zdržeti Jiřího, aby se nedal docela na stranu císařowu, a protož nadcházel jeho sobě některými přízněmi. Král český w těch okolnostech postavil se oběma stranám prozatím toliko za mocného prostředníka, a použil toho s obou stran ke swému prospěchu. Císař Fridrich na sjezdě osobním w Brně udělil Jiřímu léna českého s důstojenstvím kurfirstským dle starodávného obyčeje, a uznal jej tudy plným řádem za pravého krále českého (31 Čwce.); také syna jeho Viktorina, jemuž král Jiří dal knížetství Minsterberské w Slezsku a knížetství Opawské, počtil důstojenstvím knížete říšského; obadwa pak panovníci zawřeli přátelský spolek, kterým císař jmenowitě slíbil i w záležitosti uherské i také w záležitostech říše německé chowati se nejinak než s radau krále Jiřího. Papež zase propůjčil se králi listy napominacími ke Slezákům a zvláště Wratislawským, aby zanechali proti němu swého odporu. Tedy když Jiří hned ze sjezdu Brněnského odebral se do Slezska, přísahali mu Slezáci skoro všichni we Swídnici (1 Září) a hořejší Lužičané čili Šestiměstští w Jawoře (21 Září) bez dalších překážek. Toliko Wratislawští, mezi nimiž nerozumná chátra zůřením svým dostala wrchu nad powážliwějším sausedstwem, setrwali w odporu proti branné moci králowě, která sklíčila jejich město. Tu wystaupil papež co prostředník, a posly swými wyprawenými do Prahy ku králi i do Wratislawě působil po dosti dlauhém jednání, že se město přiznalo konečně též ku poslušnosti Jiřího, ač tak, že král k upokojení mysli powolil lhůty tři let, po které teprw měli jemu učiniti přísahu a skutkem se podrobiti.

Již prvé byl Jiří zawřel přátelský spolek s kurfirstem Fridrichem falckým (1459, 15 Dub.), a ještě před pokořením Wratislawských smluwil se také s pomocníkem jeho Ludwikem z wéwod baworských, který

byl z počátku protiwníkem jeho jakožto jeden z čekanců při wolení krále českého. Jiří zanechal i jemu, jako prvé wéwodám saským, zahraničných panství českých, ježto drželi, co lén od koruny české (1459, 18 Září). Později wešli w přátelství zasnauběním dcery Jiřího Ludmily za syna Ludwikowa Jiřího (1460). W nepřátelství však, které bylo mezi těmito knížaty a markrabími brandenburskými, hleděl Jiří nicméně zachowati postawení nestranné; i snažil se zvláště získati sobě Albrechta brandenbursko-Anspašského. Dcerá Albrechtowa Ursula zasnaubena jest ještě téhož roku se synem Jiřího Jindřichem. Zmatený a pokleslý tehdejší staw říše německé, jemuž se nikdo nenadíwal pomocí od liknowého císaře Fridricha III, a vážnost, které naproti tomu nabyl král Jiří w tak krátkém čase u knížat německých, daly toho času vznik myšlénce, aby Jiří zwolen byl za krále Římského a přijat tím způsobem od císaře za pomocníka při správě říše. Jiří daufal udržením se nad stranami zjednatí průchod tomuto zámyslu jak u knížat tak u císaře samého.

Naděje tato však jej brzy opustila. Brzyt ochladilo se přátelství mezi ním a císařem Fridrichem, když nemohl splniti žádosti císařowy w záležitosti uherské, která nebyla jiná, než aby mu dopomohl k panství w Uhřích. Nespokojenost císařowa byla tím wětší, když páni dolnorakaustí, majíce mnohé stížnosti proti němu co pánu swému, obrátili se s nimi též ku králi českému a král Jiří neodepřel jim swé přímluwy. Poněwadž císař z těch popudů začal zas více kloniti se ku papeži, spěchal Jiří spráteliti se znou w Matiašem uherským, což podařilo se smluwami zawřenými w Košicích (1460) a w Trenčíně (1461); zároveň pak snažil se získati w Němcích knížata obou stran mezi sebau zneprátelených k záměru swému o království Římské. Německý radda jeho Martin Mayer, jehož služeb k tomu zvláště užíwal, působil již při kurfirstowí Fridrichowí falckém i při arcibiskupu Mohučském, že slíbili Jiřímu swé wolicí hlasy. Markrabím Albrechtem hleděl král k těmúž nakloniti bratra jeho Fridricha kurfirsta brandenburského a knížata jeho strany; což zdálo se býti možné, poněwadž obě strany w Němcích toho času již dowolávaly se mocného prostřednictwí Jiřího we swém sporu. W měsíci Unoru roku 1461 působil král Jiří pod příčinou srownání sporu tohoto weliký sjezd knížat německých skoro všechněch w Chebu; kdež počalo se pokud možná w tajnosti jednati o dosazení jeho za správce čili konservatora říše německé i také o jmenowání jeho nejwyšším welitelem wojska společného, když by přišlo k wálce s Turky, o kterau usilowal toho času papež. Ale strana brandenburská, které nadržowal papež w rozepři její se stranau baworskau, protiwila se konečně návrhům těmto, a sněm Chebský rozešel se bez žádaucího účinku.

Král Jiří zbawil se hned potom přijatého na sebe prostřednictwí mezi stranami německými, a wálka vypukla mezi nimi znou. Císař Fridrich, zwěděw záměry o powýšení Jiřího na království Římské, postavil se zcela na stranu jemu odporující, prohlásiw wálku s Ludwikem baworským a jeho pomocníky za wálku říšskou. Naproti tomu wystaupil Jiří zjewně co pomocník strany Ludwikowy. Wojska česká wtrhla netoliko do Frank a do Durynk, nýbrž zvláště také do dolní

Lužice, kterau držel posawad kurfirst brandenburský Fridrich pod jménem fojstwtí. Po několika příměřích přinucen jest Fridrich konečně k míru w Kubíně (1462, 5 Čw.), kterým mezi jinými wýminkami přijal od krále Jiřího wýplatu za fojstwtí lužické 10.000 kop grošů českých. Dolní Lužice přiwtělena jest tudy zase k Čechám, a toliko Chotěbuz a několik jiných hradů tamějších zůstaweno jest Fridrichowi právem manským. Jen Albrecht markrabí brandenbursko-Anspašský setrwal ještě we wálce.

§. 69.

Rozejře mezi králem Jiřim a stolici papežskou. Wzbaueení jednoty Zelenohorské.

Obnowení moci koruny české w poměrech jejích k sausedům zahraničným přispělo nemálo ku pojištění domácího míru a k rozmnožení obecného blahobytu w Čechách, jež připravil Jiří Poděbradský již za vládaření swého co správce zemský. Při úplné bezpečnosti práwa, zjednané obnowením wáznosti saudů a úradů wěřejných, dařily se wšeliké pokojné žiwnosti tak, že se zdály nastawati znouwu časy císaře Karla IV, žehnaného otce wlasti. Po zahnání hluku wálečného začala se pod pečliwau snahau krále wlastimila nowá doba rozkwětu krásných umění i dílem snah wědeckých, ač přílišné zalíbení we hlauubání náboženském mnoho překáželo zdárnějšímu pěstování jiných odwětů nauky. Učení Pražské, we wálce za císaře Sigmunda zbawené nejwětší části nadání swého a wytržené z činnosti swého powolání, začalo se za času krále Jiřího teprw zdwihati zase ze swého úpadku, tak že nawštěwowáno jest znouwu dílem také z okolních zemí německých.

Králowská moc, na jejímž sesílení wšecho záleželo, mělo-li nowé zwelebení země míti stálost, získala poněkud spojením welikého rodu jmění Jiřího Poděbradského se statky korunními w jedněch rukau. Ale hlawně opírala se o náklonnost stawu městského a stawu zemanského k Jiřímu co králi, poněwadž těmto dwěma stawům nejwíce záleželo na obnowení řádu w zemi po zlých zkušenostech předešlého času, kdežto páni korauhewní wíce byli náchylní užiti zmatku obecného k swému zvláštnímu prospěchu a k potažení nejwvyšší moci w zemi na sebe. Král Jiří chowal se k stawu panskému opatrně a sprawedliwě; ale práw králowských nedal jím obmeziti wíce, než jak bylo za starodáwna, a chránil druhé stawy proti wšemu nadprawí, o které se panstwo pokaušelo. Za to zemané a města býwali jemu ochotni na sněmích w powolování berní, kterých nyní při ztenčení stálých a wlastních důchodů koruny býwalo hustěji potřeba než za starších časů.

Jinau podporau trůnu byla přichylnost wětšiny národu, totiž wyznawačů přijímání pod obojí spůsobau, ku králi, který z ní byl wyšel a k jejímu znal se náboženstwí, ač král Jiří i w tom ohledu šetřil úplné sprawedliwosti, straně pod jednau w ničemž nepřekážel, ano w úradech nejwvyšších měl poměrně wíce pánu strany pod jednau než pod obojí, protože práwě nejwecnějši rodové w zemi znali se ke staršímu církewnímu obyčejí.

Král Jiří sprawowal se zcela dle kompaktat, a protož nemínil také trpěti w zemi jiných stran náboženských, než dwau, na které se kompaktata wztahowala. W tom směru byl již prwé učinil konec wěřejnému wykonávání náboženstwí Tábořského; kdykoli pak později zbytky wyznawačů jeho wystaupily jakým spůsobem z úkrytu, w kterém se odtud tajily, užíwal i ostrých prostředků k zamezení jich. K tomu pokládal sobě powinnost také z přísahy, kterau byl učinil papeži před swým korunowáním. Nicméně wšak wolné přemýšlení o wěcech náboženstwí, jemuž Čechowé přiwykli od času Husowa, nedalo se nikdy wíce zameziti pauhými prostředky hmotnými, i wedlo w krátkém čase po potlačení Tábořstwí k utwoření nowého náboženského spolku, který měl mnohem delší trwání. Mužowé náhledů odsauzených jak od církwe Římské tak od strany pod obojí sestupowali se w postranní spolky w rozličných místech jak w Čechách tak i na Morawě; mezi nimiž zwlastní horliwostí nábožnau wyniklo družstwo, které roku 1457, ještě za žiwobyti krále Ladislawa, přimluwau samého kněze Jana Rokycany, jenž se nenadál jeho záměrů, obdrželo místo k osazení se w Hradečtě w opuštěné tehdaž wesnici Kunwaldu na panstwí Žamberském, náležejícím Jiřímu z Poděbrad. Prwním wůdcem jeho byl chudý zeman Řehoř, žiwící se prací ruční. Přidržíce se celkem učení i řádů kostelních bratrstwa Tábořského, zamítali s rozdílem od něho wšeliké užíwání zbraně k hájení neb dokonce rozšiřowání swého náboženstwí; hlawně pak pečowali mezi sebau o mrawnau kázeň a o skutečné prowozowání lásky k bližnímu. Od samého počátku snažili se také, wejiti w jednotu se wšemi jinými podobnými spolky, ježto by se s nimi mohly srownati w zásadách. Hned prwní některé kroky předsewzaté za tau přičinau spůsobily jim pronásledowání. Bratr Řehoř, odebraw se roku 1461 do Prahy k dorozumění se s příbuznými we wíře, zajat jest i s jinými z rozkazu krále, jenž se bál, aby z toho newznikla nowá nějaká jednota Tábořská, a zmučen byw, propuštěn jest teprw po delším wězení zase. Nicméně již r. 1464 sešli se bratři Kunwaldští s mnohými jinými z Čech i z Morawy k walnému, ač tajnému shromáždění w horách za Rychnowem, i usnesli se o hlawní zásady učení náboženského a o sestaupení se we společnau jednotu, kteráž odtud nazýwána jednotau bratřskou. Roku 1467 shromáždili se plnomocníci asi 50 obcí we wsi Lhotě u Rychnowa, a dokonali zřízení nowého náboženského towaryšstwa, které se odřeklo wší společnosti s církwí Římskou i se stranau pod obojí zwolením sobě kněží a biskupa, kteří pro zachowání poslaupnosti apoštolské wzali swěcení od jakéhos biskupa Waldenského Štěpána w Rakausích, a wywolením starších čili radů, kteří spolu s kněžími sprawowali wšecy záležitosti jednoty.

Maudrosti, sprawedliwosti a neunawné pečliwosti krále Jiřího nebylo mezitím předce sauzeno, zjednati Čechám nowau skwělau budoucnost. Snahy jeho zmařeny jsau neustupným dychtěním papežů po uwedení Čechů w poslušenstwí swé w témž spůsobu, jaké bylo před počátkem snažení o opravu církwe. Papež Pius II žádal poslušenstwí takowého na králi Jiřim, wykládaje přísahu jeho před korunowáním, jakoby král byl zawázán učiniti w zemi konec přijímání pod obojí

spůsobau. Král zpěčil se toho, poněwadž byl se zawázal toliko hubiti kacírství w zemi, za takowé pak že nemohlo býti považowáno přijímání pod obojí, jakožto schválené kompaktaty Basilejskými. Jak medle projewilo se ze spletků německých znepráteleení krále Jiřího s císařem Fridrichem III, začal papež Pius II hned opět naléhati na krále, aby wyprawil poselství k němu do Říma, po kterém by slawným a určitéjším způsobem obnowil slib poslušenswtví prwé učiněný. Po delších odkladech učinil to král w měsíci Březnu roku 1462, žádaje však přitom za stwrzení kompaktat od papeže. Místo toho prohlásil papež Pius nyní zjewně kompaktata za neplatná a zrušená, a žádal na králi, aby se i sám přijímání pod obojí odřekl a moci swé králowské užil k vyplnění jeho ze swých zemí. S tau žádostí wyprawil spolu s posly králowými co swého posla do Čech Fantina de Valle, doktora práw, člověka, který králi Jiřímu slaužil za plat co zastawatel wěcí jeho w Římě, však newěrně se mu zachowal, dáwaje rady proti němu. Král nemohl splniti žádosti papežowy, leč by se byl chtěl dáti we wražděný boj se swým národem jako někdy král Sigmund. Protož když poselství se wrátilo do Prahy, aby zamítl wšelikau nedůwěru k sobě w lidu, prohlásil we slawném shromáždění stawů zemských žádosti papežowy za neslušné, oznámil swé pewné předsewzetí státi w kompaktatech, a napomínal k témuž stawy jak pod obojí tak pod jednu. Když pak Fantin, předkládaje wůli papežowu, krále winil z křiwé přísahy, ztrátau koruny jemu hrozil, a tak chowal se, že byl zřejmý úmysl papeže, aby prostorekostí posla takowého zlehčil důstojenswtví králowo, wyslechl Jiří wše trpěliwě, ale druhého dne wzal Fantina do wyslechu co newěrného sluhu swého, a splatil papeží rowným, uwrhnuw posla jeho na několik neděl do wězení.

Po takowém králowu odepření dal se papež Pius hned w bauření poddaných a sausedů Jiřího proti němu, a předně rozkázal Wratislawským, aby přísahy králi slíbené již nečinili. Legat papežský Jeronym Landus přijel brzy potom do Wratislawě, usadil se we městě tomto, kteréž hned opět dalo se w odpor proti králi, a wyzýwal odtud Slezáky a Lužičany jakož i města na Morawě i w Čechách, kdež se přijímalo pod jednu způsobau, aby se w tom s Wratislawskými spojili.

Z dalších kroků nepřátelských zdržen jest papež brzy potom na čas nowými nesnáze, we které upadl císař Fridrich III. Welikým wzbauřením stawů dolnorakauských we spolku s arciknížetem Albrechtem hornorakauským, ku kterému se z nenadání připojilo také měšťanstwo Wídenské, octl se Fridrich III w nebezpečenswtví nejwětším, když obležen jest w samém hradě swém Wídenském a zdiwočilá chátra městská zdálo se že nicím nemínila se dáti upokojiti než jeho bezziwotím. W tom swízeli obrátil se rychlým poslem ku králi Jiřímu, swému na ten čas protiwníku, se žádostí o pomoc. Jiří bez meškání wyprawil do Rakaus nejstaršího syna swého Viktorina, a w málo dnech jel za ním sám také, i sebral weliké wojsko k Wídni, kterým odbojní se zastrášili. Albrecht musil se poddati ku příměří, propustiti císaři swobodný odchod z Wídně, a wejiti we smlauwu konečnau s ním dle mocného wýroku krále českého (1462, 5 Pros.). Císař prokázal za to wděčnost swau králi Jiřímu mnohými spůsoby. Zwlastě nawrátil jemu

zápisy dáwných umluw dědičných mezi panowníky českými a rakauskými, a odřekl se tudy platným způsobem wšelikých nároků na nástupnictwí w Čechách; wydal privilegium, kterým powinnost země české k německé říši slawena jest se 300 bojowníků k jízďám do Říma neb 300 hřiwen stříbra za to na 150 bojowníků neb hřiwen; mladší dwa syny Jiřího, Jindřicha a Hynka, rowněž jako prwé Viktorina, powýšil za knížata říšská; ano ustanowil, aby po jeho smrti král Jiří byl poručníkem syna jeho Maximiliana i dědicem Rakaus, kdyby Maximilian zemřel před dojitím let. Konečně zawázal se císař také, prostřednictwím swým přičiniti se o srownání krále s papežem.

Smlauwy tyto mezi králem a císařem wedly brzy k úplnému upokojení mezi stranami w Němcích. Předně smřil se s králem Jiřím markrabí Albrecht brandenburský, jakožto wěrný staupenec císařůw, a za nedlauho potom požádán jest Jiří od něho, od císaře i od knížat strany baworské opět za rozsudí w jejich sporech, i rozsaudil je se spokojeností wšechněch na sjezdě mírném w Praze (1463, 23 Srpna), kdež z nawodu jeho jednalo se také o nowý způsob opravení stawu říše německé, ač i na ten čas bez aučinku. Ale přímluwy císaře Fridricha u papeže, aby upustil od cesty nastaupené proti Jiřímu, měly jen tolik následku, že papež stawil zamýšlené nastaupení na tresty církewní proti němu pod wýminkau, aby král zatím nestíhal Wratislawských násilnými prostředky. Tím zjednal toliko sobě času k nepřátelským přípravám. Dal již podtají wyjednáwati s králem polským Kazimírem, aby přijal od něho českau korunu; též Fridricha i Albrechta markrabí brandenburské podněcował proti Jiřímu, podáwaje jim za to Slezska a Lužice w odměnu. Daufaje w ochranu od papeže, zdwihl se toho času pán morawský Hynek Bitowský z Lichtenburka pro starodáwné saukromé záští k odboji proti králi. Přímluwy císařowy byly mezitím podporowány od stawů wšechněch zemí českých, swolaných od krále na sjezd do Brna (1463, Čwc.) a později od knížat německých ze sjezdu w Nowém městě za Wídní, swolaného od císaře za potřebau říše (1464, 4. Března). Papež, na nic toho nedbaje, wydal dne 15 Čerwna roku 1464 půhon na krále Jiřího, aby se we 180 dnech postavil před saud jeho w Římě, co žalowaný z kacírswí. Bully o tom wyslané jsau však na cestě zastaweny a zničeny císařem Fridrichem, kterýž tím překazil jejich prohlášení; brzy pak potom zemřel papež Pius (15. Srpna).

Nástupce jeho, Pawel II, zastawil půhon proti Jiřímu, ale jen pro nabytí času k lepším přípravám. Žádal i on za wýminku, aby král zanechal donucowacích prostředků proti Wratislawským, ano i proti Hynkowi Bitowskému, jemuž král byl mezitím dal oblehnauti pewný hrad jeho Cornštejn. Wyprawiw nowého legata do Wratislawě, Rudolfa biskupa Lavantského, rozkazował po něm pánům strany pod jednu we wojště králowě pod Cornštejnem, aby hned od hradu od-táhli; čehož oni však neučinili, a král rowněž k té žádosti papeže neswolil; Cornštejn wzdal se konečně pro nedostatek potrawy (1465). Tu již Pawel II bez dalších ohledů obnowil půhon proti Jiřímu (2 Srpna), a dal nařízení Rudolfowi Lavantskému, aby katolickým poddaným králowým zakázal déle poslauchati jeho; i aby ty, kteří by

se proti tomu wzpauzeli, donucowal klatbami a jinými tresty církevními.

Daufání papežowo přitom zakládalo se již na wnitřních rozbrojích w Čechách, které roznítili se mu bylo mezitím podarilo. Panstw, dychtiewmu rozmnožení swé moci oslabením moci králowské, naskytila se ze sporu mezi králem a papežem whodná k tomu příležitost, i chopilo se jí nawodem Zdeňka Konopištského ze Sternberka, dotud nejvyššího purkrabí Pražského, jež rozličné podněty saukromého záští pudily k odboji proti Jiřímu, kterému prwé byl zíštným pomocníkem. Zdeněk a jeho saudruhowé, wesměs páni znající se ke straně pod jednau, začali se od jara roku 1465 sjížděti w rozličných místech a roztrušowati žaloby proti králi, jakoby žádáním berní a weřejných hotowostí na stawích i jiným způsobem byl porušil zřízení zemské. Král, spatřiw zlý úmysl jejich, swolal sněm, a předložil mu žaloby takowé k rozsauzení; kterýž zvláště horliwým osvědčením celého stawu rytířského a městského uznal je za nedůwodné a lehkomyšlné. Nicméně král, chtěje páním odejmauti wšelikau záminku odboje, dal se w přátelské wyjednávání s nimi, hotow jsa naprawiti, w čem by se co bylo pochybilo proti jeho úmyslu. Ale Zdeněk ze Sternberka, znaje wšeliké tajné rady krále Jiřího z časů předešlých, dowedl brzy potom piklemi zvláštního nám neznámého způsobu znepráteliti císaře Fridricha s králem, tak že zapomněw powinné wděčnosti, dal se brzy též w úklady proti němu. Mimo to důwěřowali se páni odbojní w pomoc od krále polského a uherského, kterau jim slibowal papež; a protož učiniwše zápis jednoty mezi sebau na Zelenéhoře dne 28 List. 1465, w jednání s králem chowali se zatwzele. Jeden ze zápisníků, Dobrohost z Ronšperka, wyprawen jest hned do Říma, kdež podtají žádal we jménu druhých od papeže, aby jim ustanowil nowého krále, nejraději Kazimíra krále polského. K pobádání od legata Rudolfa wzbauřili se po některém čase také měšťané Plzeňští proti králi, a odporowali branné moci, kterau wyprawil k jejich pokoření (1466).

Smířliwé chování králowo mělo za následek, že někteří z pánu zapsaných, jakož jmenowitě Jan Rosenberský, poznawše swau křiwdu, nawrátili se zase ku poslušnosti. Král polský, s nímž jednal papež Pawel opět po legatu Rudolfowi, nemínil znepráteliti se s Jiřím, a nedal se zawěsti k dychtění po koruně české, i když jemu papež zjednal za tau příčinau prospěšný mír s rytíři pruskými smluwau w Toruni (1466, 19 Října). Knížata němečtí, které wyzýwal legat proti Jiřímu, nedali se rovněž k ničemu nawěsti. Toliko Matiaš král uherský, někdy krále Jiřího zeť, jehožto však manželka, dcera Jiřího, zemřela mezitím (1464, Un.), dychtil po koruně české, a podával proto papeži swé pomoci s ochotností neočekáwanau (1465, 2 Října). W měsíci Říjnu roku 1466 přitáhl s četným wojskem na blízko hranic morawských, wyhledáwaje wšelikau příčinu k wálce s Jiřím, zvláště potřením tak zwaných rot bratrských, to jest nájemných bojowníků českých, kteří častěji potřebowáni bywše we wálkách w Uhřích i w Rakausích a majíce dluhy za panowniky i stranami, ježto požili jejich služeb, zdržowali se w zemích těch we stálých ohražených táborech, prowuzující často škody a násilí rozličná. Ale prudký útok Turků na Sedmi-

hradsko a nepokoje w té samé zemi i také w Uhřích přinutily jej po některém čase k odložení swých zámyslů. Král Jiří, stihaje mezitím Wratislawské brannau mocí wyprawenau do Slezska, páním odbojným w Čechách powolowal příměří, jehož oni však užíwali toliko k nabytí času, až by se jim dostala pomoc cizí. Teprw když nic neprospělo, a na posledním sněmě w Jindřichowě Hradci (1467 Un.), kdež konečně měl se státi mír, panstwo dalo se w žádání wěcí nikdy předtím nebýwalých, jakož o stwzení swobod zemských císařem, poněwadž by prý král byl manem císařowým: prohlášen jest Zdeněk Sternberský se saudruhy swými za rušitele míru zemského, a zdwižena proti nim wálka.

Prwé než k tomu došlo, wydal papež Pawel proti králi Jiřímu, jenž se k saudu jeho nepostawil, nález konečný (1466, 23 Pros.), kterým jej prohlásil za kacíře a za zbaweného králowstwí, i nařizowal opět pod tresty církevními, aby jemu poddaní neprokazowali žádného poslušenstwí. Pokud by nebyl dosazen nowý král, jmenowán jest Zdeněk Sternberský nejvyšším heitmanem, jehož všichni měli následowati. Jednotníci z té příčiny obnowili zápis swůj, a odřekli se zjewně wšeho poslušenstwí ku králi, jakožto odsauzenému od papeže.

Král Jiří počal wálku s odbojníky w Čechách obležením welkého počtu hradů jejich w rozličných stranách země najednau, kterých wětší díl po krátkém čase také dobyt jest. Zároveň wyprawil proti Wratislawským, kteří tu chwíli z obrany nastaupili na útok proti jeho wěrným, wojsko wedením syna swého Viktorina, kterýž porazil je mocně w bitwě swedené u Frankšteina (16 Čw.). Ale popauzením legata papežského a kněží i mnichů jím se spravujících wzbuzeny jsau zatím bauře obecného lidu we městech některých na Morawě, we Slezsku a w Lužici, která byla králi prwé již, při nastaupení jeho, odporná, tak že wážnější měšťanstwo dílem proti swé wůli přinuceno jest postawiti se proti králi. W Lužici obojí nabył tím odboj takowé moci, že směl legat papežský dosaditi w nich z moci swé fojty čili správce zemské, jimž fojtwé králowi ustaupili, a skoro jedinau obranau straně králowské zůstalo tam město a hrad Hoyerswerd. Méně prospělo namáhání legatowo w Čechách, ač byl mu welmi horliwým nádhončím zvláště Hilarius děkan kostela Pražského, jenž i s kapitulau wystěhowaw se z Prahy, přebýwal w odbojné Plzni. Někteří páni strany pod jednau i také města setrwali u wěrnosti ku králi, i když legat Rudolf a děkan Hilarius bez smilowání stihali je klatbami a zastawowáním služeb božích; jiní, aby ušli pokutám těm, zdrželi se poslušnosti ku králi, ale aspoň nechopili se zbraně proti němu. Tak učinili zejména skoro všichni knížata slezští, tak později také Jošt z Rosenberka biskup Wratislawský a bratr jeho Jan Rosenberský již jmenowaný.

Papež pokaušel se mezitím pomocí císaře Fridricha potáhnauti knížata německá ke swé straně proti králi. Na sněmě Normberském w měsíci Čerwenci roku 1467, swolaném pod záminkau obrany křestanstwa proti Turkům, předložil císař knížatům žádost od papeže, aby prwé ještě poskytli wojské pomoci proti králi Jiřímu. Knížata však, jimž král Jiří zase předložil stížnosti swé proti papeži a žádost, aby se zasadili s ním o swolání obecného koncilia, wzali w uwážení ne-

bezpečností společné všech mocnářů, když by se papeži mělo dopustiti právo ssazowati a dosazowati panownyky, i odepřeli toho dokonce. Jen kníže Ludwík baworský dal se toho času císařem Fridrichem swěsti od posawadního přátelství s králem českým, a nebránil laupežným a fanatickým rotám ze swé země, které pod znamením kříže shlukly se ke wpádům záhubným do Čech, ale hned toho roku utrply krvawau porážku u Nýrska (22 Září). Rowněž tak málo prospěchu mělo jednání papežowé s králem polským. Odepřel konečně přijmutí koruny české nezvratně, a podwolil se toliko napomínati krále Jiřího po dobrém, aby se podrobil vůli papežowé. Poselství wyprawené od něho za tau příčinou do Prahy nemohlo však owšem dosáhnouti toho účelu; toliko wyjednalo příměří jednotě Zelenohorské, již welice od krále stížené. Powolil jeho král w ten způsob, že se páni odbojní měli s jinými společnyky swými z Morawy, ze Slezska i z Lužice uraditi o způsob míru na sjezdě we Břehu. Ale než k tomu přišlo, dal papež jednati s králem uherským o pomoc pro ně. Tož w ustanowený čas sešli se místo we Břehu we Wratislawi, hlavním ohnisku wzpaury, kdež legat papežský Rudolf jim předsedal, a umluwili se ještě tužeji k setrwání w odporu (16 Pros.).

§. 70.

Wálka mezi Jiřím a Matiašem.

Po odepření krále Kazimíra dal papež Pawel II koruny české podáwati kurfirstowí brandenburskému Fridrichowi, který se jí však rowněž odepřel. Také jednalo se některý čas s wéwodau Karlem burgundským w témž záměru, ale rowněž bez aučinku. Matiaši králi uherskému nečinil papež téhož podání, jednak protože neměl král uherský příliš potažen býti do záležitosti české, aby nesešlo tím na obraně proti Turkům, jednak že Matiaš, jakožto panowník rázný a swým vlastním králowstwím mocný, méně byl žádaucí pánům českým, taužícím po rozmnožení swé moci. Ale když nikdo jiný nebyl powolný ke zdwižení wálky proti Jiřímu s takowým důrazem, jakého bylo potřebí, obrátil dwůr papežský předce konečně hlavní zřetel k němu; a od něho dožadowal se pomoci také císař Fridrich, když proti sobě popudil krále českého nepřátelským swým jednáním. Ani císař nemohl sobě přátí, aby byl Matiaš králem českým; ale slibowal jemu powýšení za krále Římského a jiné věci.

Král Jiří mínil užiti příměří s jednotau Zelenohorskau ku pokárání císaře; i opowěděw jemu wálku již ku konci Prosince r. 1467, wyprawil kníže Viktorina s wojskem do Rakaus. Čechowé, spojeni s nespokojenau stranau stawů rakauských, způsobili w zemi této weliké záhuby, aniž císař stačil k obraně. W tom poslal jemu král uherský některau pomoc wojenskau, wyhlásil Jiřímu wálku (1468, 31 Března), wydal list weřejný z Přespurka, kterým oznamowal, že mínil býti ochráncem wíry katolické proti kacřstwí českému, a hned potom s wojskem wyborně zřízeným, dŕlem z žoldněřů českých pod zkušenými českými wojewůdci složeným, wtrhnul do Rakaus. Kníže Viktorin mu-

sil se zawřiti we Štokrawě a čekati pomoci z Čech. Král Jiří neobmeškal přitáhnouti podobně s wojskem dostatečným až ke Znojmu. Matiaš, wytáhnuw jemu wstříc, ucauwnul zase k Lávě, a neodwázil se bitwy, které král český wyhledáwal. Po rozličných harcích odwedl konečně Jiří wojsko swé do Čech, a zůstawil toliko kníže Viktorina s přiměřenau mocí wojenskau w Třebíči na Morawě, aby bránil Matiašowi w dalším pochodu. Tu wtrhnul král uherský do Morawy, a oblehl Třebíč. Město jest dobyto, a Viktorin zawřel se na pevném klášteře, kamž král Jiří nejprwé poslal jemu na pomoc druhého syna swého Jindřicha, potom pak sám přiblížil se s celým wojskem swým. Viktorin probil se wojskem uherským udatně (3 Čw.), a wojsko české dalo se opět na zpátečné tažení.

Mezi přběhy těmito na hlavním dějišti wálky učinili Slezáci a Lužičané Matiašowi přichylní s laupežnau zběří křižáků záhubný wpád do Čech od Žitawy, ale jsau krvawě poraženi u Turnowa. Naproti tomu hned po dobytí Třebíče od Uhrů wtrhnul syn Zdeňka Šternberského Jan od Jihlawy do jižních Čech, wypálil Týn na Wltawě, porazil Wodňanské, přinutil Jana Rosenberského ke smlauwě se Zdeňkem a s Matiašem, a přiměl měštany Budějowické ku přistaupení k jednotě. Matiaš sám opanowal wětší část Morawy bez mnohé těžkosti. Nebo Brno, Olomauc a některá jiná města přijaly jej ochotně; biskup Olomaucký držel již prwé s jednotau panskau; někteří pánowé přidali se k němu buď rádi, buď nerádi; dobyt také mocí Uherského Brodu, a oblehl Hradiště, které však hrdinsky jest bráněno. K welké škodě krále Jiřího wzdal se téhož času Hoyerswerd w Lužici a Frankštein we Slezsku jeho protiwníkům, později také pevný klášter Hradiště u Olomauce. Naproti tomu wzdal se králowským po dlauhém obléhání hlavní hrad Zdeňkůw, Konopiště, a ku konci roku, po odtážení Matiaše do Uher, započal wytečný wojewůdce český Wacslaw Wlček již opět záhubné wpády do Rakaus.

Již w Lednu roku 1469 přitáhl král Matiaš opět do Morawy, kdež wzdal se mu pevný hrad Špilberk nad Brnem. Odtud hnul s welkau mocí ke hranicům českým, wtrhnul do země přes Litomyšl a Wysoké Mýto, poplenil celau rowinu kraje Chrudimského, a přešed přes hory Železné do Čáslawska, pokusil se o dobytí hradu Lichtenburka zradau, však darmo. Hlavnějším účelem bylo mu zmocniti se Kutnéhory. Ale tam sebral w prawý čas král Jiří wojsko k obraně, wytáhl odtamtud ke Čáslawi, potom pak Matiaše w tuhé zimě sklíčil u Wilémowa tak, že ani w před ani wzad nemohl hnauti wojskem swým, nejwíce jízdným, bez nebezpečností úplné záhuby. W té nauzi dal se w přátelské wyjednávání. We wsi Auhrowě sešli se obadwa králowé osobně (24 Un.), a zawřeli smlauwu austní, kterau se Matiaš zawázal přičiniti se o smíření krále Jiřího a Čechů s papežem na základě stwrzení kompaktat, a zanechati wálky s ním. Zawřeno tudíž hned příměří, a položen sjezd k dalšimu wyjednání wšeho w Olomauci.

Ale Matiaš nemyslil při smlauwě této na nic, leč na podwod. Sjezd umluwený, w němž účastnili se legatowé papežští Rudolf biskup prwé Lavantský a již Wratislawský (nástupce Jošta zemřelého r. 1467) a Wawřinec biskup Ferrarský, konal se w poli mezi Olomaucí a hra-

dem Šternberkem, i skončil se při neoblomnosti legatů zase toliko austní smlouvou mezi králi a prodlažením příměří; ale mezi smlouváním tímto jednalo se tudíž v Olomouci tajně o zvolení Matiaše za krále českého od pánů strany Zdeňkowsy, kteří chtějí nechtějí musili jemu koruny podati, bojíce se, aby sic opravdu s králem Jiřím se nesmluvil a jich neopustil. Dne 22 Dubna rozjeli se spolu králowé, a již 3 Kwětna dal se Matiaš slavně prohlásiti za krále českého, ano jmenoval hned přední pány jednoty Zelenohorské, ač na jalowo, ke všechném nejvyšším úřadům zemským v Čechách. Za nedlouho potom jel do Wratislawě, dal sobě přísahati od svých staupenců, a hrozil násilím těm, kteří nechtěli býti v tom jemu po vůli.

Když takto naděje krále Jiřeho v pokojné narownání sporu příliš brzy zase pominuly; sebral konečně všechny síly své ke skročení svého protivníka, a nešetřil již žádné k tomu potřebné oběti. Předně, aby sobě zjednal aspoň jednoho důležitějšího spojence, odřekl se wrělého přátelství svého, aby trůn český mohl přenést na své potomstvo. Se svolením sněmu českého předložil králi polskému Kazimírowi návrh, aby syn jeho prworozený Wladislaw nastoupil po něm v Čechách. Podání toto přijato jest ode dwora polského velmi radostně, ač wyjednávání táhlo se déle pro připojení k tomu výminky. Mezitím po velkém zbrojení v Čechách počal král Jiří válku s Matiašem, jakožto rušitelem smluv, znovu wypravením syna svého Viktorina do Morawy, jiného wojska přes Kladsko do Slezska, jiného v zemi proti hradům pánů Zajíců, jiného do jižních částí země proti Janowu z Rosenberka i také ke vpádům novým do Rakaus. Neprozřetelností upadl kníže Viktorin v zajetí náhlým přepadením ve městě Weselí na Morawě (27 Čwce.), ale prospěchům zbraní českých nespůsobena tím žádná přítrž. V Čechách skoro všichni páni pod jednau, kteří nebyli již ze země vypuzeni a všech hradů svých zbaveni, poddali se králi smlouvami. Předsewzetí Slezáků a Lužičanů, kteří chtěli od Žitawy přitáhnouti Zajícům na pomoc, překaženo jest wtrhnutím knížete Jindřicha a přidaného k němu welitele Mikuláše Střely do Slezska, kdež poraziwše Žitawské, wypálili Fridland a Seidenberk a hubením i braním výplatného způsobili strach veliký. Matiaš, opustiw již prwé Wratislaw, a obrátiw se do Morawy i konečně do Uher k sebrání wětších sil wálečných, oblehl s celau silau swau Hradiště; ale kníže Jindřich proti němu poslaný wprawil potravu do města, porazil krále v tuhém boji tudíž (2 List.), a stihal jej až přes hranice uherské.

Tuhá zima přetrhla potom skutky wálečné; z jara pak roku 1470 wyprawil král Jiří opět pomoc Hradištským, kterauž dodány jsau jim nové zásoby potrav; a když Matiaš brzy potom sám přitáhl do Morawy, wytáhl i Jiří proti němu s hlavní mocí swau od Brodu Německého. Matiaš položil se k Brnu, Jiří nedaleko odtud u Rajhradu; když pak král uherský neodwázil se bitwy, obrátiw se Jiří konečně ke Hradišti, dobyl všech bašt, jimiž město bylo sewřeno od Uhrů, a zmařil tudy všechny práce k dobytí města wykonané. Když potom, daw poplenniti pomezni části Uher, obrátiw se na půlnoc, chtěje přes Opawu wtrhnouti do Slezska, wpadl Matiaš z nenadání do Čech, a poplenil podruhé krajinu všecku až ku Kolínu a k Hoře Kutné; však hned

tištěn jest s jedné strany wojskem na rychlo w zemi sebráním k obraně, tak že musil se dáti na útek we spěchu zmateném a se ztrátou welikau. Rozložiw wojsko své w posádky po městech morawských, odebral se zpět do Uher; král pak Jiří wyprawil do Slezska Wacslawa Wlčka, který pohubiw welkau část země, znovu způsobil postrach obecný.

Prospěchy zbraní českých měly následky důležité. W Čechách samých byl odpor proti králi skoro všude poražen; nejzúřiwější protivníci jeho we Slezsku, zejména Wratislawští, byli uwedeni we zmatek, a jednali s legatem papežským samým o prostředky k dojití pokoje. Matiaš sám neduwěřowal na déle zbraním svým, a začal wyjednawati o mír poselstwím do Prahy. Co byl se dal zwolití za krále českého, wzbudil obawání u císaře Fridricha, aby se mu přílišnau mocí swau nestal nebezpečnějším než prwé Jiří; pročež krátké přátelství mezi nimi obrátilo se brzy w neduwěru a we zjewnau nenáwist. Rowněž strachowali se Matiaše knížata němečtí, a nenachýlili se k žádosti jeho, aby byl zwolen za Římského krále. Sám dwůr papežský poznáwal již, že předsewzetí proti Čechům bylo těžší, než se byl nadíwal. Král Jiří, maje náwěští o tom, učinil roku 1471 nowé návrhy ke smíření prostředkem wěrných přátel svých, knížat saských, i wzal je papež Pawel w uwážení; ustanowil již nowého legata do Němec, který měl plnomocenstwí o nich jednati. Ale prwé než došlo oznámení o tom do Čech, zemřel král Jiří, byw od některého času nemocen na wodnatelnost, dne 22 Března roku 1471.

§. 71.

Král Wladislaw II.

Úmrtí krále Jiřeho dodalo nowého srdce všechném jeho protivníkům, a protož naděje w dosažení pokojného konce nesplnily se. Král uherský hned po obdržení zprávě o smrti Jiřeho wyprawil se wojsky do Morawy až k Jihlawě, odkudž počalo se wyjednávání mezi ním a stawy českými, i položen konečně sněm k wolení nowého krále w Kutnéhoře, ku kterému dostawili se i pánowé strany Zdeňkowsy, daufajíce přiměti stranu druhau ke zwolení Matiaše. Nicméně stawowé pod obojí dle námľuw učiněných od krále Jiřeho s dworem polským zwolili Wladislawa, prworozeného syna krále Kazimíra, tehďáž 15letého (27 Kwět.). Slavné poselství wypravené ihned do Krakowa zjednalo úplné dorozumění, dle něhož Wladislaw zawázal se k hájení kompaktat a k jiným všem wěcem jako přeďešlí králowé od času Sig-munda, i přiwedem do Prahy a korunowan na králowstwí dwěma biskupy polskými (22 Srp.).

Na zpráwu o zwolení Wladislawa počal král Matiaš hned zase wálčiti s Čechy, ale s malým prospěchem, zwlášť i na Morawě. R. 1472 wpadlo wojsko polské, wypravené králem Kazimírem, do Uher, kdež silná strana panstwa s Matiašem nespokojeného wzbaurila se a popolala Kazimíra, mladšího bratra Wladislawowa, za krále. Matiaš přemohl však bauři tuto dílem mocí, dílem chytrými úskoky, a připrawiw wojsko polské k tažení zpátečnému ze své země, sám opět dal se

w útok na Čechy. Pomocí přívržence jeho pana Wiléma z Pernšteina wloženy jsau ku konci roku 1473 nenadále posádky uherské do Kolína a Nimburka, a počaly odtamtud konati pleny w okolní krajině, však wojskem sebraným od nejvyššího purkrabí Jana z Janowic přinuceny pak brzy opustiti zemi zase.

Když takto ani po smrti krále Jiřího nepodobalo se k dosažení zámyslu dworu papežského wálkau proti Čechům zdwiženau, a zatím dlouhé trvání wálky této podstatně napomáhalo Turkům we výbojích jejich proti křesťanstwu; upustil konečně papež Sixtus IV, nástupce Pawla II, od přílišného horlení proti kacířství, a snažil se prostřednictwím swým zjednati pokoj mezi králi. Držány o to sjezdy nejprwé w Nise, potom w Opawě we Slezsku, jakož i sněm w Beněšowě, na kterém se smlauwali stawové čeští strany Wladislawowy a Matiášowy; ale vše bez žádaucího účinku. Zawřeno na ten čas toliko příměří několikrát po sobě. Matiáš požil jeho k dobrému swého králowství uherského; nebo když roku 1474 Turci učinili weliký wpád do Uher, porazil je šťastně na útek. Tu však hned jako někdy za krále Jiřího zrušil smlauwu, wtrhnou do Morawy a do Slezska k sesílení strany swé. Král Wladislaw vytáhl proti němu s jedné strany a s druhé otec jeho, král polský Kazimír, i sewřeli jej w pevném ležení, we kterém se položil u Wratislawě. Neřízenost však wojska polského, ač bylo jeho 60.000 mužů, též nesnáze činěné Kazimírowi od šlechty polské byly příčinou, pro kterou nedosáhlo se nic více než opět zawření příměří na půltřetího roku.

Mezi nowým tímto příměřím dozrálo rozdwojení Matiáše s císařem Fridrichem až potud, že se Matiáš jal podporowati proti císaři bauře vždy nespokojených stawů jeho dolnorakauských. Fridrich hledal útočiště proti němu we přátelském spolku s králi českým a polským, a vždy odkládaw udělení léna českého Matiášowi, o které naň od něho bylo naléháno, udělil jeho konečně Wladislawowi. Tu zdvihl Matiáš wálku proti císaři wpádem do dolních Rakaus a opanowáním země této skoro celé (1477). Král Wladislaw přitáhl císaři ku pomoci, ale s wojskem nedostatečným; tudy byl císař přinucen zawřítí s Matiášem mír w ten způsob, že nyní i jemu udělil léna českého. Zatím utvrdil Matiáš panství swé nad Morawau, nad Slezskem i nad Lužicí tau měrau, že wytrhnauti země tyto z jeho moci bylo spojeným silám Čech i Polska nemožné. Pročez zawřen konečně roku 1478 mír mezi ním a Wladislawem w Olomauci, kterým Wladislaw podržel na ten čas jen králowství české, Morawa pak, Slezsko a Lužice zůstaweny jsau w moci Matiáše do času jeho žiwota, tak aby po jeho smrti teprw spadly zase na korunu českau, však za wýplatu 400.000 zlatých uherských. Dle ustanowení míru tohoto propustil král Wladislaw pány a města strany swé na Morawě a w druhých zemích z powinné poslušnosti, tak aby se spravowali na ten čas králem Matiášem; rovněž pak w Čechách pánowé strany Matiášowy pokořili se králi Wladislawowi na sněmě w Praze roku 1479, a přijati jsau od něho na milost.

Záhubná wálka zewnější byla tím způsobem skončena; ale následky rozdwojení náboženského w zemi nepřestaly ani potom ještě, nýbrž zrowna w prwních létech po míru Olomauckém jewily se no-

wými hrmotnými wýbuchy. Strana přijímajících pod obojí způsobau zůstawala posud odsauzena od stolice papežské, která platnosti kompaktat vždy ještě neuznáwala. Žádný z okolních biskupů nesměl swětiti na kněžství žáky přijímající pod obojí způsobau, a protož zmáhal se w straně pod obojí welký nedostatek duchowenstwa. Již několik neděl před smrtí krále Jiřího byl zemřel také mistr Jan z Rokycan, který posud wážností swau udržowal cítele kalicha w jednotě zásad panujících w ní od času zawření kompaktat. Nyní nastaly wšelijaké různice. Jedni, spatřující w nedostatku kněží swěcených nebezpečenství pro samu bytnost náboženské strany swé, radili, aby podobně jako od bratří zwolen byl biskup, který by swěcení rozdával a jinak biskupské moci užíwal i bez potwření od papeže. Jiní vždy se tomu proti wili, nechtíce takowému úplnému odtržení od církwe obecné. Ze sporů o to wysla opět jako někdy za času Příbrama a Menharta z Hradce strana aukostliwých podobojích, která se horšila z českého zpíwání epištoly a ewangelia na mši, z opomíjení obrádů nowě uwedených někdy biskupem Filibertem a wůbec i ze všech sebe menších odchylek od starých řádů kostelních, a jsauc na počet slabá, záhy se začala přáteliti s přijímajícími pod jednau a hledati jimi přízně u krále. Z toho přišlo, že král jmenowitě w Praze osazowal raddy městské skoro wesměs konšely této strany, které lid wůbec držel za protiwníky kalicha; také pak r. 1480 dal w Praze zjímati některé kněží, pro horliwost při wře pod obojí obecnému lidu nejwíce oblíbené.

Stawové pod obojí wymohli propuštění těchto weznů wytrwalými přímluwami u krále. i zjednali také prostředek aspoň prozatímny, kterým pomoženo nejpilnějším potřebám strany pod obojí. Podařilo se totiž pohnauti jednoho z biskupů wlaských, Augustina Sanktuarienského z Mirandoly, že zanechaw swé wlasti obrátil se do Čech, rozdával swátost pod obojí způsobau a udělowal swěcení na kněžství tak přijímajícím. Stawové strany pod obojí na několika sjezdech o to držaných usnesli se wykázati jemu dostatečnou wýžiwu, aby mohl w Čechách zůstati; i jezdil tedy od města k městu, wykonáwaje úřad swůj. Toliko do Prahy nesměl přijíti, kdež konšelé oddaní straně pod jednau obci k němu rovněž příchýlné se proti wili. Panstwo přijímajících pod jednau brojilo proti takowému uwedení biskupa do země jako proti skutku nezákonnému, a snažilo se wšelijak u krále, aby to zakázal; také pak dály se toho času na statcích pánů pod jednau welké ujmy straně pod obojí osazowáním far jí náležejících dle zápisu císaře Sigmunda kněžími strany pod jednau. Po marných stížnostech jednu mezi sebou wádomem pana Jana Towačowského z Čimburka (1483), aby sobě proti dalším úkorům wespolek byli pomocni. Při množícím se rozezlení stran zamýšleli konšelé Pražští s přívrženci swými zrádným aukladem zbawiti se předních mužů strany protiwné we městě. Aukladové tito však se projewily před časem; i zdvihly se obce Starého, Nowého i Menšího měst Pražských k wykonání skutku strašliwějšího, než bylo smetání konšelů Nowoměstských za posledních dnů krále Wacslawa. Wšecky tři radnice jsau wybity od obecného lidu (1483, 24 Září), a konšelé nenáwidění všichni zjímání a dílem na místě zbiti, dílem na poprawu wydání dle usauzení obcí rozezlených.

Sprawedliwý hněw králůw ze skutku tak wýtržného byl podněcován od rádců jeho, znajících se wětším dílem ke straně pod jednau, jak nejwíce možná, aby se obrátil ke škodě pro celau stranu pod obojí. Tím wíce byla jednota stawů pod obojí puzena ujmauti se Pražanů, kteříž nyní též přistaupili k zápisu jejímú a přijali k sobě biskupa Augustína. Po delším wyjednávání dal se král s Pražany smířiti (1484), tak že upustil ode všeho trestání pychu jejich; prostředkowaním pak králowým stalo se konečně srownání mezi oběma náboženskými stranami w zemi smluwau zawřenau na sněmě w Hoře Kutné roku 1485. Slíbilil jedna druhé netupiti a neutiskowati proti kompaktatům a zápisu císaře Sigmunda, tak aby w kostelích, jak je která strana držela na začátku panování krále Wladislawa, swátost rozdávána byla pod jednau nebo pod obojí způsobau, budtež páni podacňho té neb oné strany náboženské, poddaní pak náboženstwí druhého aby měli swobodu utíkati se w potřebách swých duchowních do kostelů strany té, ku které náleželi.

Po srownání tomto jednalo se za panování krále Wladislawa ještě jednau zase i s papežem tehdejším Alexandrem VI o stwrzení kompaktat, ale i tehdy darmo, tak že strana pod obojí konečného srownání s církwi obecnau nikdy dojiti nemohla, a protož čím dál tím u wětší padala nesnáze. Biskup Augustin Sanktuarienský konal jí úřad swětícího biskupa až do smrti své roku 1493. Později získán podobným způsobem Filipp de Novavilla, titulární biskup Sidonský z Modeny (1504), který však, jsa muž vysokého stáří, umřel již po půl čtvrtá létech (1507). Odtud musili žákové strany pod obojí pro swěcení jezdit do cizích zemí, obyčejně až do Wlach, kdež se jim kdy podařilo pohnauti některého biskupa, že jim swěcení udělil přestaupením rozkazů papežských. Často žádalo se na nich za wýminku odpřísáhnutí kalicha, a newždy odepřeli toho, jen aby swěcení nabyli, po kterém nicméně rozdávali pod obojí způsobau. Nejwvyšší spráwu duchowních věcí strany pod obojí wedl vždy tak zwaný administrator s konsistoří, dosazovaný toho času obyčejně od sjezdu stawů a duchowenstwa čili od synody strany pod obojí, a stwrzovaný potom teprw od krále.

Duchowenstwo strany pod obojí upadalo tímto způsobem dosazování swých předstawených s mocí vždy jen prozatímnau a nedostatečnau u wětší záwislost od panstwa a obcí swětských, než se srownávalo s jeho důstojenstwím, a pozbýwalo rovněž mnoho wáženosti nekázní a neumělosti u něho se zmáhající, když pro obtíže, jaké byly při dosahování swěcení kněžského, každý, kdo ho jakýmkoli způsobem nabyl, musil býti přijat a trpín.

Mrawné tyto nedostatky při straně pod obojí byly příčinau, pro kterau toho času lidé wraucnějšího náboženského smýšlení nejwíce se utíkali k nowému bratrstwu českému, kteréž tudy přese wšecky zákazy proti sobě wydáwanými nabylo znamenitého rozšíření. Ku konci 15. století bylo již asi tři nebo čtyry sta osad čili sborů bratrských w Čechách po rozličných městech a městečkách, zvláště w krajích Hradeckém, Boleslawském a Chrudimském. Hlavním sídlem předstawených jednoty byla Mladá Boleslaw od času bratra Lukáše, který

po smrti bratra Řehoře došel nejwvyšší wáženosti mezi swými, jak horliwostí náboženskau tak učeností i důmyslem. Již znali se i dwa rodové panští k jednotě bratrské, Krajířowé z Krajku, jimž náležela Boleslaw, a Kostkowé, držitelé někdejších statků biskupstwí Lito-myšlského.

Církevní nezřízenost strany pod obojí, jediný konečný wýpadek ze šlechtných snah o opravu církwe před sto léty započatých, ku kterému přiwedla Čechy nepřížen časů, byla sama sebau zárodkem mrawného klesání národu; i jewilyt se za času krále Wladislawa také wšecky jiné škodliwé následky weliké bauře, kterau byli podstaupili Čechowé pro wěc welikau, jednak proti mocem nerowným, jednak i cestami mylnými. Wylaučení z jednoty s církwi Římskú, které se protáhlo déle, než se domníwali wůdcowé strany pod obojí při začátku bauří náboženských, wzdálilo Čechy od obcowání s druhými národy a tudy od pramenů wzdělanosti, která sobě toho času razila nowé cesty w západní Europě, zvláště zpytowaním starých klassických literatur a klassického umění. Nowé tyto duchowní směry zjednaly sobě sic též průchod do Čech, ale ne w mře dostatečné, aby byli Čechowé nezůstávali w nich za jinými západnějšími národy, a wíce ujmaly se příčinliwostí jednotliwců než wřejnými ústawy. Nejwýtečnejší duch, který se přiosobením wzdělanosti starořímské a řecké stkwěl w Čechách toho času, Bohuslaw Hasišteinský z Lobkowic, náležel ke straně pod jednau; on však a stejnowěrci jeho w Čechách wůbec byli již welice odcizeni swému národu, hleděli opowržitliwě na wšecko domácí jako sprzněné kacírstwím, a škodili mnoho jménu českému u cizích, s kterými se přátelili raději. Písemnictwí strany pod obojí obíralo se vždy hlavně s náboženstwím a nejpilněji s hádkami o náboženstwí, čím dál tím neplodnějšími. Učení Pražské, které od opětného vypuknutí sporu o náboženstwí za Jiřího Poděbradského zůstalo wýhradně pod řízením mistrů strany pod obojí, zakršawalo vždy wíce nedostatkem hlav wýtečných, a zůstawalo daleko pozadu za požadawky času. Ze čtyř prwotních fakult jeho zanikly theologická, práwnická i lékařská konečně docela, a zůstala jen fakulta nauk swobodných. Stawowé pod obojí častěji se radili o lepší nadání obecného učení, poněwadž bylo s welkau část rozchwáceno we wálce za krále Sigmunda rovně jak jiné jmění duchowenstwa; ale nikdy nedocházeli w tom konce. Chwalně, však bez působení university, wzdělawalo se toho času domácí práwnictwí české, pilí pana Ctibora Towačowského z Cimburka na Morawě a Kornelia ze Wšehrd w Čechách. Znamenitého kwětu došlo umění stawitelské wywedením slawných staweb chrámů, radnic, wěží městských, zámků a paláců, na které nakládali nejen králowé oba, Jiří i Wladislaw, nýbrž i panstwo a obce městské, wzhledawajíce w tom oslawu. Slawní mistři Matěj Reysek z Prostějowa a Beneš z Laun prostkwěli se pomníky swého umění nad jiné, dosti četné, ale nezanechali po sobě již učňů, kteří by se jim byli rovnali.

Za času krále Wladislawa začali Čechowé také malátněti we swé národní powaze. Když síly národu českého po tolik desetiletí byly we stálem napnutí bojem pro idee, přišlo nyní po skončení tuhého zápasu welké ochabnutí; na místo obětowné lásky k vlasti nastaupilo

soběctví, na místě přísnosti mravné kázně zmáhalo se rozkošnictví; udatnost ustupovala rozmarilosti. Jen z této mravné nákazy dá se vyložit škodlivá proměna, která přišla za času krále Wladislawa také v politickém stawu země, velké totiž přešinití základů, na kterých předtím spočívalo zřízení zemské.

Již wálkau náboženskau za krále Sigmunda byla královská moc zbawena swých hlavních podpor někdejších; ale skutečné podvrácení jí rozmnoženau mocí šlechty bylo zastaweno zase šlechtynými snahami nejprw Hynce Ptačka z Pirkšteina, potom Jiřího Poděbradského, kteří obecné dobré výše vážili než přednosti stawu swého. Za krále Wladislawa rozpadlo se dílo krále Jiřího w krátkém čase dokonce. Wladislaw byl pán powahy mírné a dobré, ale slabé přes příliš. Nemoha nikomu ničeho odeprítí, kdo jej dowedl utrwati prosbami a přimluwami, hned při nastaupení swém rozdal mnoho ze jmění korunního předním pánům strany té, která jej pozdwišla na trůn; když pak potom se mu poddali pánové pod jednau dle míru Olomauckého, propůjčowal se jim ještě více milostmi a powolnostmi. Když brzy potom smluwau Kutnohorskau skončeny byly spory mezi náboženskými stranami; spříznili se páni strany pod jednau i pod obojí wespolek k wyhledávání přewahy stawu swého při řízení wěcí zemských, po které byli taužili již za času krále Wácslawa, i začali znouw rozepří starau se zemany čili rytíři o místa w úřadech a w lawicích saudních. Staw rytířský, nemaje mocné záštity od krále jako za panování krále Jiřího, sesílil se k hájení práwa swého spolkem se stawem městským, i dosáhl konečně narownání wyrokem krále Wladislawa, na nějž se obě strany podaly, roku 1487. Wyrokem tím ustanoweno jest nawždy, jak byl někdy císař Sigmund wyřkl dočasně, tak že napotom ze starodáwných úradů zemských dwa, totiž nejwyššího sudí a nejwyššího komorníka, náležely wyhradně stawu panskému, třetí pak, nejwyššího písáře, stawu rytířskému; kmetů zemských wždy 12 bylo z pánů, 8 z rytířů. Jak medle však tím způsobem rozepře ta minula, sprátelili se obadwa stawové šlechtictí, páni a rytíři, a pomáhali sobě na wzájem jak k dalšímu oslawování moci královské tak ke ztenčení moci stawu městského.

W těchto snahách nemálo prospěla šlechtě proměna w zewnějších poměrech koruny české po smrti krále uherského Matiáše r. 1490. Král Wladislaw zwolen jest za nástupce jeho w králowství uherském, i přestěhowal se stálým sídlem swým z Prahy do Budína. Změnau tauto docílilo se nawrácení Morawy, Šlezska a Lužice ku koruně české, které by sice při zwyklé wěrolomnosti krále Matiáše i po smrti jeho bylo býwalo nejisté. Ale při vzdálenosti králowě ze země wedli nyní spráwu Čech nejwíce úředníci zemští, pocházející wesměs ze šlechty, kteříž hleděli přitom wětším dílem jen k zisku swému a stawu swého. Náwodem jejich swolowal král Wladislaw čím dále tím k wětším obmezením práw králowských. Již roku 1497 zawázal se osazowati netoliko staré tři úřady při saudě zemském, nýbrž i wšeccky jiné nejwyšší úřady osobami stawu panského a rytířského dle pewného rozdělení mezi dwěma těmito stawy. Stawu panskému dostalo se dle toho krom komornictví a sudství také nejwyšší purkrabství Pražské, hof-

mistrství, maršalství a kancléřství zemské; stawu rytířskému krom písarství zemského podkomořství a purkrabství kraje Hradeckého. Dwa purkrabí hradu Karlšteina, co strážci koruny, klenotů a privilegií zemských, odpovědní již netoliko králi ale i stawům zemským, měli býti jeden stawu panského, jeden rytířského, a střídati se we skutečném wykonávání úřadu. Toliko minemistrství wyhradil sobě král, aby k němu dosazowal osoby stawu panského, rytířského nebo i městského. Téhož roku k nemalému ztenčení důchodů korunních král se odřekl wšelikého práwa k odúmrtem po osobách stawu panského a rytířského, wyjma toliko statky manské. Wselijkými jinými nálezy sněmowními, ku kterým dal swé swolení, obmezeno jest práwo králowo k swobodnému nakládání s korunním jměním; jakož nálezem roku 1499, dle kterého nesměl napotom žádný korunní statek buď celý buďto s část odcizen nebo zastawen býti, leč s powolením sněmowním. Stawové wymáhali sobě tím a jinými spůsoby dohlídku nad spráwau stálých důchodů korunních, aby nebyli při nedostatku jich příliš obtěžowáni berněmi; w powolování pak berní byli králi wždy neochotnější. Při nedostatku příjmů nemohl král také wydržowati žádné wojenské moci, která by byla mohla odolati saukromé branné moci pánů a rytířů.

Při tomto stawu wěcí nenacházela se již prawá wládní moc při králi, nýbrž při stawích zemských; i byla by země mohla obstáti při nowém řádu na tom poměru založeném, kdyby byli stawové býwali ožiweni duchem vlasteneckým. Skutečně však snahy jejich byly soběcké, a protož oslawení moci královské wrhlo se ke škodě obecného dobrého. Když swobodná ruka králowa nehájila již platnosti zákona, dalo se panstwo a rytířstwo toho času w libowolné přitěžowání poddanství lidu sedlského. Začal se zawoditi zwláštní osobní neswoboda zákony sněmowními, dle kterých člověk poddaný nesměl se stěhowati pod jinau wrchnost nebo přestaupiti do stawu městského aneb duchowního bez powolení swého pána čili listu wyhostného, kterýž se neudělowal zadarmo. Již powýšeno také za zákon, aby žádný poddaný nesměl na saudě zemském býti žalobníkem proti pánu swému; čímž staré právní smlauwy mezi wrchnostmi a poddanými zbaweny jsau wší ochrany zákona.

Stawu městskému počali stawové dwa wyšší sáhati do starodáwných privilegií, kterými jemu propůjčeno bylo wyhradně práwo ku prowozování jistých žiwností. Počaliti wařiti piwo na prodej při zámcích swých a brániti poddaným, aby nesměli bráti piwa z měst ani woziti obilí do měst na trhy. Naopak bránili městům kupování statků zemských a wkládání do desk, kteréž se od velké bauře náboženské častěji stáwalo než předtím; ano poháněli měšťany před saud zemský w případnostech, ježto příslušely k saudům městským; konečně pak pokaušeli se zbawiti města třetího hlasu na sněmích při wšech záležitostech zemských, a uwěsti staw městský zase w ty meze práw weřejných, které požíwal před wálkau proti králi Sigmundowi.

Na sněmě roku 1497 uzawřeli stawové dáti přehlédnauti wšeliké obecné právní nálezy, zapsané w deskách zemských a sebrati je w jednu knihu zákonů; kteréžto dílo dokonáno zwláště prací wytečného znatele práw Albrechta Rendle z Aušawy, tehdaž písáře zemského,

a co zřízení zemské krále Wladislawa vydáno tiskem (1500). W zákoníku tomto však položili sobě páni a rytíři za právo všecko to, čeho se domáhali toho času na příkoř proti stawu městskému, a jmenovitě také zásadu powážliwau, že stawové panský a rytířský měli toho wůli a swobodu, práw swých přičiniti aneb ujíti. Z toho wzala sobě města králowská příčinu k žalobě proti stawu panskému a rytířskému, we které měl král Wladislaw učiniti rozsudek mezi stranami. Král, přijew za tau příčinau do Prahy, učinil wýpověď dne 22 Března roku 1502, kteráž byla městům we všem protiwná; pročez spokojiti se s ní nechtěli; když pak král zase ji wzal nazpět, aby platnosti neměla, wzpauzeli se páni a rytíři, nechtíce již od ní upustiti. Tu nejprwé města hned po odjezdu králowu do Uher držela sjezd w Praze, a zapsala se w jednotu k hájení swých práw a privilegií; rovněž pak zapsalo se panstwo a rytířstwo k hájení sobě rozsudku králowa; a hned strana straně začali činiti wšeliká příkoří.

Páni a rytíři držiwali sněmy sami o sobě, když města pro porušení práw swých jich se wzdalowala; města pak upírala sněmům takowým platnosti, a nechtěla se spravowati jich nálezy. Pro wraždu spáchanau w Praze byl toho času stat tudíž z nálezu konšelů Staroměstských zeman mladý Kopidlanský (1506). Zato odpowěděl bratr jeho Jirí Kopidlanský Pražanům a všem jiným městům králowským, jímal měšťany na silnicích, osekáwal jim ruce a nohy, páčil statky, a jiné konal ohawnosti. Mnozí pánowé a zemané byli mu w tom nápomocni, poskytujuce čeledi jeho útočiště na zámcích a twrzích swých, a úředníci zemští a poprawci po krajích, kteří měli powinnost stíhati škůdce zemského, díwali se tomu z nenáwisti proti stawu městskému. Brzy nalezli se i jiní lupiči, dílem stawu rytířského, a spoléhajíce se na takowé nadržowání, škodili měšťanům na silnicích i na statecích jejich.

Král Wladislaw byl mezitím w Budíně, teprw w 31. roce panowání swého wstoupil w manželství s Annau de Foix, sestřenicí krále francouzského Ludwika XII (1502), kteráž porodila jemu nejprwé dceru, jménem Annu, potom syna Ludwika (1506). Wladislaw, obdržew na stawích uherských i českých, aby tento syn jeho hned we věku dětském přijat byl za nástupce w králowstvích, přijel roku 1509, potřetí od swého zwolení na králowství uherské, do Prahy, kdež Ludwík, teprw tříletý, jest korunowan. Za swého přebýwání w Čechách, které tentokrát potrwalo celý rok, wzal rozepři mezi stawy opět před se, a opět wpowěděl proti práni měst. Nelibost měšťanů rozmnožila se ještě wíce z nahodilé příhody, když se strhla w Praze krwawá rwačka mezi uherskými dworany a čeledí jejich i obecným lidem, we které 16 Uhrů přišlo o žiwot, jejichžto smrt král pomstil mnohými ukrutnými poprawami, dřením, strkáním na kůl a jinými spůsoby w Čechách dotud neslýchanými.

Před odjezdem swým wydal Wladislaw list čili majestát stawům českým (1510, 11 Led.), kterým zawázal sebe i budauci krále české, aby žádných knížetství ani jiných zemí neb zámků i wně králowství českého ku koruně náležejících neodcizowali beze swolení sněmowního. Ale rozepře mezi stawy rozněcowala se čím dál tím wíce. Nebo ná-

sílí činěná měšťanům z přehlížení úředníků zemských a nadržowáním jiného panstwa ani za přítomnosti králowy nepřestala, a tím wíce množila se potom. Tu měšťané, utužiwše jednotu swau ještě wíce, konečně roku 1513 zwolili sobě kníže Bartoloměje Minsterberského, wnuka krále Jiřího, za správce swých věcí w rozepři s pány a rytíři. Jemu podařilo se přeswědčiti krále o křiwdě, že se dála měšťanům, a o škodě pro korunu samu, která pocházela z rozdwojení mezi ním a městy. Z náwodu knížete Bartoloměje prokázala se města králi ochotnými wyprawením jemu hojných pomocí wojenských do Uher, kdež welká bauře sedlská wedením Jiřího Doše Sékela roku 1514 nebezpečenstwím zahrozila samému králowskému sídlu w Budíně. Král počal odtud zasazowati se o přátelské nárownání rozepře mezi stawy bez ublížení stawu městskému, časté o to posly do králowství posílaje. Také však propůjčowal se městům i udělowáním swobod, které podobně jako plnění žádostí panstwa byly ke zkrácení moci koruny. Tehdáž Pražané obdrželi právo, aby za nepřítomnosti králowy směli sobě sami woliti konšely bez wšelijakého wplywu králowa (1514). Po nešťastném zahynutí knížete Bartoloměje we wlnách Dunaje roku 1515 zastupowal města w rozepři jejich se šlechtau podobně bratranec jeho, kníže Karel Minsterberský, rovněž wnuk krále Jiřího. Prwé však než se auplně narownání docílilo, zemřel král Wladislaw w Budíně w 61. roce věku (1516, 13 Března).

§. 72.

Král Ludwík.

Pro nesnáze, které míwal skoro po celý čas panowání swého se šlechtau uherskau, hleděl Wladislaw powždy zvláště dobrého přátelství s nejmocnějším sausedem swým, císařem Maximilianem I, synem a nástupcem císaře Fridricha III, jehož domu kwetly toho času nádeje we weliké rozmnožení moci pro budaucnost nejprwé příští. Jediný Maximilianůw syn Filipp byl po matce swé Marii dědicem panství burgundského w Nízozemsku, ku kterému mezi jiným bylo se dostalo také hrabství Lucemburské za děda Mariina Filippa druhým šňatkem jeho s Alžbětou kněžnou Zhořeleckau, synowkyní někdy krále Wacslawa IV. Filipp syn Maximilianůw, zasnauben byw s Johannau dcerau krále Ferdinanda arragonského a králowny Isabelly kastilské we Španělich, měl dwa syny z manželství tohoto, Karla a Ferdinanda, a dceru Marii; poněwadž pak bližší dědicové w krátkém čase všichni wymřeli, dědil nejstarší ze wnaučat těchto Miximilianowých, Karel, celé panství španělské, nastoupil po smrti otce swého Filippa w panství burgundském, a byl potom s mladším bratrem swým Ferdinandem rovněž také ustanoweným dědicem panství rakauského po Maximilianowi. Roku 1515 měli sjezd spolu we Wídni král Wladislaw, bratr jeho Sigmund král polský a císař Maximilian, kdež kromě spolku všech tří mocnářů těchto proti Turkům umluwena jest dwojí swatba, krále Ludwika totiž, syna Wladislawowa, s arcikněžnou Marií wnukau císařowau, a arciknížete Ferdinanda, mladšího ze wnuků císařowých,

s Annau dcerau Wladislawowau. Umluveno přitom mezi mocnáři, aby po Ludwíkwí Anna byla dědičkau trůnu českého a uherského, ač scházelo k tomu svolení stawů českých; před smrtí pak swau ustanovil Wladislaw císaře a krále polského za poručníky swého syna, teprw desítiletého.

Poslední toto nařízení králowo přijali stawové čeští na sněmě hned po smrti jeho držaném w Benešowě (1516), ač tak, že wznešeným poručníkům zahraničným nedopustili proto skutečného vykonávání moci w zemi swé. Spráwu zemskau wedli na ten čas posawadní nejvyšší úředníci zemští a několik tak zvaných regentů, přidanych k nim z prostředka stawů, čímž posawadní hynutí moci koruny ještě poněkud se přimnožilo. Počítalo se, že při smrti krále Wladislawa byla koruna česká zadlužena již asi we čtyrech millionech kop grošů. Nejvyšší úředníci, z nichž prwní byl Zdeněk Lew z Rožmitála co nejvyšší purkrabí Pražský, byli hlawními věřiteli koruny, a pod přičinau tau obraceli důchody korunní nejwíc ke swému užitku, a provozowali w úřadech swých všeliké neřesti.

Za tohoto neutěšeného stawu země podařilo se nicméně snahám několika mužů vlasteneckého smýšlení, zvláště maudrému panu Wilémowi z Pernšteina, přivéstí rozepři mezi stawy ku konečnému narownání tak zwanau smluwau Swatowácslawskau na sněmě o swatém Wácslawě roku 1517 (24 Října). Města upustila od výhradného práwa k waření piwa, panstwo a rytířstwo od půhonů nowě vymyšlených a od jiných nowot; jinak pak vše sporádáno jest dle předešlého stawu věci, a města tudy jmenowitě zachowána při třetím hlase swém na sněmích. Tím však nepominula ještě všeliká nedůwěra pro budaucnost. Jedna strana měla vždy péči na druhau. Z toho podnětu spojily se w Praze obce Starého a Nowého města, po mnohém marném usilování o to za předešlých časů, tehdaž w jedno město se společnými konšely a purkmistrem, neohlížejíce se přitom ani na swolení králowské, bez kterého nepřislušelo jim měniti privilegia daná každému městu obzvlášť. Jan Pašek z Wratu, jeden z nejobratnějších řečníků práwních toho času w Praze, který byl hlawním původem této jednoty, stal se wolením od obce prwním spojeného města.

Pro lepší opatření dobrého koruny jednalo se o to, aby král Ludwík již we 12. roce wěku swého obdržel práwní léta a ujal se sám panování. Stawové tomu neodporowali, však pod wýminkau, aby král prwé přijel do země a učinil přísahu na práwa a swobody zemské, poněwadž při korunování swém, byw ještě dítě, učiniti toho nemohl. Příjezd králůw měl však dlauho překážky všelijaké, a protož vládaření úředníků tehdejších, všem stawům čím dál tím více odporné, déle se protáhlo. Kdykoli král posílal do země z Uher žádat stawy o berni k zaprawení potřeb swých, zpěčowali se páni a rytíři i tím více města, protože newěřili úředníkům těm, aby peněz powolených neobrátili jinam než k určenému účelu. Když mezitím opět vyskytli se w několika stranách zhaubcowé zemští stawu šlechtického, spoléhající se na strannost úředníků zemských proti stawu městskému, města pak sebrali pole (1520), dobyli a rozbořili několik twrzí a laupezníky vydali na poprawu, nešetříce stawu jejich; strhly se z toho

různice mezi stawy znou. Nejvyšší purkrabí Zdeněk Lew vydal půhon na Pražany a druhá města co rušitele míru zemského; oni však k saudu zemskému nestáli, aniž mohli k tomu býti donuceni; a tak s jedné i s druhé strany uwodila se veřejná moc w opowrzení.

Ke zmatkům těmto w řízení zemském přišly ještě také nowé různice o náboženství. Počalof se tehdaž Martinem Lutherem náboženské hnutí w Němcích (1518), které během několika let způsobilo odpadnutí mnohých knížat a welké části národu německého od učení církwe i od poslušenství papeže, ne na čas, jako při straně pod obojí w Čechách, nýbrž na vždy a nezvratně. Hned vyskytli se hlasatelé nowého učení také w Praze a w jiných místech králowství českého, dílem cizí, dílem domácí. Z těchto způsobil nejwětší hnutí w lidu Pražském Matěj paustewník, který opustiw samotu swau na hoře Baubíně blíž hranic baworských (1519), jal se kázati po ulicích, po březích a jinde mimo kostely a odwracowati lid od kněží jak strany pod obojí tak pod jednau. Hned stalo se welké rozptýlení we straně přijímajících pod obojí mezi těmi, kteří zastávali rád starý, a těmi, kteří rozmrzewše se nad nenadějností jeho, w nowém učení spatřowali cestu k wybawení se z posawadních nesnází o stwzení kompaktat papežem. Byliť mnozí, kterým se zdálo skutkem welikým, že Němci, po sto let nejwětší protivníci Čechů pro náboženství jejich, sami již začali přijímati pod obojí způsobau a protiwti se poslušenství církwe Římské; jiné lákala weliká lehkost we mravních zásadách, které howělo učení Lutherowo; nebo nežádalo na nich přísné kázně, jaké hleďli u sebe bratří čeští; protož mělo přívrženců množství w čase nejkratším. A jak Čechowé strany pod obojí, tak zalibowali si w něm také Němci w krajinách pomezních a we druhých zemích korunních. We Wratislawi, w Jihlawě a w jiných městech slezských a morawských, kdež za krále Jiřího z národného záští na Čechy nejwíce horlilo se proti kacírství českému, následowalo se nyní ochotně kazatelů nowého učení, jakožto z Němec přicházejícího, a proti katolickému kněžstwu dály se hrubé, násilné wýstupy.

Při samém začátku nepokojů náboženských w říši německé zemřel císař Maximilian (1519), po němž wnuk jeho Karel, již král celého Španělska a i obojí Sicílie, zwolen jest na císařství a nazwán Karlem V (1520); od něho pak brzy potom celé posawadní panství rakauské postaupeno mladšímu bratru jeho Ferdinandowi (1521). Dle předešlých umluw slawil arcikníže Ferdinand hned po uwázání se w panství toto swatbu swau s Annau sestrau krále Ludwíka; rovněž pak sestra jeho Marie wezena do Uher k zasnoubení s Ludwíkem; kterážto swatba druhá utrpěla nenadálý odklad welikým útokem sultana tureckého Solimana na jižní hranice králowství uherského. Bělehrad, pewnost skoro ode sta let hájená co klíč k Uhrům, padla tentokrát w moc Turků, a strach před nimi zmocnil se nowě všech zemí okolních.

Teprw po této nešťastné události přijel král Ludwík konečně do Čech (1522), učinil stawům přísahu na práwa země, a dal manželku swau Marii korunowati za králownu. Přítomnost jeho dobře působila k uwedení stawowských stran w pokoj mezi sebou. Sněm

jednohlasně powolil berni na částečné zaprawení dluhů korunních a na wychowání dworu králowa, též i na wojenskau hotowost proti Turkům, když by jí bylo potřeba k hájení králowství uherského. Král pak, pobyw skoro asi rok w Praze, a přesvědčiw se dostatečně o zistnosti tehdejších úředníků zemských, brzy před odjezdem swým do Uher všecky pojednau složil s úradů (1523, 13 Un.), a sadil jiné na jich místa, z nichž přední kníže Karel z Minsterberka co nejvyšší hofmistr jmenowán jest správce zemským na čas nepřítomnosti králowy; nejvyšším purkrabím na místě Lwa z Rožmitála učiněn jest Jan z Wartenberka. Také sadil král nowau radu we spojeném Starém a Nowém městě Pražském, při čemž Jana Paška z Wratu vypustil z konšelství a na místo jeho učinil primasem Jana Hlawsu z Liboslawě.

Nowí úředníci zemští i nowí konšelé w Praze byli wětším dílem příchylní k nowému učení, a zjednali jemu ještě wětší průchod. W Praze, kdež bylo velké rozkwašení mezi stranami, purkmistr a konšelé wypowieděli několik kněží z města, kteří se nejvíce zasazovali o zachování starého řádu přijímajících pod obojí (1523, 23 Čwce.). Spůsobením pak nejvyšších úředníků držán jest sjezd kněžstwa i stawů světských strany pod obojí netoliko z Čech, nýbrž i z Morawy w koleji Karlowě dne 29 Ledna 1524, na kterém Lutherani již pokusili se rozhodnutím wětšiny učení swé wprawiti celé straně pod obojí. Stalo se usnešení o jisté artikule týkající se i wíry i řádů kostelních, kterých zachowávání uloženo jest celému duchowenstwu, a hned také obnowena konsistoř tak, aby w ní kněží smýšlení Lutheranského měli přewahu. Hawel Cahera, farář Týnský, který byl s Lutherem samým obcowal we Wittenberce, zwolen jest za administratora.

Toto počínání bylo proti mysli dworu krále Ludwíka, který pro nebezpečenství od Turků hleděl dobrého dorozumění s dworem papežským a protož jmenowitě w Uhřích toho času spůsobil nálezy přísné proti Lutheranům. Toho užila strana Paškowa w Praze i starých úředníků w zemi ku podvrácení moci swých protiwníků, zasažujíc se dle wší možnosti swé o staré učení. Hned při prvním obnowení rady městské w Praze za nepřítomnosti krále obcí samau stal se zase Pašek primasem (1524, 14 Břez.), i nemeškal užiti nowé moci swé ku potřebě strany protiwné. K nařčení, že Lutherani strojili úklady k zavraždění hajitelů staré wíry we městě, dal Pašek jednoho dne (9 Srpna) zajmouti konšely a několik jiných znamenitějších měšťanů, kteří se přidrželi nowých mínění, a učinil nad nimi saud se stranau swau, kterým, ač se žádá wina při nich nedokázala, nicméně wypowieděni jsau z města. Nález ten stwrzen jest od sameho sjezdu, jemuž o tom učiněno křiwé přednešení od Paška i od knížete Karla Minsterberského, který sám byw z počátku přítelem Lutheranstwí, zase od něho se odklonil. Potom spůsobil Pašek usnešení obce, kterým ustanoweni jsau jiní artikulowé o wíře, náležům nedáwného sjezdu kněžského a stawowského protiwní, a každý saused musil přísahati k nim pod wypowieděním z města. S Paškem spolčil se nyní administrator Hawel Cahera, který toče plášť podlé wětru, ze chwastawého welebitele Martina Luthera stal se najednau jízlíwym nepřitelem jeho učení. Pod přikrytím wíry wypowiedal Pašek jeho pomocí jednoho pro-

tiwníka swého za druhým z Prahy, a provozowal nad městem panstwí násilné.

Po přewratu tomto w Praze nedowedli i nowí úředníci zemští zachowati se dlawho we swých úradech. Sočením na ně pro wíru dal se král Ludwík pohnauti, že jim odňal úřady a nawrátil je dílem zase předešlým úředníkům. Zdeněk Lew z Rožmitála stal se opět nejvyšším purkrabím Pražským (1525 Un.). On a Pašek wstaučili spolu nyní w přátelství, a pomáhali sobě w pronásledowání swých weřejných i saukromých nepřátel. Z nawodu jejich držán jest sněm stawů pod jednau i pod obojí w Praze, na kterém přes odpor Lutheranů uzavřelo se ze spolka jednati o stwrzení kompaktat s legatem papežským Campeggiem, jenž toho času nejvíce za příčinau obrany proti Turkům meškal u dwora krále Ludwíka w Budíně. Po dosažení jeho mínili společnými silami stíhati Lutherany jako předtím bratří české, co staupeuce náboženstwí w zemi nedowoleného. Slawné poselstwí o to do Budína, we kterém Lew z Rožmitála a Pašek s Caherau na předním místě se účastnili, nemělo však ani nyní lepšího účinku nežli všecka předešlá jednání o kompaktata s dworem papežským.

Mezitím poznal král Ludwík, že se stala křiwda měšťanům z Prahy wypowieděným, a že opětným dosazením předešlých úředníků dal moc do ruky těm, kteří nejvíce byli na příkoř dobrému koruny. Nařizowal, aby wypowieděni přijati byli zase do Prahy až do lepšího ohledání jich pře; ale Pašek odepřel poslušnost tomuto rozkazu králowy; nejvyšší pak úředníci zemští protiwili se králi rovněž, a provozowali w úradech swých wšelikau libowůli. Když Lew z Rožmitála, maje rozepři o dědictwí s pány Rosenberskými, moci swé úřední co nejvyšší purkrabí užiti chtěl k uwázení se w nesprawedliwé držení; rozdělila se o to konečně celá země, panstwo i města, na dvě branné jednoty, mezi nimiž schylovalo se zřejmě k wálce domácí.

Při takowém postawení wěcí českých a při zmatcích ještě wětších we králowství uherském předsewzal roku 1526 sultan Soliman nowý, po kolik let se strachem očekáwaný útok na Uhry s celau wojenskau mocí swau. Král Ludwík, hledaje pomoci we všech zemích okolních, žádal i na stawích českých, aby mu přispěli weřejnau hotowostí, slíbenau za přebýwání jeho w zemi. Ale i w tom prokázali se mu nejvyšší úředníci neochotnými. Lew z Rožmitála wznášel wěc na sněm zemský, jež sebrati nebylo však možné pro rozezlení stran na sebe. K snažné žádosti králowě uzavřela konečně strana Rosenberská ze sjezdu swého sama o sobě, táhnauti králi na pomoc. Tu i strana druhá swolila k tomuž, ale úmyslně protahowala wojenské příprawy, až bylo pozdě. Když teprw některá část zástupů českých, roztraušeně do Uher táhnaucích, dorazila do králowa ležení, swedena jest z nesmyslné zpupnosti panstwa uherského bitwa u Muháče s mocí Turků asi dwanáctkrát silnější. Wojsko křestanské utrpělo během půl druhé hodiny krwawau úplnau porážku; a král Ludwík, dwadcetiletý, zahynul na útěku, utonuw i s koněm w rozbahněném hlubokém potoce (29 Srpna).

KNIHY SEDMÉ.

Čechy pod panovníky rodu rakauského až do bitvy Bělohorské.

(Od roku 1526 až do r. 1620.)

§. 73.

Král Ferdinand I. Prvních 20 let jeho panování.

Králem Ludvíkem vymřela větew královského rodu Jagelowa panowawší w Čechách již we druhém pokolení. K uprázdněnému trůnu hlásil se swat jeho arcikníže Ferdinand rakauský na základě smluw mezi králem Wladislawem a císařem Maximilianem. Stawové čeští však neuznáwali platnosti smluw těchto; pročež neobmeškál arcikníže Ferdinand zároveň také wyjednawati se všemi přednějšími osobami jak w Čechách, tak také na Morawě, we Slezsku a w Lužici, aby je získal pro sebe při nastawajícím wolení krále. Nešetře slibů a darů, jichž mnozí nade vše byli žádostiwí, a zachowáwaje se w tom jednotejně k oběma stranám, na které se stawové dělili, spůsobil tím hlavně, že se dosti brzy stalo dorozumění mezi nimi o společný sněm wolební w Praze. Kromě Ferdinanda ucházel se o přízeň stawů král Sigmund polský a Wilém i Ludwík wéwodowé baworští. Nicméně zvolen Ferdinand čtyry a dwadceť wolenci, na které sněm wznel wolbu, po osmi z každého stawu, jednohlasně dne 24 Října 1526.

Stawové předložili jemu poselstwím wypraweným do Wídně některé wýminky, které čelely k dalšímu ještě obmezení moci královské, než we kterém se nacházela již za předešlého času. Ferdinand přistaupil k nim toliko s wymíněním, aby směl jednati se stawy na prvním sněmě o slevení s nich, coby bylo přílišného; ale owšem stwrdil wšecky dáwné swobody stawů, zřízení zemské i kompaktata se zápísem krále Sigmunda, a wydal revers, kterým se znal k tomu, že zwolením od stawů dosáhl králowstwí českého; také swolil k žádosti stawů, aby napotom Praha byla sídlem celého jeho panstwí. W měsíci Unoru roku 1527 přijel král do Prahy, a korunowan jest na hradě Pražském dle obyčeje (24 Un.).

Sněm hned potom držaný, na kterém se jednalo o nowá obmezení moci královské, kterých sobě král obtěžowal, swolil ke zmírnění některých. Zejména změnen artikul, dle kterého neměl nikdy za žiwobyť krále wolen aneb korunowan býti jeho nástupce, we znění takové, aby to smělo býti, kdyžby král měl dědice králowstwí. Král obdržel od stawů, že zrušili jednoty, we kterých stáli jedna strana proti druhé, a swolili k zakázání wšelikých postranních zápisů a jednot

napotom; také ohradil sobě práwo královské, častěji za posledních časů porušené, k swolání sněmů i krajských sjezdů, tak aby jiným nebyly swoláwány než králem. Týž sněm powolil králi Ferdinandowi také pomoc peněžítaw k wálce s Janem Zápolským, uchwatitelem koruny uherské, ku které Ferdinand měl práwo dle starších i nowějších smluw dědičných.

Ferdinand nastaupil hned w letě r. 1527 tažení do Uher s wjškem českým a německým, sebraným u Wídně, wjel do Budína, a zapudil Jana Zápolského do zimy potom z celých Uher, tak že musil útočiště hledati w Polsku u krále Sigmunda, který měl sestru jeho za manželku (1528). Zápolský však nezhrzil se, k wydobyťi sobě panstwí žádati pomoci od Solimana sultana tureckého, který se ochotně chopil té příležitosti k dalšímu rozšíření panstwí swého proti mocnostem křesťanským. Roku 1529 přitáhl Soliman opět s celau moci swau do Uher, dosadil Zápolského w panstwí pod wrchní moci porty turecké, a oblehl Wídeň. Tu bylo králi Ferdinandowi w srdci zemí swých odpírati nepříteli křesťanstwa, který za Jiřího Poděbradského při lepší jednomyslnosti panowníků a wětší maudrosti papežů Pia II a Pawla II byl by snad ještě mohl wpuzen býti z Europy. Stawové čeští s morawskými a z druhých zemí koruny české wyprawili k tomu wěřejnau hotowost do Rakaus, kdež král sbíral wojska i z jiných zemí swých a wojenské pomoci z Němce w Lince; až konečně sultan musil odtáhnouti s nepořízením. Hned wtrhlo wojsko krále Ferdinanda opět do Uher, a wálčením několikaletým se Zápolským i s Turky opanowalo aspoň půlnoční a západní části králowstwí uherského, jakož i podržel Ferdinand w moci swé králowstwí charwátské. Přitom zůstawa jest mírem zawřeným r. 1533 w Konstantinopoli. Tím učiněn byl základ potomní velikosti říše rakauské; neboť odtud Čechy a země přiwtělené ku koruně české se starodáwnými zeměmi domu rakauského i aspoň s částí zemí koruny uherské zůstaly nawždy spojeny pod jedním panstwím. Ferdinand účastnil se mezitím we všech tehdejších záležitostech říše německé co pomocník bratra swého císaře Karla V, jehož spůsobením již roku 1530 zwolen jest za krále Římského a tudy za budaucího jeho nástupce w císařstwí.

Král Ferdinand, nastaupiw panstwí české we 24. roce wěku swého, slynul již tehdaž co panowník wytečných wlastností. Byl i rázný i obezřelý; měl známosti rozsáhlé, wůli pewnau a neoblomnau; byl střídmý, a krom řídkých okamžiků uměl na uzde držeti každau náruživost. We wšelikém ohledu byl opak swého blízkého předchůdce, krále Wladislawa II; a jakož slabostí krále tohoto zašla koruna česká nejwíce, tak Ferdinand I neunawně pilen byl obnowení a pokud možná pozdwižení práw královských.

První příčinu k zakročením rázným zawdala Ferdinandowi různice mezi stranami Pražskými. Jan Pašek z Wratu, který při nastaupení jeho panowal w Praze, znaje nechut nowého krále k nowým učením náboženským, chtěl se jemu zalíbíti wždy krutějším pronásledowaním staupenců jejich we městě, tak že konečně z rozkazu jeho několik osob i za žiwa jest upáleno. Král Ferdinand nedal se však tím mýliti w hájení poznané sprawedliwosti. I on jako prwe král Ludwík nařídil,

aby wypowiedění měšťané strany Hlawsowy byli nawráceni zase do města. Když Pašek i jeho rozkazu se protivil, dal král prozatím toliko přátelsky vyjednávat mezi stranami; což při zpupnosti Paškowě newedlo k žádnému konci. Ale Paškowa moc byla ponenáhlu podryta, aniž se on toho nadál, když neměl již žádné podpory jako prvé mezi vyššími stawy, poněvadž král různice mezi nimi dowedl na ten čas uwésti w pokoj. Tu král po nawrácení swém z prwního tažení proti Zápolskému předně zrušil jednotu mezi Starým a Nowým městem Pražským, jakožto zřízenau proti privilegím královským, a dosadil zase zvláštní konšely na Starém, zvláštní na Nowém městě, při čemž Paška vypustil z rady konšelů (1528). Nowým konšelům nařídil potom opět jednati o přátelské narownání s wypowieděnými. Když pak Pašek i administrator Hawel Cahera mezi zaneprázdněním potomním krále s obranau proti Turkům w čas obležení Wídně pokaušeli se rozntítí proto bauře w obcích; wypowieděl král nejprw Caheru ze všech zemí swých (1529), potom i Paška na některý čas z Prahy. Nikdo neprotivil se rozkazům přísně odměřeným; a narownání s wypowieděnými stalo se nyní tak, že se bez dalších protiwenství wrátili do města.

Král užil tohoto wítězství hned k uložení přísných mezi velké newázanosti, která se byla za předešlých časů zmohla w jednáních obcí jak w Praze tak we všech jiných městech královských, nařídí, aby napotom veliká obec, to jest shromáždění všech sausedů, nebyla swoláwana leč tak jako sjezdové stawů se zvláštním powolením královským.

Wálky turecké byly příčinau, pro kterau Ferdinand hned od počátku swého panování žádal na stawích berní mimořádných častěji než kterýkoli panovník před ním; a když i té příčiny nebylo, dowedl toho král rázným chováním swým, že mu stawové berní neodpírali, pro zjewnau nedostatečnost stálých důchodů koruny, jmenowitě ze statků korunních, kteréž byly při nastaupení jeho všeho wsudy Poděbrady, Kolín, Křiwoklát, Tachow a Kadaň. Wšecko ostatní bylo roz-zastaweno, a dlhy korunní wzrostly přes míru. Nemohlo tedy jináč býti, nežli že nedostatek koruny musil nahrazován býti pomocmi z důchodů stawů zemských a jich poddaných; a protož od času krále Ferdinanda berně, ježto se nazýwaly mimořádnými, skutečně staly se již každoročními. Naproti tomu dostalo se zemi řádnější správy a jmenowitě řádného konání sprawedliwosti, o které král pečowal se zvláštní horliwostí. Pilnému přihlížení jeho k nestrannosti soudců a k bezohlednému vykonávání práwních rozsudků proti mocným jako nejmenším podařilo se powznéstí wáznost soudní moci, we zmatecích předešlých hluboce pokleslau, tak že od jeho času přestaly na wždy saukromé wálky mezi osobami mocnými a jiné hrubší wymáhání práwa swémocí; též bezpečnost silnic obnowila se stáleji než kdy předtím.

Při zastaralosti mnohých nešwar w zemi nebylo bez lidí, kterým způsob wlády nowého panovníka byl proti mysli. Z počátku brojili proti Ferdinandowi zvláště staupenci wéwod baworských, kteřížto více let potom zůstawali s ním w nepřátelství, protože proti nim obržel wrch při wolení za krále. W tajném dorozumění s nimi i také s knížaty protestantskými w Němcích dálo se roku 1528 najímání žoldněřů

českých do služeb Jana Zápolského, když se w Polsku strojil k obnowení wálky s Uhry. Ale obezřelé a nestranné chování králowo nedalo wzniku mocnějším stranám w zemi jemu protiwným, až přišel k tomu později teprw podnět z rozbrojů náboženských.

Král Ferdinand měl nowoty Lutheranské čili protestantské i sám w nenávisti, zkusiw mnoho škodliwých následků z nich jak w říši německé tak i we vlastních zemích swých rakauských již i před nastaupením w králowství české, i byl také weden k odporu proti nim poměry politickými, zvláště ohledy na bratra swého, císaře Karla. Opatrnost však nedopaušřela mu w Čechách násilného proti nim wystupování. Bránil sice veřejnému zawádění jich do kostelů we městech královských, jmenowitě w Praze, kdež byl již prvé Pašek zahradil jim cestu; ale na panstwích pánů a rytířů nestačila k tomu moc jeho; pročez zmáhaly se tam wolně. Teprw když stawové k Lutheranstwí přichylní, kteříž se nazýwali sami také ewangelickými, wždy zase znou w to se zasazowali, aby prostředkem konsistoře swůj řád uwedli w celau stranu pod obojí; hleděl král zameziti to tím prostředkem, jako předtím Pašek a Lew z Rožmitála, totiž uwezením starých pod obojí s přijímajícími pod jednau způsobau w jednotu na základě kompaktat, tak aby budauce konečně opatření společným arcibiskupem, společně se zasadili o wymytění jiných wěr. K tomu swolal král roku 1537 obě strany ke sjezdu do Prahy; dal však wyzwati ty, kteří by se dle jména znali k straně pod obojí, skutkem pak nebyli ani pod jednau ani pod obojí, aby ze shromáždění wystaupili. K wyzwání to-muto přinutili stawové pod obojí toliko několik osob jednoty bratrské, aby wystaupili, poněvadž jednota byla jim protiwná pro swau přísnost kázně; nazýwali jí mnišstwím, honosice se sami swobodau ewangelickau. Lutherani však, jsauce již wětšinou we straně pod obojí, nedali se wylaučiti, a přiwedli tím zámysl králůw we zmar. Neboť wětšinou swau nechřeli se již spravowati kompaktaty, než, jak prawili, slowem božím, a podávali se k jednotě se stranau pod jednau na ten způsob, aby i w kostelích jejich měli přístup k šíření nowot, i aby buď společně s přijímajícími pod jednau měli arcibiskupa, woleného od stawů, a tedy lutheranského, buď aby každá strana měla biskupa pro sebe, čímž aspoň straně pod obojí celé byl by se dostal lutheranský biskup.

Král byl tím zběhnutím věci přinucen, jednání přetrhnutí a nechati všeho w předešlém způsobu. W třetím roce potom (1540) vypukla však znou wálka w Uhřích z příčiny smrti Jana Zápolského, w které sultan turecký Soliman již sám zmocnil se velké části králowství uherského s hlawním městem Budínem, a wykázal synu Zápolského Janu Sigmundowi, nemluwněti, toliko východní část Uher se Sedmihradskem za podíl co wojwodowi, proti Ferdinandowi pak dobýwal jeho země w stranách západních část po částí. Tyto nesnáze králowy dodaly straně ewangelické nowého srdce ku pokušení se o swé záměry. Již roku 1541 zwolili lutheranského administratora, Jana Mystopola, od něhož se nadáli rázného působení ku přetwoření celé strany pod obojí dle smyslu swého. Když potom roku 1543 král položil společný sněm stawům všechněch zemí koruny české w Praze, aby žádal pomoci mimořádné proti Turkům, drželi stawové pod obojí

z Čech i z Moravy schůzku k jednání svých věcí náboženských, a dali též svolati duchovenstvo strany pod obojí, jemuž administrator Mystopol předložil otázky o hlavních rozdílech mezi starým a novým učením. S tuhým odporem duchovních staré víry pod obojí vyslovila se většina dle smyslu Lutherova, a hned stawové wzesli žádost na krále, aby jim stwrdil usnešení toto o náboženství i aby jim dowolil zwoliti sobě biskupa. Král odepřel obojího, a odkázal stawy na zachowávání kompaktat, slibuje toliko zjednati, aby některý z okolních biskupů swétl kněžstvo strany pod obojí. Když pak panstwo i duchovní pokaušeli se o některé odpory, zarazil Ferdinand obojí domluwami přísnými. Administrator Mystopol, chtěw učiniti začátek zawedení nových řádů w Praze opominutím processí o božím těle a opět w den zaswěcený Husowi, neopowážil se neposlechnuti krále, který obě držeti jemu obzwlášť přikázal. Když pak dowolil sobě na kázání haniwých řečí proti kněžstvu strany protiwné, ustrašen jest opět projewením nemilosti králowy, z které propuštěn jest toliko na mnohé přímluwy.

Mezi těmito třenicemi potkalo welké neštěstí Prahu ohněm dne 2 Čerwna roku 1541, který stráwil welkau část Malé strany, hrad Pražský i s Hradčany, zkazil slawnau stawbu kostela sw. Wíta, a nad to zničil desky zemské, základ starodáwný wšeho saukromého i veřejného práwa w zemi. Když se sněm usnesl o způsob založení nových desk a o obnowení starých zápisů, pokud se našly hodnowěrné přepisy; předložil král stawům roku 1545 žádost, aby jej se wzhledem k dědičnému práwu manželky jeho Anny propustili z reversu jim wydaného při nastaupení w králowství, a přijali do desk revers jiný, kterým uznáwalo se práwo manželky jeho Anny co dědičky trůnu. Jakž byly myslí mnohých popuzeny proti králi z příčiny náboženství: nicméně neměli odvahy, aby se protiwiki této žádosti králowé, jejímž splněním uznána jest dědičnost trůnu w nowém domě panownickém ještě jasněji než nálezem sněmu roku 1527 o korunowání dědice králowství za žiwobyti předchůdce.

§. 74.

Wzbaurení stawů pod obojí roku 1547.

Roku 1545 zawřel král Ferdinand podruhé mír s Turky w Konstantinopoli, a rok předtím byl také bratr jeho, císař Karel V, učinil mír s Francauzi, s nimiž byl měl wálky welké od prwního času swého panowání. Po takowém utišení s hlawními protiwníky předsewzal císař Karel pokorení protestantských knížat německých, kteří za jiného zaneprázdnění jeho byli welice rozšířili moc swau a užíwali jí ku přechwatům wždy smělejším proti práwům císaře a katolických stawů w říši. Po marném wyjednávání o nápravu přišlo k wálce mezi císařem a spolkem Schmalkaldským, jež knížata byli učinili mezi sebau, majíce za přední hlavy Fridricha kurfirsta saského a Filippa landhrabí hesského.

Král Ferdinand, chtěje bratru swému býti pomocen wojenskými silami jak z jiných zemí swých tak také z králowství českého, powolal

sněm w Praze, i obdržel powolení veřejné hotowosti, kdyby kdo útok učinil na králowství, buď Turci buď jiný nepřítel (1546, 26 Čwce.). Když císař w letě toho roku sebral weliké wojsko w jižním Německu a předně w Bawořích, knížata pak spolku Schmalkaldského rovněž stáhli wšecky wojenské síly swé; měl král Ferdinand dle umluwy s císařem wtrhnauti do země kurfirsta saského, a to we spolku s knížetem Mauriciem z mladší wětwe knížat saských čili míšenských. K tomu účelu nařídil král sebrání hotowosti české u Kadaně, položiw se tam s ostatním wojskem swým. Ale stawové pod obojí nemínili bojowati s knížaty, s kterými swownáwali se sami we wíře, a protož jen malá část uposlechla rozkazu králowa; druzí odepřeli táhnauti přes hranice, poněwadž se swolení sněmowni wzťahowalo jen na obranu králowství, ne na útok wen ze země. Král musil na tom přestati; nicméně wšak wtrhnul do Míšně, porazil lid kurfirsta saského w setkání u Olešnice, a opanowal spolu s Mauriciem znamenitau část zemí kurfirstowých. Tím byl Jan Fridrich saský přinucen opustiti se swými wojsko druhých knížat, stojících proti císaři w jižním Německu, aby bránil swé vlastní země. Po jeho přibytí do Sas obrátilo se wšak tudíž štěstí wálečné. Brzy byl kníže Mauricius uweden w tíseň, a král Ferdinand mohl se obáwati útoku na swé vlastní země, nebo aspoň předstírati to, aby stawy české přiměl k sebrání pole za swým zámyslem. Tedy wydal opět rozkaz čili mandat dne 12 Ledna 1547, aby se stawové dali naléztí s lidem swým u Litoměřic.

Stawové pod obojí čili většina jich oddaná nowotám německo-protestantským spatřowali w tom postawení wěcí zahraničních příležitost ku podtržení krále, aby musil zanechati posawadního odporu proti snahám jejich a popustiti také w úporném hájení práw králowských. Proti mandatu králowskému namítalo se, že neměl býti wydan bez předcházejícího swolení sněmowního, a darmo omlauwal se král w tom krátkosti času. Stawové dali se konečně sic wětším dílem naléztí w ležení u Litoměřic, ale přes hranice opět nechtěli táhnauti; i musil toho král konečně nechati každému na wůli, kdo by se chtěl účastniti w další wýprawě. Tu část některá táhli s králem, ale druzí wrátili se domů, a hned jak Ferdinand překročil hranice míšenské, táhna Mauriciowi ku pomoci, dali se w nebezpečné pikle proti němu.

Nejprwé pobaurily se obce Pražské. Konšelé musili proti wůli swé svolati shromáždění weliké obce bez ohledu na zákazy králowské, a měšťané wšech tří měst tudíž zawřeli jednotu k hájení swobod zemských, jimž, jak se prawilo, hrozilo nebezpečenství z wydání mandatu králowského. Tu se hned začali sjížděti w Praze také páni a rytíři strany pod obojí, schwálili jednotu od Pražanů zawřenau, a zapisowali se též k ní w počtu welikém. Několik pánů, kteří se znali k bratřím, byli hlawními řečníky a wůdci w těchto shromážděních. Již newylučowali jich stawové ewangeličtí ze sebe, nýbrž od nich brali srdnatost, které se jim samým ze sebe nedostáwalo. Z náwodu jich spisowaly se artikule žádostí, které měly býti předloženy králi, směrující k tomu, aby se král wzdal wšeho, co za dwadeceti let swého panowání byl způsobil k nowému utwzení moci koruny. Předně měl swolití k tomu, aby si stawové pod obojí zawedli řád církwní, o jaký

by se sami mezi sebou usnesli, jak se rozumělo většinou protestantskou mezi nimi; měl zrušiti zápowěd proti zřizování postranních jednot stawowských a proti držení sněmů a sjezdů krajských, leč by položeny byly králem, jakož i zápowěd proti vstupování do cizích služeb vojenských; měl svoliti ke zrušení nálezu sněmowního od roku 1545, kterým stvrzena byla dědičnost trůnu; měl se podvoliti jistému obmezení od stawů při dosazování a ssazování úředníků zemských a jiným věcem více ve směru podobném. Stawové již tehdy shromáždění bez powolení královského wyprawili posly za králem se žádostí, aby do určitého času svolal sněm k jednání o těchto a jiných žádostech a stížnostech, sice žebý sněm položili sami. Do všech krajů vydáno jest pohrůžčiwé prowolání, kdoby chtěl jmín býti za upřímného syna vlasti, aby přistaupil k zápisu stawowskému. Také stawové morawští, slezští a lužičtí žádání jsau, aby se společně zasadili o práwa stawowská a o swobodu náboženství. Ke zprávám pak o těchto příbězích dal se kurfirst saský Jan Fridrich w dopisování se stawy shromážděnými w Praze, wyzýwaje, aby se s ním spojili proti králi i císaři.

Král Ferdinand, výtrzným chováním stawů uweden w nesnáze, hleděl přede vším nabyti času, i položil sněm, jak žádali, toliko ke dni o něco pozdějšímu; zatím pak táhl předse Mauriciowi na pomoc přes Drážďany. Mezitím císař Karel, po odtazení kurfirsta saského z dějiště wálky w jižním Německu, pokořiw protestantské stawy w Šwábích, wyprawil před sebou do Sas 7000 mužů wedením markrabě Albrechta brandenburského na Kulmbachu, rovněž Mauriciowi ku pomoci. Ale kurfirst Jan Fridrich zaskočil Albrechtowi cestu, a porazil i zajal jej w bitwě u Rochlic. Tím přinuceni jsau na začátku měsíce Března Ferdinand i Mauricius ke zpátečnému tažení ke hranicům českým; a poněwadž se tudy opět bylo lze obáwati wtrhnutí nepřátelského do Čech, vydal Ferdinand ke stawům českým opět rozkaz, aby se sebrali k hotowosti veřejné u Chomautowa, k čemuž jmenowal welitelem Šebestiana z Waitmile.

Stawové doposud shromáždění w Praze nabyli však tím wětšího srdce zprávou o dobytí wítězství kurfirsta u Rochlic, které dostali od něho samého. Jako k nařízení králowu, sebrali wojsko, a wypsali daň k opatření jeho, ale jmenowali wůdcem Kašpara Pluha z Rabšteina, kterému nařídili, aby se nesprawowal jinými rozkazy než od nich samých prostředkem jistého výboru, jež zwolili před rozchodem swým z Prahy. Kašpar z Rabšteina položil se s wojskem stawowským u Bečowa w kraji Loketském, w takowém místě, odkud mohl škoditi wojsku krále Ferdinanda ze zadu a překážeti spojení jeho s císařem, který se konečně strojil s celau wojskautu mocí swau k tažení z Bawor do Sas. O to wyjednawalo se mnohými dopisy mezi welitelem a wyborem stawowským i kurfirstem a wojským heitmanem jeho Thumshirnem, který již za králem Ferdinandem wtrhnul skutečně do Čech a zmocnil se Chomautowa a Lokte. Ale když mělo přijíti ke skutku, rozpakowal se Kašpar Pluh i výbor stawowský. Onen nechtěl udeřiti, pokudby neměl k tomu určitého rozkazu od výboru; stawowský výbor zase ostýchal se dáti rozkaz, aby nepřišla na něj hlavní odpowědnost, když by se wěc nezdarila. Tedy spojili se konečně Fer-

dinand i Mauricius s wojskem císařowým bez překážky u Cheba, odkudž na začátku měsíce Dubna wytáhli společně proti kurfirstowi; wojsko stawů českých přestalo přitom na překážení dowozu potřeb k wojsku císařskému.

Mezitím přišel den ustanowený ke sněmu w Praze. Král dal jej za nepřítomnosti swé otewřiti čtyřmi kommissari, kteří však měli přede vším žádati, aby stawové zrušili zápis jednoty swé, jakožto zakázané zřízením zemským, i aby rozpustili wojsko swé. Toho stawové odepřeli s mnohými výtrznostmi proti úředníkům zemským a některým dworením královským, kteří byli pozůstali w Praze, i uzawřeli wyprawiti poselství za králem s důtkliwau obranau swého zápisu, ku kterému bylo již přitištěno 1738 pečetí. Města královská jmenowitě byla k němu přistaupila wšeka krom Plzně, Budějowic a Austí. Prvé však než poslowé wyjeli z Prahy, přišla zpráva o weliké porážce Jana Fridricha u Mühlberka dne 24 Dubna, w které kurfirst sám byl zajat. Stawové čeští byli poněkud winni jeho nehodau; nebo očekáwáním, že se snad wojsko jejich s ním spojí, zdržel se příliš dluho blíž pomězi českého, byl tudy od wojska císařowa snáze dostizen, a přinucen k swedení bitwy se silami nerownými. Zpráva tato uwedla stawy hned u weliký zmatek. Přede vším změnili obsah swého wzkázání po poslích, podawajíce králi rozpuštění wojska, kdyžby od druhé žádosti swé o zrušení zápisu jednoty upustil. Ale zatím wojsko stawowské rozešlo se, nečekajíc ani žádného rozkazu k tomu, a stawové sami dílem začali se rozjížděti z Prahy, aby se w čas wyhnuli pomstě králowě.

Poslowé nalezli císaře i krále Ferdinanda w ležení před Wittenberkem, jehož tu chwíli dobýwali. Ferdinand nařídil po nich stawům opět, aby zápis jednoty zrušili, i aby se rozešli z Prahy až do nowého svolání sněmu. I nyní odepřeli toho ti, kteří zůstawali ještě w Praze, nejwíce z pobádání předních řečníků, kteří se báli, žebý byli samotni wydání nemilosti králowě, když by se stawové z jednoty propustili. Zápis jednoty, jakoby tím měl býti obráněn proti králi, wložen jest nyní také do desk zemských.

Bitwa Mühlberská zatím rozhodla wálku mezi císařem a spolkem Schmalkaldským. Kurfirst saský w zajetí swém musil se poddati císaři smluwau, kterau odňata jest mu hlavní země jeho a s důstojenstwím kurfirstským přenesena na kníze Mauricia. Podobně wzdal se následkem toho také Filipp hesský. Tu položil Karel V knížatům a stawům říšským sněm do Augšpurka, na kterém daufal wše uwěsti w pořádek dle přání swého; zatím pak odewzdal znamenitau část wojska swého španělského a walonského králi Ferdinandowi, aby mohl stawy české mocí uwěsti sobě w poslušnost. Tedy táhl Ferdinand do Čech s welkau mocí wojskautu, a na té cestě potkali jej poslowé čeští w Perně. Ferdinand nedal jim žádné zvláštní odpowědi, nýbrž táhl dále až k Litoměřicům, kdež přirazili k němu ještě také woje stawů lužických, slezských a morawských, kteří se skoro wesměs odboje českého byli wstříhali.

Úmysl králůw byl, užití příhod těchto ke značnému sesilení královské moci w Čechách, ale s opatrným zachowáním míry, aby nepowudil celé země k zaufalému odporu. Protož mělo se to státi hlavně

na ujmu stawu městského, s ušetřením paunstwa a rytířstwa. W tom záměru vydal Ferdinand z Litoměřic ohlášení, jímž slibował odpuštění všem osobám stawu panského a rytířského, kteří by účastniwše se w této bauři, přišli k němu do Litoměřic a ukázali, že se jen přemluwením od jiných dali svěstí k spolčení proti němu. Jen tedy hlavní vůdcové a staw městský byli wyňati z odpuštění.

K ohlášení tomuto dali se skoro všichni páni a rytíři naléztí w Litoměřicích, a slíbili již propustiti se ze zápisu i býti pomocni králi proti těm, ježto by déle setrwali w odporu. Pražané, kteří wyprawili posly ku králi do Litoměřic, nedostali slyšení. Když byla všescka wojenská moc shromážděna, hnul s ní král ku Praze, osadil hrad Pražský a odtud i Malau stranu beze všeho odporu, proti Starému pak a Nowému městu zaměřil děla, a dal harcowati wojskem swým, rozloženým hlavně na poli Letném až k Bubnům a Holešowicům. Město nebylo na žádný odpor připraweno. Jen obecný lid byl bojechtiwý, a swedl některé pútky w okolí se zástupy královskými. Zamožnější měšťanstwo hledalo spásy jen we wyjednávání. Tu vydal král obsílku na purkmistry, koňšely, starší obecní a všescky jiné znamenitější měšťany ze všech tří měst Pražských, w počtu přes 600 osob, aby stáli před saudem jeho w pátek dne 8 Čerwence na hradě Pražském. Ubezpečení slibem králowým, že se žádnému nestane nic na žiwotě, postawili se všichni, a jak se umluwili prwé s raddami králowými, po přečtení žaloby ze spiknutí proti králi osvědčili kancléřem Starého města Pražského Sixtem z Ottersdorfa, že se w saud s Jeho Milostí králowskou dáti nechťejí, nýbrž poddávají se na milost i nemilost, prosíce přítomných knížat, biskupů a pánů ze Slezska, z Lužice a z Morawy, jimž saud byl osazen, za jich přímluwu. Tu jim po krátké chvíli oznámil král wýminky, pod kterými mnil učiniti milost městům jejich: aby jemu wydali všescku zbraň, všescky zásoby swé wojenské, jak obecní tak osob saukromých; aby postaupili komoře králowské všech statků a jiných stálých důchodů obecních (jichžto jen malá část později zase jim nawrácena), i aby se zawázali k dani s každého sudu piwa na všescky budaucí časy; konečně aby předložili králi všescka privilegia swá ku přehlédnutí a potvrzení, pokud by uznal za dobré. Mimo to uložil jednotlivým také pokuty peněžité. Obeslaní zadrženi jsau co rukojmi w zajetí, pokud by obce neswolily k této wýminkám; což stalo se bez dalšího odporu.

Týmž způsobem pokračował král w saudu po čtyry neděle, ob-sílaje druhá města králowská a hlavní winníky stawu panského a rytířského. Města musila králi postupowati statků a důchodů a skládati pokuty. Pánů a rytířů obeslaných bylo 32; z nichž jen několik, jakož zejména Kašpar Pluh z Rabšteina, nepostawili se k saudu, nýbrž uchránili se útekem. Ty prohlásil saud za zbaweny cti, statků i hrdel; jiných 26 pokutowáno jest na penězích a wazbau domácích, tak že do wůle králowy nesměli opustiti wykázaných příbytků na statcích swých; někteří musili se se statky swými poddati králi w manství; dwěma pánům z jednoty bratrské odňal král nejlepší panství jejich, panu Arnoštowi Krajířowi Brandýs, panu Bohušowi Kostkowi Litomyšl. Dwa rytíři, Wácslaw Pětipeský a Bernard Barchanec z Barchowa, a dwa

měšťané Pražští, Jakub Fikar z Wratu, králowský hofrychtér, a Wácslaw saukenník z Jelení, odsauzeni jsau na smrt.

Po skončeném saudu položil král stawům sněm o sw. Bartoloměji, ke dni 20 Srpna. Při začátku jeho statí jsau čtyři odsauzeni na náměstí Hradčanském (22 Srp.), odkudž sněm ten nazýwán krwawým. Stawové shromáždění uzawřeli tudíž wymazání zápisu jednoty z desk zemských; král pak oznámil, že staw městský prowiněním swým zaslaužil zbawenu býti třetího hlasu na sněmích; wšak že jej pozůstauwuje při něm, toliko s ustanowením, aby napotom města wěrná Plzeň, Budějowice a Austí sedala na sněmě na prwnějším místě hned po Pražanech.

Přehlédnutí privilegií městských, které si král pozůstawil, stalo se na ten způsob, že při nowém stwrzení jich změněno wše, co se zdálo we zřízení obecném býti na překážku moci králowské. W tom směru zasáhl Ferdinand nejhloub do samospráwy obcí městských zřízením tak zwaných králowských čili, jak později se říkalo, císařských heitmanů a rychtářů w jednotlivých králowských městech. Králowský rychtář byl úředník jmenowaný od krále, bez jehož swolení nesměla se držeti žádná schůzka obce ani raddy městské. On byl w ní přítomen, a měl moc zastawiti každé uzawření, které se mu widělo čeleti na ujmu koruny. Heitmanové králowští byli wyšší dohlížitelové w témž způsobu nad obcemi tří měst Pražských.

Takž potrestáním spiknutí stawů pod obojí roku 1547 král Ferdinand znamenitě rozmnožil důchody komory králowské, uwedl města králowská w poslušenství tužší, než bylo kdy předtím od založení swobodných obcí městských, a wyhradil přitom stawu městskému místo na sněmích jako dotud, zemdlil tím samým moc sněmů, poněwadž nacházel se w nich takto jeden žiwel od krále welice záwislý.

Pozdější panování Ferdinanda I.

Brzy po dokonání těchto wěcí odebral se král Ferdinand ke sněmu říšskému, položenému císařem Karlem do Augšpurka, poručiv spráwu králowství českého na ten čas druhorozenému synu swému, arciknížeti Ferdinandowi. Na sněmě tomto, když se jednalo o rozličné nowé rády w říši německé, žádali knížata říšští mezi jiným, aby králowství české se zeměmi přiwtělenými snášelo stejně s jejich zeměmi berně říšské. Král Ferdinand wšak odepřel tomu, a hájil swobodu koruny české, jakožto od Němec nezawislé (1548).

Z Augšpurka za času sněmu tohoto vydal Ferdinand nařízení do Čech, kterým zřízen jest králowský saud nad appellaciami na hradě Pražském, aby k němu napotom šlo odwołání ode všech saudů městských z Čech i z Morawy a z druhých zemí koruny české. Král zamýšlel tím další obmezení swobod městských; neboť zrušil tím wšeliká posawadní odwołávání k raddě Starého města Pražského i do Litoměřic neb jinam, zejména také wen ze země do Magdeburka. Ale také

prospěl tím jednotejnosti práva w zemi, jejíž potřeba wzbudila již předtím snahy saukromé, k témuž cíli směřující. Jako mělo předtím právo zemské swého Všehrda, tak nalezla také již práva městská platná w Čechách a zvláště we hlavním městě Pražském swého spracowatele, Brikeho ze Zlicka (1536). Zřízení pak jednoho appellačního saudu pro celý staw městský zawdalo podnět k uwedení jednoty w práwa sama, dotud po rozličných městech rozličná, jakož později také k srownání práw městských s práwy zemskými, pokud to mohlo býti, o čez jednalo se na mnohých potomních sněmích za krále Ferdinanda I a za nástupce jeho Maximiliana.

Již w měsíci Říjnu roku 1547 obnovil Ferdinand tak zwany mandat proti Pikartům, to jest zákon krále Wladislawa II z roku 1506, kterým se posledně zakazowali sborové bratří českých. Z Augšpurka wydal ostřejší nález proti bratřím w měsíci Lednu roku 1548, a dal jej přísně prowésti zvláště na panstvih odhatých pánům z jednoty bratrské. Sborové bratřští jsau zawřeni, bratří nuceni přiznati se weřejně buď ke straně pod jednau, buď pod obojí; kteří nechťeli, wypowídání jsau ze země. Takž wystěhowalo se jich výše osmi set z Litomyšle, Chlumce, Bydžowa, Solnice, Brandýsa na Labi, a obrátily se do Polska a Pruska, kdež se jim podařilo naléztí útlek. Jan Augusta, biskup bratrský, ježž král měl w podezření, že kul zvláště zlé pikle proti němu za předešlého rozbroje, byl zajat, mučen a uwržen do těžkého žaláře na Křiwoklátě, i držán w něm 16 let až do posledního roku panování Ferdinandowa.

Po nawrácení swém do Čech wznesl král ke stawům žádost, aby prworozeného syna jeho Maximiliana, který měl toho času wstoupiti w manželství s Marií kněžnau španělskau, dcerau totiž císaře Karla V, již za žiwobyti jeho přijali za budaucího krále, jakožto přirozeného dědice králowství; což stalo se beze wšeho odporu (1549, 14 Un.).

Již w mandatu swém proti bratřím dotknul toho král, že w králowství českém jen dvě náboženství průchod mají dle wyměření kompaktat, totiž staré wíry pod jednau a pod obojí. Zásadu tuto mínil přiwésti ku platnosti také proti wznawačům Lutheranstwí, i učinil we směru tom nový pokus o sjednocení starých dwa stran náboženských. O sněmě swolaném ku konci roku 1549 dal předložiti duchowenstwu a potom též stawům strany pod obojí jisté artikule, kterými se zawrhowaly wšeliké nowoty lutheranské, slibuje, kdyby se k nim přiznali, zjednati dosazení arcibiskupa w Praze, který by swětíl kněžstwo obau stran dle ustanowení kompaktat. Příběhy roku 1547 byly z Jana Mystopola, administratora strany pod obojí, někdy horlitele pro učení Lutherowo, pojednau učinily zastawatele staré wíry pod obojí. Aby se zalíbil králi, zasadil se wší mocí o artikule, a dowedl toho, že se konsistoř k nim přiznala; ale universita učení Pražského prohlásila se proti nim, a stawové zawrhli je s odhodlaností, jaké se král w těch okolnostech nenadál. Ještě s prudčejším odporem potkal se Ferdinand roku potomního (1550) w též příčině na sněmě morawském.

Nastaly pak brzy potom také jiné okolnosti, pro které král shledal potřebu opět poodložiti swých záměrů. Roku 1551 vypukla

znou wálka s Turky, když se Ferdinand pokusil o opanování wojwodství sedmihradského; i musil proto po více let udržowati stawy při dobré wůli, aby neodporowali berním k wyprawowání wojsk do Uher. Nadto pak již roku 1552 strhla se nowá veliká bouře w Němcích, kdež knížata protestantská wedením téhož knížete Mauricia, který byl předešle spojencem Ferdinandowým, z nenadání zdvihla se proti císaři Karlowi ke zvrácení wšeho, co byl nařídil w říši po wítězství swém nad spolkem Schmalkaldským. K tomu cíli spojili se i s králem francauzským, který zároveň vyhlásil wálku Karlowi V. Král Ferdinand, jemuž Mauricius opanowal vlastní zem jeho Tyrol, wložil se za prostředka, a zjednal po mnohých těžkostech smlauwu Passowskau, která o tři léta později konečně stwrzena a doplněna jest mírem Augšpurským (1555) w ten způsob, že císař musil knížata na wždy zůstawiti při odtržení jich od církwe katolické a řádech náboženských, které sami zawedli w zemích swých.

Z takowého konce náboženské rozepře w říši německé brali wětší srdce protestantští stawové jak w jiných zemích Ferdinandowých, tak zvláště také w Čechách. Hned po zawření míru Augšpurského drželi stawové pod obojí sjezd w Praze, na kterém odňali Janu Mystopolowi úřad administratora a osadili konsistoř kněžními wětším dílem strany ewangelické; při čemž zůstalo tak w létech potomních. Roku 1557 obdrželi také na králi swolení k zákonu, aby někdejší statky duchowenstwa, které od času krále Sigmunda zůstawaly zapsány osobám swětským, již na wždy zůstaly swým držitelům, tak aby od nich napotom wykupowány býti nesměly.

Ale okamžité zmožení se stawů ewangelických neodwrátilo krále Ferdinanda na wždy od záměru, aby uwedl Čechy celé zase w jednotu církwe katolické. Když se nedařily pokusy dosawadni o sjednocení stran pod jednau a pod obojí, počal Ferdinand sesilowati stranu pod jednau toliko, aby snáze odpírala zmáhajícím se nowotám. W tom zámyslu uwedl předně řeholi Jesuitů do Čech, která před nedáwnem bywši založena, měla za hlavní úkol podwracetí učení protestantská a pracowati k obnowení i rozšíření poslušenstwí papeže we wšech zemích. Král odedwzdal jim nejprwé roku 1556 kollej u sw. Klimenta w Praze, kdež otevřeli přede wším učení filosofické a theologické a snažili se tudy o wychowání mládeže katolické a wzdělání duchowenstwa dle zásad swých. O pět let později (1561) zjednal Ferdinand konečně osazení arcibiskupstwí Pražského bez ohledu na zápis císaře Sigmunda, dle kterého měl arcibiskup wolen býti na sněmě zemském. Dosazen k tomu Antonin Brus z Mohelnice, Morawan, mistr řádu křížownického s čerwenau hwězdau na Starém městě Pražském a dotud biskup Wídenský. Pro odcizení statků arcibiskupstwí wykázal jemu král Ferdinand 6000 kop platu ročního z komory králowské, a k zlepšení důchodů zůstawen jest netoliko prwní nový arcibiskup, nýbrž i více nástupců jeho spolu také w držení mistrstwí křížownického. Moc arcibiskupowa wztahowala se na ten čas jen na stranu pod jednau; strana pod obojí zůstawala wždy při swé zvláštní konsistoři. Ale aby ji časem swým mohl uwésti též w poslušenství arcibiskupa, wyjednáwal král Ferdinand toho času s konciliem obecným,

držaným k opravě církve w Tridentě, o powolení přijímání pod obojí způsobau, čímž měla odpadnauti příčina posawadního rozdělení.

Ferdinand byl mezitím nastaupil po bratru swém Karlowi, jenž panství složil za živobyť swého, w důstojenství císařské (1558). Pro záležitosti říše německé, válku s Turky a jiná zaneprázdnění zdržowal se již od roku 1547 častěji mimo Čechy než předtím, a druhý syn jeho Ferdinand býwal vždy jeho místodržícím. Prworozenému Maximilianowi, ač měl již názew krále českého, neswěřil toho, protože po delší čas jewil náchylnost k učení protestantskému, z čehož král mnoho se kormautil. Teprwé w pozdějších létech, když Maximilian smýšlení swé zmírnil, nastalo lepší dorozumění mezi otcem a synem; a císař, počínaje časem churawěti, dal Maximiliana ještě za živobyť swého, roku 1562, také korunowati na králowství české. Za sněmu, na kterém se korunowání toto dálo, obnowili stawowé pod obojí konsistoř, a jmenowali administratora a konsistoriany opět jako vždy za let předtím z duchowních lutheransky smýšlejících. Tu když dle obyčeje předložili zwolené králi ke stwrzení, odepřel toho, a jmenowal sám administratora i konsistoř; když pak stawowé proti tomu se ohražowali, žádal na nich, aby se wykázali, odkud by měli práwo k osazowání konsistoře; neb wykonávali je toliko ze zvyklosti. Potom odjel do Frankfurta, kdež syn jeho prworozený zwolen jest také za krále Římského.

W druhém roce po tomto skutku dosáhl císař Ferdinand powolení kalicha pro Čechy a také některé jiné země swé od papeže Pia IV (1564), na nějž koncilium Tridentské w té věci wzeslo konečné rozhodnutí. Císař, přebýwaje toho času we Wídni, dal ohlášení učiniti o tom w Praze s velikými slawnostmi, při kterých sám arcibiskup Antonin, ano i Jesuité u swatého Klimenta podávali swátosti pod obojí způsobau. Prwé však než mohl přikročiti k dalším skutkům, ku kterým powolení toho potřebowal, zemřel císař Ferdinand we Wídni dne 25 Čerwence r. 1564. Tělo jeho přivezeno do Prahy, a pohřbeno we hrobce králů českých w kostele swatého Wíta na hradě Pražském.

§. 76.

Císař Maximilian II.

Císař Ferdinand I zůstawil tři syny, z nichž nejstarší Maximilian II, korunowaný již za živobyť otce, nastaupil w císařství a w zemích koruny české i uherské. Země starého panství rakauského rozdělil Ferdinand poslední vůlí swau mezi wšecky tři, tak že Maximilian dostal dolních i horních Rakaus, arcikníže Ferdinand měl sídlo w Tyrolu, třetí pak, arcikníže Karel, we Štyrsku.

Hned po nastaupení Maximiliana w panství strhla se opět wálka w Uhřích s nepokojným sausedem, Janem Sigmundem Zápolským, wojwodau sedmihradským (1565), a následkem toho také s Turky (1566), s kterými byl císař Ferdinand zawřel mír posledně teprw roku 1562. Z příčiny té i pro některé jiné záležitosti přebýwal Maximilian půl druhého roku po smrti otce swého mimo Čechy, po kterýžto čas spraw-

wowal zemi vždy ještě bratr jeho Ferdinand co místodržící. Teprw na začátku roku 1567 přijel ponejprw co panovník do Prahy, a položil stawům sněm, nejwíce pro obdržení pomoci peněžité k obraně Uher.

Maximilian, oddán byw ze mládí zásadám protestantským, prohlédl byl později mělkost základů jejich nabytím hlubšího poznání saustavy církve katolické; pročež nesplnilo se, čeho protestanti některý čas žádostiwé očekawali, žeby po smrti otce swého zjewně přestaupil k wíře jejich. Poznání však obau žiwů spolu zápasících urodilo w něm wzácného onomu času ducha křestanské snášeliwosti. Pokud záleželo na náklonnosti jeho, mínil dopřáti swobody we wíře dle přeswědčení každého, maje za průpowěd, že na trůn boží sedají, kdož wládnauti chtějí swědomím lidským. Toliko moc okolností časowých ukládala mu w tom jisté nepřekročitedlné meze. Nebo jednak strany náboženské, jaké byly, neznaly téhož ducha snášeliwosti, který wládl Maximilianem; jednak záwisel i on, jako někdy otec jeho, w politice zahranické od jiných katolických mocností, předně od papeže, který každé dobrowolné propuštění protestantům hrozil káratí tresty církewními, zadruhé od příbuzného dwora španělského, u něhož hájení wýhradného panství církve katolické náleželo k nezwratným zásadám wládním.

Hned z počátku panování Maximilianowa wznášeli naň bratří čeští žádosti o schwálení swé jednoty; neobdrželi však toho, ačkoli skutkem nedála se jim předešlá příkoří. Na sněmě roku 1567 žádali na něm stawowé ewangelicti co wětšina mezi stawy pod obojí o swobodu swé wíry tím způsobem, aby se napotom neměli spravowati kompaktaty, než slowem božím; i swolil k tomu císař, tak že kompaktata, dle kterých uznávaly se jen dvě staré wíry za oprávněné w zemi české, wpuštěna jsau z privilegii zemských. Ale když stawowé žádali zadruhé, aby jim císař nawrátil osazowání konsistoře strany pod obojí, odepřel toho, protože by tím staří pod obojí byli měli poddáni býti wětšině jinak smýšlejících; odkázalť stawy toliko na další ohledání, zdali by měli práwo na to. Po opětném delším přebýwání Maximiliana mimo Čechy žádali stawowé ewangelicti na sněmě roku 1571, aby jim císař powolil spravowati se konfessi Augšpurskau, na kterau se wztahowal mír Augšpurský w říši německé. Maximilian však ani toho nechtěl učiniti, a také odepřel stawům ewangelickým zřejmého swolení, by se nemusili spravowati konsistoř, když z kanceláře králowské byla osazowána duchowními starého řádu pod obojí, ku kterému již jen malá část stawů skutečně se přiznawala. Mezitím však Maximilian zůstawowal také stranu katolickau samu sobě, nečině nic dál k jejím zwelebení, jak byl otec jeho započal; nedopustil ani arcibiskupu Antoninowi, aby držel synodu swé diecezi, jak ukládaly nálezy obecného koncilia Tridentského. A také starým pod obojí nepowolil ničeho, čímž by se byli mohli lépe uprawiti k bránění nowotám proti starým swým řádům.

Stawowé protestantští však neupustili od opakowání swých žádostí, aniž bylo to císaři proti mysli; neb čeho úsilím welkým na něm wymohli, z toho mohl se snáze omluwiti papeži a druhým moc-

nostem katolickým, než čeho by jim dopřál sám od sebe. Na sněmě r. 1575, kdež Maximilian žádal větších pomoci než obyčejně k zapravení mimořádných potřeb svého panství, stawové pod obojí odeprali jednati prvé o propocii královské, pokud by se nestalo konečné sporádání věcí náboženských. Císař dowolil jim tedy poraditi se o tom mezi sebou. Stawové ewangeličtí hleděli nejprvé od stawů pod jednau dosáhnouti swolení jejich a přímluwy u císaře, aby jim propustil konfessi Augšpurskau a osazování konsistoře strany pod obojí; k čemuž oni však pohnauti se nedali. Též strana starých pod obojí, ač právě w stawu panském a rytířském již jen několika osobami zastaupená, nechtěla upustiti od svého řádu. Tím byli ewangelikové přinuceni, hledati spolku s bratry českými, kteří přese všecko sobě protiwně úsilí počtem jak w lidu tak mezi stawy vždy více se zmáhali. Po mnohých nesnázích přitom usnesli se, aby od konfessi Augšpurské bylo upuštěno, i složeno wyborem k tomu zwoleným wyznání společné, nazwané konfessi českau, we které wyznání Augšpurské w některých kusích bylo pozmeněno dle smyslu bratří. Proto však nicméně jednota bratrská ani od svého zvláštního wyznání ani od svého zřízení církewního upustiti nemínila; nýbrž po usnešení takowém žádost wznesena na císaře w ten způsob, aby nad stawy pod obojí, kteří se znají k této konfessi české, i nad milými přátely jejich z jednoty bratrské, kterých konfessi od této w ničem podstatném se nedělí, ruku ochranau držeti a návrh nowého zřízení církewního potwrditi ráčil, dle kterého měli stawové dosazowati konsistoř a k obraně její a k dohledu nad ní woliťi defensory ze svého prostředka.

Císař Maximilian odkládal stawy dlaho s odpovědī k těmto žádostem, na které wyžádal sobě jmenowitě i zdání dworu papežského. Sněm začatý dne 21 Unora, ale po dwakrát vždy na více neděl odročený, protáhl se tím až do konce měsíce Zářī toho roku. Po obdržení zpráv od dworu papežského, kdež hrozilo se císaři klatbau, kdyžby swolil k žádostem sněmu w takowém způsobu, wydal císař konečně rozhodnutí své stawům dne 25 Srpna, austně toliko, kterým zřejmě nezměnil ničeho w posawadním řádu, nicméně však otewřel stawům protestantským možnost řádnějšího upravení věcí swých, ač měli-li k tomu dost prawé náboženské snahy a wytrwalosti. Slíbil jim w náboženství jejich napotom jako předtím nikterak nepřekážeti, a způsobiti, aby se též zachowávalo od syna a potomních nástupců jeho. Poněwadž pak by konsistoře pro odpor jiných měniti nemohl, že powoluje stawům, aby sobě zwolili jisté defensory, kteříž by nad duchowenstwem jejich ruku drželi pod jeho ochranau, aby na ně nikdo sáhati nemohl. Tím bylo duchowenstwo lutheranské vlastně wyňato z moci staré konsistoře pod obojí, a mlčky powoleno, aby sobě stawové prostředkem defensorů zjednali řád nowý. Stawové na tom také přestali, a zwolili defensorů 15, po pěti z každého stawu, panského, rytířského i městského. Jimi mělo se spravowati duchowenstwo strany ewangelické, a míti nad sebau w každém kraji jednoho superintendenta, defensorům podřízeného.

Po tomto wyřízení věcí náboženské přijali stawové na témž sněmě k žádosti císařowě nejstaršího syna jeho Rudolfa za budau-

cího krále, a wykonalo se hned také korunování jeho (21 Zářī), po kterémž učinil i on přípowěd stawům, že míní to vše zachowati, co jim otec jeho přislíbil.

W zaslíbeních císařských bylo jen pochybné, zdali se wztahují na wyznawače konfessi české toliko čili také na bratří, a zdali jen na vyšší dwa stawy čili též na města královská. W obojím ohledu wyslowil se císař brzy po skončení sněmu proti práním stawů; narídl, aby se s strany bratří zachowávaly zákony krále Wladislawa i Ferdinanda; městům pak královským rozkázal spravowati se jak posawad konsistoři a neměniti nic we starých kostelních řádech strany pod obojí.

Hned po sněmě odebral se Maximilian do Řezna na sněm říšský, a odtamtud do Wídně. Již roku 1568 byla se skončila wálka s Turky mírem mezi císařem Maximilianem a sultanem Selimem, nástupcem mohutného Solimana. Odtud byla pozornost Maximilianowa obrácena hlavně k záležitostem polským. Snažil se po wymření rodu Jagelowa králem Sigmundem II Augustem (1572) o zwolení druhorozeného syna svého Arnošta na králowství polské, však darmo. Šlechta polská zwolila nejprvé králowice francauzského Jindřicha (1573); když pak ten po roce Polsko opustil, staw se králem francauzským (1574), rozdělila se při opětné nowě wolvě na dvě strany. Jedna powolala na trůn Štěpána Bátora, kníže sedmihradské; druhá zwolila císaře Maximiliana samého (1575), který sice zwolení přijal, ale pro rozličné překážky předstížen jest od Štěpána. Mezi wyjednáváním i také strojením se k wálce zemřel císař Maximilian, jehož zdawí od dáwna bylo slabé, dne 12 Října 1576, teprw we 49. roce wěku.

§. 77.

Císař Rudolf II. Staw země za nejdělsího času jeho panování.

Prworozený syn Maximilianůw, Rudolf II, nastoupil w celé panství otce svého w Čechách, w Uhřích i w obojím arciknížetství rakauském, byw za žiwobyťi otce také již zwolen za nástupce jeho w císařství. Krom něho měl císař Maximilian ještě pět synů, kteříž byli arciknížata Arnošt, Matiaš, Maximilian, Albrecht i Wácslaw. Poněwadž byla Praha stálým sídlem panovníků, byl Arnošt místodržícím Rudolfowým w Rakausích se sídlem we Wídní; když pak od krále Filipa II španělského, bratra Marie matky arciknížat, powolán byl k místodržitelství w Nírozemsku (1594), nastoupil týmž způsobem we spráwu Rakaus druhý Rudolfůw bratr, arcikníže Matiaš, a na některý čas Maximilian. Albrecht nastoupil po smrti Arnošta w panství nírozemském, které jemu postaupeno bylo pod wrechní mocí Španěl s rukau Isabelly dcery krále Filipa II. Nejmladší arcikníže Wácslaw zemřel již we druhém roce po otci, teprw sedmáctiletý. Z bratří císaře Maximiliana II zemřel mladší, arcikníže Karel, roku 1590, po němž nastoupil w panství štyrském nejstarší z tří synů jeho Ferdinand, ještě neplnoletý. Arcikníže tyrolský Ferdinand zemřel o čtyři léta později, (1594), a země jeho spravowány jsau od té doby co společné panství ostatního rodu arciknížetem Maximilianem jakožto místodržícím.

Císař Rudolf II nerownal se nadáním ducha ani otci ani dědu swému. Ačkoliw mu při nastaupení panství bylo teprw 24 let, býwal již tehdaž wáhawý a trudomyslný; nerád se zanášel se záležitostmi spráwy státní, a předce také nerád jich zanechával jiným. Zalíbení jeho bylo w prácech wědeckých a uměleckých. Bawil se rád chemií a hwězdárstwím, malowáním a řezáním; založil weliké sbírky rozličných wěcí památných; chowal u swého dwora mnohé učené a umělce, jakož zvláště nejslawnější dva hwězdáře toho wěku, Tychoa Brahe a později Keplera. Ale wědy a umění nebyly mu ničím jiným než osobní zábawau, kteráž se mimo to přewrhowala také w powěry astrologické a klamy o dělání zlata. O skutečné powznešení a rozšíření wědy a umění nestaral se přitom; mimo to pak také tráwil mnoho času diwadly a hrami rozličnými, a zůstáwaje neženat, oddával se tajným láskám.

Za mládí swého byw delší čas chowan w Španělich na dwore strýce swého, krále Filippa II, oddán byl cele náboženstwu katolickému; ale liknawost powahy jeho nedala mu ani příliš horliwě zasazowati se o prospěchy církwe katolické aniž brániti hrubě dalšímu šíření se protestantství. Protož zůstalo w Čechách we wěcech náboženstwu všechno za dlouhý čas we stawu předešlém. Stawové protestantští, nejsauce spokojeni s dvojím obmezením swobody sobě propůjčené, které byl wyřkl císař Maximilian, pokaušeli se o rozšíření jí žádostmi wznášenými na Rudolfa za prwních let jeho panování; ale darmo. Defensorové od nich zwolení byli z mrzutosti nad wymíněním měst z udělené swobody konfessí české ještě za žiwobyti Maximiliana složili úrad swůj, a stawové, nezwoiwše jiných, žádali na Rudolfowi opět, aby jim wrátil osazowání konsistoře strany pod obojí; on však, daw skaumati otázku práwní, komu by osazowání náleželo, konečně nicméně žádost jejich zamítl (1584), a proti bratřím českým obnovil ještě téhož roku zákaz náboženstwu jejich w témž způsobu jako předtím císař Maximilian.

Kdyby byli stawové, kteří se nazýwali ewangelickými, dbali o zwelebení swého náboženstwu dobrým zřízením církewním, byli by toho snáze než bratři čeští dosáhli, dle usnešení, které se o to již bylo stalo za císaře Maximiliana. Jim však nešlo než o to, aby swé náboženstwu wprawili celé straně pod obojí, a zvláště aby mu zjednali wolný průchod we městech králowských; čehož když nemohli dosáhnouti ani prostředkem defensorů ze všech tří stawů zwolených ani obdržením práwa osazowání konsistoře, nechali wšeho w největším nepořádku. Konsistoř, osazowaná od císaře, prowozowala moc swau skoro jen nad městy králowskými, a to ne bez odporů wšelijakých, poněwadž i we městech klonilo se všechno wždy více k nowotám. Kněží řádné swěcených od biskupů byl wždy wětší nedostatek; pročež i z těch, které konsistoř dosazowala, bylo mnoho nehodných, ano konsistoř sama nebyla prosta členů, kteří nepožiwali ani nejmenší wážnosti. Panstwo a rytířstwo na statcích swých nesprawowalo se již konsistoři, nýbrž osazowalo fary podle swé libosti skoro weskrz kněžými ženatými, swěcenými dle řádu protestantského, nejwíce w Draždanech, we Wittenberce a jinde w cizině. Při největší části tohoto kněžstwa, nemajícího

nad sebau žádného duchowního úřadu, nebylo žádné kázně, žádného wzdlání ani žádného jistého řádu we službách božích; každý učil dle swé hlawy, a surowé tupení církwe katolické i zlehčowání řádů jejich mělo přitom více místa než nawodění wěřícího lidu k bázni Boží a k žiwotu ctostnému. Wrchnostem protestantským hodil se tento způsob wěcí, protože s knězem na swých panstvích mohli nakládati jako s najatým sluhau, který se musil spokojiti s příjmem, jaký mu wykázali, zadržujíce jemu stará nadání a požiwajíce statků zádušních sami pro sebe.

Tato nezřízenost církewního žiwota strany ewangelické, ku které se znala welká wětšina obywatelstwa země, byla největším pramenem mrwného hynutí národu českého, we kterém pořad dále zacházel. Wyšší stawové, wyzutí ze wšeho církewního podřízení, předcházeli w lehkosti mrawů ostatní národ swým příkladem; hody a radowánky hluchné, při kterých jeden druhého hleděl předčiti prohyrowáním statku swého, byly obyčejné jich zábawy; smilstwí a obžerstwí rozmáhalo se nad míru, udušujíc šlechtetnější snahy a wšec chuf k wážnějšímu zaměstnání. Poněwadž pak duchowní wzdlání bez podnětů mrwných zdárně pokračowati nemůže, klesali w něm Čechové rovněž hlaub nežli w časích předešlých. Literatura, jejíž plody od wynalezení tisku snáze se rozširowaly w lid, osáhla toho času rozmanitější odwětwí wědení lidského, ale newynikala ani půwodností ani důkladností; málo spisowatelů bylo, jichž díla powznesla se nad prostřednost. Toliko tříbil se, a dosahowal we spisech prosaických welké ohebnosti. Wedlé Daniele Adama z Weleslawína, nejpřednějšího spisowatele wěku Rudolfowa ze strany pod obojí, měli největší zásluhu o čistotu řeči bratři čeští; z jich školy wyšel prwní důkladný badatel we mlownictwí českém, Jan Blahoslaw, a šestidílná biblí Králická, bratřimi wydaná, stala se wěcným pomníkem lepotwárnosti jazyka českého. Školy české toho času, o jichž opatření pečowaly nejwíc obce městské, stačily dosti k rozšíření nejpotřebnějších známostí literních. Učitelové, dosazowaní k nim od university Pražské, býwali we městech i městečkách skoro weskrz mistři a bakaláři téhož učení; ale universita sama zůstáwala zanedbaná, a neposkytowala příležitosti k nabytí známostí wědeckých dle pokroku tehdejšího času w jiných zemích. Při wšem zalíbení císaře Rudolfa w zábawách uměleckých nacházelo se také umění wýtworné w úpadku. Domácích umělců nebylo naskrze, kteří by se byli rownali předchůdcům swým z wěku Wladislawy II; znamenitější stawby jmenowitě řídili wětším dílem stawitelé powolaní z ciziny.

Z aupadku wzdlání duchowního a z mrwného zmalátnění národu pocházelo, že neodolali Čechové změnám w časích, kterými se začaly podwraceti tehdaž základy starodáwného státního pořádku českého. Když se země koruny české zwolením krále Ferdinanda I dostaly pod panství domu Habsburského, a tudy spojeny byly w jednu říši se zeměmi rakauskými a částí zemí uherských, nezmenilo se tím na pohled nic we posawadním zřízením zemském. Čechy měly i napotom swé nejwyšší úřady zemské, swé sněmy, swé zákonodárstwu, swé státopráwní poměry k Morawě, Šlezsku, Lužici a jiným příslušenstwím koruny české, jakožto politického celku rozdílného od Uher a od staro-

dáwného panství rakauského. Nicméně již společnost osoby panovnícké postačovala k utvoření nových poměrů mezi těmito třemi státními celky, tak že čím dále tím více musily srůstati v jeden. Společnost panovníka přinášela sama s sebou společnost politiky zahraniční, a poněwadž jak v Čechách tak ve všech jiných zemích panství rakauského zřízení bylo takové, že v jistém oboru panovník záwisel od uzavření sněmů, v jistém zase vládl pouze dle svého uznání: splynul obor vládní moci, pokud byl mimo spolupůsobení sněmů, ve všech zemích jako v moc jednu, kterau panovník, pokud mu bylo potřeba, ve všech vykonával jedním směrem.

Od prvního počátku byly proto některé vládní ústroje při dvoře společného panovníka, které se činností swau wztahowaly ke všem částem panství jednotejně. Král český newykonával v Čechách vládní moci své nikým jiným než nejvyššími úředníky zemskými; ale prwe než na ně neb na sněmy zemské co wznesl, mohl se poraditi s kým-koli; protož ve věcech důležitých, při kterých bylo potřeba míti zření také ke druhým zemím svého panství, a jmenowitě ve všem řízení věcí zahraničných, radil se s důvěrníky zvláštními z kterékoli země své nebo i z ciziny. Tak bylo i za starších králů českých, a protož nebylo nowotau, že král Ferdinand i nástupci jeho týmž způsobem řídili důležitější věci své. Sbor stálých rádců toho druhu nazýwal se tajnau raddau; za krále Ferdinanda I nebylo jich více nežli čtyři; nejvyšší kanclér králowství českého mřwal prawidelně své místo mezi nimi. Wojenská moc, kterau král sebral buď na náklad swůj z vlastních důchodů koruny buď z prostředků poskytnutých od sněmů, stála pod jeho welením beze všeho dalšího wkládání stawů; protož byla to moc jedna, ať sebrána byla z těch neb z oněch zemí, a panovník spravowal ji co wěc swau, jak jemu se hodilo. Stálé wrchní řízení věcí wojenských w tom způsobu bylo swěřeno zvláštní dworské raddě wojenské, jejíž působení tudy wztahowalo se ke všem zemím panství rakauského. Bránění hranic proti Turkům w zemích koruny uherské bylo toho času hlavním předmětem jejich péči. K tomu chowalo se tehdaž stálé wojsko najatých wojáků (soldatů) českých, německých i uherských nejen w čas wálky, nýbrž i w pokoji w četných pomezních hradech, městech a pewnostech uherských. Konečně také důchody panovníkowsy, ať pocházely z Čech nebo z jiných zemí, pokudž nebyly ustanoweny k určitým předmětům spráwy zemské, nýbrž postaweny na vůli panovníka buď k zaprawení potřeb dworu jeho nebo ku potřebám wojenským, byly jedním celkem, k jehož spravowání zřídil si panovník osoby, jaké sám chtěl. Byla tedy při dvoře císařském také zvláštní radda důchodní čili komora dworská, která činila rozwrhy peněžité dle potřeb dworu, obrany říše a spráwy záležitostí zahraničných.

Spojení panství nad více zeměmi w tomto způsobu sesřlilo moc panovníckau w jedné každé z nich. Král český, jestliže se jednalo o meze obapolných práv mezi ním a stawy českými, mohl nyní snáže než jindy obrániti práwa koruny, maje prostředky k tomu také z jiných zemí swých, a moha se w čas největší potřeby opírati také o moc starší linie domu Habsburského, panující w Španělich, jakž

ukázalo se již příkladem za krále Ferdinanda I. Tyto poměry nesly w sobě také možnost obmezení práv stawowských přes míru stanowenau jim starodáwným zřízením zemským, ano i k wywrácení jich úplnému dle příkladu mnohých zemí západoeuropejských, jakožto Španěl, Francauz a knížetství wlských, kdež tehdy již zrušením starých řádů wyzdwiženo bylo mocnárství neobmezené. K obhájení swobod zemských při těchto změnách poměrech bylo potřeba welké maudrosti státnické, které se tehdejšími stawům českým celkem nedostávalo. Jedni, a to wětší počet, zvlášťe wřdowé strany protestantské, taužili wždy jen zpátkem po nezřízeném stawu věcí, jaký byl za krále Wladislawa II, při kterém žádná pořádná spráwa země nebyla možná; druzí, zvlášťe z panských rodů katolických, hledali svého prospěchu w přízni u dwora, a byli hotowi napomáhati ke ztenčení swobod stawowských, když jen powznesli tím sebe samy.

Čechy byly toho času hlavním zemí mocnárství rakauského, a Praha sídlem císařů. Zvlášťe císař Rudolf přebýwal stále na hradě Pražském, protože dle powahy své zdlauhawé nerád jezdil, i když bylo jinde potřeba jeho přítomnosti. Ale císařský dwůr nebyl proto předce český, protože největšího wplywu při něm newydošli si státníci čeští, nýbrž raddowé z jiných zemí a národů. Král Ferdinand I nebyl se sám nikdy opravdowě naučil jazyku českému; toliko synowé jeho wšichni tři, císař Maximilian totiž i arciknížata Ferdinand a Karel mluwili česky; méně již císař Rudolf II, který jak powědino za mládí svého dlauhu byl chowán u spřáteleného dworu španělského; bratří císaře Rudolfa nepřebýwali nikdy stále w Čechách, a protož zůstal jim wždy jen německý jazyk přirozeným. K vůli dworu císařskému učila se i vyšší šlechta česká německy ano i španělsky a jiným cizím jazykům. Dwůr táhl také mnoho cizinců za sebou do země, kdež při zanedbání mnohých umění a wědomostí od domácích chopili se wýnosných žiwností. Tím způsobem usadilo se zvlášťe mnoho Wlachů i také Němců w Praze. Na wenkowě pak utwrzowala se národnost německá zvlášťe přichylností Čechů ku protestantskému učení, jehož kolébkau bylo Německo. Neboť přes zákony, kterými od starodáwna bylo cizozemcům bráněno držeti statky zemské w Čechách, powolowalo se nyní mnohým pánům protestantským z Němec, jmenowitě ze Sas, zakupowati se w pomezních krajínách, kdež od času Otakara II usazeno bylo obywatelstwo německé po wsech a po městech.

W poměrech zahraničných požíwaly Čechy za celých 16 prvních let panowání Rudolfa II pokoje téměř ničím nezkaleného. Teprw roku 1593 vypukla zase nowá wálka s Turky, kteří dychtiwi jsauce nových wybojů w Uhřích, swéwolně mír zruřili. Čechowé účastnili se w břemenech wálky této, jejíž dějiště bylo wždy jen vzdálené, powolowáním každoročních berní k wyprawowání wojsk do Uher. Jednotliwí páni čeští wyznamenalí se w ní také skutky osobního udatenství; hlavní však welitelowé wojenřtí býwali z jiných národů; neb i sláwa wojenského umění českého byla toho času již pomínula. Z wojáků českých chwálila se ještě jízda pro swau cwícnost; při pěchotě wytykala se nekázeň.

Bauře ku posledku panování Rudolfova.

Nečinné chování císaře Rudolfa ve věcech náboženství nezměnilo se v Čechách po nejdělsí čas jeho panování. Ale kdežto stáwové ewangeličtí při nečinnosti té se strany císaře oddali se úplné nedbalosti o zřízení lepšího řádu při své víře; zvelebowała se strana katolická v zemi potichu pilnou přičinliwostí. Řád Jesuitský, jemuž se krom prwní kolleje u sw. Klimenta w Praze dostala později druhá w Krumlowě založením od pana Wiléma Rosenberského, započal mimo řízení vyšší školy své Pražské činnost rozmanitou k rozšíření důkladnější známosti učení katolického w Čechách a obrácení jednotlivých z protestantství ke staré víře. Zvláště pak podařilo se Jesuitům wychowáwáním mládeže šlechtické zjednatí katolické církwi čím dál tím horliwější a odhodlanější podporowatele z panstwa českého. Rowněž pečowali arcibiskupové Pražští pilně o lepší vzdělání katolického duchowenstwa a zvláště o naprawení kázně w klášteřích, která byla během času welice zašla. Při tomto wnitřním sesilowání sebe nabýwala strana katolická nových nadějí w dosažení konečného wítězství swého náboženství w zemi také prostředky zewnějsími z toho, co se mezitím dalo w zemích okolních. Neboť při šetření toho, co ustanowil císař Maximilian we věcech náboženství w Čechách, nastaupil císař Rudolf hned za prwních let swého panování w arciknížetství rakouském na prostředky k obmezení protestantství přísně jen na míru práw, od otce swého dopuštěnau, kterau stáwové tamější we mnohém ohledu překročili. Zvláště we městech králowských přinuceno jest obywatelstwo wšecko ke skutečnému zachowáwání řádů církwe katolické pod trestem wypowiedění, což nazýwáno jest reformací katolickau. Dle toho příkladu předsewzaly některé katolické wrchnosti na Morawě a we Slezsku podobné donucowání swých poddaných protestantských ke své víře; a pokud známo, jedna případnost toho způsobu stala se w Čechách samých, kdež Jiří z Lobkowic, nejvyšší hofmistr králowství českého, we městě swém Chomautawě faru dotud protestantskau odedwzdal Jesuitům a donutil měšťany k nim choditi do kostela (1590). Ještě wětšího srdce nabyła strana katolická w Čechách, když mladý arcikníže Ferdinand štyrský brzy po nastaupení w panství swém zrušil wšecky swobody dané protestantům otcem jeho, a wypowieděním wšech duchowních protestantských i dosazením katolických na jejich místa provedl reformaci katolickau w zemích swých úplně (1598, 1599).

Jako we věcech náboženství tak zachowával císař Rudolf také we věcech politických celkem stanowišťe zákonné. Chtíc po zřízení neobmezeného mocnářství dle wzoru španělského měli sice někteří z jeho radd; císař sám však nebyl jím zaujat tak, aby z něho bylo vycházelo jeho wědomé jednání. Toliko w Morawě, vzdálenější od sídla vlády, wedly se toho času sprawedliwé stížnosti na mnohé rušení práwních zvyků; w Čechách zůstáwalo wše w prawidelném běhu dle zřízení zemského, zvláště pokud stál w čele nejvyšších úředníků a saudeů zemských pan Wilém z Rosenberka, výše zmíněný, co nejvyšší purkrabí Pražský. Přísným však prokázal se Rudolf w hájení

práw koruny; čehož naskytla se potřeba jednau z lehkowážného předsewzetí dwořenína ctižádstiwého. Když zemřel Wilém Rosenberský (1592), dychtil po nejvyšším purkrabství jím uprázdněném Jiří z Lobkowic, milovník Jesuitů swrchu jmenowaný; a wida, že císař neměl úmyslu, jemu udělití toho úřadu, chtěl jej pohnauti k tomu nastrojením piklů zvláštěních. Jmenowan byw co nejvyšší hofmistr kommissarem králowským k řízení sněmu swolaného roku 1593, způsobil podtají s několika pomocníky sepsání spisu stížného proti wládě císařowě, obsahujícího wětším dílem nařčení křiwá, kterýž we jménu celého stawu panského i rytířského přinesen jest do sněmu a z dopuštění Jiřího čten wěřejně hned po přečtení proposicí králowské, s žádáním, aby se prwe stížnostem stawů učinilo zadost, než by swolili k žádostem císařowým. K čemuž když císař swoliti nechtěl, stáwové naštwaní pomocníky Lobkowicowými ze sněmu odešli a s nimi Lobkowic sám, tak že sněm nedošel skončení řádného. Pikle Lobkowicowy se však projevily, a císař pohnaw jej před saud, když se poddal na milost i nemilost, wzpomenuł mu i jiné ohawné winy, dal zabawiti statky jeho, a uwrhnul jej do wězení. Spoluwinný bratr Jiřího, Ladislaw z Lobkowic, utekl před saudem ze země. Stáwové pak, wšedše do předsewzetí toho dosti lehkomyšlně, dali místo odpovědi císařowě, kterau ukázala se nedůwodnost oněch stížností.

Prawidelný chod vlády císaře Rudolfa, udržowaný přese wšecku wáhawost a jiné chyby jeho, začal se rušiti teprw následkem dušewní choroby, we kterau se obrátila konečně dáwná náchylnost jeho k záducmčiwosti. Ponejprw objevily se známky pomatenosti při něm roku 1600, tak že w domněni, jakoby se strojily úklady jeho žiwotu, počal se skrýwati před lidmi, wěsti šílené řeči, zřítiti brzy proti osobám, které bral w podezření, brzy proti sobě samému. Smutný tento staw jeho duše trwal tehdaž mnoho měsíců; pročež začalo se již jednati mezi ostatními členy domu císařského i také s papežem a dworem španělským a jinými sprátenými knížaty o ustanowení nejstaršího bratra jeho, arciknížete Matiaše, za prozatímného wládaře na jeho místě; čehož potřeba potom pomínula částečným jeho uzdrawením. Ale wýbuchy šílenosti opětowaly se w pozdějších létech ještě několikrát, ač jen na krátké časy; i ač mimo ty případy mysl císařowa byla jasnější, tak že nedal sobě wládaření wzíti z ruky, však w jednání jeho byla odtud nejistota, tak že ne wšechno plynulo z jeho jasného předsewzetí, nýbrž dílem wnukáno bylo mu od radd, kteří sobě dowedli ziskati jeho důwěru.

Z proměny této hleděli kořistiti jmenowitě prawí i přetwáření horlitélé wíry katolické při dwore císařowě k uskutečnění swých rostaucích nadějí. Prwním plodem přičinění jejich bylo wydání nowého mandatu císaře Rudolfa proti Pikartům, jakž přesdíwalo se bratřím českým, roku 1602, kteréhož znění takowé bylo, že se časem mohlo dobře obrátiti také na ewangelské tak zwané; nebo se činilo w něm odwolání na kompaktata, a twrdilo se, že kompaktata, zřízení zemské a přísaha králowská toliko na staré dvě wíry, pod jednau a pod obojí, se wztahuji. Mandat tento způsobil rozhorlení weliké. Stáwové pod obojí na sněmě nejprwe příštím roku 1603 zdwilhi hlasy své proti

němu, návodem hlavně Wácslawa Budowce z Budowa, výtečného muže ze šlechty bratrské; ukazovali, že se protiwil ustanowením císaře Maximiliana we věcech náboženství, a žádali císaře, aby jej odwolal. Odporu tyto zůstaly však marné. Bratřím mocí mandatu odňat jest hlavní jejich sbor we Mladé Boleslawi; i ač jinak nebylo možné, provésti zásadu jím wyslowenau we větši míře, aniž vláda na ten čas skutečně o to usilowala, kojila se strana katolická w zemi tím většimi nadějemi w budaucnost. Ponejprw toho času odvážil se arcibiskup Pražský Zbyněk Berka z Dubé držeti synodu kněžskou dle ustanowení sboru Tridentského (1605); a sem tam nastupowalo se násilněji než kdy předtím na katolickau reformaci. Tehdáž wešel w powěst Jaroslaw Borita z Martinic, jenž na panství swém Smečenském dal sedláky swé psy štváti do kostela na kázání Jesuitů, a hostie swaté protiujícím se dal cpáti do úst. Pronášely se také rady Jesuity Lanoje a biskupa Wídenského Khlesla, wyžádané od arcibiskupa Pražského, jakým by způsobem mohlo připraweno býti konečné nawrácení Čech celých k církwi katolické.

Důvěřiwé toto počínání katolíků přetrhlo se však nenadále vypuknutím bauří, které otrásly samými základy mocnárství rakauského a přivedly jednak, jak se zdálo, dokonalé wítězství protestantů splněním všech jejich posawadních žádostí, jednak nowé pozdwižení moci stawů proti moci panownické.

Když po jedenáctiletém trvání wálky turecké za císaře Rudolfa a po všelijakých proměnách štěstí w ní konečně wytrwalostí zbrani císařských k tomu přišlo, že knížetství sedmihradské s celau částí Uher k němu náležewší připraweno jest pod moc císaře, a porta turecká ponejprw od wtkročení swého do Uher ponížila se k podávání míru sama od sebe (1603); zmařily se radostné wyhlídky z toho najednau zase velikým wzbauřením w Uhřích i w Sedmihradsku, které wzbudil Štěpán Bočkaj, pobauřiw šlechtu bažící vždy po bezudnosti a obecný lid popuzený obmezowáním protestantského náboženství, i spojiv se s Turky, kteří jemu ochotně přispěli swau pomocí (1604). Dwojím nepříтели tomuto neodolalo wojsko císařské, k jehož wydržowání po tak mnoholetém napínání všech peněžitých sil nedostáwalo se již náležitých prostředků. Po zatištění jeho z celých Uher k samým toliko hranicům dolních Rakaus (1605) musil císař Rudolf swoliti k jednání o mír, k němuž dal plnomocenství bratru swému Matiašowi, jakož toho času wládaři w Rakausích a řediteli wojenství proti Turkům. Mezi císařem a tímto jeho bratrem bylo však již tehdáž mnoho nedorozumění, poněwadž Matiaš od času prwního objewení se nemoci Rudolfowy nepřestal usilowati o to, aby jej císař jakožto neženatý a nemající potomstwa opráwněného k nástupnictví ještě za žiwobyť swého dal přijmouti od stawů českých a uherských za budaucího krále i také od kurfirstů zwoliti za krále Římského; Rudolf pak toho se zdráhal, maje nedůwěru proti bratrowi, aby se pak pod záminkau neschopnosti jeho k wládě nechtěl zmocniti panství ještě za jeho žiwota. Když tedy Matiaš po dlahých obtížích umluwil mír s powstalými Uhry (1606), wáhal se císař delší čas stwrditi jej, protože se mu wýminky zdály býti příliš těžké, a nedůwěřowal, zdali se Matiaš při-

tom dosti upřímně staral o jeho dobré. Opět pak, když po konečném stwzení míru tohoto od císaře zawřen byl také mír s Turky (1606), císař odkládal i jeho stwzení, a mínil ho konečně odepřiti, když následkem nenadálé smrti Bočkajowy okolnosti tak se změnily, že směl daufati delším wytrwáním dojíti smlauwy lepší.

Arcikníže Matiaš, pobádán jsa rádcí ctizádstiwými, mezi nimi jmenowitě řečeným biskupem Wídenským Melicharem Khleslem, kteří záwiděli wplywu předním osobám při dvoře císařowé a powýšením Matiaše hleděli powýsiti sebe na jich místa, oddal se mezitím záměrům, jak by Rudolfa i proti jeho wůli zbawil panství a sám se ho zmocnil; i wešel o to w pikle předewším s pány uherskými, kteří sobě lepšího míru s Turky nepřáli, aby se tím nesesílila znouu i proti nim moc císařowa w Uhřích, též s předními osobami mezi stawy morawskými, kteří dílem těžce nesli obmezowání protestantství a rušení zřízení zemského tehdejšími úředníky morawskými, dílem brojili proti tehdejšímu dworu císařowu z podnětů ctizádstiwých; rovněž hleděl k sobě přichýliti také nespokojené stawy w Čechách, we Slezsku a w Lužici, ano wešel i w jistá dorozumění s nepřátely císaře mezi knížaty protestantskými w říši a jinde.

Po dospění příprav takowych swolal Matiaš přes zákaz císařůw sněm uherský a wyběry stawů dolních i horních Rakaus do Prešpurka, a způsobil spolek čili konföderaci mezi nimi (1608, 1 Un.), kterau se zawázali s ním hájiti platnost míru tureckého proti komukoliwěk, to jest proti císaři, když by jeho nechtěl stwrditi. Hned dal se we zbrojení jich pomocí, a pokládal o swé ujmě sněm stawům morawským do Ewančic, chtěje s nimi a potom také s Čechy a druhými zeměmi koruny české jednati o přistaupení k též konföderaci. Císař Rudolf, když záměry jeho proti Turkům zmařeny byly práwě tímto počínáním Matiašowým a stawů s nim spolených, swolil konečně k zachowání míru tureckého. Ale Matiaš, nedbaje nic na to, wtrhnul již s wojskem swým do Morawy, kdež stawowé návodem Karla z Žerotína, předního pána z jednoty bratrské, a zisťného a ctizádstiwého Karla z Lichtenšteina sešli se k němu w Ewančicích a přistaupili ku konföderaci Prešpurské, která tu již porozšířena jest, tak že arcikníže a stawowé slíbili sobě státi za jedno jak pro mír s Turky tak prý pro každau jinau wěc slušnau i sprawedliwau. Matiaš položil nyní také sněm stawům českým do Čáslawě, a ohlásiw weřejným listem, že přichází nawprawit zkažený regiment, hnul s wojskem swým do Čech.

Císař Rudolf, maje z wojska, které prwé stálo w Uhřích proti Turkům a Bočkajowi, již jen některé zbytky we službě swé pod nowým welitelem, Janem hrabětem Tillym, powolal je hned prwé z Rakaus do Morawy a nyní do Čech až ku Praze. Poznaw již práwě úmysly swého bratra, dal wojsko toto rozmnožiti, pokud mohl, a položil stawům českým sněm do Prahy k usnešení se s nimi o obranu země; když pak konečně Matiaš beze všeho odporu přitáhl až do Čáslawě, wyprawil s poselstwím k němu předního z tehdejších radd swých, kardínala Františka z Dietrichšteina, biskupa Olomauckého, podáwaje jemu postaupení wlády w Rakausích i w Uhřích, aby jej připrawil tudy ku pokoji. Matiaš však žádal zřejmě, aby mu císař postaupil

celého panství svého a odebral se na odpočinek do Tyrolu; hned pak potom táhl dále ku Praze až ke Brodu českému. Odtud poslal Karla Žerotína v čele jiných posílů do Prahy s opětováním svých žádostí jak ke stavům českým tak k císaři.

Stavové čeští nenásledovali příkladu Moravanů, a nedali se nalézt v Čáslavi dle přání Matiašova, nýbrž šli se v počtu valném ke sněmu položenému do Prahy císařem Rudolfem. Shledali stavové pod obojí za lepší prospěch svůj, v nesnázích, ve kterých se císař tu chvíli nacházel, vyhledávali od něho nápravy ve svých stížnostech. Opět byl hlavním řečníkem jejich pan Wacław z Budowa. Od něho sepsány jsou žádosti stavů v 25 artikulech, z nichž jeden vztahoval se k náboženství, ostatní ke všelijakým vadám a nepořádkům ve správě, které se rozmohly za poslednějších časů. Dvě stě pánů a 300 osob stavu rytířského, též města královská všechna krom Plzně, Budějovic a Kadaně, podepsali tyto žádosti, a předložili je císaři, prve než dali odpověď na poselství Žerotínovo. Ve zlém položení věcí svých svolil císař Rudolf ke všem ostatním kusům bez rozpaků; na artikul o náboženství vyžádal sobě odkladu do nejprvnějšího sněmu potom, však tak, aby stavové nebyli povinni jednati prve o jiných propositích královských, pokud by artikul o náboženství nebyl postaven na místě. S tím spokojili se stavové, odepřeli žádosti Matiašově, aby jej přijali za krále, a sbírali ochotně veřejnou hotovost k obraně proti němu. Brzy rovnaly se vojenské síly na straně císařově Matiašovi, kterýž po odepření žádosti svých přítáhl s wojskem svým až k Dubči a Malešicům na míli cesty od Prahy, zde však neodepřel dalšího vyjednávání o mír. Císař Rudolf odhodlal se konečně v porozumění se stavy českými postaupiti jemu království uherského, obojích Rakous i mimo to také markrabství moravského, a poručiti jej stavům českým, tak že jej přijali za budoucího krále. Pod těmi výminkami zavřen jest mír v Libni (25 Čw.), a Matiaš rozpustil wojsko své, odtáhl ze země.

Mírem tímto způsoben byl takový stav věcí, při kterém ani Rudolf ani Matiaš nemohli odolati stavům zemí mezi ně rozdělených v usilování o swobodu dílem náboženské dílem politické. Císař Rudolf powolal teprve v měsíci Lednu 1609 sněm český, na kterém se dle slibu jeho přede vším začalo jednati o žádostech stavů ve věcech náboženství. Stavové ewangeličtí i s bratřími žádali, aby jim císař Rudolf schválil konfessí českou jako společné jejich vyznání, aby jim dal právo k osazování konsistoře strany pod obojí, i aby poručil výhradně správě jejich také universitu čili akademii Pražskou. Katoličtí raddové císařovi, mezi nimi nejúpornější Zdeněk Popel z Lobkovic, nejvyšší kancléř, zrazovali i nyní svolení k těmto žádostem; i přišlo z toho ke dlouhým spisům a odpovědem mezi císařem a stavy, až konečně po dvou měsících císař prohlásil artikul o náboženství za odbytý, a žádal na stavích, aby nastaupili na jiné kusy proposití královské, když pak toho učiniti nechtěli, sněm propustil. Stavové protestantští položili nyní sobě proti zřízení zemskému sami o sobě sjezd na radnici Nowoměstské, ku kterému se dali najíti ozbrojeni a s velkým počtem branného lidu, tak že wzešlo obávání, aby se

nedali we zjevný odboj. Císař Rudolf, darmo mezitím vyhledáwaw prostředků, jak by stavy mocí připravil k poslušnosti, powolal konečně sněm opět, na kterém přede vším žádal na stavích pod obojí, aby mu oznámili řád, kterým by se napotom mínili spravowati we věcech církewních; čehož oni však odepřeli, i uwedli předešlé žádosti své we formu listu královského čili majestátu, žádající, aby jej císař jednoduše podepsal. Když toho učiniti nechtěl, uzavřeli stavové nastaupiti na defensi, to jest na branný odpor, k hájení jak pravili svého náboženství. Dalíť se w najímání a sbírání wojska, jehož welitelem jmenowán Jindřich Matěj hrabě z Thurna, šlechtic německý, teprw od nedáwna w zemi usedlý, a zřídili výbor 75 direktorů, kterým poručili řízení věcí svých. K odporu tomuto přidali se také stavové slezští, zawřewše po poslích wyprawených do Prahy spolek s Čechy o wzajemnou pomoc.

K žádosti císařově pokusil se protestantský kurfirst saský Kristian o prostřednictví mezi ním a stavy posláním tří radd svých do Prahy. Tito nawrhowali, aby stavové zanechali císaři staré konsistoře pod obojí, sami pak aby sobě zřídili nowau toliko pro wyzna-wače konfessí české; ale darmo. Stavové zamítli návrh tento w podstatě sprawedliwý, a císař na ten čas docela bezbranný musil konečně swoliti k žádostem jejich bez wýminky podepsáním majestátu dne 9 Čerwence. Tedy obdrželi stavové pod obojí schwálení konfessí české, osazování konsistoře a spráwu university jakož i swolení, aby k wykonávání a hájení práv těchto zwolili ze sebe defensory rovným počtem ze stavů panského, rytířského i městského. Smluwau čili srownáním mezi stavy pod jednau a pod obojí sepsanau a stwrzenau téhož dne ustanowilo se podobně jako někdy smluwau Kutnohorskau roku 1485, aby strana straně nepřekázela w náboženství; aby stavové směli stawěti nowe kostely a školy na panstwach svých bez překážky, však nenutíce poddaných k wíře své; aby pánům a rytířům wolno bylo w kostelích této straně náležejících dosazowati kněží buď starého řádu pod obojí, swěcené od některého času již od arcibiskupa, buď kteří by došli kněžství dle řádu nowého, o něž by se měli stavové usnísti; konečně we městech královských a na panstwach korunních aby měšťané a obywatelé obojí wíry, pod jednau i pod obojí, směli sobě stawěti kostely a prowozowati své náboženství.

Císař Rudolf těžce nesl snižení důstojnosti panownické, které bylo newyhnutedlným následkem jak wnučení swobod těchto tak předešlého rozptýlení mocnářství powstáním jeho bratra. I vyhledáwaw všelijakých cest, kterými by vše uwedl zase w předešlý staw, a jmenowitě, jak by Matiašovi odňal zase postaupeně jemu země. Posledně získal sobě důwěru jeho arcikníže Leopold, mladší bratr arciknížete Ferdinanda štyrského, mladík smělé a hrdé mysli, který záhy obdržew dwoje biskupství, Passowské a Strassburské, však na kněžství posud nejza wyswěcen, zabažil po panství a k tomu cíli chtěl kořistiti ze zmatků stáwajících. Strojily se jakési umluwy mezi ním a císařem, dle kterých měl Leopold předně stavy české mocí wojskautu pokořiti a potom zbawiti Matiaše jeho zemí, začež měl jemu Rudolf způsobiti nástupnictví w zemích svých po sobě, což čelelo nejen proti právům

Matiáše a druhých bratrů Rudolfových, nýbrž i proti vlastnímu bratru Leopoldu Ferdinandovi, jakožto staršímu, jimžto všem náležela přednost dle přirozené poslušnosti. Leopold sbíral k tomu cíli vojsko blíž pomezí českého v biskupství svém Passovském, pod záminkou války o uprázdněné vévodství Jülišské a Klevské na Rýně, ku které se strojilo toho času mezi několika knížaty německými, majícími nároky na dědictví. Táž válka byla však obrána také od úhlavních nepřátel domu Habsburského za příležitost k otrávení moci jeho v povážlivých tehdejších okolnostech. Již od více let, zvláště od času, co se objevila duševní nemoc císaře Rudolfa, zanášel se král francouzský Jindřich IV s nepřátelskými zámysly daleko sahajícími proti Španělsku i Rakausku, a vynasnažoval se k tomu cíli o zřízení spolku s knížaty německými a mocnostmi vláskými. V Německu byl mu nádhončím k tomu kníže Kristian Anhaltský, místodržící v hořejším Falci ve službách kurfirsta falckého Fridricha IV, veliký mistr v pletichách politických, který hleděl způsobem obecného zmatku získati sobě něčeho. Spůsobením jeho zřídil se roku 1608, v čas válečné výpravy Matiáše proti Rudolfovi do Čech, spolek knížat protestantských v Němcích, nazvaný později jednotau ewangelickau, jehož hlauwu stal se kurfirst falcký. Za příčinou sporu o dědictví Jülišské vešel spolek tento ve smlauwu s králem francouzským, a Jindřich IV poskytnuv knížatům protestantským předně pomoci některé k opanování Jülišska, strojil se k jaru roku 1610 začítí válku s domem Habsburským všemi silami říše své.

W tomto nebezpečnství jali se knížata někteří katoličtí a jiní přátelé domu Habsburského naléhati na císaře Rudolfa i na krále Matiáše, aby je spolu smřili dokonale pro lepší odolání společným nepřátelům. Císař Rudolf swolil k tomu cíli ke společnému sjezdu všech arciknížat a přátel domu rakauského w Praze; ku kterému však Matiáš odepřel osobně přijetí, omlauwaje se nejistotau pro své země od vojska Passowského, kterým arcikníže Leopold nehýbal, ačkoliw válka w Jülišsku již zůřila. Wyjednawalo se jen poselstwouáním mezi Prahau a Wídni, které se protáhlo celé čtyry měsíce, a konec byl, že měl Matiáš odprosiť Rudolfa pro uražení jeho důstojnosti; kteréžto odprošení měli však wykonati w jeho jméně arcikníže Maximilian, wládař tyrolský, a arcikníže Ferdinand štyrský.

Nebezpečnství veliké války s Francauzskem mezitím minulo nenadálau smrtí krále Jindřicha IV, kterýž padl rukau wraždnickau; protož bylo s podiwením tím wětším, že vojsko Passowské vždy ještě zůstawalo na stanowišti, kdež bylo sebráno. Král Matiáš proto nechtěl prwé podepsati smlauwy smřné, pokud by vojsko toto nebylo rozpustěno; i swolil císař Rudolf k jeho žádosti, a wydal rozkaz, aby se vojsko rozešlo. To však nestalo se, protože wojáci Passowští žádali prwé wyplacení své mzdy, která jim byla zadržána; bylo pak takto schwalně nastrojeno arciknížetem Leopoldem, který, jak se zdá, chtěl nyní o své ujmě powěsti auklady proti stawům českým a králi Matiášowi, od kterých císař po dokonáněm smřeně upustil. Po mnohém sem a tam dopisowání mezi Matiášem a císařským dworem i arciknížetem Leopoldem, který přebýwal při císaři w Praze, vojsko Pas-

sowské, 12000 mužů silné, wedené Wawřincem Raméem, zvláštním důwěřníkem Leopoldowým, w posledních dnech roku 1610 wtrhlo najednou do horních Rakaus, a zlaupiwši zemi od jednoho konce ke druhému, při sklonku měsíce Ledna roku 1611 obrátilo se do Čech; dobylo Budějowic, Krumlowa, Tábora, Písku; potom Berauna; konečně položilo se u samé Prahy na Bíléhore.

Císař Rudolf hned na zpráwu, že Passowští wtrhli do země, powolal sněm do Prahy, a nařídil weřejnou hotowost k obraně země; když pak přitáhli ke hlawnímu městu, dal jim arciknížetem Leopoldem samým rozkázati, aby se ihned vzdálili. Passowští však, wedeni jsauce tajnými rozkazy Leopolda zcela opačnými, užitím lsti předsewzali z nenadání útok na město, zlezše nejprwé zeď na Petříně. Po krwawém, ale nerowném odporu, jež řídil Jindřich z Thurna, zmocnili se Malé strany, a hned hnali se přes most ke Starému městu, kdežto však odražení jsau střelbau z děl a z ručnic; jen některý hlauček jezdců proskočil w prwním okamžení do Starého a do Nowého města, ale zbití jsau do jednoho od rozdrážděné chudiny městské, která se potom dopustila i laupeží na nenawiděných klášterích a kostelích. Arcikníže Leopold, maje wítězství již za dobyté, postavil se zatím zřejmě w čelo Passowských, rozkazowal Pražanům a stawům, kteří se byli již dostawili w Praze, we jménu císaře, aby otewřeli Staré a Nowé město wojsku jeho, i aby učinili přísahu, že chťi spolu s lidem Passowským wěrně slaužiti císaři proti každému jeho odpůrci. Stawové však, stahující brannau moc swau tím pilněji ku Praze, postavili se na odpor, a wyprawili posly do druhých zemí, ku králi Matiášowi i také ku knížatům protestantským do Němec se žádostmi o pomoc. Matiáš, o jehož vlastní wěc se jednalo, wyprawil hned 8000 jízdných napřed ku Praze, a wydal se brzy sám na cestu za nimi s mocí wětší. Tu spatřil arcikníže Leopold nerozmyslenost swého předsewzetí; i podáwal se konečně stawům k odwedení swého wojska ze země za swobodný odchod; když pak stawové k tomu swoliti nechtěli, lečby nahradil prwé škody učiněné, odtáhl s Passowskými tajně času nočního z Prahy (11 Břez.); stawové pak, stihající jej wojskem swým, pobili mu lidu mnoho w šarwátkách rozličných.

Následky nezdařilého předsewzetí tohoto obrátily se nyní proti císaři Rudolfowi, jemuž stawové přičítali srozumění s ním. Hned po odjezdu Leopolda osadili Malau stranu i hrad Pražský wojskem swým, a střehli císaře w sídle jeho až do příchodu krále Matiáše. Rudolf, nemaje pomoci odnikud, musil se konečně poděkowati z panství, a postaupiti wšechněch zemí swých Matiášowi, jež tudy stawové zwolili za krále. Prwé než minul rok potom, zemřel císař w 60. roce swého wěku (1612), a Matiáš došel také zwolení na císařství německé.

§. 79.

Císař Matiáš. Wzbauření stawů protestantských roku 1618.

Když majestátem císaře Rudolfa splněny byly wšecky žádosti stawů protestantských, záleželo jen na jejich dobré wůli a pilnosti, aby se straně jejich dostalo dobrého církewního řádu, jehož pro wzděláni

náboženství v zemi tak velice bylo zapotřebí. Ale stawové neprokázali opravdové péče o to. Hned sice stalo se jisté srovnání mezi ewangelickými a bratřimi, kterým obojí podnikli obnovenau konsistoř, tak že býval při ní ustanowen administrator z duchovních strany ewangelické, senior z bratří, a druzí členové z obojího wyznání. Ale konsistoř nedostala více moci než jako předtím; ani nedosáhla větší vážnosti, aby byla skutečně mohla napraviti posawadní spustlost w celém řádu strany ewangelické; ano i řádové jednoty bratrské od té doby, co došla plně swobody, počali se spíše kaziti než lepšiti; a chýlením se učením bratrského přitom vždy značněji ku Kalvinství, od Lutheranu nenáviděnému, rozmnožily se ještě popudy záští mezi náboženskými stranami. W prvním zápalu předsewzali stawové pod obojí také opravu akademie čili učení Pražského. Mělo býti obnowo zase we všech čtyrech fakultách, i staly se w tom na spěch některé začátky; ale zanikly brzy, když příliš po krátce přešla stawy horliwost ku peněžitým obětem k tomu potřebným; a učení přišlo jen we větší zmatek, když se mezitím starými řády hnulo a nové se neutwrdily.

Snažení stawů obrátilo se více k věcem politickým, a to nejinak, nežli že hleděli dle příležitosti, která se k tomu naskytila z různých w domě panowních, jak nejvíce možná zemdliti moc králowskau, nemajíce přitom nicméně žádných určitých účelů ke zwelebení dobrého zemského. Hned před korunowáním krále Matiaše předložili jemu stawové patero žádostí směřujících ke stálému zahrožení panowníka: 1. aby měli stawové práwo držeti sjezdy i bez swolání od krále; 2. aby směli sbíratí wojsko ze společného usnešení, kdykoliw by uznali zapotřebí ke swé obraně; 3. aby král stwrdil spolek jejich se stawy slezskými, zawřený roku 1609, k hájení jich společného náboženství; 4. aby podobný spolek směli zawřítí se všemi druhými zeměmi koruny české i ostatního panství císařowa; 5. aby byly obnoweny smlauwy přátelské mezi Čechy a kurfirsty nyní protestantskými, saským, falckým a brandenburským, zawřené někdy od krále Jiřího, w takovém způsobu, aby stawové mohli se dowoláwati pomoci knížat těchto cizích we sporech s králem swým. Matiaš swolil na ten čas jen ke třetímu z těchto kusů, o spolku se Slezáky; ostatní odloženy jsau k dalšímu jednání; s kterýmž aby se nekwapilo příliš úsilně, musil císař hlauwu odporu stawowského obmysletí úřady a jinými milostmi.

Abyste nemohla moc panownická wzíti nové sesílení ze spojení celého někdejšího panství císaře Rudolfa w rukau Matiašowých, hleděli náčelníci stawů českých stálého dorozumění s předními osobami mezi stawy druhých zemí císařských, zvláště w Uhřích a w Rakausích, kteří byli naplněni týmž duchem odporu. Někteří pak z nich měli, jak dílem již i od začátku bauří za času císaře Rudolfa, dopisowání důwěrné s knížaty jednoty ewangelické, nejwíc prostředkem Kristiana Anhaltského, který již předtím neustále hledal příležitosti k nějakému wmíchání se do záležitostí zemí rakauských, též i s jinými mocnostmi několik, které po smrti krále francauzského Jindřicha IV dle někdejšího záměru jeho bez přestání wyhledávaly způsobu, jak učiniti začátek ke všeobecné wálce proti rodu Habsburskému, z níž by utrhlý

pro sebe zisk nějaký. Benátčané, Karel Emmanuel wévoda savojský a Hollandčané, wálčící již od více desetiletí se Španěly o nezáwislost, byli tehdaž předními, kterým záleželo na wálce takové.

Wláda císaře Matiaše, který byl prvé bratra swého stihal z neschopnosti, byla w těchto okolnostech we všelikém ohledu chatrnější než panování předchůdce jeho, jak we wnitřních tak tím samým i w zahraničných záležitostech. Mír s Turky, o který se byl ondy zasazawal proti wůli Rudolfa, ukázal se i jemu brzy škodliwým; i byl by se rád pokusil obnovením wálky o zjednání sobě lepších poměrů. Stawové všechněch zemí zdráhali se však poskytnauti jemu potřebných k tomu pomoci peněžitých, aby neměl císař žádné větší wojenské moci k ruce swé. Přitom užíwali wýmluwy, že w potřebě této společné nelze jedné zemi bez druhých ustanowiti se na ničem jistém, a projewowali přání, aby císař swolal všecky ke společnému sjezdu. Skutečně mínili sjezdu takového užití ke zřízení stálého spolku mezi stawy všech zemí proti mocnáři we smyslu čtvrtého kusu žádostí přednesených králi Matiaši před korunowáním na králowství české. Dwůr císařský swolil konečně k obecnému sjezdu mocnářství rakauského w Linci w měsíci Srpnu roku 1614, tak že stawové všech zemí, nejen podflu Matiašowa, nýbrž i arciknížete Ferdinanda štyrského, wyprawili k němu swé wýbory. Wláda předešla protiwné zámysly stawů určitým wytknutím, že se nesmělo na sjezdě společném o ničem jiném jednati než o wálce turecké; ale za to stawové všechněch zemí také odepřeli pomoci k wálce; stawové čeští nedali wýborům swým ani plnomocenství, aby směli jednati w jich jméně o předložení císařském, než toliko wyslyšeti je. Když takto účel sjezdu celého mocnářství byl zmařen, položil císař sněm všeobecný čili generalný všem zemím koruny české do Prahy (1615) k jednání o též záležitosti, a dopustil za to stawům jednati na něm také o nawrženém obranném spolku mezi stawy českými a druhých zemí. Ani zde však neobdržel ničeho; naproti tomu pak nezdařil se také spolek stawů pro neswornost mezi nimi; neboť Morawané a Slezáci kladli za wýminku swolení Čechů k rozličným nowotám we státoprávních poměrech mezi zeměmi, jakož částmi jednoho většího celku, ku kterým stawové čeští přistaupiti nechtěli. Na sněmě českém při témž čase držaném usnesli se stawové toliko o zákony k ochraně jazyka českého jakožto jediné oprávněného w zemi, proti pokrokům němčiny a jiných jazyků, dopuštěným přílišnou showiwawostí za času posledně minulého.

Sotwa že císař pro nedostatek prostředků k wálce konečně zawřel mír nový s Turky (1615), zdwihli wálku Benátčané proti Ferdinandowi štyrskému, co správci wojenské hranice charwátské proti Turkům, swěřené jemu od císaře, pod přičinaw mořských laupeží provozowaných z wojenského přístawu w Seni. Arcikníže, zanechán od císaře bez ochrany, dožádal se pomoci od Španělska; naproti tomu sesílili se Benátčané spolkem s Karlem Emmanuelem savojským; z čehož již se těšili nepřátelé domu rakauského, jakožto ze začátku větších spletků dle přání jejich. Po třech létech skončila se i tato wálka se škodau mírem uzawřeným w Madridě prostřednictwím španělským (1617).

Císař Matiaš, wstąpiw teprw we 55. roce wěku swého (1611) we staw manželský, neměl žiwotních dědiců; pročež nástupnictwí po něm připadalo na dwa bratří jeho, kteří ještě byli na žiwě, Maximiliana a Albrechta. I oni obadwa byli bez potomstwa, a protož naklonění postaupiti práwa swého nejbližšímu dědici po sobě, arciknížeti Ferdinandowi štyrskému. Ferdinand, chtěje ujíti možným těžkostem po smrti Matiaše, dožadował se jeho, aby jej dle obyčeje předešlých panowníků ještě za žiwobyti swého dal korunowati w Čechách i w Uhřích. Déle překázel tomu biskup Wídenský Khlesl, tehdy již kardinal a prwní tajný radda Matiašůw, kterým se císař cele spravował; až konečně roku 1617 větší nemoc, we kterau císař upadl, pohnula jej ke spěchu w té věci. Tedy učinil dle obyčeje žádost ke stawům českým, aby Ferdinanda přijali za budaucího krále; což také stalo se, ač ne bez některých těžkostí od části stawů, kterým Ferdinand byl w nenávisti jakožto rozhodný protivník nowotných náboženstwí. Hned po korunování Ferdinanda zakusili náčelníci strany vláde protivné, že dwůr císařský počal méně setřiti posawadních ohledů na ně, jakož zvláště popuzen jest Jindřich z Thurna, když s něho brzy potom snal císař úřad purkrabstwí Karlšteinského a odevzdal mu úřad vyšší, ale méně požitčný, nejvyššího sudí dworského. Za to strojili se ku pomstě rozničením nowých nepokojů w zemi, kterými měla konečně wrchní moc odňata býti králi a přenesena býti na stawy.

Měl-li lid býti potažen do takowého předsewzetí, musily se předstírati stížnosti náboženské. K tomu hodily se rozepře dwau pomezních německých měst, Braumowa a Hrobu, s wrchnostmi jich, opatem totiž Břewnowským a arcibiskupem Pražským, kteréž byly dáwnějšího původu, ale zvláště se roznítily, když hned po wydání majestátu císaře Rudolfa protestantští obywatelé měst těchto wystawili sobě kostely dle swého řádu, čehož wrchnosti katolické trpěti nechtěly, aniž powinny byly dopauštěti, poněwadž majestát dowolował toho jen městům králowským. Nedůwodně namítalo se proti tomu se strany protestantské, že prý statky duchowenstwa rovněž jsau králowské, jakožto we zvláštním poměru ku komoře králowské stojící. Když se hned tehdáž opat a arcibiskup obrátili se stížnostmi k císařskému dworu, měšťané pak k defensorům (1610), tito, netušíce sprawedlnosti měst, učinili pauhau přímluwu za ně, které však dwůr císařský místa nedal. Po wíce let odporowali měšťané rozkazu císařskému, aby kostely zawřeli. Konečně brzy po korunování Ferdinanda kázal císař některé z předních náwodců trestati wězením, a z rozkazu jeho dal opat Břewnowský kostel we Braumowě zawřítí, arcibiskup pak Jan Lohelius dal Hrobský kostel rozbořítí (1618).

Z toho wzali sobě příčinu defensorowé ke swolání sjezdu stawů protestantských w Praze w kolleji Karlowě; kdež wedeny jsau pobuřlivé řeči, zawření kostelů w Braumowě a we Hrobě prohlášeno za porušení majestátu císaře Rudolfa a zaslána žádost důtkliwá k císaři, jenž před nedáwnem byl s dworem swým odjel do Wídně, aby kostely měšťanům byly nawráceny. K tomu odpověděl císař záporně, a zakazował stawům sjezd jejich, jakožto zřízením zemským nedowolený. Když odpověd tato přišla do Prahy, jali se náwodci odboje popuzo-

wati stawy a obywatelé města k nenávisti proti nejvyšším úředníkům zemským, na ten čas místodržícím králowským, přičítajíce jejich radám uzawření císařowo. Nazejtří po oznámení listu králowského, dne 23 Kwětna roku 1618, zdvihli se stawowé z náwodu jejich všichni ze shromáždění swého w kolleji Karlowě, a mnohým branným lidem obklopeni odebrali se na hrad Pražský, činili prudké domluwy čtyřem místodržícím práwě přítomným, a konečně, jak bylo uloženo w tajných radách wůdců, uchopili dwa z nich, Jaroslawa z Martinic, nowého purkrabí Karlšteinského, a Wiléma Slawatu, praesidenta komory králowské, a shodili je s oken kanceláře s výšky weliké do příkopu hradského; za nimi také písáře Filippa Fabricia. Náhoda zachránila wšecky tři od smrtelného aurazu. Stawowé ještě téhož dne zřídili prozatímnau vládu 30 direktorů, jali se potom sbíratí wojsko, jehož welitelem jmenowán Jindřich hrabě z Thurna, wyprawili posly k druhým zemím, wyzývajíce je, aby se s nimi spojili, též ku knížatům protestantským w Němcích o pomoc; wydali rozkaz, jímž Jesuity, arcibiskupa a opata Břewnowského wypowěděli ze země, a hrozili brannau mocí všem, kdožby se vláde direktorů a nařízením těmto protivili.

Wzpaura takowého způsobu nemohla býti potřena jinak než mocí zbraně. Tomu však odporował w radách císaře Matiaše milostník jeho kardinal Khlesl, jenž se obával, žeby pozbyl swého wplywu, když by přišlo k wálce, protože řízení wěcí wojenských musilo nejpodobněji swěřeno býti králi Ferdinandowi, jakožto budaucímu nástupci w panstwí. Dle jeho rady dal císař Matiaš prwé toliko mírně wyjednawati s powstalými stawy. Tím poskytlo se jim času k pohodlnějšímu zbrojení, a hned objevily se následky wzbaurení českého také w jiných zemích. Sněm uherský, s kterým se ještě jednalo o přijmutí Ferdinanda za budaucího krále, stál tím neustupněji na wýminkách welmi obtížných, bez kterých nechtěl toho učiniti. Stawowé hornorakauští a morawští zbraňowali dworu císařskému hned napřed, aby se w jejich zemích nedálo žádné sbírání wojska proti Čechům. Slezáci a Lužičané dali se we spisowání žádostí, kterých splnění daufali obdržeti w těchto nesnázích dworu. W Čechách samých zdvihli stawowé wálku proti straně katolické, pokudž nechtěla se podrobití vláde direktorů. Thurn oblehl předně Budějowice.

Tomu nechtíce se déle díwati král Ferdinand a arcikníže Maximilian, bratr Matiašůw, dali konečně kardinala Khlesla zajmouti ne nadále we Wídní a odwězti w tajnosti na hrad Ambras w Tyrolu. Císař, nemocí sklíčený, když takto násilně zbawen byl swého důwěrníka, uposlechl rady jeho protivníků, a odevzdal řízení wojenstwí proti powstalcům českým Ferdinandowi, kterýž nyní bez dalšího meškání wyprawil wojsko 10.000 mužů do Čech wedením Jindřicha Dampierra. Thurn byl tím přinucen upustiti od Budějowic, však porazil Dampierra we dwau pútkách, u Čáslawě a u Lomnice, kterými wůdce císařský přinucen jest k odtážení do Rakaus. Zde obdrželo wojsko brzy nowé posily, dílem pomocí Španěl, a wypraweno podruhé wedením Karla Buquoje, wojewůdce na slowo wzatého we wálce nízozemské we službách španělských.

Wzbaurení české wzbudilo však mezitím již dychtiwost zahranických nepřátel domu Habsburského. Spatřowalif w něm opět jako

prvé we válce Benátské začátek všeobecného útoku na moc Rakaus a Španěl, i mínili k tomu cíli přispěti swau pomocí. Náčelníci wzbauřených stawů musili se již nyní zawázati, že Čechy nepodniknau wíckrát již panství rakauského; za to dostalo se jim od Karla Emmanuele savojského a od knížat jednoty ewangelické pomocné wojsko najaté společným jich nákladem a wedené Arnoštem hrabětem z Mansfelda. Mansfeld, přitáhnou do Čech, zmocnil se hned pevné Plzně, která odpírala stawům. Přibytí této cizí pomoci osmělilo stawy slezské a lužické, tak že zawřeli spolek čili konfederaci se stawy českými. I Buquoi, který zatím wytáhl proti Thurnowi, poražen jest od něho we setkání u Lomnice, a přinucen na zimu s wojskem swým zawřít se w Budějowicích.

Když zima uložila zbraním stání, jali se kurfirst saský Jan Jiří a král polský Sigmund III co prostředníci jednati o smíření mezi císařem a stawy českými; k čemuž položen sjezd we Chbě. Ale stawowé podwolili se tomuto wyjednávání jen pro jméno; plnomocníci jejich měli nařízení žádati na císaři swolení k odloženým čtyřem kusům žádostí českých, o kterých se jednalo od přijmutí Matiaše na králowství. Awšak prvé než přišel čas ustanowený ke sjezdu tomuto, zemřel císař Matiaš, dne 20 Března 1619.

§. 80.

Císař Ferdinand II. Wzdorokrál Fridrich falcký. Bitwa na Bílé hoře.

Ferdinand II, co král český již korunowaný, oznámil stawům českým smrt swého předchůdce listem nadepsaným ku předešlým místodržícím, kteréž stwrzowal w jich úradech, dáwaje wěděti, že míní zachowati swobody zemské, na které přísahal při korunování, tedy i majestát císaře Rudolfa o náboženství i konfederaci se Slezáky, a pilně wynasnažiti se, aby země byla zase uwedena w pokoj a w pořádek. Ale stawowé wzbauření nepřijali ruky tím způsobem jim podáwané k smíření, ano neswolili ani ku příměří, kterého Ferdinand žádal; nýbrž nechtíce jeho naprosto uznati za swého krále, přikročili k útoku naň i we druhých jeho zemích.

Hned z jara roku 1619 wtrhnul Jindřich Thurn do Morawy, kdež četná strana stawů, jak katolických tak i protestantských, nawodem Karla z Žerotína zawrhowala powstání české a odpírala účastenství w něm. Thurn pomohl straně k Čechům přichylné přemoci tento odpor. Stawowé morawští přistaupili ku konfederaci zawřené mezi Čechy, Slezáky a Lužičany, a zwolili dle příkladu stawů českých prozatímnau vládu 24 direktorů; Thurn pak obrátil se dále do dolních Rakaus, a položil se k samé Wídni, kdež na Ferdinanda doléhali protestantští stawowé té země s požadováním, aby rozpustil wojsko postawené proti Čechům a dowolil jim přistaupiti ku konfederaci s nimi, což málo předtím stawowé hornorakaustí skutečně byli učinili; také měšťané protestantští shlukli se naň do samého hradu císařského, a žádali swobody veřejného provozování swého náboženství we Wídni. Pomoc 500 kyrysníků wyprawená od Dampierra, která w pravém oka-

mžení přibyla do hradu, wyswobodila Ferdinanda z těchto nátisků. Zatím pak w Čechách Buquoi, proti kterému Mansfeld wytáhl od Plzně, zwítězil nad ním w půtce swedené u Záblatí w kraji Prachenském; což takowý strach způsobilo, že Thurn na rychlo wolán jest od direktorů zpět do země, i musil tudy od Wídně upustiti.

Mezi těmito běhy wálečnými jednalo se w Čechách i w radách zahraničných nepřátel Ferdinandových o osazení trůnu českého jiným panovníkem, jakož i o rozdělení ostatního panství Ferdinandowa a o přenesení císařství německého na jiný dům. Dle přání knížat jednoty ewangelické měl býti císařem Karel Emmanuel wéwoda savojský. Karel Emmanuel přál sobě císařství, wšak nejinak, než kdyby se mu zároveň dostalo i králowství české. O to strhla se různice; nebo králem českým chtěl býti mladý kurfirst falcký Fridrich, syn zakladatele jednoty ewangelické a hlawa její po něm. Mimo tyto dwa byl koruny české žádostiw také kurfirst saský Jan Jiří. Tomuto byli přichylni němečtí Lutherani w Čechách, mezi nimiž někteří z nej přednějších náčelníků powstání, jakož Jindřich z Thurna, Ondřej Šlik; ale wětšina stawů ewangelických, zwlastě pak bratří čeští, jakožto ku Kalwinstwí přichylní, chtěli míti Fridricha falckého, jenž byl wychowán w tom náboženství. Když se ukazowalo, že Fridrich obdrží wrch nad druhými, wzdálil se Karel Emmanuel wšeho podporování věci české; Jan Jiří pak začal se dokonce přáteliti s Ferdinandem. Tím stalo se, že Ferdinand, po odtažení Thurna od Wídně odebraw se do Frankfurta, kdež položen byl sněm k wolení císaře, zwolen jest na císařství jednohlasně od kurfirstů katolických i protestantských, tak síce, že ani Fridrich falcký konečně neodepřel mu swého hlasu, aby nezůstal sám jediným odpůrcem.

Naproti tomu zwolen byl právě den předtím Fridrich falcký za krále českého na generalném sněmě wšech zemí koruny české, powolaném od direktorů do Prahy (26 Srp.). Teprw nyní rozmýšlel se, měl-li by korunu přijmauti; konečně odhodlal se, a přijew slawně do Prahy, korunován jest w kostele sw. Wíta administrátorem strany pod obojí, toho času Jirím Dikastem. Kapitulaci, kterau mu předložili stawowé čeští, swolil Fridrich ke čtyřem kusům, wyžadowaným prvé na králi Matiaši, čímž měla králowská moc na budaucí časy uwedena býti w podřízení pod moc stawů. Zwolení tomuto nowého krále proti wili se skoro wšickni páni a rytíři katoličtí, i zbaweni jsau proto swých úradů, a wypowieděni ze země.

Brzy po dosazení Fridricha w králowství dostal se Čechům nowý spojenc, Gabriel Betlen kníže sedmihradské, který, chtěje užití nesnázi Ferdinandových, wtrhnul mocně do Uher a opanowal celau hořejší část země až ke hranicům morawským. Pro obranu proti němu powolal arcikníže Leopold Passowský, na ten čas místodržící Ferdinandůw we Wídni, Buquoje s wojskem jeho z Čech nazpět do Rakaus. Za ním táhl wšak Thurn podruhé toho roku k Wídni, a spojil se s wojskem Betlenowým k útoku na město. Buquoi položil se proti nim před dlauhým mostem přes Dunaj. Zde swedli s ním bitwu krutau, která trwala do tmawé noci, až konečně ustaupiw na onen břeh Dunaje, most spálil za sebau (24 Října). Ještě w čas wrátil se brzy

potom císař Ferdinand ze říše, a řídil obranu Vídně sám osobně. Na sjezdě w Prešpurce zawřena jest mezitím konfederací mezi Čechy a Uhry i knížetem sedmihradským, a wypraweno společné poselství do Konstantinopole k zawření přátelství s portau tureckau. Zlé počasí podzimní, nedostatek potravy a nespořádanost vojska Thurnowa i Betlenowa překázely však zdaru předsewzetí jejich; a konečně nehoda, kterau utrpěl Betlen za nepřítomnosti své w Uhřích od staupenců císařowých, přinutila je oba k odtažení od Vídně s nepořizenu. Betlen w krátce potom zawřel příměří s Ferdinandem w Prešpurce (1620, w Lednu), kterým zůstawen jest w držení východní polowice hořejších Uher.

Císař Ferdinand nabył w zimě, která potom přišla, času k nowému sebrání swých sil a ke zjednání sobě pomoci od cizích spojenců. We zlém postawení věci, které hrozilo nebezpečenstwím oběma wětším domu Habsburského, poskytl jemu pomoci vojenských i peněžitých král Filipp III španělský; tak učinil též papež pro zachránění wětšího ztenčení moci své církewní. Jiné dwa pomocníky zjednal sobě Ferdinand nelitowaním ztráty některé panství swého, aby spíše zachowal celek. První a nejdůležitější byl Maximilian wévoda baworský, hlawa spolku čili ligy knížat katolických w Němcích, zawřené k obraně proti jednotě ewangelické; jemu zastawil Ferdinand horní Rakausy w náhradu za útraty wálečné, které měl pro něj podstaupiti. Druhý byl protestantský kníže Jan Jiří, kurfirst saský, kterému Ferdinand týmž způsobem slíbil zastawiti zemi koruny české, horní i dolní Lužici. Také král polský Sigmund III slíbil některau pomoc z dávné přchylnosti k domu rakauskému a z oddanosti k církwi Římské, ač bylo to proti mysli šlechtě jeho říše.

W pohledu na zbrojení wévody baworského a druhých knížat katolické ligy počali také knížata jednoty ewangelické sbíratí wojskau moc swau, čímž měl Maximilian zdržen býti od útoku na Čechy. Ale w rozhodné chvíli zahrozili Španělowé knížatům protestantským w elkým zbrojením w Nizozemsku a chystáním se odtud k udeření na země jejich. Tu zawřela jednotu ewangelická potupné příměří s Maximilianem a ligau w Ulmě, z kterého králowství české jest wymíněno a které se také newztahowalo na Španěly, tak že nic nebránilo Maximilianowi táhnouti císaři na pomoc proti Čechům, a dědičné země Fridrichowy, dolní a horní Falc, nebyly jisty proti útoku Španělů; pročez nemohl z nich obrátiti žádných pomoci do Čech.

Takž Čechowé proti tolikým nepřítelům, kteří se na ně strojili, zůstali zbaweni wší cizí pomoci, na kterau se spoléhali půwodové tohoto zwauření. Fridrich falcký, jehož dosazením na trůn králů swých mínili posíliti swau věc, nehodil se k tomu také swými vlastnostmi. Był člověk powahy laskawé a obyčejů uhlazených, ale zwyklý více rozkošem než řízením w elkých věcí. Wkročení jeho do Čech způsobilo hned z počátku wšeljaké různice w zemi. Král nadřžowal, co se týkalo náboženstwí, nejwíce bratřím českým jakožto nejblížeším Kalvinstwí, a odwracowal tudy od sebe stranu ewangelickau. Wšeobecné pohoršení způsobilo, když král k libosti své zohawil starodáwnau swatyni národu českého, kostel sw. Wíta na hradě Pražském, wyklizením a zkazením všech oltářů, obrazů a ostatků swatých a dal jej sobě uprawiti

w holau modlitebnu kalvinskau. K tomu přišly pletichy a různice dworské jakož i mezi wojskými weliteli. Fridrich přiwedl s sebou do Čech své rádce cizozemské, dáwného osnowatele wšelikých spletků nyní již dospělých, Kristiana knížete z Anhaltu, Jiřího hraběte z Hohenlohe a jiné. Dávaje jim přednosti před domácími, urazil zwlášť starší wojewůdce Thurna a Mansfelda. Z toho přišla nezřízenost we hlavni wedení věci, zwlášť we wojenstwí. Zatím pak nejwětší část šlechty, stawu měšťanského, lid sedlský, zakrsalí dáwno w howění sobě, nawyklí dřepěti w jídle a pití, mdlí w starání se o věci wyšší, ochabli příliš záhy we snášení břemen, jež newyhnutedlně přinášelo s sebou předsewzetí smělé, do kterého národ w celosti zaweden byl owšem newědomky. Tedy se nedbale scházely daně rozepsané k w elkým potřebám obecným, a ještě menší byla odhodlanost k bojowání pro wlast, uwedenau w nejwětší nebezpečenstwí. Rozhodnutí osudného boje záleželo zcela jen na najatém wojsku, kterého znamenitá část skládala se z cizinců; a wojsko toto zůstawalo zhusta bez platu, w nedostatku oděwu a jiných potřeb; tudyž nakloněno bylo k nekázni a k laupežem, které budily tím wětší nářky obecného lidu. WELITELOWÉ wojenští přispíwali k tomu na mnoze prowozowaním wšeljakých tehdaž obwyklých šejdů, zadržující wojákům i co se pro ně sešlo, a obohacující se na útraty obecné.

Z jara r. 1620, když se Buquoi s wojskem swým, nejwíce španělským, chystal nowu na pochod z Rakaus do Čech, předešli jej wojewůdci Fridrichowi, předně Hohenlohe a Mansfeld, wpádem do dolních Rakaus. Buquoi zwítězil nad těmito w setkání u Langenloisa; ale když brzy za nimi přitáhl Anhalt s wojskem wětším, musil wůdce císařský ustaupiti zpět až k Dunaji. Brzy potom dostala se Čechům nowá naděje, když Gabriel Betlen, kníže sedmihradské, zrušil příměří s císařem, wtrhnul opět wybojně do Uher a obnovil přátelský spolek předešlého roku zawřený, ano i od porty turecké přišel posel Mehemed aga s blahopřáním Fridrichowi pro obdržení králowství českého a se slibowaním pomoci k buďaucímu roku. Netrwalo však dluho, a již spojenci císaře Ferdinanda přistaupili k rozhodnému skutku. Maximilian baworský wtrhnul s wojskem wyborně spořádaným a opatřeným, jehož welitelem byl wedlé něho hrabě Tilly, předně do horních Rakaus, a připravil stawy této země ku poslušenstwí beze wšeho opravdového odporu. Později wtrhnul kurfirst saský do Lužice, a Slezskem a Morawau proskočilo několik tisíc Kozáků poslaných od krále polského Sigmunda až do dolních Rakaus; kterými zastrašení také stawowé dolnorakaustí učinili císaři Ferdinandowi přísahu wěrnosti, již mu dotud odpírali.

Po tomto přemožení a zahrožení spojenců powstalých Čechů spojili se Maximilian a Buquoi w jednu moc, a wtrhli do Čech samých. Počet wojska jejich celého obnášel neméně než 50000 mužů, a přewyšowal celau wojskau moc Fridricha falckého skoro o polowici. Wůdci wojska Fridrichowa dali se před nepřitelem na zpátečné tažení, a Maximilian opanowal tudy Krumlow, Budějowice, Prachatice bez mnohého odporu. W Písku bránila se posádka tam wložená statečně. Maximilian však dobył města útokem, a dal je w plen swým wojákům.

Obyvatelé branní i nebranní, muži, ženy, děti bez rozdílu jsau zbiti, město wylaupeno a obráceno w popel. Hrozným příkladem tím zastrašeny, poddaly se Strakonice, Winterberk, Sušice, Klatowy, jedno město po druhém. Anhalt, wrchní welitel wojska českého, cauwal wždy dále, aniž bylo co platno, když konečně Fridrich falcký osobně se odebral k wojsku, chtěje tím powzbuditi jeho srdnatost.

Když se císařští zastawili před Plzní, chtějíce dobýwati Mansfelda, který se we městě tomto zawřel se swými, stanul Fridrich s wojskem swým u Rokycan. Zde radili Thurn, Hohenlohe a Anhalt mladší, aby se swedla bitwa s Maximilianem, pokud by wojsko jeho bylo umdleno od pochodu. Anhalt starý však odporowal, boje se zkušených vůdců wojska nepřátelského. Tito upustili brzy od nesnadného dobývání Plzně, a hleděli Anhalta k bitvě přinutiti; on však stále se vyhýbaje cauwnul opět dále k Rakowníku, potom po malé púťce tudíž k Únhošti, konečně až na Bílau horu před Prahau. Zde učinil zákopy, a mínil nepříteli očekáwati jakožto w pevném postawení. W patách za ním přitáhl Maximilian toliko s wojskem swým baworským, a položil se w malém vzdálení pod horau. Tu swolal Anhalt wojenskau radu, měla-li by se bitwa swésti čili by měli dále ustaupiti a zawřiti se w Praze. Čechové přítomní radili, aby se bitwa swedla, pokud by nepřitáhl také Buquoi s wojskem swým španělským a walonským; odpíral však Hohenlohe, prawě, že jest místo pevné, na němž nebylo by se obáwati útoku od nepřátel, neradno pak odvážit se boje, jenž by státi mohl korunu; pročez aby se ještě lépe zakopali a ohradili, w bitwu žádnau se nepauštějíce. Dle té rady zůstalo wojsko na swém stanovišti na Bílé hoře, a počínalo si beze wší starosti. Mnozí z předních šli do Prahy nawštíwit ženy a přátely; horliwější domníwali se, že jest prodán Fridrich i s národem českým od Anhalta a Hohenlohe.

W tom, prvé než se staly náležité příprawy k opravdowému podstaupení nepříteli, přitáhl i Buquoi s wojskem swým dne 8 Listopadu, a Maximilian nepromeškal zbytečně ani chvíle k swedení bitwy. Hned téhož dne, mezi dwanáctau a jednau hodinau o polednách, učinilo wojsko císařské útok na postawení české, s hudbau zwučnau a křikem welikým. Anhalt dal bítí z děl, ale nespůsobil tím mnoho škody nepříteli, kterýž nejsilněji udeřil na prawé křídlo české a hned několika děl zmocnil se. Útok na té straně odrazil mladý Anhalt; té samé pak chvíle na lewém křídle Bornemissa s 8000 uherskými jezdci, wypravenými na pomoc od Betlena, připravil jízdu Maximilianowu na útěk. Hned však na prawém křídle českém poslal Buquoi něco lidu jízdného na pomoc těm, kteří utíkali před mladým Anhaltem. Ti obnowí boj, raní a jmau Anhalta, co zatím na druhém křídle Uhři příliš záhy dali se w kořistowání. Maximilian, užíw času, spořádá swé k nowému útoku. Anhalt pošle Uhrům na pomoc jízdu knížete Hohenlohe; ta však při prvním hnání dá se na útěk; za kterauž běželi i Uhři, též část pěchoty, od nich potržená w útěk, údolím Motolským bez zastawení až k Wltawě u Smíchowa, kdež někteří skákající do wody utonuli. Tu následowala úplná porážka ostatních, kteří bojowali w postawení na hoře. Wětší díl dali se na útěk ke bráně Strahowské, mezi nimi starý Anhaltský. Nejdéle bránili se Morawané, malý zástup,

kteréz wedl mladý Thurn a Šlik Jindřich. Obstaupeni na místě řečeném již tehdaž Hvězda, bojowali do posledního přemožení, a téměř všichni jsau konečně zbiti nebo zjímáni. Bojiště bylo pokryto 6000 zabitými; ležení Čechů celé upadlo w moc nepříteli.

Té chvíle, když se bitwa začala, seděl wzdorokrál Fridrich na hradě při tabuli skwostné s pány i paními. Posel od Anhalta přijel napomínat jej, aby pospíšil na bojiště pro wětší powzbuzení swých k udatenství. Ale Fridrich nebral wěc za tak pilnau, a jel až po tabuli. U brány Strahowské potkal se s diwym útekem wojska swého, kteréz hledalo w Praze útočiště.

KNIHY OSMÉ.

Od bitvy na Bílé hoře až do ústavného diplomu císaře Františka Josefa.

(Od roku 1620 až do r. 1860.)

§. 81.

Přewraty w Čechách po bitvě Bělohorské až do wypowiedění protestantů.

Porážka na Bílé hoře nemusila wěsti naprosto k auplnému přemožení Čechů. Wojsko jejich, jakkoli tu chvíli rozplašené, bylo ještě dosti četné k dalšímu odporu, a bylo by se dalo znamenitě sesfliti sebráním lidu boje chtiwého ze samé Prahy aspoň k hájení Starého a Nowého města; 8000 Uhrů nowě poslaných na pomoc od Gabriele Betlena, přibýlo právě do Brandýsa; Morawa a Slezsko nacházely se ještě w ozbrojení; toliko Lužici byl mezitím opanowal kurfirst saský. Mimo to však stál Mansfeld wítěznému wojsku Maximiliana baworského za zády, maje w moci swé Plzeň, Tábor, Loket a Falknow. To wše předkládalo se Fridrichowi falckému. On však porážkou utrpenau pozbyl hned wší mysli. Žádal na Maximilianowi příměří na 24 hodin; Maximilian dáwal mu jen osm, a to, když by se hned napřed odřekl králowství českého. Tu se Fridrich odstěhowal z hradu Pražského na Staré město, a nazejtří po bitvě odjel we zmatku z Prahy do Wratislawě we Slezsku; s ním Anhalt, Hohenlohe, Thurn a jiní přední jeho staupenci. Stawowé čeští od něho opuštění rozpustili nyní wojsko, a poddali se i s Prahou wítězi na milost i nemilost.

Wéwoda baworský zůstal toliko osm dní w Praze až do příjezdu Karla z Lichtenšteina, knížete Opawského, jemuž císař Ferdinand poručil spráwu Čech co mimořádnému plnomocnému kommissari. Tomuto k ochraně zanechal Maximilian w zemi toliko části swého wojska s hrabětem Tillym w čele, kteréž w Praze i w jiných místech provozowalo mnoho obyčejných nátisků lidem. Zatím Buquoi táhl do Morawy, kdež stawowé powzbuzowáni jsauce pomocmi od Gabriele Betlena, setrwali w delším odporu. Teprw ku konci roku 1620 dokonal přemožení jich, a táhl potom dále proti Betlenowi samému do Uher. Mezitím kurfirst saský přiměl stawy slezské k wyjednávání pod příměřím, podávaje jim stwrzení swobod politických i náboženských, když by se poddali císaři. Následkem toho musil Fridrich falcký opustiti také Slezsko (1621, 13 Led.), a stawowé poddali se konečně tak zwaným akkordem saským (28 Unora). Toliko Mansfeld zůstával posud w západních Če-

chách, a císařský dwůr jednal s ním o vzdání Plzně a druhých míst od něho osazených za peněžitou výplatu, pročež zawřeno s ním příměřím.

Po celý tento čas nedal dwůr císařský žádným způsobem na jewo, kterak mínil naložiti s přemoženými půwody wzbaurění českého, ani kterak užiti celkem swého wítězství. Někteří z předních účastníků powstání byli ze strachu pomsty hned po bitvě Bělohorské dali se na útěk ze země; wětší počet však odewzdal se bezpečnosti, spoléhaje se na dobré řeči wéwody baworského před odjezdem jeho z Prahy. W tom po uplynutí tří měsíců od bitvy na Bílé hoře přišly tajné rozkazy od dworu císařského z Wídně k zatčení všech někdejších defensorů, direktorů i jiných znamenitějších osob, které se účastnily w powstání. Jedním dnem a jednau hodinau, na wečer dne 20 Unora 1621, zjímání jsau všichni, kteří se zdržowali w Praze, w bytech swých, jiní w málo dnech potom swážení jsau z celé země, a wsazeni do rozličných wězení. Po uteklých wydány jsau weřejné obsflky, aby se postavili k saudu mimořádně zřízenému w Praze, jehož předsedau učiněn kníže z Lichtenšteina. Wsach zajatých bylo 48, obeslaných 30. Za prwního poděšení z toho w celé zemi wyšel také mandát císařský (13 Března), kterým všichni kazatelé kalwinští a bratrští wypowiedění jsau z králowství.

Zatýkání ono stalo se právě, když Mansfeld, zamítnuw konečně podání peněz od císaře, wyjednáwal s knížaty ewangelické jednoty na sjezdě jejich w Heilbronně o peníze k dalšímu wedení wálky ku prospěchu Fridricha falckého, jemuž zatím Španělowé byli wpadli z Nizozemska do hlavní země jeho, dolního Falce, a celau ji opanowali. Knížata neshodli se s Mansfeldem; ale žádané peníze dostaly se mu od Hollandanů, kteříž majíce příměřím se Španělý jen do konce roku 1621, snažili se jakýmkoli způsobem prodlaužiti wálku mezi moci Habsburskau a nepřátely jejími, aby sobě tím zjednali úlewu. U nich byl proto také Fridrich falcký sám s rodinau swau našel poslední útočiště. Mansfeld, jmenowán od něho nejwyším jeho wojewůdcem, rozmnožil wojsko swé nowým sbíráním lidu, osadil hořejší Falc, a w měsíci Březnu počal wálku w Čechách útokem na Tillyho, při čemž strojilo se podtají také nowé jakés powstání w Praze. Toto zaměřil Karel z Lichtenšteina bedliwými prostředky, a císaři dostaly se brzy opět wojenské pomoci od wéwody baworského i také kurfirsta saského. Když Mansfeld meškal w hořejším Falci, podařilo se císařským obdržetím Plzeň uplacením důstojníků, kterým Mansfeld poručil toto město. Tím byl zbawen swého hlavního stanoviště w Čechách; druhá místa od lidu jeho osazená wzdala se brzy potom, a ku konci měsíce Kwětna táhl Tilly za ním do Falce, čímž Čechy na ten čas přestaly býti jewištěm wálky.

Naproti tomu začaly se nyní krwawé saudy a weliké pohromy, které co pokuty za powstání w následcích swých zastihly nejen půwody jeho, nýbrž celý národ český we mnoha pokoleních. Po krátkém saudě nad zajatými hlawami odboje stwrdil císař Ferdinand rozsudky proti nim, jejichž wykonání naplnilo wšecky okolní země hrůzau a úžasem. Sedm a dwadcet osob stawu panského, rytířského a městského odsauzeno bylo na smrt, a ostatní k jiným těžkým a potupným trestům.

Dne 21 Čerwna 1621 ráno w 5 hodin dáno znamení několika ranami z děl na hradě Pražském k započetí krvawé exekucí. Všichni odsauzení byli na noc předtím swezeni na radnici Staroměstskau, před kterau bylo lešení černým sukmem pokryté. Brány městské byly zawřeny, ulice na náměstí silně osazeny wojskem, nejwíce saským. Na altáně před radnicí seděli saudcowé a kommissari císařští, před jejichž očima wodíni jsau wěznové jeden po druhém z radnice na lešení ke stínadlu. První stat jest Joachim Ondřej Šlik, jemuž potom také prawá ruka utata, potom Wácslaw z Budowa, Harant z Polžic, Kašpar Kaplér ze Sulewic a tak druzí dle pořádku stawu a důstojenství. Doktoru Janowi Jesenskému, slawnému lékaři a rektorowi university za tři let před bitwau Bělohorskau, wyřezán nejprwé jazyk z ust, potom hlawa stata, tělo čtvceno pod šibenicí a na kolích po ulicích rozstrkáno. Jan Kutnauer purkmistr Staroměstský a Šimon Sušický oběšeni jsau na břewně wystrčeném z okna radnice, Nathanael Wodňanský na šibenici postawené na náměstí. Sixtowi z Ottersdorfa, když byl již na lešení, oznámena milost, a zaweden jest nazpět do wězení. Pokud poprawa trwala, tlučeno ustawičnē w bubny a traubeno, aby nebylo slyšeti řečí odsauzených, kteří všichni šli na smrt s myslí mužnau. Hlawy dwanaći předních wystaweny jsau w železných krabicích na wěži mostské Staroměstské na postrach okolo chodčím; toliko těla zanechána wdowám a sirotkům ku pochowání.

Druhých dní potom wykonány jsau pokuty nad ostatními, kteří nebyli odsauzeni ke smrti. Z nichžto jedni jsau mrskáni metlami po městě a wypowieděni z králowství, jiní buď na léta, buď na wěčné časy uwrženi do žalářů. Jména uteklých, kteří se nedostawili, kázal císař již dříwe na černých tabulích napsaná powěsiti na šibenici rukau katowau. Statkowie všech odsauzených jsau zabaweni a odewzdáni komoře králowské. Císař obdarowal jimi dílem swé wojenské heitmany a dwořeníny, jak domácí tak cizozemce, Wlachy, Španěly, Němce, kterých se wíce než předtím začalo tlačiti do země. Díl obráčen k hojnějšimu nadání arcibiskupství Pražského a jiných ústawů církwe katolické, zwláště rádu Jesuitského, ku kterému měl císař Ferdinand náklonnost neobmezenau. Mimořádný saud čili kommissi saudní zřízená od císaře pokračowala po wykonání těchto pokut nad hlawními půwody dále u wyšetřowání winy aučastníků. Pod záminkau spoluwiny při powstání stawowském wypowieděni jsau jmenowitě také administrator a ostatní členowé konsistoře strany pod obojí, totiž skoro všichni ewangeličtí faráři Pražští, ze země (1621), později také ewangeličtí faráři a kazatelé z některých jiných měst králowských. Ze stawů swětských mimo katolíky nebyl skoro nikdo, jenž by se nebyl aučastnil powstání; protož nikdo necítil se jistým před saudem, který tak dáleko zasahowal rukau swau. Císař uložil konečně jistý cíl této nejistotě wydáním mandatu obecného dne 3 Unora 1622, kterýž nazýwán jest generalným pardonem, jímž oznamowalo se, že sice všichni, kdož ohawně rebellí proti králi aučastny se učinili, statky, čest i hrdla swá jsau propadli; nicméně že chce Jeho Milost císařská všechněm, co se ctí i hrdel dotýče, učiniti milost, kdyžby w jistém čase k tomu určeném sami k wině swé se přiznali; toliko kdož by tak neučinil, nad

tím že dle přisnosti práwa sauzeno býti má. Tedy se přiznalo 728 osob stawu panského a rytířského, i obdrželi ujištění, že jim císař žiwot a čest daruje a toliko na statcích že je trestati míní. Dle toho pobráni jsau některým všichni statkowie, jiným polowice, třetina neb jiná část jmění, tak že cena všech statků pobraných počítala se na 24 millionů kop míšenských. Wětší počet starých šlechtických rodů českých přiweden jest tímto pokutowáním w ochuzení neb i docela na mizinu, tak že musili opustiti statky swé, we kterých uwázali se cizinci neb domácí nástrojowé nowého způsobu wlády, kterých při mrawné sešlosti národu wyrojilo se množství weliké.

Mezi těmito strastmi w Čechách skončila se wálka s Gabrielem Betlenem mírem zawřeným w Mikulowě (1621, 31 Pros.), kterým císař Ferdinand musil knížeti sedmihradskému a Uhrům s ním spojeným zanechati všeho tak jako prwé příměřím Prešpurským. Déle protáhla se wálka w Němcích, až konečně Tilly, statečný wůdce Maximiliana baworského a ligy katolické, dobyl úplného wítězství nad Mansfeldem a opanowal wšecky země Fridricha falckého (1622). Císař Ferdinand na sněmě w Řezně roku 1623 dne 25 Un. udělil části jich s důstojenstvím kurfirstským wéwodowi Maximilianowi, aby tudy od něho zase obdržel zpátkem horní Rakausy. Z Řezna přijel potom ponejprw za swého panowání do Prahy, a obnowil některé úřady zemské, od času powstání neosazené; však toliko krátký čas pobyl w sídle králowství, a hned zase odjel do Wídně, jmenowaw opět knížete Karla z Lichtenšteina swým místodržícím. Otwřeným listem ke všem obywatelům králowství slíbil ještě téhož roku přijeti podruhé a položiti sněm zemský; ale splnění této připowědi potěšitelně odkládáno potom wíce let, a tak zůstala země i napotom zbawena všech zákonných rádu. Z příčiny wálek vždy nowě vznikajících a čím dál tím wíce se zaplétajících ukládal císař berně časté a vysoké bez swolení sněmowního, toliko po wyslyšení nejvyšších úředníků zemských, kteří k tomu swoláwali na radu také heitmany krajů.

Bylo přirozené, že císař Ferdinand II hned po bitwě Bělohorské na to myslil, jakým způsobem by užil wítězství swého ku prospěchu panownické moci i církwe katolické. Ale w obojím ohledu musil rozhodnauti ještě další běh událostí, jak daleko by směl zajíti.

Staw náboženství w Čechách, jak ukázáno, byl takový, že se musila státi w něm nějaká proměna k lepšímu, měl-li národ český wytržen býti z mrawného úpadku vždy wíce pokračujícího. Dalo se mysliti, aby se mohutný panowník pokusil o uložení pevné kázně a řádného ústrojí církewního straně ewangelické, asi tím způsobem, kterým se stalo od protestantských knížat německých w jejich zemích. Ale prostředku toho nemohl se snadno uchopiti panowník katolický, a císaři Ferdinandowi, wychowanému od Jesuitů w zančení pro wěc církwe katolické, bylo by se to protiwilo naskrze; on nemohl jinak než mysliti na obráčení Čechů ku katolické wíře, ač dalo-li se prowěsti. Z počátku zdá se že nedržel to za možné; neboť stawům dolnorakauským, přemoženým krátce před bitwau Bělohorskau, potwrdil bez rozpaků swobody jejich náboženské. Také byl wázán poměrem swým ke kurfirstowi saskému, který jemu pomáhal jen pod ubezpečením, že se

nejedná o náboženství než toliko o přemožení bauře politické. Proto se první nastupování proti nekatolíkům vztahovalo jen na náboženství Kalvinské a bratrské, kterému se protivil i kurfirst saský; a při prvním částečném stihání kněží ewangelických hledělo se záminky, že se dálo jen pro spoluwinu wzbauření. Dále zasáhl císař již roku 1622 odejmutím university Pražské mistrům strany pod obojí a odezdáním jí Jesuitům, kteří tím samym dostali také všech městských škol w Čechách pod své řízení neb dohled.

Když se čím dál tím více štěstí wálečné i za hranicemi Čech rozhodovalo ku prospěchu císaře, dospěl již jeho úmysl, provésti w Čechách týž přewrat w náboženství jako před časy we starsích zemích jeho štyrských. Ohledy na kurfirsta saského přestaly dokonce, když se císař Ferdinand roku 1623 zbawil powinností k němu skutečným zapsáním jemu Lužice w 6 millionech tolarů co útratách jeho wálečných. Již roku 1624 wyšel tedy mandat, kterým se všechno kněžstvo nekatolické wůbec wypowídalo ze země a nařizowala se tak zwaná reformací katolická po městech a wesnicích. Wšecky kostely w zemi odewzdány jsau pod spráwu kněží katolických, ac musili na mnoze powolání býti z ciziny, zwlastě z Polska, a počet jejich za dluhý čas nepostačowal; na obywatelstwo pak doléháno prostředky wždy ostřejšími, aby se podrobilo církewním zákonům a skutečně se účastnilo we službách božích katolických. Žádnému, kdož by se neznal ku katolickému náboženství, nesmělo powoleno býti práwo městanské, prowozování řemesla neb jiné městské žiwnosti. Kněží katoličtí neoddawali osob nekatolických, aniž dopauštěli pohřbu na hřbitovích lež zemřelým we katolickém náboženství. Swěcení swátků, zachowávání postů, chodění na mši nařizeno pod pokutami peněžitými. O obrácení lidu sedlského staraly se přitom starší i nowější wrchnosti katolické na swých panstwach dle swé libosti, bitím, zawíráním, mocným honěním do kostelů. Toliko osoby stawu panského a rytířského byly prosty wšeho přímého naléhání na změnění wíry.

Když se účinek rozkazů neukazowal hned dle očekávání, přistaupilo se i we městech ku prostředkům ještě násilnějším. Z Prahy, když se wětší díl obywatelstwa nedal pohnauti po dobrém, wypowědení jsau nejprwé čtyři z nejwáženějších měšťanů, potom jiných wíce po 50, 70; aby druhým byli za příklad k odstrašení. Do jiných měst králowských wloženi jsau wojáci k týrání obywatelů přerozličným způsobem, až se buď rozutřkali z města, buď se přiznali ku katolickému náboženství. Týrání toto naplnilo zemi strastmi a swícelemi. W Lysé, když přišla zpráwa, že se wojsko wyslané blíž k městu, zapálili měšťané sami domy swé, a odebrali se do wyhnanstwí, každý s tím, co mohl odnésti. W kraji Kaurimském a opět we Hradeckém wzbaurili se sedláci proti wrchnostem i kněžím katolickým; několik zámků wypálili a wylaupili, awšak přemožení jsau wojskem, a pokoj zaweden wěšením, stínáním a kolem lámáním, řezáním nosů a uší i jinými pokutami ohawnými.

Mezitím za hranicemi rostla wálka z wálky. Mansfeld, přemožen poprwé, opatřen jest ku konci roku 1622 nowými prostředky od Hollandanů, tak že wystaupil s nowým wojskem w Německu a pobauril ně-

která knížata protestantská ke zdwižení wálky proti císaři a stawům katolickým. S ním srozuměl se roku 1623 Gabriel Betlen, obdržew též peněžitau pomoc od Hollandanů, a wtrhnul znowa do Uher i konečně do Morawy. Wystěhowanci čeští, přebýwající w Němcích neb slaužící we wojstě Betlenowě, měli se přitom pokusiti o powzbuzení krajanů swých k nowému wzbauření w Čechách. Opět přemohl Tilly nepřátely císařowý w Němcích, a kníže sedmihradský zawřel opět nau slauwu o mír (1624). Ale sotwa minul rok, i strhla se bauře wětší všech předešlých od krále danského Kristiana, kterýž smluwiw se o pomoci peněžité i wojské netoliko od Hollandanů, nýbrž i od krále anglického Jakuba I, tchána Fridricha falckého, ano i od Francuzska, které pod spráwu kardinala Richelieu počalo nowé brojiti proti moci domu Habsburského, w celo se postavil knížatům protestantským w sewerozápadním Německu a počal wálku se silami velikými (1625).

Císař Ferdinand užíwal proti němu jako proti předešlým swým protiwníkům pomoci přirozených spojenců swých, knížat katolické ligy, jejichž welitelem byl Tilly. Mimo to wšak dal postawiti ze zemí swých vlastních wojsko četné a wyborné zřízené wedením pána českého Albrechta z Waldšteina, na slowo wzatého ponejprw již we wálce s Benátčany, potom nejwíce hájením Morawy proti Gabrieli Betlenowi. Wojský důmysl český obžiwнул znowa w tomto muži, který wšak neměl ani nejmenší lásky k swému národu, než jediné ctižádostí puzen byl k velikým zámyslům. Milostmi císaře, kterých sobě získal wytečnými službami, a dychtiwým skupowáním statků zemských, kterých ten čas zabawování a pokutowání šlechty české a morawské velké množství bylo lacino na prodej, způsobil si jmění velikánské, tak že mu nikdo w zemi nebyl tím rowen. On založil císaře swými penězi k prwnímu opatření wojska wšemi potřebami, a jen tím způsobem bylo možné podstaupiti zbrojení wětší než předtím, aby císař nemusil tak jako dotud záwiseti od swých spojenců. Již roku 1624 byl císař Ferdinand poctil Waldšteina také powýšením neobyčejným, nazwaw jej wéwodau Fridlandským dle statku jeho Fridlandu u Reichenberka.

Waldštejn, wytáhnuw z Čech, kdež wojsko swé nejprw sebral, do sewerního Německa w měsíci Září roku 1625, pomohl Tillymu předně zastawiti nepřítel, tak že toho roku nepřišlo k žádným rozhodným skutkům w poli. Roku 1626, we kterém se král danský sesílil opětným spolkem s knížetem sedmihradským, odrazil Waldštejn u Dessawy útok Mansfeldůw na pevné ležení swé. Když pak Mansfeld, sebraw síly swé zase, wtrhnul do Slezska a odtud do Uher, kdež se spojil s Gabrielem Betlenem; táhl Waldštejn za ním skrz Čechy a Morawu, ale w prawém okamžení a proti nadání nepřítel došikowal přitom prwé posilu Tillymu, který tudy dorostl na krále danského a porazil jej w rozhodné bitwě u Luttera (27 Srp.). Waldštejn připravil nyní Gabriele Betlena ku pokoji, a odtrhnuw Mansfelda od Slezska, přinutil jej rozpustiti wojsko swé a opustiti Uhry; potom pak přezimowaw w Čechách a w Morawě, z jara roku 1627 wtrhnul do Slezska, porazil danského wojewůdce Mitzlawa, jež tam

Mansfeld byl zůstavil, we mnohých krutých pútkách, a připravil tudy stawy slezské, kteří se we spolku s nepřátely císařovými byli wzbauřili, ku poslušenství bez výminek, které jim prvé byly powoleny akkordem saským.

Při tomto vždy wítězném pokroku zbraní císařských dospěly konečně záměry císaře Ferdinanda a dworu jeho we věcech politických i náboženských. W raddě císařově zápasily o to mezi sebou dvě strany. Cizí a domácí welebitelé neobmezené moci panownické směřovali k auplnému zrušení všech práw stawů. Tomu odporowali však čelnější vůdci katolických stawů českých, kteří byli zachowali wěrnost císaři a za to nyní byli by měli spolu s winnými býti trestáni ztrátou starodávných swobod. Císař Ferdinand rozhodl se konečně o jistau cestu prostřední wydáním tak zwaného obnoveného zřízení zemského dne 15 Kwětna roku 1627. Prvním ustanowením jeho byla dědičnost trůnu českého w rodu Habsburském, jak w mužském tak i w ženském pokolení, w duchu dáwnějších řádů zemských, kterým se stawové za předešlých dwau století byli proti wili w ustawičném bažení po rozšíření moci swé. Císař ustanowoval dále ku posawadním třem stawům zemským, zastaupeným na sněmích, nowý staw duchowní co přední w důstojenství nad panským, rytířským i městským, ku kterému přiřčení jsau wedlé arcibiskupa, jakožto primasa zemského, všichni důstojníci duchowní nadaní statky zemskými. Ale sněmům zemským odjímal se w zásadě wšeliká moc zákonodárná, kterauž císař, co král český, wyhražowal napotom sobě samému. Sněmowé neměli také wůbec jednati o ničem jiném, než co by na ně wznešeno bylo proposicí králowskou ku poradě. Naproti tomu stwřzowal císař stawům práwo jejich staré, že bez powolení jejich nesměly wypisowány býti žádné berně, beze všeho umenšení, s podotčením toliko, aby se stawové nesměli pokaušeti o wynucowání nowých swobod odpíráním berní newynutělně potřebných. Z práwa tohoto plynulo, že stawové nicméně i za nowého tohoto řádu hned zase platně účastnili se moci zákonodárné wedlé panowníka we wšelikých věcech, které dle tehdejšího způsobu spráwy veřejné s bernictwím jakkoli sauwisely. Obnoveným zřízením zemským zrušil král Ferdinand dále posawadní řád při saudech zemských tím způsobem, že jak sněm tak také nejvyšší saud zbawen jest wší zákonodárné moci při swých nálezech, maje se řídití jen zákony již stáwajícími, a přestal také býti wrchem práwa w zemi, ježto sobě císař wyhradil, aby k němu samému od saudu tohoto šlo odwolání prostředkem kanceláře dworské. Také na místo starodáwného způsobu jednání veřejného a austního zawedeno jest jednání tajné a písemné. Poněwadž pak následkem přewratů w majetnictví statků zemských za posledních let wstoupilo do stawu panského a rytířského mnoho cizozemců, jazyka českého neznaících, ustanowil císař zároveň také, aby při saudech a deskách zemských jazyk německý měl rowný průchod wedlé českého.

Hned po wydání tohoto nowého zřízení zemského stwřdil císař Ferdinand II stawům českým wšeka jejich privilegia, swobody i zvyklosti starodáwné, tak aby we všem zachowána byla w platnosti, pokud se s obnoveným zřízením zemským nepotýkala; čímž odřekl se

dalšího libowolného měnění jich a obnowil tudy záwaznost obapolného práwa mezi zemí a panowníkem.

W málo nedělích po wydání obnoveného zřízení zemského (31 Čwce.) wyšel však rozkaz konečný a rozhodný ku provedení jednoty náboženství w zemi dle žádosti císaře Ferdinanda. Wysloweno jím zřejmě a bez výminky, že císař žádných obywatelů w králowství českém trpěti nemíní, kteří by se s ním nechťeli srownati we wíře; dána lhůta šesti měsíců k obrácení se; kdož by ze stawů buď panského, rytířského nebo městského tomu se nepodrobil, měl prodati statky swé a wystěhowati se ze země. Zvláštní kommissí reformační, složená z osob duchowních i swětských, zřízena ke skutečnému provedení tohoto rozkazu. W zemích štyrských a posledně i w dolních Rakausích, když císař odwolal předešlé stwřzení swobod náboženských, nebyl nikdy nastupowal proti šlechtě, aby osobně donucena byla k odstaupení od protestantství; a učinila to časem předce, když byla osamotněna mezi katolickým lidem; proti šlechtě české byl Ferdinand popuzen jednak pro stále spolčení wystěhowalců s nepřátely jeho a časté dorozumění mezi nimi a krajany jich protestantskými w zemi, jednak přimlawáním cizinců w radách a službách dworských i wojenských, kteří bažili po laciném zakaupení ještě wětšího počtu statků w Čechách po starých držitelích.

Prvé než wyšla lhůta daná stawům protestantským, přijel Ferdinand opět do Prahy, a držel ponejprw sněm dle nowého řádu, na kterém oznámil stawům, že uzawřel prworozeného syna swého Ferdinanda III, jakožto dědice, dáti korunowati na králowství. Korunowání wykonalo se ponejprw bez obyčejného dotud přijmutí budaucího krále od stawů. Císař, pobyw tentokráte osm měsíců w Praze, potom odstěhowal se zase s celým dworem swým do Wídně (1628), odevzdaw spráwu země dle prwějšího obyčeje nejvyšším úředníkům a saudcům zemským, jakožto místodržícím králowským. Předešlý mimořádný wládař zemský Karel z Lichtenšteina byl zemřel krátce předtím (1627).

Ještě za swého přebýwání w Praze byl císař prodlawil půlletní lhůtu protestantům na dalšího půl léta. Mnozí mezi tím časem obrátili se aspoň na oko ku katolickému náboženství; welká část však jak obywatelstwa městského, tak ze stawů vyšších, wyprodali se w hoří ze statků swých, a opustili zemi, hledajíce útočiště w protestantských zemích okolních. Počítalo se 158 rodů šlechtických, z nichž nejméně po čtyrech, však také po 12, 20 až i 50 osobách se wystěhowalo; celkem pak bylo 36.000 rodin, které se odebraly do wyhnanství. Města zvláště zpustla a zchudla tímto wystěhowáním, tak že wšude domy we welkém počtu zůstawaly za dlauhý čas prázdný obywatelů.

Waldštejn. Wálka se Šwedý a Sasy. Mír Pražský.

W čas stěhowání tohoto a uwazování se cizinců w dědictví české byla zewnější moc císaře Ferdinanda II wywýšena tak, že wzbuzowala strach po celé Europě. Hned po podrobení Šlezska roku 1627 spojili

se obojí vojska, Tillyho i Waldšteina, k sjednocení pokračování proti Kristianovi králi dánskému, vypudili jej z celého Německa, a dobyli vlastních jeho zemí Holšteina, Šleswika i Jütlandu, tak že se musil zavříti do částí říše své oddělených mořem. Císař Ferdinand daufal užití plného tohoto vítězství zvláště k vykaupení Lužice ze zástavy u kurfirsta saského směnau za některau zemi, která měla králi dánskému na vždy býti odňata. Mnohem větší zámysly pojal proslavený wojewůdce jeho Waldstein, který zásluhami svými opanowal na ten čas celau důvěru císaře a ovládl celý dův. jeho. Mínilť podrobiti císaři celau říši německau, tak aby jí vládnouti mohl podobně neobmezeně jako dědičným panstvím svým. K tomu cíli i po skutečném přemožení krále dánského rozmnožowal stále wojsko císařské, tak že čítalo více než 100.000 mužů, rozkládal je po všech zemích knížat německých, neohlížeje se nic na jejich swolení neb nswolení, a vydíral z týchž zemí jejich prostředky k opatření jeho s nslýcháným obtížením panowníků i poddaných; ku konečnému pak provedení zamýšlených přewratů we zřízení říše hleděl přede vším utlačiti a rozptýliti wojsko katolické ligy, poněwadž se jednalo o podrobení knížat katolických rovněž jak protestantských. Císař Ferdinand neoddáwal se záměrům těmto s tauz smělostí jako jeho nejvyšší welitel, ale pauštl mu w nich wolnau ruku, a wyznamenáwal jej vždy skvělejšími odměnami. Proti všem námitkám kurfirstů a jiných knížat dal mu nejprwé w zástawu wéwodství meklenburské (1628, 19 Led.), z něhož dědiční knížata wypuzeni jsau pro domnělé spolčení s králem dánským, ano konečně udělil mu téhož wéwodství dědičné co knížeti říšskému (1629, Čw.).

Počínání toto wzbudilo však císaři brzy nowá protiwenství. Odejmutí dědičné země wéwodám meklenburským zawdalo Gustawowi Adolfovi, králi šwedskému, záminku k nepřátelskému wkládání se do wěcí německých; za příležitosti rozepře o dědictwí w knížetství Mantuanském začali Francauzi wálčiti s císařem w Italii (1629); w Němcích pak strojil se přední někdejší spojenec císařůw, Maximilian baworský, w čele knížat katolických ke brannému wystaupení proti wojsku Waldsteinowu k zamezení dalších úkorů. W těch okolnostech císař, aby se zbawil aspoň jednoho nepřítel, zawřel mír s králem dánským w Lübecku (1629, 22 Kw.), kterým beze wší wýhody pro sebe nawrátíl jemu wšechny jeho země. Když však nebezpečnstwí od Francauzů i Šwedů vždy více se zmáhalo, položil knížatům německým sněm w Řezně (1630), na kterém daufal je nakloniti dle swého přání strachem z wojska Waldsteinowa, jehož hlavní síla položila se we Šwabích. Waldstein sám ubytowal se w Memmingen, hotow udeřiti na knížata, jak by jen císař rozkázal. Ale knížata nechtěli se dáti w žádná jiná potřebná jednání, pokud by jim císař neučinil zadost propuštěním Waldsteina z welitelství. Zrowna když se sněm začal, přistál Gustav Adolf w Pomoří (4 Čwce.), a začal zjawně wálčiti s císařem. W tak nebezpečném položení wěcí powolil Ferdinand II knížatům, a odňal Waldsteinowi welitelství (1630, Září); kterýž nepozbyw ničeho w milosti u císaře, aniž zbawiw se nadějí w budaucnost, odebral se na swé bohatství do Čech.

Ale po jeho vzdálení odstaupilo štěstí od wojska císařowa i ligy katolické. Gustav Adolf, opanowaw během jednoho roku welkau část zemí w sewerním Německu, a připrawiw ke spolčení s sebau mnohá knížata protestantská, konečně i kurfirsta saského, porazil starého Tillyho w bitwě weliké u Breitenfelda blíž Lipska (1631, 17 Září); po které sám se obrátíl na západ k Rýnu, aby opanowal vlastní země knížat katolické ligy, kurfirstowi pak saskému zůstawil útok na země císařské. Tedy wtrhli Sasowé do Čech wedením Arnima, někdy důstojníka we wojště Waldsteinowě, a nepotkawše se nikde s odporem, wpuštěni jsau i do Prahy pod umluwau (11 Listop.). Oddíl wojska císařského, který wedením Götze a Maradasa přibyl k obraně ze Slezska, poražen jest od Arnima w pátce swedené u Nimburka. Tu se přistěhowal i kurfirst sám do Prahy, a pobyl několik měsíců jako w zemi připojené na vždy k swému panství. Pod ochranau Sasů nawrátili se wstěhowanci čeští u welikém počtu do swé vlasti, a uwázali se w předešlé statky své. Jindřich z Thurna, nyní we wojenské službě krále šwedského, a Wáclaw z Raupowa, nejvyšší kanclér český za panování Fridricha falckého, wrátili se též, a dali we slavném průwodu sejmouti 12 hlav statých přátel a saudruhů swých s wěže mostské a pochowati w kostele Týnském. Dály se také příprawy k obnovení protestantských řádů kostelních w zemi. Jesuité přede vším wypowědění jsau opět z Prahy a z jiných míst. Potom sešlo se 85 kněží ewangelických a bratrských k synodě w kolleji Karlowě, a učinili prowołání k stawům pod obojí o obnovení konsistoře i akademie. Mezi prospíwáním zbraní saských rozšířil Gustav Adolf moc swau po wětší části Německa, a zařizowal vše k spůsobení sobě panství císařského na nowých základech.

W tomto nebezpečnstwí hledal císař Ferdinand pomoci jediné od Waldsteina; požádal jeho o sebrání a zřízení nowého wojska, a wznsl naň opět welitelství co na generalissima celé říše Římské, domu rakauského i koruny španělské. Waldstein přijal toto důstojnstwí jen po dlauhém prošení a pod wýminkami welmi obtížnými, kterými dostal skoro neobmezené moci nad wojskem a zaslíbení náhrady za ztracené wéwodství meklenburské, byť měl jemu císař postaupiti některé ze swých vlastních dědičných zemí. Jak učinil ohlášení, že se míni znowa postawiti w čelo wojska, hrnuly se zástupy wojínů, sláwy a kořisti chtiwých, pod wítězně jeho prápory. U Znojma na Morawě byl jeho hlavní byt od wánoc roku 1631. W zimě potom rozložil však již oddíly wojska swého po jižních Čechách, zabraňuje Sasům dalšího šíření.

Časně z jara roku 1632 wyprawil se Gustav Adolf ze zimního odpočinku swého w Mohuči k nowému tažení, a wtrhnul wéwodowi Maximilianowi do Bawor. Tilly, který jemu chtěl zabrániti cestu, padl we střelbě přes řeku Lech u města Raina (15 Dubna). Ale hned potom přeložil také Waldstein swůj hlavní byt ze Znojma do Rakowníka w Čechách, udeřil odtud na Sasy w Praze, dobyl na nich Malé strany i hradu Pražského útokem (15 Kwětna), a zapudil je potom we krátkém čase z ostatní části králowství. Tím byl Gustav Adolf přinucen, zanechati Bawor, a míti se na pozoru před Waldsteinem,

kteříž hned také vytáhl proti němu přes Cheb. Král švedský zavřel se w Normberce; Waldštejn položil se na vrších míli od tohoto města. Tak zůstali mnoho neděl, překážejíce jeden druhému; když pak se král švedský konečně odvážil útoku na hradby Waldštejnovy (1 Září), odražen jest se ztrátau krwawau. Tu se dal opět w tažení do Bawor; ale Waldštejn netáhl za ním, nýbrž obrátil se do Sas, aby, pokud možná, kurfirsta odstrašil od spolku se Šwedy. Gustav Adolf, aby to zabránil, táhl konečně kurfirstowi saskému na pomoc, a když se w pokročilý podzim zdálo, že oba protivníci zůstanau w Sasích přes zimu, překwapil Gustav Adolf Waldštejna nenadálým pochodem proti němu k Lützeniu, tak že musil wstésti s ním bitwu (16 Listop.). W krwawém zápase, jež rozwedla konečně jen noc, působilo jedno wojsko druhému pohromy strašlivé; konečně Waldštejn musil ustaupiti k Lipsku; ale Šwedům byl padl král jejich. Waldštejn položil se potom s wojskem swým na zimu do Čech, kdež udělil veliké odměny důstojníkům, kteří se wyznamenalí w boji; ale 15 obwiněných ze zlého zachování dal stíti na nowém welkém poprawišti w Praze na Staroměstském náměstí, dva pak tudíž oběsiti.

Smrtí Gustava Adolfa byli Šwedové přinuceni, upustiti od největší části dalekosáhlých jeho záměrů; nad to pak vznikly také brzo nesnáze mezi nimi a německými jich spojenci. Waldštejn mínil proto zkaziti nepřátely císařowy spíše chytrostí než úsilím zbraně. Když Šwedové z jara roku 1633 rozdělili swau moc na rozličné strany, a jeden oddíl jich, wedený Jindřichem Thurnem, též Sasové pod Arnimem wtrhli do Slezska; vytáhl tam Waldštejn proti nim, ale zavřel brzy příměří na delší čas, mezi kterým jednalo se o mír. Skutečně hleděl Waldštejn přitom odtrhnauti Sasy od spolku se Šwedy, předkládaje Arnimowi w důvěrných rozpravách, jakoby jemu samému na míru záleželo, jen když by se jemu dostalo slíbené náhrady za Meklenburk, w kterémž ohledu stawěl se jakoby chtěl zjednati sobě králowství české. S jiné strany wedl tajná jednání s francauzským ministrem, kardinalem Richelieu prostředkem wystěhowance českého Wiléma Wchynského, který byl jeho důvěrníkem. Richelieu podával mu francauzské pomoci k dosažení králowství českého, když by byl nápomocen k zawření míru s prospěchem Francauzska; porozuměl však potom, že jej Waldštejn toliko klamal. Když se příměří chýlilo ku konci, a kurfirst saský nedal se nakloniti k žádosti Waldštejnově, aby zawřel sám o sobě mír s císařem, i aby pak pomohl Šwedy wypuditi z říše německé; ukázal mu vůdce císařský najednou pádnost své zbraně. Přelstiw Arnima pochodem jako do Sas, obrátil se z nenadání na Šwedy u Stenawy, sklíčil je, a přinutil Thurna vzdáti se s 10.000 muži w zajetí, z něhož toliko jeho a důstojníky zase propustil. Potom uhodil na horní Lužici, opanowal zemi tuto dobytím Budišina a Zhořelce, zároveň pak dobyl také Frankfurta na Odře a Landsberka w Brandenburce, i připravil kurfirsta brandenburského na útěk z Berlína. Již strojil se podrobiti sobě také Pomoří a Meklenbursko; než w tom kázal mu císař Ferdinand přispěsiti na pomoc Maximilianowi baworskému, jemuž Šwedové wedením Bernarta wéwody Weimarského wpadli zatím opět do země a oblehli Řezno.

Waldštejn poslechl, ač nerád, a dal se na pochod do Čech; ale k oswobození Řezna přišel již pozdě; město wzdalo se Šwedům; a poněwadž zatím přišla zima, mínil Waldštejn zůstati s wojskem w Čechách; což jemu za zlé wykládáno u dwora od přátel wéwody baworského, ač konečně císař sám swolil k tomu po předložení příčin, proč na ten čas nic wětšího w poli předsewzítí se nemohlo. Weliká moc wložená do rukau Waldštejnových způsobila mu však mnoho záwistníků, kteří neustáli we wzbuzování podezření proti němu, jakoby měl zámysly císaři protivné. Podezření musilo se ujmauti u císaře, když se mu dalekau cestau, prostředkem wéwody savojského, dostalo jakési návěští o předešlém jednání Waldštejnově s dworem francauzským. Waldštejn, znamenaje, že se brojilo proti němu u dwora, a že někteří z důstojníků jeho, nejwíce Wlaši, donášeli k tomu, swolal nejvyšší důstojníky do hlawního bytu swého, na ten čas w Plzni, a dal sobě wydati od nich zápis, že pokud zůstane we službách císařowych, chtějí jemu zachowati wěrnost. O tom doneslo se k dworu císařskému, jakoby Waldštejn obmyslel odvrátiti wojsko od wěrnosti k císaři. Tu uznal císař Ferdinand za dobré, wydati Gallasowi, jednomu z vyšších we wojstě, rozkaz, kterým se welitelství odjímalu Waldštejnowi a na něj wznášelo (1634, 24 Ledna); však měl rozkaz ten zachowán býti w tajnosti až do zjewnější potřeby.

Asi we třech nedělích potom objevilo se, že byl Waldštejn we wyjednávání s Bernartem Weimarským; newí se k jakému účelu. Gallas měl za to, že se chtěl spojití se Šwedy proti císaři, i prohlásil rozkaz císařůw k wojsku, aby se spravowalo jeho welením. Waldštejn, překwapen tím, osvědčil se důstojníkům, kteří ještě byli u něho w Plzni, že nic nezamýšlel proti císaři, a wyprawil nejvyššího čili obristu Breunera do Wídně, s oznámením, že se míní brzy osprawedlniti; zatím pak odebral se s několika setninami wojska a několika důvěrníky do Cheba. Tam smluwil se nejvyšší Buttler s welitelem místním Gordonem a nejvyšším strážmistrem Lesliem o zawraždění Waldštejna a důvěrníků jeho, aby přetrhli domnělé jeho úklady proti císaři. Skutek wykonán w noci dne 25 Unora. Nejprwé zabiti jsau čtyři wěrní Waldštejnowi, Wilém Wchynský, Adam Trčka, Kristian Plow a rytmistr i tajemník Neuman, na zámku Chebském, kamž je Gordon byl pozwal na kwas, potom Waldštejn sám w domě, kdež přebýwal, we městě. Císař zabawil statky Waldšteina, který neměl žiwotních dědiců, a rozdělil je wětším dílem mezi wlasné a jiné důstojníky jeho, kteří byli pomohli wojsko udržeti u wěrnosti k císaři. Gallas dostal Fridland a Reichenberk, Aldringer Teplici, Piccolomini Náchod, Colloredo Opočno, Leslie Nowé město na Medhuji.

Jak bylo potom nejprwé možná, wedeno jest wojsko proti nepříteli k wybawení Řezna. Šwedská posádka bránila se však statečně čtyři měsíce, a mezitím počínali si Šwedové a spojenci jejich wybojné na wíce stranách w říši. Zvláště pak wydobyli na císařských zpět Lužice a Brandenburka, opanowali welikau část Slezska, a wtrhli potom odtud do Čech. Šwedy wedl znamenitý welitel jejich Banner. Přitáhše až ku Praze, pokusili se o útok na město od Bílé hory; ale welitel císařský Colloredo překazil úmysl jejich dobrými přípravami. Tu se

obrátili Šwedové k Žatci, Sasové k Nimburku, a dobyli měst těchto s velkým krveprolitím v obyvatelstvu. Teprv když se Colloredovi dostaly posily od císařského vojska u Řezna, zapudil nepřátely ze země. Konečně vzdalo se Řezno, a císařské vojsko španělským se silené dobylo nad Šwedy a jich spojenci rozhodného vítězství v bitvě u Nördlingen (6 Zář). Tu konečně oddělil se od Šwedů kurfirst saský, a zawřel s císařem mír ano i spolek v Praze (1635, 30 Kw.), který měl slaužiti za základ srovnání mezi císařem a katolickými i protestantskými stawy v Němcích vůbec. Mírem tím postaupil císař Ferdinand Lužice Sasům již dědičně co léna od koruny české, tak aby spadla zpět na korunu teprv po vymření rodu saského.

Tímto obratem věci připraveni jsau Šwedové v Němcích v takowau tíseň, že se již strojili upustiti od válčení; ale brzy powznesení jsau znouw pomocí Francauzska, které nyní s celau mocí swau započalo wálku s císařem i se Španěly. W nowém tomto rozednutí wichřice wálečné zemřel císař Ferdinand II w 59. roce swého wěku dne 15 Unora 1637.

§. 83.

Císař Ferdinand III. (Ferdinand IV.)

W králowství české a w ostatní otcowské panství, jakož i w císařství německé nastaupil Ferdinanda II prworozený syn Ferdinand III, při smrti otcowé dewětadwadcetiletý. Byl to panovník ducha jasného, vůle samostatné, pečlivý o dobré swých národů; neměl také odporne mysli proti národu českému jako otec jeho popuzený powstáním; mluwil česky, a častěji než otec přebýwal w Praze; zajímalo mysli, když w kostele sw. Wíta, kdykoli se zpíwala píseň staročeská k swatému Wáclawu, zpíwal spolu tak hlasitě, že bylo rozeznati hlas jeho od jiných. Panovníku tak wýtečnému nebylo však dáno polehčiti swým zemím; nebo wálka roznícená za Ferdinanda II trwala ještě i za jeho panování 12 let, a to s wětšími ještě záhubami než předtím, pod kterými wíce než wšecky jiné země panství rakauského utrpělo králowství české.

W Unoru roku 1639 otewřel sobě šwedský wojewůdce Banner podruhé cestu do Čech po přemožení vojsk císařských w sewerním Německu. Wtrhnou do země z Míšně, a osadiw Děčín, Austí a Litoměřice, oznámil nejprwé, že míní w ochranu wzíti obyweatele protestantské, kterých také něco s ním se nawrátilo do wlasti; pročez zakázal vojsku swému škoditi protestantům, ale dal nemilosrdně hubiti wše, co náleželo katolíkům, to jest již skoro wšemu obyweatelstvu w zemi. Přitáhnou až ku Praze, střílel několik dní na město, ač bez účinku; potom obrátil se do wýchodní polowice země, dobyl, zlaupil a wypálil města Nimburk, Poděbrady, Hradec, Horu, Čáslaw a wšecku krajinu daleko široko. Opět položil se před Prahu na Bíléhoře, a strojil se oblehnouti město; však zanechal toho, znamenaje odhodlanost obyweatelů k srdnaté obraně, ale obrátil se nyní do krajů poledních, až do Budějowicka a Prachenska; odtud do Plzenska, do Žatecka a zase

do středu země. Wojsko jeho, kterého bylo 24.000 mužů, páchalo wšude zhowadilé ukrutnosti. Zvláště chytáni jsau a zabijeni kněží katoličtí, kostely hanobeny, obrazy kaženy. Wše, co se dalo odnésti, nakládali nepřátelé na wozy a na lodě, a wywáželi nejwíce po Labi ze země; co se odnésti nedalo, ničili a rušili. Několik tisíc wesnic a městeček i měst wydrancowali a wypálili; úrody na polích zkazili; lidé bezbranní utíkali před newázanau zběří do lesů a do hor, kdež na mmoze hladem a zimau pomírali. Tak řádili Šwedové celý rok; neb obrany proti nim nebylo než od malých zástupů císařského vojska, kteří se wětším dílem zawírali w pewnějsích městech a jen sem tam swáděli nerozhodné šarwátky. Teprv přes zimu sebralo se nowé císařské wojsko z Rakaus a z Uher wedením bratra císařowa, arciknížete Leopolda Wiléma, a osadilo jižní části země; z jara pak roku 1640 udeřilo na Šwedy nejprw u Kolína, potom pak s teží přinutilo Bannera k odtažení do Míšně.

W tomto čase weliké trýzně opravil císař Ferdinand III obnowené zřízení zemské přidawkem čili deklaratoriem wydaným dne 1 Unora 1640, kterým se dopauštělo stawům jednati na sněmích i mimo proposicí králowskau o potřeby zemské, pokud by nezasahowalo do wyhradných práv králowých.

W roce potom zemřel Banner (1641). Nowý však welitel šwedský Torstenson zaměřil wálkau ještě úsilněji proti zemím císařským, a tudý předně proti zemím koruny české. Již roku 1642 usadil se we Slezsku dobytím a osazením nejpewnějsích měst, potom i w Morawě, kdež se zmocnil Olomauce. Roku 1643 wtrhnul do Čech. Císařský welitel Gallas chtěl jej zastawiti, položiw se w pewném táboře u Hradce nad Labem. Torstenson, aby jej odtud wylákal, dal se we strašlivé hubení země od hranic slezských až k Litoměřicům, a opět odtud až ke Chrudimi; když pak tím neprospěl, odebral se do Morawy, a hubil tuto zemi i Rakausy až k Wídni. Pro wálku, která vypukla roku 1644 mezi Šwedy a Danskem, musil na rychlo odtáhnouti až do zemí krále danského, jenž se s císařem spojil; ale posádky jeho zůstaly we Slezsku i w Olomauci. Gallas táhl za ním Danům na pomoc; ale tažení toto skončilo se auplným wítězstwím Šwedů a zničením wojska Gallasowa, tak že se ku konci roku toliko s 2000 muži nawrátil do Čech. W obecném zastrašení z toho pospíšil císař Ferdinand do Prahy, dal sbírati w zimě nowé wojsko, a řídil sám wšecko k obraně králowství. Ale již w měsíci Unoru roku 1645 wtrhnul Torstenson do země přes hranice míšenské, a porazil nowé wojsko císařské u Jankowa blíž Tábora (6 Břez.). Potom táhl do Morawy, oblehl Brno, a we spolku s Jířím Rákócyem, knížetem sedmihradským, pokusil se o Wídeň. Předsewzetí toto nezdařilo se; též Brno se obhájilo; ale Slezsko zůstawalo wždy w moci Šwedů, a nátiskem jich přinucen jest konečně zase kurfirst saský upustiti od spolku s císařem.

Pro nemoc w nohau musil Torstenson brzy potom složiti welitelství, kterěž nastaupil po něm Gustav Wrangel. Když se w roce potomním wálka točila mimo hranice zemí císařských, přijel císař Ferdinand do Prahy se 14letým synem swým Ferdinandem IV, a dal jej tudíž slawně korunowati na králowství (1646, 5 Srp.). Zrowna toho

času spojili se však Šwedové a Francauzi w poli, a udeřili s celau mocí na Maximiliana wéwodu baworského. Nemoha odolati přesile jejich, musil konečně zawřiti smlauwu, kterau tak jako prwé kurfirst saský odstaupil od spolku s císařem (1647 w Lednu). Tím bylo opět králowství české otewřeno wětšimu nebezpečenství. Nejprwé oblehl Wrangel Cheb. Císař Ferdinand postavil se sám w čelo wojska, a pospíšil k wybawení města. Šwedové dobyli ho však útokem při samém jeho příchodu. Tu ustaupil císař k Plzni, a Wrangel táhl za ním. Ani jedna ani druhá strana neodwázila se však útoku; a když w tom wéwoda baworský zrušil smlauwu se Šwedy a Francauzi a wyprawil pomoc císaři, musil se Wrangel dáti na zpátečné tažení, wložiw do Cheba swau posádku.

Hned w roce potom obnowili Šwedové a Francauzi společný útok na Bawory, a přemohše wéwodu podruhé, udeřili wedením Wrangla na horní Rakausy; zároveň pak druhý welitel šwedský Königsmark wtrhnul přes Cheb do Čech, a zmocnil se Falknowa, Klatow a některých jiných míst w západní části země. W tom objewil mu Arnošt Otowalský, důstojník propuštěný ze služby císařské, příležitost k dobytí Prahy mezerau we zdech městských za Hradčany, která powstala za přičinau opravování zdi. Königsmark pospíšil dnem i nocí ku Praze; nespozorován nočního času zmocnil se wchodu přes zeď i brány Strahovské, a opanowal tudy Hradčany a Malau stranu, kterauž po dwa dni nechal laupiti wojskem swým (1648, 26 Čwce.). Na Starém a Nowém městě zdvihlo se však měšťanstwo, studenti, wšecky třídy obywatelstwa wedle slabé posádky wojské k srdnaté obraně. Königsmark, nemaje dostatečných sil k dobytí města, wyprawil zatím oddělení wojska swého jinam po zemi; kteréz dobylo pevného Tábora, a zjezdilo jižní, potom zase půlnoční krajiny země, hubíc wše mečem i ohněm. Po dwau měsících přibylo nové wojsko šwedské ku Praze, wedené Karlem Gustavem, falckrabím Rýnským (4 Října), i začalo se teprw řádné obležení města. Ale i nyní bránili se Pražané udatně ještě čtyry neděle. Tu přišla zpráwa (3 List.) o šťastném zawření míru mezi císařem a Šwedy, Francauzi a wšemi ostatními protivníky na sjezdě započatém již před šesti léty w Münsteru a Osnabruku we Westfalích. Šwedové odtáhli tedy z Čech, a wálka začatá wzbauřením českým roku 1618 skončila se po 30letém trwání.

Císař Ferdinand III žil po skončení této wálky ještě 9 let, pečuje wšelikým způsobem o zhojení ran jí způsobených; ale rány tyto byly tak těžké, že nebylo od nich rychlé pomoci. Jeho samého potkal ještě zármutek, že syn jeho Ferdinand IV, král český korunowaný, zemřel za jeho žiwota w 21. roce wěku (1654, 9 Čwce.). Císař dal nyní roku 1656 korunowati druhého syna swého Leopolda. Tehdáž zawdalo násilné opanování Polska králem šwedským Karlem X příčinu k nové wálce se Šwedy pro zabránění nebezpečenství hrozícího odtud i panství rakauskému. Práwé pak po wyhlášení wálky zemřel císař Ferdinand III, teprw we 49. roce swého wěku (1657, 2 Dubna).

§. 84.

Staw země české po třidcetileté wálce.

Wálka třidcetiletá zpustošila zemi českau a znuzila národ český, jak předtím ještě žádná jiná podobná bauře, newyjímajíc ani welké wálky náboženské pro učení Husowo. Na tisíce wesnic bylo spaleno a spustošeno tak, že se mnoho jich nezdwihlo již nikdy zase. Města skoro wšecka, buď celá, buďto s části, obrácena byla we spáleniště, s něhož jen po dlahém čase mohla se nawraceti ke swé někdejší podobě. Obywatelstwo měst i wesnic, tolikrát wyplašeno ze swých bydlíšť a wydrancowáno ze wšeho, což mělo, pohynulo hladem, nauzí, mečem nepřátelským a trýzní wšelikau w takové míře, že ze tří milionů obywatelů, kolik počítalo se w Čechách před tauto wálkau, potom dle počtu tehdejšího zbylo jen asi 800.000 duší. Chudoba swírala největší část tohoto obywatelstwa. Města byla zbawena zámožnějších tříd nejwíce již wystěhowáním protestantů; průmyslu a obchodu nedostávalo se již od té chvíle předešlých základů peněžitých; potomní swícele utlačily pilnost řemeslnickau tak, že zanikla i mnohá někdejší umělost a zmařena tím možnost nowého se powznešení. Sedlák byl zbawen potahu, dobytku, náradí, a nemohl se tudy snadno spamatowati we swém spuštěném hospodářství; na mnoha místech musili rolníci sebe samy zapřahowati ku pluhům.

Z tak welikého úpadku obecného blaha mohla země wywedena býti jen dlahou činností dobře zřízené spráwy veřejné, kteréžto se však Čechům nedostávalo za dlahý čas.

Změnami, které provedl císař Ferdinand II po bitwě Bělohorské, byly Čechy zbaweny největší části swé posawadní samostatnosti. Ačkoliw se Praha jediná potom jako předtím nazýwala hlawním a sídelným městem panovníků rakauských, přebýwali císařowé od posledního přestěhowání císaře Matiaše roku 1617 předece již stále we Wídni, a jen na čas přijížděli do Čech. Spráwu zemskau wedli bezprostředně tak zwaní nejwvyšší úředníci a saudcowé zemští, kteří, když král nepřebýwal w zemi, a tedy již obyčejně, užíwali názwu místopředsednictwa českého. Ani jeden ani druhý tento názew nesrownával se však se skutečností. Jeden ze sboru nejwvyšších úředníků králowství českého, jehož úřední činnost od starodáwna také se wztahowala w některých wěcech ke druhým zemím koruny české, nyní již jen k Morawě a ke Slezsku, totiž nejwvyšší kancléf, musil býti vždy při osobě panovníka, a přebýwal tedy nyní stále též we Wídni. Jím udělowal král w zemi nepřítomný úřadům zemským w Praze swé rozkazy; a tak byla kancelář česká we Wídni prawým nejwvyšším úřadem nad Čechy, nad Morawau a nad Slezskem; místopředsednictwo pak bylo jí skutkem podřízeno. Nad to pak, poněwadž obnoweným zřízením zemským moc zákonodárná byla wyhrazena králi, vycházely nyní náwrhy k zákonům pro země koruny české, zwlášť práwních wěcí se týkajících, z tajné raddy císařowy we Wídni, we které kancléf český měl toliko hlas wedle jiných radd z druhých zemí císařských; a tak již nyní tajná radda zasahowala mnohem hloub do wnitřních záležitostí českých než za času před wálkau 30letau.

Nejvyšší úředníci zemští, kteří při starodávných názvích svých zachovali skutečnou působnost úřední nad celou zemí, byli nejvyšší purkrabí, nejvyšší sudí a písař zemský, nejvyšší sudí dworský čili manský, praesident saudu nad appellacemi, zřízeného někdy králem Ferdinandem I, a zemský podkomoří. Jini vysokí úřadové někdejší, jako nejvyššího hofmistra, nejvyššího maršálka atd. staly se, když dwůr císařský nyní již nebýval w zemi, větším dílem jen čestnými názvy, s kterými bývaly spojeny výkony čestné toliko při korunování krále a málo jiných podobně slavných obřadech. Činnost pak úřadů oněch prwe jmenovaných wztahovala se toliko k věcem správním čili politickým, saudním a finančním. Jen we prvních dwou odvětvích stály pod kancléřem českým; we věcech finančních rozkazovala jim wždy více dworská komora we Wídni, společná pro všecky země císařské. Zcela pak nezávislé od kancléře i od místodržitelstwa českého bylo wojenství, které od wálky 30leté nabylo důležitosti co hlavní základ panownické moci, jaké nemělo nikdy předtím. Wydržowalot se od bitwy Bělohorské stále četné wojsko w Čechách jako i we všech jiných zemích císařských, rozložené w posádkách po všech znamenitějších městech, rozdělené na pluky čili regimenty se stálými sběracími stanovišti, kterého se užíwalo nerozdílně po celém mocnářství krom zemí uherských. Nejvyšším řídicím úřadem jeho byla dworská wojenská radda we Wídni. Wedlé wojska tohoto císařského neswolowala se již veřejná hotowost stawowska we swé starodávné způsobě, než tak, že kromě obyčejného najímání na wojnu od wojenských welitelů powolowali také sněmowé wždy některý počet wojska, který jejich nástroji bezpostředně býwal vybrán a odweden z obywatelstwa; jakož pak sněmům náležela péče o zaopatření a ubytowání wojska do země wloženého wůbec. Jednotliwým pánům zemským bylo držení wojenské moci k swým službám jakož i stawení pewných zámek napotom zapowěděno obnoweným zřízením zemským. Toliko we městech králowských zachowaly se ještě ozbrojené městské sbory, více pro čest než pro wojenskau potřebu, kromě zvláštních případností.

Ze spráwy králowských úředníků zemských bývaly wymíněny některé věci, které stawowé dle sněmowních usnešení podrželi pod swým vlastním řízením prostředkem kommissí zwolených na sněmě z jich prostředka. K tomu náleželo zvláště rozwrhowání a vybírání swolených berní, kteréž stáwalo se berníky zemskými čtyřmi, po jednom z každého stawu, odwody k wojsku, dohled na veřejné stawby, na které sněm powolil náklad, i na ústawy zřízené od stawů k obecnému dobru. K wydržowání ústaw takowých a k zaprawowání útrat zvláštní této stawowské spráwy bylo založeno zvláštní stawowské jmění, uho spodařené časem z rozličných menších daní, nazvané domestikálným fondem. Roku 1652 byla na místě rozličných komissí stawowských dotud stáwajících zřízena od stawů jedna tak zwaná hlavní kommissí k řízení všechných těchto věcí; byla však po 22letém trwání zase zrušena z rozkazu vlády, která širšimu rozwinutí samospráwy stawowské nepřála.

Pod nejvyššími úřady zemskými stáli heitmanowé krajští dle zřízení krajů, jaké bylo od času landfridů 15. století. W každém kraji

býwali dwa, jeden stawu panského, druhý rytířského. Jim náleželo bdíti o veřejnou bezpečnost, jmenowitě stiháním zločinců a přetrhowáním nepořádků; mimo to pak byly stawům a kommissím jejich nápomocni při wymáhání berní, při odvodu a ubytowání wojska i jiných věcech na ně wzkládaných. Nejvyšší úředníci zemští musili i dle obnoweného zřízení Ferdinanda II býti osoby stawu panského neb rytířského w Čechách usedlé; a tak také krajští heitmanowé musili míti usedlost každý w kraji swém. Města spravowala se swými purkmistry a konšely, však pod tuhou zdau císařských heitmanů a rychtářů; wenkowský lid řízen byl úředníky swých wrchností.

W celém tomto zřízením nebylo po dlouhý čas čilého a přičinliwého o zwelebení země. Mezi muži, kteří za císaře Ferdinanda II pomáhali uprawowati nowau saustawu vlády, bylo málo těch, kteří by to byli činili z vyšších podnětů pro obecné dobré; někteří, jako nejvyšší kancléř Wilém Slawata, slaužili saustawě neobmezené jednowlády z pohnútek náboženských, jini, a to nejwětší počet, z mrzkého soběctwí, které bylo jednou stránkou mravního úpadku Čech w 16. století. Mužowé títo, kteří za tak dlouhý čas neměli jiného na práci než pokutowání, stihání a utlačowání každé možnosti wolného ruchu w národě, wprawili úřadům zemským na dlouhý čas týž směr plný přisností a prázdny lásky k lidu. Ale ještě horší duch wládl tehdejšími wrchnostmi, kterým, když zbaweny byly nejwětší části swých někdejších práv veřejných, naproti tomu zanechán byl poddaný lid k nakládání libowolnému takořka beze wší ochrany práwní. Po konfiskacích za císaře Ferdinanda II a po wystěhowání walného množství staré šlechty ze země nacházela se nejlepší část statků zemských w Čechách w držení cizinců, k tomu ještě větším dílem surowých wojínů, kteří neměli žádných swazků společných osudů s lidem sobě nyní poddaným ani neznali žádného slitowání nad ním. Jimi, za jejichž příkladem šla potom také domácí šlechta, zaweden jest od toho času způsob poddanství lidu sedlského tak hnusný, jakého nebylo w Čechách nikdy předtím. Robot a jiných břemen na statcích sedlských přimnozowalo se wselikým způsobem, a nadto zawodilo se snižující rabství osobní se všemi příměty swými, které dílem byly dříve známy jen jiným zemím. Poddaným městům a městečkům utrhowalo se na živnostech a na práwích upsaných, aniž bylo jakého dowolání sprawednosti u auřadů zemských, kterým předstaweni byli rovněž držitelowé panství. Dříčství úředníků a písařů panských, šeredný výplodek téhož času, dotěžowalo jho, pod kterým sténala takto nejčtetnější třída obywatelstwa. W takowém sklíčení nemohlo se ani řemeslo ani hospodářství powzněti z ran utrpených wálkou třidcetitetau; půda tau měrau pozbyla ceny, že často sedláci utíkali od swých statků a musili k nim pautáni býti nucením.

Jedno zlé predešlého stawu země české, za času totiž před bitwau Bělohorskau, bylo napraweno, různice w náboženství. Obrácení ke staré wíře katolické bylo provedeno s velikým utrpením národu českého w přerozličném ohledu; ale bylo konečně provedeno důkladně. Jen sem tam skrýwali se w zemi wyznawači jiných wěr, zvláště z jednoty bratrské; ale počet jejich byl nepatrný; národ w celosti nawrátil se

k starému náboženství, povrchně sice z počátku, ale dosti brzy také upřímně a opravdově, a nabyl tím při vši jinak bídě, hmotné i duchovní, útechy srdce a mravného posílení potřebného k novému budoucímu obživení.

S obrácením ku katolické víře stalo se zároveň obnovení moci katolické církve a zřízení jejího v Čechách, jakož i hojnější nadání jejích ústavů. Předně vztažena jest moc arcibiskupa Pražského opět na celou zemi. Po smrti Jana Lohelia, již ve vysokém věku, ku konci roku 1622, nastoupil v důstojenství tomto teprv 24letý hrabě Arnošt z Harracha (1623), jež papež Urban VIII po několika letech (1626) povýšil i za kardinála. Již roku 1630 uzavřel potom císař Ferdinand II se schválením dworu papežského, rozdělit Čechy na pět diecezí, dle návrhu, který o tom před léty za posledních časů císaře Rudolfa byl učinil ponejprv biskup Vídeňský Khlesl. Wedlé diecezí arcibiskupské v prostředku země měly býti sídly biskupskými Hradec Králové, Litoměřice, Plzeň a Budějovice. Potomní běhy válečné zdržely však wyvedení tohoto úmyslu, tak že teprv za císaře Ferdinanda III založeno jest skutečně biskupství Litoměřické (1656), a něco později Hradecké (1664); každé pak nad jedním krajem toliko, Litoměřickým totiž a Hradeckým, tak že vždy diecezí arcibiskupská zaujímala největší část země.

Ze všech jiných ústavů církevních nabyl největšího rozšíření řád Jesuitský. Z Čech, Moravy a Slezska učiněna jest zvláštní provincie téhož řádu, a měl po krátkém čase třináct kollejí v Čechách; v Praze samé tři, na Starém, na Novém městě a na Malé straně, dále v Krumlově, v Hradci Jindřichově, v Klatovích, Březnici, v Chebu, v Chomautově, v Litoměřicích, v Jičíně, v Králově Hradci a v Hoře Kutné, krom jiných menších sídel čili residencí. Jesuitům byly zároveň s universitou Karlowau odevzdány všechny městské školy, jak byly prvé spravovány od university. Znamenitější z nich, které se odtud nazývaly gymnasia, osadil řád svými členy. Jesuité přičinili se nejpilněji při prvním obracování lidu ku katolické víře, nejpilněji pátrali také později po zbytecích protestantství, a wynasazovali se o vyhazení jich a o hlubší wstúpení řádu a učení církve obecné. Chrámy jejích se wyznamenávaly nejhorlivějšími kazateli a zpovědníky; missionáři jejích chodili neunavitedlně po městech a po wsech; jimi také ožiwovaly se nejpilněji staré pobožné paměti místní a odkrývaly se nové předměty úcty. Jesuité zvelebili nejvíce Mariánské pauti v místech powěstných a lidu oblíbených; od nich také pěstováno nejvíce uctění nového patrona českého, sw. Jana z Nepomuka.

Wšak i jiné novější řehole od času bitvy Bělohorské buď ponejprv jsau do Čech uwedeny, buď wíc než prvé rozšířeny, jakož Kapucínů (1600), Paulanů (1626), Theatinů (1666), Trinitářů (1704), Piaristů, Milosrdných bratří, tak že do 18. století bylo v Čechách krom kollejí Jesuitských celkem 179 klášterů. Starší pak řádové w zemi usedlí obnowovali a množili se rovněž dle změněných poměrů. Déle trvalo, než wychován byl potřebný počet duchowenstwa světského, ku kterémuž cíli ponejprv roku 1631 kardinál Harrach založil zvláštní arcibiskupský seminář w Praze, a později založeny jsau také

semináře we dwau biskupstvích nově zřízených. Pro nedostatek duchovních, ale také pro ztenčení obywatelstwa zůstalo mnoho starodávných farních kostelů neosazeno, a přiwtěleny jsau co filialné k jiným. Býwalé církevní rozdělení na děkanství, které i za dwau století před bitwau Bělohorskau nikdež nepřišlo docela w zapomenutí, zawedlo se nowě, ač se změněnými hranicemi jednotlivých děkanství, kteráž také nazýwána jsau nowějším jménem vikariaty. Arcijahenství někdejších zachowalo se jen několik, a již toliko co čestné názvy. Synody kněžstwa neodbýwaly se, ač nebylo již překážek jako roku 1605 z nelibosti protestantů. Duch neobmezeného panování zawedeného we státu zmocnil se w tom ohledu dílem i předstawaných církve, dílem opomíjeli biskupové synod, protože wláda světská nepřála žádným spůsobem wolným shromážděním.

Jakž horlil císař Ferdinand II i všichni potomní panovníci za půldruhého století pro wíru katolickau, aby samotna panowala w zemích jejích, nebyla nicméně moc církve wúbec bez wýminky obnowena w celé někdejší rozsáhlosti swé. Již císař Ferdinand III nedopauštěl dworu papežskému nařizowati we všem, co jindy stálo pod jeho wplywem, jestliže se to potýkalo s nowějšími ponětími o moci světské. Již we druhém roce swého panování odňal Jesuitům zase jmění někdejší university Karlowy a dvě fakulty, práwnickau a lékařskau, které wydržowali z jmění tohoto (1638), a wzal je pod spráwu státní, postavil nad nimi jednoho z nejvyšších úředníků zemských za protektora; později spojil dvě fakulty Jesuitské i tyto dvě světské w jednu universitu Karlo-Ferdinandskou (1654), která přese wšecky námítky arcibiskupa, jakožto kancléře university, jehož práwo císař w tom ohledu obnowil, dostala zřízení nowého s dohledem státu, bez potvrzení papežského.

Spuštění země wálkau třicetiletou mělo za následek, že národnost česká zhawena jest znamenité části swé posawadní půdy. W krajinách totiž, we kterých nejvíce wsi zůstalo bez obywatelů, zawáděly wrechnosti, zvláště cizí, které měly také statky w jiných okolních zemích, nové osadníky z Němce k zalidnění swých panství. Wnitř země takowéto osady časem se počestily; ale při hranicích, kde bylo již také starší obywatelstwo německé, netoliko podrželi swůj jazyk, nýbrž odcizili během času také obywatelstwo české, které s nimi bylo pomícháno. Tím spůsobem byla již ku konci 17. století hraniční čára mezi jazykem českým a německým asi tak hluboko pošinuta do wnitřka země jako nyní, tak že asi třetina země obydlena byla Němci.

Jazyk český přišel wšak také k welikému snížení wšelikými proměnami, které se dály po bitwě Bělohorské. Cizí šlechta, která se usadila w zemi, užíwala netoliko sama w jedním úředním jazyka německého, jak byla opráwněna nowým zřízením zemským, nýbrž přiwedla s sebou také hejno německých úředníků a služebníků, kteří jak powolání byli k ukládání těžšího jařma na lid český, tak opowrhowali také jeho jazykem. Německý jazyk byl také rozpłowován úřady císařskými a wojskem. Kdo z domácích chtěl se powýšiti službou w úřadech nebo we stawu wojském, musil jemu obwyknauti, a odcizowal se swému národu. I stará domácí šlechta podlehla časem ci-

zimu vplywu, tak že jmenovitě od počátku 18. století větším dílem užívala hlavně francauzského, později německého jazyka. W takových okolnostech hynulo písemnictví české takořka vočíhledě. Za hranicemi vzdělávali je w prvním čase po 30leté válce ještě někteří z vystěhovaných učenců českých; Jan Amos Komenský, poslední biskup bratří českých († 1672), spisoval w cizině nesmrtedlná díla swá. Ale národ český w domově swém neměl z toho na ten čas prospěchu. Zde ničili Jesuité a jiní missionáři knihy české staršího původu, owšem nejwíc chatrné plody náboženské zhýralosti předešlého století, odnímajíce je lidu, aby se jimi nemátl w wíře; ale nowá, náboženství nezawadná literatura nedala se utwořití rovněž tak snadno. Pokaušeli se o to někteří vlastenecky smýšlející členové řehole Jesuitské, mezi nimiž dobré jméno získal zvláště Matěj Šteyer, zakladatel dědictví Swatowácslawského (1669); ale vším dobrým úmyslem auplného poklesnutí literatury národní zastawiti nedowedli.

Ani německým a latinským jazykem newzdělávali se však wědy w Čechách toho času o mnoho zdařileji. Bránily tomu nejwíce školní řády towaryšstwa Jesuitského, které ze zásady kladly aukzé meze wědeckému badání a vzdělání rozumu wůbec, aby nebylo na ujmu wíře. Poměrně příznivější byla ta doba uměním. Stawitelství, ač we vkusu pokleslé proti předešlé době, oslawilo se nicméně některými stawbami nádherných chrámů, jakož i paláců šlechtických, wywedenými však větším dílem cizími mistry. W malířství prosluli domácí umělci Škreta, Kupecký, Brandl; w řezbářství Brokow; kterých díla wážena byla i w cizině. Dějepis vlasti se zvláštní pilností vzdělával Jesuita Balbin.

§. 85.

Císař Leopold I.

Po smrti císaře Ferdinanda III nastaupil w panství syn jeho Leopold I, ještě nezcela 18letý, panovník powahy tiché, učený, we wěcech vládních však zwyklý spoléhati se zcela na swé raddy, mezi nimiž nebylo wytečných státníků. Protož právě za panovníka tohoto, jehož vláda trwala 48 let, utuchla wšecká snaha o naprawení zlého stawu zemí, jež způsobila wálka 30letá.

W počátcích panování Leopoldowa wedla se wálka se Šwedy, wypowiedená již císařem Ferdinandem III (1657 až 1660), po které hned následowala wálka s Turky, která na ten čas dosti w krátce se skončila (1664), potom za nedlauho wálka s Francauzi na Rýně k obraně říše německé (1672—1678). Čechy nebyly žádnu z těchto wálek dotčeny, leč braním na wojnu a placením wětších berní ku potřebám wálečným.

Naproti tomu vypukla z nenadání domácí bauře, we které se jewil nejzřejměji tehdejší nešťastný staw země (1680). Utištění lidu sedlského od wrchností bylo tak nesnesitedlné, že se poddaní w některých krajinách ze zaufalství strojili i k brannému odporu. W kraji Čáslawském nejprwé shluklo se na 900 sedláků, kteří wšelíjak se ozbrojiwše, wyprawili nejprwé posly k místodržcím do Prahy, se ža-

lobau na pány swé, že s nimi nakládají hůře než s otroky u Turků neb Tatarů, jen holého žiwota we hladu jim zanechawajíce. Žádali toliko za některá umírnění břemen nesprawedliwých. Ale již shluknutí samo pokládalo se jim za zločin, a poslowé uwrzení jsau do wěže. Proti powstalým wyťahl general Piccolomini s dvěma pluky wojska, a snadno je rozehnal; nejpřednější náčelníci jsau zjímáni a zwěšeni. Mezitím však wzbauřili se poddaní také we mnohých jiných krajinách zároveň, zvláště w krajích Litoměřickém a Plzenském, opustili práce polní, a sbírali se we welkých zástupích. Když se wyprawilo wojsko proti nim, utekli sedláci do lesů a do hor těžko přístupných, až pak jedni mocí, jiní po dobrém připraweni jsau k nawrácení se k statkům. W pokutu za toto powstání wymohli sobě stawowé od císaře Leopolda patent, kterým wšeliká upsaná práwa poddaných lidí a obcí, jak wesnic tak měst a městeček, prohlášena jsau za neplatná, leč pokud byla po bitwě Bělohorské stwrzena od katolických wrchností (1680). Císař nařídil sic potom některé ulehčení robot a jiných břemen, kterého však wrchností mnoho nedbaly.

W roce potom (1681) nastal mor w zemích císařských. Císař Leopold utekl se před ním nejprwé z Wídně do Prahy; ale mor zasáhl i králowství české strašliwě, tak že pomřelo 100.000 lidí, w Praze samé 32000.

Brzy potom vypukla dlauhá wálka s Turky (1682 až 1699), we které wšecky země panství rakauského nejprwé zastrašeny jsau obležením samé Wídně od Turků (1683), ale potom se štěstí wrátilo tak, že Turkům odejmuto jest skoro celé jejich panství w zemích koruny uherské, ačkoli mezitím opět Francauzi udeřili na řfši německau (1688), a protož wojska císařská, mezi nimi dobrá třetina wojínů českých a morawských, musila bojowati zároveň w dolní zemi uherské i na Rýně. Král francauzský Ludwík XIV wedl wálku tuto nejen zbraní, nýbrž i ohawným zhárstwím, wysílaje najaté paliče k pustošení nejlepších měst w zemích panovníků, s kterými wálel. I w Čechách w pálena jsau tím způsobem města Trutnow, Braumow, Klatowy; konečně puštěn oheň také w Praze, nejprwé na Židowském městě, kteréž celé wyhořelo; odtud chytilo potom Staré i Nowé město, tak že w obaudwau dohromady shořelo 407 domů (1689).

Za času císaře Leopolda wymřel rod králů španělských z domu Habsburského (1700), po kterých panovníkům rakauským příslušelo dědictví. Císař Leopold smluwil se o to tím způsobem s některými jinými mocnostmi, aby prworozený syn jeho Josef po něm nastaupil w panství rakauské, a druhý, Karel, aby byl králem španělským. Francauzsko však protiwilo se tomu, a zmocnilo se dědictví španělského samo; z čehož sotwa po skončení wálky předešlé (1697) strhla se nowá (1701), jejíhož konce císař Leopold se nedočkal. Umřel w pátém roce jejího trwání dne 5 Kwětna 1705.

§. 86.

J o s e f I.

Nástupce jeho, císař Josef I, byl panovník neobyčejných darů ducha, cele odhodlaný ku provedení všelikých proměn, kterých bylo potřeba k wyvedení mocnářství rakauského ze zlého stavu vnitřních věcí, ve kterém se tehdy nacházelo. Pokud dopauštěla válka o španělské dědictví, která vždy napínala síly všechněch jeho zemí, dal konati příprawy k lepšímu zařízení správy státní ve všelikém ohledu, zřídi kommissí rozličné ku proskauvání jednotlivých odvětví státního řádu a k nawrzení prostředků opravných.

Aby sobě zawázal knížata německá k jistějším pomocem wojským, zawřel we jménu králowství českého, ač bez otázení stawů českých, smlauwu s kurfirsty, kterau slíbil ze zemí koruny české přispíwati tau měrau jako jiní stawové říše německé k daním, které by byly uloženy na potreby říšské; začez mělo králowství české a země přiwtělené požíwati pomoci říšské w každé případnosti ke swé obraně (1708), s vyhrazením všech dáwných swobod swých, jakožto koruny samostatné, od zemí říše německé rozdílné.

Prwé však, než oprawy zamýšlené císařem Josefem došly k jakému skutku, zemřel panovník tento w 33. roce wěku (1711, 17 Dub.), prwé ještě než se byl dal na králowství české korunowati.

§. 87.

Císař Karel VI (král Karel II).

Nenadálým tímto úmrtím byl mladší bratr Josefůw Karel povolán k nástupnictví w panství rakauském. Tím samým však pozbyl panství španělského, o které byl dotud usilowal s dobrým prospěchem; neboť mocnosti, které se prwé s Rakauskem byly smluwily o jeho dosazení we Španělich, nyní odstaupily od toho, nechťce dopustiti, aby obojí welké mocnářství, rakauské a španělské, bylo spojeno pod rukau jednoho panovníka. Karel musil se přistaupením k míru Utrechtskému (1713), jímž válka o dědictví španělské wzala konec, spokojiti jen některými znamenitými zeměmi w Itálii a Nízozemsku, ježto prwé náležely ke španělské říši.

Jakožto zwolený císař Římský nazýwal se Karel Šestým, co král český byl toho jména II. Jsa na ten čas jediným mužským členem domu Habsburského, učinil již roku 1713 nařízení pro případnost, žeby sám také neměl mužského potomstwa, aby w celém jeho panství nastaupily předně dcery jeho a jejich potomstwo dle řádu prworozenstwa, po nich dcery nebožtíka bratra jeho Josefa a po nich konečně sestry jeho čili dcery císaře Leopolda; kteréžto nařízení ohlásil we slawném shromáždění všech tajných radd z rozličných králowství a zemí, kterých tehdaž byl počet dosti welký, wíce než půl druhého sta, protože důstojenství tajného raddy býwalo také již udělowáno co pauhý titul čestný. Když se potom narodil císaři syn Leopold

(1716), ale w málo měsících zemřel, a potom přišly na swět jen ještě tři dcery císařow; hleděl Karel VI zjednati plnau platnost swému nařízení o ženské poslaupnosti swolením sněmů zemských celého mocnářství; kteréž také obdržel. Stawové čeští přijali zákon ten, jímž se wšecky země mocnářství rakauského staly napotom jedním celkem nerozdílným, na sněmě walném roku 1720 dne 16 Října. Od swolení čili sankcí říše německé, která se mu dostala později, nazýwán jest tžž zákon pragmatickau sankcí. Teprw w třetím roce potom přijel Karel do Prahy, a dal se slawně korunowati na králowství (1723, 5 Září).

Za panovníka tohoto stala se se swolením sněmu roku 1714 částečná změna w předešlém rozdělení země české na kraje, tak totiž, že krajowé Slanský a Rakownický, též Podbrdský a Wltawský spojeny jsau dwa w jeden, a nazýwány potom kraji Rakownickým a Be-rauským. Na témž sněmě zřízen jest také se swolením císařowým na místě někdejší hlavní kommissí zemské dle příkladu zemí německorakauských wybor zemský čili stawowský, který wolen pokaždé na dvě léta, řídil běžné věci zůstawené správě sněmů a jmenowitě také přijal na sebe wybírání berně na místě někdejších berníků zemských, jichž wolení odtud přestalo. K rukaum jeho zřídili stawové w každém kraji úřad pokladníka krajského, který přijímal berni od wrchností neb úřadů jejich a odváděl zemskému wyboru. Jiné však změny, které zamýšlel císař Josef I k opravě celé spráwy státní, wětším dílem usnuly. Kommissí k tomu zřízené ustály za panování císaře Karla w pilnosti, a když nový panovník méně se věci ujímal, neučinily konečně ničeho. Císař Karel, kromě že byl milowníkem umění a staweb, jakož i napomáhatelem obchodu a průmyslu, málo sobě hleděl wnitřní spráwy státu, a wíce se zanášel se všelijakými záměry w politice zahraničné, které se mu rovněž nedařily. Brzy po míru Utrechtském dokonal za jeho panování slawný welitel wojsk rakauských princ Eugenius savojský w opětné válce s Turky netoliko wydobyti Uher z jich moci, nýbrž dobyl na nich i jiných některých zemí. Naproti tomu pozbyl císař Karel všelijakými spletky s jinými mocnostmi konečně nejwětší části těch zemí zase, jichž nabył wálkau o španělské dědictví; a i Turci ku konci jeho vlády odňali mu w nowé válce wětší díl toho, čeho prwé musili jemu postaupiti. Mysli lidu českého zajímalo toho času oslawení nowého patrona českého, Jana Nepomuckého, který po mnohém o to usilowání duchowenstwa i swět-ských stawů u dwora papežského konečně za swatého prohlášen jest roku 1729. Ctění jeho šířilo se odtud nejen w Čechách samých, nýbrž skoro w celém katolickém křestanstwě.

Císař Karel dal sobě mnoho záležeti na uznání pragmatické sankcí ode všech jiných mocností europejských, a dosáhl toho konečně skoro ode všech rozličnými smluwami. Dle zákonu toho měla po něm nastaupiti w panství nejstarší dcera jeho Marie Terezie, kterauž roku 1736 prodal za Františka někdy wěvodu lothrynského a již welkowěvodu toskanského. Asi půl páta roku po této swatbě zemřel Karel VI, co poslední mužský potomek rodu Habsburského (1740, 20 Října).

Marie Terezie. Zmenšení koruny české wálkau o dědictví rakauské.

Přese všecky smlauwy o pragmatickau sankcí strhly se proti královně Marii Terezii hněd po nastaupení jejím baurě weliké, kterými měla zbawena býti swého panství a mocnářství rakauské rozptýleno od nepřátelských sausedů.

První hlásil se Karel kurfirst baworský, který měl jednu z dcer císaře Josefa I za manželku, k celému dědictví rakauskému, pokládaje sobě lepší právo než Marie Terezie dle křiwého výkladu listiny dáwno zapomenuté, poslední wůle totiž krále Ferdinanda I z roku 1543, kterau král tento wyhradil Anně dceři swé, prowdané za tehdejšího wéwodu baworského Albrechta V, nástupnictví po wymření potomstwa synů swých. Karel baworský byl powzbuzen Francauzskem, kteréž chtělo jemu pomoci k wyvrácení panství Habsburského, aby se za to mohlo zweličiti na ujmu swých bližších sausedů. S jiné strany wystaupil kurfirst brandenburský čili král pruský Fridrich II s nároky rovněž tak lichými na některé části zemí koruny české, předně na knížetství Krňowské we Slezsku, kteréž byl císař Ferdinand II odňal markrabí Janu Jiřímu z rodu brandenburského, jakožto manowi koruny české, pro účastenství jeho we wzpauře stawowské; zadruhé ku knížetstvím Břežskému, Lehnickému a Olawskému, kteráž po wymření poslední wětwě starožitného rodu Piastowa we Slezsku za času císaře Leopolda I (1675) co manství spadla na korunu českau; proti čemuž tehdejší kurfirst brandenburský táhl se k dědictví na základě smlauwy s předešlými držiteli, práwně neplatné, ale konečně s císařem Leopoldem přátelsky se wyrownal (1686). Fridrichowi však nebylo o práwo ani o těchto několik knížetství toliko. Chtěl beze všeho práwa zmocniti se celého Slezska; poslal nestaudně wyslance swého do Wídně, po kterém žádal na královně postaupení této země, s pohrůzkau, že se spojí sice s ostatními jejími nepřátely; když pak Marie Terezie s opowržením toho odepřela, wtrhnul wojensky do Slezska, a zmocnil se největší části země. Marie Terezie sebrala teprw přes zimu náležitě wojsko proti němu wedením hraběte Naipperka. Fridrich dobyl však prwního wítězství nad ním w bitvě u Molwic (1741, 10 Dubna).

Mezitím způsobilo Francauzsko weliký spolek nepřátel Rakauska, ku kterému přistaupil mimo kurfirsta baworského také král španělský, později August III kurfirst saský a král polský, kurfirstowé falcký a Kolinský, král obau Sicílií a král sardinský, jenž se jindy nazýwal wéwodau savojským. Každý z těchto panowníků mínil obdržeti w podíl některau část panství rakauského. W měsíci Srpnu 1741 wtrhlo welké wojsko baworské a francauzské do horních i potom do dolních Rakaus, a strojilo se oblehnauti Wídeň. W tom nebezpečenství swolila králowna k zawření tajného příměří s Fridrichem II w Malém Schnellendorfě (w Říjnu), tak že mu slíbila postaupiti asi dwa třetiny Slezska, aby se zdržel dalšího nepřátelství, ač byl již wstaupil w záwazky s druhými jejími nepřátely. Tito zanechali potom útoku na Wídeň, ale uderili s celau silau na králowství české; od jihu a od západu

Bawoři a Francauzi, od půlnoci Sasowé. Před Prahou spojili se, a dobyli města útokem proti příliš slabé posádce, ač také měšťanstwo w počtu asi 3000 mužů chopilo se zbraně (26 Listop.). Wojsko králowské, které wedením Františka welkowéwody toskanského, manželza králowny Marie Terezie, od Morawy táhlo ku pomoci, opozdilo se, a přitáhlo tu chvíli teprw k Benešowu.

Wéwoda baworský, který byl s wojskem swým přišel do Prahy, dal se tudíž hned prowolati za krále českého. Stawové od něho swolaní, jejichž statky wětším dílem byly w moci wojska jeho, dali se bez odporu nalézti w Praze, asi w počtu 400 pánů a rytířů, a učinili mu přísahu slawnau w kostele sw. Wíta. Sám arcibiskup Pražský, Mauricius kníže z Manderscheida, wykonal přitom služby boží (19 Pros.). Toliko nejvyšší úředníci zemští, chtěje zachowati wěrnost královně, byli wětším dílem opustili Prahu. Karel dosadil na jich místo tak zwanau deputací sedmi osob z panstwa a rytířstwa ke správě zemské, jejímž předsedau byl hrabě Filipp Krakowský z Kolowrat; kancléřem pak českým při dvoře swém we Mnichowě učinil hraběte Jana Wáclawa z Kaiseršteina. Drzew sněm, na kterém stawové čeští musili powoliti berní welikau, odjel potom do Frankfurta, kdež od kurfirstů zwolen jest za císaře a nazwal se tudy Karlem VII (1742, 24 Ledna).

Wojsko králowny Marie Terezie, jehož welitelství přejal od welkowéwody Františka bratr jeho Karel lothrynský, ustaupilo po dobytí Prahy od Benešowa zpět do jižních Čech, a uderilo odtud na Bawory w horních Rakausích, wypudilo je z této země, a wtrhlo za nimi do Bawor. Tu však z nenadání král pruský, stoje vždy s wojskem swým we Slezsku, zrušil příměří útokem na Kladsko. Dobyw města tohoto (1742, 9 Ledna), osadil celau Zálabskau část králowství českého, a táhl odtud do Morawy, kdež byl zatím wůdce jeho Schwerin dobyl Olomauce. Poněwadž tudy opět hrozilo se Wídní, musil se wéwoda Karel lothrynský wrátiti z Bawor a táhnauti wstříc proti nowému nepříteli. Král pruský ustaupil před ním z Morawy do Čech až ke Chotusicům u Čáslawě. Tu swedl s ním Karel lothrynský bitwu srdnatě (17 Kwětna); ale wítězství sklonilo se konečně předce k nepříteli. Marie Terezie byla tím přinucena, aby se zbawila aspoň jednoho protivníka, zawřítí s Fridrichem mír we Wratislawi (11 Čw.), jímž postaupila mu skoro celého Slezska ano i hrabství čili někdejší župy Kladské, starodáwné části králowství českého. Při koruně české zůstala napotom jen knížetství Těšinské, Krňowské a Opawské.

Po tomto upokojení krále pruského obrátila se weškerá wojenská moc králowny Marie Terezie proti Francauzům a Baworům k wybavení Čech z jejich moci. Nejvyšší welitel jejich, maršálek Belleisle, přinucen jest s 30.000 muži zawřítí se w Praze, kdež jej Karel lothrynský oblehl (27 Čw.). Francauzi bránili se 11 neděl, až se přiblížilo druhé četné wojsko francauzské k západním hranicům českým wedením maršálka Maillebois jim na pomoc. Karel lothrynský musil s hlawní mocí swau od Prahy odstaupiti, aby nepříteli zabránil wtrhnutí do země; což se mu podařilo šťastně. Tu opustil Belleisle Prahu s ostatkem wojska swého teprw dne 17 Prosince w kruté zimě a w největším nedostatku potrawy i všeho potřebného. Wyhýbaje se oddílům wojska

rakauského, které byly zůstaveny, aby mu překázely, vykonal cestu z Prahy do Cheba za 10 dní, se ztrátau velikau na lidu, který jemu mřel bídne na cestách zimau a nemocní.

Králowství české bylo tudy od nepřátel wybaweno. Dne 29 Dubna 1743 přijela králowna Marie Terezie do Prahy, a dala se se sláwau korunowati na králowství (12 Kwětna) biskupem Olomauckým. Arcibiskup, kterému to příslušelo, byl w nemilosti pro swé předešlé chování k wetřelému králi Karlowi, a nesměl proto přicházeti ke dworu. Také mnozí z panstwa, kteří se byli prokázali příliš ochotnými k službám wéwody baworského, měli z toho odpowídání, došli však wětším dílem milosti. Toliko Karel David jakýsi, úředník, jež Karel VII byl učinil heitmanem krajským, byl pro těžší prowinění odsauzen na smrt, a wyweden na poprawiště, tam však teprw milost jemu oznámena (28 Čw.). Králowna, která již asi po šesti nedělich byla odjela z Prahy, dala tehdaž korunu českau, dotud vždy w Čechách chowanau, odvéztí do Wídně, a při všech šlechtných vlastnostech swých míwala k Čechům méně náklonnosti než k Wídeňanům.

Mezitím wojska králowny wítězně pokračowala we válce we spolku s Anglickem a některými jinými spojenci, ku kterým náležel jmenowitě také kurfirst saský, předtím protiwník. Celé Bawory jsau opanowány, a r. 1744 wálka dokonce přenesena za Rýn na půdu francauzskau. Tu však začal se obáwati Fridrich král pruský, aby po úplném wítězství Marie Terezie nedošlo na něj, žeby zbawen byl opět výboje nesprawedliwého. Protož spolčil se opět s Karlem VII, který jemu, co domnělý král český, za pomoc slíbenau postaupil písemně ještě i ostatku Slezska ano i welké části králowství českého až k Labi. W měsíci Srpnu wpadl Fridrich s 80.000 muži do Čech přes hranice saské, a bez překážky přitáhl až ku Praze. Po třídenní hrubé střelbě, která pobořila 150 domů na Nowém městě a welkau část městské zdi, wzali Prusi město útokem (12 Září), a opanowali potom skoro celé králowství. Tím byl Karel lothrynský přinucen wrátiiti se s wojskem z Francauz; i připravil Fridricha dosti brzy k opuštění Prahy a ke zpátečnému tažení do Slezska. Když pak na začátku potomního roku 1745 (20 Ledna) zemřel Karel VII, a syn jeho Maximilian Josef po opětném wítězství wojska králowny Marie Terezie w Bawořích zawřel mír (22 Dubna) a zanechal spolku jak s Francauzi tak s Prusy; wydal se Karel lothrynský w tažení za Fridrichem do Slezska, se zamyslem, aby na něm wydobyl této země nazpět. Awšak Fridrich zwítězil nad ním w bitwě wražedné u Hohenfridberka blíž Ostřehoma (3 Čw.), a stihal jej zpět do Čech, kdež se wéwoda s wojskem swým položil w pevném ležení u Hradce. Teprw po třech měsících hnul odtud zase proti králi pruskému, kterému zatím jiné wojsko wtrhlo z Uher a z Morawy do Slezska. Opět zwítězil však Fridrich w bitwě u Zárowa za lesy Králdoworskými (30 Září), a wtrhnuw potom do zemí kurfirsta saského, porazil také jeho wojsko, a dobyl hlawního města jeho Drážďan (18 Pros.). To pohnulo králownu Marii Terezii k zawření míru tudíž we Drážďanech prostřednictwím anglickým (25 Pros.) na týž způsob, jako prvé we Wratislawi, leč že mimo to Fridrich přistaupil také ke zwolení Františka I, manžela Marie Terezie, za císaře německého co nástupce po Karlowi VII.

Tři léta wálčilo se potom ještě s Francauzi a spojenci jejich w Italii, až pak konečně mírem zawřeným w Cáchách (1748, 18 Října) docíleno obecné utišení.

§. 89.

Změny we stawu země české za Marie Terezie. Wálka sedmiletá. Wálka o baworské dědictwí.

Wýboj Fridricha krále pruského, kterým koruna česká násilně zbawena byla třetiny swého území, ukázal zřetedlně potřebu zwětšení a lepšího zřízení wojské moci Rakauska, mělo-li býti bezpečno proti dalším podobným útokům w budaucnosti. Ku provedení toho musila wláda Marie Terezie newyhnutedlně wymáhati wětší berně na zemích; aby pak země mohly sněsti těžší břemeno, bylo potřebí starati se pilněji nežli posud o jich zwelebení, o powznešení hmotného jich blahobytu a duchowního wzdlání národů. Králowna Marie Terezie prohlížela jasně tuto potřebu. Hned na počátku swého panování obnowila a proměnila kommissí opravné, zřízené někdy císařem Josefem I, a wprawila do nich nový život, tak že konečně jewily se plody jejich činnosti; zákonodárství we wšelikém odvětí zdokonalowalo se odklizením zakoreněných neřestí; spráwa státní zasahowala mocněji než dáwno předtím do života národů, a působila k obecnému prospěchu. Čím wětší byla však tato činnost, vycházející shůry od nejvyšší moci panownické, tím wíc rozprostírala neobmezená moc panownická obor swého oprávnění na ujmu jiných dotud stáwajících mocí w státu, nechťéjíc se dáti obmezowati práwy jejich, pokud se jí widělo býti překážkau w jejich zámyslich. Tím pozbylo netoliko starodáwné zřízení stawowské welké části swé působnosti, zachowané i při obnoweném zřízení císaře Ferdinanda II, nýbrž i země a koruna česká zbawena jest podstatných práv swé posawadní samostatnosti.

Již w posledních dwau létech před mírem Cášským zawedeny jsau základy nowého zřízení wojského w celém mocnářství, dle kterého mělo wojsko stálé obnášeti 180.000 mužů. Císařowna usnesla se přitom se stawy o to, že napotom wšeliké opatřování wojska jakož i wybírání nowáček wyňato jest z jejich péče, a naproti tomu powolili na 10 let nejprwě přístích mnohem wětší berni než posud tak zwaným desítiletým recessem (1748, 12 Září). Berně tato se swolením stawů uložena jest nejen na statky poddaných, nýbrž i wrchností, ač dle menšího měřítká.

Mezitím wyšlo z Wídně nařízení, kterým se ustanowowal nový řád učení na universitách we Wídni a w Praze (1747, 19 Října). Mělo jím zwelebeno býti wyučování w odvětích dotud welice zanedbaných na obau těchto ústawích, we kterých se zrowna předešlého času staly welikánské pokroky w Anglicku, we Francauzích a jinde, jakož jmenowitě we wědách přírodních. Císařowna ponejprw nešetřila přitom starého učebního řádu Jesuitů, na který byli se ještě za císaře Josefa I odwoláwali jako na nezměnitelné prawidlo swé řehole; když pak nařízením jejím málo se spravowali, wydala již roku 1751 řád nový,

který se wztahoval netoliko na university, nýbrž i na gymnasia, a ustanowila z císařské moci direktory fakult a direktora nad gymnasií w celých Čechách, jejichž dohledu musili se Jesuité podřídití. Zřízením četných professur rozličných nových předmětů w potomních létech zvelebilo se učení na universitě Pražské s prospěchem odtud vždy znamenitějším.

Mnohem rozsáhlejší proměny zamýšlela císařowna zároveň we wykonávání spravedliwosti a we správě politické; za tau pak přičinau sáhla mocně do posawadních poměrů státního práwa, dle kterých země koruny české w obojím tom kuse byly zwláštním celkem, rozdílným od jiných zemí panství rakauského. Císařowna zřídila roku 1749 (14 Kwětna) nejvyšší soud we Wídni pro všecky země koruny české i starého panství Habsburského, a wzesla na něj wseliké věci soudní, které dotud náležely do oboru kanceláře české i kanceláře rakauské; tyto pak dvě kanceláře spojila w jeden nejvyšší úřad politický nad týmiž zeměmi, kterýž nazwán jest directorium in publicis et cameralibus, později pak (1762) spojenau česko-rakauskau kancelář pod jedním nejvyšším kancléřem dworským.

Dle též zásady, aby soudnictví odděleno bylo od správy politické, rozděleno jest také starodávné místodržitelstwo w Praze we dwa úřady. Nejvyšším úředníkům zemským dotud tak zwaným, kteříž byli osoby stawu panského a rytířského w Čechách, zanecháno jest toliko soudnictví, i nazýwali se odtud soudem zemským. Wšecko ostatní řízení, totiž věci politických i důchodních, odevzdáno jest nowému úřadu, nazwanému „repräsentací a komorau“, jemuž představen byl nejvyšší purkrabí, vždy osoba ze stawů, však s raddami a jiným přidáním úřednictwem, které dosazowal panovník prostředkem nejvyšších úřadů dworských dle své libosti. Na tento úřad přenesena jest již z počátku některá část činnosti, která dotud náležela stawowskému výboru; čím pak dál tím více se w tom pokračowalo, tak že správní moc výboru stawowského i stawů samých vždy více obmezowána jest pauhými císařskými úřady jak w zemi tak při dworě. Roku 1762 oddělena jest správa důchodních věcí od politické zřízením zwláštního komorního úřadu zemského, jenž podřízen jest nejvyšší komoře dworské we Wídni; repräsentací pak, která již podržela jen správu politickau, nazwána odtud guberniím zemským.

Již roku 1751 stala se nowá jistá proměna w rozdělení Čech na kraje, oddělením totiž nowého Bydžowského kraje od Hradeckého, Klatowského od Plzenského, Loketského od Žateckého a rozdělením kraje Bechyňského rovněž na dwa, Tábořský a Budějowický. Bylo tedy odtud 16 krajů země české: tři w prostředku země okolo hlavního města, které od starodáwna nenáleželo k žádnému kraji, Kaurimský, Beraunský a Rakownický, ostatní kolem nich až ku pomezí zemskému, totiž Žatecký, Litoměřický, Boleslawský, Bydžowský, Hradecký, Chrudimský, Čáslawský, Tábořský, Budějowický, Prachenský, Klatowský, Plzenský a Loketský. Zároveň s tímto nowým rozdělením změnila se však i podstata posawadního zřízení krajského. Na místo stawowských heitmanů krajských, kteří sídlili na swých vlastních zámcích, nastoupily císařské úřady krajské se stálým sídlem w určitých městech,

jejichž představenými byly jakékoli osoby odkudkoliwěk. Obor působení jejich byl rovněž čím dál tím více rozšiřowán, nejvíce s tím smérem, aby se ujímali poddaných proti wrchnostem.

Do císařowny Marie Terezie bylo w králowství českém 378 měst, městeček a wrchností stawu duchowního, panského neb rytířského, kteří měli práwo saudu i we věcech hrdelních. Císařowna, nechťc aby život, čest a swoboda lidí záwisely někdy na výroku saudců nedosti schopných, odňala největšímu počtu saudů těchto moc hrdelní, a zřídila jen 24 hrdelních saudů w celé zemi se saudci učenými w práwích (1765, 22 Čwce.). Dále již předtím byla dosadila kommissi we Wídni, která měla úkol, aby srownáním zákonů všechněch zemí spojených pod nowým nejvyšším soudem Wídenským a oprawením jich dle uznané potřeby složila nový psaný zákon společný pro tyto země. Zwlástní zákonodárství české jako jiných zemí mělo napotom pominauti. Dšlo toto těžké nedošlo konce za žiwobyti Marie Terezie. Prozatím však vydala císařowna nový zákon hrdelní platný pro tytéž země, totiž koruny české a starého panství rakauského, roku 1768.

Ze snažení swého o wnitřní zvelebení mocnářství byla Marie Terezie mezitím wytržena nowau wálkau s Fridrichem pruským, we které tentokrát krom jiných spojenců Francauzsko stálo při Rakausku, Anglicko naproti tomu při Prusku. Fridrich II začal tuto wálku nenadálým přepadením Sas roku 1756; we kterém když mu překážeti mělo wojsko na rychlo postawené w Čechách pod welením generala Browna, udeřil i na ně, porazil je w bitvě u Lowosic (1 Října), a připravil tudy potom Sasy pod moc swau na čas wálky. Roku 1757 wtrhnul z jara opět do Čech s mocí welikau až ku Praze. Zde postawil se mu wstříc Karel lothrynský s wojskem císařowny, a swedl s ním bitwu w postawení na návrších od konce Žižkowa až ku Počernicům. Fridrich jej porazil, ač se ztrátau nejlepšího wojewůdce swého Schwerina (6 Kwětna). Karel lothrynský musil se s největší částí wojska zawřítí w Praze, kdež jej král pruský oblehl. Prudkau střelbau na město, kterau úmyslně porauchány jsau některé z nej-pamatnějších umělých staweb, jakož zwláště kostel sw. Wíta na hradě Pražském, chtěl jej přinutiti ke wzdání. Tu po šesti nedělích wytáhl polní maršálek Daun Praze na pomoc s druhým wojskem sebraným při hranicích morawských. Fridrich obrátil se proti němu ku Kolínu, a swedl s ním bitwu tudíž u wsi Chocenic (18 Čw.); Daun porazil jej však na hlavu, tak že král pruský ztratil 20.000 lidí, a musil we zmatku utíkatí ze země, rovněž tak také oddíl wojska jeho, které byl zústawil u Prahy k dalšímu swírání města.

Bitwau tauto bylo králowství české od dalších wybojů Fridricha II konečně zachráněno. Jen ku konci toho roku, když král pruský zwítězil nad pomocným wojskem francauzským po bitvě u Rossbacha (5 Listop.), wtrhlo ještě jednau oddělení wojska jeho z nena-dání do Čech, ale jen na laupež. Jinak wálka, která sedm let trwala, byla odtud celkem přenesena do vlastních zemí Fridrichowých. Wýteční welitelowé císařští Daun a Laudon zasadili mu rány ohromné. Mírem pak konečným w Hubertsburce (1763, 15 Unora) nawrátilo se vše we staw jako před wálkau.

W roce po zawření tohoto míru zvolen jest prworozený syn Marie Terezie, Josef II, za krále Římského čili budaucího nástupce w císařství německém po otci swém Františkovi I (1764, 27 Br.); když pak císař František zemřel již w roce potomním (1765, 18 Srp.), jmenowala císařowna téhož syna swého spolupanovníkem, zvláště pak wrchním welitelem vojsk swých. Mladý panovník dal co takowý předně opewniti město Hradec nad Labem (1766), aby bylo ohradau proti wpádům pruským ze Slezska. Později získal sobě welikau lásku w Čechách přičiněním swým za welké nauze, která powstala z neúrody w létech 1771 a 1772. Nebo přijew do země, a přesvědčiw se sám očitě, čeho bylo potřebi, zjednal pomoc prostředky ráznými, zvláště půjčkau zemi učiněnou ze státní pokladnice k napomožení hospodářům.

Již mezi wálkau sedmiletou stalo se zařízení, kterým vláda státní o něco hloub nežli předtím zasáhla do školství, odjímajíc wplywu na ně předstawaným a ústawům církewním. Zřízena totiž při repräsentaci čili potomním gubernii zemském zvláštní kommissí nad školami, podrízená nejvyšší dworské kommissí školní w Wídni, rovněž nowé zřízené při nejvyšší spojené kanceláři. Od ní vycházelo vždy více nařízení týkajících se university a gymnasií, kterými se měnila školní pravidla Jesuitů přese všecky od nich činěné odpory a překážky. Na kommissí tuto wložena jest zároveň censura knih, wykonáwaná dotud jen od úřadů církewních. Tehdáž také začalo se ponejprw vzděláwaní literatury německé na universitě Pražské, když se w zahraničném Německu dříve nežli w zemích mocnářství rakauského wzbudil nowý žiwot literární w jazyku národu, který dalším pokrokem času wynášel vždy skwělejší plody, tak že prospěšno bylo národům jiným, kteří déle zůstali w úpadku způsobeném 30letou wálkau, oswojiti je sobě a jimi se přiúčastniti nowých rychlých pokroků ducha lidského. Karel Seibt, Slezák, obdržel k tomu cíli roku 1763 powolání za mimořádného professora tak zwaných krásných nauk na filosofické fakultě w Praze s učebním jazykem německým.

Mnohem širší dráha otewřela se wplywu státní vlády na školství, když konečně roku 1773 řád Jesuitský w celém křesťanstwě zrušen jest bullau papeže Klimenta XIV. Již 5 Října toho roku musili Jesuité také w Čechách opustiti swé kolleje, a všecko jmění jejich wzato jest od státu, a zřízen z něho později s připojením také jiných některých důchodů český fond studií k účelům weřejného vyučowaní. W universitě Pražské osazeny jsau fakulty theologická a filosofická professory z jiného duchowenstwa i ze stawu swětského; gymnasia odewzdána dílem řádu Piaristů, dílem též učitelům swětským dosazowaným od vlády. Hned roku potomního (1774) vydala školní kommissí dworská nowý řád pro gymnasia, zároveň pak také nowé zřízené škol nižších, které dotud byly zanechány správě duchowenstwa a obcí. Zřízené toto bylo však težkau ranau zaměřenau proti samému bytí národnosti české. Bylať zalíbená myšlénka císaře Josefa II, aby se z národů všechných zemí mocnářství rakauského stal časem jeden prostředkem jazyka německého, jež mínil školami wprawiti všemu obywatelstvu jiných jazyků. Dle tohoto zalíbení zřízeny jsau národní školy trojího stupně po městech, městečkách a wesnicích, totiž nor-

malné, hlavní a trivialné, we kterých we všech nařizeno vyučowati pauze jazykem německým. Také w auřadech, při nowém všelijakém zařizowaní jich, zawádel se všudež jazyk německý, vždy s wětší bezohledností.

Hned po rozpuštění Jesuitů zřízena jest kommissí w jich kolleji na Starém městě Pražském, která měla ohledati staw poddanství sedlského w Čechách a nawrhnutí způsob, jak by powinnost robotní mohla býti zrušena buď celkem buď s nejwětší část. Králowna Marie Terezie dala o tom učiniti přednešení stawům českým i morawským na sněmích toho roku swolaných w Praze i w Brně. Stawowé tehdejší zpěchowali se powolití w tom nějakého sľewení, omlauwajíce se, žeby jim sic potomci mohli wytýkati ztenčení jmění a práv jejich rodů; však poddawali se wůli císařowny, když by učinila mocný wyrok. Tudy vydala císařowna we dwau létech potom tak zwaný robotní patent (1775), jímž sľewowala se robotu ruční asi o polowici času. Mezi příprawnými pracemi k tomuto zákonu dostaly se však již rozličné hlasy w lid sedlský, jakoby měla zrušena býti všeliká starodáwná břemena poddanství. Tedy když patent ohlášen byl, strhly se řeči nespokojených, že není to patent prawý, že zatajen byl od wrchnosti a úřadů jejich, a přišlo z toho k nowému wzbawření sedlskému. Nejpřwé zdvihli se sedláci němečtí od Trutnowa a Braumowa, srotili se w několik hluků, a dali se na cestu ku Praze, prawého patentu pohledawajíce. Kam přišli, musili sedláci s nimi dále; na cestě drancowali zámky, a wyléwali sobě hněw na panských úřednicích. Když se jich asi tisíc přiblížilo ku Praze, musilo se užiti zbraně ku přetržení této swěwole. Něco lidu jízdného rozplašilo je, a zajalo některý počet jich, z nichž nejpřednější čtyři na postrach druhým oběšení jsau na čtyrech hlavních silnicích od Prahy. Také w jiných místech, kdež se we wětším počtu postavili na odpor, jsau přemoženi, ne bez krweprolití, předně u Boleslawě, u Bydžowa a u Chlumce; potom u Lito-měřic, u Žatce, u Falknowa, u Konopiště. Potom jel císařský general Olivier Wallis po všech krajích, a ohlašowal robotní patent znou s wětší slawností; čímž konečně lidé se upokojili a požíwali skrowné poskytnuté úlewy.

Za králowny Marie Terezie bylo ponejprw roku 1770 předsewzato řádnější sečtení obywatelstwa země české, i napočteno w celém králowství nezcela million a dwakrát sto tisíc osob mužských, tak že všech obywatelů mohlo býti asi půl třetího millionu. W Praze bylo 77.000 obywatelů.

Ještě při sklonku panowaní Marie Terezie vypukla opět wálka s Fridrichem králem pruským z příčiny sporů o dědictví baworské po smrti kurfirsta Maximiliana Josefa, kterým wymřela baworská linie rodu Wittelsbašského (1777). Králowství české bylo hlavním dějištěm jejím, ač tentokrát málo krwawým. Wojsko rakauské, w počtu 200.000 mužů pod wrchním welitelstwím císaře Josefa, bránilo Fridrichowi cestu do země we dwojím postawení; hlavní síla na Labi mezi Hradcem a Jaroměří, menší část wedená Laudonem u Mnichowého Hradiště. Prusi rovněž we dwau oddílech, od hranic slezských totiž a saskoluzických pokaušeli se uškoditi jednomu nebo druhému císař-

skému vojsku samotnému; ale pokaždé zabránil jim toho Laudon obratnými pohyby svého voje, tak že ku konci polního tažení (1778) byli zatištěni za hranice, aniž přišlo k většímu boji. Přes zimu potom jednalo se o mír, kterýž konečně zavřen v Těšíně (1779, 13 Kw.). Rakausko obdrželo částku Bawor, která odtud přivtělena k horním Rakausům; zbawilo pak se vrchního práva nad několika lény koruny české ve Franksu a Míšni.

Zkušenosti nabyté v této válce, jak větším dílem již i v sedmi-leté, byly příčinou, pro kterou uzavřelo se v Čechách kromě Hradce Králové vystavit ještě dvě pevnosti, jednu u wsi Kopist blíž Lito-měřic, již dle císařovny dáno jméno Terezín, druhou u Plesa blíž Jaroměře, která dle císaře nazvána Josefow. Stavba obou dwau začala se roku 1780. Však již při sklonku roku tohoto zemřela Marie Terezie, dne 29 Listopadu, po 40letém panování.

§. 90.

Císař Josef II.

Spůsob a směr proměn ve zřízení státním a v životě veřejném vůbec, který se začal za panování Marie Terezie, došel po její smrti ještě mnohem širšího rozvinutí, když se syn její, císař Josef II, uvažoval již sám v panství rakauské. Panovník tento powahy nad míru ohnivě, vzdělaný dle ducha času svého, který hrdě zawrhoval všecko staré a směle se zasazoval o powznešení člowěčenstwa cestami dotud nezkušenými, vymyšlenými pauhým pátravým rozumem, mínil národy své oblažiti a moc říše své zwelébíti novými zákony, zřízeními, ústawy všelikého druhu, které se k tomu hodily dle jeho náhledu neb zdání; při čemž domníwal se co panovník míti práwo ku provedení všeho, co uznal za prospěšné státu, a nechtěl se ohlížeti nic po práwích národů, zemí, stawů, obcí, sborů, pokudž byly na překážku jeho zámyslům. Všecko pak konal spěšně a bez mnohého rozmyšlení, chtěje sám na své oči spatřiti ještě owoce své činnosti.

Hned na počátku svého panování dal se ve velké proměny ve věcech náboženství. Wydal roku 1781 tak zwaný edikt neboli patent o toleranci, kterým powoleno jest protestantům přebýwati w zemích císařských a konati služby boží dle řádu svého veřejně, s jistými toliko wýminkami a ohradami. Po tak dlauhém čase, který uplynul od katolické reformací císaře Ferdinanda II, zachowaly se w Čechách vždy ještě zbytky wyznawačů náboženství odchylných, nejwíce w krajinách, kdež nebyl dostatečný počet duchowenstwa; i wystaupily nyní na jowo s učením různým a zmateným, poněwadž se jim za tak dlauho nedostávalo žádného řádu církewního. Od úradů a katolického obecnstwa nazýwání jsau wesměs Husity, jsauce skutkem nejwíce potomci bratří českých. Dle císařského nařízení musili se však přidati buď ku konfessi Augšpurské buď k náboženství reformowanému, helwetskému čili Kalwinowu. Tomu proti wili se jen zbytkowé starých Adamitů a jiných sekt pokautních toho druhu, znajících se jen k wíře w Boha, ale zamítajících všeliké řady kostelní, lidé w náboženství do-

cela zanedbaní a oddaní podiwným bludům a neřestem, jichž objewil se některý počet we kraji Chrudimském. Sami nazýwali se tehdaž Abrahamity i také Israelity; obecny lid říkal jim Neznabozi, úradowé pak a wzdělanci toho času, kteří si libowali sami w zamítání základů křesťanské wíry a w tak zwaném náboženství rozumowém, dáwali jim nowého wýmyslu jméno Deisté. Wláda císaře Josefa, veřejným wystupowáním jich uweдена w rozpaky, chopila se nejprwé k utlačení jich prostředků nelidských; dalat rodičům odejmauti děti, aby wychowány byly w katolickém náboženství, rodiče pak samy odwězti do Uher a do Sedmíhradska až na turecké hranice (1782); později zase (1783) wydala nařízení ausměšné, aby kdo se přihlásí za Deistu neb jiného udá za takowého, trestán byl pokaždé 12 ranami holí. Hned prwního roku po wydání tolerančního patentu zřídilo se šest protestantských obcí w Čechách, a počet jejich wzrostl za císaře Josefa až na 36 helwetských a 12 Augšpurských, dohromady asi s 45.000 wyznawačů. Každé wyznání dostalo jednoho superintendenta za předstaweného w celé zemi, který wyše podrízen byl úradům císařským w Praze a we Wídni.

Asi tak jako tyto nowě trpené dvě wíry chtěl císař Josef církew katolickau w zemích svých uweští zcela pod moc státu a wyjmauti je tudy z poslušenství papeže co nejwyšší hlavy církwe w rozšíření jejím po celém světě. W tom záměru wydal již we čtvrtém měsíci svého panování zákaz, aby w mocnárství jeho žádná bulla papežská jakéhokoli obsahu nebyla zachowáwana ani oznamowána, pokud by nebyla schwalena od vlády, a zapowědel také klášterům všech řeholí, aby se nesprawowaly wyššími předstawenými svých řádů, kteří by sídlili mimo země rakauské (1781). Welmi pak brzy potom uzavřel zrušiti všecky kláštery, kterých dle jeho zdání nebylo zapotřebí, totiž krom takových, kteří měli buď péci o školy nebo o chowání nemocných nebo spráwu duchowní. Dle této zásady zrušeno jest během sedmi let nejprwé přístích (1782—1788) 58 klášterů w králowství českém, mezi nimiž některá z nejpamátnejších založení starých knížat a králů českých; jiným předepsán jest počet, kolik řeholníků na nejwýš směli přijmauti k sobě. Z klášterů zrušených musili se řeholníci ihned wystěhowati, a dostávali jen skrowného opatření na čas svého žiwota. Jména jest zabaweno a obráceno k založení náboženského fondu králowství českého (1782), jehož důchodů mělo se užíwati k účelům církwe w Čechách, ale pod spráwau císařských úradů. Císař Josef založil z důchodů těchto zwlastě mnoho nových far, jichžto počet byl dotud nedostatečný. Také zakázal zwlastním nařízením (1782, 14 Září) všeliké exemci klášterů, to jest částečné wyjmutí některých z moci biskupské.

Již za posledních let císařovny Marie Terezie, roku 1777, bylo biskupství Olomaucké wyňato z moci arcibiskupa Pražského a powyšeno za zwlastní arcibiskupství. Císař Josef rozsřílil nyní diecezi biskupské w Čechách zmenšením arcibiskupství, tak že k biskupství Litoměřickému přičteny jsau celkem kraje Litoměřický, Žatecký a Bolelawský, ke Hradeckému Hradecký, Bydžowský, Chrudimský a Čáslawský (1783); k tomu pak roku 1784 založeno nowé biskupství

Budějowické z prostředků náboženského fondu. Moc biskupů jest však tauž dobau obmezena, předně nowým zákonem o manželství (1783, 16 Ledna), kterým všeliké pře we věcech manželských odňaty jsau biskupskému saudu a přikázány k saudům světským; zadruhé zrušením seminářů biskupských i arcibiskupského w Praze, na jejichž místě zřídil císař jeden seminář císařský čili generalný pro celé králowství (1783, 13 Září), a wzal tudy péči o vzdělání duchowenstwa katolického do rukau státu. I o řádu služeb božích vydal císař nařízení ze swé moci (1783), a nemínil jinak než z konsistoří biskupských we všelikém ohledu učiniti takorka úřady státní, kteří se měli spravowati dle vyšších vládních rozkazů. Teprw vážné výstrahy papeže Pia VI, který mínil sice nastaupiti na církevní tresty proti císaři, pohnuly jej, že w nowotách toho druhu nepokročil ještě dále; papež pak za to mlčky snášel, co již dotud bylo skutkem provedeno na ujmu jeho práwa (1783).

Wedlé těchto proměn we věcech církevních zabawowala císaře Josefa rovněž hned na počátku jeho panování zalíbená myšlénka jeho, aby se jazyk německý wštipil všem národům rakauským prostředkem školního zřízení. Již we druhém měsíci po smrti Marie Terezie wyšlo nařízení císařské pro Čechy, aby nikdo nebyl přijat do gymnasií bez dostatečné známosti jazyka německého (1780, 30 Pros.). Nowým pak řádem studií, vydaným roku 1784, učiněna jest němčina vyučovacím jazykem na gymnasiích místo latiny; též pak na universitě Pražské rozšířeno užívání německého jazyka, zvláště zawedením jeho we všech předmětech fakulty filosofické. O wědecký prospěch při studiích na universitě pečowalo se zařízeními vládními méně. Nowý řád z roku 1784 dal studiím směr obrácený wíce ku potřebám služby státní, jež zachowaly až do nedávného času, nařízením zkaušek rozhodujících o schopnosti k úřadům. Wědecká literatura zmáhala se však nicméně obecným probuzením snahy o pokrok duchovní již od času Marie Terezie. Čechy měly již od r. 1769 saukromý spolek učenných mužů, který od císaře Josefa roku 1784 powýšen jest za veřejně uznany pod jménem králowské české společnosti nauk. Wědy matematicko-přírodní i dějepis, zvláště český, pěstowány jsau od členů jejich i také jiných učenců s rownau láskau i prospěchem. Z kruhů těch mužů wyšel již tehdy kritický zpytatel jazyků slowanských a učenec europejského jména, Josef Dobrowský. Wedlé latiny užíwalo se wždy hustěji jazyka německého w literatuře, jak učené tak i krasoumné. Císař Josef poskytl zaneprázdnění literárnímu wětší swobody nařízením o censure (1781, 11 Čw.), kterým posuzowání knih před tiskem přeneseno jest z Prahy k jedinému censurnímu úřadu dworskému we Wídni, ale zawedeno při něm mírnější nakládání.

Uměním wýtworkným byl wěk císaře Josefa II málo přízniv. Wláda Josefowa neměla žádného smyslu k nim, ano způsobila i škody nenabyté rušením starých pomníků umění. Čechy naplněny jsau podobně, jako někdy surowostí Táborů, zříceninami umělých staweb chrámových, když netoliko kostely zrušených klášterů, ale i mnohé jiné zůstaweny jsau zkáze dle wýslovných rozkazů vlády, která prawila, že opravowání jich činí náklad zbytečný a hospodářství státnímu

škodliwý. Tak nakládalo se při rušení klášterů lehce také s obrazy, sochami, náradím kostelním díla umělého. Mnoho předmětů uměleckých toho druhu přišlo na zmar a spolu s nimi také mnoho wědeckých památek a zřidel dějepisných. Císař Josef chtěl i hrad Pražský obrátiti w kasárnu, a dal veřejnau dražbau prodati ostatky pokladní komory (1782) a knihowny (1789) někdy císaře Rudolfa II za cenu starého haraburdí.

Z podpory jeho těšilo se jen to, co směřowalo k nějakému hmotnému užítku a tím k rozmnožení moci státu. Protož mnoho dalo se od vlády k zwelebení obchodu a průmyslu, čehož pozily w Čechách zvláště krajiny pomezní s obywatelstwem německým; Reichenberk čili Liberk a Rumburk při hranicích lužických začaly se tehďaz powznášeti za sídla welikého průmyslu. Též prospěch orby byl opatrowán se mnohau péčí. K rozšíření známosti hospodářských byl powstal saukromý spolek téhož roku jako spolek učenců (1769). Císař Josef powýšil jej rovněž za veřejný pod jménem vlastenecké společnosti hospodářské (1788), a wznesl naň wedlé jiných práw zkaušení nastawajících správců hospodářství.

Rowněž wzaly wznik za císaře Josefa první wětší ústawy dobročinné k ulewení všelikého druhu bídy lidské. Založen w Praze ústaw sirotčí (1783), wšeobecný ústaw pro chudé (1784), ústaw pro hluchoněm (1786), obecná porodnice (1789), blázinec a nemocnice obecná (1790).

Za císaře Josefa II proveden jest konečně wětším dílem zámysl císařowny Marie Terezie, aby zemím koruny české i starého panství rakauského dáno bylo společné zákonodárství, ač tak, že se komissí k tomu zřízená z rozkazu císařowa docela spustila základů starých práw jednotlivých zemí a zhotowila nowé zákony dle zásad dílem práwa Římského, dílem nowých teorií tak zwaného práwa rozumového čili přirozeného. Nejprwé wyšel nowý řád saudní we věcech civilních (1781), potom řád saudní we věcech hrdelných (1782), později zákona občanského díl první, obsahující toliko práwo osobní (1786), konečně nowý zákon o zločinech (1787), k němuž přidán nowý řád saudní oprawený (1788). Stará práwa městská w králowství českém, přede dvěma sty léty w sepsání uwenená, i řád saudní přede psaný obnoweným zřízením zemským pozbyly tím wětšího dílu swé posawadní platnosti.

S wydáním každého z těchto zákonů bylo spojeno nějaké nowé uprawení úřadů, při kterém bylo ujmáno práw zemí, stawům zemským, obcím neb jiným dotud samostatným ústawům a přenášeno na nástroje vlády neobmezené. W témž pak směru dála se také rozličná jiná zařízení. Již roku 1783 odňal císař Josef starodáwným nejwvyšším úředníkům zemským také saud a desky zemské, a zřídil saud zemský nad statky deskowými a držiteli jejich w nowé způsobě, osazený zkaušenými práwníky, co raddami zemskými; saud pak tento podřídil tak jako dotud saudy městské appellačnímu saudu w Praze, který rovněž dostal nowého zřízení a newztahowal se napotom již na Morawu, než jediné na Čechy. W roce potom (1784) upraweny jsau nowé úřady krajské, a obor působení jejich rozšířen tak, že w jejich ruce

položen hlavně dohled na vykonávání zákonů v přerolčeném směru. S obojím tímto přetvořením vlastně císařských úradů saudních i politických sauwisely také předpisy, ukládající ponejprw pewná prawdla úradům panským čili wrchnostenským a městským. Saudy na panstvih musily od wrchností swěreny býti justiciarům, zkaušeným z práw u appellačního saudu Pražského, politické řízení rovněž úředníkům zkaušeným u gubernia neb úradu krajského. We městech královských wywrácena jest všeliká posawadní moc a samostatnost obcí zřízením císařských magistrátů, osazených též zkaušenými úředníky, kteří nastaupili w celau moc a práwo býwalých wolených purkmistrů a konšelů z měšťanstwa, tak sice, že i spráwa jmění obecního na ně jest přenesena (1784). W Praze spojil císař přitom čtyři města dotud stáwawší w jedno pod jedním magistrátem. Wíce samostatnosti podrželi odtud toliko města menší, ochranná čili poddaná, kdež ku purkmistru a konšelům woleným z měšťanstwa dle starého rádu přidáwán obyčejně toliko jeden radda zkaušený, s mocí owšem dosti rozhodnau. I městské i wrchnostenské úrady takto zřízeny uwezeny jsau pod stálý dohled a poslušenství úradů císařských, politických i saudních, nejwíce pod dohled krajských úradů. Při wydání nowého zákonu o zločinech (1787) zmenšen jest také počet hrdelních saudů w Čechách se 24, ponechaných za Marie Terezie, toliko na 15.

Jak obce městské, tak nemínil císař Josef také králowství a země jednotliwé považowati za opráwněné celky, kterým by byl powinen zachowati se dle umłow, zřízení a zwyklostí státopráwních. Jemu se chtělo považowati mocnárství rakauské za jediné státní auzemí, jehož rozdělení na takowé neb jiné okresy mělo se řídití dle whodnosti pro saustawu vládní. On první z panowníků rakauských začal nazýwati Wídeň swým jediným hlavním a sídelným městem, nehledě wíce na přednost Prahy, dotud aspoň dle jména šetřenau. Aby nemusil učiniti přísahy králowské na zachowání práw koruny a země české, nedal se korunowati, a čím dál tím zřejměji zawrhowal práwo sněmů zemských.

W prvním roce panování swého swolal český sněm (1781, 31 Kwětna), aby mu učinil předložení o zrušení všelikého osobního poddanství lidu sedlského, jakož zejména aby poddaným nebylo potřeba powolení wrchnostenského k učení se řemeslům nebo ke wstaupení do studí. Stawové, we welkém počtu shromáždění, swolili rozhodnau wětšinou ochotně k náwrhu vládnímu, a zákon o zrušení poddanství osobního wyšel ještě téhož roku k welikému prospěchu stawu sedlského. To však bylo poslední důležité jednání sněmu, ku kterému wyzwán byl od vlády. Již w roce potom (1782, 7 Kwětna) obmezil císař stawům práwo nakládání s jich vlastním ušetřeným jměním, tak zwaným fondem domestikalným, nařídíw, aby nesměli z něho učiniti žádného wydání, leč pokaždě se schwálením od nejvyšší komory dworské we Wídni. Roku pak 1783 zrušil dokonce wybor stawowský (27 Října), a přenesl všeliké věci jím we jménu stawů spravowané na zemské gubernium, tedy úrad císařský. Wšecky nowé zákony a jiná nařízení wycházely wždy jen z uradění úředního; na stawy císař něčeho již newznášel k uslyšení rady jejich. Samostatná činnost stawů

z jich vlastního podnětu byla stížena poručníkwáním úradů císařských nad jměním jejich. Tak zůstalo sněmům toliko powolowání berně každoroční, která již ani nebyla wybírána pod jich dohledem. I toto práwo mínil však císař zrušiti nowým uprawním bernictwí, k němuž dal příprawy konati již roku 1785.

Dle učení tak zwaných fysiokratů, které si oswojil císař Josef, měla se jen půda považowati za poslední a tudy jediný pramen bohatství národního; pročež mínil císař ukládati berni napotom jen na půdu a na domy; dal k tomu wyměřiti nowé celau zem a ustanowiti dle lepší neb horší půdy, kolik by z čeho připadalo platiti. Rozdíl we výšce daně mezi půdau panskau a poddanau měl přitom docela pominauti, rovněž pak také robota a všeliké jiné powinnosti poddanstwa, za kteréž měla se wrchnostem odváděti dáwka peněžitá. K státu mělo se platiti 12 $\frac{1}{2}$, wrchnosti 17 $\frac{1}{2}$ ze sta příjmu odhádaného. Dle rozměru toho měla se daň wybírati bez powolowání od sněmů. Když se příprawné práce k tomu blížily ku konci, dal císař oznámiti stawům českým na sněmě ku konci roku 1788, že nemají napotom o ničem jiném jednati, než co by od něho bylo na ně wznešeno, jakož i že sněmy nebudau napotom swoláwány každoročně, než toliko, když císař uzná zapotřebí. Stawové osvědčili se proti tomu spisem obšírným, předkládající zwláště, že takowýmto skutečným zrušením stawowského utrpní auwěra státu; císař odpowěděl však toliko auštěpkem, aby se nebáli, žeby učinil bankrot. Potom wyšel patent o nowém způsobu wybírání daně dne 10 Unora roku 1789. Nejvyšší kanclér česko-rakauský, toho času Rudolf hrabě Chotek, odepřel jemu podpisu swého, a složil raději úrad.

První všelijaká nařízení císaře Josefa we věcech swětských i duchowních byla přijata od obecnstwa, krom těch, kterým byla osobně na ujmu, wětším dílem s jásotem. Kdo tehdaž chtěl býti jmín za oswíceného, chwálil wystupowání císaře proti mnichům a powěrám, neohlížeje se na to, co přitom zlehčeno bylo w samém náboženství. Péče o chudé, o nemocné, o zwelebení žiwostí, o ulehčení poddaným získala císaři lásku obecného lidu, ač bylo mnohým také stěžowati na zabawení starých nadání ku prospěchu nowých ústawů, na obmezowání cechů a jednostranné zwelebowání fabrik i jiné věci. Ale čím dále tím wětší byl počet nespokojených. Již za žiwobyti Josefa pronášely se wážné hlasy proti utlačowání jazyka českého wládau a jejími nástroji. Obecný lid urážel se malicherným zasahowáním vlády do jeho zwyků a radostí, rozkazowáním věci obtížných neb takowych, jichž newidělo se potřeby, jako když nařizowalo se těla mrtvých pochowáwati bez truhel, zašité toliko do plátna, když se zapowídalo pekařům a krčmářům dáwati swým odběratelům hausky o wánocích, když se zakazowalo putowání přes pole k swatým místům a ustanowowalo poswícení slawiti we všech místech w jednu neděli, když se sirotčí peníze nesměly ukládati na dobrau jistotu za vyšší úrok, než odváděti se do někdejší pokladnice stawowské, nyní guberniem spravowané, toliko za 3 $\frac{1}{2}$ ze sta, když se chtělo dětem nemanželským přířící rovného podílu w dědictwí s dětmi manželskými, a což wíce k tomu podobného. Nowé uprawnění bernictwí způsobilo nejen nespo-

kojenost panstwa, že mělo snášeti nowá břemena s lidem poddaným, ale znepokojilo i sedláka, jemuž by bylo těžko bývalo postačiti tak vysokým platům peněžítým.

Na nejvyšš byly však nowotami Josefowými popuzeny země, které nebyly tau mérau a tak dáwno jak Čechy zvykly libowolnému potlačowání swých swobod starodáwných, jakož králowství uherské a Nizozemsko. Když císař Josef konečně, chtěje proslynauti také skutky vojenskými a mocnárství swé rozmnožiti výboji, roku 1788 začal wálku s Turky we spolku s Ruskem, we které však potkal se s nezdarem; počala se hýbati šlechta uherská, brojiti proti nezákonným nowotám císařowým a žádati swolání sněmu k slyšení stížností země. W Nizozemsku pak dokonce vypuklo branné powstání. Císař Josef, který byl sám wedl wojsko swé proti Turkům, wrátil se w měsíci Prosinci roku 1788 do Wídně, sklíčen starostmi a nemocí pochycenau w útrapách vojenských a nezvyklém podnebí. Druhého roku (1789) odevzdal welitelství slawnému Laudonowi, který hned obrátil štěstí wálečné, jmenowitě dobytím Bělehradu na Turcích. Ale tu počalo již také Prusko, za krále Fridricha Wiléma II, nástupce Fridrichowa, podporowati Nizozemce, tak že se docela odtrhli od panství rakauského; též strojilo spolky proti Rakausku s portau tureckau i také s Polskem. Tu spatřil císař Josef potřebu, aby upustil předně od nowot swých we králowství uherském. W Prosinci roku 1789 oznámil swolání sněmu uherského, na kterém mínil se dáti korunowati. W tom stawu wěcí sešli se o swé ujmě také páni čeští, a složili spis k císaři, obsahující stížnosti jejich a žádost, aby obnowil zřízení zemské (1790, 11 Un.). Šedesát přednějších ze stawů podepsalo toto zadání. Císař Josef II však zemřel dewátý den po složení spisu tohoto (1790, 20 Un.).

§. 91.

Císař Leopold II.

Nástupcem Josefowým byl bratr jeho Leopold, jenž byl od smrti císaře Františka I welkowéwodau toskanským. Oznámiw hned z Florencie, swého sídla posawadního, úmysl swůj, obnowiti stará zřízení všechněch zemí swých, přijel již tři neděle po smrti Josefa II do Wídně, a již 22 Března 1790 počal se sněm český zároveň se sněmy druhých zemí od něho swolaný. Stawové, we welkém počtu shromáždění, podali stížný spis swůj nowému králi po nejvyšším purkrabí, a se swolením králowým jednalo se potom o způsob, jak by stížnostem země mělo býti pomoženo. Tu chvíli hrozilo Čechům nebezpečnstwí wálečné; neb již sbíralo Prusko welké vojenské síly we Slezsku; proti kterým rovněž četné wojsko rakauské pod welitelstwím Laudona postaweno jest na hranicích w Čechách a na Morawě; však zároveň jednalo se dle přání nowého panowníka rakauského o mír na sjezdě plnomocníků w Reichenbachu we Slezsku.

Stawové čeští žádali celkem o zrušení všech nowých zařízení císaře Josefa i také Marie Terezie, kterými bylo wsaženo do samostatnosti země, do práv stawů a do zřízení církewního; ano domáhali

se také účastenstwí w zákonodárství, které bylo sněmům odevmuto obnoweným zřízením Ferdinanda II; ale přitom jewili málo ochotnosti k ujmuti se prospěchů a přání tříd lidu na sněmě nezastapených, zvláště pak wzbudili obáwání lidu sedlského, aby nebyl zbawen ulehčení poskytnutých jemu císařem Josefem. Jednání sněmowní protáhlo se mnoho měsíců až do 29 Ledna roku 1791. Leopold II učinil některým žádostem pilným již mezitím zadost; zwrátil jmenowitě nowé uprawnění daně i spojené s ním přewedění robot w peněžítau dáwku (1790, 9 Kw.); zrušil generalné seminarium w Praze, zanechal biskupům předešlých seminářů jejich, a umenšil wměšowání se wlády swětské do řádů kostelních; také nawrátil obcím městským něco wplywu na osazowání úradů městských, a poskytl universitě Pražské i učitelstwíu gymnasií a hlawních škol jistého účastenstwí při správě školství zřízením poradních sborů učitelských na jednotlivých ústawích a woleného z nich konsessu nad studiemi pro celé králowství (1791, 8 Unora). Ale upustiti opravdowě od nowot, kterými sesílena byla neobmezená moc panowníka a ústřední wlády, nebylo w jeho úmyslu. Toliko w Uhřích nawrátil wěci we staw předešlý, zamítnuw žádosti sněmu Budinského, pokud přesahowaly přes to. Zawření předběžného míru w Reichenbachu (5 Srpna), po kterém Leopold zwolen brzy na císařství německé (30 Září), usnadnilo mu spokojení Uher wložením četného wojska do země, po kterém konečně dal se korunowati w Prešpurce (15 List.). Také wzbauření nizozemské přemoženo jest mezitím auplně. Druhým zemím swým oznámil císař patentem wydaným teprw 28 Čerwna roku 1791, že obnowení práv stawowských nemůže sáhati přes staw wěcí od roku 1764; co tedy před tím rokem již bylo proměněno, že tak zůstati musí. Dle toho nawráceno jest sněmům práwo powolowání daní a sbírání jich swými úředníky; slíbeno předkládati jim všeliké zákony k poradě; obnoweny také wýbory stawowské, ac se spráwní mocí tak obmezenau, jak byla od zřízení císařského gubernia za císařowny Marie Terezie.

Prwé ještě, než se stawům českým dostala zvláštní odpověď na žádosti sněmem složené, dal císař Leopold korunu českau nawrátiti z Wídně do Prahy pod opatrowání stawů dle starodáwného obyčeje (1791, 9 Srpna); hned pak potom přijel sám se sláwau, a dal se korunowati na králowství (6 Září). Brzy však po nawrácení se do Wídně roznemohl se, a zemřel dne 1. Března 1792 toliko po dwauletém panowání.

§. 92.

Císař František I.

Po něm nastaupil w panství prworozený syn jeho František, při smrti otce 24letý, co zwolený císař německý toho jména druhý. Již dne 9 Srpna roku 1792 korunowan jest w Praze na králowství. Stawové čeští na sněmě swolaném brzy před smrtí císaře Leopolda (1792, 9 Ledna) i na několika potomních zasazowali se ještě dále o nawrácení některých práv jim za císaře Josefa odevmutých, jakož zvláště

o osazení saudu zemského nad osobami stawowskými a statky deskovými z jich prostředka; ale časově byli žádostem jejich i swobodnějšímu wywinutí veřejného života w mocnářství rakauském najednou přes míru nepřizníwi.

Již w posledním roce panování císaře Josefa byla se začala veliká revolucí francouzská (1789). Jako w Rakausích císař Josef, tak předsewzala we Francouzích mocná strana demokratická, která se dostala na wrch, přetvoření celého státního pořádku dle týchž nových zásad toho času oblibených, nešetříc žádných stávajících práv, ani duchowenstwa a šlechty, ani jednotlivých zemí co částí říše, ale také konečně ani trůnu samého. Počínání toto, které se brzy zprznilo královraždou a potoky krve prolité na poprawištích a w bojích mezi občany, způsobilo strach i neobmezeným jedynowládcům i stawům, kteří dle posawadního běhu věcí sami jedini měli práwo jaké w řízení věcí veřejných. Nebo jedněm i druhým hrozily snahy neobmezené lidowlády, které se dle příkladu francouzského ujímaly také w jiných zemích, ztrátami a pohromami. Císař František proto s nedůwerau hleděl na každau proměnu w posawadním řízení, při které by byl měl upustiti něco ze swé moci; a stawové čeští zawírali se tím auzkostliwěji žádostem, které se netýkaly výhradně jejich prospěchů. Na sněmě roku 1793 zamítly skrownau žádost university Pražské, aby měla místo mezi nimi prostředkem swého rektora, a rovněž neswolili k rozmnožení čtyř poslanců města Prahy (owšem nyní pauých úředníků magistrátních) na šest; také žádost podepsaná od 33 mužů procitlých k národnému wědomí, aby se sněm ujal odstrčeného jazyka českého, nedošla od nich náležitého powšimnutí. Přewrat we Francouzích wedl mimo to také již za žiwobyť císaře Leopolda ke sporům mezi tauto říší a jejími sausedy; hned pak po nastaupení Františka wyhlásili jemu Francouzi jakožto králi českému a uherskému wálku (1792, 20 Dub.), kterau se začaly přewraty w celé Europě. We čtvrtém roce trvání této wálky wzal sobě císař František příčinu k nařízení, aby se všeliké jednání o změnách we věcech stawowských odložilo až do obnowení míru (1795, 8 Čw.).

Stawové čeští podobili se wáli císařowě. Teprw na sněmě roku 1798 (16 Un.), po zawření prwního míru s Francouzi w Campo Formio, ozwal se ze stawu panského hrabě Buquoi, že by byl čas k opětnému přikročení ku pracem opravným. Ale zajedno wálka vypukla brzy znou; při wládě pak zmohl se duch ještě odpornější všemu swobodnému ruchu, tak že nikdo potom nesměl již powzněsti swého hlasu we věcech veřejných, aby nebyl stihán co podezřelý ze zhaubných zásad Jakobinských. Již roku 1800 wypsala wláda mimořádnau daň na potřeby wojenské, a zawedla nowau tak zwanau daň třídní, aniž k tomu žádala za powolení sněmowní. Stawové spokojili se omluwau teprw potom přednesenau, že nemohlo jinak býti pro nutnost okolností. Ale mezitím a potom užíwala wláda nowějšího prostředku dělání dluhů na útraty zemí wydáváním peněz papírowých beze všeho ohlížení se na sněmy, a když břímě dluhu takowého dusilo obchod mezi lidmi a we zmatek uwedlo všeliké poměry jmění a wydělků, wydala wláda též sama o swé ujmě finanční patent dne 15 Března

1811, kterým papírowé peníze sníženy jsau na pátý díl swé ceny jmenowité.

Slib císaře Leopolda o wznášení zákonů nowých na sněmy zemské k slyšení dobrého zdání jejich nebyl rovněž zachowán. Beze všeho spolupůsobení sněmů wydán jest zejména roku 1811 (1 Čw.) nový zákon občanský pro všecky země mimo korunu uherskau, kterým dfló začaté císařem Josefem jednak změněno jest, jednak dokonáno a tím konečně docela odňata platnost starému právnímu zákonodárství českému. Hned we prwních létech panování císaře Františka zrušeny jsau také částečně swobody nawrácené Leopoldem II stawu městskému. Císařským nařízením roku 1802 odejmuto jest obcím zase zcela wolení radd zkausených, úřad pak purkmistrů a rychtářů nezkausených, to jest ze sausedstwa wolených, který byl od starodáwna dočasným, učiněn jest dožiwotním. Téhož roku zrušil císař František také nedáwno utwořený konsess nad studiiemi i se sbory učitelskými, a obnowil úřad direktorů fakult a gymnasií, podřízených úřadům císařským. Toliko nad školami nižšími wznešen jest dohled na duchowenstwo prostředkem konsistoří a vikářů okresních, však toliko wedlé úřadů wládních a pod wrchním jich řízením (1804).

Wálky s Francouzi, kterým se po každém zawření míru brzy zase dostaly nové podněty, zůstáwaly dějištěm swým nejdleší čas od Čech wzdáleny, nicméně však wplynuly z nich některé proměny, týkající se státoprávních poměrů země české.

Když se nový opanowatel Francouz, Napoleon, ozdobil titulem císařským, uzawřel také císař František nazwati se dědičným císařem rakauským (1804, 11 Srpna), bez všeliké změny w práwích a zřízeních králowství a zemí spojených pod jeho panstwím. Wyhradil si přitom ustanowiti později způsob nowého korunowání na císařství, však bez ujmý korunowání na králowství české a uherské; k takowému pak ustanowení potom ani nepřišlo. Mírem Prešpurským, zawřeným ku konci roku 1805 (26 Pros.), kterým mocnářství rakauské bylo zbaweno znamenité části swých zemí, zadána jest také lenní wrchní moc koruny české nad dáwnými lény jejími w hořejším Falcí a we Francích ku prospěchu Bawor, o čemž později wyšel zvláštní patent císařský (1808, 26 Ledna). Když po témž míru welký počet knížat německých se odřekl od říše a wstoupil we zvláštní spolek Rýnský pod ochranau Napoleonowau, uzawřel císař František složití konečně císařskau korunu Římskau (1806, 6 Srpna) a přestati na nowém titulu císaře rakauského, nazýwaje se odtud císařem Františkem I. S tím prohlásil posawadní swazky zemí swých s říší německau, jakožto již zrušenau, za zašlé. Králowství české sprostěno jest tudy teprw starodáwnné powinnosti swé k stawění 150 oděnců k jízdam císařů do Říma i nowější powinnosti přispívání k daním říšským, we kterau byl wešel někdy císař Josef I, a králowé čeští přestali býti kurfirsty swaté říše Římské.

Blíž ke hranicům králowství českého přiwalila se wichřice wálečná, když Napoleon po nezdařilé výprawě swé proti Rusku a po spolčení Pruska s Rusí z jara roku 1813 nowé síly wojenské sebral proti dwěma těmto mocnostem na Labi w králowství saském, a po-

raziw je w bitwách u Lützena (2 Kw.) a Budišina (21 Kw.), za nimi wtrhnul až do Slezska. Tehdy i Rakausko, jakkoli předešlými wálkami wysílené, začalo zbrojiti opět; a w Čechách sbíralo se welké wojsko jeho wedením pána českého knížete Karla ze Schwarzenberka. Císař František sám přijel do země, i ubytowaw se w Jičíně, podal se předně za prostředníka mezi wálčími stranami, a způsobil příměří (4 Čw.), mezi kterým jednalo se o mír na sjezdě plnomocníků w Praze (12 Čwce.). Sjezd tento byl však marný pro neustupnost Napoleona. Tedy otewřel císař wojskům ruským a pruským cestu ze Slezska skrz Čechy, kdež wojsko rakauské spojilo se s nimi k útoku na Napoleona w králowstwi saském. Napoleon porazil spojence w boji krwawém u Drážďan (27 Srpna), a hned wyprawil odtud maršála swého Vandamma s wojskem 42.000 mužů do Cech. Vandamme přešel přes hory Krušné za Chlumcem do údolí Teplického; zde však postavil se mu na odpor ruský welitel Ostermann (29 Srpna), a nazejtří také hrabě Colloredo s oddílem wojska císařského, i porazili jej na hlawu (30 Srpna). Vandamme sám, jemuž císař francauzský neposlal dosti w čas potřebné pomoci, upadl w zajetí. Tu již zawřel císař František konečný spolek s císařem ruským Alexandrem a králem pruským Wilémem III w Teplici (9 Září), a spojená wojska dobyla brzy potom rozhodného wítězství w bitwě u Lipska (16, 18, 19 Října).

Wšeobecným mírem, který po pádu Napoleona zawřen jest na sjezdě Wídenském (1815, 9 Čw.), hnuto jest poněkud starodáwným právem koruny české k zemi lužické. Král saský totiž musil celé dolní a částky horní Lužice postaupiti Prusku, a císař František odřekl se přitom wrchní moci lenní nad tímto pruským podílem, wyhradiw koruně české toliko nápad po wymření králowského rodu pruského. Plná wrchní lenní moc i s nápadem neboli právem wykupu ze zástawy zůstala Čechám toliko na podíle, jež podrželo Sasko. Týmž mírem Wídenským a listinaw spolkowau danau dne 8 Čerwna 1815 přistaupil císař František jak se zeměmi starého panství domu Habsburského, tak i se zeměmi koruny české k nowému spolku německému, jenž měl nastaupiti na místo býwalé německé říše. Králowstwi české jest tím zawázáno k rownému přispíwání k obraně spolkowého území a k zachowání w něm pokoje wnitřního jako jiné země spolkowé, majíc požíwati s nimi rowných výhod ze spolku.

K výhodám těmto mělo dle znění listiny spolkowé náležeti zvláště také zachowání země při zemském zřízení stawowském; k čemuž přišlo ustanowení w umluwách přidawných roku 1820 (15 Kw.), aby we spolkowých zemích stáwající zřízení stawowská nesměla býti méněna leč cestaw ústawní. Zřízení zemské w Čechách nezískalo však těmto umluwami žádného skutečného utwření nebo zwelebení. Práva během wálek francauzských sněmu zemskému odňatá zůstala bez platnosti i také w časích potomních. Ještě sice roku 1825 žádal císař František na stawích českých řádného swolení ku prodeji některých statků korunních za příčinau umoření dluhu státního, kteréž stawové dali ochotně. Ale o čtyry léta později (1829) zawedena jest opět nowá daň potravní čili akcis bez powolení sněmowního, jehož nežádáno, aniž stawové již se odwázili proti tomu se ozwati.

Wláda císaře Františka i po obnovení míru europejského newěřila revolučnímu duchu splozenému we Francauzích, a protož auzkostliwě zabráňowala wšeliké proměny w obwyklém způsobu prowozování moci weřejné. Celá spráwa státní zůstala wyhradně w rukau úřednictwa, císařem Josefem zřízeného a čím dál tím u wětší počet wzrůstajícího. Císař František neměl však pružného, podnikawého ducha Josefowa, kterému úřednictwo toto mělo býti wždy hotovým nástrojem k zwelebowání státu a obecného dobrého dle jeho zámyslů; jemu každá wětší záležitost způsobowala mnoho pochybností, z kterých neuměl se snadno probrati ke skutečnému rozhodnutí, než spíše a obyčejněji přestáwal na odkladech. Tím utuchla činnost a samostatná snažliwost také w úřednictwu, tak že od nejwvyšších stupňů k nejnižším libowalo si čím dál tím více w pohodlí a w jakémž takémž odbywání běžných wěcí. Ani k zwelebení žiwností ani ku powznešení duchowního wzdělení nedálo se tedy od vlády nic podstatného; spíše obojímu překáželo se ze wšelijakého obáwání nebo předsudku. Wyšší duchowní wzdělení obmezowalo se zostřowáním censury nad domácimi literárními plody a zakazowáním dowozu a prodeje cizích, nepřiměřenými změnami w rádech školních, malicherným pronásledowáním mužů oswícených pro ledajakés pronášení nelibých myšlének. Průmyslu a obchodu neuměla vláda zjednati prostředků k nabytí potřebných wědomostí ani jiných výhod; proto zvláště w Čechách dostal se obojí s nejwětším prospěchem w ruce cizích podnikatelů, zvláště ze sewerního Německa, kteří se usazowali w zemi.

Zakládání nowých ústawů k zwelebení wědy, umění, žiwností i k účelům dobročinným vycházelo hned od počátku panování císaře Františka mnohem více od stawů zemských neb od osob saukromých, wznešených i nižších, pokud jim wládní saustawa nepřekážela, nežli od vlády samé. Již r. 1796 zřídil se saukromý spolek vlasteneckých přátel umění, který brzy potom založil školu čili akademii uměleckau w Praze. Brzy potom (1798) stawové čeští zřídili pod spráwau swau stálé diwadlo zemské w Praze, wystawené prwé (1784) saukromým nákladem hraběte Františka Antonína Nostice, nejwvyššího purkrabí Pražského za času císaře Josefa. Roku pak 1802 založili stawové wyšší technický ústaw nákladem zemským, prwní toho druhu w mocnárství rakauském. Saukromým spolkem založena roku 1810 wýtečná škola hudební, pod jménem konservatorium. Po skončení wálek francauzských přibyla k týmž ústawům společnost musea králowství českého, založena roku 1818 zvláště péčí učených hrabat Kašpara a Františka ze Šternberka, se sbírkami wědeckými wšelikého druhu, které žiwým účastenstwím obecnstwa dosáhly časem rozsáhlosti welkolepé. Roku 1833 zřízena konečně také jednota ke zwelebowání průmyslu.

Také mnohá trwalejší zařízení vlády Josefowy a Marie Terezie přinášela i během tohoto času dobré owoce. Ulehčení břemen stawu sedlského bylo počátkem lepšího wzdělawání půdy, kterým země česká poněnáhu nabýwala utěšenějšího pohledu, a tím samým množil se značně počet obywatelů, tak že ku konci panování císaře Františka (1834) sečteno w Čechách bez mála čtyry milliony lidí. Týmž způsobem wědecké snahy, wzbuzené proměnami we školnictwi od času

Marie Terezie, nepozbyly ani nyní své působnosti, a vzdělání duchovní, jakkoli zdržováno nepřiznivým jemu duchem nowější saustawy vládní, činilo předce vždy jakýsi pokrok. Hlavním vzdělávacím jazykem byla od času císaře Josefa němčina. Plody literatury německé, nejvíce zahraničné, pokud jim nebyl zabráněn vstup do země, byly nejobecněji čítány jak od německého obyvatelstva w zemi, tak od vzdělanějších tříd rodu českého; a rovněž přispívalo se k básnické i vědecké literatuře německé, dílem zdárně, od spisowatelů domácích německého i českého rodu. Však wedlé toho brala již také nowé začátky národní literatura česká. Odstrčení jazyka českého zařízeními císaře Josefa nedowedlo toho, aby w národě samém wyhasla přirozená láska ke své mluvě mateřské. Jednotliví hlasové, zprvu dosti osamotnělí, ukazovali vždy zase znovu na potřebu vzdělávání jí, a poněwadž oslychávání byli od vlády a nástrojů jejích i od vzdělanců národu swému odcizených, kterých počet se množil, snažili se mužové, kteří je prowázeli, saukromými silami přispěti k zvelebení národního jazyka, pokud k tomu stačily. Spisy prstonárodními pečowalo se o poučení i duchovní zábawu lidu; a zároveň vzdělával se jazyk také vědecky dle zvýšených potřeb nowého času. Odkrytí některých přewzácných památek nejstaršího básnictví českého objewilo jazyk český w kráse netušené, a powzbudilo k prvním pokusům w nowém básnictví. Při této činnosti literarné nemohla se poněmčowací saustawa císaře Josefa we zřízení škol udržeti na vždy we své prwotní přisnosti. Aspoň we školách nejnižších we městech a na wsech ustupowala němčina w krajinách českých přirozenému užívání mateřského jazyka, zwlášť péci duchowenstwa. Na universitě Pražské zřídil císař Leopold II roku 1792 stolicí jazyka českého, která se zachowala při wší nepřizní pozdějšího času. Na gymnasiích nařídila i vláda císaře Františka w létech 1816 a 1818 učení jazyku českému w jisté skrowné míře; což brzy zmařeno potměšilostí úřadu, kterému swěřeno bylo wrchní řízení wsech gymnasií w zemi. Naproti tomu ještě při sklonku panování císaře Františka vznikly dwa ústavy k snadnějšímu vydávání a rozšiřování knih českých, Matice česká při vlasteneckém museu (1831) k vědeckému vzdělávání jazyka a Dědictví Swatojanské pro literaturu prstonárodní, zwlášť nábožnu (1833).

§. 93.

Císař Ferdinand I (král Ferdinand V). Bauře roku 1848.

Dne 2 Března roku 1835 zemřel císař František I po 43letém panování, a w panství rakauské nastoupil prworozený syn jeho Ferdinand, již we 42. roce wěku. Dne 7 Září 1836 korunován jest w Praze dle obyčeje co král český toho jména Pátý; pán dobrotiwý a šlechtný, ku kterémuž se nachýlila láska národů jeho nelícená. Byl však tělesné powahy slabé a chorobné; pročež za žiwobyti otce swého nezanášel se nikdy veřejnými záležitostmi, oddávaje se tišším zábawám, zwlášť vědeckým. Co panowník nemohl se sám uwázati we

wrchní řízení wěcí, nýbrž musil jeho zanechatí wětším dílem předním rádcům někdy otce swého, wedlé nichž dílem také zastupowal místo jeho arcikníže Ludwík, jeden z mladších bratří nebožtíka císaře Františka. Ačkoli rádcowé tito se snažili zachowati řízení státní nepohnuté w témž způsobu jak doposud, nebylo to na dlouho možné, jednak pro rozličné změny w jiných státech, pro které Rakausko musilo časem nastaupiti na jiné chování w politice zahraničné, jednak protože čím déle trwala nečinnost vlády, plynaucí ze zásad císaře Františka, tím wětší byl úpadek we wsech odwětwích wnitřní spráwy, proti kterémuž ozywalo se již veřejné mínění rok od roka mocněji. Mužowé stojící w čele vlády ztratili konečně důwěru w sebe samy; ostýchali se brániti veřejným wýjewům nespokojenosti, znali se sami ku potřebě oprav, ale neučinili tomu nic, protože se jim nedostávalo k ničemu odwahy ani schopnosti.

Při wolnějším ruchu, který nyní ponenáhlu nastal we wšem, prospíwalo národní uwědomění českého obyvatelstwa země čím dále tím patrněji. Literatura česká nabýwala netoliko wětší všestrannosti, a wyznamenávala se vždy více zdařilostí plodů swých; nýbrž šířila se také vždy we wětší kruhy obecnstwa. Zalíbení w jazyku národním zmáhalo se rok od roka, a jewilo se předně již také we veřejných společenských zábawách, we kterých předtím jazyk německý býwal powažován takowka za jediný důstojný; ale zároveň probuzowalo také smysl pro wšecko, co se wztahowalo k zvelebení vlasti a k obecnému dobrému. Přeswědčení o potřebě změn we posawadním způsobu spráwy státní bralo z tohoto národního hnutí wětší sílu, a jím šířilo se i w třídy měštana a sedláka, kterým by sice bylo zůstalo méně dostupným. Národní hnutí české wzbudilo však také již tehdy nelibost mnohým cizím a domácím, kteří byli zwykli powažowati jazyk český za určený k wyhynutí, Čechy za zemi německau, a nyní nechtěli se rozlaučiti s přáním na tom omyle zakládáným; začali proto osočowati snahy wlastenců českých wšelikým způsobem, a budili tím rozmišky mezi českými a německými obywateli země, kteří jinak neměli žádné příčiny k nenáwisti proti sobě. Jedny i druhé wedla táž tauha po zlepšení neblahého stawu wěcí veřejných, a také o způsobu, kterým by se to mělo státi, měli wětším dílem stejná poněti. Při nedostatku swobodného veřejného žiwota we vlasti čerpali politické náhledy své wětším dílem toliko z teorií, běžných w Europě od času francauzské revolucí, na kterých se zakládalo tak zwané zřízení konstituční, zawedené konečně we Francauzích samých a dle příkladu toho i w některých jiných zemích, zwlášť také německých.

W takowémto stawu smýšlení obecného pokusili se za pozdějších let panování císaře Ferdinanda stawowé čeští ještě jednau o ožiwení práw swých, která se pro dlouhé neužívání zdála úřednictwu císařskému ano wětším dílem i obecnstwu takowka býti již nawždy zrušena a neplatná. Nejprwé začal se spor mezi sněmem a nejwvyšším purkrabí Pražským hrabětem Rudolfem Chotkem, co předsedau wýboru stawowského, pro spráwu domestikálního fondu, při které wýbor počínal si více jako císařský auřad než jako ústrojí sněmu zemského (1841). Hrabě Chotek žádal za propuštění z úřadu, kteréž i obdržel

od vlády, však více ze saukromých podnětů než k libosti stawům (1842), a w čelo správy zemské postawen jest potom arcikníže Štěpán, syn Josefa bratra císaře Františka, palatina w Uhřích (1845). Výbor stawowský byl od vlády hájen, když roku 1843 bez powolení stawů wypsal přírážku k daním pro schodek w důchodu domestikálního fondu. Odwołání stawů proti nálezu kanceláře dworské w té věci zawrženo jest i we jménu císaře (1844, 9 List.). Tu uzavřeli stawové roku 1845 wyprawiti deputací do Wídně se stížnostmi a se žádostí k císaři o jasný výklad práv jim náležejících dle obnoweného zřízení zemského; ale jednání s nejvyššími rádci císařskými o to newedlo k žádaucímu cíli. Dekretem dworským dne 23 Čerwence toho roku poukázáno stawům ke článku obnoweného zřízení zemského, jemuž vláda takowý dawala výklad, jakoby záleželo na libosti císaře, měniti zřízení, jak by se mu kdy widělo. Z toho přišlo k nelibým třenicím. Stawové složili obšírné odůwodnění čili dedukcí práv swých, jakož takowých, kterých jednostranně rušiti nelze (1847, 18 Un.), a učinili oznámení o tom císaři adressau (11 Kw.), ač we formě jak nejpokornější možná. Mezi tím strhly se pře mezi nimi a vládu také o příspěvek dáwaný od země na wydržování hrdelných saudů, proti kterému stawové od několika let činili všelijaké námítky. Na sněmě roku 1847 (17 Kw.) konečně jeho odepřeli, a když vláda zůstawala na swé žádosti, jakoby stawové neměli práwa ji zamítnouti (30 Srpna), zakázali výboru stawowskému zřejmě, příspěvku toho nerozpisowati. Vláda však dala jej wyspati guberniem proti wší posawadní zvyklosti.

Stawové čeští w těchto sporech neměli dosti síly proti vládě, pokud nebyli podporováni snahami jiných tříd národu. Těmto bylo jednání stawů málo powědomo, protože mu scházela veřejnost; bylo také dílem w podezření uwáděno a zlehčowáno w zahraničných listech od jednostranných welebitelů nowých politických učení, kterým se wšecko práwo staré zdálo býti neuzitečné. Stawové byli tím popuzeni ujmáti se netoliko swého práwa ústawného, nýbrž i prospěchů obecných. K sněmu nastáwajícímu na rok 1848 chystali návrhy o rozmnožení počtu zastupitelů stawu městského na sněmě, o řádu přispívání na stawení silnic, o zawedení stolic českého jazyka na gymnasiích. W tom však dostal politický ruch w Čechách nenadálého popudu událostmi zahraničnými, které způsobily náhlé přewraty w celé chatrné státní budowě Rakauska. Dne 24 Unora 1848 vypukla revolucí we Francauzích, kterau konstitucí zawedená po pádu Napoleona pojednau jest wyvrácena a prohlášeno opět zřízení republikanské. Příklad w Paříži daný následowán jest hned w Itálii a w Německu potud, že panovníci wzbařením lidu nuceni jsau buď udělowati nowé konstitucí buď proměňowati již prwé dané. I w Čechách a w jiných zemích mocnářství rakauského vzniklo z toho welké pohnutí myslí. Stawové čeští z té příčiny, sšedše se w některém počtu w Praze, uzavřeli žádati císaře o swolání mimořádného sněmu, kterýž by pro upokojení lidu učinil návrhy k potřebným opravám. Dříve však než k tomu přišlo, chopili se té samé věci mužowé saukromí prostředkem, který se nesrownáwal s posawadními zákony, a však w mimořádných okolnostech času potkal se se schwálením obecným.

Wečír dne 11 Března sešlo se četné shromáždění lidu, nejwice ze wzdělanějších tříd, we Swatowácslawské lázni na Nowém městě Pražském. Po krátkých řečech usnesli se jednohlasně o wznešení písemné žádosti na císaře, kteráž obsahowala we 14 kusích nejdůležitější přání w ohledu na posawadní způsob správy zemské. Mezi nimi byly nejpřednější: aby w králowství českém, jak we školách, tak w úřadech, řeč česká nawrácena byla we stejnau platnost s řečí německau; aby země koruny české, Čechy, Morawa a Slezsko, měly společný sněm se zastaupením netoliko stawů vyšších, jak posawad, nýbrž i obecného lidu; aby obce dostaly samostatnějšího zřízení; aby wyznawači rozličných náboženství požíwali práv auplně stejných; censura aby přestala; aby poddanství lidu sedlského zrušeno bylo za přiměřenau výplatu; aby na místo posawadních saudů a auřadů patrimoniálních zawedeny byly saudy a úřady králowské. K dalšímu uradění a sepsání těchto žádostí zwolen výbor 27 osob rozličných stawů a powolání, jak Čechů tak Němců, jehož přednostau učiněn Wojtěch hrabě Deym.

Předszewzetí mužů těchto bylo odważliwé, poněwadž každá porada neb žádost w záležitostech veřejných byla zapowědena pod těžkými pokutami. A však úřadowé, obáwajíce se rozjitření lidu, nestawěli se počínání tomu přímo na odpor. Wojsko bylo sice postaweno w kasárnách, ale jen pro případnost nějakého wzbaření proti úřadům. Co však toto w Praze se dalo, připrawowaly se podobné žádosti také we Wídni, a způsobily třídenní nepokoje, jejichž následkem propustil císař Ferdinand kníže Metternicha, nejwice nenáwiděného, z nejvyššího úřadu w státu (13 Března), sestawil kommissi k nawrzení potřebných oprav, powolil zrušení censury a zřízení národní gardy, konečně pak (15 Března) slíbil, mocnářství swému na místo posawadní neobmezené samowlády dáti konstitucí. K uradění nowé ústawy měli swolání býti poslanci sněmů wšech zemí rakauských, krom Uher, nejdéle ke dni 3 Čerwence.

Zpráwy o těchto uzavřeních císařských, kteréž rychle přicházely za sebau, naplnily Prahu a Čechy welikau radostí. Žádost čili petici, od výboru Swatowácslawského zhotowená, podpisowala se bez překážky na veřejných místech od osob wšech stawů a powolání. Po několika dnech (19 Bř.) odjelo slawné poselství do Wídně, aby ji předložilo císaři a nowě zřízeným odpovědným ministrům. Mezi tím zřizowala se w Praze a w jiných místech národní garda, k níž dle příkladu Wídenského připočteni jsau i študenti, činíce zvláštní akademickau legii. Přední péče národní gardy byla, zabrániti laupeže a jiné wytržnosti chatry, jaké se byly za prwního zmatku přihodily we Wídni. Nebo i w Praze a w okolí města jewily se nebezpečné pokusy jednotlivých rýpalů ku popuzení dělníků fabričních a jiné chudiny k páchání nepořádků. Výbor Swatowácslawský přičinil se se swé strany ku powučení lidu a k opatření práce i podpory těm, kteří ji zasluhowali; čímž zachowal se pokoj úplně.

Poselstwo české, přijewši we slawném průwodu do Wídně, mělo již 22 Března slyšení u císaře, a obdrželo hned druhý den potom (23 Břez.) rozhodnutí. Některé punkty žádosti byly již odbyty císař-

skými patenty vydanými pro celé mocnářství; některé odložilo ministerstvo ku podobným nařízením pozdějším, k jiným swoleno bez odkladu, jakož jmenovitě k vyplacení robot, tak aby přestaly na nejdél do posledního Března 1849. W pondělí, dne 27 Března, nawrátilo se poselství s rozhodnutím tímto do Prahy. Celé město bylo na nohau k jeho uwítání; národní garda, měšťanstwo, obywatelstwo wšeho stáří a obojího pohlaví prowodilo je ulicemi skwostně ozdobenými až ke statui swatého Wácslawa na Koňském trhu, kdež arcibiskup Pražský s duchowenstwem zpíwal slawné Tě boha chwálíme. S řečnístě wystaweného před sochau oznámili poslowé obsah císařského rozhodnutí, jehož otisky zároveň přilepeny byly na rozích.

Sotwa se však slawné služby dokonaly, obrátil se výraz potěšení na obličejích tisíců shromážděného lidstwa poznenáhl w zasmušlost a newrlost. Obsah odpovědi císařské byl rozličně přesuzován. Událostmi, které se zběhly od 11 Března, napnuly se žádosti mnohých wyše než tehdaž; rozhodnutí zdálo se jim příliš neurčité, ano neupřímné; nespokojenost jejich nadechla brzy wětší množství. Nejwíce popudili se študenti, kteříž se byli ku poselstwu připojili se zvláštní swau žádostí o swobodu učení a jiné proměny w posawadním zřízení university, kteréž však odkázalo ministerstvo na nový studijní plán, o němž se počalo pracowati. Na wečer ustanoweno bylo oswětlení města; študenti po wšech ulicích běhajíce, zastawili je. Toho samého wečera sešel se Swatowácslawský wýbor w obyčejném místě swém, w sále průmyslowé jednoty. Druhý den ráno (28 Bř.) sešlo se ku pozvání jeho nowé shromáždění lidu we Swatowácslawské lázni, kdež uzawřeno sepsati nowau petici ke dworu. Ale študenti, promíchaní staršími wůdci, drželi skoro té samé chvíle bauřliwější schůzku na Žofíně. Zde uzawřeno, žádat o zbraň a municí z císařské zbrojnice. Ze strachu před krweprolitím kázalo ministerstvo po telegrafu, upokojiti bauři swolowaním. Hrabě Rudolf Stadion, nástupce arciknížete Štěpána we správě zemské, powolil tedy prozatím sám celý obsah petici študentské; z nařízení pak arciknížete Karla Ferdinanda, zastupujícího místo wojenského welitele Windischgrätze, wydáno študentům 4000 pušek wojenských, a zároveň swřený wšecky stráže na branách i jiných místech na některý čas národní gardě a študentům.

Wečír téhož dne přijalo shromáždění lidu a Swatowácslawského wýboru w průmyslowé jednotě návrh nowé petici k císaři. S wytknutím nedostatečnosti prwního rozhodnutí žádáno w ní znou w spojení Čech, Morawy a Slezska pod společným zastupitelstwem, však takowým, které by se neskládalo pauze z posawadních stawů, nýbrž zároveň ze zástupců wšeho lidu bez rozdílu, o swolání ustawodárného sněmu zemského na tomto základě, dále o zřízení samostatného ministerstwa wnitřních záležitostí pro korunu českau a o jasnější wyslowení rovného práwa obau národností w zemi. Pro prospěch neměla tato petici nowé býti podpisowána od obecnstwa, nýbrž žádáno na nejwyšším purkrabí, aby potwrdil toliko swým podpisem, že obsahuje přání obywatelstwa Pražského. Hraběti Stadionowi nezdálo se to býti příslušné, zvlášť poněwadž po odstaupení z auřadu Josefa Müllera, předešlého purkmistra Pražského, nařídil swobodné wolení purkmistra, jakož

i užšího a širšího wýboru starších obecních, skrz měšťany. Žádal tedy na wýboru Swatowácslawském, aby dalšího zastupování obywatelstwa Pražského zanechal nowému tomuto wýboru. O to nastaly nowé ruznice, poněwadž wýbor starších obecních nebyl ještě zwolen. Zástup študentů a jiného lidu, dílem ozbrojeného, přiměl Swatowácslawský wýbor k wyslání několika audů ze shromáždění swého tu chvíli k nejwyššímu purkrabí, s opakowaním swé žádosti. Poselstwo toto bylo však od celé oné tlupy prowodíno až do gubernialního stawení. Polo prinucen, potwrdil tedy Stadion petici swým podpisem, a tu zástup se wrátil s křiky a nepořádky po ulicích, před sebau nesauce tyčku s přidělaným archem papíru, na němž psáno bylo welikými literami: „Podepsal“ (31 Března).

Toho samého dne odjelo poselstwo s druhau tauto petici do Wídně. Hrabě Stadion, aby ukázal lidu upřímnau wůli k uskutečnění zaslíbených swobod, zřídil hned zvláštní kommissí ze wzdělců rozličných stawů k poradám o wšelikých potřebných opravách. Zároveň vydala šlechta upokojující oswědčení, že o zachování swého wýhradního místa na sněmích státi nemíní, a osoby z nejwyššího panstwa českého, meškající práwě we Wídni, podporowali nowau petici Pražanů zadáním podobné žádosti se swými podpisy. W málo dnech po odjezdu poslů ohlášeno bylo již následkem jednání jejich u dwora ustanowení mladého arciknížete Františka Josefa, synowce císaře Ferdinanda, za místodržícího w králowství českém. Mezitím dokonalo se wolení nových wýborů městských w Praze, od nichž zwolen za purkmistra Antonin Štrobach, právník mladý, požívající obecné wáženosti a důwery (9 Dubna).

Nepokoj w lidech, wzawší již jednau pochop, neuložil se wšemi těmito wěcmi docela. Nowé shromáždění lidu u sw. Wácslawa proje-wilo nespokojenost s ustanowením oné kommissí poradní od nejwyššího purkrabí, že se stalo bez aučastenství lidu. Shromáždění zwolilo wíce nových audů k sesflení dosawadního wýboru Swatowácslawského, a žádalo na nejwyšším purkrabí, aby kommissí swau spojil se Swatowácslawským wýborem ku poradám společným (10 Dubna). Po některém wáhání swolil hrabě Stadion i k této žádosti, a spojený wýbor přijal jméno wýboru národního. Poselstwo nawrátilo se mezitím (11 Dubna) z Wídně s rozhodnutím na druhau petici daným dne 8 Dubna. Rozhodnutím tímto odloženo bylo toliko spojení s Morawau a Slezskem k budaucímu sněmu říšskému; rownopráwnost obau národností byla znou zaručena; swolání budaucího sněmu powoleno na základě ponawrženem w petici, tak aby k němu krom posawadních stawů woleni byli poslanci ze wšech králowských a jiných lidnějších měst, jakož i po dwau poslancích z každého wikariatu. Také zřízení samostatných nejwyšších auřadů zemských pod nowým místodržícím králowským bylo slíbeno.

Hned druhého dne po nawrácení poslů (13 Dub.) sešel se ponejprw národní wýbor pod přednostenstwím nejwyššího purkrabí, a wytknul si od té doby za hlavní úkol, připrawiti potřebné práce ke sněmu. Brzy byl na základě patentu od 8 Dubna wypracowan wolební řád, a předložen wládě ku potwření, potom pak zwoleno několik odborů

k wypracování návrhů budaucího zřízení zemského, o provedení rovnoprávnosti české a německé řeči ve školách a w auřadech, o vyplacení robot a o jiných nejpilnějších potřebách.

Z prací těchto byl výbor čím dál tím častěji wytrhován novými spletky a bauřením. Dni Březnowé, kterými se mocnářství rakauské otewřelo novým ústawním swobodám, zdály se w zápětí jich přinášeti i zkázu a roztrhnutí mocnářství. Samého dne 15 Března, když ohlášena byla konstitucí, přijelo do Wídně velké poselství uherské, kteréž wynutilo na císaři ustanowení docela samostatného ministerstwa pro Uhry a země k nim přiwtělené. W málo dnech potom wzbauřily se Lombardie a Benátky, a powolaly krále sardinského na pomoc, aby se odtrhly od císařství. W Krakowě bylo podobné wzbauření Poláků potlačeno mocí wojenskau a bombardowáním města. Ale neméně nebezpečné snahy o rozptýlení zmocnily se všech německých obywatelů mocnářství. K čemu dáwno směřowalo weškeré časopisectwo německé za hranicemi, utwoření totiž nové sjednocené říše německé, mělo se nyní státi skutkem. Důwěrníci ze všech států německých sešli se we Frankfurtě, a žádali na wládách swolání ústawodárného sněmu čili parlamentu pro celé sjednocené Německo. W obecném zmatku celé Europy musily wlády swolowati ke všemu, co se na nich žádalo. Parlament byl powolán do Frankfurta, kdež výbor z důwěrníků zwolený wypracowal zatím návrh budaucí ústawy říšské, dle něhož měly weškeré části posawadního spolku německého spojeny býti w jedno nerozdílné císařství.

I země rakauské, které patřily k německému spolku, pročez i Čechy, měly se státi částí nového císařství německého. We všech zdvihli se také mezi obywatelstwem německým hlasové, kteří toho žádali, nejspurněji we Wídni, kdež shon studentů před císařskau residencí wprawil císaři samému nový trojbarewný prápor německý do rukau. Výbor důwěrníků Frankfurtských zwal Františka Palackého, stawowského historiografa českého, jakožto spoluauada, do swého prostředka, aby i Čechy w něm byly zastaupeny. Palacký zamítnul powzání toto, jakožto nebezpečné netoliko české národnosti, nýbrž i celé podstatě rakauského mocnářství, a wyslowil tím hlas celého národu. Ale méně starostliwo o zachování podstaty rakauského mocnářství bylo nové odpovědné ministerstwo we Wídni, w jehož čele stál ministr wnitřních záležitostí, swobodný pán Pillersdorf. Na křik Wídenských studentů více se ohlížeje než na hlasy a práwa všech národů rakauských, wypsal Pillersdorf wolby do Frankfurta we všech zemích počítaných k německému spolku, tak též i w králowství českém.

Skutek tento způsobil velké domácí třenice w Čechách; nebo i zde wyskytli se mezi obywatelstwem německým horliwci pro Frankfurtský parlament a pro sjednocené Německo. Aby krajany swé snáze přiwedli k swým úmyslům, podněcowali národní záští mezi Čechy a Němci, wykládali patent od 8 Dubna, jakoby čelal k utlačení Němců a připrawení jich o rovnoprávnost. Když se národní výbor prohlásil proti wolbám do Frankfurta, a wyprawil poselstwo do Wídně, aby s rozpisu jich sešlo, wystaupili všichni čelnější audové němečtí z výboru, a zřídili zvláštní spolek, řečený konstituční jednota, který hle-

děl národní výbor připrawiti o wážnost jeho. Ministerstwo, newzawši na odpor Čechů žádného ohledu, nařídilo wolby do Frankfurta w celém králowství, s podotknutím toliko, že sobě pozůstawuje neswolení k uzawřením Frankfurtského parlamentu, kdyby se s prospěchy mocnářství rakauského nesrownáwala. Od výboru důwěrníků Frankfurtských přišli mezitím poslowé do Prahy, aby národní výbor připrawili k jinému mínění; což když se jim nepodařilo, wypaustěl průwodce jejich, doktor Schilling, hrubé pohružky proti Čechům, že když do browolně neposlechnau, budau ostřím meče přinuceni. Nehostinským chowáním tímto popudila se bujnost se strany druhé. Studenti čeští, wnikše do shromáždění konstituční jednoty, kdež poslowé Frankfurtské byli přítomni, uwedli schůzku we zmatek, tak že se rozešla (29 Dubna) a jednota napotom neshromážděla se než pokautně. Hned nazejtří po této příhodě (30 Dubna) sestawil se výbor důwěrníků slowanských w Praze, který proti přechwatům Frankfurtským rozeslal powzání ke sjezdu všech slowanských kmenů w rakauském mocnářství ku poradě o společných záležitostech.

Co se shrnowaly tyto bauře, mající půwod we welikých poměrech mezinárodních, byla Praha, jako wešcka wětší města toho času, je-wištěm wselijakých bujností druhu sprostšího. Brzy rozléhaly se ulice kočičími hudbami, kterými mladá chasa pronásledowala osoby sobě nemilé z rozmanitých popudů; brzy obrátila se zářiwost rozdrážděné chudiny proti Židům nebo i krámům pekařským. Tisk, nejsa posud obmezen žádným zákonem, libowal si we snižowání wseliké wážnosti úřadů, ano i w osobních wyjíždkách na čest jednotliwců. Úřadowé ztratili wešcku moc; we městech pletly se národní gardy do jejich powinností; na wenku dály se krádeže w lesích a honby proti posawadnímu práwu wrchností beze wší přítrže; na některých místech jal se lid o swé ujmě konati sprawedliwost trýzněním a ubíjením zlodějů a pronásledowáním domnělých jejich podpůrců.

W takowém stawu bylo králowství české, když na místo posawadního předsedy gubernia, Rudolfa Stadionu, ustanowen byl hrabě Lew Thun, předtím gubernialní radda w Haliči, muž od dáwna pro blaho wlasti a pozdwižení národnosti české horliwý. Wlastnosti tyto zdály se dostatečně zaručowati dobré dorozumění mezi wládu a národem. A wšak náruživosti byly již příliš rozpáleny, tak že přímá powaha nového zeměsprawce, který chtěl konečně zawěsti nějaký pořádek, hned zawdala příčinu k třenicím w samém národním výboru. Hrabě Thun zakazowal diwoké, wešcka pravidla parlamentní slušnosti urážející křiky, kterými studenti a jiná chasa na galerii w národním výboru dáwali na jowo swau pochwalu neb nelibost při řečech rozličných řečníků. Tím způsobil si zlau wůli netoliko u křiklaunů samých, nýbrž i u některých řečníků, kterým pochwalu takowé lichotily. Wešcko usilowání jeho o zachování zákonného pořádku bylo nyní od přepiatců wykládáno za zpátečnictwí. Purkmistra Štrobacha přiwedly množící se wytržnosti we městě brzy po příjezdu hraběte Thuna k poděkowání se z úřadu (10 Kwětna).

Pramen všech nepořádků w zemi, jako w celém mocnářství rakauském, byla slabost a wiklawost tehdejšího ministerstwa. Chtěje

se zachovati študentstvu a demokratickým spolčím Wídenským, jimž se stawowšti sněmowé jednotliwých zemí nelíbili, wysinul se Pillersdorf z cesty wyznačené dne 15 Března, po kteréž se měla ústawa říšská smluwiti s poslanci sněmů všech jednotliwých zemí, a wypracowal sám ústawu, kteréž ohlášena jest dne 25 Dubna za budaucí základní zákon mocnárství. Ústawa tato, která nebrala téměř žádného ohledu na rozdílné potřeby jednotliwých zemí, wykazujíc všechnu podíl při zákonodárství dwěma sněmownám, woleným z celé říše, nersownáwala se s rozhodnutím na druhau petici Pražskau daným dne 8 Dubna. Když po projití několika neděl ještě wždy nebyl ustanowen čas k ústawodárnému sněmu českému, vznikla z toho nowá nedůwěra k wládě, že nemíni splniti slibů swých. Na mnohé naléhání národního wyboru ubezpečowal hrabě Thun dne 12 Kwětna, že swolání sněmu českého po pilném swém usilowání o to na nejděl we třech dnech očekáwá. Zrowna však třetí den potom vypuklo nowé wzbauření we Wídni (15 Kwětna), kde študenti a národní gardy, podpichowání od neunawných rýpalů, dílem cizozemských, wtrhli do císařské residencí a wynutili zrušení ústawy od 25 Dubna na ten způsob, aby teprw první říšský sněm zhotowil budaucí ústawu, sněm tento však aby sestáwal jen z jedné sněmowny, a ta aby wolena byla beze všeho wysazení daně pro wolice i pro poslance.

Na zpráwu o této události hrabě Thun nedržel déle za radno, očekáwati rozhodnutí ministerstwa, a rozepsal wolby ke sněmu českému prozatím na swé odpowídání (17 Kw.). Brzy však přišla opět nowina z Wídně, že císař, nechťje déle o blaho národů sobě swěrených rozhodowati pod strachowládu hrsti buřičů, opustil času wečerního swé sídelné město a odjel do Lince, potom do Insbruka. Zpráwy tyto způsobily w Čechách welké pohnutí myslí. Národní wybor, obec Pražská a jiné wážené korporací wyprawily za císařským dworem (19 Kwětna) slawné poselství s osvědčením swé wěrné oddanosti k císařskému rodu. Zdravě saudící spatřowali w odjezdu císaře z Wídně nejjistší ohradu netoliko proti podrýwawým směrům wůbec, nýbrž zvláště také proti přechwatům Frankfurtočanů, jimž buřiči Wídenští slaužili za nástroj. Prospěch národnosti české a císařského domu rakauského byl w tom ohledu jeden. Tomu rozumějice i Němci Pražští, nechali dalšího dráždění obywatelstwa českého hlášením se k sjednocenému Německu, a podali ruky k smíření. K wolbě do Frankfurta, která se dle ministerských nařízení nicméně i w Praze rozepsala (23 Kwětna), sešly se jen tři hlasy, pročez byla neplatna; podobně propadly wolby tyto wšude na wenku, kromě w pohraničných okresích německých.

Zmatek w mocnárství rakauském došel toho času nejwyššího stupně. W Lombardii byla zjewná wálka s powstalým národem a susedním státém. W Uhřích panowalo nowé maďarské ministerstwo tak, jakoby mezi korunau uherskau a ostatním mocnárstvím nebylo ni žádného swazku. Proti němu zdvihli se Charwáti a Srbowé pod bánem Jelačićem a patriarchau Rajačićem k obraně práv swé národnosti, kterau Maďari šlapali nohama. Ministerstwo Wídenské bylo po odjezdu císaře nowým wzbauřením študentů a dělníků (26 Kw.) zcela

osedláno od tak nazwaného wyboru akademické legie, národních gard a měšťanů Wídenských čili, jak se potom nazwal, wyborem bezpečnosti. Wáznost ministerstwa takowého přirozeně klesla we všech zemích, a zvláště w Čechách, kteréž měly příčinu býti na pozoru proti rozkazům jeho wydáwaným pod wplywem Frankfurtočanů. K odstranění škodliwých následků z této nedůwěry usnesl se hrabě Thun s wojenským welitelem knížetem Windischgrätzem a ostatními přednostami nejwyšších úřadů w zemi o sestawení tak nazwané prozatímné místodržitelské raddy ze sedmi nejčelnějších audů národního wyboru, kteříž byli Palacký, Rieger, Borroš, hrabě Albert Nostic, Brauner, hrabě Wilém Wurmbrand a Štrobach (29 Kw.). Rieger a Albert Nostic wypraweni jsau hned toho dne do Insbruka k císařskému dworu, aby wyjednali potvrzení tohoto kroku, jakož i konečné ustanowení dne ke sněmu českému. Ministerstwo Pillersdorfowo cítilo se usazením této raddy welice uraženo; spatřowaloť w ní dle wdechnutí Auly Wídenské provisorní wládu a pokus o otržení králowství českého od mocnárství. Proti wolbám do sněmu zemského dalo hraběti Thunowi rovněž na jewo swau nelibost; žáwalo, aby odloženy byly až po sněmě říšském, ku kterémuž rozepsalo wolby stejným časem; a když hrabě Thun pro uwarowání zmatků odložil wolby k říšskému sněmu až do odbytí woleb zemských, wyzýwalo jej ministerstwo k složení úřadu.

W takowém stawu byly věci, když přišel čas ustanowený ke slowanskému sjezdu w Praze, ku kterémuž sešli se četní poslanci a důwěrníci ze všech končin rakauského mocnárství, ano i z jiných některých zemí, kteřížto však poslední zwání byli toliko co hosté, bez aučinného hlasu w poradách. W pátek dne 2 Čerwna byl sjezd slawně zahájen u weřejném shromáždění w sále na ostrowě Zofíně. Potom započalo se jednání w každodenních schůzkách oddělených tří odborů, kteříž byli odbor český, z Čech, Morawy a Slowenska, odbor polsko-rusinský a odbor charwátsko-srbský. Sjezd tento poslaužil welice ku poznání společných potřeb a stížností všech kmenů slowanských a tím samým k obživení wzájemného přátelství mezi nimi. Za prostředky k dosažení společných prání oblíbeny jsau: manifest k národům europejským pro poučení jich o prawém stawu věci národů slowanských; žádost k císaři, w níž by předložili všichni kmenowé swé společné i zvláštní stížnosti a prání, konečně umluwa ke wzájemné pomoci všemi prostředky konstitučními ke skutečnému dosažení rownowáznosti s jinými národy. Dříve však, než přišlo k dokonání těchto věcí, kteréž se mělo státi w záwěrečné weřejné schůzce, ustanowené již ke dni 14 Čerwna, strhla se diwoká bauře, která nejen slowanský sjezd, nýbrž všechnu weřejný život w Praze neočekáwaným způsobem přetrhla.

Co se důwěrníci a wůdcowé národu snažili na základech již nabytých hájiti a utwrditi práwa země, podrýwali zatím dílo jejich přepiatci a potměšilí swůdcowé lidu wěčným rozšiřowáním nespokojenosti. Mládeži, od nich podněcowané, zachtělo se podobné sláwy, jakau se honosili študenti Wídenští po dnech 15 a 26 Kwětna. Nejapné pořekadlo, že swoboda je nad národnost, mělo zastíniti ohledy opatrnosti, ježto ukládal milovníkům vlasti nebezpečný staw mocnárství,

a zvláště poměr k Němcům a Maďarům, kterých vůdcové, vždy hlásající swobodu a rovnost, užívali pěkných těchto hesel k uwedení Slowanů pod své jarmo. Nebezpečné toto snažení o způsobení nových nepokojů počalo se jewiti brzy před otevřením slowanského sjezdu novými schůzkami ve Swatowácslawské lázni, které čelely netoliko proti vážnosti úřadů, nýbrž i proti národnímu výboru. We schůzce takové dne 27 Kwětna wystaupili řečníci, kteří již napřed wzbuzovali nedůvěru proti nastávajícímu sněmu českému, že složení jeho není dost demokratické. Nawrhowali, aby se učinila nowá peticij, aby předešlí stawové privilegovaní byli z něho wylaučení. Shromáždění nezdálo se ještě k tomu býti dosti spracowáno; pročež návrh tento zatím zůstal návrhem; naproti tomu přijalo se ponawření, aby nowý purkmistr Pštross přiweden byl ke složení swého úřadu; čemuž on se i poddal, a na místo jeho zwolen Wácslaw Waňka, advokát (30 Kwětna). Národní výbor dospěl mezitím we přípravných prácech swých k návrhu budaucí ústawy (7 Čerw.). Ačkoli zastupitelstvo zemské dle návrhu tohoto mělo sestáwati jen z poslanců swobodně wolených, působila přepiatá strana, která se den ode dne zmáhala, nicméně veliký křik w časopisech proti tomu, že se zastupitelstvo toto mělo skládati ze dwau sněmowen. Wítanau příčinu ke dráždění lidu zawdal mezitím kníže Windischgrätz neprozřetelným wzbuzowáním žárlivosti mezi wojskem a civilem zbytečnými paradami, při kterých sobě dáwal wolati sláwu od wojínů. Rýpalowé, jimž se všecko hodilo k jejich záměrům, ukazowali na to hned jako na patrné známky nastávající reakci. Tím více pobauřily se myslí, když welitel wojský, znamenaje nebezpečné známky nových nepořádků, činil rozličné příprawy k jich potlačení. Študenti, sešedše se 10 Čerwna w kolleji Karlowé, žádali knížete Windischgrätze o wzdání děl, která byla postawena na Wyšehradě a w kasárnách na Josefském plácku, a o wydání více ručnic a ostré municij, jakož i několika děl měšťanům a študentům. Listy na rozích s podpisy několika osob, potud málo známých, oznamowaly tuto žádost obecnstwu.

W pondělí swatodušní ráno, dne 12 Čerwna, ohlásil zeměspráwce rovněž přilepení na rozích, že na žádost výboru obecního děla z kasáren na Josefském plácku jsau odwezena, však na Wyšehradě že zůstati musejí, jakožto w nowě dostawené citadelle. Napomínal přitom ku pokojí a k odložení wšeliké nedůvěry, jakoby se kdo pokusiti chtěl o zrušení swobod ústawných. Podněcowatelé nedůvěry způsobili však mezitím slawnau mši na Koňském trhu čili Swatowácslawském náměstí, ustanowenau, jak se prawilo, ke sbratření rozličných tříd obecnstwa. Mělat tato demonstraci slaužiti, jak se zdá, ku poznání sil hotových ke wzpaure; nicméně skončila se pokojně, a obecnstwo rozešlo se po mši, asi o polednách, na wšecky strany, každý ke swému domowu. Zástup však študentů a jiných rozcházejících se, dílem ozbrojených, který šel okolo generalného kommanda, prowowal na cestě rozličné rozpustilosti. Před samým domem setkal se s oddílem wojska, který jemu zbraňowal cestu, poněwadž již od několika dní rozhlašowalo se, že chtějí študenti udělati kočičinu knížeti Windischgrätzowi. Když se tito nechtěli obrátiti, přišlo k šarwátce. Ně-

kolik mrtvých zůstalo na místě; rána z ručnice, která padla oknem do pokoje knížete Windischgrätze, zabila manželku jeho, rodilau kněžnu Swarcenberkowau. Zpráwa, že se před generalným kommandem střílí, působila w celém městě pobauření weliké. We čtvrt hodině byly wšecky ulice přepaženy barikadami, za nimiž študenti a jiný mladý lid strojili se k brannému odporu proti domnělému útoku zrádné reakci. Hrabě Thun, na prwní zaslechnutí o tom, co se děje, spěchal mezi lid, aby se pokusil o zastawení bauře; študenti jej však na cestě zajali, a drželi uwězněného w Klementině. Marné byly pokusy některých jiných dobromyslných mužů o zjednání nějakého prostředku; národní garda, wolána do zbraně k hájení obecného pokoje, dala se naléztí w počtu příliš malém, dílem ze strachu před nenadálým nebezpečenstwím, dílem newědauc we wšeoecném zmatku, co činiti neb na kterau stranu se obrátiti.

Tedy přišlo k boji w ulicích. Kníže Windischgrätz, po některém wyjednávání, udeřil po třetí hodině odpolední na barikady na Příkopě a w Aleji jakož i w blízkých částech Starého města, a dobyl jich w několika hodinách střelbau z děl i pušek, čímž sobě pojistil spojení přes železný most s Malau stranau a tamějšími zásobárnami wojskými. W postawení tomto zůstal toho i druhého a třetího dne bez dalších pokusů o dobytí ostatních částí města. Mezitím študenti, silněji se ohradiwše na Starém městě, a zvláště w Klementině, poslechli hlasů rozumnějších, a propustili přednostu zemského ze zatčení. Staw wěcí byl však takový, že tím ke zjednání míru ničeho již se nedocílilo. Ministerstwo Wídenské, na zpráwu o událostech Pražských, poslalo polního zbrojmistra Mensdorfa a dworního raddu Klecanského co kommissaře do Čech, aby se pokusili o mírné narownání. I jejich přičinění bylo však marné, nejwíce proto, že při wzbauření lidu scházelo wšeliké zřízení wedení; co jedni umluwili, nebylo od jiných zachowáno.

Kníže Windischgrätz, sesíliw moc swau téměř wšemi posádkami z celého králowstwí, powolanými ku Praze, odtáhl w noci od 14 na 15 Čerwna z wětšího města na Malau stranu a Hradčany, a započal odtud střílení z děl přede wším na Klementinum. Wyjednávání o pokoj, znou započaté, podobalo se ještě jednau ke šťastnému konci; ale když wýminky městu podáwané w určité lhůtě nebyly splněny, kázal Windischgrätz na wěčer dne 16 Čerwna znou stříletí na město. Smolný wěnc zapálil mlýny blíž mostské wěže Staroměstské, hájené od študentů a chasy mlynářské. Nad záhubau hrozící městu konečně se ustrnuwše, upustili hajitelé barikad od dalšího odporu, a město wzdalo se druhého dne (17 Čwna.) bez wýminek. Kníže Windischgrätz prohlásil nyní staw obležení s náhlým práwem proti wšelikým pokusům o wzpauru, a zřídil wojský saud na hradě Pražském, který měl wyšetrowati půwod této události, hledaný w domnělém „široko rozwětwením spiknutí“. Saud tento wedl se s libowolným zatýkáním a osočowáním mnohých zaslawužilých mužů, kteří prosluli buď w událostech od Března, buď již předtím požíwali dobrého jména w národě. Tím a powěstmi od zlomyslných beze wšeho základu rozširowanými, jakoby účel spiknutí onoho byl směřowal k hanebnému wraždění Němců

we hlawním městě a ku potlačení jich národnosti w zemi, stala se ze slepého uličního boje wěc dotýkající se cti celého národu českého, a zřála se nenáwist mezi oběma kmeny, která delší čas rušila wšeliké společné snahy o dobré země.

Přirozený následek welké bauře Swatodušní byl přetržení sjezdu slowanského, prwé než dokonat práce swé, jakož i zmaření ústawodárného sněmu českého. Swolání sněmu tohoto, již wymožené w Insbruku od císaře se swolením ministerstwa, zůstalo pro bauři mezitím vypuklau neohlášenou; a národní wýbor, měwší za úlohu příprawné práce k němu, rozpuštěn jest nařízením přednosty zemského.

Zasazení se o žádosti a přání národu, we shromážděních těchto dostatečně objasněné, zůstalo úkolem poslanců českých wolených k obecnému sněmu říšskému. Wolby k němu se dály w málo dnech po přemožení Prahy od Windischgrätze. Obywatelstwo české oblíbilo sobě wětším dílem osoby již známé z národního wýboru neb dle smyslu jeho; obywatelstwo německé, popuzeno lživými powěstmi jemu strkanými, wolilo dílem osoby, zašitím proti Čechům co nejwíce se wyznačující. Tedy náleželi poslanci z králowství českého ke dvěma nejrozdílnějším stranám sněmu říšského, dle zvláštních prospěchů jedné a druhé národnosti. Poslancowé čeští, zaujawsé wětší část prawice sněmowní, měli za hlawní ředidlo wšeho jednání krom hájení swobod ústawních rownopráwnost wšech národů rakauských, zachowání celitosti a samostatnosti říše proti záměrům Frankfurtským a maďarským, samostatnost pak králowství českého we správě swých wlastních zemských záležitostí. Poslancowé němečtí naproti tomu, majíce sídla swá na lewici, přidružili se wětším dílem ke snahám přepiaté strany we sněmě, která bažila po překocení wšech stáwajících řádů, přiwtělení jedné polowice mocnářství k nowě obmyšlené říši německé, zanechání druhé Maďarům, a podmanění tudy wšeho Slowanstwa rakauského dvěma panujícími národům.

Dříve ještě než se sněm sešel, musil Pillersdorf wystaupiti z ministerstwa z naléhání toho samého wýboru bezpečnosti, dle jehož přání byl spravowal wšeliké kroky swé. Nowé ministerstwo, w němž vynikali hlawně Doblhoff a Bach, ministrowé wnitřních záležitostí a sprawedlnosti, zachowalo se dle přání Frankfurtomanské strany Wídenské, když hraběte Thuna, přednostu zemského w Čechách, jí od dáwna protiwného, propustilo nenadále z auřadu (23 Čerwence). Brzy však seznało to samé ministerstwo nemožnost, řídit se dle wšelikých chautek této strany, nemělo-li se mocnářství rakauské státi reydištěm auplné anarchie a konečně rozwaliti se w sutiny. Politika poslanců českých stala se we hlawních základech swých brzy i politikau ministerstwa, kteréž tím nabylo wětší síly jak k wystaupení proti newázanosti we hlawním městě tak k uchopení se rázných prostředků proti održení Uher od mocnářství.

Práce říšského sněmu pohybowaly se při tomto stawu wěcí dosti zdlauhawě. Nejdůležitější skutek jeho byl zrušení wšelikého poddanství lidu sedlského a wšeliké patrimonialné jurisdikci, nařízené zákonem od císaře stwrzeným dne 7 Září. Po odbytí předmětu tohoto měl sněm přistaupiti k poradám o budauci ústawě říše, a předně

o náwrhu základních práw, již zhotoweném. Nežli však k tomu přišlo, pohnuly stranu Frankfurtomanskau we Wídni události uherské k nowému násilnému skutku we hlawním městě, jímž chtěla konečné prozraziti se swými zámysly.

Jelačič bán, chopiw se zbraně k obhájení práw slowanské národnosti w Uhřích, blížil se k samému hlawnímu městu uherskému, a uwedl tím stranu maďaromanskau we strach o wynucené její swobody. Sněm uherský wyprawil z prostředka swého posly ke sněmu říšskému we Wídni, chtěje žádati od něho pomoci proti swému nepříteli, jakožto prý nástroji reakci k utlačení společné swobody. Strana Frankfurtomanská we sněmě, w čele jejím Löhner, poslanec Zatecký, usilowala proti wyměření jednacního řádu sněmowního wšemožně, aby poselstwo toto bylo připuštěno k slyšení před sněmem; poslancowé čeští, z prostředka jejich nad jiné Rieger, poslanec Železnobrodský, postawili se však we srownání s wětšinou sněmu proti tomuto nebezpečnému pokusu, a poslowé uherští nejsau slyšání (19 Září). Za několik dní potom wyprawil ministr wálky, hrabě Latour, něco wojska z Wídně na pomoc Jelačičowi, jehož boj uznán byl konečně za rowně důležitý pro zachowání mocnářství wúbec jako pro obhájení národnosti slowanské. Odchodu wojska protiwila se chátra Wídenská, a způsobila krawawý boj občanů s občany we hlawním městě (6 Říj.). Ministr Latour byl obklopen w domě swém, hanebně zmučen, konečně oběšen na lucerně uprostřed náměstí řečeného na Hofu. Bach, ministr sprawedlnosti, uchránil se před podobným osudem jen ukrytím a potom útekem. Pohružky zjewné slyšány byly proti některým poslancům českým, jmenowitě Riegrowi a Štrobachowi, tehďáz předsedowi sněmu. Sněm říšský, obklopen ozbrojenau luzau, zbawen jest swobody we swém wyjednávání; pročež poslancowé čeští skoro wšichni, jakož i wětší díl mírněji smýšlejících z jiných zemí, odjeli z Wídně, a zůstawili město dalšímu jeho osudu.

Mocnářství rakauské, nowě přiwedené na kraj záhuby, mohlo zachráněno býti jen mocí zbraně, obrácenu proti welikému tomuto wzbauření. Na zpráwu o tom, co se stalo, obrátil se Jelačič bez meškání s celým wojskem swým před Wídeň. S druhé strany přitáhl Windischgrätz, co plnomocný welitel, z Čech, kdež zatím z nařízení ministerstwa staw obležení byl zrušen a užívání swobod ústawních zase nawráceno. Po krátkém obležení dobyli Jelačič a Windischgrätz hlawního města říše mocným útokem, a obrátili se potom společně do Uher ku překažení odbojných obmyslů strany maďaronské. Poslanci čeští, držíce společné porady w Praze, pečowali mezitím u dwora, jenž se utekl do Olomauce, o obnowení ústawodárného sněmu we předešlém jeho způsobu. K jejich radě swolan jest ke dni 22 Listopadu do města Kroměžřie na Morawě. Ministerstwo jest zároveň obnoweno, w jehož čelo postaweni kníže Felix Swarzenberk, co ministr wěcí zahraničních, a hrabě František Stadion, ministr záležitostí wnitřních. W málo dnech po zahájení sněmu tohoto císař Ferdinand, pohnut nedostatečným stawem zdrawí swého, složil důstojenství císařské (1 Pros.), a postaupil koruny swé synu bratra swého arciknížete Františka Karla, Františkowi Josefowi.

Cisář František Josef.

Sněm říšský počal své práce w Kroměžří s tím předsewzetím, o které se usnesly wšecky strany, aby se mimo wše jiné hledělo jen k brzkému dokonání ústawy; i zhotowen skutečně brzy návrh ústawy od výboru k tomu zřízeného, spočívající zcela na zásadách demokratických, dle kterého měla říše, kromě zemí uherských, míti společný parlament o dwau sněmownách, jedné wolené přímo dle počtu obywatelstwa, druhé dle jednotlivých zemí, přitom pak wnitřní záležitosti každé země měly spravowány býti jí samau dle zřízení zemského, o jaké by se usnesl ústawodárný sněm zemský. Ale hned první začátek jednání o základních práwích, totiž předně o wětu theoretickau, že wšacka moc we státu pochází od lidu, způsobil spor mezi ministerstwem a wětšinou sněmu, ku které náleželi také poslanci čeští, nyní s lewicí spojení, který se wyrownati nedal. Wláda, spoléhající se na wítězství dobytá mezitím od wojsk císařských proti Uhrům, začala odtud podtají pracowati o ústawě sama bez sněmu, a dne 4 Března roku 1849 dal císař František Josef prohlásiti ústawu oktrojowanau pro celau říši i se zeměmi koruny uherské, sněm pak Kroměžříský téhož dne rozpustil. Dle ústawy této mělo mocnářství celé míti sněm o dwau sněmownách, první wolené od sněmu jednotlivých zemí z obywatelů wznešenějších, platících nejméně 500 zlatých daně, druhé wolené přímo od obywatelstwa; wedlé sněmu říšského měly býti sněmy zemské, wšak s mocí nepatrnau. Býwalá zřízení stawowská w jednotlivých zemích prohlášena jsau za zrušena.

Tento způsob předepsání ústawy bez sněmu ústawodárného a bez swolení zemí jednotlivých způsobil z počátku nelibost skoro u wšech národů rakauských, která wšak při wětšině obywatelstwa brzy jakž takž se ukonýšila rozwážením změněného stawu wěcí. Tu přišel nový podnět k nepokojům z ciziny. Parlament německý we Frankfurte byl zhotowil ústawu pro celé Německo, dle které měl zwolen býti císař německý nade wšemi zeměmi posawadního spolku německého, tedy i nad zeměmi koruny české, a jemu posawadní panowníci, mezi nimi také císař rakauský, pokud se týkalo jeho zemí spolkových, měli býti podřízeni. Když Rakausko a později také Prusko, nemohauce se takowému řádu smyšlenému podrobiti, poslance své powolali z Frankfurta nazpět, strhly se z toho diwoké bauře w některých menších státech německých, čelící k zawedení republiky demokraticko-socialistické. Wůdcové těchto powstání, majíce dorozumění s tajnau revoluční jednotau jiných národů a zvláště s Uhry ještě nepřemoženými, wyslali své emissary také do Čech, a připravili k swým úmyslům nejprw některau část študentstwa německého w Praze, potom pomocí wyhnace ruského Bakunina a některých domácích přeplatců také část mladíků českých, žeť mínili znouwu powstati a pomáhati k domnělému sbratření wšech národů prostředkem swobody republikánské. Powstání mělo wypuknutí najednau w Praze, w Drážďanech a we Wratislawi. Ale w Praze přetrhli úřadowé civilní a wojenští hned první příprawy

na jewo wyslé zajmutím účastníků a opětým wyhlášením stawu obležení (1849, 10 Kwětna). W Drážďanech a we Wratislawi byla bauře krvawé potlačena wojskem pruským.

Mezitím nové ministerstwo rakauské počalo w mezích ústawy oktrojowané splňowati hlavní přání národů, jakž se byla projewila w nepokojných bězích minulého roku. Zřízeny jsau hned kommissi nestranné ku provedení zákona o wywadění sedlských statků z poddanství, kteréž dokonaly práci swau w čase poměrně krátkém. Již 17 Března roku 1849 wysel řád obecní, zhotowený ministrem Stadionem, dle kterého města i wsi dostaly samostatné spráwy swých wěcí wolenými staršími, raddami a purkmistry čili předstawenými, nad kterými měla wyše státi swobodné zřízená obec okresní a nad tau obec krajská. Nařízením císařským téhož času wydaným zaweden zákonník říšský k ohlašowání zákonů wšemi jazyky zemskými zněním půwodním, čímž učiněn první rozhodný krok ku provedení rovnopráwnosti jazyka českého s německým w Čechách w užívání úředním. Když ministr Stadion již w měsíci Kwětnu toho roku, pozbyw zdrawí swého, musil odstupiti z veřejného žiwota, nastaupil na jeho místo w řízení wnitřních záležitostí doktor Bach, předtím ministr sprawedliwosti (28 Čwce.); do ministerstwa pak wstaupili hned potom hrabě Lew Thun co ministr duchowních wěcí a wučowání, a rytíř Schmerling co ministr sprawedliwosti. Hrabě Thun nemeškal we skutek uwěsti nové řády we školství, o kterých se dotud daly toliko porady u ministerstwa. Universita Pražská dostala jimi jako i druhé university w císařských zemích swobodné zřízení zrušením posawadních direktorů fakult, tak že odtud každá fakulta, rozdělena na sbor profesorů a sbor doktorů, spravowala sama wěci své w mezích zákonů s wolenými děkany w čele, z těch pak skládal se akademický senat, mající za předsedu woleného rektora university. Powoláním několika profesorů z Německa mínil hrabě Thun powzněsti některá odvětwi wědy, dotud méně wzdělawaná od učenců domácích. Gymnasia dostala nowého zřízení, nejwice dle příkladu pruského. Wedlé nich hleděno pilně zřízení škol realných, dílem nákladem státním, dílem pomocí obcí městských. Přitom zaweden jest jazyk český za wučowací na nižších školách we krajinách českých, toliko s ohledem na naučení se také jazyku německému we městech; na gymnasiích pak a na universitě poskytnuto jemu prozatím aspoň něco málo místa. Rytíř Schmerling zawedl nové zřízení saundní s porotau a jednáním tudýž veřejným a austním dle příkladu jiných wzdělanějších zemí. W poměrech mezi státem a církwi hledělo se k obnowení práwního stawu, porušeného za císaře Josefa, smluwau se stolicí papežskau; pročež hned roku 1850 zrušen zákon o neplatnosti papežských bullí bez stwrzení wládního; smlauwa pak sama čili konkordat dokonán po delším wyjednávání roku 1855.

Již při začátku rozmanité činnosti této opravné porazil šedý welitel českého rodu, Radecký, krále sardinského slawným pětidenním tažením od 20 do 24 Března roku 1849. Následkem toho uwedena Lombardie, a po několika měsících také Benátky zase w poslušenství. Wzbauření uherské přemoženo jest po dalším tuhém boji pomocí

vyžádanou od Rusa (1849 Srp.). Později pak překaženy jsau také pokusy Pruska o sjednocení zemí německých pod vrchním jeho řízením s vyloučením Rakauska, když vojsko císařské stažené v Čechách a na Moravě zahrozilo vrhnutím do Slezska. Prusko musilo smlouwu v Olomauči (1850, 29 List.) upustiti od svých zámyslů, a w půl létě potom obnoven jest spolek německý we své působě předešlé (1851 Kw.).

Ale vítězství tato zjednala při dvoře císařském příliš záhy průchod radám mužů, kteří se domnívali, že se mocí vojenskou dá všecko zase uvésti we staré koleje a že nepotřebí ohlížeti se déle po národech a práních jejich, pokud se protiwilla předešlému způsobu vlády neobmezené. Již w měsíci Říjnu roku 1849 zastawil ministr Bach uwezení nowého řádu obecního we skutek, pokud se týkalo obcí okresních a krajských, tak že se přestalo na pauhém zřízení obce místní. Dne 30 Prosince toho roku wyhlášeno jest teprw zřízení zemské pro králowství české, s hubeným oborem práw, jaký práwě oktrowanau ústawau říšskau wyčten byl všechněm zemím, a s wolebním řádem takowým, který německé menšine obywatelů w zemi pojistil wětšinu hlasů na sněmě nad čtnejším obywatelstwem českým. Ale sněm tento nebyl ani swolán a tím méně sněm říšský. Ministr Bach pospíšil toliko roku 1850 se zrušením patrimonialních auřadů a soudů, kteří ještě prozatímně konali swau moc we jměnu státu, ne již wrchností býwalých. Na jih místa nastaupili císařští auřadowé s rozdělením země na sedm krajů, Pražský, Česko-Lipský, Jičínský, Pardubický, Budějowický, Plzenský a Chebský, z nichž každý rozdělen dále na několik podkrajství s auřady politickými, a každé podkrajství obyčejně na dwa neb tři okresy soudní. Nejvyšší úřad w zemi nazwán místodržitelstwím, ač nebyl podstatně rozdílný od někdejšího gubernia. Později, roku 1855, zaweden nowý řád, jímž místo 7 krajů zřízeno 13, podkrajství pak jsau zrušena a nad okresy postaweni úřadowé političtí a soudní spojení. Tímto zřízením rozmnožil se počet úřednictwa bezpostředně od vlády dosazeného ještě mnohem více než za císaře Josefa; a od té chvíle také všecka veřejná správa zakládána jest zase jak nejvíce možná jen na úřednictwu a moc vlády na wojsku. Dne 31 Prosince 1851 prohlásil císař František Josef ústawu danau roku 1849 za zrušenau, jakožto w samých základech swých nesrownáwající se s poměry mocnářství rakauského.

Patentem císařským, kterým se prohlášení toto stalo, slíbena jsau jiná zařízení, která měla býti částečnou náhradou za konstituci; měla jmenowitě každá země dostati swého jistého zastupitelstwa. Ale splnění těchto slibů odkládáno jest potom, a mezitím zwracowány jsau neb aspoň ztenčowány pokroky k lepšímu, již prwé provedené. Dálo se to se zvláštní bezohledností, když po smrti knížete Felixa Schwarzenberka (1853, 5 Dub.) doktor Bach, powýšený potom za swobodného pána, došel nejvyšší důvěry panowníkovy, tak že wplyw jeho zasahowal rozhodně i do oborů powinností jiných ministerií. Tu zrušeny jsau poroty a saudy veřejné, zrušena veřejnost jednání obecních wyborů, a podtržena swoboda obcí ustanowením, aby nebylo nových woleb předstawených a starších až do wydání nowého obecního

řádu, který však nikdy newyšel; zrušeno též ponenáhlu wyhlašowání zákonů we všech jazycích říšských. Rownopráwnost jazyka českého s německým rušena také we školách. Ještě roku 1854 wyšlo péčí ministra hraběte Thuna nařízení, které řeči české poskytovalo aspoň něco více místa na gymnasiích; ale úřední nástrojové w zemi samé, záwisli více od ministeria wnitřních záležitostí, postarali se o to, aby nařízení toto nebylo zachowáno. Mezitím prowozowala se welká libowůle policejní na ujmu řádného wykonáwání moci soudní. První obětí její w Čechách byl již ku konci roku 1851 Karel Hawlíček, který stihaw chowání vlády prostředkem tisku s překypující prudkostí satyry, ač porotau prohlášen byl za newinného, z nařízení ministra Bacha odwezen jest do Brixena w Tyrolu a tam internowán. Tímto nowým způsobem wazby stiháno jest w létech potomních více jiných vláde nemilých osob, často z příčin dosti nepatrných. Swoboda tisku, pokud se týkalo veřejných věcí, jest dokonce utlačena, zvláště pak w českém jazyku nedowoleno wydáwati ani jedněch nowin, kromě od vlády samé. Časopisům německým naproti tomu, zvláště Widenšským, dopauštěno zohawowati všecko české s jízliwostí dotud nebywalau.

Wláda, oddawši se po obnovení pokoje domácího w mocnářství snaze obzvláště zalíbené, aby Rakausku zjednala rozhodný wplyw w Německu, mínila nakloniti k sobě veřejné mínění u Němců zahraničných tím, že se jala wnitř mocnářství žiwlu německému spůsobowati panství nad druhými národnostmi, a jim proto zkracowala slibowané předtím rovné práwo. Dálo se to jmenowitě také w zemích koruny uherské, kamž hejna úředníků i něco také učitelů z druhých zemí, zvláště pak z Čech a z Morawy, přesazena jsau, aby zároveň s nowými zákony a zřízenými pomáhali také tam šířiti jazyk německý. Tlak této saustawy vládní utlačil w Čechách swěží onen ruch, kterým se sílilo wědomí národní w obywatelstwě českém za posledních let před rokem 1848. Přišlo několik let jakéhosi zemdení we snahách národních; přirozené to odrazení po přílišné rozčilenosti, která byla po čas nepokojů politických. Ale ze zemdení toho pozdwišlo se národní wědomí ještě prwé, než klesla vládní saustawa jemu nepřátelská, a objevilo se brzy co hlub zakorenělé než předtím we všech vrstvách obecnstwa, zvláště i we stawu sedlském, jenž oswobozen z jařma poddanství, rychle powznášel se jak we swém hospodářství tak i w duchowním wzděláním.

Wládní pak saustawa Bachowa klesla, protože základy její protiwily se přirozeným a skutečným poměrům. K wydržowání jí bylo potřeba peněžitých prostředků, jakými mocnářství rakauské newládlo. Zawedlo tedy říši w krátkém čase we dlhy nesmírné, ač přetížila obywatelwe břemenem daní na dlahu nesnesitelným. A k tomu přese wšecko péči o zwelebení wojenství utrpělo mocnářství welké rány ze zewnějška. Rakausko pripravilo se we škody znamenité na lidech i penězích chowáním swým we wálce mezi Ruskem a Francauzskem i Anglickem z příčiny záležitosti wychodowé (1855), ač neúčastnilo se w boji, než toliko postawilo se w brannau neutralnost. Potom utrpělo w obnovené wálce se Sardinskem a mocným chránitelem jeho,

císařem francauzským Napoleonem III, těžké porážky u Magenty a u Solferina (1859) a tudy ztrátu krásné země lombardské.

Po těchto smutných zkušenostech zamítnul císař František Josef záhubnau saustawu vládní, jakož prawé a skutečné zřídlo všech pohrom. Dne 15 Srpna 1859 vydal manifest ke swým národům, jímž slibowal důkladné oprawy we správě i w zákonodárství, a hned potom dne 21 Srpna propustil ministra Bacha z úřadu. Dne 5 Března 1860 wyšel patent císařský, dle něhož měly země dostati nowých zastupitelství, z nichž měl wolen býti jistý počet členů k rozmnožení raddy říšské, zřízené hned po wydání oktrojowané ústawy roku 1849, která dotud slaužila jen ku podávání dobrých zdání o návrzích zákonů, vycházejících od ministrů. Jen pro tenkrát jednau, pokud zastupitelstwa zemská nebyla zřízena, jmenowal císař sám důwěrnky z jednotlivých zemí do rozmnožené říšské raddy, která hned potom swolána jest ke dni 31 Března, a uloženo jí přede vším wzítí w uwážení staw financí říše. Dne 17 Čerwence 1860 zawázal se císař ze swé wůle, nezwyšowati daní aniž bráti půjček leč se swolením rozmnožené raddy říšské.

Jednání říšské raddy, mezitím započatá, odkryla bez ohledů netoliko wšecky wady finančního hospodárství, nýbrž ukázala také, že pomoci k naprawení jich není leč w důkladné proměně w celém zřízení státním. Wětšina shromáždění wyslowila swé zdání w ten smysl, že zřízení Rakauska má spočíwati na základech práwních, tudyž na šetření historického práwa jednotlivých zemí, na spojení jich nenuceném w jeden celek, na rovném prawě všech národů a na živé samosprávě we všech kruzích místo umrtwujícího tlaku spráwy úřednické. Radě wětšiny této dal sluch císař František Josef wydáním neodwolatedlného diplomu dne 20 Října roku 1860, kterým, jak se podobalo, měla nastati nowá doba samostatnějšího wywinutí země a národu českého w neporušitedlném swazku jeho s druhými zeměmi rakauského mocnárství. Splnění naděje té však zdrželo se nowými protiwenstvími, která brzy vznikla ze snah Němců a Maďarů o wýhradné panství kmenů swých nad ostatními národy rakauskými a množena byla zlým během událostí zahraničných.

Registřík

jmen místních a osobních.

- Abrahamité 317.
 Adamité 177, 316.
 Adda řeka 54, 55.
 Adela manželka Přemysla I 68.
 Adolf král německý (Nassawský) 104.
 Aeneas Sylvius, biskup Sienský; w.
 Pius II.
 Albík z Uničowa, arcibiskup Pražský
 153, 154.
 Albrecht markrabí Brandenbursko-
 Anspašský (Achilles) 205, 215, 218,
 221, 223, 224, 227, 252.
 Albrecht wévoda baworský 140, 207,
 308.
 Albrecht wévoda rakauský I (král ně-
 mecký) 104—108; II 130; III 138,
 144; IV 147; V (král německý II) 166,
 177, 183, 185, 186, 189, 192, 197, 200,
 204—206; VI 221, 226; Albrecht syn
 Maximiliana II 261, 276.
 Albrecht wévoda saský 104.
 Aldringer 295.
 Alexander císař ruský 326.
 Alexander papež II 41; III 57; V 151,
 152; VI 236.
 Almoš 46. Altenburk 190.
 Alžběta, manželka knížete Fridricha
 českého 57, 58; manž. Wácslawa II
 a Rudolfa rakauského (Hradecká) 105,
 107, 108, 112, 114; dcera krále Wác-
 slawa II, manž. krále Jana (Eliška)
 107, 109—115, 119; manž. Karla IV
 137; dcera Jana Zhořeleckého 152,
 241; dcera krále Sigmunda, manž. Al-
 brechta II (V) 166, 183, 204, 206—208,
 210; dcera Albrechta V 218; manželka
 Ludwika I krále uherského 140.
 Ambigatus 1.
 Ambrož kněz, farář Hradecký 165, 166,
 202.
 Aneška, dcera Přemysla I 72—75, 77;
 dcera Wácslawa I 88; dcera Otakara II
 101; dcera Wácslawa II 107, 112.
 Angerbach 75, 125.
 z Anhaltu Kristján 272, 274, 281—284.
 Ankona 55.
 Anna, dcera Wácslawa II, manž. Jin-
 dřicha korutanského 107, 108, 119;
 manželka Karlova, Mečka 130, 132;
 Swídnická 132, 137.
 Anna manž. Ferdinanda I 240, 242, 243,
 250.
 Anna manž. Wladislawa II (de Foix)
 240.
 Antonín Brus z Mohelnice, arcibiskup
 Pražský 257—259.
 Aquileja 92, 139; wiz Jan Soběslav.
 Aribo 19. Arkona 43.
 Arles 138. Armin 3.
 Arnim 293, 294.
 Arnošt arcibiskup, z Pardubic 122, 132,
 134, 135.
 Arnošt syn Maximiliana II 261.
 Arnošt wévoda 16.
 Arnulf král 19—21.
 Arnulf wévoda baworský a korutan-
 ský 21—24.
 z Arrasa Matěj 137. Attila 5.
 Augsburg 26, 94, 253, 255—257, 259.
 August III král polský 308.
 Augusta 256.
 Augustin biskup Sanctuarienský, z Mi-
 randoly 235, 236.
 Augustiniani 74, 128, 131, 134, 136.
 Auhrow 231.
 Aupa 86. Aupice 175.
 Austí, nad Labem 85, 160, 185, 253,
 255, 296; na Lužnici, Sezimowo 156,
 163.
 z Austí páni 73; Jan 154.
 Aušawa; w. Rendl.
 Avignon 115, 116, 121, 122, 127, 132,
 135, 138, 139, 146, 148.
 Awarové 9, 10, 12, 13.
 Bach Alexander 340, 343—346.
 Baireuth 190. Baján 9.
 Bajdar 79. Bakunin 342.
 Balbin 304.
 Bamberk 48, 50, 63, 69, 135, 146, 187.
 Banner 295—297.

- Barbora manž. císaře Sigmunda 204.
 Barchanec Bernard z Barchowa 254.
 Basilea 182, 189, 191—201, 203, 204,
 206, 209, 211; w. Mnich.
 Bastarni 3. Bátory Štěpán 261.
 Batu 78, 79. Baubin 243.
 Bawor; w. ze Strakoníc.
 Beatrix manž. krále Jana 120.
 Bečow 252. Běchowice 212.
 Bechyně 64, 188.
 z Bechyně páni 73; Tobiáš 108; w.
 Tobiáš biskup.
 Bechyňský kraj 125, 207, 312.
 Bela IV, král uherský 75—77, 79, 80,
 82, 83, 89—91.
 Bela syn Rostislawůw 90, 91, 93.
 Bělá 185.
 Bělehrad, královský 105, 199, 206;
 srbský 219, 243, 322.
 Belle-Isle 309. Bellovesus 1.
 z Bělowic Kuneš 184, 185.
 Benátky 57, 343.
 Benedikt XIII papež 146, 151, 152,
 158.
 Benediktini 27, 28, 31, 63, 86, 136.
 Beneš 62.
 Beneš Hermanůw 68, 126.
 Benešow 62, 214, 215, 234, 242, 309.
 z Benešowa páni, Benešowici 73.
 Beraun 85, 172, 273; Beraunský kraj
 307, 312.
 z Bergowa páni 110.
 Berlín 193, 294.
 Bernabo; w. Visconti.
 Bernard wévoda korutanský 75, 88.
 Bernard Weimarský 294, 295.
 Betlen Gabriel 279—282, 284, 287, 289.
 Bezděz 97, 98, 125, 146.
 Bezprem 36.
 Bílá hora 273, 282, 295, 296.
 Bílina 12, 39, 61, 64, 176.
 z Bíliny Jakaubek 185.
 Bílinská župa 15.
 Biskupec; w. z Pelhřimowa.
 Bitow 75; Hynek Bitowský z Lichten-
 burka 227.
 Blahoslav Jan 263.
 Blanče manž. Karla IV 119, 120, 130.
 Bočkaj 268, 269.
 Boerebistes 2.
 Bohuslaw děkan Pražský 144.
 Bojhemum 1. Bojowé 1, 2.
 Boleslaw kníže české I 22, 24—26, 34;
 II 25—29; III 32, 34.
 Boleslaw syn Děpolda III 78.
 Boleslaw polský I (Chrabrý) 28, 29,
 32—36, 38; III (Křiwoustý) 46—48;
 V (Stydlivý) 83, 88, 89.
 Boleslaw III kníže Lehnický a Břež-
 ský 117.
 Boleslaw V wévoda pomorský 137.
 Boleslaw mladá 198, 199, 236, 237,
 268, 315; stará 24, 25, 31, 39, 64, 166.
 Boleslawský kraj 125, 207, 312.
 Bonifacius papež VIII 104, 105; IX
 143—146, 148.
 Bor u Horažďewow 170.
 Bořek; w. z Miletínka.
 Bořita 62.
 Bořita syn Božejůw 47.
 Bořiwow I 12, 19; II 44—49, 63.
 Bornemissa 282. Borroš 337.
 Botič 212. Bourbon 122.
 Božej 36, 44, 47.
 Božena manž. Oldřichowa 35; dcera
 Wácslawa I 88.
 Božetěch 43.
 Brabantický wévoda Antonin 152.
 Branda 184. Brandl 304.
 Brandýs 254, 256, 284; w. Jiskra.
 Bratři čeští 225, 236, 256, 259—262,
 267—270, 274, 279, 280, 288, 316.
 Braumow 86, 175, 276, 305, 315.
 Brauner 337.
 Břecław, Břetislaw 77, 81, 185, 186.
 Břeh 117, 230, 308.
 Breitenfeld 293. Brescia 117.
 Břetislaw I 25—39; II 42—44; syn
 Břetislawa II 51; III (Jindřich) 59,
 60, 65.
 Breuner 295.
 Břewnow 28, 44, 63, 86, 166, 175,
 276, 277.
 Březnice 302; z Březnice Welek 185.
 Brikcí ze Zlicka 256.
 Brixen 215, 345; w. Kusa.
 Brno 40, 42, 44, 45, 49, 50, 52, 76, 77,
 79, 81, 97, 113, 114, 120, 162, 177,
 182, 190, 192, 198, 199, 215, 217, 220,
 222, 227, 231, 232, 297, 315.
 Brod český, biskupůw 128, 173, 176,
 183, 210, 270.
 Brod na Mži 85.
 Brod německý 102, 179, 232.
 Brod uherský 188, 231.
 Brod železný 341. Brokow 304.
 Bruno; w. Olomauc.
 Brunšwik 69, 190.
 Brus; w. Antonin. Brusnice 11.
 Bubny 166, 254.
 Budeč 12, 20, 22, 24.
 Budějowice 85, 106, 177, 201, 215,
 216, 231, 253, 255, 270, 273, 277, 278,
 281, 302; biskupství 318; Budějowic-
 ký kraj 312, 344.
 Budín 105, 106, 146, 207, 219, 238,
 240, 241, 245, 247, 249, 323.
 Budišín 42, 53, 114, 131, 190, 294, 326.
 z Budowa Wácslaw, Budowec 268,
 270, 286.
 z Buchowa Zbyněk 163.
 Buquoi 277—279, 281, 282, 284, 324.

- Burundaj 89. Buštěhrad 214. Dobenin 40. Doblhoff 340.
 Buttler 295. Buzici 73. Dobříš 171.
 Bydžow 256, 315; Bydžovský kraj 312. Dobroslawský Chlumeč 12, 23.
 Bystřice 170. Dobrowský 318.
 Bytomský kníže Kazimír 103. Döffingen 140.
 Bzdinka; w. Hwězda. Doksany 63, 176.
 Caesar 2. Domaslaw 46.
 Cahera 244, 245, 248. Domažlice 113, 125, 130, 181, 192.
 Čáchy 311. Campeggio 245. Dominikani 73, 74, 128, 134, 136.
 Campo Formio 324. Donin 69. Doša Jiří 241.
 Čáhrad (Konstantinopole) 53, 215, 218, 247, 250, 280. Drahaus 15.
 Celský hrabě 204; Oldřich 205, 206, 209, 216, 218, 219. Drahomír 22—25.
 Cesarini; w. Julian. Drážďany 190, 214, 252, 262, 310, 326, 342, 343.
 Cimburk; w. Towačowský. Dražice; w. Jan biskup.
 Cistercienci 63, 101, 128. Dřewič 34. Drobowice 173.
 Colloredo 295, 296, 326. Drslawici 73. Držislaw 62.
 Commodus 4. z Dubé páni 73, 112; Hynek 98; Ondřej 141; Wacław 155.
 Constancia, manž. Přemysla I 68, 77. Dubeč 270.
 Cornštejn 227. Duchow 176, 185, 221.
 de Crescentio Řehoř 70. Dürrenkrot 96.
 Crecy 122. Ctibor sudí 81, 82. Dwůr Králowé 51, 174, 198.
 Cyrillus 16, 17, 19. Dwůr Králów 84, 144.
 Čapek Jan ze Sán 195, 197, 209. Eberhart 72.
 Čáslaw syn Slawníkůw 29. Eberhart biskup Brandenburský 98.
 Čáslaw 23, 50, 68, 85, 173—175, 178, 180, 182, 183, 198, 209, 231, 269, 270, 277, 296. Eberhart hrabě Wirtemberský 109, 137.
 Čáslawský kraj 125, 207, 312. Edward III anglický 130.
 Časta 52. Čech 7. Eieinger Oldřich 216.
 Čechowé, kmen 7. Ekbert markrabí lužický 41.
 Černikowice 219. Ekkart mark. míšenský 38, 39.
 Černín župan 60, 62, 69. Eltweil 130.
 Černínowé 73. Emerich král uherský 68.
 Čerwenáhora 187. Čestmír 15. Emmanuel císař řecký 53, 55, 62.
 Čingischán 78. Engelskalk 17—19.
 Čúch Jan ze Zásady 143. Engliš Petr (Payne) 178, 186, 194, 202.
 Dacius 55. Dagmar 68. Erfurt 68, 151. Eufemia 42.
 Dagobert 10. Dalemil 126. Eugenius IV papež 191, 194, 196, 203, 206, 209—211.
 Dampierre 277, 278. Eugenius savojský 307.
 Daniel biskup I 55; II 67, 69, 70. Fabricius Filipp 277.
 Daniel kníže Haličský 83, 88, 89. Falkenberk 188.
 Daubrawka 26, 32, 33. z Falkenšteina páni; Záwiše 99—101, 126.
 Daudlebi 7, 15, 23. Daun 313. Falknow 284, 298, 315.
 David Karel 310. Fantin de Valle 226.
 Děčín 1, 12, 51, 296; w. z Wartenberka. Felice, San 118, 136.
 z Dědic páni 73; Milota 96. Felix V papež 209.
 Deisté 317. Ferdinand I 241, 243, 246—258, 265, 308; II (štyrský) 261, 266, 272, 275—296, 302; III 291, 296—298, 303; IV 297, 298; V 328—341.
 Děpolt I 52, 53, 55; II 59; III 68. Ferdinand syn Ferdinanda I 255, 258, 259, 261, 265.
 Děpoltici 69, 78. Derwan 10. Ferdinand král arragonský 241.
 Dessau 289. Dětmár biskup 27. Fernand legat, biskup Lucký 164, 166, 167.
 Dětřich markrabí míšenský 68. Dětřich z Prahy 137. Ferrara 118, 209; biskup Wawřinec 231.
 Dětřišek Buzůw 48, 62. Dėwin 12; (na Morawě) 17. Fikar Jakub z Wratu 255.
 Deym Wojtěch 331, 333. Dikastus Jiří 279.

- Filibert biskup Konstanský 194, 200, 201, 203, 209.
 Filipp burgundský wévoda, syn Maximiliana I 241.
 Filipp de Novavilla, biskup Sidonský, z Modeny 236.
 Filipp hesský landhrabí 250, 253.
 Filipp král německý 67, 68.
 Filipp král španělský II 261, 262; III 280.
 Filipp wévoda korutanský, prvé arcibiskup Salzburský; w. Salzbuk.
 Flaška Smil z Pardubic 141.
 Florencia 164, 209, 322.
 Floss 69. Foix; w. Anna.
 Forchheim 18.
 Frankfurt na Mohanu 69, 140, 145, 153, 187, 211, 218, 258, 279, 309, 334—337, 340—342; na Odře 294.
 Frankštejn 188, 229, 231.
 František císař I 307, 309, 310, 314; II (I) 323—328.
 František Josef císař 333, 341—346.
 František Karel arcikníže 341.
 Františkání 73, 74.
 z Fridberka Ojif 75, 76, 81.
 Fridland 232, 289, 295; páni z Fridlandu 87.
 Fridrich kníže české 56, 59, 66.
 Fridrich císař I 53—57, 59; II 67—69, 72, 75—78, 80—82; III král německý (rakauský) 108, 109, 111—113, 115; IV král německý, III císař (V, wévoda rakauský) 206—208, 210—216, 218, 220—223, 226—230, 233, 234.
 Fridrich baworský wévoda 140.
 Fridrich brandenburský markrabí, z Hohenzollern 152, 166, 181, 187, 190, 192, 214, 215, 223, 224, 227, 230.
 Fridrich durynský landhrabí 190.
 Fridrich falcký 222, 223; IV 272; V 279—285, 287, 289.
 Fridrich Hermana Badenského syn 82.
 Fridrich míšenský markrabí 104, 109, 110, 130, 176, 181, 185.
 Fridrich II král pruský 308, 310, 313, 315; Fridrich Wilém 322.
 Fridrich II rakauský wévoda (Bojowný) 75—77, 79, 80; III, w. Fridrich král německý; V, w. Fridrich III císař.
 Fridrich saský wévoda 190, 212—215, 221.
 Fulda 76.
 Fürstenberk 100, 125.
 Gallas 295, 297.
 Gaudentius; w. Radim.
 Gellheim 104. Gerow 190, 214.
 Gertruda manž. Wladislawa II 51, 63, 66.
 Gertruda synowkyně Fridricha II rakauského 77, 79; 80, 82, 83.
 Geysa 27. Gmünd; w. Parlér.
 Godegisil 5. Gordon 295.
 sw. Gótharda hora 181.
 Götz 293. Grimma 190.
 Grojský Wiprecht 42, 46, 47, 53; Wácslaw 48.
 Gryfina 103. Guido kardinal 52.
 Günther 38.
 Gustav Adolf 242—294.
 Guta manž. Wácslawa II 97, 100, 101, 104, 105.
 z Gutšteina páni 73.
 Habry 179.
 Hadrian II papež 17.
 Halič 26. Hamburk 190.
 Hana 79.
 z Harracha Arnošt arcibiskup 302.
 Hartman syn Rudolfa z Habsburka 95.
 z Hasenburka páni 73; w. Zajíc.
 Hasišteinský Bohuslaw z Lobkowie 237.
 Hauska; w. Loquis.
 z Hauský páni 112.
 Hawlíček Karel 345.
 Hedwika králowna polská 140.
 Heidelberg 140, 151.
 Heilbronn 285.
 z Henneberka Bertold 111.
 Heralec 128.
 Heralt purkrabí Olomaucký 73.
 Hercynský les 1.
 Heriman 18. Heristal 13.
 Herman 47.
 Herman Badenský markrabí 80—82.
 Herman Brandenburský markrabí 104, 106.
 Herman durynský landhrabí 68.
 Heřman z Ralska 64.
 Herštein 128.
 Hilarius děkan Pražský 229.
 Hlawsa Jan z Liboslawě 244, 248.
 Hlohow 47, 48; kníže Hlohowský Jindřich 103, 104; Přemek 117, 120.
 Hluboká 101, 125, 216, 296.
 Hnězdno 26, 29, 32, 38, 105, 108.
 Hněwin most; w. Most.
 Hof 190.
 Hohenfridberk 310.
 z Hohenlohe Jiří 281, 282, 284.
 Hohenstaufowé 50.
 Hojno 188.
 Holešowice 166, 254.
 Holický Aleš ze Šternberka 197, 213.
 Holič 112.
 Hölzler Konrad 220.
 Homoň 23.
 Honorius III papež 70.
 Horažďějowice 107, 181.
 Hořice 181. Horka; w. Pardus.
 Hostinný 51, 183.
 Hostiwit 12, 18. Hostýn 79.

- Hoyerswerd 229, 231.
 Hrabiše 61, 73. Hrabišici 64.
 Hradec Jindřichův 211, 229, 302; p ni
 z Hradce 73, 86, 95; Jindřich 211;
 Menhart 189, 196, 197, 201, 211, 212,
 213; Oldřich 201, 205—207, 213.
 Hradec nad Labem, Králové 12, 19,
 23, 43, 49, 50, 64, 85, 108, 112, 125,
 161, 165, 166, 173, 182—184, 198,
 202, 203, 205, 296, 297, 310, 314, 316;
 biskupství Hradecké 302, 317; Hra-
 decký kraj 125, 203, 207, 210, 214,
 239, 312.
 Hradec štyrský 83, 89.
 Hrádek; w. Kriwoklát.
 Hradiště Mnichowé 64, 165, 315.
 Hradiště klášter na Morawě 79, 231.
 Hradiště město na Morawě 192, 231,
 232.
 Hrob 276. Hromádka Jan 171.
 Hron 61. Hronowici 61, 73.
 Hroznata 62, 63, 73.
 Hubertsburk 313.
 Huler Sigmund 143.
 Huňády Jan 218, 219; Ladislaw 219;
 w. Matiaš Corvinus.
 Hus Jan 141, 147—155, 250.
 z Husi Mikuláš 159, 160, 162, 163, 166,
 170, 171.
 Husinec 147. Hvězda 233.
 Hvězda Jan z Wicemilic (Bzdinka)
 178, 179, 180, 181, 184.
 Charwát Jan 180.
 Charwáti (w Čechách) 7, 22, 25.
 z Chaustníka páni 73.
 Cheb 60, 77, 91, 95, 96, 101, 104—106,
 115, 140, 141, 176, 190, 192, 193, 196,
 203, 204, 221, 223, 252, 278, 294, 295,
 298, 302, 310; kraj Chebský 344.
 z Chluma Jan 155.
 Chlumec 46, 49, 256, 315, 326.
 Chocenice 313.
 Chomautow 172, 252, 266, 302.
 Chotěboř 171. Chotěbuz 224.
 Chotek Rudolf 321, 329.
 Chotěšow 63, 73, 171.
 Chotusice 309.
 Chrudim 23, 68, 85, 108, 171, 174, 297;
 kraj Chrudimský 125, 203, 207, 312.
 Chrudoš 11.
 z Chuděnic páni 73.
 Chwojno 51. Chýnow 23, 128.
 Ilow Kristian 295.
 Innocentius papež III 68, 69; IV 80,
 81, 83, 88; VI 132—134; VII 150.
 Insbruck 117, 336, 337, 340.
 Isabella královna kastilská 241.
 Israelité 317.
 Jágel; w. Wladislaw II král polský.
 Jakaubek ze Stíbra 156, 157, 175,
 176, 178, 186.
 Jakub I král anglický 289.
 Jan král český 109—123.
 Jan arcibiskup moravský 21.
 Jan arcibiskup Pražský, Očko 135, 142;
 z Jenšteina 143, 144, 148.
 Jan biskup Pražský I 63; IV (Dražický)
 112, 116, 128.
 Jan baworský wévoda 140.
 Jan brandenburský markrabí 77.
 Jan papež VIII 18; IX 20, 21; XXII
 116; XXIII 152—154, 158.
 Jan syn Rudolfa syna krále Rudolfa I
 108.
 Jan Fridrich kurfirst saský 250—253.
 Jan syn Tistůw 47.
 Jan Galeazzo; wiz Visconti.
 Jan Jindřich markrabí moravský 117,
 119—121, 131, 132, 139.
 Jan Jiří brandenburský 308.
 Jan Jiří kurfirst saský 278—280.
 Jan Soběslaw biskup Litomyšlský, pa-
 triarcha Aquilejský 139, 143, 152.
 Jan Zhořelecký 139, 145.
 Jan Železný biskup Litomyšlský, Olo-
 maucký 146, 155—157, 182.
 Jankow 297.
 z Janowa Matěj 142.
 z Janowic páni 73; Jan 234.
 Jaroměř 32, 108, 174, 198, 315.
 Jaromír biskup (Gebhart) 39—42.
 Jaromír kníže 32—37.
 Jaroš syn Ctiborůw 81, 82.
 Jawor 138, 193, 222; kníže Jaworský
 Jindřich 112, 114, 117, 119, 120.
 z Jelení Wacslaw saukenník 255.
 Jenštejn; w. Jan arcibiskup.
 Jeronym Pražský 153, 157.
 Jesenský Jan 286.
 Jesuité 257, 258, 266, 268, 277, 286—288,
 293, 302—304, 311, 312, 314, 336, 341.
 Jewičko 79.
 Jičín 178, 302, 326.
 Jihlawa 97, 178, 182, 192, 200, 205,
 213, 214, 217, 220, 221, 233, 243, 344.
 Jindřich baworský wévoda 22, 28, 82,
 88, 91, 92, 94, 115, 120.
 Jindřich cisar (král německý) I (Ptáč-
 ník) 21, 23, 25, 26; II 33—35; III 38;
 IV 41, 42, 44, 45; V 45—49; VI 59,
 67; VII 109—111.
 Jindřich durynský landhrabí 77.
 Jindřich francauzský král III 261;
 IV 272.
 Jindřich Fridricha II císaře syn 72,
 76, 83.
 Jindřich Jiřího Poděbradského syn;
 w. z Poděbrad.
 Jindřich korutanský 107—110, 113,
 117, 119.
 Jindřich Lew 53, 54.
 Jindřich míšenský markrabí 77; 88.

- Jindřich Pyšný 50.
 Jindřich rakauský wévoda II (Jasomirgott) 53, 54, 57; syn Albrechta I 115.
 Jindřich Wladislawa I syn 52, 53, 59.
 Jindřich Wratislawský kníže I 75; II (Pobožný) 74, 75, 78; IV 97, 100, 101, 103; VI 117, 120.
 Jiří král; w. z Poděbrad.
 Jiřík maršálek 62, 73.
 Jiskra Jan z Brandýsa 202, 208.
 Johanna manž. Filippa burgundského 241.
 Johanna manželka Wácslawa IV 140.
 Johannité 64, 128.
 Josef I 305, 306; II 314—322; Josef syn Leopolda II 330.
 Jošt markrabí morawský 139, 140, 144—147, 152.
 Judita manželka Břetislawowa 36.
 Josefow 316.
 Judita manž. Wladislawa II 56, 63, 66.
 Julian Cesarini 191—193, 210, 211.
 Kačina 197.
 Kadaň 12, 14, 125, 248, 251, 270.
 z Kaiseršteina Jan Wácslaw 309.
 Křališ 122.
 Kalixtus III papež 219, 221.
 Kalka 78.
 Kalvinisté 274, 279, 280, 288, 316, 317.
 Kaňk 178.
 Kapistran Jan 215, 217, 219.
 Kaplěš Kašpar ze Sulewic 286.
 Kapucini 302.
 Kardinál Jan 178.
 Karel burgundský wévoda 230.
 Karel císař I (Veliký) 13, 14; II (Holý) 14, 16; III (Tlustý) 19; IV (Wácslaw) 113, 115, 118—139; V 241, 243, 247, 249, 250, 252, 253, 255—258; VI 305—307; VII 308—319.
 Karel Ferdinanda I syn, štyrský 258, 261, 265.
 Karel francauzský král IV 114; V 145; VII 220.
 Karel lothrynský 309, 310.
 Karel Karla Velikého syn 14.
 Karel I uherský král (K. Robert) 105, 106, 112, 116, 118.
 Karel Emmanuel savojský 275, 278, 279.
 Karel Ferdinand arcikníže 332.
 Karel Gustav falckrabí 298.
 Karloman 17—19.
 Karlštejn 131, 143, 145, 166, 169, 180, 181, 184, 217, 239, 276.
 Karmelitani 131, 136.
 Kartasi 78.
 z Karvajal Jan 211, 212, 221.
 Katalaunské pole 5.
 Kateřina Jiřího Poděbradského dcera 221.
 Kateřina Karla IV dcera 130, 138.
 Kottwalda 3. Kauba 207, 208.
 Kaudelník; w. Welek.
 z Kaunic páni 73.
 Kauřim 23, 64, 85, 173, 183, 205; kraj Kauřimský 125, 207, 312.
 Kázi 10—12; hrad Kázin 12, 13.
 Kazimír král polský I 37, 38, 39, 119, 122, 137—139; II 204, 206, 218, 220, 227, 228, 232—234.
 Kdansko 195. Kepler 262.
 Khlesl Melichar 268, 269, 276, 277, 302.
 Kladruby 63, 143, 171, 172.
 Kladsko 23, 48, 79, 85, 86, 97, 103, 125, 165, 189, 232, 309.
 sw. Kláry řád 73.
 Klatovský Borek 177.
 Klatowy 85, 172, 181, 282, 298, 302, 305; Klatovský kraj 312.
 Klecanský 339.
 Klem 145. Klen 11.
 z Klenového Přibík 186, 187, 196.
 z Klimberka Jindřich 122.
 Kliment papež I (swatý) 19; IV 91; VI 121, 122, 131; VII 139, 140, 146; XIV 314.
 z Klinšteina páni 73.
 Klokoty 173. Kocel 17, 18.
 Kochan 37.
 Kojata Wšeborůw 40, 41, 61, 64.
 Kolda Jan ze Žampacha 203, 210, 213, 214, 219.
 z Koldic Albrecht 201; Hanuš 214.
 Kolín na Labi 85, 97, 108, 110, 125, 173, 178, 188, 197—199, 202, 213, 232, 234, 243, 297, 313.
 Kolín na Rýně 122, 177; Konrad arcibiskup 89.
 Koloman král uherský 46.
 z Kolowrat páni 73; Fridrich 184, 190; Hanuš 184, 190; Filipp Krakowský 309.
 Kolperk 187.
 z Kolšteina Hynek 170, 186, 187.
 Komenský Jan Amos 304.
 Königsmark 298.
 Konopiště 182, 231, 315; w. ze Šternberka.
 Konrad arcibiskup Pražský (z Vechty), prvé biskup Olomaucký 154, 157, 174—176, 189, 193.
 Konrad Brněnský kníže, potom český 39, 40, 42, 43.
 Konrad císař (král) německý I 21; II 36—38; III 50—53; IV 77, 82, 88.
 Konrad Olomaucký kníže 117.
 Konrad II Otto, kníže Znojemský, potom český 50—53, 57—59.
 Konradin 91.
 Konstantinopole; w. Cařihrad.

- Kopidlanský Jiří 240.
 Kopisty 316.
 Koranda Wácslaw 216.
 Korneuburk 95.
 Korybut; w. Sigmund.
 Kostelec černý 214; w. Sádlo.
 Kostelec na Labi 183.
 Kosmas biskup 44.
 Kosmas děkan 64.
 Kostkové 237; Bohuše 254; Wilem z Postupic 181, 197.
 Kostnice 154—158.
 Košice 223. Kozáci 281.
 Kozáři 19. Kozí, hrad 154.
 Krajířové z Krajku 237; Arnošt 254.
 Krakow český 12.
 Krakow polský 19, 26, 32, 38, 53, 78, 83, 101, 103, 104, 108, 116, 122, 151, 165, 180, 183, 191, 194, 233, 334.
 Krakowec 154. Králice 263.
 Králowec (Königsberk) 89.
 Králowic Jan 185, 190.
 Krása 47; Jan 164.
 Krasikow; w. Šwamberk.
 z Krawař páni 73; Petr 177; Wácslaw 177.
 Kremž 92. Křesina 35.
 Křesomysl 12.
 Kressenbrunn 90, 91.
 Kristian danský král 289, 292.
 Kristian saský kurfürst 271.
 Křišťan; w. z Prachatic.
 Křištof wévoda baworský 205.
 Křiwoklát (Hrádek) 48, 115, 120, 125, 169, 184, 217, 248, 256.
 Křiwsaudow 128.
 Křiženec 182. Křižky 161.
 Křižovníci s červenau hwězdau 74, 128.
 Křižovníci hrobu božího 64.
 Krňow 308, 309. Krok 10, 12.
 Kroměžif 182, 341, 342; w. Mlič.
 Krumlow 215, 266, 273, 281, 302.
 Krupka 185.
 Krušina Hynek z Lichtenburka 165, 170, 173, 175.
 Kubín 190, 224.
 Kulmbach 190, 252.
 Kumani 83, 92, 96.
 Kunětická hora 166, 197, 203.
 Kunigunda manž. Wácslawa I 68, 71, 75, 81.
 Kunigunda manž. Přemysla Ot. II 90, 97—100.
 Kunratice 160, 162, 171, 197.
 Kunrinkowa Aneška 90.
 z Kunštatu páni 73; w. z Poděhrad.
 Kunwald 225.
 z Kunwalda Pešík 207, 212.
 Kupecký 304.
 Kusa Mikuláš biskup Brixenský 215.
 Kutnáhora 85, 102, 105, 106, 108—110, 146, 164—166, 169—172, 174, 176, 178, 179, 181, 183, 192, 194, 209, 210, 212, 231, 296, 302.
 Kwedlinburk 27.
 Kyjew 53, 78, 91. Labe 1.
 Lacenbok Jindřich 155.
 Ladislaw král apulský 152—154.
 Ladislaw král český (Posthumus) 207—220.
 Ladislaw král uherský I (swatý) 43; IV 93, 100, 101.
 Landsberk 100, 294.
 Landskron 100.
 z Landšteina páni 73; Wilem 112, 131.
 Landus Jeronym 226.
 Lange loys 281. Lanoy 268.
 Lanz 40. Latour 341.
 Laudon 313, 315, 316, 322.
 Lauňowice 63.
 Launy 161, 166, 170, 172, 176, 181, 199; Beneš z Laun 237.
 Lavant; w. Rudolf. Láva 237.
 Lazar Žid 136.
 z Lažan Jindřich 154.
 Ledeč 165. Legnano 57.
 Lehél 26.
 Lehnice 78, 117, 188, 308; Ludwik kníže Lehnický 193.
 z Lemberka páni 73, 87.
 Lémuzi 7, 11, 12, 15.
 Leopold, Bořiwoje II syn 52.
 Leopold cisař I 298, 304, 305; II 322, 323.
 Leopold Passowský a Strassburský biskup 271—273, 279.
 Leopold rakauský wévoda II 42; III 45, 50, 138; IV 50, 51; V 57, 58; VI 70, 72.
 Leopold Wilem arcikníže 297.
 Leslie 295. Lešek Černý 103.
 z Leštna páni 73. Letné 254.
 z Leuchtenburka Oldřich 111.
 Lew III papež 14.
 Lewý Hradek 12, 15, 19, 27.
 Lhota 65; u Rychnowa 225.
 Libeň 183, 270.
 z Liběšic páni 112.
 Libice 12, 23, 29, 47, 48.
 Libštejn 190. Libuša 10, 11.
 Lichtenburk 72, 125, 174, 188, 190, 231; w. Bitowský, Krušina.
 z Lichtenburka páni (a z Ronowa) 73, 86, 102, 112.
 z Lichtenšteina Karel 269, 284, 285, 287, 291.
 Linec 247, 275, 336.
 Lipá 185; Lipský kraj 344.
 z Lipé páni 73; Bertold 120; Jindřich 106, 108, 109, 111—115, (mladší) 118.
 Lipany 197. Lipnice 157, 165.

- Lipsko 151, 190, 294, 326.
 Litice 216; páni z Litic 73.
 Litoměřice 12, 31, 41, 63, 64, 82, 85, 86, 125, 166, 171, 172, 174, 199, 251, 253—255, 296, 297, 315; biskupství 302, 317; kraj Litoměřický, župa 15, 207, 312.
 Litomyšl 23, 53, 63, 86, 139, 143, 174, 184, 231, 254, 256; biskupství 122, 199, 200, 209, 237; viz: Jan Soběslav, Jan Železný.
 Litožnice 166. Litowl 79.
 Liutpold wévoda baworský 21.
 z Lobkowic Jiří 266, 267; Ladislav 267; Mikuláš 176; Zdeněk Popel 270; w. Hasišteinský.
 Loděnice 57, 58. Lodi 154.
 Lohelius Jan 276, 302.
 Löhner 341.
 Loket 81, 86, 112, 113, 125, 252, 284.
 Loketsko, Loketský kraj 204, 312.
 Lomnice 170, 199, 277, 278.
 Londýn 149.
 Loquis Martin, jinak Hauska 173, 177.
 Lorek 44.
 Lothar císař 16, 49, 50.
 Lowosice 313.
 Lübek 292. Lublana 92.
 Lubno 187. Lubová 206.
 Lucemburk 109, 114, 119—122, 131, 140, 142, 241.
 Lučané 7, 12, 14, 15.
 Lučice 48. Luděk 14.
 Ludmila (swatá) 19, 22, 23.
 Ludmila dcera krále Jiřího 223.
 Ludvík baworský wévoda 88, 91—94, 218, 222, 223, 230, 246.
 Ludvík brandenburský markrabí, později wévoda baworský 121, 130, 133, 137; Ludvík Říman 133, 138.
 Ludvík císař (král německý) I (Pobožný) 14, 15; II 14, 16—19; III (Dítě) 21; IV (baworský) 111—113, 115, 117—122, 130.
 Ludvík císaře Leopolda II syn 329.
 Ludvík český král 240—245.
 Ludvík VII francouzský 53; XIV 305.
 Ludvík I uherský 122, 137—140.
 Lukáš bratr 236.
 Lukka; w. Fernand.
 Lüneburk 190.
 Luther 243, 244.
 Lutherani (ewangeličtí, protestanti) 243—250, 256, 258—260, 262, 263, 265, 270, 274, 279, 286, 288, 316, 317.
 Lutold kníže Znojemský 50.
 Lutter 289. Lützen 294, 326.
 Lužice 9, 26, 34—36, 41, 53, 54, 61, 88, 114, 115, 130, 138, 139, 146, 152, 164, 187, 189, 201, 211, 213, 214, 217, 221, 224, 226, 227, 229—232, 234, 238, 246, 252, 254, 263, 269, 277, 278, 280, 281, 284, 288, 292, 294—296, 326.
 Lysá 35, 37, 288. Madrid 275.
 Maďaři 20, 24, 25.
 Magdeburk 86, 190, 255.
 Magenta 346.
 Mailberk 42, 118.
 Maillebois 309.
 Malešice 270. Malešow 183.
 Malín 45.
 Manderscheid; w. Mauricius.
 Mansfeld Arnošt 278, 279, 281, 284, 285, 287—290.
 Mantua 118, 292.
 Maradas 293. Marburk 147.
 Marcus Aurelius 4.
 Marek probošt Pražský 63.
 Marchek 96.
 Marie Jana krále sestra 114.
 Marie Ludwika krále manž. 241, 243.
 Marie manž. Maximiliana II 256.
 Marie manž. krále Sigmunda 140.
 Marie Terezie 307—316.
 Marketa dcera Leopolda VI rakauského, manž. Přemysla Ot. II 72, 83, 90.
 Marketa Jana krále dcera 115.
 Marketa Jindřicha korutanského dcera. 117, 119—121.
 Marketa Wácslawa II dcera 107.
 Markwart (z Ralska) 62.
 Markwartici 68, 73.
 Marobod 2, 3. Marobudum 3.
 Martin V papež 158, 159, 164, 186, 187, 191.
 Martin della Scala 117, 118.
 z Martinic páni 73; Jaroslaw Bořita 268, 277.
 Matěj paustewník 243.
 Matiaš císař 261, 267—278.
 Matiaš Corvinus (Huňady) král uherský 219—223, 228, 230—234, 238.
 Mauricius arcibiskup Pražský (z Manderscheidu) 309.
 Mauricius, wévoda saský 251—253, 257.
 Maximilian I 227, 241, 243; II 256, 258—261, 265; syn téhož 261, 272, 276, 277.
 Maximilian baworský 280—282, 284, 287, 292—294.
 Maximilian Josef 310, 315.
 Mayer Martin 223.
 Mečislav I 26, 27, 28; II 35, 36.
 Mečka; w. Anna.
 Mediolan 54, 55, 117, 132, 146.
 Mehemed aga 281.
 Mělník 12, 31, 63, 85, 113, 114, 125, 166, 173, 205, 210.
 Memmingen 292.
 Menhart Gorický a Tyrolský II 82, 94; III 137.

- Mensdorf 339.
 Menší bratři, Minorité 73, 74, 128, 136.
 Mergentheim 140.
 Merseburk, Mezibor 34, 69.
 Methodius 16—18, 20.
 Metternich 331. Metz 133.
 Michal de Causis 155.
 Michal císař 16.
 Michal Wsewolodowič 90.
 Michalowice 184; páni z Michalowic 73.
 Mikuláš biskup Pražský 81.
 Mikuláš V papež 211, 215, 218, 219.
 Mikuláš Jindřichův od Řebříků 209.
 Mikulášenci 177.
 Mikulow 287.
 z Miletínka Diwiš Bořek 170, 182, 187; 188, 197, 199, 203, 204.
 Milewsko 63, 165, 196.
 z Milheima Jan 142.
 Milič Jan z Kroměžírě 134, 135.
 Milík 67.
 Milosrdní bratři 302.
 Minorité, w. Menší bratři.
 Minsterberk 188; w. z Poděbrad.
 Minsterberský kníže Bartoloměj 241; Bolek II 120; Jan 189; Karel 241, 244.
 Mirandola; w. Augustin.
 Miroslaw 51, 63.
 Mišenský probošt Wacslaw 144.
 Mitzlaw 289. Mlada 27.
 Mnata 12.
 Mnich Jindřich z Basilee 122.
 Michow 140, 188, 309.
 Modena; w. Filip.
 Mohelnice; w. Antonin.
 Mohuč 27, 29, 41, 58, 67, 69, 91, 122, 133, 177, 187, 223, 293; arcibiskup Gerhart 104; Liutprecht 18; Petr 111, 112; Sigmund 71.
 Mojmir I 15; II 20, 21.
 Mojslaw 18. Molwice 308.
 Morawa 1—3, 9, 10, 14, 19—21, 26, 32, 36, 37, 39, 40, 43, 52, 58—60, 71, 75, 77, 79, 80—83, 96—99, 103, 109, 111—113, 115, 131, 152, 160, 164, 170, 174, 175, 177, 180, 182, 183, 185, 186, 188, 190, 192, 194, 195, 197—199, 201, 211, 213, 217, 220, 221, 226, 229—234, 238, 246, 250, 252, 254, 255, 263, 266, 269, 270, 275, 278, 281, 282, 284, 289, 297, 299, 302, 319, 331, 332.
 Morena 8.
 Most (Hněwin most) 81, 85, 125, 176, 185, 186, 215, 219, 221.
 Motol 282. Muháč 245.
 Muhammed II 219.
 Mühlberk 253. Mühlendorf 115.
 Müller Josef 332. Munici 37.
 Münster 298.
 Mutina 44, 46, 47.
 Mystopol Jan 249, 250, 256, 257.
 Mýto 85, 174, 184, 231.
 Načerat 51, 52, 61.
 Náchod 175, 203, 210, 219, 295; páni z Náchoda 73.
 Naipperk 308.
 Napoleon I 325, 326; III 346.
 Narbonne 158. Neapole 59.
 Neklan 12, 15.
 Němci w. Čechách 66, 71, 72, 85—87, 97—99, 103, 109, 113, 125—127, 154, 161, 164, 170, 265, 286, 303, 314, 318, 329, 334, 336, 339, 340.
 Němčí 189, 191, 199.
 Němečtí rytíři 73, 88, 89, 122.
 Nepomuk 165; sw. Jan Nepomucký 302, 307.
 Nesmily 206. Netolici 23.
 Neuman 295. Nezamysl 12.
 Niklasek 160.
 Nimburk 110, 173, 183, 199, 234, 293, 296.
 Nisa 188, 234. Nišané 42.
 Nitra 17, 20, 92.
 Nördlingen 296.
 Normberk 56, 68, 69, 94, 133, 140, 152, 175, 181, 185, 191, 192, 229, 290, 294; purkrabí Normberský Fridrich 94.
 Nostic Albert 337; František Antonin 327.
 Novavilla; w. Filip.
 Nowé město na Medhuji 295.
 Nowé město za Widní 216, 218, 227.
 Nowýhrad 38. Nýrsko 230.
 Obořiště 184.
 Očko; w. Jan arcibiskup.
 Odolen Střížův syn 54.
 Ojír; w. ze Fridberka.
 Olawa 308.
 Olbram arcibiskup Pražský, ze Škworce 146, 149.
 Oldřich kníže český 33—37.
 Oldřich kníže Brněnský 44, 45, 50.
 Oldřich Soběslawa I syn 53, 56, 57.
 Oldřich wévoda korutanský 77, 81, 88, 89, 91, 92.
 Oldřiš 32, 48. Olešnice 251.
 Oliwetská hora 163.
 Olomauc 37, 39, 40—42, 45, 47, 50, 52, 55, 73, 77, 79, 83, 91, 103, 106, 116, 117, 174, 192, 215, 220, 221, 231, 232, 234, 297, 309, 310, 341, 344; biskupství Olomaucké 39—42, 122, 131, 199, 209; arcibiskupství 317; biskupové: Bruno 97—99; Jan Železný 157; Wacslaw 157; w. Konrad arcibiskup, Zdik.
 Omuntesberk 19.
 Ondřej biskup Pražský 70.
 Ondřej král uherský II 75, 76; III 105.
 Opatowice 63, 173.

- Opawa 36, 77, 79, 83, 98, 99, 122, 131, 222, 232, 234, 284, 309; kníže Opawský Mikuláš 90, 96, 98, 99, 101, 106, 131; Wácslaw 188.
- Opawsko 15.
- Opočno 41, 184, 295.
- Opole 83, 88, 103; kníže Opolský Bolek 188.
- Oreb 159, 165, 170.
- Orleanská panna 189.
- Osek 64, 176, 192, 221; páni z Oseka 73.
- Osnabruk 298. Ostaš 175.
- Ostermann 326. Ostřihom 28.
- Ostromeč 199.
- Ostrów 31, 63; w. z Waldšteina páni.
- Oswětim 188.
- Otmochow 188, 191, 199.
- Otowalský Arnošt 298.
- z Ottersdorfa Sixt 254, 286.
- Otto baworský wévoda 76, 77, 82, 88, 106, 109.
- Otto brandenburský markrabí 77, 88, 93, 96—100, 104, 133, 138, 139.
- Otto císař I 25—28; II 28; III 28, 32, 33; IV 67—69.
- Otto franský markrabí 36.
- Otto Olomaucký kníže 39, 40, 42, 46—50, 52.
- Owenee 166. Pačkow 188.
- Palacký 334, 337.
- z Pálče Štěpán 154, 155.
- Paltram 95.
- Pardubice 174; w. Flaška; kraj Pardubický 344.
- Pardus Jan z Horky 194, 196.
- Paříž 114, 118, 119, 191.
- Parléř Jan 141; Petr z Gmündu 137, 141.
- Parma 118.
- Passow 16, 91, 94, 257, 271—273.
- Pašek Jan z Wratu 242, 244, 245, 247—249.
- Paulani 302. Pavía 158, 182.
- Pawel II papež 227—230, 233.
- Pawel Dětrichow 207, 212.
- Payne; w. Engliš.
- Pelhřimow 128, 211, 213; Mikuláš z Pelhřimowa (Biskupec) 176, 194, 216.
- Perno 190, 214, 221, 253.
- Pernow 188.
- z Pernšteina Wilem 73, 234, 242.
- Peruc 62. Perun 8.
- Peta 78.
- Pětipeský Wácslaw 258.
- Petřín 47, 82, 137, 273.
- Piaristé 302, 314.
- Piccolomini 295, 305.
- Pikarti 173, 175, 177, 178, 256.
- Pillersdorf 334, 336, 337, 340.
- Pipa z Ozory 177. Pipin 13.
- Pirkštein; w. Ptaček.
- Pisa 132, 150, 151.
- Písek 125, 161, 163, 181, 198, 216, 273, 281; kraj Písecký 125.
- Pius papež II (Aeneas Sylvius) 214, 219, 221, 222, 225—227; IV 258; VI 318.
- Plasy 63.
- Plawno 190; Jindřich z Plawna 177.
- Ples 316. Plock 117, 119.
- Pluh Kašpar z Rabšteina 252, 254.
- Plzeň 12, 28, 48, 50, 52, 62, 64, 71, 85, 125, 161, 163, 172, 177, 187, 190, 192, 195—197, 201, 215, 228, 229, 253, 255, 270, 278, 279, 282, 284, 285, 295, 298, 302.
- z Plzně Prokop 176, 187, 209.
- Plzensko, Plzenský kraj 125, 183, 184, 187, 192, 207, 312, 344.
- Pobraslaw 29. Počaply 84.
- Podbrdský kraj 207, 307.
- Poděbrady 185, 212, 213, 216, 248, 296.
- z Poděbrad páni 73; Boček z Kunštatu 75; Hynek 185, 221, 248; Hynek Boček 183; Jindřich kníže Minsterberský 222, 223, 227, 231, 232; Jiří, z Kunštatu, král český 210—233; Viktorin kníže Minsterberský 170, 210, 222, 226, 227, 229—232.
- z Poděhus Jaroš 90.
- Podlažice 63, 174.
- Podiwín 41.
- Podwinský Jan 160.
- z Polenska páni 201, 214.
- Police 86, 175.
- Polička 85, 100, 108, 174.
- Polúdnice 8.
- z Polžic Harant 286.
- Pomuk 64; Jan z Pomuka 143, 144.
- Pořej 29.
- Poříčí na Sázawě 166.
- Postoloprty 15, 35, 63, 166.
- Postupice; w. Kostka.
- z Potšteina páni 73.
- Poznaň 118.
- Premonstrati 63, 86.
- Praha, Pražané 11, 15, 19, 24, 25, 31, 34, 35, 39, 42, 44, 45, 47, 48, 57, 58, 71, 72, 89, 97, 98, 102, 104, 109, 110, 112—114, 128, 134, 135, 141, 145, 146, 148, 152—154, 156, 159—162, 164—168, 170—176, 178, 180—189, 192—208, 213, 214, 217, 218, 220, 224—227, 233—236, 238, 240—259, 261, 265, 266, 269—273, 275—277, 282—288, 291, 293—299, 302, 305, 307, 309, 310, 313, 315, 319, 320, 323, 324, 326, 327, 330—333, 335—342; sw. Ambrože klášter 136; sw. Appollinariše 137; arcibiskupství 122, 196, 198—200, 209, 249, 256, 257, 266, 276, 286; arcija-

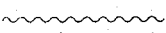
- henství 64; Benátky 135; sw. Benedikta na Starém městě 73; Betlemská kaple 142, 147, 153, 154; Bílá věž 101; biskupství 27, 31, 32, 59, 64, 67, 70, 71; sw. Františka 73, 74, 77; sw. Hawla 134; hrad Pražský 35, 37, 39, 48, 52, 56, 58, 81, 82, 84, 97, 101, 118, 119, 125, 145, 165—167, 174, 183, 319; Hradčany 137; sw. Jakuba 73; Jerusalem 135; sw. Jiljí 127; sw. Jiří 22, 27, 37, 39, 52, 63; sw. Karla 131; Kartausy 128; sw. Kateřiny 136; sw. Klimenta na Poříčí 73; sw. Klimenta na Starém městě 73, 257, 258; sw. Kříže 128; křížovnícký klášter 257; p. Marie na hradě 19; Matky boží konec mosta (Johannité) 64, 143, 165; Matky boží sněžné 131, 159, 164; Menší město Čili Nowé město pod bradem 85; most 31, 137; Nebowidy 137; Nowé město 131, 136; Nowý trh 104; sw. Petra 73, 74; Poříčí 66; radnice 144; rychta 144; Saský dům 162, 167; Servité 136; Slowanský klášter 127, 131; Staré město 72, 82, 85, 86; Strahow 56, 63, 137, 165; sw. Štěpána 160; u Štupartů 118; sw. Tomáše 128, 165; tržiště 47; Týnský kostel 134, 183, 202, 212, 244; Ujezd 137; universita 131, 135, 136, 141, 142, 147, 148, 150—152, 155—158, 173, 180, 224, 237, 256, 263, 270, 274, 288, 302, 303, 311—314, 318, 323, 324, 328, 343; sw. Wawřince 73; sw. Wíta 24, 25, 27, 40, 52, 63, 97, 122, 136, 137, 141, 149, 168, 250, 258, 279, 280, 313; kapitula téhož kostela 202, 209, 229; sw. Wojtěcha 155; Všech Swatých 127, 136.
- Pražský kraj 344.
 Prachatic 170, 181, 198, 231.
 z Prachatic Křišťan 141, 187, 203, 209.
 Pracheň 61, 73.
 Prachenský kraj 125, 207, 312.
 Přecice 57, 61. Předlice 185.
 Přelauč 171.
 Přemysl 11; I (Otakar) 58—60, 66—72, 86; syn jeho 71, 75—77, 80; II (Otakar) 81—96.
 Přemysl král polský 103, 104.
 Přerow 79, 182.
 Prešpurk 21, 46, 90, 92, 93, 146, 188, 189, 206, 230, 269, 280, 323, 325.
 Přibislaw 183.
 Přibislawa 22, 25.
 Příbram 128.
 z Příbramě Jan 176, 186, 187, 189, 196, 202, 203, 209, 210, 213.
 Přimda 53, 55, 56, 73, 125.
 Prkoš 39.
- Prokop Holý, Welký 185—194, 196, 197.
 Prokop markrabí moravský 139, 145, 146, 152.
 Prokop swatý 37.
 Prokůpek, Prokop Malý 185, 187, 197.
 Prostějow; w. Reysek.
 Protiwín 125. Pšov 12.
 Pšowané 7, 12, 14, 19, 22, 24.
 Pštros 338.
 Ptaček Hynce z Pirkšteina 197, 199, 203—210.
 Puchník Mikuláš 144.
 Ráb 140. Rabí 165, 176.
 Rabnice 92.
 Rabštejn; w. Pluh.
 Radagais 5. Radecký 343.
 Radim (Gaudentius) 29, 32.
 Radislaw 23, 24, 26.
 Rajačič 336. Rajhrad 79, 232.
 Rain 293.
 Rákócy Jiří 297.
 Rakownik 282, 293.
 Rakownický kraj 307, 312.
 Ralsko 64. Ramée 273.
 Ratiboř 103, 188.
 Raudnice 64, 128, 174, 177.
 z Raupowa Něpr 144; Wácslaw 293.
 z Rausinowa Hertwik 203.
 Řečice 128. Ředhošť 62.
 Řehoř bratr 225.
 Řehoř papež VII 41, 43; IX 77, 78; X 94; XI 139; XII 150—152, 158.
 Reichenbach 322, 323.
 Reichenberk 295, 319.
 Remeš 145.
 Rendl Albrecht z Aušawy 239.
 Rense 122. Řepický Pawel 163.
 Retra 43. Retz 185.
 Reysek Matěj z Prostějowa 237.
 Řezno 20, 22, 24, 27, 45, 58, 76, 135, 198, 215, 218, 261, 287, 292, 294—296.
 Říčany 213. Rieger 337, 341.
 Richard Cornwallský 89—91, 93.
 Richelieu 289, 294.
 Richenberk 184.
 Richenburk 184, 229.
 Richsa 63.
 Řím 42, 132, 135, 138, 211, 215, 227, 228.
 Říp 7; kraj Řípský 207.
 z Risenberka páni 73, 165; Děpolt 78; Jan 165.
 z Risenburka páni [73]; Aleš 196, 200; Boreš 81; 84, 94, 95.
 Robert král Neapolský 117, 118.
 Roháč Jan z Dubé 185, 199, 202, 203.
 Rochlice 252.
 Rokycany 48, 64, 128, 171, 214, 282; Jan z Rokycan, Rokycana 183, 186, 189, 194, 195, 198—204, 206, 207, 209—212, 215, 225, 235.

- Roman Danilowič 83.
 Romowé pole 29.
 Ronow; w. z Lichtenburka.
 z Ronowa páni 73; Materna 184.
 z Ronšperka Dobrohost 228.
 Rosenberk 72.
 z Rosenberka páni 73, 86, 95, 101, 127, 131, 245; Jan 228, 229, 231, 232; Jindřich 145—147, 216; Jošt biskup Wratislawský 229; Oldřich 166, 170, 171, 175, 178, 183, 184, 186, 196, 197, 199, 204—216, 220; Petr 112—114; Wilem 266, 267; Wok 89, 90.
 Rossbach 313. Rostislaw 16, 17.
 Rostislaw Michalowič 90.
 Rožmitál 128.
 z Rožmitála páni 73; Zdeněk Lew 242—245.
 Rudolf biskup Lavantský, potom Wratislawský, legat papežůw 227—231.
 Rudolf Habsburský, král německý I 93—101, 104; syn jeho Rudolf II 97, 101; Rudolf III, král český 107, 108; Rudolf IV rakauský 130, 133, 137, 138; Rudolf II císař 260—273.
 Rudolf falckrabí 130, 132.
 Rumburk 319.
 Ruprecht falcký (Klem) 145—147, 151, 152.
 Rusálky 8.
 Sádlo Jan z Kostelce 178.
 Sadská 51, 63, 82, 137.
 Salzburk 11, 17, 57, 58, 88, 94, 215; arcibiskup Filipp (korutanský) 88, 89, 91, 92, 94; w. Wojtěch.
 Samo 10.
 Sandoměř 78, 103, 104.
 Sány; w. Čapek.
 Sázawa, klášter 37, 40, 43, 44, 63, 173.
 Sedlec 63, 109, 173. Seibt 314.
 Seidenberk 232. Sekow 89.
 Selim 261. Seň 275.
 Severus biskup (Šebř) 38, 40.
 Sezema, Sezima 62, 73.
 Sezemice 64, 174.
 Schaumburk 97.
 z Schellenberka páni 73.
 Schilling 335.
 Schmalkalden 250, 251, 253.
 Schmerling 343.
 Schnellendorf 308.
 Schorndorf 137.
 ze Schwarzburka Günther 130; Karol 326.
 Schwarzenberk 69; ze Schwarzenberka Felix 341, 344.
 Sido 3. Sidon; w. Filipp.
 Siena 182, 214. Sieradz 103.
 Sigibert 9.
 Sigmund císař 139, 140, 145—147, 152—155, 157—160, 177—204.
 Sigmund Korybutowič 180, 181, 183—188, 190, 191.
 Sigmund polský I 241, 246, 247; II (August) 261; III 278, 280, 281.
 Sigmund tyrolský 221.
 Sigovesus 1. Sion 202, 203.
 Siroťci 184—190, 192, 193, 197, 198.
 Sixtus IV papež 234.
 Skála 57, 58; páni ze Skály 73.
 Skála hrubá 68. Skalice 183.
 Skalice stříbrná 173.
 ze Skwiřina Ratmír 73.
 Slaná, řeka 79.
 Slaný 166, 172, 177, 184, 199; kraj Slanský 125, 307.
 Slawata Wilem 277, 301.
 Slawek 61, 64, 73.
 Slawibor 19, 22.
 Slawnik 26, 27.
 Slezsko, Slezané 10, 19, 26, 28, 32, 38, 39, 44, 116, 117, 119, 130, 162, 175, 187—190, 193, 205, 208, 210, 211, 213, 217, 221, 222, 226—234, 238, 246, 252, 254, 263, 266, 269, 274, 275, 277, 278, 281, 284, 289—291, 293—295, 297, 299, 302, 308—310, 331—333.
 Smil 52. Smil Bozejowic 40, 41.
 Smil z Tuhané 61.
 Smiřický Jan 187, 188, 197, 217.
 Soběbor 29, 34, 35.
 Soběslaw I 48—51, 199; II 53, 55—58, 66, 86; S. syn Děpoltův 68.
 Sobotka 188. Solferino 346.
 Soliman 243, 245, 247, 249, 261.
 Solnice 256. Soluň 16.
 Speyer 110. Spiš 195.
 Spytihněw I 19—22; II 38—40, 63; S. syn Bořiwoje II 52, 53; S. syn Wratislaw 1 22.
 Spytimír 18, 29. Srbiště 214.
 Stadice 11.
 Stadion František 341, 343; Rudolf 332, 333, 335.
 Stenawa 294.
 Stenowský kníže Jan 117.
 Stodory 22. Stožec? (Statz) 70.
 Strahow; w. Praha.
 Strachkwaz 26.
 Strachůw dwůr 182.
 Strakonice 128, 213, 214, 282.
 ze Strakonice páni 73, 128; Bawor 73, 107.
 Strassburk 271.
 Straubing 140.
 ze Strážne páni 73.
 ze Strážnice Bedřich 194, 199, 202—205, 213.
 Střela Mikuláš 232.
 Střelín 188. Střezimír 51.
 Střiboh 8.
 Střibro 85, 186, 187; w. Jakaubek.

- Sudoměř 163.
 ze Sulzbacha Wilem 63.
 Supíhora 128.
 Sušice 101, 282; Šimon Sušický 286.
 Swaroh 8. Swatawa 49.
 Swatopluk kníže český 45—47, 63.
 Swatopluk kníže morawský 17—20;
 S. syn jeho 20.
 Swatoslaw 18. Swětlá 186.
 Swidnice 138, 193, 222; Bolek kníže
 Swidnický a Jaworský 104, 122, 132,
 138.
 Swidrigal 191, 195.
 Swiněbrod 36. Swiny 170.
 Swojanow 100, 125.
 Šebř; w. Severus.
 Šenk Berthold z Emerberka 96.
 Šestměst 201. Škreta 304.
 Škworec; w. Olbram.
 Šlik Jindřich 283; Joachim 286; Ka-
 špar 204; Ondřej 279.
 Šloproň 93. Špilberk 231.
 Špitálníci 74.
 Špitálské pole 167.
 Šrol Jeronym 180. Štahlaw 11.
 Štěpán arcikníže 330.
 Štěpán baworský wévoda 138, 139.
 Štěpán uherský král I (swatý) 23, 36;
 III 55; IV 55; V 83, 90, 92, 93.
 Štěpanow 128.
 Šternberk 72, 73; na Morawě 73, 232.
 ze Šternberka páni 73; František 327;
 Jan 231; Jaroslaw 79; Kašpar 327;
 Petr 163; Zdeněk Křnopištský 214,
 220, 228, 229, 231.
 Šteyer Matěj 304.
 ze Štítného Tomáš 141.
 Štokrawa 231. Štolmiř 23.
 Štrobach Antonín 333, 335, 337, 341.
 Šwamberk, Krasikow 73, 171, 177,
 192.
 ze Šwamberka páni 73; Bohuslaw
 163, 170, 171, 180—182, 184, 185;
 Jan 197.
 Šwihow 184.
 Tábora 159—161, 163, 166, 171—173,
 177, 181, 184, 198, 202, 205, 210, 215,
 216, 273, 284, 298; Tábořský kraj 312.
 Tábor nový 174.
 Táboři 163—167, 170—172, 174—176,
 178—189, 192—199, 202, 203, 210,
 213, 216, 225.
 Tachow 125, 171, 181, 187, 192, 248.
 z Talmberka páni 73.
 Tataři 78, 79, 89—91, 126.
 Templáři 73, 128.
 Teplá 63, 73, 87, 94.
 Teplíce 63, 176, 185, 295, 326.
 Těptowici 37.
 Tereziín 316.
 Těšín 103, 107, 188, 309, 316.
 Teta 10—12. Tetín 12, 23.
 Tetwa Popelůw 11.
 Teutoburský les 3.
 Thakulf 16. Thassilo 13.
 Theatini 302.
 Thessalonika 16.
 Thumshirn 252.
 Thun Lew 335—337, 339, 340, 343, 345.
 Thurn Jindřich 271, 273, 276—282,
 284, 293, 294; mladší 283.
 Tiberius 3.
 Tilly 269, 281, 284, 285, 287, 289,
 292, 293.
 Tobiáš z Bechyně, biskup Pražský 98.
 Torstenson 297. Toruň 228.
 Towačowský z Cimburka Ctibor 237;
 Jan 235.
 Trčka Adam 295.
 Třebechowice 165, 180.
 Třebenice 185.
 Třebíč 183, 185, 231.
 Třeboň 209; páni z Třeboně 95.
 Trenčín 43, 119, 223; Matauš Tren-
 čanský 112.
 Trident 258, 259.
 Trier 122, 177, 187; Baldwin arcibi-
 skup Trierský 112.
 Trinitáři 302.
 Trnawa 182, 188, 190, 193, 199.
 Trocnow; w. Žizka.
 Trübensee 82. Trungau 19.
 Trutina 48.
 Trutnow 86, 174, 305, 315.
 Tuhaň 61. Tuňa 23.
 Turnow 178, 183, 231.
 Tursko 15. Tuto 24.
 Tycho Brahe 262.
 Týn Horšův 64, 128, 192.
 Týn Wltawský, Bechyňský 128, 196,
 231.
 Týřow 75, 82, 112, 125.
 Ujgetaj 78. Ulm 280.
 Unhošt 282.
 Uničov 79, 180; w. Albik.
 Unislaw 12, 46.
 Unstruta 41.
 Urban papež IV 91; V 135, 138; VI
 139, 140; VIII 302.
 Utrecht 306.
 Vandamme 326. Vangio 3.
 Vannius 3. Varus 3.
 Vechta; w. Konrad arcibiskup.
 Verdun 16. Verona 117.
 Vibillius 3. Vienne 128.
 Viktorin; w. z Poděbrad.
 Viola 107.
 Visconti Azzo 117, 118; Bernabo
 132, 138; Jan Galeazzo 146.
 Wacek 46, 48. Wácow 185.
 Wácslaw swatý 22—25, 49.
 Wácslaw kníže české 56, 58, 59.

- Wácslaw král I 68, 69, 71—80, 84;
 II 95—106, 111; III 105, 106; IV
 139—160.
 Wácslaw syn krále Jana 120, 121,
 131.
 Wácslaw syn Karla IV 137, 140.
 Wácslawa syn Maxmiliana II 261.
 Wakula 47.
 z Waldeka páni 73; w. Zajíc.
 Waldemar brandenburský markrabí
 114, 130.
 Waldemar danský král 168.
 Waldenští 225.
 Waldhauser 134, 35.
 Waldštejn 187; páni z Waldštejna
 73, 87; Albrecht 289, 292—295; Hašek
 Ostrowský 177, 179, 181.
 Wallis Olivier 315.
 Waňka 338. Waradín 204.
 Warna 211.
 z Wartenberka páni 73, 87; Čeněk
 157, 162, 165, 174, 175, 178, 181, 184;
 Jan (ze Stráže) 106, 108, 110—112,
 244; Jindřich 197; Markwart 141;
 Sigmund Děčinský 176.
 Weissensee 68.
 z Weitmile Šebastian 252.
 Welehrad 15, 20.
 Welek kaudelník 189, 190.
 Wěles 8.
 z Weleslawina Daniel Adam 263.
 Welislaw 52. Wesalie 175.
 Weselí 177; na Moravě 232.
 Wesna 8.
 Wchynský Wilem 294, 295.
 Wicemilice; w. Hwězda.
 Widení 76, 82, 94, 95, 104, 111, 146,
 151, 188, 205, 206, 211, 215—220, 226,
 241, 246—248, 257, 258, 261, 268, 269,
 272, 276—280, 285, 287, 291, 297, 299,
 300, 305, 308—314, 326, 331, 333, 334,
 336, 337, 340, 341.
 Wiklef 20, 149. Wilburka 43.
 Wildberk 145. Wildštejn 214.
 Wilem baworský wévoda 246.
 Wilem brunšwický wévoda 190.
 Wilem hollandský 80, 81, 88, 89.
 Wilem míšenský markrabí 144, 214,
 220, 221.
 Wilem III pruský 326.
 Wilem rakauský wévoda 17—19, 147.
 Wilemow 63, 173, 231.
 Wily 8.
 Windischgrätz 332, 337—341.
 Winchester Jindřich 187, 189.
 Winterberk 282; páni z Winter-
 berka 73.
 Wintif 38. Witek 61.
 Witislaw 18.
 Witkowa hora 167.
 Witkowici 61, 73, 95, 101.
 Witold 176, 180—183, 191.
 Witorad 15. Witoraz 12, 15.
 Witowec Jan 209.
 Wittenberk 244, 253, 262.
 Wladimír 78.
 Wladimír Veliký 27.
 Wladislaw kníže český I 45, 47—49,
 63; II 51—56, 63, 64, 66; III 59, 60,
 62, 67, 69, 71; král II 232—242.
 Wladislaw syn Soběslawa I 51, 52.
 Wladislaw syn Přemysla I 71.
 Wladislaw syn Wácslawa I 77, 79, 80.
 Wladislaw Opolský kníže 83, 88.
 Wladislaw polský král I (Lokietek)
 103, 105, 106, 116—118; II (Jagel)
 140, 147, 176, 177, 180—183, 191; III
 194, 205, 207—211.
 Wladiwoj 33. Wladoř 177.
 Wlasta 12. Wlastislaw 15.
 Wlaši w Čechách 265.
 Wlašim; w. Jan arcibiskup.
 Wlček Wácslaw 231, 233.
 Wltawský kraj 207, 307.
 Wneslaw 79.
 Wodňany 170, 181, 198, 231; Natha-
 nael Wodňanský 286.
 Wogastisburk 10. Wojen 12.
 Wojtěch, sw. 27—29, 32, 38, 49.
 Wojtěch Salzburský arcibiskup 57, 58.
 Wolfgang swatý 27.
 Wožice 163, 184.
 Wrangel Gustav 297, 298.
 Wrat; w. Fikar, Pašek.
 Wratislaw kníže český I 19—22; II
 38—43, 63, 66.
 Wratislaw kníže Brněnský 50, 52.
 Wratislaw syn Přemysla I 68, 69.
 Wratislaw hrdina na Hostýně 79.
 Wratislaw hrad 46, 68.
 Wratislaw město 39, 44, 147, 164,
 188, 193, 205, 217, 218, 221, 222, 226,
 227, 229, 230, 232—234, 243, 284, 309,
 342, 343; wiz z Rosenberka Jošt, Rudolf.
 Wrbata 63.
 Wršowici 28, 29, 34—37, 44—47.
 z Wrtby páni 73. Wšebor 64.
 ze Wšehrd Kornelius 237.
 Wünschelburk 184.
 Wurmbrand 337.
 Würzburg 52, 146, 187.
 Wýhoň Dub 34.
 Wyskytná 128.
 Wysoká, hora 52.
 Wyšebrod 209.
 Wyšegrad 119, 169.
 Wyšehrad 11, 19, 34, 35, 43, 45, 48,
 49, 51, 52, 58, 63, 81, 91, 111, 125,
 143, 144, 157, 160—162, 165—167,
 170, 212, 388; proboštowé Bertold 120;
 Jan 119.
 Z áblatí 279. Z áboj 14.

- Zahanský kníže Jindřich IV 117.
 Zajícové, 73, 232; Wilem z Hasenburka 166, z Waldeka 112—114; Zbyněk z Hasenburka 210; w. Zbyněk arcibiskup.
 Zápolský Jan 247, 249; Jan Sigmund 249, 258.
 Zárow 310. Zbečno 44, 125.
 Zbihněw 46.
 Zbraslaw 101, 128, 166; Konrad opat 106, 109, 110.
 Zbyněk arcibiskup Pražský I (Zajíc z Hasenburka) 150—153; II (Berka z Dubé) 268.
 Zbyšek z Trotiny 137.
 Zdenka dcera krále Jiřího 221.
 Zderad 42, 43, 64.
 Zdice 59, 183.
 Zdik Jindřich biskup Olomaucký 52, 53.
 Zelená hora 163, 228.
 Zerčíněwes 64.
 Zhořelec 114, 117, 131, 139, 294.
 Zlatá koruna 128, 165.
 Zličané 7, 12, 22—24, 26.
 Znojmo 50, 52, 53, 57, 58, 147, 172, 192, 204, 216, 220, 231, 293; Ondřej bakalář ze Znojma 194; Stanislaw 154.
 Zwikow 81, 82, 113, 125, 196.
 ze Zwiřetic páni 73.
 Zwoleň 140.
 Zamberk 225.
 Žampach; w. Kolda.
 Zatec 34, 35, 48, 50, 51, 64, 81, 85, 161, 166, 170—172, 177, 178, 181, 183, 192, 198, 199, 216, 296, 312, 315, 341.
 Žatecký kraj 125, 207.
 Žebrák 125, 166, 187.
 Železné hory 174, 231.
 Želiwo 63, 86; Jan Želiwský mnich 159, 160, 164, 170, 171, 175, 176, 178, 179.
 z Žerotína Karel 269, 270, 278.
 Židé 28, 44, 65, 115, 141, 335.
 z Žinkow páni 73.
 Žiřina 23.
 z Žirotína páni 73.
 Žitawa 61, 125, 174, 187, 190, 202, 231, 232.
 Žitoměř 23. Žiwa 8.
 Žižka Jan z Trocnova 160, 162—167, 170—183.
 Žižkow 167. Žleby 174, 187.
 Zofie královna 140, 144, 147, 152, 156, 159—162.

O p r a w y.

Na str.	35	w	řádku	19	místo	II	čti:	Chrabrým.
"	"	62	"	21	"	Radhošti	"	Ředhošti.
"	"	105	"	21	"	Král	"	Karel.
"	"	250	"	41	"	Fridricha	"	Jana Fridricha.